ANDRAEÁS TIRAQVELLVS

DE POENIS

Legum, ac Conſuetudinum, Statutarúmq; temperandis, aut etiam remittendis, & id quibus quótq; ex cauſis.

Reũi Patrij Scolast. in Roma

Acceſsit rerum, verborum, & ſententiarum inſignium locupletiſsimus index.

Pertinet Ad Convent. S. Francisci ad Ripam 1723.

M. D. L I X.

ANDRAEAS TIRAQVELLVS ANDRAE

TIRAQVELLI AVTHORIS filius, illustrißimo atq; integerrimo in suprema Parisiensi curia Præsidi suo Domino Seguiero S.

SVADET NATVra ac pietas, ut citra ullam inuidiam patris mei optimi recordari poßsim: qui ut posteritatis, sic filij memoria excidere nunquam potest. Præterquam quòd enim eadem quæ posteri, beneficia ab eo acceperim, multò plura etiam pro ingenita pietate, ac amoris magnitudine non fateri accepisse, non modò ingrati, sed planè impij sit animi. Vt igitur fas est, ea me agnoscere omnia, sic maximè decet unum cómemorare. hoc autem illud est, PRAESES ILLVSTRISS. quòd longißsimo antè tem-

pore, quàm eius, senatusq; totius benefi-
cio adscriptus essem tam claro ac illustri
ordini, cui nunc magno cum honore, ac
omniũ, bono praees, ex eius de te sermo-
ne frequenti & multo (breuis enim de te
esse non potest) abundè cognoui, quan
ta uirtutũ tuarum esset praestantia uel pri
uatim, uel publicè. paucioribus enim di-
cere uix est, quàm sanctè ac grauiter fami
liae tuae atque Reipublicae praesis, quanta
denique animi integritate in omnibus te
geras: adeò, ut postremum illud saepius
audierim, multò se feliciorem futurum,
si annuente numine, contingeret, me, uel
suorum aliquem tantam uirtutum tua-
rum habere notitiã, quam ille habebat.
ita te numeris omnibus eruditionis ac
uirtutis impletum admirabatur. Vt enim
Socrates apud Platonem, plurimi facit
uirtutes ipsas antè cognoscere, quàm il-
las uerè consecuti simus: sic ille tam sui,
quàm tui, aliorumq; uirorum clarissimo
rum exemplo, notas, deinde expetendas
esse uirtutes sentiebat. Istud quoque
haud

haud tacebat, te tam propenso animo in se, sibiq; iunctos extitisse, ut diuinam pro pè talem beneuolentiam crederet, quòd citra ullum suum meritum (ut dicebat) ex te prodijsset. Cuius tam crebrò recordabatur, ut cogitaret, si non tantam humanitatem ac beneuolentiam dignum aliquod meritum anteuertisset, sequi saltem debere, in testimonium ac fidem grati animi. Cui tam recto ac pio uoto satis ego pro uirili facturus, quem uelut hæredem ac successorem tantæ amicitiæ perhumaniter complexus es, relictum à patre Tractatum de minuendis, augendis, uel etiam temperandis pœnis, tibi tanquam posthumum offerre uolui: cùm quòd in ijs iudicijs, quæ circa pœnarum irrogationẽ uersantur, sic æquitas, omnisq; uirtus elucet tua, ut natus magis, quàm instructus aut factus iudex uideare: tum quòd in eadem propè iustitiæ palæstra tempus aliquod meme tecum, tanquam nouus quidam miles (hoc enim ingenuè fatear oportet) cum stre-

nuo quodam duce cúmque amplissimo uirtutis stipẽdio exercui. inde summam fiduciam cepi, opus eiusmodi pro candore tuo tibi probatum iri, neminémque post tuum de eo iudicium, iniquum iudicem fore. Nam tecum omnes, uelut posthumum, omni fauore dignum iudicabunt, utpotè destitutum & authore, & parente eo, cuius munere & ad te, omniumque manus grandior, ornatiórque peruenire potuisset. Vale Præses amplissime.

DE D. TIRAQVELLO.

Sine Baccho non frigida Venus, sine tædio laboris
Fœcunda ex ingenio manus D. Andreæ
Tiraquelli, optimi Nasicæ in suo ordine iudicati,
Numerosam librorum & liberorum sobolem.
Progenuit, posteritati propagandam.

VINCENTII MONSIGOTTI DE DOMINO TIRAquello ad lectorem Hexastichon.

Heu, quãta est veræ generoso in pectore laudis
Vis, & quos fructus omnibus illa parit.
Nam ceu deberet, quē ceperat, author honorē,
Non cessauit opus quàm æderet antè nouū.
Sic laudem fugiēs habuit, sic ampla relata est
Merces, si fias doctior hoc opere.

IN D. ANDREAM TIRAQVELLVM,
πολυγόνου καὶ πολύγραφου.

Facūdus fœcundus aquæ Tiraquellus amator
Bis quindecim librorū, & liberûm parēs:
Qui nisi restinxisset aquis abstemius ignes:
Implesset orbem prole animi atq; corporis.

ANDR. TIRAQVELLVS.

DE POENIS.

Legum, ac Consuetudinum, Statutorúmq́ temperandis, aut etiam remittēdis, & id quibus quótque ex causis.

PRAEFATIO.

1 *Iudex eos tantùm morti adiudicare potest, quos lex aut consuetudo condemnarit.*
2 *Facti quaestio, est in arbitrio iudicantis: poenae uerò persecutio, legis authoritati reseruatur.*
3 *Iudex duplici ratione impeditur, ne reum à poena à iure statuta liberet.*
4 *Poena si qua à cõsuetudine introducta sit, non licet iudici ab ea recedere.*
5 *In poenis arbitrariis illud certum est, quod consuetum est.*
6 *Consuetudo potestatem habet in sanguinem hominis.*
7 *Iudex tenetur etiam iudicare secundum ipsam consuetudinem.*
8 *Iudex, aut alius quiuis à Principe, non potest recedere à poena legis uel consuetudinis.*
9 *Carolus iudicem suspendi iussit, qui homicidam poena manus tantùm condamnarat.*
10 *Iudex qui non uindicat laesam maiestatē, tenetur poena le-*

sæ magestatis.

11 *Iudices qui nocentes liberant, æquè peccant atq; ipsi rei,*

12 *Iudex, qui nocentem liberat, infamis efficitur.*

13 *Iudex, qui pœnam remiserit, aut minuerit, bonorum amissione puniatur. Item exilio, & decem libris auri. nu. 14.*

15 *Iudex, qui pœnam à iure definitam auxerit, eam pati debet, quem aliis iniustè irrogauit.*

16 *Iudex potest ex causa pœnas à lege vel consuetudine statutas minuere, aut remittere: ac etiam augere, nu. 18. 19.*

17 *Iudex potest pœnam ordinariam transgredi ex causa.*

20 *Pœna à statuto introducta potest remitti, minui, ac augeri ex causa.*

Baldi super hoc opinio. nu. 21.

22 *Statuta secundum rationem accipienda sunt.*

23 *Iuramentum magistratus non debet intelligi præcisè, sed reducendum est ad equitatem.*

24 *Pœna ipso iure imposita, potest ex causa minui.*

25 *A Iure communi plerunque recedimus ex causa.*

26 *Episcopus potest ex causa immutare pœnitentiam à papa indictam.*

27 *Sacerdos potest pœnã iniunctam minuere ex magna causa.*

28 *Pœnitẽtia publica an ex causa in priuatã cõmutari possit.*

29 *Statuto an & quando derogare possint hi, quibus à ciuitate concessum est arbitrium.*

30 *Procurator potest ex causa superueniente reuocare factum domini.*

31 *Episcopus potest ex causa dispensare contra canones cõcilij.*

32 *Episcopus potest ex magna & euidenti causa statuere contra ius commune.*

33 *Potestas ex causa superueniente potest recedere à statuto etiam per eum iurato.*

34 *Legatus generalis potest se impedire de causa commissa delegato, illique inhibere ne de ea cognoscat modo id faciat magna causa motus.*

35 *Legatus de latere potest committere causam cognoscendam summariè, modo id faciat ex euidẽti & necessaria causa.*

Nuntius

36 *Nuntius executor siue minister potest ex causa nouiter orta, vel antiqua, non considerata per mandantem, adhibere causæ cognitionem, & exceptionē aliquam admittere.*

37 *Hostem inuadere contra mandatum principis an & quando liceat.*

38 *Princeps potest ex causa ius aut rem alterius auferre. Quod & potest ipsa ciuitas siue communitas. nu. 39. Et alias quoque inferior. nu. 40.*

41 *Princeps potest ex causa reuocare contractum à se initum. Et quid de vniuersitate. nu. 42.*

43 *Princeps ex causa potest cognoscere de causa, & iudicare parte nō citata.*

44 *Prīceps potest ex causa tolere defēsionē, etiā si naturalis sit.*

45 *Papa ex causa potest dispensare contra ius diuinum. Blasphemia horrenda.*

46 *Papa potest ex causa dispensare cum monacho & clerico constituto in sacris, ut matrimonium contrahat.*

47 *Papa dispensare potest ex causa, in matrimonio contracto per uerba de presenti.*

48 *Papa potest ex causa dispensare super iuramēto & vsuris.*

49 *Princeps secularis potest ex causa limitare ius diuinum.*

50 *Testes potest adhuc producere pars etiam potest publicationem à iudice factam, si superueniat causa uerisimiliter non cogitata tempore publicationis.*

51 *Episcopus potest ex iusta causa condere statuta in præiudicium iurium aliorum prælatorum inferiorum, vel ecclesiarum subditarum absentium.*

52 *Legata ex testamento soluta, repetuntur ex noua & inopinata causa.*

54 *Iudex cùm ex causa recedit à iure communi, eam ipsam debet adscribere.*

55 *Iudex cùm citationem aut aliud quoduis prima facie illicitum & iniustum decernit, quod tamen ex aliqua causa iustificari potest, debet eam causam exprimere.*

56 *Actus in se malus, ad malum in dubio referendus est, licet aliquam excusationem habere posit.*

57 *Notorium esse aliquid secundum regularem securum sufficit, licet aliquo casu accidentali possit excusari & nu. 58.*

59 *In citatione facta cōtra ius commune, causa exprimi debet.*

60 *Nullitas non debet proponi, nisi allegata ipsa causa ex defectu iurisdictionis.*

61 *Qualitas notoria dicitur, quæ prima facie iure communi talis est.*

62 *Contra regulas iuris communis vbi quis quid assequi contendit, causas narrare debet, ob quas id iure consequi potest.*

63 *Sententia expressè lata contra regulas iuris communis, nulla est: licet reperiantur aliqui casus excepti, in quibus posset saluari.*

64 *Citatio facta ad diem feriatum, ad hoc vt valeat, requiritur quod expressè citetur in causa alimentorum, & similium.*

65 *Iudices si fidem testibus non adhibēt, causam eius rei in sententia adscribere debent.*

66 *Victus si non condemnetur in expensis, debet eius rei causa exprimi.*

67 *Sententia quando fertur contra fundatam alterius intentionem, eius rei causa exprimenda est*

68 *Iuramentum de exhæredando filium, censetur illicitum, licet aliquo casu possit esse licitum.*

69 *In notorijs, & in alijs casibus, in quibus regulariter appellatio prohibetur, necesse est causam in appellatione à diffinitiua, inserere.*

70 *Causæ expressionem requiri vbi pœna augetur, vel minuitur, vt sit accipiendum.*

Præfatio.

NON STATIM atque iudex quispiam habet ius vitæ necisq́, liberum ie est passim quos uoluerit, morti adiudicare, sed eos tantùm, quos lex, aut consuetudo primùm condemnauerit. Sicuti neque est in eius arbitrio eos redimere, uel etiam mitiùs punire, qui ex legis, siue consuetudinis præscripto fuerint aut vltimo addicti supplicio, aut alteri pœnæ deuoti. Nam ubi est certa pœna à lege uel consuetudine statuta, non eam potest iudex remittere, aut minuere, siue augere, aut aliter mutare, & arbitrari: vt de pœna à lege statuta, text. est in l. 1. §. 1. in fin. ff. ad SC. Turpil. & c. de causis, & ibi doct. de offi. deleg. & c. licèt, & ibi glo. in uerbo pœnam pecuniariam, de pœn.

2 *Facti enim quæstio in arbitrio est iudicantis: pœnæ verò persecutio, non eius uoluntati mandatur, sed legis autoritati reseruatur, d. l. 1. §. vlt. ad SC. Turpil & l. ordine. ff. ad municip. & l. si operum. C. de pœn. & §. notandum. 2. quæstione 3. & c. indicet. 3. q. 7. Et quæ pœna à iure est statuta, retractari non potest, l. si qua pœna, quæ est antepe. ff. de uerbo. signi. Absurdum enim esset vt inferior tolleret, aut immutaret legem superioris,*

tot vigilijs, & laboribus conditam, l. si quando. C. de inoffic. testa. & c. inferior. 21. distin. & cap. ecclesia uestra, de elect. & clem. 2. in prin. eodem tit. & facit quod in simili uoluit glo. in c. vlt. in uerbo, figura, de hæreti. lib. 6. Quin lex superioris, etiam si non habeat rationem, non potest infringi per inferiorem, ut dicit Bal. in l. non omnium, post prin. ff. de legib. per tex. in l. prospexit. ff. qui et à quib. Nam sufficit (vt subdit) sic fuisse statutum, vt per illum tex. dicit Inno. in c. irrefragabili, in fin. de offi. ordin.

3 *Secundùm quam sententiam princeps Theologorum (quos speculatiuos vocant) Thomas, secunda secundæ quæstione 67. ar. quo scribit duplici ratione iudicem impediri ne reum à pœna à iure statuta liberet: primò ex parte accusatoris, cuius plerunque interest, vt reus puniatur. Secundò ex parte reipub. cuius etiam interest, puniri maleficia, & (ideo inquit) in his quæ sunt determinata secundùm legem diuinam, vel humanam, non est iudicis misericordiã facere, ita enim loquitur. Cui adde. tex. in § oportet, in authent. de iudic. vbi iudex non debet esse clementior lege: quem tex. Accursius ibi dicit mirabilem, & illum expendit Archi. in c. qui bona, col. 6. ver. & si pœna est terminata. 17. q. 2. & Bal. in c. 1. col. 1. in fin. ti. quæ fuit pri. cau. bene. amit. & in c. ac si clerici, col. 4. versi. quæro nunquid episcopus, de iudic. vbi illum ad hoc facit sing. quòd quando lex, vel statutum iubet imponi certam pœnam, non potest super ea iudex dispensare. Quemadmodum & è contrario non debet iudex esse lege seuerior, vt*

dicit idem Bal. con.298. cuius est initiũ, quaeritur utrùm vsurarius manifestus, col.2. versi. praeterea sicut nos, libro 2. per quaedam iura, quae mihi parum facere videntur.

4 *Quod autem ad consuetudinem pertinet, illud quoque certum est quòd si est certa poena à consuetudine introducta, non licet ab ea recedere, neque est locus arbitrio iudicis, vt est text. expressus in l. si quis reum. ff. de custo. reor. per quem ita voluerunt Anto. Imo. Panor. Feli. Philip. Dec. & omnes ferè in d. cap. de causis. de offi. deleg. & hoc quoque uoluit glo. ord. in l. hodie. ff. de poe. & in l. si barsatoram. C. de fideiuss. & in l. & si seuerior, & ibi Bal. col.2. versi. tertiò oppono quòd iudex. C. ex quib. caus. infa. irro. & in l. quid ergo. §. poena grauior. ff. de his, qui no. infa. vbi & Barb. columna 4. uer. quaero in criminalibus, & Bald. col. 6. versi. quartò oppono. vbi dicit quòd in poena arbitraria debemus cõsiderare consuetudinem, quam qui transgreditur, dicitur transgredi modum. quod dicit not. & ipse bar. in l. pe. §. ad crimen. col. 4. versi. quaero dicitur hîc, & ibi etiam Imo. col. 11. versi. quid autem si poena sit arbitraria. ff. de publ. iudi. vbi dicit ipse Imo. quòd quando consuetum est imponi aliquam poenam pro delicto, & iudex eam excesserit potest peti sententiam reduci ad arbitrium boni uiri, secundum not. in d. §. poena grauior. ita enim eum allegat, & dicit sing. Angel. Are. in tractatu maleficiorum, in verbo, praesente Caio, & appellante. col. vndeci. in paruis.*

versi. sin autem ex aliquo delicto. licet ipse Imo. dicat simpliciter eo casu appellari. Et in hac quoque sententia fuit idem Bal. con. 443. Cechus confecit venenum, lib. 3. vbi dicit quòd pœna arbitraria potest per consuetudinem reduci ad certam pœnam, per tex. in l. saccularij §. sunt quædam. ff. de extraord. crimi. & rursum idem Bald. in l. reos. col. 2. versiculo quæro quid in pœna. & ibi quoque Saly. col. item 2. ver. ad quartum. C. de accusa. & ipse Bal. in l. si quis non dicam, col. 2. versi. iuxta hoc incidenter cadit. C. de Episc. & cler. vbi dicit, quòd iudex non debet recedere à pœna consuetudinis, per d. l. saccularij, alioquin æquè punietur, ac si à l. recessisset, & in rub. de offi. deleg. col. pe. & Alber. in 3. parte statutorum, 463. disputauit etiam, col. vl. vbi dicit, quòd vbi est pœna extraordinaria, debet iudex sequi consuetam pœnarum impositionem, & Angel. in d. l. vlt. ff. de iniur. Anot. in c. 1. col. pe. de constit. & in c. 1. col. pen. de rescrip. vbi dicit per glo. in d. §. pœna grauior. quòd si iudex imponat aliam pœnam quàm consuetam, dicitur modum excedere, quia illa succedit loco pœnæ arbitrariæ. & Panor. in c. inter cæteras, col. vlt. de rescrip. vbi dicit, quod in impositione pœnæ iudex non debet uenire contra consuetudinem. quod dicit no. & in c. licèt, col. vlt. uer. vltimò aduerte. de pœn. & Floria. in l. item si obstetrix, col. 2. ff. ad leg. Aquil. ad hoc allegans d. l. saccularij. §. sunt quædam. & Alex. consi. 5. in casu inquisitionis. col. vl. lib. 1. & con. 65. attenta dispositione, ad fi. lib. 3. Mathesil. no.

48. nota quod ubi pro aliquo. Maria. soc. in c. veniens, char. 5. col. eiusdem 3. in 5. quaest. de accusa. & in c. inquisitionis, ubi etiam Fely. col. 5. versi. in glo. in verbo; aliôquin, eo. tit. Bartolo. Cep. in rep. authen. sed nouo iure, col. 5. & iterum 14. C. de ser. fugi. Corneus consi. 202. licèt in hac consultatione, col. 2. versi. licet enim. li. 1. Feli. latè in c. inter eos. col. 5. ver. quinta restrictio, de rescrip. vbi ad hoc multa aggregat. & in c. sicut. col. 3. in 3. limitatione. de probat. & Philip. Dec. consi. 200. in causa inquisitionis. col. vlt.

5 Et consimile est quod per. not. in d. §. pœna grauior; dicit Bart. in l. seruum quoque. §. publicè. col. 2. versi. & si tu dicis. ff. de procur. quòd in pœnis arbitrarijs illud est certum, quod consuetum est. Et quod dicit idem Bart. in l. vl. post prin. versic. in crimine. ff. de priuat. delict. quòd in actione iniuriarum, in alijsque, in quibus non est certa pena; illa censetur ordinaria, quam consuetudo taxauit. Nec aliud sibi vult quod scribit bald. in rubr. de offi. deleg. col. pe. uersi. contrà notorium. quòd si iudex excedat modum in puniendo, vltra quàm sit consuetum, uel aliàs non seruet consuetudinem, potest ab eo appellari, per nota. in d. §. pœna grauior. & in d. l. saecularij. §. sunt quaedam. & §. vlt. Quódque voluit idem bald. in l. quicunque. col. pe. versi. scias autem. C. de seru. fugit. id non esse arbitrarium, quod est consuetum, per text. in d. §. sunt quaedam, & post eum Angel. Are. in tracta. maleficiorum; in uerbo; quas si non soluerit infra decem

dies.barb.consil.4.propè inquit psalmista.col.4. uersi.praterea præsupponitur lib.2. & consil. 60. praclarè scriptum est,col.pe.lib.4.& consi.63.licèt in mediũ illud adducere,col.vl.eo.lib.4.& con. 83.supremus dixit Deus, col. 3.eod.quoque lib.4.& alibi sæpe.

6 Hûc quoque vergit, quo natabiliter scribit Bald. ipse in c.1.in verbo,damna.in fine,ti.de pac. Constan. quòd cõsuetudo habet potestatẽ in sanguinẽ hominis,per tex.in d. §.sunt quædam.refert & sequitur Io. Ana.in c.sicut,col. pe.de iud. Quibus consonat quod voluit Panor. in d.c. inter cætera,columna vltima.versiculo item dubito. & ibi post eum Fely. d. versiculo quinta restrictio, de rescrip. quòd si consuetudo introducit impositionem vnius ex pœnis alternatiuis,non poterit iudex aliã imponere. Et quod tradit idem Panorm.in capit.ea quæ.per illum tex. à contrario,in quarto no.de statu mon. quòd cõsuetudo nõ praua mutat pœnas regulæ ordinis, & iuris communis,per no.in d.§.pœna grauior.& in d.c.inquisitionis.

7 Quæ omnia apertè confirmat tex.in l.1. C. de peti.bo. sub.lib.10.in illis verbis,plectendi cõsuetudo. & quod ibi not.Io.Pla.in 2.no. facitq; optimè tex.in authen. iubemus. C.de iudi per quem no. Bal.in vl.no.quòd non solùm est iudex adstrictus ad iudicandum secùndum ius cõmune, sed & secundùm consuetudinem. Ideò (vt subdit) si iudicet contra consuetudinem, æquè facit litem suam, ac si contra ius commune iudicet.Sed & melior est tex.ad hoc in §.1.Inst.de offi. iud.quem studiosè notauit Philip. Dec.

in

in d.c.de causis.col.2.Et idem quoque voluit ipse Bal.in c. cum omnes, col.3.versi.& eodem modo, de constitut. per d.§.sunt quædam,& not.in d.§.pœna grauior. Et alibi dicit idem Baldus in rubrica de dilat.ante fi. quod si iudex nō seruet consuetudinem,ita potest ab eo appellari, sicut si non seruaret ius commune. allegat caput primum, eodem titulo,& l.an in totum.C.de ædi. priua.

8 Non potest ergo iudex, aut alius à principe,recedere à pœna legis,vel consuetudinis. Quin si eam minuerit, aut omnino remiserit (sunt enim illa paria, vt probat textus in l.seruos,in fine.C. de vi publica. & vt voluit per illum textum Lucas Penna in l.prima,columna octaua, in verbo, distulerit,in princ.C.de desert.libro duodecimo) si, inquam, iudex pœnam legis siue consuetudinis minuerit, aut immunitatem concesserit,sese ostendit conscium ipsius criminis. Textus est admodum notandus in l.secunda, in fine. C. de commercijs & mercim. cùm dicitur, Et si iudex repertum non vindicat,tegere vt conscius criminosa festinat. & ibi notabiliter Baldus & facit textus in capit.sicut inquit, ante finem.ibi,nam si quis in hoc piger,aut negligens, &c. & rursum in c. negligere, ibi, Nec caret scrupulo societatis occultæ,& c. secunda quæstione septima, quod & ijsdē verbis scriptum est in capi. error. octuagesimatertia distinctione. vnde dicit alibi textus,quòd hoc casu idem crimen incurrit, l. prima. C. de priuat. carceribus.

9 Propterea leges eandē pœnam in eum statuerunt, qua delinquens ipse puniri debuit. text. est notabilis in l. nulli. in fi. ibi, Nisi ipse id pati uelit, quod alijs dissimulando concessit. C. ne sacr. bap. reite. quem tex. ad hoc ponderauit Io. Faber ibi, & expressius Luc. Pen. in dicta l. 1. vbi suprà de deser. & And. Iser in c. 1. ti. quæ sunt regal. vbi per hoc dicitur, Carolum primum iussisse iudicem suspendi, qui homicidam pœna manus tantùm punierat. Et Paul. Ca. in d. l. & si seuerior. col. 1. & Ro. in repe. l. si uerò. §. de uiro. in 26. fal. ff. sol. matri. Et dicit vnicum idem Ro. in sing. 77. incip. veni quia tu scis quòd iudex ex causa. & Io. Ana. in ca. qualiter. huius initij 2. §. ad corrigendos. col. 7. versi. circa quartum, & ibi etiā Fely. col. 8. versi. & pro complemento. de accu. & idem voluit per illum text. ipse Fely. in d. c. de causis. col. 6. versi. in glo. in uerbo, infringas. de offi. deleg. & Bar. in proœm. cle. in uerbo, salutem. col. 13. versi. 29. vbi dicit ad hoc sing. esse tex. in d. l. nulli.

10 Sed & ad hoc est similis tex. in l. 1. in fin. & iterū in l. Christianis. etiam in fin. C. de paga. quem citat Io. fab. in d. l. nulli, vbi & ad hoc quoque allegat tex. in l. 1. C. de priua. carcer. Ex quo no. Bal. quòd iudex qui non vindicat læsam maiestatem, tenetur pœna læsæ maiestatis. & ad hoc etiam illum ponderat Lucas Pen. vbi suprà proximè. text quoque in l. 2. C. de sepul. viol. & in l. ulti. C. ad leg. Iul. de vi publ. & in l. præcepit, vers. insuper. C. de cano. largit. lib. 10. in illis verbis, eandem pœ-

nam

nam formidantibus, & iterum in fi. ipsius legis. quem ad hæc no. Io. Plat. ibi, Io. fab. vbi suprà. & tex. in c. vt clericolum, versi. prælati verò. de vit. & honest. clerico. vbi probatur hoc maximè procedere si obtentu pecuniæ, vel alterius cõmodi temporalis id ipsum iudex fecerit, & ibi Bal. illum tex. no.

11 Cui sententiæ maiorem in modum concinit Tullius, dum arbitratus est iudices, qui nocentes liberarent, tam grande facinus. quàm reis ipsos committere, inquiens in secunda actione in Verrem, cùm de ipso Verre loqueretur, Non istum maius in se scelus concepisse, cùm fana spoliaret, cùm tot homines innocentes necaret, cùm ciues Romanos morte, cruciatu, cruce affecerit, cum prædones duces accepta pecunia dimiserit, quàm eos, qui istum tot, tantis, tam nefarijs sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarent.

12 Prætereà is iudex infamis efficitur, vt est text. in d. l. seruos. in fin. C. de vi pub. quem ad hoc allegauit Hosti. & post illum Io. And. in nouella, vterque in uerbo, candem. Panor. in fi. & Philip. Dec. col. vl. in d. ca. de ca. de causis. de offic. deleg. & Roma. d. sing. 77. vbi dicit magnum esse vituperium legistis, quod ille tex. esset illis ignotus, canonistis autem cognitus, & ad hoc etiam allegauit Io. Plat. in d. l. 1. C. de desert. lib. 12. vbi & eam rem est bonus tex. sed vnum obiter notato, quod scribit Cynus in d. l. seruos. in fin. quòd Barones de facto aut de consuetudine pro libito pœnas remittunt, & delictorum

gratiam concedunt: tametsi de iure communi id ad solum principem pertineat. & hoc quoq; illic retulit post eũ Bald. hodie tamen ea consuetudine non vtimur in hoc regno, & forsitan olim ita vsi sunt in aliquibus ipsius regni partibus.

13 Sed redeamus ad propositum negotium: punitur quoque iudex, qui pœnam remiserit, aut minuerit, bonorum amißione, vt est tex. in d.l.1. C. de deser.lib.12. per quem ita voluerunt Panor. & alij in d. c. de causis. & Ro. in d. l. si verò. §. de uiro. in 26. fal. ff. solu. matri.

14 Punitur item exilio, & decem libris auri mulctatur. tex. in auth. vt neque mil. neque fœder. Alibi quoque punitur tanquam committens crimen læsæ maiestatis. d.l.1.C. de priua. carcer. quam & ad hoc ponderauit Roma. in d. fal. 26. Alibi item alijs pœnis, vt videre licet ex l.1. in fi. & ibi Bal. in vlt. not. C. de monop. & l. si quis sepulchrum. C. de sepul. viol. & l. præter. §. diuus ff. eo ti. & l.1. in fi. C. publi. læti. & no. per Bar. & Bal. in l. mancipia C. de seru. fugiti. & alijs compluribus locis

15 Si verò è contrario iudex pœnam iam à iure definitam auxerit, eam quoque pœnam pati debet, quam alijs iniustè irrogauit, vt est text. in l. lex Iulia. §. vlt. ff. ad l. Iul. repe. quem dicit mirabilem Bal. in l.1. col. 4. versic. & aduerte. C. ex delic. defun. Fely. in c. accusasti. in princ. de accu. & facit tex. in l. 1. in prin. ff. ad leg. Corn. de sica. quem etiam allegat Bald. in d. l.1. C. ex delict. defunct. ad hoc scilicet, quòd iudex aliquem iniustè puniens, tenetur

lege

lege Corne. de sica. & vtrunque tex. citat bal. ipse in c. 2. post medium. de re iudic. ad hoc quòd iudex, qui causa non discussa morti aliquem adiudicat, homicida est.

16 SED QVAE DICTA SVNT, *sanè intelligito, vt videlicet non possit iudex temerè, & sine causa minuere, aut augere pœnas à iure statutas alioquin subiturus pœnas, de quibus suprà diximus. Ob causam verò vtrunque impune facere, imò etiam remittere poterit, vt de primo est text. in d. l. & si seuerior. C. ex quib. caus. infam. irrog. & ibi latè glo. & doct. & voluit Inno. in ca. 1. de constit. bart. & doct. in l. hodie ff. de pœn. bal. con. 34. casus talis est. Guido ante fi. lib. i. cum si.*

17 *De secundo tex. est in d. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui no. infa. vbi etiam glo. & doct. & c. quoniam frequenter. §. vlt. vt lit. non contest. quibus etiã adde tex. in l. 2. versi. etsi persona. C. vt infrà certum temp. vbi accusator infra legitimum tempus non prosequens, subit pœnam legibus constitutam, id est, quarta parte omnium bonorum mulctatur, infamiáque notatur, vt habetur in l. 1. eiusdem tit. Quasi persona vilior fuerit, cùm damnum famæ non sit iniuria, iudex pœnam exilij imponet. Ex ea ergo causa transgreditur iudex pœnam ordinariam. Non permittit autem is text. vt non tam leuiter, ac canis nilum (vt est in prouerbio) illũ delibemus, quin, ante quã ad alia trãseamus, ex eo notandũ moneã, infamiã vili*

personæ no esse iniuriam. Nam profectò tantùm abest, vt improbi, viles, ac dedecorosi homines infamiam ad contumeliam referant, vt vel illam magnoperè concupiscant: eiúsque (vt scribit Cornelius Tacitus) li. 11. Historiæ Augustæ, apud illos nouissima uoluptas est. Et à Iuuenale dictum est in mulierem impudicam:

-Famam contempserat olim,
Cuius apud molles minima est iactura.

Hinc Nero omnium quadrupedum nequissimus, eos qui in eum maledicta, atque conuitia congesserant grauiora, pœna affici prohibuit, & id quidem contemptu omnino infamiæ. Ergo vt redeamus, si vir huiusmodi comperiatur, qui contempturus est infamiam, quam ob delictum à se perpetratum ex lege debet incurrere, certè iudex eum acrius puniet: per d. tex. in d. l. 2. C. vt intra cert. temp.

18 *De vtroque uerò, videlicet de pœnæ ex causa diminutione, uel augmento, est bona glo. in §. notandum. in verbo, voluntati. 2. q.3. & not. Archi. in ca. qui bona. colum.6. versicu. & hæc uera sunt, 17. quest.1. De tertio autem, videlicet de remissione pœnæ ex causa, est tex. in l. in metallum. ff. de pœn. & in l. non omnes. ff. de re milit. quæ iura ita allegat Roma. consi. 429. incip. considero in proposita consultatione.*

19 *Quæ omnia procedunt non solùm in pœnis à lege, sed &*

& à consuetudine quoque introductis, vt videlicet ab illis liceat ex causa recedere, vt voluit gloss. in d.l. hodie. ff. de pœn. & nota. Panor. in d. c. de causis in fin. & ibi etiam Philip. Dec. col penult. versitu. & ista conclusio. de offi. deleg. & Feli. in d. cap. inquisitionis. colum. quinta. super gloss. in uerbo, alioquin. de accusat.

20 *Quin etiam in pœnis quoque à statuto introductis id obtinet, vt voluit not. Barto. in d. §. pœna grauior. in fin. & in l. vlt. ff. de recepta. & Bald. in d. l. etsi seuerior. columna secunda, versicu. ex prædictis, & ibi Saly. & Paul. de Cast. circa medium. qui hoc dicit notabile, & idem Bal. in l. clari in princi. C. de fideicom. Panor. in cap. vlt. colum. vlt. versicul. quædam est adiectio. de consti. & in cap. nisi. co. vlt. de offic. deleg. & in ca. vlt. in 2. not. de transact. & in cap. sacris. col. 1. versicu. vltimò facit iste text. quod met. caus. & in cap. vt mensuræ. in fi. & ibi Anto. Burg. de empt. & vendi. & in cap. 2. de delict. puer. & Paul. de Cast. consi. 277. in causa incarceratorum. col. 3. versicu: ex his sequitur. lib. 2. & iterum consilio 328. clarum est in iure. in nouis, circa med. d. lib. 2. & Fulgo. consilio 124. præsuppositis. colum. vltim. versiculo, cæterum, Ioan. Plat. in l. omnes delatores. in 4. nota. C. de delator. lib. 10. & Fanc. Are. consilio 130. Consultissime domine Collateralis, in fin. & in ca. etsi clerici. §. de adulterijs. col. 4. in fin. & ibe Philip. Dec. colum. 8. versicul. secundò limitatur. de iudi. & idẽ Dec. in d. cap. de causis. colum. vlti. extrà de offic. deleg.*

21 *Quanquam Bald. hac in re, vt aliàs sæpe, sibi contrarius contrarium è diametro tenuit, post Iac. Butr. in l. 1. C. si aduer. delict. & in l. eum qui. in fi. C. de furt. & in repet. d. l. quid ergo. §. pœna grauior. columna tertia, versiculo, iuxta hoc. ff. de his. qui not. infa. hac vna ratione motus, quòd statutum (vt dicit) est præcisè obseruandum.*

22 *Sed certè prima op. vt est communior, ita & verior, cùm sit eadem ratio in pœnis statuarijs (vt ita dicam) vt in legibus: neque sunt statuta iudaicè, & secundùm corticem intelligenda, sed secundùm rationem, vt dicit ipsemet Bald. in l. quicunque. col. pen. versicu. quarto casu, in fin. eius versiculi. C. de ser. fugit. & in l. omnes populi. columna nona, aliàs 14. versicu. in contrarium videtur. ff. de iusti. & iur. & consilio 294. ad euidentiam præmittendum est. in fin. lib. 1. & Pau. de Cast. d. consilio 325. columna secunda, lib. 2. & Ioan. Ananias in cap. sicut. columna vltim. de Iudæis. Alexand. consilio 83. visa facti narratione. columna secunda, versicul. & statuta. lib. 2. & iterum, consilio 144. post redditum primum consilium. columna secunda, versiculo, non obstat quod statutum in fin. eodem lib. 2. rursusque consilio 59. viso titulo quæstionis præmissæ. columna penulti. versi. nec enim statuta. lib. 4. & Barba. consilio 81. præclarè & luculenter. co. 4. versicul. item quia statuta. in fin. lib. 4. Pro quo dicto allegant omnes gloss. quam Barba. vbi suprà dicit reputari singul. l. damni, huius initij 1. §. si is qui, in verbo,*

aliquas.

aliquas.ff. de dam. infec. Et facit quod dicit Barto. in l. apud Iulianum. in princ. ad SC. Trebel. quòd ex causa receditur à statuto cogente aliquos ad suscipiendum arbitramentum. Et quod voluit idem Barto. & post eam Paul. de Cast. in l. filius familiàs §. procuratorē, per illū. tex. ff. de procur. quòd licet quis ex l. cogatur praecisè ad aliquid, hoc tamē intelligitur nisi subsit aliqua causa legitima.

23 *Et hoc sanè quod diximus de minuendis ex causa poenis statutorum, procedit etiam, si iudex iurauerit (vt plerunque fit) seruare statuta ciuitatis, quia iuramentum magistratus debet reduci ad aequitatem, nec debet intelligi praecisè, ar. §. & aequus. in authen. iusiur. quod praesta. ab his. Ita voluit expressè bald. in d. l. etsi seuerior, loco suprà citato, & ibi etiam Pau. de Cast. & latè consuluit Roma. in repet. rubri. ff. de arbitr. columna quinta versic. item quia quanuis iurauerit. & consilio 429. considero in proposita consultatione. & Francis. Are. in d. cap. at si clerici. §. de adulterijs. de iud. & affatim Guido Papa decisi. 206. in hac ciuitate. & Laud. in addi. ad Gandi. in tractatu maleficiorum. titu. vtrùm poena possit augeri. in princip. Et hoc quidem confirmat text. in cap. 1. de his quae fiunt à maio. par. ca. vbi ex causa potest recedi à consuetudine iurata. quod ibi no. Io. And. & Panor. hoc quoque trahentes ad statutum iuratum.*

24 *Procedunt praetereà quae suprà dicta sunt, vt videlicet poena statuta, et determinata possit ex causa minui etiā si huiusmodi poena esset ipso iure imposita. vt sing. cōsuluit*

Panorm. consilio 22. quanquam consultatio ad maiorem, & c. col. vl versi. nec obstat minoritas. lib. 1. vbi ad hoc allegat bar. in d. l. vl. ff. de de recept. qui tamen hoc non dicit, sed id solum ad quod illum suprà citauimus.

25 *Sed nihil mirum cuiquàm videri debet, si pœnæ à legibus, statutis, consuetudinibus imposita ex causa minui, aut augeri possunt: cùm & aliàs plerunque ex causa recedamus à iure communi. De qua re, quoniam vtilis est & pulchra, & ad omnes propemodum nostrorum iurium partes pertinet, paulò latius differemus. Imprimis adduco tex. penitissimis medullis infigendum, & quem bal. in d. l. etsi seuerior, ad hoc nostrum propositum citat, videlicet l. si hominem. ff. de procur. vbi procurator generalis ea potest impedire, quæ dominus conficienda specialtim demandarat ex iusta causa, quam dominus ignorabat, tenetúrq; qui non paruerit huiusmodi procuratori ex causa denuntianti, ne fieret quod dominus ante præceperat, quam l. dicit multùm notandam bart. & commendant omnes doct. ibi, & eam dicit vnicam bald. in cap. 1. col. octaua, versicul. pone quòd dominus, vt lite non contest. vbi per eam dicit, quòd procurator ad confitendum constitutus, poterit negare ex causa, quæ superuenit. Illam quoque dicit singul. Ias. in l. non solum. §. morte. colum. 21 versicul. quinta conclusio. ff. de oper. nou. nuntia. barba. autem illam legem valde singul. dicit consilio 20. illud afferam in medium. colum. 12. versicul. modò ad istum casum. lib. 2. & consi. 1. colum. 22. versicul. & adduco simi-*

le.

le.lib. 3. & consil.76. illud in medium afferam. columna tertia, versiculo praetereà hoc decidit. lib. item 3. & alibi valde mirabilem dicit idem barba. consilio 36. sapienter scripsit psalmista. columna antepe. versicul. facit ad praedicta. lib. 2. & notabilem Panorm. in prima disputatione, cuius est initium, episcopus & quidem rector. columna pen. versicul. 3. probatur. & Corne. consilio 235. incip. de pluribus. columna pen. lib. 2.

26 *Et per illum text. dicit gloss. not. in cap. tempora. 26. quaest. 7. quòd episcopus ex causa potest mutare poenitentiam à Papa indictam. Quam gloss. facit ad hoc singul. Roma. d. consilio 428. colum. vlt. & iterum singula. 456. Papa imponit poenitentiam. & barba. d. consilio 36. lib. 2. & Anto. butr. in cap. vt mensurae. columna tertia, versi. & per ista concludo. de empt. & vendi: Sed idem voluisse videtur gloss. in ca. accedens. 50. dist. per illum tex. & iterum alia in cap. latorem. in gloss. vlti. 33. quest. 2. quae & illud quoque dicit quòd & sacerdos parrochialis potest ex causa minuere poenitentiam ab episcopo impositam. in qua re illam facit sing. barb. d. consil. 36. & hoc quoque voluit Cardin. post Laud. in clementina, abusionibus. §. ad haec in 12 questio. 1. de poenit. & remissione per textum in d. capitulo, accedens. & d. capitu. lorem.*

27 *Sed & hoc procedit, etiam si dispensatio prohibeatur, vt videlicet, possit nihilominus sacerdos poenam iniunctam ex magna causa minuere, vt voluit not. Panorm. post Hosti. in cap. vlt. in vlti. not. de maledict. & sequi-*

tur Philip. Dec. in d. cap. at si clerici. §. de adulterijs. columna sexta, versicu. prædicta conclusio de iudi. vbi tamen limitat procedere, quando superior non posset consuli, vt not. Roma. in repe. l. si vero. §. de viro. in 46. fall. ff. solu. matri.

28 Et ex hoc Hosti. & Panorm. dicto potest notab. limitari quod à plerisque scribitur, pœnitentiam publicam quæ ex dispositione iuris fieri debet, non posse commutari in priuatam, vt not. Anton. in cap. 1. de pœnite. & remis. cum concord. adductis per recentiores in capitu. accusasti. in fin. de accusa. vt videlicet hoc procedat nisi ex causa id fiat. Hostien. enim & Panorm. vbi suprà, loquuntur in casu dict. cap. vlti. de maledict. loquentis de pœnitentia publica. & ita ad hoc illorum dictum ponderat. Decius in dicto. §. de adulterijs. columna tertia. Ex quibus certè minus mirum videbitur, quod voluit gl. c. quod super, in uerbo, potens. de voto. quòd regulariter pœnitentia potest ex causa commutari ab eo sacerdote, qui eam iniunxit. quam sequitur Panorm. ibi. col. vlt. pro qua dicit esse text. iuncta gloss. in c. presbyter. 82. dist.

29 Prætereà, per text. in d. l. si hominem. voluerunt Barto. Bald. & plerique omnes in ea ipsa l. quòd hi quibus à ciuitate concessum est arbitrium, non possunt statuto derogare: nisi tamen ex noua causa, vel etiam antiqua, quæ tempore statuti ignorabatur. Quod & idem voluit Bartol. ipse per illum ipsum text. in l. ambitiosa. columna tertia,

tia, versicul. item ex vigore, ff. de decre. ab ord. fac. & in prima costit. C. colum. pen. versicu. extra glos. quaero, ubi & ad hoc dicit illum tex. not. & Panorm. in ca. studuisti. in 1. not. atque iterum in 1. oppo. de offic. deleg. ubi dicit hoc dictum esse menti tenendum. & Roma. consilio 37. viso puncto suprà narrato. in 2. dubio, versiculo 3. quia ex vigore, & rursum dicto consilio 428. in fin. & barba. d. consilio 76. lib. 3.

30 Per illum quoque tex. dicit Bald. in cap. cùm olim, versicul. opponitur quod factum. de caus. possess. & propriè. quòd procurator potest ex causa superueniente reuocare factum domini. quod dicit esse not. dignum. Et idem Bald. in l. error. in fin. C. de iur. & fac. ignor. dicit per illum text. in d. l. si hominem: quòd procurator ex causa potest reuocare confessionem domini. Et ipse Bal. in l. si aliquem ff. de offic. proconsul. & legat. dicit per illum etiam tex. quòd generalis visitator potest corrigere malè factum à speciali visitatore. Et idem Bal. in repet. l. 2. colum. 38. versicu. venio ad secundum. ff. de iureiur. dicit quòd ex causa potest episcopus statuere quòd certo casu iuramentum non obseruetur: per text. in d. l. si hominem. Et idem in l. 1. col. 2. versicu. sed dubitatur nunquid statutum. C. de iur. aur. anulo. quòd imperator ex magna causa potest dispensare contra legem diuinam, per d. l. si hominem.

31 Sed ut Bald. missum faciamus, cuius hoc certè propriū

est, vt tam multa atque varia solus scripsisse videatur, quàm simul cæteri omnes, huic quod proximè diximus, adstipulatur, quòd licet aliàs episcopus non possit dispensare contra canones concilij, secundum glo. in cap. cum dilecti, in uerbo, ætate & ibi Panor. de elec. & Archi. in cap. licet. canon. eod. tit. lib. 6. imò nec possit id legatus facere. cap. dilect. eius initij 1. & ibi etiam Panorm. in 1. not. et iterum in cap. dilecto, vbi idem Panorm. in 4. not. de præbē. nec alius quiuis inferior summo Pontifice, vt not. gloss. & ipse Panorm. in cle. 1. in verbo, eligatur. de elect. Quin & ipse Papa difficiliorem se reddit huiusmodi in dispensationibus contra canones concilij, vt est text. in cap. post translationem. de renuntia. Hoc tamen potest episcopus ex causa, etiam si expressè permissum non reperiatur, vt not. consuluit per text. in d. l. si hominem, Rom. d. consilio 428. col. vlt. qui & idem ipsum voluit sing. 486. sed an possit episcopus. & vtrobique citat Ioan. de Ligna. in. d. §. de adulterijs. & D. à Ro. ta, qui & eundem Ligna. aduocant, deci. 262. quæ incipit, in religioso professo. columna prima, in nouis. Sed & idem quoque uoluit Panorm. in d. §. de adulterijs. columna quarta, versicul. prædicta limita. vbi multùm commendat, & dicit not. tex. in d. l. si hominem. & ibi etiam Fel. colum. secunda. versicu. 3 fallit, qui hoc tamen limitat, & ibi quoque Decius, colum. 5. versicu. quartò fallit, & idem Panor. in repe. cap. si quis contra. col. 7. versicul. & per illam dicit. extrà de for. compet. & in d. cap. cùm dilecti. col. pen. versic. vide tamen. de elect.

ubi

ubi etiam limitat. & Fely. latè in c. 1. col. 15. in 7. fallen. extrà de constit. ubi & hoc limitat.

32 Cui sententiæ assentitur quòd scribit Bal. in l. omnes populi, col. 3. versic. sed hic dubitatur, ff. de iusti. & iur. quòd Episcopus ex magna & euidenti causa potest statuere contra ius commune, per d. l. si hominem. Quod dictum sequitur, & facit sing. Iason ibi, col. 3. & ante illum Panor. in c. ul. col. 7. versi. dicit tamen Bal. & ibi Rochus Cur col. 36. versi. secundò quæritur, de consue. & idem Panor. in c. dilecti, eius initij. 2. co. 2. versi. adduco secundò, de appel. sequitur quoque idem Panor. in d. §. de adulterijs, col. 4. ubi suprà & Alex. in l. nemo potest col. 1. ff. de leg. & in l. ex duobus. §. 5. ul. co. 2. ff. de vul. & pupil. substi. & con. 106. perspectis his quæ in thema te. col. 4. versi. tamen fallit quando subest, lib. 2. & Barba multa Panor. facta mentione d. con. 36. lib. 2. & d. con. 1 lib. 3. & d. con. 76. eo. lib. 3. & sequitur idem Bar. in rub. C. qui admi. char. 6. col. 4 versic. & primò ubi multa in hanc sententiam accumulat. & Fely. in d. c. 1. de constit. & in c. quòd super his col. 2. in. 2. fall. de maior & obed. & idem voluit (nulla etiam bal. mentione facta) Rom. d. consi. 428. ante fi. ubi ad hoc allegat tex. quem dicit no. in c. ul. de transac. ubi certè est bonus tex. ex quo no. Anto. & imo. quòd quamuis legatus de latere non possit statuere contra ius, nec committere causam summariè, ut est glo. ord. in c. ul. in verbo, figura, de hære. lib. 6. potest tamen ex euidenti, & necessaria causa & sequitur

etiã. Alex. qui id sing. dicit in d l. ex duobus. §. vl. col. 2.
33 Nec hinc longe abest, quod ab eodem Bal. memoriæ proditum dicitur in rub. C. qui admi. ad bono. possess. circa princi. quòd potestas potest ex causa superueniente recedere à statuto, etiam per eam iurato; per text. in d. l. si hominem. quod tamen in meo codice non reperi. sed illũ in id citat, et sequitur barba. d. con. 1. lib. 1. et d. consil. 76. eo. lib. et Fely. in d. c. 1. de constit. et Iason in d. l. omnes populi. in fi. in 1. lect. Sed tu omnino vide Philip. Dec. in d. rubri. C. qui admit. Hócque maiorem in modũ confirmat quod suprà diximus iudicem posse ex causa recedere à pœna statuti, etiam iurati. Finitimúmq; est quod per tex. in d. l. si hominẽ, tradit Angel. in tractatu de sindicatu. no. 183. quòd officialis, qui ex aliqua euidẽti vtilitate Reip. aliquid agit contra statuta non tenetur in sindicatu.
34 Sed & per illum tex. in d. l. si hominen, atque etiã per cap. significauit. de offic. deleg. voluit Card. Flor. in d. cap. studuisti. de offic. lega. quòd ex magna causa potest legatus generalis se impedire de causa commissa delegato, illíque inhibere, ne de ea cognoscat, licèt aliàs in ea dicatur maior legato generali, vt dicit ibidem text. & idem; voluit Panor. in d. cap. vlti. colum. 10. versicu. & per hoc dictum. de consuetu. & in d. cap. dilecti, huius initij 2. columna secunda. de appel. vbi hoc dicit solenne & singul. notandum. & facit valde notabilem text. in d. l. si hominem. A quo dicto non multùm distat, quod per eũ text. & per not. per Ioan. Ananias in cap. si contra vnũ. de

de offi.deleg.lib. 6. dicit idem Panor.in repeti.d.c.si quis contra. col.10. versi.sed circa prædicta posset dubitari. de for.compe.quòd à delegato episcopi potest ad vicarium ipsius episcopi appellari ex magna causa,putà, quia forte episcopus est absēs,licèt aliàs secus:per tex.in d.c.studuisti.

35 His quoque concinit,quòd licèt legatus etiam de latere non possit committere causam cognoscendam summariè,vt voluit glos.reputata sing. in c. vlt.in verbo,figurade hæret.lib. 6 .potest tamen vbi est euidens, & necessaria causa, ex sententia Anto. & imo. in c. vlt. ar. illius text. de transact. sequitur & reputat sing. Alex. in l. nemo potest.col.1.ff.de leg.1.

36 Idem quoque Panor. vt non longiùs ab eo discedamus,,in ca.de cætero.col. 2. de re iudic. dicit per tex.in d. l. si hominem,quòd nuntius executor , siue minister potest ex causa nouiter orta, vel antiqua non considerata per mandantem,adhibere causæ cognitionem , & exceptionē aliquā admittere,licèt aliàs secus:& ad hoc dicit illū tex. no.sed & idē Pan. in d.ca.vl. col.vl.de consue.dicit per tex. in d.l.si hominē,quod licet cōsuetudo semel reprobata à l.non posset ampliùs induci, per auth.nauigia.C.de fur.& l.eos.C. de vsur.& not.per Bar. in l.de quibus.in 9.&10.oppo.ff.de legi. et ibi cōcord. à recent.potest tamē ex noua causa,quæ nōn suberat tempore legis dānantis cōsuetudinē.quod et ipsum voluit ipse Panor.in c.2.col.pe.et ibi Fely. co.4.de prob.Domi.et Cardi.Alex.in c.frustra. 8.di.et Frā. Are.in l.testamenti factio. co.2.ff. de testa.

& Rochus Curt. in repe. d. c. vl. char. 23. versi. limita modò dictam conclusionem. Idem rursum in c. nouit. col. 6. versi. sed quid diceres. de iudi. dicit per tex. in d. l. si hominem, quòd Papa potest ex magna causa exercere iurisdictionem temporalem in praeiudicium gladij imperialis. quem ita refert, & sequitur, vt pleraque ex supradictis Felyn. d. c. 1. de constit.

37 Adde quod per illum tex. in d. l. si hominem, dicit eleganter Franc. Cremon. sing. 150. incip. mandatū quòd licèt qui contra mandatum ducis aduersus hostem pugnauerit, capite puniendus sit, etsi victoriam reportarit, per tex. quem dicit singul. in l. 3. §. in bello. ff. de re milit. de quo dicam latè infrà capit. 51. Tamen id limitat procedere nisi ex aliqua noua causa, aut etiam veteri quae ducem latebat, id ipsum fecerit. Id quod dicit menti esse perpetuò notandum. & dicit tex. in d. l. si hominem, esse ad hoc sing. Et sequitur Rochus Curtius in d c. vl. loco suprà allegato. de consue.

38 At vereor ne nimium immoremur super d. l. si hominem. ideò ad alia accedamus ad hanc rem pertinentia, licèt princeps non possit ius, aut rem alterius auferre, vt plenè no. in d. l. quoties. C. de precib. Impe. offer. & in l. vl. C. si contra ius, vel vtil. publ. cum si. potest tamen ex causa id facere, vt voluit glo. in l. Barbarius. in verbo, multò magis, ad fi. ff. de offic. praetor. vbi Iason latè confirmat, multáque in eam rem adducit, quae (vt breuitati consulam) praetermitto. Sed & hoc quoque voluerunt Pe. Cy. & Bal.

Bal. in l. rescripta. C. de precib. Imper. offer. bar. post Io. Are. in proœmio ff. col. 2. versi. quæro secundum. & in l. quæcunque. in fi. C. de fid. instru. & iur. hast. fisca. lib. 10. & Io. Faber in §. sed naturalia. col. 2. versi. nunquid ergo princeps, Insti. de iure natur. Bal. in l. 1. per glo. ibi. ff. de constit. princ. & clanculum in l. sancimus. C. de pœ. & Anto. in c. nisi. de offic. leg. Angel. con. 139. visis omnibus. col. 2. versi. non enim potest Lucas Pen. in l. mulieres, col. 9. versi. vnde potest princeps. C. de incol. lib. 10 Paul. cast. con. 105. donatio prædicta, in fi. & propè per totum li. 1. Panor. post alios, in c. quæ in ecclesiarum, de constit. & ibi recentiores, qui concordantes aducunt, Fulgo. con. 143. incip. Antonius Ro. con. 310. in casu propositæ consultationis, post prin. Alex. latè con. 216. nec arguendi sumus, col. 4. versi. pro hoc quia licèt, seq. lib. 2. & con. 94. visis & sæpius recensitis. col. pe. versi. sed præmissis. lib. 5. Barb. con. 55. clementissimum. col. 10, ver. & si quispiam, & sæpe alibi in eod. con. lib. 4. & con. 64. scribitur Exodi. col. pe. eod. lib. 4. Ludo. Bolo. con. 6. cor mundum, &c. viso igitur instrumento, col 9. versi. & si diceretur mihi, & Corne. con. 90. in causa vertente, col. 2. ver. & princeps. lib. 4. & Philip. Dec. con. 271. in casu transmisso, col. 3. versi. vlterius etiam considerandum.

39 Nec id solùm princeps, sed & ciuitas quoque, siue communitas potest facere, vt voluit Bar. in d. proœm. ff. col. 3. ver. item quæro quid de ciuitate. & in d. l. quicunque, in fi. C. de fid. instrum. lib. 10. Bald. in l. bene à Zenone.

col.1.in fi.C.de quadr.præscrip.per no.per Inno.& Io. An in nouella,in c.in nostra,de iniur.ubi est bonus tex.& etiam uoluit Roma.d.con.110.& con.352.spiritus sancti gratia inuocata, col. vl. vbi ad hoc multa allegat. & Alex. 190.maturè digestis, col.3.uersi.fortificantur prædicta.lib 2.Philip.Dec.con.357.in casu magnifici, col.2

40. Sed & alius quoque inferior id potest,ut uult glo, loquens de episcopo,in c.constitutus, in uerbo, à quocunq. in fi.de religi.domi.& Alex.con.101.uisis instrumentis, col. 6. uersi.& etiam permittitur.lib.1.& d. con.216.lib 2.Quin & statutum municipale potest ex causa ius alteri us particularis tollere,licèt aliàs non poßit,ut latè per Angel.con.53.quæstione proposita.& expreßiùs,con.63.si prouisio facta,post princip.allegat l. si pendentis.§.si quid cloacarij.ff.de usur.& l. certa forma.C.de iur.fisc.lib.10

41 Adhæc, princeps, qui aliàs ex contractu obligatur, nec potest illum reuocare, ut est tex.in cap. primo, de nat. feud. & uoluit glo.ordi.in c. ad apostolicæ,de iudi.lib.6. & plenè perdoct. in c. 1, de probat. & alibi latiùs dicemus: potest tamen reuocare ex causa contractum à se initum,ut uoluit Bal. in l. ul. in prin.ff.de senat.per tex.in l. qui fundo.C.de om.ag.deser.lib. undecimo. & idem Bal. in l.pe.C. de donat. inter uir. & uxor. & idem uidetur uoluisse ipse Bal in l. ult.in prin.ff.de pœn. Anto.& Imo. in cap.cùm M.Fer de constit.& Roma.d.consilio 352.ante fi.& Alex.d. consi.101. col.5.uer.quod superior, lib. 1. & d. con.216.col.5.libro 2.& Soc.con.58.super proposita quæstio-

quaestione, col. 1. in fi. lib. 3.

42 Et idem in Vniuersitate dicit Cardi. Flor. consilio 86. cuius initium est, dominus Nicolaus Marchio, per tex. in d. cap. in nostra, de iniur. & sequitur Iason in d. l. Barbarius, col. 8. uersi. duodecimò facit. ff. de offic. praetor. ubi ad hoc dicit esse meliorem tex. quem Cardi. non allegat in l. quod semel. ff. de decre. ab ord. fac.

43 Praetereà, licèt princeps non possit cognoscere de causa, & iudicare non citata parte, ut uoluerunt glo. & Bal. in l. ult. C. de legib. cum concord. quas alibi afferemus: potest tamen ex causa, ut uoluit glo. in l. is qui, quae est ante pe. in fi. ff. ex quib. cau. maior. & Bald. in l. 2. circa prin. C. quo & quan. iud. & in l. ne causas, circa med. C. de appel. ubi respondet ad cle. pastoralis, quae uidebatur innuere contrarium. & Alex. qui eam glo. dicit no. con. 2. uisis codicillis, col. 5. uersi & non dubium. libro primo. quod & repetitur con. 87. libro 2. & Iason qui illam quoque glo. dicit ualde no. in l. 1. col. 2. uersi. limita tamen nisi ex causa. ff. de consti. princip. & Philip. Dec. consi. 361. omissa longa serie, columna prima, & est tex. expressus in cap in causis. in fi. de senten. & re iud.

44 Potest & princeps ex causa tollere defensionē, quae naturalis est, ut uoluit Alber. ut à nonnullis citatur, in l. omnes, col. 1. C. de episcop. & cler. Angel. in l. si. sic. ff. de lega. primo. Alex. in l. cum mulier, colūna 3. in 2. q. Bar. ff. solu. matrim. Nellus in tractatu bannitorū in 2. q. 2. tēporis, Philip. Dec. qui unū Angel. ubi suprà, citat d. cō. 361. Nā &

potest tollere ex causa ea quæ sunt de iure naturali, vel gentium: vt no. Panorm. post alio: in c. quæ in ecclesiarum, de const.

45 Item Papa potest ex causa contra ius diuinum dispensare, per glo. in c. à nobis, in verbo exemptis, de deci. et no. Inno. in c. post translationem, in fi. extrà de renun. & Pe. de Anc. in repe. c. canonum statuta, in 2. oppo. extrà de constit. cum infinitis propè concord. adductis per Fely. in d. c. quæ in ecclesiarum, col 1. versi. prima conclusio, & multis seq. eo tit.

46 Potest & ipse ex causa dispensare cum monacho, et clerico constituto in sacris, vt contrahat matrimonium, vt de primo voluit Inno. in c. cum ad monasterium. vbi & Panor. post alios, in col. pe. de stat. mona. & latè Ioan. And. in regula, actus legitimi, & iterum in regula, semel Deo. de reg. iur. lib. 6. in Mercur. & Bald. in l. si pater. §. vlt. & in l. si tibi filius. ff. de adop. & Pe. de Anc. in d. c. 1. col. 5. ver. vlterius quæro, de constitut. & con. 239. parum dubitationis, per tot. & Imo. in cle. 1. col. vlt. versi. sed quærit Gul. de consang. & affini. & Mari. Soci. con. 13. præsens consultatio, col. 4. ver. octauò probatur, & iterum con. 28. circa primum quæsitum, col. 4. ver. quartò principaliter, & Ias. in l. si arrogator, col. 2. versi. item attende. ff. de adopt. Catel. Cota memor. incip. filius vnicus, & in memor. Papa potest. & è Theologis Richar. in 4. sent. di. 38. q. 9. De secundo, scilicet de clerico constituto in sacris, no. Bal. in l. rescripta, versi. idem dispensat. C. de

precib.

precib. Imper. offer. & no. per glo. & doc. in c. cùm olim, de cleri. coniug.

47 Potest item dispensare in matrimonio contracto per verba de præsenti vt no. glosa in d. cap. cùm ad monasterium, in verbo, abdicatio, in fi. glo. vl in cap. ex publico, de conuer. coniugat, quam sequuntur Host. Io. And. & alij ibi. & Bald. in l. Deo nobis, col. 3. versi. vlterius no. C. de epi. & cler. & Pe. de Anc. in d. c. 1. col. 6. versi circa matrimonium. & d. consi. 239. & con. 409. viso, & diligenter inspecto, columna secunda, ver. idem potest circa. & Imo. in cap. vlt. de transact. vbi dicit ita communiter teneri. Et ita etiam post longam disputationem residet Cardi. Alex. in c. vl. de spon. duo. Quinetiam in matrimonio quoque copula carnali consummato hoc idem consuluit Maria d. consi. 28. incip. in 2. dubio.

48 Sic & in iuramento, & super vsuris potest Papa ex causa dispensare, vt de primo habetur in cap. venerabilem. de elect. & per gloss. & doct. in cap. quanto. de iureiur. & in cap. authoritatem. in gloss. 1. ad fin. 15. quæst. 6. & Bal. in repe. l. 2. col. 41. versicu. super 2. quæstione. ff. de iureiur. Card. Flor. in cle. 1. ad fin. versicu. 17. quæro. de iureiur. De secundo est text. in c. salubriter, de vsur. & latè per Alex. consi. 1. col. 2. versi. sed præmissis. lib. 2. & consi. seq. col. 2. versicu. denique non obstat. & con. 107. cuius est exordium, pro inuestigatione. eo. lib. 2.

49 Sed & princeps secularis potest ex causa ius diuinum limitare, vt patet in homicidio, & testibus. & not.

bar.in proœ.ff.col.3.uersicu. item quæro quid, de rescriptis & latè in l.omnes populi.in.3.quæst.principali, quæ est in 7.co. uersicu. secundò iuxta prædicta. ff. de iusti. & iur. & Albert.in 1. parte statutorum, quæstio. 8.sed an ualeat, & latius in l. quotiens columna 3. uersic. & quia de hoc. & multis seq.C.de precib. Imper.offer. & Alex. d. cons.107.colum.3.lib.2. & Fely.in d.cap. quæ in ecclesiarum. columna secunda. uersicul.prima conclusio. & seq. de constit.sed tu hîc uide Bal.in authen.ad hæc.col.1.uersi quæro nunquid usura.cum seq.C.de usur.

50 Accedat & quod not.Panor.in cap.fraternitatis.col. 6.uersi. & multùm moueor.de testi. quòd licèt post publicationem testium à iudice factam, non possit pars ampliùs testes producere, licèt testificata non didicerit, ut uoluit Hostien.in summa tit. de testib.§. & utrum, uersi. dictis igitur.& Ioan.And.in cap.constitutus, extrà eo.& Bar. in authen.qui semel.col.3. uersicul. circa tertium, & seq. C.de probat. Tamen si superueniret causa uerisimiliter nõ cogitata tempore publicationis, posset testes producere, sicut & ex causa admitteretur post dilationem.l.orationes.& l.ult.ff.de dila & arg.c.licèt.de probat.

51 Sed & id quod uoluerunt Anto.& Imo.in c.uestra. de loca.quòd licèt episcopus, etiam cum consensu sui capituli non possit facere statuta in præiudicium iurium aliorum prælatorum inferiorum, uel ecclesiarum subditarum absentium, ut uoluerunt Inno.Hosti.& Ioan.And.& alij ibi, per ea quæ habentur in capite pe.& ult. de his

quæ

quæ fiunt à præla. fine consen. capit. fallit tamen, si subest aliqua iusta causa, per id quod habetur in cap. ultimo, de his quæ fiunt à maio. par. capit. & per not. per Inno. & Ioan. And. in cap. in nostra. de iniur.

52 Denique non omittendus est text. in l. 3. in prin. ff. de condi. indeb. ubi ex noua & inopinata causa repetuntur legata ex testamento soluta. & text. in l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud. ubi licèt condemnatus ad soluendum cogatur præcisè soluere, nec satis sit dare compromissorem, ex magna tamen, & idonea causa id sufficiet. & text. in §. mandatum, Instit. mand. ubi qui semel mandatum susceperit, illud debet perficere, nisi quamprimùm uidelicet re integra renuntiauerit, alioquin mandati tenebitur: nisi tamen iusta causa intercesserit.

Et similis est fermè textus in le. filiusfamiliâs. §. procuratorem. ff. de procuratorib. ubi procurator pro quoconsentiente, dominus satisdedit, cogitur iudicium suscipere, nisi tamen ex causa legitima relinquat, putà si inimicitiæ capitales interuenerint inter dominum ipsum & procuratorem aut dignitas procuratori accesserit, aut reip. causa abfuturus est.

Ex quo notant Baldus & Paulus de Castro ibi, quòd licèt quis ex lege ad aliquid præcisè cogatur, intelligitur tamen nisi subsit aliqua legitima causa.

54 SATIS ERGO atque satis probatum est, omnes legum atque statutorum sanctiones ex causa cessare. infringi, corruere, ut iam non mirum uideri debeat, si non

tam arctis angustiis circunscribatur iudicis potestas, quin interdum possit ex causa pœnas à lege, statuto, consuetudine indictas minuere, aut augere.

Sed animaduertendum est, quòd licèt aliàs non sit necesse in sententia causam inserere, vt est textus. ordinarius in capitulo. sicut. & capitulo, cùm Bertholdus. de re iud. cum similibus. Quin fatuus iudex, qui idipsum fecerit, vtpote qui viam aperiat suæ ipsius impugnandæ sententiæ, vt dicit Imo. in leg. si is ad quem. ff. de acquir. hære.

Nisi adijciat dictionem Maximè, vt pulchrè per ipsum Panormitanum in capitulo, ex parte. de concessione præbendæ. in hoc tamen casu debet iudex causam aut minutæ, aut auctæ pœnæ in sententia exprimere, vt nominatim voluit Bald. in repet. d. l. quid ergo. §. pœna grauior. columna sexta, versicu. istorum op. in fin. & in l. data. colum. 2. versicu. & ex hoc infero, iunctis his que priùs dixerat. C. qui accusa. non poss. & Saly. in l. properandum. §. illo proculdubio. colum. 2. versicul. aut quæritur quò ad ipsius. C. de iudi. & Paul. de Castr. consilio 328. clarum est in iure, ad fin. lib. 2. & Io. de Plat. in l. vlt. C. de muner. lib. 12. & Angel. Are. in tractatu maleficiorum, in verbo, quas si non soluerit infra decem dies, columna quinta, versiculo, & aduertas. in fin.

55 *Nec in hoc casu solùm, sed & semper aliàs, cùm ex causa iudex recedit à iure communi, debet eam causam adscribere, per text. in l. sciendum. de appell. reci. quem ita allegat Lucas Pen. in l. 1. columna prima. in fine. C. de*

his

his qui non imple.stip.sac.sol.sunt. lib.10.& Panorm.in d.cap.sicut.columna secunda,uersicu.quartus, & ibi latè Fely.columna nona,uersiculo, dum doct.ponunt.ubi ex hoc dicunt id quod suprà diximus, scilicet quòd si iudex ex causa recedit, debet eam causam nominatim adscribere,quod & ante eos uoluit Ioan And.in addi. Specul.tit. de senten.& quae ipsam seq.§.qualiter.uersi.uerùm si rationes.per tex.in capit. calumniam.de poenis. & in §. oportet.in authen.de iudic.

56 *Ad quod facit quod notabiliter scribit Inno.ille parẽs iuris canonici in cap.prætereà. in fin. iunctis his quæ antè dixerat de dilat.quòd iudex qui citationem aut aliud quiuis prima facie illicitum, & iniustum decernit,quod tamen ex aliqua causa iustificari potest,debet ipse iudex eã causam exprimere,aliàs nõ tenetur citatus obedire. Quod dictum plerique omnes ad hoc allegant, quod ubi alicui ex aliqua causa licitum est à regulari iure recedere, non sufficit causam subesse,nisi illa exprimatur. & inter cæteros Oldra.consilio 326. quòd articuli dati. columna secunda, uersiculo item non sufficit. ubi per hoc concludit idem esse in Papa,qui ex causa aliquid contra ius concernens uniuersalem statum ecclesiæ rescribit,ut uidelicet debet causam exprimere.quod dictum pro singu.citat omnium singularißimus Roma.consilio 483. dubitatur primò utrum electio. columna penultima, uersicul.secundò respondeo, ubi & pro not.allegat.sed & sequitur illud dictum Inno. sed & pro singul.citat idem Roman.consilio 499. in præ-*

missa consultatione. columna prima, ubi & sequitur quãque illud dictum Oldra.

56 Quin & illud dictum Inno. sequitur & dicit nota: Panor. in cap. 1. columna secunda, uersiculo, in gloss. 2. in fin. de cleri. non resid. ubi & per hoc dicit quòd licèt actus indifferens ad bonum & malum, sit ad bonum in dubio referendus. cap. estote de regul. iur. Tamen si actus in se malus est, ad malum in dubio est referendus, licèt possit habẽre aliquam excusationem, ad quod etiam allegat in argu. capite 1. de præsumpt. & l. nam ludus. ff. ad leg. Aquilam.

Et pro hoc dicto Panormita. dicit Felin. in ca. 1. columna quinta, in 5. ampliatione. de re iudi. esse text. valde singul. in cap. dilecti. de accusa. per quem Io. de Ana. ibi. col. 2. post Pe. de An. dicit singu: limitari theoricam Bart. in l. non solùm. §. sed ut probari. ff. de ope. non. nuntiat. & ibi quoque Panorm. in 5. no. dicit illũ text. esse ad hoc sing.

57 Sequitur quoque illud Inno. dictum, Anto. in cap. ulti. columna ultima. de libell. oblatio. ubi & per hoc dicit post ibi, quòd sufficit aliquid esse notorium secundùm regularem cursum, licèt aliquo casu accidentali excusari possit. quod & idem uoluit ipse Inno. in l. ad testium. §. 1. in prin. ff. de testib. ubi etiam allegat Inno. ubi suprà, & glo. in cle. ult. de rescript. & quod notatur in l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred.

58 Sequitur item, & cõmendat illud dictũ Inno. multisque similibus condecorat Fely. in dicto capitulo 1. quo loco

nuper

nuper citauimus. de re iud. & in d. c sicut, loco suprà alle gato, & in cap. cùm ordinem. columna septima. in 3. consideratione. & in ca. super literis columna 11. uersiculo, decima regula. de rescrip. & in c. 1 colum. 17. in fin. 7. fallen. de consti. & nouissimè Philip. Dec. consi. 8 uiso puncto, & diligenter examinatis omnibus. in princi. ubi & multa similia aggregat.

59 Sed & illud dictum sequitur, commendat, & elegãter ennarrat Bart. in l. 2. in utraq; lec. & utrobiq; col. 1 ff. si quis in ius uoc. non ie. & Bal. in l. 1. §. usus. in fin. ff. de procur. ubi per hoc dicit, quòd in citatione, ut quis personaliter ueniat, debet exprimi causa, cùm sit contra ius commune, per l. ulti. C de procur. id quod reputat not. Philip. Dec. in c. personas. col. 5. uersi. tertius casus. de appell.

60 Sequitur etiam illud Inno. dictum Raph. Cuma. consi. 60 uisis compromisso. & c. ubi per hoc notabiliter consoluit, quòd si per statutum sit prohibita nullitas, quanuis tamen possit aliquo casu proponi, uidelicet cùm est ex defectu iurisdictionis, secundùm glo. ordi. in cle. 1. de seq. poss. & fruct. Tamen non admittendus est proponens simpliciter nullitatem, non allegata ipsa causa ex defectu iurisdictionis.

61 Sequitur denique Franc. Are. in l. in illa. colum. 5. versicul. tertiò adde. ff. de uerbo. oblig. & in cap. significauerunt. col. pen. de testib. Ex eóque infert, quòd illa qualitas dicitur notoria, quæ prima facie de iure cõmuni est talis, licèt possit subesse causa, propter quã redderetur falsa

ad quod etiam allegat ca.ad decimas.de resti.spo.lib.6. et Bar.in d.l.2.& licèt illud dictum Inno.in d.c.propterea. sit omnibus celebratissimum, & quibusdam reputatum sing.ut patet ex suprà dictis: idem tamen fermè uoluit ipse Inno.in ca.prudentiam. in prin. ubi & alij doct.de offic.deleg.

62 Huc uergit & text.not.in l.1.C.de prae d. curial. lib. 10.ubi quoties quis aliquid contra regulas iuris communis consequi contendit,causas eas, ob quas id iure consequi potest,narrare debet. Et ita illum text. ad hoc ponderat, & dicit notab. Roma. consi. 163. cuius est initium,constitutio curiae.col.2. uersi.prima autem, ubi & ad hoc dicit etiam facere tex.in l. si adulterium cum incestu.§.idem Pollio.ff. de adult.

63 Ex eodem autem fonte manat,quod uoluit glos.notabilis in l.2.in gloss.ulti.ff.de appell.recip.quod si iudex pronunciet nominatim seruum torquendum contra dominū, est sententia ipso iure nulla, licet aliquando seruus posit torqueri in dominum,non tamen regulariter.l.1.C.de quaestio.quam glo.ad id pro not.citat Alex.in l. ex diuerso.§.si in iudicio.col.3. uersi.sed quaeri potest.ff.sol.matrim. & Mathesi.not.10. nota quòd sententia,ubi per eam glo. dicit, quòd sententia lata expressè contra regulam iuris communis, est nulla,licèt reperiantur aliqui casus excepti,in quibus saluari posset illa sententia, cùm illi casus non sint expressi in sententia.

64 Et idem uoluit Alex.ipse in l.4.§.si quis condemnatui

tus.colum.2. versicu.pro hoc etiam. ff. de re iudi. cum dicit, quòd sententia dicitur continere expressum errorem iuris, quando est lata contra regulam. nisi exprimatur tale quid in ipsa sententia, per quod appareat quòd sententia iudicis sit lata in casu fallentiæ, vt dicit probari in d.l. 2.in fin.cum gloss.ff. si quis in ius voca.non ie. & ibi Bar. iuncta l.1,& 2.ff.de fer. Ideo(inquit)ad hoc vt valeat citatio facta ad diem feriatam,requiritur,quòd expressè citetur in causa alimentorum, & similium, quæ in die feriato expediri possunt.

65 Et bene facit quod tradit Bart. in l. Lucius. in fin. ff. de his qui not.infam. vbi consuluit iudicib. vt si fidem testibus non adhibeant,causam eius rei in sententia adscribant; ne teneantur posteà in syndicatu. sequitur Barb. in rub.C. qui admit. char.6. col. 3. versic. & moueor. Et quòd hoc casu teneatur iudex causam exprimere, tenet Inno.quem tamen Bar.non allegat,in cap.quoniam contra falsam,col.2. de probat. & faciunt no.per eundem Inno. Panor.& alios in c. causam,quæ.de senten.& de re iud. & vide Bal. in l. cùm magistratus ad fi. ver. item illud est.C.quan.prouoc.non est necess.

66 His concinit,quod voluit Ioan. And. in additionib. Specul.tit. de sent. & quæ ipsam seq. §. qualiter,ver.verùm.quòd ibi victus non condemnatur in expensis, debet eius rei causa exprimi. quod & voluit etiam Fed.Senen. consi,139.quæstio nostra, col.vlt. & Ioan. Fab. in §. hæc autem,col.2.versi.igitur index,instit. de pœn.tem. litig.

& Bald. in authent. generaliter, col. 4. versi. quia ergo propter multiplicitatem. C. de episc. & cleric. & in authen. nouo iure, per illum tex. C. de iudi. Cardi. flor. in cle. saepe. §. & quia, in 17. quaestione, de verb. signifi. vbi & illud dicit procedere generaliter, quando iudex recedit à iure communi, & ibi Geor. Natha in repe. col. pe. in glossa in verbo, in scriptis versi fallit secundò. Panor. in d. cap. sicut, de re iud. per tex. in §. oportet. in authen. de iudi. et. Io. Pla. in l. vlt. C. de muner. lib. duodecimo. Alex. in l. properandum. §. illo proculdubio. C. de iudicijs. & consilio 183. in causa, & lite uertente inter Franciscum, col. 1. lib. 6.

67 Quibus consonat, quod dicit Angel. in l. vtique, in fi. ff. de rei vendi. quòd quando fertur sententia contra fundatam alterius partis intentionem, causa est eius rei exprimenda. Et Anto. in c. per tuas, col. 7. per tex. ibi, de sen. excō. quod sufficit sentētiam habere in se euidentem, iniquitatem, licèt causaliter saluari possit. Et quod ante illos scribit Barb. in l. quotiens, per illum tex. ff. si quis cautio. illud non dicit dubium, de quo est regula, licet sint aliqui casus speciales, nisi & de illis specialis fiat mentio. & allegat no. per se in d. l. 2. ff. si quis in ius vocat. non ier.

68 Quorum sententiam manifestè approbat tex. in c. quintauallis. de iureiur. vbi iuramentum de exhaeredando filium, consetur illicitum, licèt aliquo casu possit esse iustum. Atque etiam text. in c. constitutis. de elect. per

quem

quem dicit ibi Panor.in 1. no.quòd vbi per libellum petitur aliquid contra regulas iuris, debet exprimi causa, ex qua peti poßit. ad quod etiam allegat Inno.in d. c. prætereà de dilatio.

69 *His quoque attestatur, quod licet in appellationibus à diffinitiua interpositis non sit necessaria causæ expreßio, l. scio.§. quid ergo & l. appellanti.§. non soluere ff. de appell. & in cap. quò ad consultationem, & cap. cùm in ecclesia.eod. tit. tamen in notorijs, in quibus regulariter non admittitur appellatio, c. cùm sit Romana, & c. consuluit, & cap. cum speciali.§. porrò, de appel. & in alijs casibus in quibus regulariter prohibetur appellatio, necesse est causam in appellatione à diffinitiua inserere, vt voluit Inno. in c. pastoralis.§. prætereà, de offic. deleg. & in c. ad nostram, & ibi expreßius Panor. col. vlt. versi. vltimò scias, de appel. & specul. ti. de exec. senten.§. nunc dicẽdum. versi. sed nunquid in totum. Roma. con.324. in proposita consultatione, in fi. vbi hoc dicit esse de mente glo. in cap. Romana.§. si autem. de appell. lib. 6. vbi etiam voluit Pe. de Anc. col. 3. versi. vndecimò colligit, & Panor. in d. c. cùm sit Romana, & in d. c. consuluit, & ibi Philip. & recentiores, & idem Panor. in d. c. quò ad consultationem, col. pe. & in c. cùm super. in 6. no. vbi dicit esse menti tenendum, & vtrobique recentiores, de re. iud. & Cuma. d. con. 60. col. 1.*

70 *Illud tamen quod diximus, requiri expreßionem causæ, cùm pœna augetur, vel minuitur, intellige procedere*

ad ipsius iudicis excusationem, vel sententiæ suppletionem (vt nostri loquuntur) non autem ad ipsius sententiæ substantiam, vel validitatem. Nam si sine causa hoc facit, lex supplet id quod deest, l. 4. §. si quis condemnatus. ff. de re iud. Ita dicit Bal. in d. §. pœna grauior. loco suprà citato, & Saly. in d. l. properandum. §. illo proculdubio. C. de iudi. vbi etiam Alex. Et quòd ipsa causa non sit hoc casu necessariò exprimenda ad validitatem sententiæ, tenet Bar. in l. relegatorum. §. ad tempus. in fi. ff. de interd. & releg. & in d. § pœna grauior, col. 2. versi. item similiter. & versi. tertiò est videndum. vbi & hoc idem firmat Albert. post Ray. col. 12 versi. item quæro. & sentit idem Bar. in l. quod ad statum ff. de pœnis. & latè Fely. in d. c. sicut. col. 10. ver. cæterùm dixi. de re iudic. Porrò scio id plerunque obseruari, vt cùm in nostris iudicijs discedimus ex causa à communibus regulis, vel leniendo pœnas ordinarias, vel aliàs, adijcimus illam vulgarem clausulam, Pour certaines causes & considerations à ce nous mouuans. vel illam, Et pour cause. Vt cum dicitur, Sans despens & pour cause. quanquam nostris moribus hæc non sint necessaria.

SVNT AVTEM multæ causæ, ob quas iudex possit & debeat minuere atque etiam prorsus remittere, aut augere pœnas à iure, vel statuto, vel consuetudine determinatas. Quarum hîc plurimas operæpretium esse duxi, adscribere. Nam huius rei vsus quàm sit frequens, quámque necessarius, nemo est qui nesciat, vt in simili dicit

cit Iureconsult. in l.1 in prin. ff. de appella. Et vt alibi scribitur, quæ quotidiana sunt, ea veluti studiosius attingere debemus. l. legaui. ff. liber. lega. Causas ergo minuendi & remittendi primum aggrediamur. Nam de vtrisque permistim dicemus.

PRIMA CAVSA.

An & quibus ex cauſis pœnæ legum, conſuetudinum, ſtatutorum temperandæ ſint, aut etiam remittendæ.

SVMMAE.

1 *Delinquens, ira aut dolore commotus, lenius puniendus eſt.*

2 *Iniuſtum vel prauum quis non committit Ariſtoteli, qui ira aliáue animi perturbatione fractus, aliquid patrat.*

3 *Maritus vxorem in adulterio deprehenſam confeſtim interimens, non tenetur lege Cornelia de ſicar.*

4 *Dolor, an ſit legitima excuſatio patrati ſceleris.*

5 *Iracundia percitus, ac prouocatus, ſi quem percutiat, an teneatur.*

6 *Tutelæ legitimum modum ſupergreſſus, ſi aggreſſorem interimat, punitur tanquam culpabilis, non tanquam doloſus & nu. 8.*

7 *Rixa, metus inſtantis periculi, & intenſus dolor, peſsimi ſunt conſultores.*

9 *Homicida voluntarius & doloſus non habetur, qui prouocantem, & poſtmodum fugientem interimit.*

10 *Iratus occidens eum, qui non dedit cauſam iræ, quæ occiſorem ad maleficium impulit, an, & quomodo puniendus.*

11 *Lege Cornelia de ſicar. an teneatur is, qui prouocatus, in ſe defendendo modum legitimum exceſsit, & dedit operam rei illicitæ.*

12 *Iniuriis prouocatus, alterum viciſsim iniuriis petens, non eſt puniendus.*

a

13 *Iniuria facta Deo, grauior est ea, quæ fit homini.*
14 *Blaſphemiis Deum impetēs, vltimo est ſupplicio plectendus.*
15 *Platoni mitius punitur, qui ira concitatus, quam qui ſponte quemquam occīdit.*
16 *Dolor delictum minuit, & ſuper hoc exempla historiæ Romanæ. nu. 17.*
18 *Fabricianus Senatus decreto liberatus est, cùm etiam matrem eiusq; adulterum occidiſſet.*
19 *Matrem interimens patris vlciſcendi cauſſa, humano & diuino iudicio liberatur.*
20 *Peccat quis leuius cùm in foro iudiciali tum conſcientiæ, ſi quid peccat iracundiæ æstu accenſus, quàm ſi nulla omnino iracundia commotus id admitteret.*
21 *Iracundia inimica est conſilio.*
22 *Delicta admiſſa præ ira aut dolore, lenius plectenda.*
23 *Doloris affectui imperare, difficillimum.*
24 *Iracundiæ calore dicta facta ve, irrita nulliusq; eſſe momenti Iure conſulti ſanxerunt.*
25 *Confeſſio iudicialis calore iracundiæ facta, non valet.*
26 *Iuramentum factum calore iracundiæ, non valet.*
27 *Votum emiſſum calore iracundiæ, non valet.*
28 *Electio facta iracundiæ impetu, irrita.*
29 *Beneficij ſecundi acceptatio facta vi, iracundiæ non facit primum vacare.*
30 *Profeſſio iracundiæ æstu facta, nec tenet nec obligat.*

PRIMVM igitur, ut ab ea exordiar, quæ frequentius usu euenit, uidelicet, cùm quis impellente ira, aut dolore deliquerit: is enim leuius puniẽdus est: l. aut facta. §. causa. ff. de pœnit. & l. si non conuicij. & ibi no. C. de iniur. & l. 2. C. de aboli. & c. si quis iratus. & ibi gl. 2. q. 3. & no. etiam gl. & in l. 3. ff. de diuor. & in. l. quicquid. ff. de reg. iur. & in cap. diuortium de pœ. dist. 1. & Roma. sing. 510. uolo commentare. ante fina. Iracundia enim sæpe innocentes adducit ad crimen: c. ira. 11. q. 3. & quod inconsulto calore fit, calumnia caret. §. notandum. 2. q. 3. qui quidem § depromptus est eximis uisceribus tex. l. 1. § quę ri. ff. ad Turpil. quem ad hoc pro notabili citat Fran. consi. 80. sicut decet. col. ul. quòd non propriè dicitur dolose, & ex animo factum, quod per iram delinquitur. Et ut scribit Aristoteles philosophorum antistes, lib. 5. Moralium Nicomachiorum, c. 8. Quæ ob iram, a-
2 liásque animi † perturbationes quęcunque necessariò, uel naturâ hominibus accidunt, iniuriam quidem faciunt, sed nondum idcirco sunt iniusti, uel praui.

3 Ideóque licet non permittatur marito uxorem in adulterio deprehensam occidere. l. nec in ea. §. ult. ff. de adult. tamen quia uxor alterius concubitum patiendo iniuriam uiro, domuíque suæ infert non modicam: l. si maritus sit. §. lex Iulia. & l. si miles. §. socer. ff. eo. tit. ob eámque rem maritus tantum dolorem haud dubiè concipit, quàm alius nemo, uel ipsius uxoris pater. l. 2. §. fi. ff. eo. usq; adeò, ut uir molestius ferat uxoris adulterium, quàm filij interitum: ut clanculum innuit tex. in l. codicillis. §. matre. ff. de leg. 2. quem ita intelligunt Ray. Bald. & alij ibi, cum concord. quas tibi adduxim' in nostris legibus Connubialibus, l. 13. nu. 27. incip. igitur ut redeamus. ideo si maritus uxorem in adulterio compertam confestim interimat, non punietur, ut cæ-

teri homicidę, pœna legis Corneliæ de ficar. id est, ultimo supplicio, sed tantùm relegabitur, ut est text. elegans in l. si adulterium cum incestu. §. imperatores. ff. de adulter. qui eius rei rationem reddit memoriæ penitus præcordiis infigendam, quoniam difficilimum est iustum dolorem temperare. Quem text. Angel. ibi dicit allegari pro illis qui aggrediuntur aliquem sibi uerba iniuriosa dicentem, ut uidelicet sint mitiùs puniendi. Et illum sing. facit Panor. in c. 1. de iniur. Frã. Are. cõsi. 34. uisis diligenter testibus. paulò ante fi. & Iason in l.
4 ut uim. col. 3. uersi. tertiò multùm aduerte. ff. de iusti. & iur. Valde autem sing. dicit Fely in c. significasti. huius initij 2. col. pe. uersi. tertia conclusio. de homicid.

Est tamen illi in ea decisione tex. similis in l. 1. §. ul. ff. de sica. & in l. 3. §. si maritus. uers. si tamen maritus. iuncta glo. ff. de SC. Silla. & in l. Gracchus. C. de adult. & in c. si uerò. huius initij 1. uersic. nec ille compellendus. & ibi glo. & Panor. in 5. no. de senten. excom. & facit text. in l. diuus. & ibi glo. ff. de parri. & quod uoluit glo. in c. inter. 33. q. 2 per text. in d. l. Gracchus. Quibus germanum est illud Ouidianum lib. 4. Metamorph.

— Quamuis amor excusare dolorem,
Indiciumq; dolor poterat.

id est, amor Clyties, quo Solem deperibat, excusare poterat dolorem, quem ex Solis & Leucothoës adulterio conceperat. Quo quidem dolore mota Clytie ipsa, id Orchamo, patri Leucothoes indicarat: proptereaq; excusandam se dicit Clytie, quòd ea non mediocri dolore impulsa idipsum fecerat.

5 Per illum autem text. in d. §. imperatores. dicit no. Panor. in d. c. 1. de iniur. quòd licet qui iracundia percitus, prouocatúsque alium percusserit, ex ea percussione teneatur. per tex. ibi, & in l. ult. ff. de sicar. & alios, quos ibi adducit: is tamen leuiùs est puniendus. Quod & idẽ fermè dicit per illummet text. ipse Panor. in ca. dilecti filij. ante fi. de except. & ibi recentiores, & in c. cùm te.

col,antepe.uersi.sed pone. quòd. de re iudic. & in c. ex literarum.de aposta.& in c.statuimus de maledi. & in cap.olim ex literis.col.2.uersi.& ex hoc no. de rescript. ubi dicit ualde no.ad hoc text. in d. §. imperatores. & rursus idem Panor.in d.c.si uerò.suprà allegato.

6 Cui sententiæ proculdubiò conuenit, quod tradit excellentissimus ille decretorum doctor Ioan. Andr. (ita illum appellat Fede. Seneus consil. 1.col. pen.) in addi.ad Specul.in rubri.de homicid.ad si uersi.est quæstio.& in c.significauit.per illum text.in uersi.attendẽtes.iuncta glo.de pœni.& remis.quòd etsi non licet excedere moderamen inculpatæ tutelæ,iuribus uulgatis: si tamen quis se defendendo legitimum moderamẽ supergressus,aggressorẽ interemerit, licet ob id puniri debeat:tamen non tenetur lege Cornelia de sicariis, sed excusatur,ut non omnino puniatur tanquam dolosus sed mitiùs,tanquam culpabilis. Ad quod etiam allegat l.lex Cornelia.ff.de sicar.& l.1.C. eo. & c.olim. huius initij 1.in fin.de resti.spoli. ubi idem quoque dicit Anto.& sequitur etiam Bal.in ca.1.§. si qui uerò.huius ini-
7 tij 1.in fi.tit.de pac.iuram.fir.ubi † elegãter dicit,quòd rixa,& metus instantis periculi, & nimius dolor tollit deliberandi consilium: & quòd homo intenso dolore permotus,non est in plenitudine intellectus. per text. in d.l.Gracchus.Idem quoque sequitur ipse Bal. in c.1. in uerbo,uitam suam defendendo.tit.de pac. tenen. & in rep.l.1.col.5.in 9 quæsti.C.unde ui.& in d.l.ut uim. circa ult. col. & ibi latè Iason,col.3. &. latiùs Claudius de Seysel,in sua repet.ff.de iusti & iur. & idem Bal.in l. imperator.huius initij 2.in 2.lec.uersic. queritur pater. ff.de statu homi.& in consi.109.qui mortem aliter uitare non ualens.post medium,lib. 4.&iterum consi.312. uisis actis.col.ult.eo.lib. 4.&Io.Fab.in 8.ius autem gẽtium.col.3.uersi.item credo, quòd si inuasus.Insti. de iur. nat.gent.& ciui.& Saly.in l.quoniam multa. C. ad leg.Iul.de ui pub.& Paul.Ca.consi. 255. uiso suprà scri-

pto puncto,col.ult.lib.1.& consi.277. in causa incarceratorum.col.3. uers.ex his sequitur,lib.2 & Rom.sing. 3.si quis excesserit.ubi hoc reputat sing. & in l.cùm mulier.col.32.uersi.aduerte tamen, quia etiam offensa.ff. solut.matrim.Flori.in l. scientiam.§.qui cùm aliter.ff. ad leg.Aquil.Alex.in addi. Bar.in d.l.1.col.ul.C.unde ui & consi. 76. uisa inquisitione contra Fortunerium formata.col.1.lib.1.& consi.109.uisis, & ut oportet cõsideratis omnibus.col.3.uersi.& ad hoc alleg. eo lib.1. & consi.24.animaduersis his. quæ tam per testes. col. 2.lib.2.& consi.140.uidetur in casu proposito, col. pe. & ul.eo.lib.2.& consil.2.uiso processu in causa. col.pe. lib.7. & consil.19. uiso processu inquisitionis. col. 4. uersi.& posito.eo.lib.7.Et Franc.Are.d.consi.34. ante fi.ubi & hoc facit sing.& consi.80.sicut decet huius festinatio.col.pe.uersi. circa secundum,& consi. 165. sicut Io.dicit in Apocalypsi,col. ult.& Angel.Aret.in.§. ius autem gentium.col.3.uersi.unum addas.Insti.de iure natu.gen.& ci.ubi etiam facit sing.tex.in d.§.imperatores.& in tractatu maleficiorum,in uerbo,& dictus Titius se defendendo. col. 4. in paruis,uersi.aduertas etiam.ubi & illum tex.dicit sing.& Philip.Corne. cõsil. 107.uisa inquisitione.col.2.lib.1.& con.204.pro decisione præsentis consultationis.paulò ante fi.eo.libr.1. ubi & hoc reputat sing.& consil.134. in causa magistri Pauli.col.1.lib.3.& Cepol.in consiliis criminalibus,cõsil.1.col.3 uersi.ptęsumptiones autem.Soci.consi.178. primo aspectu.in fin. Fely.in d.c.dilecti, col. antepe. uersic.2.declaratio.de excep.ubi ad hoc multa latè cõgerit,& in c.sicut ex literis.in fi.de iureiu. & in c. qualiter.hui⁹ initij 2.§.ult.col.7.de accu.& d.c. significasti. huius initij 2.co. pe. de homici. ubi hoc reputat sing.& Ludo.Bolo.cõsi.56.cor mundũ,& c. præsupposita igitũ casus narratione.col.5.uersi.tertiũ moderamẽ. & latè con.seq.col.2.&seq.& cõsi.63. Cor mũdũ & c. uiso igitũ statuto.col.3.uersi. postremò dato,nõ tamen cõcesso,

Quod

8 Quod multis modis est ampliandum. Primò, ut habeat locum, etiam si is quem alter aggressus est, modum ex proposito excesserit, ut hoc quoque casu non puniatur pro toto, sed pro excessu tantùm, & sic mitiùs, ut dicit Bald. in d. l. ut uim. uersic. cognoscuntur. col. 3. ubi eleganter dicit, sic turbatus non potest semper habere stateram in manu. & in c. 2. uersi. ecce exemplum de moderatione, de uit. & honest. cleri. per tex. in d. c. olim. in fin. reprehenditque glosam contrarium sentientem, in d. cap. significasti de homicid. & aliam glo. in summa. 33. quæst. 1. idem uoluit Sali. in d. l. Gracchus. col. ult. & Anto. in d. cap. olim circa ult. col. & Angel. consil. 76. & 109. & 140. & 283. & 119. suprà allega. & Franc. Aret. d. consil. 80. ante fin. imò uoluit Panorm. in d. c. significasti. in duobus locis, uidelicet col. 2. & pe. post glo. ult. ibi, quòd si non ex proposito modum excesserit, sed indeliberatè, furore iracundiæ accensus, omnino non teneatur: per d. c. olim. id quod etiam uoluit glo. in summa. 23. q. 1.

9 Amplia secundò procedere, etiam si is, qui prouocauit, aufugiat, & eum fugientem prouocatus interimat, ut uidelicet non teneatur ut dolosus, & homicida uoluntarius, sed ut culposus (ut nostri loquuntur) ita enim uoluit Cy. post Iaco. de Aret. in d. l. 1. col. pe. uersi. item quæritur, pone quòd quidam aggressus. & ibi etiã Io. Fab. circa medium. Bal. col. 6. uer. decimò quæritur. C. unde ui. ubi ipsi Bald. dicit esse no. dignũ, & Anto. in d. c. olim. col. ult. uersi. inquantum dixi, & ibi etiam Panor. col. 8. uersi. aduerte tamẽ. ubi hoc dicit no. facitq; etiam no. tex. in d. §. imperatores. & Lucas Pen. in l. deuotum. col. 3. uersi. secundò quæritur, quid si me percutias. C. de meta. & epi. li. 12. & Io. Ana. in c. si perfodiens. in fi. de homi. & Io. Lig. in tractatu de Bello. c. 98. incip. septimò quæritur. Paul. Cast. in d. consi. 275. col. ult. lib. 2. ubi dicit, quòd ita uidit Bal. Papiæ consulentẽ. & Angel. Are. in tractatu maleficiorum, in uerbo, & dictus

Titius ſe defendendo.col.5.uerſicu. quæritur, Titius. Fran.Aret.d. conſi.34.ubi hoc facit ſing.& d. con. 80. ad fi.& Corneus d.conſi.204.in fin. lib.1. ubi hoc dicit notabile,& Fely.in d.c.dilecti.ubi monet ne hoc dictũ obliuiſcantur,quia uix poſſet eſſe aliud notabilius. & in d.c.ſignificaſti.huius initij 2. de homi. & Bolog. d. conſi.36.& Hippo.Marſil.ſing.106.occidens aggreſſorem.ubi hoc reputat ſing.& è Theologis Angel.Cla.in uerbo,defenſio.uerſi.ult.

10 Amplia tertiò iſtud obtinere, etiam ſi, qui occiſus eſt,non dederit cauſam iræ, quæ occiſorem ad maleficium impulerit, ut uidelicet in hoc caſu ſit mitiùs puniendus,ut dicit ſingulariter Rom.in d.l.mulier. loco ſuperiùs allegato,per text.quem ad hoc dicit ſing.in l. lex Iulia.in fi.ff.ad leg.Iul. repet. ubi qui calore inducti interfecerunt uel innocẽtem uel quem punire non debuerant,& ſic qui nullo modo interfectorem offenderat,in inſulam deportari debent, quanuis aliàs homicida quod fecit ſemper expectare iubetur. l. nemo. C. de epi.audiẽ.& hoc dictum Roma.refert & ſequitur Alex. in addi.ad Bar.in d.l.lex Iulia.& Fely.in d.c.dilecti.ubi dicit hoc dictum eſſe notabile.& multa homicidia poſſe eo modo à pœna mortis excuſari, & Hippoly. Marſil.qui hoc dicit ſing.in ſuo ſing.270.incip. homicida puniendus eſt.

11 Amplia quartò,& id admodum notandum eſt,etiã ſi is qui ſe defendendo modum exceſsit,dabat operam rei illicitæ,per text.in d.§. imperatores. & in d.l.Gracchus.nam & ita uoluit Angel.in l.ſi cum ſeruo.ff.de iniur. Flori.in d.l.ſcientiam.§. qui cùm aliter. ff.ad leg. Aquil.

12 Supra dictis nimirum concinit tex.no.in l. qui cùm maior.§.ſi libertus.ff.de bon. liber. ubi ſcribitur ignoſcendum eſſe ei qui uoluit ſe ulciſci prouocatus. Per quem Specul.(quem patrem practicæ appellat Iaſon in l.hac conſultiſsima.col.1.C.qui teſta. face.poſ.) in ea

fuit

fuit ſententia, in titulo de accuſatore. §. 1. uerſi. quid ſi te uocaui, ut is non debeat puniri, qui iniuriis prouocatus alteri uiciſsim iniuriam dixerit. Ad quod etiam allegat l. 1. §. cùm arietes. ff. ſi quadru. pauper. feciſ. dicat. ubi & hoc refert, & ſequitur Floria. & id quoque latè cõfirmat Lucas Pen. in l. erat. in 5. quæſt. C. de caſtren. pecu. lib. 12. multa in eam rem afferens quæ breuitati conſulens omitto. Quam ſententiam etſi Panor. apertè reprobet in omnibus fermè locis, quos ſuprà citauimus, nu. 4. incip. per illum autem. in eo uidelicet, quòd Specul diceret hunc non eſſe puniendum, dicit tamen Panor. mitiùs eſſe puniendum, quàm ſi non prouocatus iniuriam feciſſet. Et ſequitur Fely. latè, locis ſuprà citatis, & ante eos uoluit Pet. Iac. in tit. de actio. iniur. prætoria, col. ult. uerſi. ſed quid erit, per tex. in d. §. imperatores, & in d. §. ſi maritus.

13 Nec id ſolùm † procedit, cùm homini fit iniuria, de qua locuti ſumus, ſed & cùm fit Deo, cuius iniuria eſt multò grauior, quàm quæ homini fit. c. ſunt qui. 17. q. 4. & c. monet. 22. q. 2. æquum eſt enim, ut tantò grauior ſit de iniuria, quantò Deus eſt homine ſuperior. l. aut facta. §. perſona. ff. de pœn. & l. omnis. § 1. ff. de re milit. & §. atrox. Inſtit. de iniur. Ideóque ſi quis cõtra Deum

14 blaſphemauerit, † de iure ciuili ultimo ſupplicio punitur, In authen. ne luxu. homi. cont. na. poſt prin. de iure Canonico, aliis grauibus citra mortem ſuppliciis plectitur, quæ continentur in c. 2. de malefi. Tamen, qui calore iracundiæ linguam In blaſphemiam cõtra Deũ publicè relaxauerit (in eo enim caſu loquitur d. c. 2.) non punitur pœna illius c. ſed benignius cum eo agitur, ut uoluerunt Gof. Ab. Antiquus, Henri. Bohic. col. 1. &. Panor, qui not. diſtinguit Io. And. & alij in d. c. 2. per tex. in l. 2. in fi. C. de iniur. & in l. ſi non conuicij. C. de iniur & alia iura quæ allegant. Quod & uoluit Archid. in c. quid ergo. in fi. 23. q. 5. dicens Hieronymum ibi de huiuſmodi blaſphemia loqui, quæ ſcilicet fit ca-

lore iracundiæ, cùm leuem esse culpam asserit. Idem quoque nouissimè tenuit Philip. Deci. consil. 163. in causa matrimoniali. col. 7. uersi. non obstat illud dictũ de blasphemia. ubi & illud subdit, quòd qui per iracundiam in ludo fortè blasphemauerit, non dicitur propriè blasphemator. allegat Cy. Bald. & Saly. in l. 2. C. de iniur. & Bald. in l. 4. C. ad leg. Iul. maie. quod dictum omnino aduersatur distinctioni Panor. in d. c. 2.

25 Quid plura? Plato grauissimus omnium philosophorum, & princeps (ita enim eum uocat Tullius lib. 2. de legibus) illum quoque leuiùs punit in suis legibus, qui ira concitatus, quàm qui sponte alterum occiderit. Nam ille qui consultò ciuem manu propria per iniuriam interfecerit, morte plectitur: at cùm is qui primo iræ impetu, absque præmeditatione interficit, inuoluntarij (ut inquit) homicidæ similis iudicatur, non tamen omnino inuoluntarius est, sed inuoluntarij habere similitudinem dicitur: ille autem qui iram seruãs, nec repentè, sed cum insidiis se posteà uindicat, homicidæ uoluntarij fit persimilis, non tamen omnino uoluntarius est. Idcirco si quis hominem liberum non præmeditatione, atque insidiis, sed repentè ira commotus interemerit, duobus ad domandam iram annis exulet, ut ira ei⁹ diuturnior diutiùs puniatur. Ita Plato sanxit lib. de legibus 3. & meminit Eusebius ad Theodorũ in præparatione euangelica, lib. 13. c. item 13.

26 In qua re Plato, ut aliàs sæpissime Moysis legẽ imitari uidetur, qui etiam sanxerit eum mitiùs esse puniendũ qui dolore stimulatus eum interemit, qui proximũ occiderat. ut scribitur Deute. c. 19. Quẽ locũ enarrãs Alex. Ales, Theologorum Scholasticorum uerus Achilles, in 4. par. suæ. Summæ q. 86. membro 3. artic. 1. Multa (inquit) perpetrata instante dolore remanent impunita, quæ si cessante dolore fierent, essent punienda.

27 Nec abs re fuerit duo exempla historica à Valerio Maxi. lib. rerũ memorabiliũ 8. c. 1. memoriæ prodita hoc potis-

potiſsimum loco recenſere. Primùm, de muliere quadam, quæ matrem fuſte percuſſam interemerat, dolore commota necatorum ueneno liberorum, quos auia filiæ infenſa ſuſtulerat, eámque quòd parricidium parricidio ulta eſſet, M. Pompilius prætor neque damnauit, neque abſoluit. Secundum, de altera muliere, quæ uirum, & filium eodem tempore uenenis clam datis irata interfecerat: quoniam illi alterum eius filium ex uiro priore genitum inſidiis occidiſſent. Quam rem Dolabella ad ſe delatam, Athenas ad Areopagi cognitionem reiecit, quia ipſe neque liberare cædibus duabus contaminatam, neque punire eam iuſto dolore impulſam ſuſtinuit. Areopagitę autem, inſpecta cauſa, & accuſatorem & reum poſt centum annos ad ſe uenire iuſſerunt, eodem affectu moti, quo Dolabella. Sic neque abſolutum mulieris ueneficium eſt, quod per leges non licuit: neque nocens damnata punitáq;, quæ digna uenia fuit. Quod & Gellius repetiit lib. Noctium Attic. 12. c. 7. Conſimile eſt aliud exemplum quod Doſitheus lib. 3. rerum Italicarum, & ab eo Plutarchus Cheronen-
18 ſis in ſuis parallellis c. 71. ſcriptum reliquit: Cum Fabricianus matrem, eiúſque adulterum Petronium Valentinum intere miſſet, cum ſuum ipſius patrem obtrumcaſſent, Senatus decreuit, ne res illa Fabriciano fraudi
19 eſſet. Sed & in præſentia uenit in mentem, quod eloquentiæ uberrimus fons Cicero ſcribit in oratione, quam totis eloquentiæ uiribus ſcripſit pro Annio Milo. ſtatim poſt principium: Non ſine cauſa fictis fabulis doctiſsimi homines memoriæ prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſa matrem necauiſſet, uariatis hominum ſententiis, non ſolùm humana, ſed etiam deæ ſapiẽtiſsimæ ſẽtẽtia liberatũ. hęc ille. Quæ autẽ ea eſt fabula, tu uideris. Sed ꝙ ad ſpeciẽ in d. §. imperatores, relatã, ſpecialius ꝑtinet, Valeri⁹ li. 6. c. 1. multos ſtrictim percurrit, qui dolore ſuo, quẽ ex uxorũ adulterio cõceperãt, ꝑ publica lege uſi ſunt, eos qdẽ, quos ĩ adulterio

cum uxoribus deprehensos, aut interemerunt, aut castrauerunt, aut familiæ stuprandos obiecerunt: quibus iræ suæ indulsisse fraudi non fuit. Adde & tu suprà dictis, quòd non solum in foro iudiciali (de quo iam multa disseruimus) sed & in foro, quod conscientiæ
20 appellant, minùs peccat, qui peccat calore iracundiæ, quàm si nulla omnino commotus iracundia, id faceret: ut etiam constanter affirmat utriusque fori peritissimus Panor. in c. sicut ex literis. in 3. not. extra de iureiur. Horum autem in promptu causa est: Is enim quē ira aut dolor occupat, prope est, ut sit furiosus: éstque ueluti extra se, suæque mentis non est compos. Quod in se perspiciens Geta Terentianus in Adelphis: Vix, inquit, sum compos animi, ita ardeo iracundia. Et in eadem fabula Mitio, Tandem, ait, reprime iracundiam atq; ad te redi. Propterea Horatius scribit:

Ira furor breuis est.

Quem in testimonium asciscit Bene. Plū. in rep. authē. ex causa. col. ul. C. de libe. præter. Cui & adstipulatur illud diuini illius uatis Psal. 6. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Et eius filij Salomonis prouerbiorum c. 27. ira non habet misericordiam, nec erumpens furor. nam mos Hebræorum erat sæpius eandem sententiam aliis uerbis iterare: ut patet ex eodem c. 27. cum dicitur, Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Et Psal. 127 Vxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: filij tui stant nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. & alibi sæpe: ut hinc intelligas, & iram assimilari furori.
21 Bene igitur dicebat Bal. quem suprà retulimus: in c. 1. §. si quis uerò. huius initij 1. ti. de pac. iura. fir. quòd non habet deliberandi consilium, quem ira iam corripuit. Cui subscribens Tull. in oratione pro M. Marcel. Iracūdia (inquit) est inimica consilio. Et ut ait uulgaris ille, non tamen contemnendus author,

Impedit ira animum, ne possit cernere uerum.

quem

quem citat glo. in authen. de appel. §. x. in fi. & Specul. tit. de aduo. §. 4 uersic. iracundia. Et ita illum uersum Græce uertit Maximus Planudes:

Θυμὸς γὰρ πάντη νόον ἔργει τ' ἀτρεκὲς ἀθρεῖν.

Et est tex. 11. q. 3. c. illa. quòd commotionis tempore iustum putamus omne quod facimus.

22 Ideóque Iureconsulti (ut in omnibus rebus ita & in hac quoque) prudentissimi sanxerunt delicta, quę ira, aut dolore concitati commisimus, non esse seueriùs punienda: idque statuerunt conscientia infirmitatis, fragilitatisque humanæ naturæ: de qua in l. hac consultissima. uersic. & cũ humana. C. qui testa. fac. poss. Quotus enim quisque pręsentem iram, aut dolorem, uel dissimulare, uel comprimere potest, quin adusque factum dictúmue improbum detegat? dolori & iræ omnes fermè cedimus, paremus, succumbimus: difficillimum sanè est iustum dolorem temperare, ut iam diximus ex Iurisconsulti sententia: difficillimum item tacere, cùm doleas, ut scribit Cicero pro Murena. Vix dolor frenos capit: ut dicit Atreus apud Senecam in Thyeste actu 3. Scena 1.

23 Quæ tot doctissimorum, prudentissimorúmque uirorum sententiæ, uel ea potissimùm ratione comprobantur, quòd sapientissimi, atque aliàs temperãtissimi uiri huic se affectui imperare posse desperarunt. Plato ille fulgentissimum omnium uirtutum sydus, aduersus seruum ira percitus, uocato Speusippo sororis filio, aut ut alij contẽdunt, Xenocrate, Accipito (ait) tu, & uerberato, nam & ego iratus sum. uerebatur sapiẽtissimus uir, ne iræ frenos, modúmque dare non posset. cuius rei testem habeo Plutarchum in libro De liberis educand. ubi & simile quidpiam refert de Archita Tarentino philosopho Pythagorico, ipsiúsque Platonis contemporaneo. quod & idem retulit in libro, De sera numinum uindicta, & Lactantius in lib. De ira Dei, ca. 18. & ante eos Valerius Maximus, lib. 4. c. 1. & his prior M.

Tullius libr. 4. Tusculanarum quæstio. Sed quod de Platone diximus, id quoque Seneca graphice descripsit lib.3.de Ira, his uerbis, Non potuit impetrare Plato à se tempus, cùm seruo suo irasceretur, sed ponere illum statim tunicam & præbere scapulas uerberibus iussit, sua manu ipse percussurus. Postquam intellexit irasci se, sicut sustulerat manum suspensam detinebat, & stabat percussori similis. Interrogatus deinde ab amico, qui forte interuenerat, quid ageret, Exigo, inquit, pœnas ab homine iracundo. uelut stupens, gestum illum sæuituro deformem sapienti uiro seruabat, oblitus iam serui, quia alium quem potius castigaret, inuenerat. Itaque abstulit sibi in suos potestatem. Et ob peccatum quoddam commotior, Tu, inquit, Speusippe, seruulum istum uerberibus obiurga: nam ego irascor. ob hoc non cæcidi, propter quod alius cæcidisset. Irascor, inquit: plus faciam, quàm oportet.

24 Non abs re igitur iura sanxerunt, iracundiæ calore facta, dictáue, ut sint irrita, nullíusque momenti: ut est text. elegans in l.3.& ibi gloss. ff. de diuor. & in l. quicquid. & ibi etiam glo. & Bart. ff. de reg. iur. & in l. si filiã tuam. & ibi latè Iason. C. de inoffi. testa. & in cap. diuortium. ibi item gloss. de pœnit. dist. 1. Ideóq; contractus calore iracundiæ factus, non tenet. l. licitatio. in princip. ff. de publica. & ita per illum text. not. gloss. in dict. l.3. de diuor. & in dicta. l. quicquid. ubi etiam Bartol. loquens de uenditione. & glossa etiam in d. c. diuortium. & in c. si quis iratus. 2. q. 3. & Rom. sing. 510. incip. uolo commentare. ubi tamen pulchrè limitat non procedere in contractu facto ad pias causas: per tex. quem dicit singu. in c. sunt qui opes. 17 q. 4. & sequi uidetur Alex. in addit. ad Bar. in d. l. quicquid. & Feli. in c. Matthæus. in ult. not. extra de simo. de quo & nos dicemus in priuilegiis piæ causæ.

25 Confessio quoque etiam iudicialis calore iracũdiæ facta nõ ualet: ut uoluit gl. in c. ex literis. in uerbo. admonita.

monita.in fi.de diuor. quam sequuntur Anto.Imo. Panor.qui illam quoque facit sing. in c.olim.de rescript. Idem Anto.in c.attestationes.de desponf.impub. & Panor.qui illam dicit no.in ca.at si clerici.col.6.uersi.tertiò limitatur.ubi hoc limitat,& in c.ult.col.4.uersicu. nota unum casum.de confes.ubi dicit illam glo. ualde not.& in c.afferte.in pen.no.de præsump.& in c. cũ uenerabilis.col.3.uersic.nota.bene. de except.ubi & illam no.dicit,& in cap.cùm olim.huius initij 2. col. penuersic.in confessione.de priuil.ubi dicit se nescire eam gloss.alibi,& in ca.si uerò.col.6.uersicu.nunc habes ex prædictis,de iureiur.ubi & illam quoque facit not. & ibi etia Fely.col.2.uersi.de aliis actibus.& idẽ Panor.in c.dudũ.col.2.de cõuers.coniug.ubi etiam dicit sing.& in c.2.uersi.sed quæro quid si calore.de maled.ubi etiã itẽ facit sing.& ibi etiã Io.Ana.col.2.& Roma. d. sing. ubi & illã dicit sing.& Fely.in d.c.Matthæus, & ita etiã sentit Bal.post Azonem in summa,in l.1.col.ult.C. de ædilit.acti.Philip.Dec.in d.l.quicquid,de reg.iur.

26 Nec etiam tenet iuramentum calore iracundiæ factum, text.est in l.2.C.ad l.Iul.maie.quem unicum apud legistas dicit Rom.d.sing.510.ubi & asserit alium quoque esse apud canonistas unicum,in d cap.sicut ex literis.de iureiur.secundum unum intellectum. & hoc certè ibi no.Ioan.And.& Anton. qui hoc distinguendo limitat, & Panor. qui illius distinctionem reprobans, tenet huiusmodi iuramentum indistinctè non ualere, & ibi etiam nouissimè Fely. qui illi tamen distinctioni subscribit.& Panor.in d.c. si uerò. ubi suprà citauimus, de iureiur. ubi & illam distinctionem sibi contrarius sequitur.& Philipp. Dec.in d.l.quicquid. & è Theologis Ant.Flor.in 2.parte summæ, ti.10.c.5.col. 5.uersi.quartus casus. ubi sequitur distinctionem Anto. Et in hanc sententiam bene facit, quod in iuramento deliberatio requiritur: ut post alios nouissimè scribit Gabriel Biel, recens theologus, sed qui nemini

fermè antiquorum cedat, in 3. ſenten. di. q. 2. col. 2. uerſ. ſecundò notandum.

27 Neque uotum calore iracundiæ emiſſum ualet, per gl. in d. c. dudum. ſuper uer. calore iracundiæ. de conuer. coniug. & ibi Anton. & Panor. qui diſtinctionem Ant. quam in iuramento reprobauerat (ut diximus) hic amplexatur, & idem Panor. in c. ex literis. ubi hanc gloſ. indiſtinctè dicit procedere: motus authoritate Diui Thomæ, qui 2. 2. quæſt. 87. aliàs 88. arti. 1. dicit tria eſſe neceſſaria in uoto, deliberationem, propoſitum, uoluntatem, & promiſsionem, ſicuti etiam ipſum Thomam refert, & ſequitur Archi. in c. qui bona, col. 1. 17 q. 1. & Io. And. in cap. literaturam. de uoto. & ſubiungit Panor. bene ad id facere d. c. literaturam, & etiam c. nuptiarum, in princ. 27. q. 1. & quod dicitur in ca. non eſt. 16. q. 1. ubi Deus non uult niſi militem uoluntarium, quæ omnia iiſdem fermè uerbis, ut à Panor. accepiſſe uideatur, uſurpauit, aut ab eo Panor. Rom. d. ſing. 510. ubi etiam dicit ſing. glo. in d. c. dudũ. atq; etiam Alex. in addit. Bar. in d. l. quicquid. de reg. iu. Sequitur item illam glo. Barb. in l. 1. in prin. col. 7. ff. de uerb. oblig. ubi & illam glo. citat pro ſing. & Iaſon in d. l. ſi filium. qui ad hoc allegat d. c. ſunt qui opes. & Felin. in d. c. Matthæus. & in d. c. ſi uerò. & Philip. Dec. in d. l. quicquid. Et in hanc partem uidetur inclinare Archid. in c. procliuus. 20. q. 3. & nominatim uoluit Anto. Flor. ubi ſuprà.

28 Electio quoque calore iracundiæ facta, non ualet: ut uoluit Firmianus, in ſuo ubere tractatu de epiſcopo, in 1. parte, libr. 3. quæſt. 35. per text. in c. audiris. de elect. in uer. prorumpit. & ibi quoque confirmat, quæ de contractu, confeſsione, iuramento, & uoto diximus. Intelligitque d. c. ſunt qui opes. in donatione collata in piam cauſam, ſicut intellexit Ro. quem tamen non allegat.

29 Præterea, acceptatio ſecundi beneficij eodem modo accepta, nõ facit uacare primum: ut uoluit Panor. poſt

post alios, in c. de multa. col. 5. uersic. extra casum glo. de præben. arg. d. c. ex literis. & c. notandum. 2. q. 3. reprehenditque Anton. ibi contrarium tenẽtem. & idem uoluit Cardi. Flor. in cle. 1. in 1. oppo. de offic. uica. & Felyn. in d. c. sicut ex literis. col. ult. & Philip. Dec. ub suprà. i

30 Professio item iracundiæ calore facta, non tenet, neque obligat: ut uoluit Anto. in d. c. sicut ex literis, & Fely. etiam in d. c. si uerò. quod eadem ratione confirmare possumus, quam suprà adduximus, cum de uoto loqueremur: non lõge enim distat professio à uoto, imò professio est uoti species, ut clare liquet.

SECVNDA CAVSA.

SVMMAE.

1 *Furore percitus, crimen committens, an sit excusandus. & num. 6.*

2 *Furiosi factum, perinde habendum, ac si casu aliquo absque facto personæ factum fuisset. & nu. 5. Et ut plurimi se furiosos simularint. nu. 4.*

3 *Furiosi non peccant Theologis.*

7 *Furiosus sua culpa factus, ut sit puniendus.*

8 *Furioso, si postmodum ad sanam mentem redierit, an & quæ pœna imponenda pro delicto patrato in furore.*

9 *Intellectus ad c. si quis insaniens. 15. q. 1.*

10 *Furiosi & si non puniantur, eo quod furiosi, parentes tamen aut alij consanguinei, qui id oscitanter neglexerunt puniendi.*

1 ET hęc quidē de prima causa. in qua quoniam diximus illum esse ueluti furiosum, qui ira correpť est, de furioso quoque secundo loco dicendum est. Qui ergo furore percitus crimen committit, de pœna illius dissimulandum est: satis enim suo furore punitur, & illum fati infelicitas excusat. hæc ferè sunt uerba Iurisconsulti in l. diuus. ff. de offic. præsid. & consonat l. infans. ff. ad leg. Cornel. de sicar. & l. illud. §. sanè. ff. de iniur. & in c. iudicas. 3. q. 9. & c. aliquis. & c. illa. 15. q. 1. & cle. 1. de homici. & faciunt not. per glo. in l. si quis in tantam. in 6 quęst. & ibi doct. C. unde ui. & per Bal. consi. 347. ecce formata apparet. libr. 3.

2 Quibus suffragatur, quod legitur in l. ult. in fi. ff. de admi. tut. in fi. proinde habendum esse quod à furioso factum est, ac si casu aliquo sine facto personæ id accidisset. Et alibi dicitur ęquè estimandum esse damnum, quod furiosus dederit, ac si quadrupes fecerit, aut si tegula ceciderit: l. sed & si quamcunque iniuriam. §. 1. ff. ad leg. Aquil. Nam furiosus non intelligit quod agit. §. furiosus. Inst. de inut. stip. & nulla est ipsius uoluntas. l. furiosi. ff. de reg. iur. & §. prætereà. Inst. quib. non est permis. fac. testa.

3 Et hæc quidem ex nostris legibus: cæterum Theologi constanter affirmant furiosos non peccare: ut per Alexan. Ales Scholasticorum præceptorem, in 2. parte suæ uberrimæ summæ, q. 172. membro 1. & 3. & alibi sæpe, & plenissimè tractatur in 2. senten. dist. 22. Aelius autem Spartianus author est, quòd Adrianus imperator apud Terraconem spatiatus per uiridaria, seruo in se cum gladio furiosius irruente, illum quidem retentum ministris accurrētibus tradidit, & ubi furiosum esse cōstitit, medicis curandum dedit, in nullo omnino commotus. denique plurimi prudentésque uiri
4 furiosos se, atque insanos esse simularunt, ut sibi commil-

missorum, aut committendorum impunitatem compararent, ut de Moyse Iudæorum legislatore legitur. & de Solone altero Atheniensium legum conditore tradūt Plutarchus & Laertius, uterque in uita illius. Et de L. Iunio Bruto scriptum reliquit Liuius, 1. decad. lib. 1. ubi hinc dicit illum fuisse Brutum cognominatum.

5 Et hoc certe procedit etiam in eo, qui sua culpa in furorem incidit, ut uoluit glo. in §. sed hoc forte. 13. q. 2. dum ibi in ea re Gratianum reprehendit, & Laudu. & Pe. An. in d. cle. 1. de homicid. & ibi etiam Card. Flor. in 6. q. ob id potissimum motus, quòd sicuti diximus, non secus habendum sit, quod à furioso factum est, quàm si casu contigisset. & Floria. in d. l. sed & si. § iniuriam. ff. ad leg. Aquil. & Gabriel de Biel, Theologus inter recentiores maximi nominis, lib. 2 sentēt di. 22 q. 2. consi. 3. dicit furiosum non peccare in his, quę in furore facit, etiam si sua culpa in furorem incidit. Quan-

6 quam Lapus in d. cle. aliter scripserit, hos uidelicet non excusans, per no. in c. quando quis. & ibi glo. de conse. di. 4. & in c. si euangelica. 55. dist. & alia iura ad hoc per eum adducta. Cui sententiæ multi quoque Theologi assentiunt, dicentes hos quidem non omnino excusari ab his, quæ faciunt in furore, in quem sua culpa ceciderunt. In qua opinione fuit Alex. Ales, in 3. parte summæ, q. 41 memb. 4. ar. 2. ante si & diuus Bonauētu

7 ra in 2 senten. di. 22. ar. q. 3. Marianus autē. in repe. c. ad audientiam. in. 3. q 5. q: 1. de homici. hos ita concordat, quòd siquis sua sponte effectus est furiosus, ut quia aliquid ultrò comedit, quod sciebat homines in furorem uertere, tunc non excusatur: alias excusatur. Quid autem sit dicendum, alij uiderint. Ego autem illud tantum dixero, Lapi sententiam, si probabilior uidebitur, ita intelligendam esse, ut etiam talis furiosus sua culpa factus, leuius puniatur, si deliquerit, per ea, quæ dicam

8 in seq. c & de ebrio, in 6. c. Porrò Ludo. de Pen. in l. si apparitor. col. ult. C. de coar. lib. 11. quæ dicta sunt in

b 2

prin. ita explanauit, ut si furiosus post commissum delictum ad sanam mentem peruenerit, sit ei aliqualis (ut ipse loquitur) pro delicto pœnitentia imponenda, per text. in c. si quis insaniens 15. q. 1. Et hoc (inquit) toleratur, ne disciplina ecclesiæ deseratur, ut in simili dicitur in c. excommunicatorum 33. q. 5. Et hoc quoque uoluisse uidetur Archi. in c. qui bona. col. 10. uersic. idem
9 dicitur de furioso 17. q. 2.

Verùm Philipp. Dec. in l. in negotiis. ff. de regu. iur. hoc dictum reprobat, per tex. in d. l. diuus de offic. præsi. & in d. l. pe. §. ul. de parri. & in d. l. ul. in fin. de admi. tut. hàncque partem dicit tenere glo. in d. §. sed hoc forte. qui subiicitur d. c. si quis insaniens. cũ dicit quòd sententia illius c. non est approbanda, in d. auten. c. ex communicatorum, potuit esse culpa, quæ non cadit in iniuriosum. Et ego cum Decio sentio.

10 Illud autem non prætermiserim, quòd etsi furiosi non sunt puniendi, parentes tamen, aut alij consanguinei, qui illos negligenter obseruarunt, puniendi sunt, ut est tex. in d. l. diuus. ante fin. Cui succinit Platonis lex lib. de legibus 12. qua cautum est, ut propinqui furiosum domi quocunque modo possint, custodiat: quod nisi fecerint, mulctentur: qui maximi census sunt dragmis centum, siue seruum, siue liberum minus diligenter custodiant. Qui secundi census, quatuor de quinque minæ partibus: qui tertij, tribus. qui quarti, duabus. Legibus autem antiquis huiusmodi furiosi relinquebantur custodiæ agnatorum, & gentilium. Cicero lib. 2. De inuentione: Si furiosus est, agnatorum gentiliúmque in eo, pecuniáque eius potestas esto: ut Varro de Re rustica lib. 1. c. 2. Qui salubrem locum negligit, mente captus est, atque ad agnatos, & gentiles deducendus.

Tertia

TERTIA CAVSA.

SVMMAE.

1 *Furore correptus post patratum facinus, mitius puniendus.*
2 *Furiosus loco absentis & ignorantis habetur.*
3 *Furiosus mortuo æquiparatur.*
4 *In delictis publicis attenditur tempus commissi delicti, non pœnæ mutatio.*
5 *Furor non liberat à pœna æterna Theologis.*
6 *In pœnis sequenda mitior pars, vbi variæ sunt opiniones.*
7 *Furioso apparcendum in summa sceleris immanitate.*
8 *Furiosus tum demum puniendus, si processus sit inchoatus aduersus eum, de crimine quod patrarat antè, quàm in furorem incideret.*

TERTIO, non solùm qui in furore de
1 liquit, non puniendus est: sed & qui dum sanè mentis esset, facinus perpetrauit, posteà furore correptus est, mitiùs sanè puniendus est, ut sic furor superueniẽs pœnam minuat, per id quod uoluit Bal. & post eum Alex. & alij recentiores, in l. furiosum. in fi. C. qui testa. fac. poss. quòd furor post delictum adueniens excusat à pœna corporali, non tamen à bonorum annotatione. & idem Bald. quòd aduersus illum procedi non potest: in l. humanitatis. col. 8. uersic. tertiò quæritur, si furiosus. & ibi Fran. Are. col. antepe. uersic. circa aliud. C. de impub. & aliis substit. & ipse Bal. in c. 1. in fi. tit. an ille, qui inter. fra. do. sui. ubi etiam Aluarot. post eum & Imo. in c. Raynutius. in materia exemplaris substitutionis. de testa. & in l. ex facto. & ibi etiam Fran. Are. col. 15. uersi. si uerò. ff. de uulg. & pupil. subst. & Flor. qui hoc reputat mirabile

in l. sed & si. §. iniuriam. col. 2. uersi. prædictis adde. ff. ad leg. Aquil. & Angel. Aret. in tractata maleficiorum. in uerbo, sciēter & dolosè. col. 3. uersi. quid in furioso. Vbi hoc dicit singu. & ibi Augu. Ari. in addit. qui id dicit se in facto uidisse, & Cepola caut. 8. incip. est & alia cautela. Alij autem ponunt sub 2. caut. & Iason in l. patre furioso. col. antepe. uersi. consequenter no. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. & nouissime Ferdi. Loaz in repe. §. diui. l. filiusfa. char. pen. uersic. ex quibus sing. inferri potest. ff. de lega. 1.

2 Cuius rei est utiq; bona ratio, ut plerique autumant: tum quoniam furiosus habetur loco absentis, & ignorantis: ut est tex. in l. sed si unus. §. filiofa. ff. de iniur. & l. Iulianus. ff. de diuor. & l. 1 §. adipiscimur. ff. de acquir. posses. & l. 2. §. furiosus. ff. de procur. Et l. ubi nō uoce. §. furiosus. ff. de reg. iur. & tex. omnium optimus in l. 2. §. furiosus. ff. de iur. codic. ubi furiosus per omnia, & in omnibus absentis & quiescentis loco habetur. quem tex. facit sing. Angel. in d. l. in negotiis. ff. de regul. iur. cúmque dicit esse meliorem de iure, idem Angel. in d. l. ubi non uoce. At pœna corporalis ferri non potest in absentem. l. absentem. ff. de pœn. Nec cùm pœna corporalis uenit imponenda, admittitur curator, aut procurator: l. pen. §. ad crimen. ff. de pub. iudic. Et hanc rationem sentit Bald. in d. l. furiosum. & in d. c. 1. an ille, qui interf. fra.

3 Tum quoque, quia furiosus mortuo æquiparatur. l. qui ad certum. ff. loca. & l. bonorum. ff. rem rat. haber. & not. glo. l. siquis alium. ff. de acquir. hæred. At mortuus de iure communi non patitur pœnam corporalem, l. defuncti. ff. de publ. iudi. & ibi cōcord. (uide Cy. in l. 1. aut 2. C. qui testa. fa. poss.) Et hanc quoque rationem sentit Bal. in d. l. humanitatis (quē uide in 4. fal.) Imo. & Franc. Are. in d. l. ex facto. ff. de uulga. & pupil. Quamobrem dicit Bal. rem mirandam satis in d. l. hu-

4 manitatis, si post † latam capitalem sententiam in flagitiosum,

gitiosum, cùm furor occupet, tutius esse, ut non mandetur executioni. De quo etiam per Imo. in d.c. Rayn.
5 Tamen Ludo. Rom. in d.l. furiosum. & etiam in l. si seruū. ff. si ex nox. causa ag. huic opinioni reclamat, dicens furorem post delictum aduenientem nullo modo excusare, quin delinquens ipso corporaliter puniatur: prout delicti qualitas expostulauerit: quoniam in publicis delictis attenditur tempus commissi delicti, non personæ mutatio, ex sententia Bart. & aliorum in d.l. si seruum, per tex. in l. ff. de pœn. & l. 1. §. 1. ff. ad Turpill. & l. si quis Decurio. C. de fal. Et hanc opi. sequitur Lancel. Polit. in tracta. substi. char. 40. uersic. circa hoc autem quæritur. ubi etiam respondet ei, quod dictum est furiosum haberi pro absente, & mortuo.

5 Et eam quidem opin. dicit ueriorem de iure Iason in d.l. furiosum. & in d.l. si seruum. & in d.l. ex facto. col. 10. uersi. & reperio. ff. de uul. & pupil. Idque tribus mediis (ut ita loquar cum nostris) ultra rationem Roma. Primo, per tex. in d.l. diuus, uersi. si uerò, in illis uerbis, nec morbo eius dandam ueniam, & in illis uerbis, supplicio afficiendus. Secundò, per id quod fortiùs tenet Bar. in l. nunquam. §. si ui aut clam, per illum tex. ff. de accu. quòd si aliquis cōmisit peccatum mortale, cùm esset sanæ mentis, deinde in eo mortali peccato efficiatur furiosus, & in furore moriatur, certè apud Deū dānabitur. & ita dicit tenere theologos. Si ergo apud Deū furor superueniens non liberat à pœna æterna, quę lōgè immensior est, multò minùs à pœna temporali, cùm mitiùs agatur cum Deo, quàm cū homine. l. si quis reū. §. uoto. ff. de pollic. quod dictum pro not. reassumpsit idem Ias. in d.l. patre furioso. Tertiò, per id quod not. ipse Bar. in d.l. ex facto. col. 5. uers. septimò in pupillari requiritur. ibi, quæro quæ est ratio, quòd pater potest exhęredare filium furiosum ex causa ingratitudinis ante furiosum commissę. quem & ibi sequuntur Imo. Frā. Aret. & alij recentiores, in eam rem citantes text. in L

ult. §. sed cùm antiquitas. C. de curat. furio. iuncto tex. in l. si quis in suo. §. legis. C. de inoffi. testa. Addi. & Iason ubi suprà l. de creationibus. de episc. audi. Et tandem quoque ipse Iason in d. l. ex facto. loco suprà allegato, respondet ei, quod diximus, furiosum esse loco absentis, & mortui.

6 Dicit tamen Iason non esse discedendum à prima opinione, nec iudicando, nec consulendo, nec legendo: cum in pœnis sequenda sit mitior pars, ubi sunt diuersæ opiniones, per text. in l. interpretatione. & l. sanctio. ff. de pœn. Et quia durum uideretur, si uerè furiosus decapitaretur. posteà uerò ueluti sui oblitus dicit in d. l. ex facto. colum 11. uersicul. & reperio ff. de uulga. & pupilla. posse responderi textui d. l. diuus. quia ibi dicitur, quòd super ea re est consulendus princeps & subiungitur, quòd propter immanitatem sceleris (ibi enim ponitur casus de eo qui matrē interemerat) morbo eius non est danda uenia. Ideóque datur clarè intelligi, quòd nisi esset tāta criminis inhumanitas, non
7 esset huiusmodi furiosus supplicio afficiendus. Id quod ipse Ias. deprompsit è penu. Fran. Aret. in d. l. humanitatis. & in d. l. ex facto. ubi hanc rem latè examinat, & primam opinionem sequitur, nominatim carpens Rom qui contrarium tenuit, & respondet ad rationem illius. Et in hanc etiā sententiā inclinat Hippo. Marsil. in l 1. col. 7. uersi. sed prædicta possent. ff. de sicar. Sed ad id quod de immanitate sceleris dictum est, adde quod late scribam infrà in 49. causa nu 10. incip.
8 illud tamen. & seq. Alex. in d. l. ex facto. col 8. uersi. adde quòd ex hoc infert, in ea est sententia, ut si processus non sit inchoatus ante furorem, non sit condēnandus: sed si iam expeditus esset processus, possit puniri. Respondétq; etiam ei, quod diximus furiosum haberi pro mortuo, & d. l. diuus. ut ibi per eum uidere poteris. Aliter autem has diuersas opinones cōciliat Castellianus Cota memor. incip. homicidium. col. 2. uersi.

sed

ſed quid in furioſo. an. ſ. pœna ſit à lege certo modo ſtatuta, & ſic locus opinioni Bal. an minimè, & procedat opinio Roma. ex his, quæ ſcribit Barba. in tracta. de præſtan. Cardi in 1.q.1.par. Sed id non mihi placet, nullam enim uideo rationē diuerſitatis utriuſq; caſus.

CAVSA QVARTA.

SVMMAE.

1 *Amor furor eſt: cùm ferè amantes furibundos, furentes & furioſos reddat.*

2 *Amorem continere intra debitos limites, non muliebre ſed perfectæ philoſophiæ eſt.*

3 *Delinquens præ nimio ardentiorique amore, leuiùs puniendus: cum non ex animi ſententia, ſed furore concitatus id admittat.*

4 *Paulina conſtuprata à Mundo, equeſtris militiæ duce: idque fraude ſacerdotum Iſiacorum.*

5 *Piſiſtrati Athenienſium tyranni elegans reſponſum ad uxorem hortantem ut ſupplicium ſumeret de eo, qui filiæ ſuæ oſculum præbuerat.*

1 QVARTO, Cùm amor ſit quędam furoris ſpecies, teſte ipſo ſapientiæ antiſte Platone, qui in Phædro ſcribit quatuor eſſe illius ſpecies, inter quas amorem reponit, qui eſt à Venere: idcirco poetæ paſsim amorem furorem uocant: & amantes furibundos, furentes, furioſos, Catullus in nuptiis Pelei, & Thetidis.

Heu miſere exagitans immiti corde furores,

Virgilius lib. 4.

Ardet amans Dido traxitque per oſſa furorem.

Et alibi eodem libro:

ſat,tãquam furioſum, qui ut quadã muliere potiretur, quã deperditè adamabat, magicas imagines ad eam rẽ (ut ipſe putabat)accommodatas cõfecerat,dæmonéſque inuocarat. quod grauiſsimum eſt delictum,ut not. in c.2.de ſortil. citátque teſtimonium Ariſtotelis, qui 7. Ethicorum lib.c.2.ſcribit hos uenereorum appetitus, nonnullos in furorem atq; inſaniam adigere.

4 Secundùm quam ſententiam Ioſephus lib. Antiquitatum 18.c.6.& Aegeſippus lib.2.rerum Iudaicarum,c.4. hiſtoriam referunt huic loco non parum conuenientem:Paulina Romana ſpectatiſsimi generis fœmina,in templo Iſidis à iuuene quodam,nomine Mundo,duce equeſtris militię,qui illam miſerè deperibat, miro commento conſtuprata eſt,fraude ſacerdotum Iſiacorum, qui ab Ida,Mundi liberta,corrupti pecunia, ſub ſpecie Anubidis, amatorem Paulinæ complexibus copulauerunt. Quo facinore comperto, Tiberius imperator ſacerdotes cum Ida,quæ omnium malorum caput extiterat,in cruces adegit,templum Iſidis euertit,ſtatuam ipſius Deæ in Tyberim iactari iuſsit: Mundum autem exilio tantùm damnauit: dignum eum maiori pœna non iudicans,quòd amoris uehementia,formæque ſuperatus gratia,deliquiſſet.

5 Et huc quoque nonnihil pertinet, quod à Valerio Maximo lib. 5. rerum memorabilium, c. 1. ſcriptum eſt de Piſiſtrato Athenienſium tyranno. nam cùm adoleſcens quiſpiam amore uirginis eius filiæ accenſus, in publico obuiam ſibi factã oſculatus eſſet,hortante uxore ut ab eo capitale ſupplicium ſumeret, reſpõdit,Si eos qui nos amant,interficiamus, quid his faciemus,quib. odio ſumus? ſubdítque Valerius minimè dignam uocem eſſe,cui adiiciatur, eam ex tyranni ore de humanitate manaſſe.

CAVSA QVINTA.

SVMMAE.

1 *Dormiens si quid facit, quod etiam habeat delicti speciem, non puniendus.*
2 *Dormiens & mortuo, & somnus morti aequi paratur.*
3 *Dormiens nullius est omnino pretij, non magis quàm si non uiueret.*
4 *Somnus, mortis frater Homero.*
5 *Somnus, parua est mors: mors, magnus somnus.*
6 *Summus, Sopor, Quies, pro Dormire, Morte & Mori, usurpata, & nu. 7.*
8 *Summum & mortem, parum differre.*
9 *Dormientibus si quid contingat, an uitio aut culpae adscribendum, Et quomodo id accipiendum, nu. 10.*
11 *Dormientes multos surgere, arma capere, uagari, canere, multáque alia conficere, non secus quàm si uigilarent. & nu. 24.*

QVINTO, quia dormiens quoque & furiosus aequiparantur. l. 1. §. adipiscuntur. ff. de acquir. possess. & ibi no. Et de furioso abundè diximus, restat ut de dormiente quoque differamus. Et sanè si dormiens quicquam faciat, quod habeat speciem delicti, quia fortè hominem occîdit, non punitur, ut est tex. in cle. unica, de homic. Cuius rei rationem esse dicunt ibi Laudu. & post eum Cardi. flor. in 6. quaest. id quod diximus, uidelcet domientem comparari furioso, atque etiã amãti, ut est tex. in c. maiores §. sed adhuc. & §. item quaeritur. de baptis. Ideóque sic ut quod à furioso factũ est perinde est cẽsendum, atq;

si

si casu euenisset, ut diximus: ita & quod à dormiẽte est commissum. & ita, uidelicet quòd dormiens excusetur ab homicidio, uoluerunt Alber. Rom. Alex. Fran. Are. & Ias. in d. c. adipiscimur. & Florian. l. sed & si quemcunque. §. iniuriam. ff. ad leg. Aquiliam.

2 Addo & illud quoque, quòd dormiens mortuo, & somnus morti uerissimè comparatur. rectè enim Virgilius lib. 6. Aeneidos:

Dulcis & alta quies placidaq; simillima morti.

Et alibi:

Mors homini facilis, dulciq; simillima somno.

Quod epitheton ab Homero sumpsisse uidetur: qui & mortem νήδυμον ὕπνον, id est dulcem somnum, uocat Iliados lib. 16.

Πέμπειν μιν θάνατόν τε φέρειν καὶ νήδυμον ὕπνον.

Et Tullius in Catone, Iam uerò uidetis nihil morti esse tam simile, quàm somnum. Et Silius Italicus lib. 15.

Nox similes morti dederat placidissima somnos.

Quin Ouidius somnum imaginem esse mortis scribit, lib. 2. Amorum, Elegia 9.

Stulte quid est somnus gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Quos uersus è nostris afferunt, commendántque Card. Flor. Barb. in cle. 1. in fin. prin. de sum. tri. & fid. cat. ubi est & ad hoc bonus tex. similes utique faciens somnum, & mortem.

3 Propterea Plato lib. 6. de legibus: Nemo (ait) dũ dormit, alicuius pretij est, non magis quàm si non uiueret. Vnde fluxisse uideri potest illud Aristotelicum, libro 5. De generatione animalium, c. 1. somnũ talem rem sua natura uideri, ut uiuendi, & non uidendi interluniũ sit: & neque omnino sit qui dormit, neque non sit: Viuitur enim potissimũ uigilia, propter sensum. Et illud quoque plinianum ex Varrone, in præfatione naturalis historiæ, Dum ista musitamus, pluribus horis uiuimus: profectò enim uita uigilia est. Propterea uerum est

illud Aristonis ex Plutarcho, in Commentario De contentione ignis, & aquæ: Breue admodum uiuendi tempus homini esse tributum. nam somnus ueluti publicanus dimidium aufert. Vnde & natum illud Aristotelis prouerbium, lib. 1. Moralium: Felices nil admodum cæteris distare dimidio uitæ. Quibus admodum conueniunt uerba Plinij lib. 7. c. 50. Incertum, ac fragile nimirum est hoc munus naturæ, quicquid datur nobis. Malignum uerò, & breue, etiam in his quibus largissimè contingit, uniuersum utique æui tempus intuentibus. Quid, quòd æstimatione nocturnæ quietis, dimidio quisque spatio uitæ suæ uiuit? Pars æqua morti similis exigitur, aut pœnæ, nisi contingit quies. Libanius Antiochenus Celsinum arguens, quòd somno immodicè indulgeret: Muta (inquit) sententiam. Cùm enim breuis mortalibus sit uita, id demum tempus uiuere uidemur, quo uigilamus: quis enim dormienti uisus? quis auditus? quis gustus? quis tactus? quis denique odoratus? mortis certè imago dormientis est corpus.

4 Qua ratione moti Homerus & Hesiodus uatum antesignani, somnum mortis fratrem appellauerunt. Homeri locus est in 14. Iliados:

Δῆμνον δὲ εἰσαφίκανε πόλιν θείοιο θόαντος
Ἐνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασίγνητο θανάτοιο.

Hesiodi autem in Theogonia:

Ὕπνον κασίγνητον θανάτοιο.

Nam & ipse Homerus lib. Iliados 16. mortem & somnũ gemellos uocat:

Γέμπε δέ μιν πομποῖσιν, ἅμα κραιπνοῖσι φέρεσθαι
Ὕπνῳ, καὶ θανάτῳ διδυμάοσιν.

Quos secutus Virgilius lib. 6. Aeneidos:

Et consanguineus lethi sopor.

Et Seneca somnum interpellans, Frater (inquit) durę languidæ mortis. Et Valerius Flaccus lib. 8. Argonauticôn:

Nunc age, maior ades fratriq; simillime letho.

In quam sententiam Leontinus Gorgias senio iam fessus, ac perimbecillis, cùm in somnum paulatim prolaberetur, ac familiarium quispiam accedens, ex eo ut se haberet, sciscitaretur. Iam, inquit, me apud fratrem deponere adortus est sopor: Ἤδη μὲν ὁ ὕπνος ἄρχεταί με παραικατατίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ: ut tradit Aelian. De uaria historia li. 2. c. 35. Diogenem quoq; cùm medicus somno pressum excitasset, rogassétque, num quid sentiret mali Nihil, inquit. nam frater fratrẽ occupat, significans scilicet somnũ eum esse mortis initiũ. testis Plutarchus in oratione cõsolatoria ad Apollonium. Est & senari⁹ apud Græcos, qui somnum parua mortis mysteria appellat.

Ὕπνος τὰ μικρὰ τοῦ θανάτου μυστήρια.

Ob idque dicitur nox utriusque nutrix fuisse & somni, & mortis, ut scribit Pausanias lib. 5.

5 Hinc interrogatus Physicorum cõsultissimus, quidnam somnus esset, respondit, Parua mors. Deinde quid mors esset, respondit, Magnus somnus. cui subscribens diuus Hieremias propheta insignis, c. 51. mortem somnum sempiternum appellat: & Horatius non dissimiliter perpetuum soporem, cùm inquit, de morte Quintilij loquens:

Ergo Quintilium perpetuus sopor urget.

Cui suffragatur illud Catuli ad Lesbiam, epig. 5.

Soles occidere & redire possunt.
Nobis cùm semel occidit breuis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

Virgilius autem li. 10. Aeneidos æternam noctẽ dicit:

Olli dura quies oculis & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem

Quod epitheton accepit ab Home. li. 13. Iliados, de morte quoque loquente:

Τὼν δὲ ὀφθαλμῶν ἐρεβεννὴ νὺξ ἐκάλυψεν.

6 Hinc item fluxit, ut docti uiri plerũq; soporẽ & somnum & quietem, pro morte, dormire, mori, usurparint. Plautus in Amphitrione, actu primo, scena 1.

Iampridem uidetur factum, heri quod homines quatuor
In soporem collocastis nudos.
Et paulò post:
Quatuor uiros sopori se dedisse hic autumat.
Rursúmque post pauca:
Quid, si ego illum tractim tangam, ut dormiat?
Et Propertius lib. 2. eleg.
Quod si forte tibi properarint fata quietem.
Et Virgilius quo loco citauimus, nu. præcedenti.

7 Quo etiam genere locutionis utuntur sacræ literæ, ut patet libro 2. Regum, capite 7. Cùmque completi e-runt dies tui, & dormieris cum patribus tuis. & secũdo Regum, c. 11. Dormiuit igitur Dauid cum patribus suis. & aliis pluribus locis librorum Regum. Et Iob 14. Homo cùm dormierit, non resurget. Et Danielis 12. c. Et multi de his qui dormiunt in terrę puluere, euigilabũt. Et Ioan. 2. Lazarus amicus noster dormit: sed uado ut è somno excitem eum. Dixerunt ergo eius discipuli Domine si dormit, saluus erit. Dixerat autem de morte eius: & paulò pòst Lazarus mortu⁹ est, & gaudeo propter uos ut credatis, & c. Et D. Paulus primæ ad Corinthios 15. Deinde uisus est plusquàm quingentis fratrib. simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidã autem dormierunt. & alibi sæpe.

8 Philosophi quoq;, qui rerum causas, & naturas solerti ingenio inuestigarunt, docent parum interesse inter somnum & mortem: Alterum enim, Alemeonis testimonio apud Plutarchum, De placitis philosophorum, lib. 5. c. 24. fieri sanguinis receptu in uenarũ confluuiũ: Alterum, absoluto sanguinis in uenas ipsas collectu. Empedocles autem putat somnum sanguinarij caloris refrigerationem esse: quæ quidem si modice temperata sit, sequi somnum: si immodica, mortem. Diogenes, Si penitus sanguis diffusus uenas corporis impleuit, intestinumq; carũ aerem ad pectus, subditumq; illi uentrẽ propulerit, tum deniq; somnũ fieri, ex quo præcordia con-

cõcalescere. Quòd si omnis fundit' aer ex uenis erupe rit, mortẽ existere. Plato, & Stoici somnũ fieri autumāt sensilis quidẽ spiritus remissione, & tanquã laxatione: quemadmodũ, & super terrã cõsidente flatu: eodem ue rò se recipiẽte ad superciliorũ interstitiũ, id est animæ principatũ. At uerò cũ omnifaria fit spiritus sensilis re-missio, tum demum sequi mortem.

9 Cùm ergo dormientes parũ à mortuis distent, mortui aũt, ut palam est, delinquere, & (ut dicũt Theologi) mereri, aut demereri nõ possint, ut latè differunt in 4. sententiarum, di. ul. planè colligitur culpæ non adscri bendum esse, quod illis dormientib. cõtingit. Quod & testatur Diuus Bernardus in libro, quẽ diuinitùs De libero arbitrio conscripsit, dicens, Vesanis, & infantibus & dormientib. nihil quod agant imputatur. & latè con cludunt Theologi recentiores, in 2. sententiarũ di. 25. ea potissimùm ratione moti, quòd omne peccatũ ex iu dicio rationis dependet, quo sublato tollitur omnis ra tio peccati. Iudicium aũt in dormiente esse nõ potest, cùm dependeat ab operationib. potentiarũ animaliũ, quæ tunc ueluti ligantur, & quiescunt, uel ex sententia Aristotelis, qui cõmunẽ somnũ corporis, & animæ opi natur, ut ex eo refert Plutarchus, in lib. suprà citato, c. 25. Propterea omniũ Theologorũ sententia est, pollutionem nocturnã, quæ dormienti euenit, ex infirmitate, aut superfluitate, aut etiã ex somno, aut ex alia quacunque re aduentitia, uel innata, sine culpa præceden te ipsius dormientis, non esse peccatũ: ut à quibusdam tractaĩ in dicta. di. 25. & latè à Diuo Thoma 2. 2. q. 154. ar. quinto, & scribitur in decretis canonicis 6. dist. c. 1.

10 Sed suprà dicta intellige, nisi in culpa fuerit dormiens, quoniam sciebat se eo uitio laborare, ut dormiẽdo surgeret, arma caperet, uim inferret, uerberaret, occideret, & cętera huiusmodi, nec diligentiã adhibuit, ut huic rei obuiã iret, arma remouendo, se ligari uincirięq;, si opus esset, pręcipiẽdo, & alia quib. futuro periculo consulatur

faciēdo: teneretur enim de culpa, per id quod simile habetur in l. lege Cornelia. ff. de sicar. & l. si putator. ff. ad leg. Aquil. Et ita uoluerūt Gul. Cu. & Ray. in l. diuus. ff. de offic. præsi. & Pe. Iaco. tit. de actio. ex paup. col. 3. uersi. item prædicta faciunt. & Barb. in l. pe. ff. ad leg. Iul. de parric. & Pe. Anc. & Cardi. in d. cle. 1. de homi. & Flori. in l. si seruus seruum §. si fornicarius. ff. ad. leg. Aquil. & Angel. Are. in tractat. malefic. in uerbo, comparent dicti inquisiti in termino defensionis, col. 6. uersic. quid si dicat, in paruis. Alex. Fran. Are. & Iason in utraq; lec. in d. l. 1. §. adipiscimur. ff. de acquir. possess. Maria. in re. c. ad audientiam. in 12. quæst. quintæ quæstionis principalis. ubi dicit, quòd talis non incurrit irregularitatē. Bar. in l. 1. in prin. col. 8. ff. de uerb. oblig. Quam sententiam confirmat, quod pollutio nocturna, aliòquin irreprehēsibilis, ut diximus, si tamē eam culpa præcesserit, quoniā ex ciborum ingluuie, aut turpi cogitatione processerit, non est sine peccato: ut asserunt Theologi, & scribitur 6. di. c. 1. & ult.

11 Quoniam aūt suprà locuti sumus de ijs, qui dormiētes surgunt, & c. ne superuacaneū quibusdam uideatur, non est silentio prætereundū esse plurimos, qui re ipsa dormientes è lecto surgunt, ambulant uel longiusculè arma capiūt, multáq; aut ac si uigilarent, cōficiunt, cuiusmodi refert Laud. in d. cle. 1. de homi. fuisse sibi apud Parrhisios sociū Anglicū, qui noctu dormiens abusque tēplo Diui Benedicti iuit ad flumen Sequanę, ibíq; puerum interemit, & nō expergefactus sese in lectū coniecit. Bar. aūt in l. ut uim. ad mediū. ff. de iust. & iur. tradit fuisse quendā Pisanū, qui se noctu dormiens armabat, uagabatúrq; per urbē cantādo. Marianus quoq; ubi suprà, in d. c. ad audiētiā. in 10. q. 5. q. principalis, testis est habuisse se uicinā puellā, quæ dormiens è lecto surgebat, panémq; faciebat. cuius rei si quis causam nosse desideret, legat Petrū Aponensem, uirū rerū naturaliū peritissimum, in Aristotelem lib. Problematôn 30. c. ulti.

&

& Cælium Rhodiginũ, libro antiquarũ lectionum ... c.9. posterioris editionis, & Albertũ Magnum, lib. 2 de somno, & uigilia, & ex antiquiorib. Aristotelẽ, lib. 1. de generatione animaliũ, c. 1. ut non omittã, quod ... Antonius Musa, aut, ut alij malunt, Apuleius in lib... De betonica, hãc herbã eam uim habere, ut animo... minum, & corpora custodiat, & nocturnas ambulatio... nes à maleficiis, periculis, & uisionib. metuendas tu... tur, & defendat.

CAVSA SEXTA.

SVMMAE.

1 *Ebrius si crimen commiserit, benignius plectendus est.*
2 *Ebrietas, uoluntaria insania est Seneca.*
3 *Ebrius ex ebrietate potiùs, q̃ ex industria & studio peccat.*
4 *Ebrietas in qualitate crimen eleuat Quintiliano*
5 *Ebrius edicto Imperatoris liberatus est, siquid de se male uel petulanter loqueretur.*
6 *Dionysius tyrannus temulentum, de se multa acerbè contentioseq; effutientem dimittit.*
7 *Pisistratus Athenensium tyrannus amico Thrasippo conuitijs pugnanti lubens parcit.*
8 *Ebrius si contrahat, irritus est contractus. Ebrius enim comparatur furioso & infanti.*
9 *Ebrios duplici pœna esse afficiendos.*
10 *Dolo malo sese inebrians, si quod in ipsa ebrietate patrauerit facinus, & inde uel impunitatem, uel pœnæ imminutionem postulet, pœna dignus est.*
11 *Pœna imminuaturne propter ipsam ebrietatem. Et quomodo id accipiendum, nu. 12.*

1 SEXTO, quoniã non lõgè distat ebrius ab insano, demente, furioso, ubi enim ebrietas, bij & furor est, c. uěter. 35. dist. censeturq; ueluti absens, qui ebrius est, ex sententia illius mini, uel Publij, uel alterius:

Absentem lædit, qui cum ebrio litigat.

de eo quoq; hîc ordine dicendũ est. Ebrius ergo si deli ctũ cõmiserit, clemẽtiùs est plectẽdus. tex. est in l. omne delictum. §. per uinũ. ff. de re mili. & c. sanè. & c. inebria uerunt. 15. q. 4. 1. & facit l. respiciendũ. §. delinquũt. ff. de pœn. quem tex. Bal. in c. crapula. de uit. & hone. cler. facit sing. ad hoc, quòd delinquentes per ebrietatẽ, nõ dicuntur studiosè delinquere, sed impetuosè, & ideò minùs puniri debent, transitq; ad statuta punientia dolosè delinquentes.

2 Facit prætereà, quod not. Ab. Anti. Panor. & Io. Ana. in c. 2. de maled. qui hoc dicunt procedere, etiam si per pœnalem constitutionem diceretur expressè, quòd de linquens nullam consequeretur misericordiã. quod est multũ no. & glo. & doct. in d. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui no. infa. ubi Bal. in repet. col. pe. in pri mo, dicit authoritate Senecæ, epistola ad Lucilliũ 83. nihil aliud esse ebrietatem, quàm uolũtariam insaniã. & Bar. in l. aut facta. §. causa. in, fi. ff. de pœn. dum dicit quòd qui ex ebrietate alterũ percutit, non dicitur pacẽ rumpere. & Bal. in l. 1. col. pen. uersi. extrà quæritur. C. unde, ui. & in l. data opera. col. 2. uersi. ebrietas. C. qui accu. nõ poss. de cuius illic dicto posteà dicem'. & Cardi. in cle. 1. in 8. quęstione, de homici. Panor. in c. sicut. col. 2. de testib. Floria. in l. sed & si quemcunque. §. iniu riam. col. 2. ff. ad leg. Aquil. in l. 1. col. 7. ff. de uerb. obli gation. Ioannes Ana. in c. ultimo. col. 1. & 2. de his qui filios occid.

3 In quam sententiam Alex. Ales. in 2. parte suæ Summæ, q. 173. memb. 2. 3. & 4. copiosè differit ebrios ex infir-

firmitate potius, quàm ex studio, uel industria peccare Suntq; pleriq; omnes in ea opinione, ut iudicēt ebrios non tam grauiter peccare, quàm si citra ebrietatem deli quissent: ut uoluit Diuus Thomas, Durādus, & alij lib. sententiar. 2. dist. 22. idem Thomas in 1. 2. q. 72. Richardus in 4. dist. 15. ar. 3. q. 6. & Angel. Claua. in uerbo, ebrietas. uers. 3. & affatim Martinus cognomento Magister, Parrhisiensis doctor in suo libro, De temperantia, quo loco de ebrietate differit, in 3. eadémque ult. quæstione, ubi in eam rem ponit sex conclusiones.

4 Quintilianus summus Oratorum, libro Oratoriarū Institutionum 7. ca. 1. scribit ebrietatem in qualitate crimen eleuare: & lib. 5. eo. c. quo de argumētis differit, Accedunt (inquit) aliquādo fortuna, ebrietas, ignorātia, quæ ad ueniam ualent. nec id ignorabat Apuleius Madaurensis, qui libro Metamorphoseos 3. sese ab homicidio, cuius accusabatur, ex eo purgare contendit, quoniam potulentus ipse fecerat.

5 Quid? quòd Imperator edicto sanxit, ne omnino puniretur, qui de se temulentus malè loqueretur. l. 1. C. si quis Impe. maledi. ubi Angel. no. ebrietatem illo casu hoc operari, ne delictū ullo modo puniatur. Quā sanctionem longo antè tempore obseruarat Pyrrhus Epirotarum rex, qui ut testis est Plutarchus in uita illius, & in Græcorū apophthegmatis, cum audisset à quibusdā se adolescentibus interbibendū cōuitiis, maledictisq; oneratum, iussit eos omnes interdiu coràm agi. Quod ubi factum est, eorum primum rogauit, an ea de se dixisset, cui iuuenis respondit: Hoc nempe rex diximus, dixissemúsq; lōgè plura, si plus uini habuissemus, siue ut scribit Quintilianus lib. 6. c. 4. quo de risu differit, Imò uerò (inquit) nisi lagena defecisset, occidissem' te. qua urbanitate tota est criminis inuidia dissoluta, aut ut uerbis utar Valerij lib. 5. rerum memorabilium, c. 1. Quæ tā urbana crapulę excusatio, támq; simplex ueritatis confessio, iram regis in risum conuertit.

Dionysius quoque senior, uir alioquin truculentus, cùm accepisset duos adolescentes multa de se ipsi usque tyrannide petulanter maledicéque locutos inter potandum, utrunque ad cœnam inuitauit, quorum cùm alterum ebriosè multa contumelioséque delirantem, alterum rarò, moderatè, & cautè bibentem intueretur, illum quidem dimisit, utpote qui natura esset cõtumeliosus, ut ob ebrietatem maledixisset: hunc autem è medio sustulit. testis ipse Plutarchus in Apoph. imperatorum. In qua re quoque laudatur Pisistratus Atheniensium tyrannus: qui à Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus, ita & animum & uocem ab ira cohibuit, ut putares satellitem à tyranno male audire: abeuntem quoque, ueritus ne propter metum maturius se conuiuio subtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere: Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu enectus, os eius sputo respersit: nec tamen in uindictam sui ualuit accendere: ille uerò filios suos uiolatæ patris maiestati subuenire cupientes retraxit. Postero quoque die Thrasippo supplicium à se uoluntaria morte uolenti exigere, uenit ad eum, datáque fide in eodem gradu amicitiæ mansurum ab incœpto reuocauit. hæc Vale. quo loco nuper citauimus. Seneca autem lib. 3. de Ira, illud addit, Pisistratum præsentibus qui eum in ultionem irritabant, respondisse non magis se illi succensere, quàm si quis obligatis oculis in se incurrisset. Plato autem libr. 1 de Legib. Ebrium cõparat puero: *ὁ μόνον ἄρ', ὡς ἔοικε, ὁ γέρων δὶς παῖς γίγνοιτ' ἂν, ἀλλὰ καὶ ὁ μεθυσθείς*: Non solùm ut uidetur senex fuerit bis puer sed etiam ebrius. De puero autem dicemus postea in causa seq.

Hanc partem fulsit, quod uoluerũt pleriq; è nostris, non ualere contractum factum ab ebrio. hoc enim uoluit glo. in c. unusquisq; in uerb. quod ebrius. 22. q. 4. per tex. in d. c. sanè, 15. q. 1. quam sequitur Roma. in l. 1. in prin. & ibi etiam Barba. col. 7. uersi. quid in ebrio. ff. de

de uerb oblig. ubi etiam rationes eius rei adducit, & Alex. post Bal. in l. dolū. C. de dol. ma. etiam per text. in d.c. sane. ubi dicitur, quòd ebrij nesciunt, quid loquantur. ex quo fit (inquit) quòd æquiparantur furiosis, & infantibus, qui contrahere nequeunt, per l. 1. §. furiosus. ff. de actio. & oblig. Et uide quid de ea re consuluit Fulgo. consi. 80. quidam ser. uentura, col. ul. Similiter non ualet testamentum ebrij: ut dicit Bal. in d.l. à crapula: in prin. de uit & hon est. cleri. nec testimonium ut uoluit idem Bal. in c. 1. & ibi recētiores, de testib. Quid autem de matrimonio, uide latè Philip. Dec. cō. 112. incip. in præsenti consultatione.

9 Non defuerunt tamen, qui ebrios delinquentes duplici pœna afficiendos esse putarint: ea ratione ducti, quòd principium in ipsis est, cùm in ipsorum sit potestate ebrietatem uitare, quæ quidem delicti caussa est: author Aristoteles lib. Ethicorum 3. c. 5. Qui tamen hi fuerint, qui hoc constituerint, eo loco non aperit sed idem lib. 2. Politicorum, c. 10. eodémq; ultimo memoriæ prodidit, Pittacum illum Mitilenensem ex septem Græciæ sapientibus legem tulisse, ebrios, si quem pulsauerint, maiori pœna damnari, quàm si sobrij fecissent, quòd in sua potestate fuisset ebrios non esse. Cuius etiā rei in uita ipsius Pittaci meminit Laertius, hoc propemodum sensu: Ebrios cùm peccarent, duplici incōmodo afficiendos per legem statuit: ut cauerent temulentiam, abundat quippe insula uino.

10 De qua re etiam meminit Bal. in repe. d. l. 1. col. pe. uers. extrà quæritur. C. unde ui. ubi ad ipsam Pittaci rationem eleganter respondit: fatetur enim eum qui per ebrietatē deliquit, esse in duplici culpa, uidelicet ebrietatis, & criminis, sed uerum dolum esse multò deteriorem, quàm multas culpas. Ex quo dicto unum ualde no. colligo, quòd si quispiam de industria, & dolo malo, sese inebriauerit, & in ipsa ebrietate aliquod facinus perpetrauerit, ex eóque uel impunitatem, uel pœnæ di

minutionē postularet, non esse illi quoquomodo parcendum, cùm non in culpa solùm sit, sed in dolo. Ad quod etiam facit quod in simili dicemus infrà, in 13. causa. nu. ul. de eo, qui ignorantiam affectauit, ut ea se à crimine excusaret.

11 Secundò, quod dictum est ebrietatem pœnam minuere, intelligit ipse Bal. (ut multi allegant.) in d. l. data. col. 2. uersi. nunc de tertio. C. qui accu. pos. quando ebrietas magna est: si autem sit leuis, nec delictum, nec pœnam attenuat. Quod dictum sequitur Firmianus in ubere copiosóque tractatu de episcopo, in 2. par. lib. 4. uersi. 126. & Angel. in tractatu maleficiorum, in uerbo, scienter & dolosè. col. 6. uersi. sed quid si quis propter ebrietatem. & certè Bald. ubi suprà, hoc primùm dicit. posteà tamē ita loquitur, ut uideatur etiam uelle leuē ebrietatē quadātenus excusare: nō tantū tamē quātùm magnam, ueluti sit minor dolus in commisso per leuē ebrietatem, quàm citra ebrietatem, & ego quidem hoc uerum existimo, per iura suprà allegata.

12 Quanquam ipse Bal. in d. l. 1. C. unde ui. quo loco nuper citauimus, dicit sine aliquo discrimine, quòd propter ebrietatem non est lenienda pœna: nisi sit tanta ebrietas, quòd quasi induxerit mentis exilium. Bart. autem in l. respiciendum. §. delinquunt. uersi. sed quæro an maleficium. ff. de pœn. dicit simpliciter delictum in ebrietate factum esse puniendum, per d. l. omne delictum. §. qui se. ff. de re mili. secundum quem tex. intelligi debet eius delictum. An autem qui ebrius hominem interemit, incidat in irregularitatem (quam uocant) uide Cardi. Flor. & Imo. in cle. 1. de homi. Panor. in c. quia diuersitatem. de concess. præb, & latè Maria. Soc. in repet. ca. ad audientiam. in 13. quæst. 5. q. princip. de homicid.

Causa

CAVSA SEPTIMA

SVMMAE.

1 *Delictum mitius punitur ob tenellam & florescentem ætatem. Et adhuc tenetur iudex etiamsi non fuerit petitũ & num. 2.*

3 *Cæsar Ptolemæo pepercit ob teneros annos.*

4 *Aetas iuuenilis ad delinquendum maximè procliuis est suapte natura.*

5 *Adolescentes quot & quibus ex caussis sint mitius puniendi.*

6 *Adolescentem si quid deliquerit non omnino impunitum esse relinquendum.*

7 *Adolescentes sedulo & diligenter castigandi.*

8 *Delinquens si propter ætatem teneram aut mitiùs, aut nullo modo punitus est, factus maior, an possit amplius de ipso delicto puniri.*

9 *Puer apud Athenienses sacrilegij pœna dãnatus est, quod laminam auream, quæ ex Dianæ corona deciderat, sustulisset.*

1 SEPTIMO, ob ætatem tenellam, & florescentem mitiùs quis punitur, l. auxilium. §. in delictis. & ibi doctores. ff. de mino. & l. si ex cau. §. nunc in minorib⁹ uidendũ. & ibi glo. & Bar. eo. ti. l. si adulterũ. §. 1. uersi. fratres, & uers. incestu. ff. ad l. Iul. de adul. & l. 1. §. impubes. ff. de SC. Sillan. & l. ferè in oĩbus. & ibi optima gl. ff. de reg. iur. & l. si fratres tui. C. ex. quib. cau. infa. irrog. & c. 1. & 2. & utrobiq; Panor. & lo. Ana. de delic. puer. & c. 2. & ibi glos. Panor. & alij, de apost. d. c. 1 & ibi Panor. & Fely. & iterum c. ult.

de sentent. excom.& c.pœnitentes.& ibi gloss.50.di. & cap.hoc sit.26.q.7.& c.interfectores.& cap. in adolescentia.33.q.2.& c.si duo.& 35.q.6.& c.eos. in fi. de cōse.di. 4.& glos.& doct.in l.quid ergo.§.pœna grauior. ff.de his qui no.infa.& in l.& si.seuerior.C.eod.ubi inter cæteros Bart.de Alex.latè differit hoc procedere,etiam si non fuerit petitum, & ibi etiam Alexan.(quem uide) dicit in hoc casu teneri iudicem minuere pœnam,cùm ista sit causa intrinseca legis minuentis delictum.

2 Et idem quoque præter suprà dictos tenuit Archi.in ca.qui bona.col.8.uersic.item hæc uera sunt. & latè Alberi. Gaud. in tract. maleficiorum,tit. de pœn. col.15 in paruis.uersi.cùm aliquis minor.& Bal. in l.si arrogati de tutel.& in l.administrantes. §. qui corporis.ff.de excu.tuto.& in l.sed.& si quemcunque.§.iniuriam.ff.ad leg.Aqui.& Bart.& Bal. in l.1.C.si aduers.de lict.Bal.in l.quicunque.col. 4.uersi.quarto casu. C.de ser.fugi.& consi.59.licet eleganter.circa medium.libr. 1.& Pe.Anch.consil.283.iure scripto, & consuetudine. in fin.& Raph.Cu.consi.95.Christophorus.ante fin.& Raph.Fulgo.consi.124.præsupposito statuto.col.ult. & consi.157 supposito statuto, col.2.& Angel. Are. in tractatu maleficior.in uerbo, scienter & dolosè.col. 2. uersic.quid in infante cum multis seq.ubi etiam distinguit.& Ludo.Bolo.consil.37.cor mundum,&c.licet aliàs in præsenti,col.6.uersi.prætereà,si suprà dicta cessarent.& Hippo.Marsil.in l.1.col.11. uersicul.17. ff.ad leg.Cornel.de sicar.

3 Quibus alludit illud Psalmographi poeta, Ode 24. Delicta iuuentutis meæ,& ignorantias meas ne memineris.Illud quoq; patientissimi Iob. c.13.Et consumere me uis peccatis adolescentiæ meæ. Et quod Cæsar apud Lucanum,lib.9.Pharsaliæ,de Ptolomęo, teneræ puerilisque ætatis loquens,qui Pompeium iusserat interimi,ait in hæc uerba.

– Sed

- Sed parcimus annis,
Donamúsque nefas.

In quam etiam sententiam Demetrius Philippi Macedonum regis filius, apud Liuium quartæ decad. lib. 10. Te (inquit) maiorem fratrem pro minore deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori ueniam impetrare. Et Plutarchus, uir in omni genere doctrinæ consumatissimus, cùm Agidæ regis Spartani mortem detestaretur, hæc ferè scribit: Spartæ quidem primùm Agidam, ex his qui regnarunt, ab Ephoris interfectũ fuisse constat, opus sanè pulcherrimum, & Sparta dignum. in ciuitate moliri ausum, cùm in ea esset adhuc ætate constitutus, in qua homines, si quid errauerint, facilè ueniam consequi solent. Apud Trãquillum in Augusto, cap. 5. C. Lectorius adolescens patricij generis, in deprecanda grauiore adulterij pœna, inter cętera ætatem Senatui allegauit. Seneca li. 3. de Ira, inter ea, quæ iram lenire debent, & nos à uindicta retrahere, pueritiam ponit, & sexum fœmineum. Puerum (inquit) ætas excuset, fœminam sexus.

4 His suffragatur, quòd ætas iuuenilis ex iis est, quę maximè ad delinquẽdum irritant: ut dicit Lactantius lib. De Ira Dei, ca. 22. Et ideo (ut ille dicit paulò pòst) quòd multi in prima ætate turpes, & omni iudicio damnati, postmodùm tamen laudabiles extiterunt. quod utiq; non fieret (ut ille subdit) si omne peccatum pœna sequeretur. Quam sententiam aliter expressit Tullius in oratione pro Celio, quem propter ætatem quoque nitebatur defendere, his uerbis: Equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui, qui totam adolescentiam uoluptatibus dedissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam (ut dicitur) recepisse, grauésque homines, atque illustres fuisse. Datur enim consensu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles &

tolerabiles haberi ſolent. Et rurſum: multa nobis blandimenta natura ipſa genuit, quæ quibus ſopita uirtus conniueret, & interdum multas uias adoleſcentiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, aut prolapſione uix poſſet, & multarum rerum iucundiſsimarum uarietatem dedit, qua non modò hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. Et paulò pòſt: Detur aliquid ætati, ſit adoleſcentia liberior, non omnia uoluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet uera illa, & directa ratio: uincat aliquando cupiditas, uoluptáſque rationem. Et paucis interiectis: Poſtremò cùm paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates, reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forenſis, rei publicæ: ut ea quæ ratione anteà non perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo contempſiſſe uideatur. Ac multi & noſtra, & patrum, maiorúmque memoria Iudices, ſummi homines, & clariſsimi ciues fuerunt: quorum cùm adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent, eximię uirtutes firmata iam ætate extiterunt. Ex quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare uoſmet uobiſcum recordamini. Nolo enim cuiuſquam fortis: atq; illuſtris uiri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. Quod ſi facere uellem, multi à me ſummi, atque ornatiſsimi uiri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo æris alieni, ſumptus, libidines nominarentur: quæ multis poſteà uirtutibus obtecta, adoleſcentiæ, qui uellet, excuſatione defenderet. &c. Quibus accedens diuus Auguſtinus, Nonnullos (inquit) legimus & uidimus, qui aut adoleſcentiæ uanitate, ſeu ignorantię cæcitate decepti, uario peccatorum genere tenebantur obnoxij, deinde ocyus ab errore conuerſi, maiora adhuc opera feciſſe iuſtitiæ, quàm anteà peccata admiſerant. Hanc autem Ciceronis, Lactantij, & Auguſtini ſententiam, multis atque

atque uariis exemplis uirorum illlustrinm comprobat Valerius, lib. rerum memorabilium 6. ca. 9. quæ illic in promptu sunt omnibus. Et huc quoque spectat, quod ex Platone afferemus in seq. causa, nu. 2.

5 Ex quibus facilè colligimus, tres esse potissimùm rationes, quibus adolescentes mitiùs ex delicto sunt puniendi. Primùm, quoniam adolescentia sit ueluti suapte natura proprium, & peculiare uitiorum irritamentum. ideò si quid peccauerit adolescens, magis est ascribendum ætatis uitio, quàm pertinaci malitię, & improbitati. Deinde, quia nondum sit huic ætati plenum rationis iudicium, atque consilium, ut testatur Aristoteles lib. Politicon 1. cap. ult. & Cicero lib. 1. Officiorum, scribens adolescentiæ inesse maximam imbecillitatem consilij. Et Iureconsultus in l. 1. ff. de minor. Vbi afferit fragile esse & infirmũ huiusmodi ætatis cõsilium. ex hócque fieri, ut minoribus 25. annis auxilium sit prætor illo edicto pollicitus: Hinc quoque manare, ut adolescentes tutorum, & curatorum auxilio egeant, nec rei suæ administratio eis committi debeat. Nouissimè, quoniam spes est eos emendatiores futuros, uitiáque unà cum adolescẽtia deposituros. Cùm ergo pœna ob id inter cætera delinquentibus imponatur, ut emendatiores fiant, ut alibi latiùs dicemus: restat, ut cessante ea causa, quia uidelicet citra pœnam futurum sit ut emendentur, debeat cessare pœna, aut certè minui.

6 Neque enim omnino impunitum relinquẽdum est, quod adolescens commiserit, modò sit in ea ætate, in qua crimen, quod intenditur, cadere potest. l. impunitas. C. de pœn. & facit l. si quis te reum. C. de sicar. & cap. si quis cuiuslibet. in fin. & ibi glos. 21. quæst. 5. Nam in criminibus ætatis suffragio minores non iuuantur. Etenim malorum mores, infirmitas animi non excusat. l. 1. & 2. C. si aduers. delic. Impubes autem, uel puer non doli capax omnino non punitur. l. illud relatum. in princip. ff. de iureiur. quæ repetitur in cap. illud. 15.

quæſt.1.& ibi gloſ.& è Theologis, Anto. Flor. in 2. parte 3. partis principalis ſuæ Summæ, tit.30. cap.1. Quanquam lex alicubi pœnam capitalem imponat impuberibus. text. eſt mirandus in l. excipiuntur. ff. de S C. Syllan. & l. ſi arrogati. ff. de tutel.

7 Sed contra hanc ſententiam, quæ dicit mitiùs agendum cum iunioribus, eſt alia Ciceronis ſententia (ſi tamen is fuit) in libro 4. Rhetoricorum ad Herennium, in hæc uerba. Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putant oportere, falluntur: propterea quòd ætas illa non eſt impedimento bonis ſtudiis. At ſapienter faciunt, qui adoleſcentes maximè caſtigant, ut quibus uirtutibus omnem uitam tueri poſsint, eas in ætate maturiſsima uelint comparare. Sed id proculdubiò intelligendum eſt, ſecundũ ea, quæ diximus in præcedenti cauſa.

8 Antequàm uerò hinc digrediamur, illud ſuperpondij loco adiiciemus, quod apud unicum doctorem ſcriptum reperimus: Quòd ſi delinquens quiſpiam propter ætatem teneram aut mitiùs, aut nullo modo punitus eſt, fortè ex forma ſtatuti, non poterit effectus maior ampliùs de ipſo delicto puniri. Ita uoluit Hippol. Marſil. in l. infans. col.2. ff. de ſicar. & in l. de minore. in princ. col. ulti. uerſic. & an minor. ff. de quæſti. utrobique per glo. in l. ſciant. C. de legi. hæred. quam dicit doctor. ibi fuiſſe ſecutos, quanquam nihil àpud eos comperi. nec id quoque ea gloſ. uoluit, quod tamen ueriſſimum exiſtimo.

9 Et illud quoque quod ab Aeliano lib. omnigenæ hiſtoriæ, 5. ca. 5.16. ſcriptum eſt, puerum quempiam apud Athenienſes, cùm auream laminam, quæ ex Dianę corona deciderat, ſuſtuliſſet, in iudicium adductum fuiſſe. Iudices autem cùm crepundia, talos, & laminam auream propoſuiſſent puero, is iterum ad aurum inclinauit. Ideóq; plexus eſt tanquam ſacrilegus: neque ætati ueniam dederunt, ſed flagitium & ſcelus uindicarunt.

CAVSA

CAVSA OCTAVA.

SVMMAE.

1 *Pœna minuitur ob ingrauescentem ætatem.*
2 *Plato quas pœnas infligendas censeat insanis, morbosis, senibus, & iuuenibus.*
3 *Senectus, est uelut altera adolescentia atque pueritia.*
4 *Senes repuerascere dicuntur.*
5 *Meropas duo flumina circumfluunt.*
6 *Senes senes sensum puerilem habēt. & unde dicantur senes.*
7 *Senes si quid peccent, clementiùs sunt plectendi.*

1 OCTAVO, propter ætatem ingrauescentem pœna quoque mitigatur. l. si quis in graui. §. ignoscitur. ff. de S C. Syllan. & l. 2. ff. de termi. mot. & l. ferè in omnibus. & ibi glossa. ff. de reg. iur. & capi. tanta nequitia. 86. distin. ubi pulcherrimus tex. & cap. tanta. 1. quæst. 7. & cap. tempora. 26. quæsti. 7. & gloss. & doctor. in l. quid ergo. §. pœna grauior. & in l. & si seuerior. & glo. in c. pœnitentes. 50. dist. & Alber. Gaud in tracta. maleficiorũ, titu. de pœn. col. 15. uersic. item in sene. & Bald in cap. 1. de maior. & obed. & Roma. in repe. l. si uerò §. de uiro. in 53. fal. ff. sol. matrim. & Ioan. Plat. in l. ulti. C. qui ætat. se excus. lib. 10. & docto: alibi sæpe. propterea dicit glossa in cle. 1. §. pe in uerbo, necessitate. & ibi not. Panor. de priuile. quòd senectus est causa probabilis dispensandi cum aliquo super pœna delicti.

2 Id quod Plato legũ consultissimus suis legibus sanxit: Si quis (inquit) simile eorum, quę aut sacrilegi, proditores, legum corruptores committunt, ob insaniam,

uel morbo,uel ſenio preſſus, uel in ætate puerili conſtitutus,ita ut ab iſtis nihilo differat,admiſerit, iudicibus declaratus,& ipſo,aut defenſore referente,quòd ſic affectus id cõmiſerit, damnum quod intulit, ſimplex omnino reſtituat:cætera ſibi remittantur. Et alibi lib. quæſt. Peccata(ait)& puerorum,& ſeniorum ex imbecillitate profecta quidam eſſe putabit,& illis tanquam peccantibus legumlator leges præſcribet, ſed mitiſſimas omnium,plurimáque uenia,& indulgẽtia dignas. nec longè hinc diſsidet alia lex diui Benedicti in regula Monachorum,cap. 37.dicentis,ipſam naturam quodammodo trahi ad miſericordiam ſenum,& infantum:ideóq; ſtatuit,ut nullatenus illis diſtrictio regulæ teneatur: quæ quidem & ad caput quoque præcedens clarè pertinet. Et hucquoque nonnihil ſpectat illud Virgilij lib. 12. Aeneid.

Damni miſerere ſenectæ.

3 His autem concinunt quæ in illo ipſo præcedenti capite diximus, eſſe cum adoleſcentibus agendum mitiùs. Nam ſenectus eſt ueluti altera adoleſcentia, atque pueritia: Senes enim omnibus modis in pueritiam reuolui,rursúmque ad initium reuerti uidentur, ut ſcitiſſimè ſcribunt Plato in lib. de Regno, & Ariſtoteles lib. orbicularium quæſtionum, 17. cap. 3. quod & quotidiana propè experientia uidere licet. Primùm enim(ut ſcribit Eraſmus)redit albor,ſimul & raritas capillitij, quorum utrunque pueris familiare, deinde balbuties, ueluti altera infantia: præterea gingiua exarmata dentibus,aut certè perpaucis, & eis uacillantibus inſtructa, quod & ipſum infantibus commune. Quinetiam ſenibus omne corpus ad puerilem modum decreſcit, conſimilis uirium imbecillitas, iam uerò cibi quoque conſimiles utrique ætati congruunt. Poſtremò morum ineptia,leuitas animi, & hoc ipſum nihil ſapere in ſenibus,infantiam quandã referre uidetur. author eſt enim in Politicis Ariſtoteles poſt annos duodequinquaginta

ginta ingenij uigorem euanescere. & alibi in iisdem Politicis, mentis atque animi senectutem esse, ut corporis. Quapropter Euripides in Bacchis ait:

Vestram senectam video mentis indigam.

Et Plautus in Mercatore:

Senex quom exemplo est, iam nec sentit, nec sapit,
Aiunt solere eum repuerascere.

4 Vnde fit, ut senes pueris mirè delectentur, quasi similes, iam ad summum amorem propensi. Hinc quoque illud Antiphonis, Senem nutrire, perinde est quasi nutrias puerum.

Proptereà senes, quod iam diximus ex Plauto, éstq; Luciani sententia in Saturnalibus, repuerascere dicuntur, quasi iterum in pueritiam reuersi, & [de illis effertur uulgo notissimum prouerbium: Bis pueri senes. cuius è Græcis meminerint Plato lib. 1. de Repub. & iterum lib. 1. de Legibus, Aristophanes in nubibus, Sophocles in Peleo, Theopompus & Lucianus, & è Latinis scriptoribus Seneca, & Ausonius ad Hesperium, & longè ante eos ille undecunque doctissimus Varro, cui hæc una est ex illis prouerbialibus Satyrarum inscriptionibus, quam citat Gellius lib. Noctium Atticarum sexto, capite, 5. Ex quo item Lucianus ipse Callipædas fieri senes scribit, quòd ipsi puerum sapiant. Et ut monet Cato ille Censorius, si is est:

Cum sapias animo, noli irridere senectam.
Nam quicunque senex, sensus puerilis in illo est.

Quos uersus ita græcè uertit Planudes:

Ἀρτίφρων τελέθων νόα, μὴ χλεύαζε γεραιόν.
Πάντεσι γὰρ πολιοῖς παίδων φρένες εἰσὶ νεογνῶν.

5 Refert Aelianus in uaria historia libro tertio, c. 18. quo differit de Sileni, & Midæ confabulationibus, extra orbem nostrum homines quosdam esse, quos Meropas uocant, quos duo flumina circumfluunt, unum uoluptatis, alterum tristitiç, ac mœroris: utrique adnasci arbores, qui eius potestatis fructûs producunt, ut qui ex

his degustarit, indesinentes lachrymas fundat, sicque demum moriatur: at illarum pomo uescentes, desideria omnino alia desinunt, contractas quoque ætates prorsus repetētes. Siquidem senectam exuere primùm. ac uigorem induere, pérque quosdam uelut gradus effectos iuuenes transire mox ad pueriles annos, ac demum infantaliter commori.

6 Ex nostris uerò Accursius in l. senectus. C. de dona. scribit senes habere sensum puerilem. Archi. quoque in d. cap. tanta. 86. distin. tradit senes ita dictos esse, quòd se nesciunt, delirāt enim per nimiam ætatem. Quidam tamen (ut ille subdit) ita dictos putant, à sensus diminutione: quoniā præ uetustate desipiant. Physici enim dicunt puerorē, & senium ætates conuenire in istis siquidē nondū, si est sanguis est calidus, in illis iam frigidus est. hęc ille. Bal. item hanc minuendę pœnæ in senibus rationem perspiciens in repe. d. § pœna grauior. col 5. uersicu. quæro iuxta prædicta. dicit post Odoffr. quod nimis senes interdū reuertuntur ad sensum puerilem. hoc tamen non placet Angel. qui in authen. de mona. post prin. dicit illum text. loquentem de quodam annorum centum uiginti pollente uirtutibus, facere contra uulgares, qui dicunt senem reuerti ad sensum puerilem, sed certe rarenter accidit, quod ille text. tradit.

7 Ideò ut concludamus, cùm iuniores sint mitiùs puniendi, ob id potissimùm, quòd nondum habeant perfectum consilium, atque iudicium (ut iam diximus) consequenter seniores, qui quantum ad eam rem pertinet, sunt in pari causa, ut qui bonam partem consilij, mentísque amiserunt, clementiùs quoque plectentur. Quod & astruit illud Aluarici apud Claudianum, de uictoria Stilitonis:

Si non mentis inops, fraudatáque sensibus ætas
Præberet ueniam, nunquam hæc opprobria linguæ
Turpia Danubius me sospite ferret inultus.

CAVSA

CAVSA NONA.

SVMMAE.

1 *Mulieres si quid peccent, mitiùs cum illis est agendum, propter sexum, & consilij imbecillitatem.*
2 *Aurelianus Imperator Zenobiam, vita donat: cùm alioqui à militibus ad supplicium fuisset requisita.*
Et de leone grauiùs sæuiente in uiros, quam in fœminas.
3 *Mulieres cæteris per omnia paribus leuiùs peccant, quàm viri.*
4 *Vir adulterando aut fornicando grauiùs peccat, quàm mulier.*
5 *Mulieres minus rationis habent, quàm viri.*
6 *Mulieres si quid admiserint, impunitas non conuenit relinqui.*

1 NONO, propter sexum mitiùs agendum est in pœnis cum mulieribus, l. sacrilegij pœnam. in princ. ff. ad leg. Iul. pecu. & l. si adulterum. §. stuprum. & §. fratres. & §. incestum. ff. de adulter. & c. sicut dignum. in prin. de homicid. & c. indignantur. 32. quæst. 6. ubi est text. elegans, tantò grauiùs uiros puniri oportere, quantò magis ad eos pertinet, & uirtute uincere, & exemplo regere fœminas. Et facit text. in l. quisquis. §. ad filias. C. ad leg. Iul. maie. in illis uerbis, Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus, & c. & quod uoluit Bal. in l. quicunque. col. 3. uersicu. & in summa. C. de seruis fugit.

2 Apud Saxonem Historiæ Danicæ libro 5. Ericus uir multæ prudentię contendit muliebribus erratis sępius ignoscendum esse, nec pœnam infligendam esse, nisi

correctio culpam nequiuisset corrigere. Aurelianus Imperator Zenobiam ad pœnam à militibus requisitam, quòd sibi imperium usurpauerat, uita donauit: indignum existimans mulierem interimere. author in uita ipsius Aureliani Vopiscus. Sententia est Virgiliana lib. 2. Aeneidos:

Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est.

Plinius lib. 8. Naturalis Historiæ, rem satis miram dicit, leonem ubi sæuit, in uiros plus, quàm in fœminas fremere: ueluti eum natura docuerit fœminas clementiùs, quàm mares tractandas. Et huc quoque pertinet quod ex Seneca adduximus suprà, in 7. causa nu. 3. in fin.

3 Theologi asserunt uirum cæteris per omnia paribus grauiùs peccare, quàm fœminā. Hinc diuus Thomas 2. 2. quæsti. 163. articu ulti. autumat Adam plus peccauisse, quàm Euam, considerata conditione peccantiū: quoniam ille erat ista perfectior, licet aliis circunstantiis minùs peccauerit. Quod & uoluit diuus Bonauentura, in 2. lib. sententiarum, distin. 22. artic. 1. quæst. 3. & ibi etiam Scotus, & alij, & è nostris Archi. in c. illud. 40. distin.

4 Hinc quoque uir fornicando, aut adulterando grauiùs peccat, quā fœmina, habito ad id respectu, quòd plus rationis uir habeat, quàm fœmina, licèt aliis considerationibus plus peccet mulier. de quò per doctores Theologos in 4. sententiarum, distinct. 35. ubi diuus Thomas in 4. q. & diuus Bonauentura in expositione textus, & Richar. articu. 7. quęst. 4. & Rober. Hol. in sapientiam Salomonis, lectione 46. & Anton. Flor. in 1. parte 3. partis principalis, tit. 1. §. quantum ad primum certum est, uersi. 2. debet esse in operibus. & Ioā. Nider. in expositione Decalogi, in primo præcepto. post principium. & è nostris Archi. in ca. 1. col. 1. de pœniten. dist. 1. per text. in d. c. indignantur. Et nos quoque pleniùs diximus in nostris Legibus Cōnubialibus, l. 1. nu.

l.1.nu.postremæ editionis 85.incip. sed & eodẽ, & seq.

5 Et quòd huius rei ea ratio sit,quam suprà scripsimus, satis constat ex his,quæ dicta sunt, quoniam uidelicet minùs habeant rationis fœminæ, quàm mares: ut latiùs quoque disseruimus in nostris Legibus Connubialibus,l.1.nu.69.incip.secundum quoque,& multis seq. Vnde consentaneum, ut minùs etiam sint puniendæ, si quid admiserint. Quod uel hinc satis constat,quòd uir ab altero lacessitus, si in defensione modum excesserit,puniendus est,licèt mitiùs,ut multis probauimus suprà in 1. causa. At si brutum animal, quod omnino rationis est expers, alterum prouocans interemerit, nulla domino competit actio, l.1.§. cum arietes. ff. ad leg. Aquil.quoniam, ut ait Feli. in d.cap.dilecti.col.6. uersi. prouocatus delinquens. de excep. Deus dedit rationem hominibus, qua affectus omneis ac perturbationes uincant. In brutis uerò nulla est ratio, quæ possit iram compescere ad limites moderatæ defensionis: ideóque sua illis facta non imputantur: ut est text.in §. ex eo autem. 15. quæst.1. Ob idque Feli. ipse post alios reprehendit Specul.alicubi dicentem, ut in d.1.cap.diximus,iniuriis lacessitum, si prouocanti iniuriam dixerit, esse excusandum,per d.§.cùm arietes. cùm secus sit iudicandum de hominibus, ac de brutis animantibus.

6 Igitur ut ad propositum ueniamus, cùm uiri plus habeant rationis, quàm fœminæ, qua possint uiriliùs uitiorum incitamentis, & (ut uocant Theologi) tentationibus resistere, æquum est, mulieres clementiùs puniri.non tamen impunitas omnino relinqui conuenit, ut bruta, quæ prorsus ratione carent, cùm fœminæ aliquid rationis habeant. Vide tamen quæ dicam infrà in 11.causa,num.item 11 ex Bal.in l.1.C. de interd. mat.in 2.lec.& rursum num.23.eius causæ ex glos.in c.ultim.1. quæst. 4. Ex quibus intellige hæc, quæ dicta, duobus modis declarari.

DECIMA CAVSA.

SVMMAE.

1 *Tyroni, & in nouo quopiam negotio non satis perito parcendum.*

2 *Ciui nouello ignoranter quid facienti contra statuta ciuitatis, ignoscendum.*

3 *Experienti primùm, & delinquenti parcendum. Et quid si iterum eo relabatur. nu. 4.*

5 *Facinus iteratum non oportet esse impunitum.*

6 *Homicidum aut aliud crimen à se aliàs perpetratum si quis iterum admittat, præsumitur in dubio dolosè et malo animo fecisse.*

7 *Deus an iterum peccantibus ignoscat.*

8 *Vulnus iteratum, tardiùs sanatur.*

1 DECIMO, ignoscendum iis est, qui rudes nouo quopiã in negotio, uel arte incipiunt uersari, si quid per imperitiã deliquerint, ut est tex. in l. desertorẽ. §. si plures. ff. de re milit. ubi tyroni parcẽdum est: & l. qui cũ uno. §. ult. eo. ti. ubi ita scribitur, Sed & ignorãti adhuc disciplinam tyroni ignoscitur & iterũ in l. qui cõmeatus. in fi. eod. quoq; ti. ubi tyroni in hoc faciliùs ignoscitur. Quos text. dicit alibi nõ reperiri Barbat. in repet. rubr. C. qui admit. col. 10.

2 Et illorum authoritate respondit Roma. consi. 228. pro plena discussione, col. 2. uersi. secundò quia cùm ipse. parcendum esse ciui nouello, qui ignoranter quidquam fecit cõtra statuta ciuitatis. quod & idem uoluit ipse Roma. consi. 251. clarissimè dicitur, ante medium, &

& rursum consil. 491. in casu propositę consultationis, & in repe. l. si uerò. §. de uiro. sal. 51. uersic. 21. ff. sol. matri. & sing. 73. nunquid ciui nouello. Et idem propemodum ante eum dixerat Bal. in l. cũctos popul. co. antep. uersi. circa maleficium. & ibi Ias. apertiùs in 2. lect. 15. uersi. item inquantum. C. de sum. tri. & fid. cat. & idẽ Bal. in l. data opera. col. 5. uersicu. quæ de iure communi. C. qui accus. non poss. Et hoc quoque uoluit Barba. in d. rub. qui admit. ad bono. poss. & in rub. ff. de uerb. oblig. col. 8. uersi. sed profectò uenia dign⁹ sum. & Fran. Cur. senior consil. 27. magnificus uir, col. 10. uersi. secũdò præmitto, & Feli. in cap. à nobis. post prin. de excep. & Fran. Curtius Iunior consi. 19. uiso, ac diligenter cõsiderato processu, co. 3. uers. & tantò maxime. & Io. Crotus in repe. c. ut animarum, in 3. no. de constit. lib. 6. ubi dicit se per hoc defendisse scholasticum, qui contra statuta Bononiensium, ex alieno territorio pannũ faciendis uestibus attulerat Bononiam.

3 Et ut ex cæteris authoribus aliquid adferam Quintilianus ille declamator, auus, ut nonnulli putant, Fabij Quintiliani rhetoris, declam. 376. nouitiis etiam seruulis ignoscitur. Et his germanum est illud Gręcorũ prouerbium, à Diogeniano in collectaneis relatũ. συγγνώμη πρωτοπείρῳ, id est, uenia primùm experiẽti. Quod & D. Chrysostomus probat in quadam homilia, καὶ τῷ μὲν ἐν ἀρχῇ πεσόντι συγγινώσκομεν ἅπαντες διὰ τὴν ἀπειρίαν: Et ei qui lapsus est in initio, ueniam damus omnes, ob imperitiam. Et aliud quoque non absimile prouerbiũ, συγγνώμη τῷ πρῶτον ἁμαρτάνοντι, uenia primũ delinquẽti, de quib. Erasm⁹ Chil. 1. cent. 9. c. 61.

4 Verùm, si tales iteratò deliquerint, non iam illis parcitur: sed pœna competenti afficiuntur, ut est tex. in d. §. si plures, & facit tex. in l. 3. ante fi. C. de epi. aud. in illis uerbis, Remissionem ueniæ crimina nisi semel commissa non habeant. ex quo tex. no. Bal. ibi, quòd qui geminauit delictum, nõ debet sperare ueniam. per illũ

Improbè Neptunum accusat, qui iterũ naufragium facit.

6 Facit & ad hoc quod scribit Albert. Gand. in titul. d. homicid. col. ult. uersicul. istud aũt not. Quòd si quis homicidium, aut aliud crimen à se aliàs perpetratũ iterum perpetret, præsumitur in dubio dolosè, & malo animo fecisse. Quod dictũ pro singul. citat Hippo. Marsil. in l. 1. §. diuus. col. ultim. ff. de sicar. Sed tu aduerte, quòd hoc Albert. non dicit. quin illud simpliciter tradit, illum qui alterum uulnerauit, uel occidit, præsumi dolosè, & malo animo fecisse, nec loquitur de crimine aliàs commisso. & ad hoc etiam allegat tex. hoc simpliciter uolentes, scilicet in l. 1. de sicar. & l. si nõ conuitij. C. de iniur. in quibus probatur dolum præsumi in his, quæ sunt ex se mala. de quo latiùs scribam infrà capite 14. Propterea nullum omnino dubium est uideri illum dolose committere, qui delictum iterat, cùm & id quoque præsumatur, si semel tantùm commiserit.

7 Nec desunt, qui uel Deum Optimum Maximum non parcere iterum peccantibus, etiam pœnitentibus asseuerant, alioquin enim (ut ipsi dicunt) remissio, esset ad peccatum inuitatio, uel iuxta eiusdem Publij alium mimum,

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam,

Quis enim (inquiunt) non semper peccaret, si redire semper speraret? Propterea Deum semper mali incitatorem futurum dicebant, si semper pœnitentibus subueniat, eique placere peccata, quibus præstò semper esset gratia. Cæterùm (inquiunt) quem Deus bis illuminauit? quem leprosum bis mundauit? quem mortuum bis suscitauit? non Lazarum, quem dilexit: non filium uiduæ, quem misertus, matri suæ reddidit: non filiũ dissipatorem legitur bis suscepisse: non filiam Abrahæ bis à dæmonio liberasse: in nulla persona bis iterauit factum, dicens (ut illi inquiunt) à Domino non sæpe fieri remedium. Dixit multis, Vade, & noli ampliùs peccare, ne quid tibi deteriùs contingat, promittens pœ-

nam, non ueniam. quibus posset uideri accedere diuus Paulus ad Hebræos 6.c. Impossibile est, ait, eos qui pro lapsi sunt, rursus renouari &c.

8 Sed istorum opinionem abundè redundantérq; reprobat, atque illorum importunis argumentis respondet diuus Augustinus in lib. De pœnitentia, cuius uerba repetuntur in 4. lib. sententiar. distin. 14. ubi longè latéque doctores Theologi, & in decretis Canonicis c. adhuc. de pœnit. distinct. 3. atque etiam Alex. Ales in 4. parte Summæ, q. 64. membro 2. & 3. in quibus locis ostendunt, probantque propè superfluenter, Deum etiā iterum, atque iterum lapsis parcere. Nam Dominus Petro interroganti, Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies? respondit: Non dico tibi, usque septies, sed usque septuagies septies, ut scribitur Matthæi 18. cap. Verùm non dubium est grauiùs peccare, difficiliúsque ueniam obtinere: uulnus enim iteratum, ut dicit Augustinus in libro Soliloquiorum, & in Decretis, ubi suprà citauimus, sanatur tardiùs: frequenter peccans, & lugēs uix ueniam meretur.

CAVSA VNDECIMA.

SVMMAE.

1 *Delinquens ignoranter, rusticitate, aut simplicitate, mitiùs puniendus, cùm minùs peccet. & nu. 2.*

3 *Iuris ignorantia excusat à dolo.*

4 *Fa-*

4 *Factum ignorantia probabili quod puniatur, nullus à principe inferior, facere potest.*

5 *Iuris error an omnino excuset à dolo.*

6 *Iuris implicati & intricati error probabilis est non secus ac error facti.*

7 *Ignorantiam, rusticitatem, & simplicitatem excusare, quo modo sit accipiendum. & nu. 8.9.10.11.12.15. & 25.*

13 *Tropus interdum ad coniecturas pertinet.*

14 *Ciam fieri quando quid dicatur.*

16 *Iudicis est considerare, cuiusmodi sit rusticus, & quæ qualisve contrarietas in eo inueniatur, ad hoc vt ille excusetur.*

17 *Rusticus sagax non excusatur si quid peccarit.*

18 *Rusticitati non parcitur in his, quæ sunt introducta ad rigorem iuris conseruandum.*

19 *Rusticus non excusatur in his quæ faciunt ad formam & solennitatem actus.*

20 *Rustico parcitur erranti in iure ciuili: cùm peritiores consulere non potuerit.*

21 *Scire omnes natura desiderant.*

22 *Rustici peritiores consulere debent.*

23 *Rusticis succurritur in expreßis à iure ciuili tantùm.*

24 *Iuris ignorantia, simplicitas, vel rusticitas in quibus excuset. 26.*

1 VNDECIMO, non solùm in casu præcedenti, sed & semper aliàs, cùm quis ignoranter rusticitate, aut simplicitate ductus deliquit: quanuis regulariter nõ omnino excusetur, quin peccet, & puniatur, l. 1. ff. de legi. & ibi concord. in glo. & capi. qui secundum carnem. 23. quæst. 4. & cap. si quis dederit. 24 quæst. 1. & ibi quoque concord. in glo. & c. quemadmodum. & ibi glos. 32. quæst. 7. & in eam rem multa adducit diuus Hieronymus in dialogo contra Pelagium, & noster Gratianus 15. quæ. 1. in Summa,

& Alex. Ales in 2. parte Summæ, q. 172. memb. 1. & in 4. parte. q. 65. membro 2. arti. 1. & diuus Bonauẽtura in 2. sententiarum, dist. 22. & ibi quoq; alij.

2 Licèt (inquam) non omnino excusetur: is tamen minùs peccat, ut omnes Theologi asserunt, d. dist. 22. & diuus Thomas 1. 2. q. 76. arti. 3. & sequen. ideo mitiùs cũ eo agitur, quin & plerunque ei parcitur. l. 2. ff. si quis in ius uoca. non ier. l. si quis id quod. §. 1. ff. de iurisd. omni. iudi. ubi recentiores multa ad hoc jura adducunt. Et prætereà, l. si quis in graui. §. si quis ignorans. ff. de SC. Sillan. & ibi concord. in glo. & l. senatusconsulto. C. de his qui sibi ascrib. in testa. & c. super literis. de rescrip. & ibi glo. quæ adducit concord. & doct. & c. cùm uniuersorum. & ibi etiam gl. de rer. permut. & c. inter. in fin. de transla. epi. & c. 2. & ibi glo. Panor. & Io. And. de sortile. & c. pe. 8. di. & §. criminis. uers. peccata. 25. dist. & ca. tanta nequitia. 86. dist. & c. tãta. 1. q. 7. & c. si quis dederit. & ibi glo. in uerbo, dederit. 24. q. 1. & ca. sciẽdum. de pœnit. dist. 2. & c. 2. de conse. dist. 2.

3 Pro quibus facit etiam, quòd ignorantia iuris (de ea enim loquimur) excusat à dolo, ut uoluit glo. not. in l. plagij, C. ad. leg. Flaui. de plagi. quã ad hoc dicit sing. Io. Ana. in ca. per tuas, huius initij 3. & ibi post eum Fely. in 3. no. de simo. Et ibi quoque Panor. no. per illum tex. minùs peccare, qui iuris ignorantia peccat, quàm qui scienter facit. sed est glo. illi similis in. l. 1. in gl. ult. ff. de abig. & alia quoque in l. uenditioni. ff. de usu cap. pro empt. & pro illis est tex. in l. sed etsi lege. §. scire. & ibi Bar. ff. de petit. hæred. & etiam tex. in l. si quis in graui. §. si quis ignorans. uersicu. etsi sciens. de SC. Syllan. & in l. si quis id quod. uersicu. doli, & ibi Angel. & Alex. qui hoc limitat. ff. de iurisdi. omni iudi. Et hoc etiam uoluit Pe. Anc. & Cardina. Florent. in cle. 1. in princip. de sepul. ubi & ad hoc ipse Cardi. allegat. text. in l. 1. §. si publicanus, ff. ui bon. rapt. & idem uoluit Paul. Castrẽ. consi. 277. in causa incarceratorum, col. 2. uersic. secundò

dò prætermittendum, lib. 2. & iterum consi. 292. ad primum uidetur respondendum, in fin. 3. dubij: rursúmq; consi. 430. circa primum quæsitum, post princ. eod. lib. 2. Io. Pla. in l. 1. in fi. C. ut digni. ord. lib. 12. ubi tamen intelligit, nisi sit color quæsitus, & Philipp. Dec. consi. 37. in causa rigorosæ accusationis. col. 4. uersicu. similiter requiritur quòd hoc factum sit. Et per gloss. in d. l. plagij. dicit not. Bald. consi. 9. ad euidentiam dicendorum lib. 3. quòd ignorantia siue iusta, siue iniusta excusat à pœna corporali. Et faciunt quæ late dicemus infra in 43. cau. 24.

4 Facit prætereà quod no. uoluit Roma. in l. de pupillo. §. nuntiationem. ff. de ope. noui. nunt. quòd nullus inferior à principe potest facere, quòd ignorantia probabili factum puniatur. dicitque hoc fuisse sing. dictum Compostel. in c. capitulum. de rescrip. ideóque legatus hoc non potest, secundum Archi. in c. si apostolicæ. de præben. lib. 6. Papa, de quo uide glo. in c. si quis iusto, de elect. lib. 6. & text. no. & ibi doct. in c. 1. post princ. de concess. præben. eo. lib.

5 Et licet id quod suprà diximus, errorem iuris excusare à dolo, non omnino uideatur sine dubio transisse in rem iudicatam, propter tex. in. §. quia tamen. Instit. ui bon. rap. quem in iuris ignorantia, non facti intelligit Inno. ille cano. coryphæus in c. cùm in officiis. col. ulti. de testa. super quo uide Io. Ana. in d. c. per tuas.

6 At illud certe caret omni scrupulo, errorem iuris implicati (ut loquimur) atque intricati esse, dicique probabilem, non secus ac errorem facti, ut est tex. quem in id ponderat Anton. in capite, cùm dilectus, & ibi quoque Imo. col. 4. uersic. potes dicere, Cardi. Floren. Pet. Anc. & Panor. qui dicit multùm nota. & ipse Cardi. in cle. 1. in 4. q. de regula. & in cle. 1. §. sanè, in 5. oppo. de usur. & in cle. 1. in 25. quæs. de reb. eccle. non alie. Specu. tit. de expensis. §. nunc uidendum. col. 1. & Io. And. in c. ut debitus, per glo. ibi in uerbo, rationabili, de appel-

la.& in c.1.de postul.præla.lib.6.Bal.in prin.ff.col. ult. uersi.sexti dicunt,Angel in l.destitisse.ff. de iudi. & in l.properandum.§ sin autem alterutra.C.eo. Anto. in c.de quarta,& ibi Panor.col.2.de præscrip. Imo. in c.cu diligenti,& ibi Panor. col. 7.uersi.in eadem glo ibi habeat,eod.tit.& iterum in repe. c.ult.col.ult.eod.tit. Panor.in c.ult.in 2.not. de constit.& in c. dudum. col. 5. uersi.item nota quòd,de deci. & Rom.consil 123. circa primum dubium.col.3.uersi.secundò quia credidit. & Alex.consi.92.perspectis his.col.ult.lib.1.Corne.consi. 290.quòd fuerit iustè condemnatus.col. 4.uersi & probabile,lib.1.& iterum consi.323 clarissimum est, in fin. eo.lib 1.& cõsi.147.quia causa.col.2 uersic.adeò quod probabile,lib. 2.& consi.seq. in præsenti consultatione,col.3.uersic.& quando ius,eod lib.2.Id quod etiam dixerat consi.127.primo aspectu.col.antepe.uersi. adeo quòd qui dicit,eo.lib.2.ubi dicit no.ad hoc tex.in d.c. cùm dilectus,& iterum consi.181.cuius uisa copia.col. pe.uersi.ex quibus rectè,lib.3.& consi.189. quanquam, ante fin.lib. 4.& Soci.consi.33.uiso instrumento domine.col.ulti.lib.4.ubi ad hoc dicit sing.glos.in d.c.cùm dilectus,cum aliis concord. late adductis per Fely. in c.de quarta.col.9.uersicu.limita. utiliter, de præscript. quibus addes quod no.scribit Io.Fab.in §.hæc autem. col. 2. uersic. crederem tamen, Inst. de pœn. teme. litig.quòd error iuris dubij inducit iustam causam litigandi.

7 Restat,ut quæ diximus multis modis intelligenda, declaremus,Ergo,quod dictum est ignorantiam, siue rusticitatem,aut simplicitatem excusare, intellige primò non procedere in his,quæ fierent contra ius naturale,aut ipsius iuris naturalis rationem: ut est tex.in l. 2.& ibi glo,& doc.C.de in ius uoc. & noluit etiam glo. in l.respiciendum.§.delinquunt, & ibi Bar.ff de pœn. gl.in summa.38.dist.& in.§ notandum.1. q. 4.ubi est bonus tex.Dy.in c.ignorantia.col.pe.de regul.iur.lib. 6.Cy.

6. Cy. & Bald. in l. 1. C. de interd. mat. Cul. de mon. Lau. in cle. 1 & ibi etiam Cardin. in 5. q. de consan. & affini. Bal. in l in actionibus §. planè. col. pe. ff. de in lit. iur. & in c. ult. col. 3. uersi. item non parcitur, de cõfes. Panor. in c. super literis. col 6. super glo. in uerbo, simplicitate de rescrip. & è Theologis Alex. Ales in 2. parte summæ. q 41. membro 4. arti. 2. & benefacit text. in l. si. adulterium. § stuprum, & ibi glos. in uerbo, iure gentium. ff. de adul.

8 Intellige secundò, ut procedat quod diximus in precedenti arti non solùm, si quid fiat contra ius naturale, sed etiam si contra ius gentium, per id quod no. scribit Bal. in l. si quis in tantam col. 3. uersi. septimò quæritur. C. unde ui, quòd nõ excusatur qui possessionem ab alio occupatam propria authoritate inuadit, arbitratus simplicitate quadam, & errore hoc sibi licere, quia simplicitas huiusmodi mala est, & contra ius gentium, quæ non excusat, nisi perueniret ex alia causa rationabili, ut in casu quem subiungit: ante Bald. uerò glos. ibi in quæstione, dixerat militem, & rusticum ea lege teneri, cùm inuadere, sit contra ius naturale, per tex. in d. l. 2. C. de in ius uocan. & illam glo. sequitur Bald. ibi. col. 1. uersi. nunquid miles, & rusticus. ubi etiam dicit, quòd uiolentia est delictum, quod committitur contra ius gentium, in quo nulli parcendum est, per text. in d. §. stuprum. ubi tamen glos. exponit iure gentium, id est, iure naturali. Ex quibus patet Accursiũ illud quod dictum est, iuri naturali assignare, quod Bald. iuri gentiũ. Sed utrumcunque sit, quanuis & utrunque esse possit, hoc dictum est ualde notandum.

9 Intellige tertiò, non procedere in eo, qui erraret in iure ciuili notorio, & indubitato, per id quod dicit no. Angel. in l. ex consensu. §. ulti. ff. de appella. quòd sicut causa, quæ à iure naturali est reprobata, non excusat à uero dolo, ita nec causa reprobata à iure ciuili notorio, & indubitato. & cum hoc dicto transit Imo. ibi. cu

ca princip. ulti. char. & Alex. consi. 103. hoc initio, uidetur prima consideratione dicendum. col. pe. uersi. & dato quòd comes Nicolaus, lib. 1. & uide quæ dicam infrà in causa 42. in fi.

10 Intellige quartò, non procedere in his quæ sunt contra speciem honestatis, ut pulchrè uoluit Bald. in l. quicunque. col. penulti. uersicul. & not. quòd in his. C. de ser. fugi. referēs ad id text. in dict. l. 1. C. de interd. matr. ubi & hoc dictum sequitur Alex. in addit ad Bald. ibi. & Firmianus in tractatu de episcopo. in 4. parte libr. 4. in 60. quæst. uersi. item sciendum. & Iason in dict. l. si quis id quod. col. 8. uersicul. tertiò fallit. ff. de iurisdictione omni. iudi.

11 Intellige quintò, non procedere in his, quæ clàm facta sunt, in quibus, etsi prætendatur ignorātia, uel simplicitas, præsumitur tamen dolus, neque excusatur aliàs excusandus: text. est nota. in l. ultim. ff. de rit. nupti. & ita per illum text. uoluit glossa not. in l. qui contra, in uerbo, errore. C. de incest. nupt. & glossa in d. l. 1. C. de inter. mat. & ibi doctores: inter quos Bald. in prima lectione, dicit ex hoc habere notabilem limitationem legum, quæ dicunt sexum, & rusticitatem excusari. Et in 2. lect. dicit menti esse tenendam eam glossam contra rusticos. & idem Bald. in l. error facti. col. 3. in 1. quæst. C. de iur. & fact. ignor. & Bart. in l. si adulterium. in princip. col. pen. ff. de adulte. & Roma. sing. 714. regula est quod quæcunque. & consi. 506. in re præsenti breuiter, &c. col. 1. ubi ad hoc dicit sing. text. in dict. l. 5. secundum lect. gloss. & Ioann. Ana. in cap. cùm ex iniūcto. in 3. not. & ibi etiam Felin. in princip. de hæret. ubi est bonus text. ad hoc, & Panor. in cap. de homine, de celeb. miss. & Alex. in addi. in Bartol. in l. penulti. C. de iuris & fact. ignor. Firmianus ubi nuper citauimus d. quæst. 60. uersicul. item neminem excusat. Fely. in cap. consuluit. col. penulti. uersicul. gloss. in uerbo, lucem. de offic. & potest. iud. deleg. & in cap. porrò. de senten.

ex-

excommu. & in cap. quoniam. col. 3. uersicul. quinta conclusio. de simo. ubi & de hoc dicit esse text. in c. ul. §. si quis uerò. de cland. despon. ubi certè est text. elegans, in hæc ferè uerba, Cùm illi clam contrahendo non expertes scientiæ, uel saltem affectatores ignorantiæ uideantur.

12 Et huc pertinet illud Ioannis cap. 3. Qui malè agit, odit lucem. quod usurpauit Pontifex in d. cap consuluit. quo loco glos. & docto. multa iura congregant, quæ actus clandestinos simulationis, doli, & fraudis insimulant. Quod & facit Roma. consil. 54. uisis circa id col. 3. uersicul. 3. similiter. & Cæpo. in tractatu, de simulatione contractuū. in 20. præsumptione, Barb. cō. 53. præclarè scripsit Psalmista, col. 17. uersi. & præmitto pro euidentia, lib. 2. & latissimè Hippo. Marsil. in rub. ff. de sicar. col. 2.

13 Concinit quoque supradictis, quod scribit Fabius libro Oratoriarum Institutionum 5. cap. 10. quo, de argumentis differit, Tropon interdum ad coniecturas pertinere: ut si dicam bona mente factum, ideo palam: mala, ideóq; ex insidiis, noctu, in solitudine. Et quod Demonax philosophus celeberrimus Imperatoris Hadriani temporibus, nunquam adduci potuit, ut ad sacra mysteriáque Eleusina accederet: quo nomine accusatus ueluti patriæ religionis contemptor, id in concione excusauit, testatus ea sacrificia iure sibi esse suspectissima, quòd clanculum & in occulto fierent. quoniam si bona essent, ea omnino in aperto fieri oporteret: quò alios ad amplectendam eam religionem inducerent: si mala, ad cauendam. Testis Lucianus in uita illius.

14 Si autem scire uelis quando aliquid dicatur clam fieri, uide per gloss. & Bar. in l. 2. C. de his, qui ex pub. rati. lib. 10. glo. in cap ulti. de cland. despons. Bar. in l. pupillus. §. ultim. ff. de autho. tut. & in l. 1. C. de præd. decur. libr. 10. Bart. in l. non intelligitur tacita. ff. de iu

re fisc. Angel in l. in tacitis. ff. delega. 1. Bald. in l. nec quicquam. §. ubi decretum. in 7. col. ff. de offic. procons. laté Alex. & Iason in l. clam possidere. ff. de acquir. possess.

15 Intellige sextò, nisi in eo, qui taliter dicitur deliquisse, insit contrarietas: putà, quia contraria in testimonio deposuit, quo casu nullo modo excusatur: ut not. dicit Bal. in l. scripturæ. ante fi. C. de fid. instru. allegās ad hoc dictum Ioan. And. quod dicit esse no. in c. cùm Ioannes. de fid. instru. dicentis, quòd non potest esse simplicitas, ubi est contrarietas. & hoc Bald. dictum sequitur Alexā. in addi. ad Bar. in d. l. pe. C. de iur. & fac. ignor. & Barb. in repe. c. Raynaldus. col. 50. uersi. secundò limita. nisi. de testa. & consil. 3. clemētissimi Dei patris, col. 14. uersi. & sic uera sit conclusio, lib. 2. ubi hoc dictum Ioan. And. allegat pro sing. & consi. 5. supremi optimi principis. col. 4. uersi. item ponderet, eo. li. 2. & consi. 11. illud in medium afferam, quod gloriosus Paulus. col. 2. uers. & dicit bellissimè, lib. 4. & Fely. in d. ca. quoniam. & Philipp. Dec. in c. ex parte. huius initij 2. col. 5. uers. nonò fallit. de offic. deleg. & in c. sollicitudinem col. 2. in 8. no. de appella. & in c. pastoralis. col. 6. in fi. primę conclusionis de excep. & in l. ubi repugnantia. ff. de reg. iur.

16 Contrarium tamen in hac ipsa specie tenuit Angel. in. §. licet. col. 2. uersi. ibi eos dereliqui, nota quòd quādo testis, &c. in anthen. de testi. ubi dicit, quòd si rusticus testis sit sibi contrarius, non tamen punitur de falso, nisi constet quòd ex malitia falsum deposuerit. dicitque, quòd ad hoc debent iudices multùm aduertere. Et hāc partē sequi uidetur Iason in d. l. si quis id quod. col. 8. uersi. item si rusticus, iuncto uersi. septimò limita. hoc quidem relinquo arbitrio iudicis, qui prudēter considerabit, cuiusmodi sit is rusticus: quæ, qualisue contrarietas inuenitur, &c.

17 Intellige septimò, procedere, nisi is, qui dicitur rusticus,

cus,& per rusticitatem deliquisse,sit rusticus sagax: quia is non excusatur: ut uoluit glo.not. in l.athletæ. §.de rusticis.ff.de excus.tut.quem sequitur Bald.in d.l. 1.in utraque lect.in fin C.de inter matr.ubi in 1.lec.dicit esse menti tenendum:& per eam dicit idem Bald . in l.2. in 4.quæsti.in fi. C. de rescin.uendit. quòd ei demum rustico subuenitur,qui uere est rusticus opere, & conuersatione.Eam quoque glo.sequitur idem Bal.in l. si quis id quod.col.2.in 1.lect. & ibi quoque Raph . Fulgo.& idem Bald.in c.ult.col.5.uersic.item fallit in rustico.de confess.& in sua Margarita, in uerbo, rustici. Paul.Ca.Alex.& Iason in l.2.C.si quis in ius uoc . non ie.& Barba.in repe.d.c.Raynaldus.col.50.uersi. limita secundò nisi.& consil. 76. illud in medium afferam quod pulchre scripsit.col.ult.lib.3.in quibus locis ipse Barba.illam facit sing.& Iason in d.l si quis id quod. d.col.8.uersi.limita prędictam regulam.& Corne.cõsil.165.circa primum.col.8. uersic. consert, quia sagax erat.lib.2.

28 Intellige octauò,non procedere in his,quæ sunt introducta ad rigorem iuris conseruandum:in illis enim rusticitati non parcitur: ut uoluit glos. in summa. 38. dist.& in.§.notandum.in glo.1.in fin.1.quæst.4. afferentes pro exemplo l. si quis in tantam.C.unde ui. Et idem uoluit glo.iuris ciuilis,in l.cùm quis. Et ibi Bart. Bal.& Paul.de Cast.omnes ad fi.C de iur.& fact. igno. & gl.in l.iuris.huius initij 2.eo.ti. quæ ponit exemplũ in eo,qui triennio cessauit soluere canonem. Gul. Cu. in l.si quis ex argentariis.§.ulti. cum lege seq.ff.de eoden.Bal.Raph.Fulgo.Paul.Cast.Rom.Alex.Fran.Are. & recentiores in l.iuris ignorantia.C.qui admit.Ex quibus & aliqui ad hoc allegant tex.in.§.ult.in authen.de hæredi.& falci.idem Bald.in l.ult.in prin.in.3.q. C.de iur.delib.ubi per hoc dicit non excusari rusticũ,qui nõ fecit inuentarium,sed standũ esse rigori iuris.& Bart.& Salyc.in l.1.C.de iur.& fac.igno.& idem Bart. in l.1.§.

nuntiatio.col.ult.ff.de oper.noui nuntiat.& cõsi.154.
maritus fecit hæredẽ.Saly.in l.pe.C.qui admit. Angel.
in l.ubi.in prin.ff.de eden.Pe.An.in repe.c.1 in quæst.
princ.uersi.sed hîc quæro,statuto cauetur. de constit.
& Roma.consi.125.mater & soror prædictæ.col.2. uer.
tertiò confirmatur.Alex.in addit.ad Bal.in l.1.C.de in
terd.matr.& consi.40.hoc capite uiso themate,& omnibus.lib.6.& consi.165.dubitatur.col.2 eo.lib.6.Fely.
in d.c.quoniã.col.3.in 4.fal.de simo. & Iason in l.ult.
col.39.uersi.15.quæro.C.de iur.emphyteu.

19 Intellige nonò,nõ procedere etiam in his, quæ sunt introducta ad solennitatem,uel formam actus,quia uidelicet omiserit rusticus solennitatem, uel formam rei uerbi gratia,in testamento nõ adhibuit septem testes, certe non patrocinatur ei error iuris: ut dicit Bald. loquens in rustico,minore,milite,muliere,in d. cap. ult. col.3.uersi.item non patrocinatur. de confess. quia ut subdit,ubi agitur de productione alicuius actus in esse,ut ipse loquitur,omissio modi & formæ, omnibus nocet,& etiam error tabellionis,aut aduocati:ut optimè not.l.ambiguam.C.de testa. & idem dicit ipse Bal. Saly.& alij recentiores in l.iuris ignorantia.C. qui admit.per l.ult.C.de testam. iuncta glos. in l.ambiguitatem.in uerbo,ex mente.eod.titu.& idem Bal. in l.ulti. in prin.col.3.C.de iure delib.& Alex.d.consi.166. libr. 6.& consi.7.attentis & ponderatis.col.ulti.lib.7. cum aliis multis concord.traditis per ipsum Alex.in d.l.iuris ignorantia.

20 Intellige decimò,ut rustico parcatur erranti in iure ciuili,cùm peritiores consulere non potuerit: at si potuerit,nec fecerit,non illi parcitur:per tex.in l. bonorũ ff.de bon.possess.& in l.2.§.ult.ff.quis ord.in bono.possess.serue.& no.Bald.& Saly.Rom.& alij recentiores in d.l.iuris.C.qui admit.Anto.in cap.2.de constit. Rom. in l.si duo.ff.de acquir.hæred.

21 Cuius rei ratio est,ut scribit Bald.in d.c.ult. quę lo-

co nuper citauimus, de confeſſ. quia homines natura ſcire deſiderant, ideóque contra naturam eſt, non conſulere peritiores, quorum doctrina, imperitorum & ruſticorum mens illuminatur, per text, not. & elegantem in l. ſi auiam. C. de inge. manu. in fin. cùm dicitur, ſi cũ peritioribus tractatum habuiſſes, facile cognoſceres. Ergo non eſt ruſtico parcendum, qui in hoc contra naturam peccauit, ex his quæ deduximus in 1. limitatione.

22 Et hoc quoque intellige, ut ſi etiam non eſſent periti in loco habitationis ruſtici, tamẽ non excuſantur, ſi ſint in ciuitate quadam uicina: ut uoluerunt Bal. Saly. Roma. & recentiores in d. l. iuris ignorantia. per tex. in l. diuus. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. & in l. 1. §. ſi quã do. ff. de. magiſtra. conue. ideo (inquiunt) quemadmodum mulieres eunt ad ciuitatem pro indulgentiis, & ruſtici ad nemus pro lignis. ita debent ire ad ciuitates pro conſiliis.

23 Intellige undecimò, ut ruſticis ſuccurratur in caſibus à iure expreſsis tantùm ut uoluit gloſ. in ca. ulti. 1. quæſt. 4. Anto. in cap. 2. col. 4. de cõſtit. Alex. qui alios citat, in l. ſi quis id quod. col. 3. uerſi. item not. quòd ruſticitas. ff. de iuriſd. omni. iudi. Philip. Deci. conſil. 274. incip. uiſo puncto, col. 2. uerſicul. ſed ſupradictis. qui ad hoc dicit facere text. in d. l. ultim. C. de iur. & facti ignor. Et illa quidem glo. idem expreſsè ſtatuit in mulieribus.

24 Poſſem & alia pleraque huc adducere à noſtris doctoribus longè latéque tractata, uidelicet, an, & quando, & in quibus aliis caſibus iuris ignorantia, ſiue ſimplicitas, uel ruſticitas, aut excuſet, aut non excuſet. Quæ quoniam iam ſunt trita, & omnibus obuia, cõſultò prætermittenda duximus. Omnia enim præſcribere ad rem pertinentia, nec uoluimus, nec poſſumus.

CAVSA DVO-DECIMA.

SVMMAE.

1 *Pœna minuenda his, qui quadam ingenij subtilitate aberrantes peccarunt.*

2 *Subtilitas nimia an æquè improbetur, atque nimia grossities. & nu. 3.*

1 DVODECIMO, qui è diuerso quadam ingenij subtilitate aberrantes delinquunt, mitiùs etiã sunt puniendi. Si enim qui simplicitate peccauerunt, leuiùs sunt plectẽdi, ut dictum est in præcedenti causa, multò magis his est mitior statuenda pœna, cùm & minùs peccent, quàm superiores. Hos enim compellit falsa subtilitas, in quam non cadunt uoluntarij, sed ueluti inuiti: illos decipit ignorantia uoluntaria. Ita dicit glos. not. in cap. schisma. in uerbo, magis est, 24. quęst. 1. quam ad hoc commendat Fely in c. 1. de hæret.

2 Et simile quidpiam uoluit Bald. in cap. dilecti. post prin. de iudi. cùm dicit, quòd magis reprobatur nimia grossities, quàm nimia subtilitas. Quem ita refert & sequitur Iason in l. cùm stipulati sumus. §. sequitur. in 3. not. ff. de uerb. oblig. & Anton. Bauer. in repe. l. cum filio. col. 2. ff. de lega. 1.

3 Sed caue, quia Bald. ubi suprà, si solerter eius uerba introspiciantur, uidetur sentire contrarium. Primùm enim not. ex eo tex. quòd nimia subtilitas reprobatur: subdit autem confestim, nisi sit mendum in codicibus, quib.

quib. circũferuntur huiusmodi uerba, Adeò quòd magis reprobatur nimia grossities: l. ult. C. de hæred. insti. in quibus uerbis puto deesse dictionem, quàm, ut scribi debeat, adeò quòd magis reprobatur, quàm nimia grossities alioquin non quadrarent huic, quod primum dixerat, neque uerbis sequentibus, quæ sunt huiusmodi: Nam nimia subtilitas tendit ad perniciem, l. sed hæc nimium. ff. de excusa. tut. & nimia grossities est quædam ineptia, quæ à iure reprobatur. Hæc ibi.

CAVSA DECIMATERTIA.

SVMMAE.

1 *Delictum eorum, qui casu aut imprudentia, siue etiam facti ignorantia, non de industria aut dolosè quicquam admiserunt, aut non punitur, aut certè leniùs & nume. 2.*

3 *Fato plerunque, non noxæ attribuuntur, quæ non consulto, sed ex improuiso casu accidunt.*

4 *Numæ Pompi i ij decretum super morte liberi hominis. Et de iusiurando solennißimo Romanis.*

5 *Solon monet Areopagitas vt perpendant, an scelus, mors, vulnus, uel incendium prouidentia commißum sit.*

6 *Moyses statuit, vt imprudenter factũ, clementiùs puniretur.*

7 *Delictis non voluntarijs, sed fortuito & casu contingentibus refugium fuisse aras apud Græcos.*

8 *Athenienses seueri relegionis cultores: iuuenes duos per imprudentiam templum Cereris ingressos, interficiunt.*

9 *Aspidis spectrum vinitorem ad insaniam adigit.*

10 *Statutum aut alia constitutio puniens capitaliter homicidium aut aliud delictum, quomodo sit accipiendum.*

11 *Imprudentia non modicam vim obtinet in partibus purgationis.*

13 *De homicidio non dolosè commisso an quis puniatur in foro conscientiæ. variæ hinc inde opiniones.*

14 *Accusans aliquem de crimine quod ignorantià excusari potest, exprimere debet nominatim reum id scienter commisisse. Et quomodo id accipiendum. nume. 15. & 16.*

17 *Qualitatem allegare sufficit, ex qua infertur illud: quod ius præsumit sine illius allegatione.*

18 *Indifferentia semper in meliorem partem sunt accipienda.*

19 *In maleficijs quando scientia sit alleganda.*

20 *Præsumptio: quod quis ex certa scientia & dolo aliquid fecerit, an releuet, si non allegetur. & nu. 21.*

22 *Ignorantia iusta & probabilis excusat in delictis.*

23 *Scientia an comprehendat ignorantiam affectatam.*

24 *Ignorantia affectata æquiparatur scientiæ fictæ, non veræ.*

25 *Lex puniens occupantem rem alterius, non comprehendit occupantem rem hæreditariam, quæ fictè & non verè est alterius.*

26 *Constitutio quæ aliàs strictè est interpretanda, loquens in casu vero, tum demum comprehēdit casum fictum, quando casus verus & casus fictus æquiparantur à lege antiqua.*

27 *Ignorantia affectata, minor est, quàm scientia.*

28 *Verba quæ largè & strictè accipi possunt, in materia restringibili strictè sunt accipienda.*

29 *Ignorantia crassa in delictis, punienda quidem, sed non æquè seuerè atque acerbè. & nume. 30.*

1 DECIMOTERTIO, qui casu, aut imprudentia, siue etiam facti ignorantia, nō de industria, aut dolose quicquam admiserunt, aut nō puniūtur, aut leuiùs puniri debent. l. 1. §. diuus. ff. ad leg. Cornel. de sicar. & l. absentem. §. ulti. & l. Metrodorum. & l. respiciendum. §. delinquunt, & ibi glos. not. ff. de pœn. quo in postremo loco est casus de eo, qui dum uenaretur, tèlo in feram misso, hominem

minem interemit. Quæ ipsa species aliquando contigit in Adrasto Phryge, Gordij filio, qui uibrato in aprum iaculo, nō illum, sed frustrato ictu Atyni, filium Crœsi, Lydorum regē adeptus interemit, cui ipse Crœsus rex quòd imprudens fecisset, pepercit, at nihilominus Adrastus sese super bustum ipsius Atydis confodit, author Herodotus lib. 1.

2 Sed & præcedentibus adde text. in l. 3. §. sed etenim. & l. qui ædes. & l. si fortuito. ff. de incend. rui. naufra. & l. ulti. ff. de decre. ab ordi. fac. & ibi concord. in glos. & l. ferè. & ibi glos. ff. de regul. iur. & cap. lator. & cap. dilectus. & c. ex literis, & duobus ca. sequen. de homicid. & c. 2. & ibi glos. de cog. spi. & c. si homicidium. 23. q. 5.

3 Et ad excusationem huiusmodi ignorantiæ multa congessit Roma. in repe. l. si uerò. §. de uiro. in 51. fal. ff. sol. matrimo. & consil. 473. circa propositam etiam consultationem, Fely. & Philipp. Dec. in cap. à nobis, in princ. de excep. & idem Dec. in cap. 2. in gloss. ulti. in 1. conclusione. de consti. & consilio. 64. fermè per totum, & omnium uberrimè Hippol. de Marsil. in l. qui falsam. col. 10. uersic. & circa hanc materiam, cum duabus col. seq. ff. de fals. quibus adde tex. elegantem in l. 1. C. de sicar. quòd quæ ex improuiso casu accidunt, fato plerunque, non noxæ imputantur.

4 His suffragatur lex Numæ Pompilij illius antiqui Romanorum regis, his uerbis, authore Festo Pompeio lib. 14. concepta, Si quis hominem liberum morti sciēs duit, parricida esto. sciēs enim, scienter dixit, ne uel imprudentē includere uideretur. Illud quoque solennissimum iusiurandum, quo ueteres Romani cōceptis etiā uerbis in magnis rebus, præsertim uerò in sanciēdis fœderibus, utebātur: Si sciens fallo, me Iuppiter, salua urbe, arcéque, bonis eiiciat, unde ego lapidem hūc eiicio. Apud Festum Pompeium lib. 10. statim post princ. & nonnihil meminit Cicero, epistolar. familiar. lib. 7. & latiùs Polyb. lib. 3. ut non prætermittam quod ad Ro-

manorum quoque leges moresque pertinet, Libr. 3. decad. libro 10. scripsisse, latum ad populum Romanum esse, ne Cn. Seruilio fraudi esset, quòd patre, qui sella curuli sedisset, uiuo, cùm id ignoraret, Trib. pleb. atque Aedilis fuisset, contra quam sancitum legibus erat.

Quin & Solon Atheniensium legislator, suis legibus monet iudices Areopagitas interstinguere perpenderéque num cædes, uulnus, incendium prouidentiâ commissum sit, id est consultò, ut interpretatur Galenus in commentariis præsagiorum Hippocratis libro primo, capi. 6. quo loco adscribit uerba eius legis: Loca erant in Attica iudiciis constituta. si quis consultò & præmeditate mortem alicui intulisset, in Martio pago: sin præter uoluntatem & cogitatam rationem, in Palladio: sin uerò cædem factam esse confiteretur, iure an iniuria patratum esset, idq; in dubium uocaretur, in Delphio rationes iudicabantur. Cuius rei testis est Aelianus uariæ historiæ libro quinto capite decimoquinto.

Arcades quoque eos, qui sponte Lyceum ingrediebantur lapidibus obruebant. Qui uerò per ignorantiam intrauerant, ad Eleutheros mittebant, ut refert Plutarchus: qui id declarat problematôn capite centesimo quinquagesimosecundo.

Hoc quoque legibus Mosaicis obseruatum est, ut imprudenter factum clementiùs puniretur. Nam licet qui hominem sponte, & scienter interemerat, morte multaretur, qui tamen imprudenter, & non uoluntarius id ipsum commiserat, exilio tantùm, eóq; non perpetuo puniebatur, erátque locus constitutus, qui ei pro refugio erat, ut scribitur Exodi uigesimo primo capite. Numer. trigesimoquinto, Deuteron. decimonono, atque Iosue uigesimo capite, & meminit Diuus Ambrosius in ca. illa, 15. quæstione prima.

Et apud Græcos eadem fermè lex erat, uel authore

Thucydide, qui lib. 4. belli Peloponensis introducit quospiam Athenienses ita loquentes: Etenim delictis non uoluntariis refugium esse aras. In quam sententiam moribundum quidam apud Xenophontem lib. Pediæ Cyri.3. Tygranem alloquens, Noli Tygranes (inquit) quicquam succensere patri de morte mea, non enim ulla maleuolentia hoc fecit, sed imprudentia. Quæcunq; uerò per imprudentiam ab hominibus delinquuntur, hæc omnia arbitror esse inuita.

Claudius autem Saturnius Iurisconsultus elegantissimus in l. aut facta. §. euentus. ff. de pœn. scribit apud ipsos Græcos fortuitos casus exilio uoluntario lueri solitos: adfertque testimonium Homeri poetarũ (inquit) præcipui:

Εὖτέ με τυτθὸν ἐόντα μενοίτιος ἐξ ὀπόεντος,
Ηγαγον ὑμέτερόνδ' ἀνδροκτασίης ὑπὸ λυγρῆς,
Ηματι τῷ ὅτε παῖδα κατέκτανον ἀμφιδάμαντος
Νήπιος οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Qui quidem elegantissimi & uenustissimi uersus, ad pœnarum aut remissionem aut imminutionem accõmodatissimi sunt inscripti in Pandectis Florentinis: suntque deprompti. & petiti ex libro uigesimotertio Iliad. quanquam sunt, qui in eo loco Iurisconsulti alios uersus eiusdem Homeri substituissent. Nec apud Græcos tantùm, sed & apud Memphitas, qui casu & imprudenter alium occidisset, ex lege exulabat. ut tradit Philostratus in uita Apollonij, lib. 6.

8 Nec interim prætermittendum est, quod à Tito Liuio scriptum est, 4. deca. d. lib. 1. Contraxerũt (inquit) cum Philippo bellum Athenienses, haudquaquam digna causa: Arcananes duo iuuenes per initiorum dies non initiati templum Cereris imprudentia religionis cum cætera turba ingressi sunt: facilè eos sermo prodidit, absurdè quædam pronunciantes; adductique ad

ca princip.ulti.char.& Alex.consi.103.hoc initio,uidetur prima consideratione dicendum.col.pe.uersi.& dato quòd comes Nicolaus,lib.1.& uide quæ dicam infrà in causa 42.in fi.

10 Intellige quartò,non procedere in his quæ sunt contra speciem honestatis,ut pulchrè uoluit Bald. in l.quicunque. col.peuulti.uersicul.& not.quòd in his.C. de ser.fugi.referēs ad id text.in dict.l.1.C.de interd.matr. ubi & hoc dictum sequitur Alex.in addit ad Bald.ibi.& Firmianus in tractatu de episcopo.in 4.parte libr. 4.in 60.quæst.uersi.item sciendum.& Iason in dict.l.si quis id quod.col.8.uersicul.tertiò fallit. ff. de iurisdictione omni.iudi.

11 Intellige quintò,non procedere in his, quæ clàm facta sunt,in quibus,etsi prætendatur ignorātia,uel simplicitas,præsumitur tamen dolus, neque excusatur aliàs excusandus:text.est nota.in l. ultim. ff. de rit. nupti.& ita per illum text.uoluit glossa not.in l. qui contra,in uerbo,errore.C.de incest. nupt. & glossa in d.l. 1.C.de inter.mat.& ibi doctores:inter quos Bald.in prima lectione,dicit ex hoc habere notabilem limitationem legum,quæ dicunt sexum, & rusticitatem excusari.Et in 2.lect.dicit menti esse tenendam eam glossam contra rusticos.& idem Bald.in l.error facti.col.3.in 1. quæst.C.de iur.& fact.ignor.& Bart.in l.si adulterium. in princip.col.pen.ff de adulte.& Roma.sing.714. regula est quod quæcunque. & consi. 506. in re præsenti breuiter,&c.col.1.ubi ad hoc dicit sing.text.in dict.l.5. secundum lect.gloss. & Ioann. Ana.in cap.cùm ex iniūcto.in 3.not.& ibi etiam Felin.in princip.de hæret. ubi est bonus text.ad hoc,& Panor.in cap. de homine, de celeb.miss.& Alex.in addi.in Bartol.in l.penulti. C. de iuris & fact.ignor. Firmianus ubi nuper citauimus d. quæst.60.uersicul.item neminem excusat.Fely.in cap. consuluit.col.penulti. uersicul. gloss.in uerbo, lucem. de offic.& potest.iud. deleg.& in cap.porrò.de senten.

ex-

excommu.& in cap.quoniam.col. 3. uersicul. quinta conclusio.de simo.ubi & de hoc dicit esse text. in c.ul. §.si quis uerò.de cland.despon.ubi certè est text. elegans, in hæc ferè uerba, Cùm illi clam contrahendo non expertes scientiæ,uel saltem affectatores ignorantiæ uideantur.

12 Et huc pertinet illud Ioannis cap.3.Qui malè agit, odit lucem.quod usurpauit Pontifex in d. cap consuluit. quo loco glos. & docto. multa iura congregant, quæ actus clandestinos simulationis, doli, & fraudis insimulant. Quod & facit Roma.consil.54. uisis circa id col.3.uersicul.3.similiter.& Cæpo.in tractatu,de simulatione contractuū.in 20.præsumptione,Barb. cō. 53.præclarè scripsit Psalmista,col.12.uersi. & præmitto pro euidentia,lib.2.& latißimè Hippo. Marsil. in rub. ff.de sicar.col.2.

13 Concinit quoque supradictis, quod scribit Fabius libro Oratoriarum Institutionum 5.cap.10.quo,de argumentis disserit, Tropon interdum ad coniecturas pertinere:ut si dicam bona mente factum,ideo palam: mala,ideóq; ex insidiis,noctu,in solitudine. Et quod Demonax philosophus celeberrimus Imperatoris Hadriani temporibus,nunquam adduci potuit, ut ad sacra mysteriáque Eleusina accederet: quo nomine accusatus ueluti patriæ religionis contemptor, id in concione excusauit, testatus ea sacrificia iure sibi esse suspectißima, quòd clanculum & in occulto fierent.quoniam si bona essent, ea omnino in aperto fieri oporteret:quò alios ad amplectendam eam religionem inducerent:si mala,ad cauendam. Testis Lucianus in uita illius.

14 Si autem scire uelis quando aliquid dicatur clam fieri,uide per gloss. & Bar. in l.2.C. de his,qui ex pub. rati.lib.10.glo.in cap ulti.de cland.despons. Bar. in l. pupillus.§.ultum.ff.de autho. tut. & in l.1.C. de præd. decur,libr.10.Bart.in l.non intelligitur tacita. ff.de in

re fisc. Angel in l. in tacitis. ff. delega. 1. Bald. in l. nec quicquam. §. ubi decretum. in 7. col. ff. de offic. proconsl. late Alex. & Iason in l. clam possidere. ff. de acquir. possess.

15 Intellige sextò, nisi in eo, qui taliter dicitur deliquisse, insit contrarietas: putà, quia contraria in testimonio deposuit, quo casu nullo modo excusatur: ut not. dicit Bal. in l. scripturæ. ante fi. C. de fid. instru. allegās ad hoc dictum Ioan. And. quod dicit esse no. in c. cùm Ioannes. de fid. instru. dicentis, quòd non potest esse simplicitas, ubi est contrarietas. & hoc Bald. dictum sequitur Alexā. in addi. ad Bar. in d. l. pe. C. de iur. & fac. ignor. & Barb. in repe. c. Raynaldus. col. 50. uersi. secundò limita. nisi. de testa. & consil. 3. clemētissimi Dei patris, col. 14. uersi. & sic uera fit conclusio, lib. 2. ubi hoc dictum Ioan. And. allegat pro sing. & consi. 5. supremi optimi principis. col. 4. uersi. item ponderet, eo. li. 2. & consi. 11. illud in medium afferam, quod gloriosus Paulus. col. 2. uers. & dicit bellissimè, lib. 4. & Fely. in d. ca. quoniam. & Philipp. Dec. in c. ex parte. huius initij 2. col. 5. uers. nonò fallit. de offic. deleg. & in c. sollicitudinem col. 2. in 8. no. de appella. & in c. pastoralis. col. 6. in fi. primę conclusionis de excep. & in l. ubi repugnantia. ff. de reg. iur.

16 Contrarium tamen in hac ipsa specie tenuit Angel. in. §. licet. col. 2. uersi. ibi eos dereliqui, nota quòd quādo testis, &c. in authen. de testi. ubi dicit, quòd si rusticus testis sit sibi contrarius, non tamen punitur de falso, nisi constet quòd ex malitia falsum deposuerit. dicitque, quòd ad hoc debent iudices multùm aduertere. Et hāc partē sequi uidetur Iason in d. l. si quis id quod. col. 8. uersi. item si rusticus, iuncto uersi. septimò limita. hoc quidem relinquo arbitrio iudicis, qui prudēter considerabit, cuiusmodi sit is rusticus: quæ, qualisue contrarietas inuenitur, &c.

17 Intellige septimò, procedere, nisi is, qui dicitur rusticus,

eus,& per rusticitatem deliquisse, sit rusticus sagax: quia is non excusatur: ut uoluit glo. not. in l. athletæ. §. de ruiticis. ff. de excus. tut. quem sequitur Bald. in d. l. 1. in utraque lect. in fin C. de inter. matr. ubi in 1. lec. dicit esse menti tenendum: & per eam dicit idem Bald. in l. 2. in 4. quæsti. in fi. C. de rescin. uendit. quòd ei demum rustico subuenitur, qui uere est rusticus opere, & conuersatione. Eam quoque glo. sequitur idem Bal. in l. si quis id quod. col. 2. in 1. lect. & ibi quoque Raph. Fulgo. & idem Bald. in c. ult. col. 5. uersic. item fallit in rustico. de confess. & in sua Margarita, in uerbo, rustici. Paul. Ca. Alex. & Iason in l. 2. C. si quis in ius uoc. non ie. & Barba. in repe. d. c. Raynaldus. col. 50. uersi. limita secundò nisi. & consil. 76. illud in medium asseram quod pulchre scripsit. col. ult. lib. 3. in quibus locis ipse Barba. illam facit sing. & Iason in d. l si quis id quod. d. col. 8. uersi. limita prędictam regulam. & Corne. cōsil. 165. circa primum. col. 8. uersic. confert, quia sagax erat. lib. 2.

28 Intellige octauò, non procedere in his, quæ sunt introducta ad rigorem iuris conseruandum: in illis enim rusticitati non parcitur: ut uoluit glos. in summa. 38. dist. & in. §. notandum. in glo. 1. in fin. 1. quæst. 4. afferentes pro exemplo l. si quis in tantam. C. unde ui. Et idem uoluit glo. iuris ciuilis, in l. cùm quis. Et ibi Bart. Bal. & Paul. de Cast. omnes ad fi. C de iur. & fact. igno. & gl. in l. iuris. huius initij 2. eo. ti. quæ ponit exemplū in eo, qui triennio cessauit soluere canonem. Gul. Cu. in l. si quis ex argentariis. §. ulti. cum lege seq. ff. de eden. Bal. Raph. Fulgo. Paul. Cast. Rom. Alex. Fran. Are. & recentiores in l. iuris ignorantia. C. qui admit. Ex quibus & aliqui ad hoc allegant tex. in. §. ult. in authen. de hæredi. & falci. idem Bald. in l. ult. in prin. in. 5. q. C. de iur. delib. ubi per hoc dicit non excusari rusticū, qui nō fecit inuentarium, sed standū esse rigori iuris. & Bart. & Salyc. in l. 1. C. de iur. & fac. igno. & idem Bart. in l. 1. §.

nuntiatio.col.ult.ff.de oper.noui nuntiat.& cōsi.154. maritus fecit hæredē.Saly.in l.pe.C.qui admit. Angel. in l.ubi.in prin.ff.de eden.Pe.An.in repe.c.1 in quæst. princ.uersi.sed hîc quæro,statuto cauetur. de constit. & Roma.consi.125.mater & soror prædictæ.col.2. uer. tertiò confirmatur.Alex.in addit.ad Bal.in l.1.C.de in terd.matr.& consi.40.hoc capite uiso themate,& omnibus.lib.6.& consi.165.dubitatur.col.2 eo.lib.6.Fely. in d.c.quoniā.col.3.in 4.fal.de fimo. & Iason in l.ult. col.39.uersi.15.quæro.C.de iur.emphyteu.

29 Intellige nonò,nō procedere etiam in his, quæ sunt introducta ad solennitatem,uel formam actus,quia uidelicet omiserit rusticus solennitatem,uel formam rei uerbi gratia,in testamento nō adhibuit septem testes, certe non patrocinatur ei error iuris: ut dicit Bald. loquens in rustico,minore,milite,muliere,in d. cap. ult. col.3.uersi.item non patrocinatur. de confess. quia ut subdit,ubi agitur de productione alicuius actus in esse,ut ipse loquitur,omissio modi & formæ, omnibus nocet,& etiam error tabellionis,aut aduocati:ut optime not.l.ambiguam.C.de testa. & idem dicit ipse Bal. Saly.& alij recentiores in l.iuris ignorantia.C. qui admit.per l.ult.C.de testam. iuncta glos. in l.ambiguitatem.in uerbo,ex mente.eod.titu.& idem Bal. in l.ulti. in prin.col.3.C.de iure delib.& Alex.d.consi.166. libr. 6.& consi.7.attentis & ponderatis.col.ulti.lib.7. cum aliis multis concord.traditis per ipsum Alex.in d.l.iuris ignorantia.

30 Intellige decimò,ut rustico parcatur erranti in iure ciuili,cùm peritiores consulere non potuerit: at si potuerit,nec fecerit,non illi parcitur:per tex.in l.bonorū ff.de bon.possess.& in l.2.§.ult.ff.quis ord.in bono.possess.serue.& no.Bald.& Saly.Rom.& alij recentiores in d.l.iuris.C.qui admit.Anto.in cap.2.de constit. Rom. in l.si duo.ff.de acquir.hæred.

31 Cuius rei ratio est,ut scribit Bald.in d.c.ult. quę lo-

co

co nuper citauimus, de confess. quia homines natura scire desiderant, ideóque contra naturam est, non consulere peritiores, quorum doctrina, imperitorum & rusticorum mens illuminatur, per text, not. & elegantem in l. si auiam. C. de inge. manu. in fin. cùm dicitur, si cũ peritioribus tractatum habuisses, facile cognosceres. Ergo non est rustico parcendum, qui in hoc contra naturam peccauit, ex his quæ deduximus in 1. limitatione.

22 Et hoc quoque intellige, ut si etiam non essent periti in loco habitationis rustici, tamẽ non excusantur, si sint in ciuitate quadam uicina: ut uoluerunt Bal. Saly. Roma. & recentiores in d. l. iuris ignorantia. per tex. in l. diuus. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. & in l. 1. §. si quã do. ff. de. magistra. conue. ideo (inquiunt) quemadmodum mulieres eunt ad ciuitatem pro indulgentiis, & rustici ad nemus pro lignis. ita debent ire ad ciuitates pro consiliis.

23 Intellige undecimò, ut rusticis succurratur in casibus à iure expresśis tantùm ut uoluit glos. in ca. ulti. 1. quæst. 4. Anto. in cap. 2. col. 4. de cõstit. Alex. qui alios citat, in l. si quis id quod. col. 3. uersi. item not. quòd rusticitas. ff. de iurisd. omni. iudi. Philip. Deci. consil. 274. incip. uiso puncto, col. 2. uersicul. sed supradictis. qui ad hoc dicit facere text. in d. l. ultim. C. de iur. & facti ignor. Et illa quidem glo. idem expresśè statuit in mulieribus.

24 Possem & alia pleraque huc adducere à nostris doctoribus longè latéque tractata, uidelicet, an, & quando, & in quibus aliis casibus iuris ignorantia, siue simplicitas, uel rusticitas, aut excuset, aut non excuset. Quæ quoniam iam sunt trita, & omnibus obuia, cõsultò prætermittenda duximus. Omnia enim præscribere ad rem pertinentia, nec uoluimus, nec possumus.

* *

CAVSA DVODECIMA.

SVMMAE.

1 *Pœna minuenda his, qui quadam ingenij ſubtilitate aberrantes peccarunt.*

2 *Subtilitas nimia an æquè improbetur, atque nimia groſsities. & nu. 3.*

1 DVODECIMO, qui è diuerſo quadam ingenij ſubtilitate aberrantes delinquunt, mitiùs etiã ſunt puniendi. Si enim qui ſimplicitate peccauerunt, leuiùs ſunt plectẽdi, ut dictum eſt in præcedenti cauſa, multò magis his eſt mitior ſtatuenda pœna, cùm & minùs peccent, quàm ſuperiores. Hos enim compellit falſa ſubtilitas, in quam non cadunt uoluntarij, ſed ueluti inuiti: illos decipit ignorantia uoluntaria. Ita dicit gloſ. not. in cap. ſchiſma. in uerbo, magis eſt, 24. quæſt. 1. quam ad hoc commendat Fely in c. 1. de hæret.

2 Et ſimile quidpiam uoluit Bald. in cap. dilecti. poſt prin. de iudi. cùm dicit, quòd magis reprobatur nimia groſsities, quàm nimia ſubtilitas. Quem ita refert & ſequitur Iaſon in l. cùm ſtipulati ſumus. §. ſequitur. in 3. not. ff. de uerb. oblig, & Anton. Bauer. in repe. l. cum filio. col. 2. ff. de lega. 1.

3 Sed caue, quia Bald. ubi ſuprà, ſi ſolerter eius uerba introſpiciantur, uidetur ſentire contrarium. Primùm enim not. ex eo tex. quòd nimia ſubtilitas reprobatur: ſubdit autem confeſtim, niſi ſit mendum in codicibus,

quib.

quib. circũferuntur huiuſmodi uerba, Adeò quòd magis reprobatur nimia groſsities: l. ult. C. de hæred. inſti. in quibus uerbis puto deeſſe dictionem, quàm, ut ſcribi debeat, adeò quòd magis reprobatur, quàm nimia groſſities aliòquin non quadrarent huic, quod primùm dixerat, neque uerbis ſequentibus, quæ ſunt huiuſmodi: Nam nimia ſubtilitas tendit ad perniciem, l. ſed hæc nimium. ff. de excuſa. tut. & nimia groſsities eſt quædam ineptia, quæ à iure reprobatur. Hæc ibi.

CAVSA DECIMATERTIA.

SVMMAE.

1 *Delictum eorum, qui caſu aut imprudentia, ſiue etiam facti ignorantia, non de induſtria aut doloſè quicquam admiſerunt, aut non punitur, aut certè leniùs & nume. 2.*

3 *Fato plerunque, non noxæ attribuuntur, quæ non conſulto, ſed ex improuiſo caſu accidunt.*

4 *Numæ Pompiij decretum ſuper morte liberi hominis. Et de iuſiurando ſolenniſsimo Romanis.*

5 *Solon monet Areopagitas vt perpendant, an ſcelus, mors, vulnus, uel incendium prouidentia commiſſum ſit.*

6 *Moyſes ſtatuit, vt imprudenter factũ, clementiùs puniretur.*

7 *Delictis non voluntarijs, ſed fortuito & caſu contingentibus refugium fuiſſe aras apud Græcos.*

8 *Athenienſes ſeueri religionis cultores: iuuenes duos per imprudentiam templum Cereris ingreſſos, interficiunt.*

9 *Aſpidis ſpectrum vinitorem ad inſaniam adigit.*

10 *Statutum aut alia conſtitutio puniens capitaliter homicidium aut aliud delictum, quomodo ſit accipiendum.*

12 *Imprudentia non modicam vim obtinet in partibus purgationis.*

13 *De homicidio non dolosè commisso an quis puniatur in foro conscientiæ. variæ hinc inde opiniones.*

14 *Accusans aliquem de crimine quod ignorantiâ excusari potest, exprimere debet nominatim reum id scienter commisisse. Et quomodo id accipiendum. nume. 15. & 16.*

17 *Qualitatem allegare sufficit, ex qua infertur illud: quod ius præsumit sine illius allegatione.*

18 *Indifferentia semper in meliorem partem sunt accipienda.*

19 *In maleficijs quando scientia sit alleganda.*

20 *Præsumptio: quod quis ex certa scientia & dolo aliquid fecerit, an releuet, si non allegetur. & nu. 21.*

22 *Ignorantia iusta & probabilis excusat in delictis.*

23 *Scientia an comprehendat ignorantiam affectatam.*

24 *Ignorantia affectata æquiparatur scientiæ fictæ, non veræ.*

25 *Lex puniens occupantem rem alterius, non comprehendit occupantem rem hæreditariam, quæ fictè & non verè est alterius.*

26 *Constitutio quæ aliàs strictè est interpretanda, loquens in casu vero, tum demum comprehēdit casum fictum, quando casus verus & casus fictus æquiparantur à lege antiqua.*

27 *Ignorantia affectata, minor est, quàm scientia.*

28 *Verba quæ largè & strictè accipi possunt, in materia restringibili strictè sunt accipienda.*

29 *Ignorantia crassa in delictis, punienda quidem, sed non æquè seuerè atque acerbè. & nume. 30.*

1 DECIMOTERTIO, qui casu, aut imprudentia, siue etiam facti ignorantia, nō de industria, aut dolosè quicquam admiserunt, aut nō puniūtur, aut leuiùs puniri debent. l. 1. §. diuus. ff. ad leg. Cornel. de sicar. & l. absentem. §. ulti. & l. Metrodorum. & l. respiciendum. §. delinquunt, & ibi glos. not. ff. de pœn. quo in postremo loco est casus de eo, qui dum uenaretur, telo in feram misso, hominem

minem interemit. Quæ ipsa species aliquando contigit in Adrasto Phryge, Gordij filio, qui uibrato in aprum iaculo, nō illum, sed frustrato ictu Atym, filium Crœsi, Lydorum regē adeptus interemit, cui ipse Crœsus rex quòd imprudens fecisset, pepercit, at nihilominus Adrastus sese super bustum ipsius Atydis confodit, author Herodotus lib. 1.

2 Sed & præcedentibus adde text. in l. 3. §. sed etenim. & l. qui ædes. & l. si fortuito. ff. de incend. rui. naufra. & l. ulti. ff. de decre. ab ordi. fac. & ibi concord. in glos. & l. ferè. & ibi glos. ff. de regul. iur. & cap. lator. & cap. dilectus. & c. ex literis, & duobus ca. sequen. de homicid. & c. 2. & ibi glos. de cog. spi. & c. si homicidium. 23. q. 5.

3 Et ad excusationem huiusmodi ignorantiæ multa congesit Roma. in repe. l. si uerò. §. de uiro. in 51. fal. ff. sol. matrimo. & consil. 473. circa propositam etiam consultationem, Fely. & Philipp. Dec. in cap. à nobis, in princ. de excep. & idem Dec. in cap. 2. in gloss. ulti. in 1. conclusione de consti. & consilio. 64. fermè per totum, & omnium uberrimè Hippol. de Marsil. in l. qui falsam. col. 10. uersic. & circa hanc materiam, cum duabus col. seq. ff. de fals. quibus adde tex. elegantem in l. 1. C. de sicar. quòd quæ ex improuiso casu accidunt, fato plerunque, non noxæ imputantur.

4 His suffragatur lex Numæ Pompilij illius antiqui Romanorum regis, his uerbis, authore Festo Pompeio lib. 14. concepta, Si quis hominem liberum morti sciēs duit, parricida esto. sciēs enim, scienter dixit, ne uel imprudentē includere uideretur. Illud quoque solennissimum iusiurandum, quo ueteres Romani cōceptis etiā uerbis in magnis rebus, præsertim uerò in sanciēdis fœderibus, utebatur: Si sciens fallo, me Iuppiter, salua urbe, arcéque, bonis eiiciat, unde ego lapidem hūc eiicio. Apud Festum Pompeium lib. 10. statim post princ. & nonnihil meminit Cicero, epistolar. familiar. lib. 7. & latiùs Polyb. lib. 3. ut non prętermittam quod ad Ro-

Thucydide, qui lib. 4. belli Peloponensis introducit quospiam Athenienses ita loquentes: Etenim delictis non uoluntariis refugium esse aras. In quam sententiã moribundum quidam apud Xenophontem lib. Pediæ Cyri.3. Tygranem alloquens, Noli Tygranes (inquit) quicquam succensere patri de morte mea, non enim ul la maleuolentia hoc fecit, sed imprudentia. Quæcunq; uerò per imprudentiam ab hominibus delinquuntur, hæc omnia arbitror esse inuita.

Claudius autem Saturnius Iurisconsultus elegantissimus in l. aut facta. §. euentus. ff. de pœn. scribit apud ipsos Græcos fortuitos casus exilio uoluntario lueri solitos adfertque testimonium Homeri poetarũ (inquit) præcipui:

Εὖ τέ με τυτθὸν ἐόντα μενοίτιος ἐξ ὀπόεντος,
Ἤγαγον ὑμέτερον δ' ἀνδροκτασίης ὕπο λυγρῆς,
Ἤματι τῷ ὅτε παῖδα κατέκτανον ἀμφιδάμαντος
Νήπιος οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Qui quidem elegantissimi & uenustissimi uersus, ad pœnarum aut remissionem aut imminutionem accõmodatissimi sunt inscripti in Pandectis Florentinis: suntque deprompti. & petiti ex libro uigesimotertio Iliad. quanquam sunt, qui in eo loco Iurisconsulti alios uersus eiusdem Homeri substituissent. Nec apud Græcos tantùm, sed & apud Memphitas, qui casu & imprudenter alium occidisset, ex lege exulabat. ut tradit Philostratus in uita Apollonij, lib. 6.

8 Nec interim prætermittendum est, quod à Tito Liuio scriptum est, 4. deca. d. lib. 1. Contraxerũt (inquit) cum Philippo bellum Athenienses, haudquaquam digna causa: Arcananes duo iuuenes per initiorum dies non initiati templum Cereris imprudentia religionis cum cætera turba ingressi sunt: facilè eos sermo prodidit, absurdè quædam pronunciantes: adductique ad

antistitem templi, cùm palàm essent per errorẽ ingressi, tanquam ob infandum scelus interfecti sunt. Quod tam fœde ac hostiliter factum gens Arcananum ad Philippum detulit. Ex quibus uerbis facilè intelligas Liuiũ factum ipsum non probare.

Et huc quoque spectat alia historia, aut potiùs fabula ab Aeliano relata libro De natura animalium 11. ca. 32. Vinitor (inquit) dum scrobem fodit, pulchram & generosam uitem plantaturus, ligonis ictu Aspidem sacram & nimè infestam hominibus, quæ forte illic latebat, imprudens mediam dissecuit. Deinceps cùm terrã dimoueret, posteriorem eius partem, quę candens continet, in arena latentem, cõperit: anteriorem uerò, quę à uentre ad ceruicem tendit, adhuc reptantem & cruentam. Quamobrem obstupefactus & mẽtis inops, totus ad insaniam, eámque uehementẽ, redactus est. Et cùm interdiu nec apud se, nec rationis cõpos esset, tum noctu etiam delirans, à lecto exiliebat: & Aspidem se persequi dictitabat, & ueluti morsu læsus, terribili clamore uociferabatur, & auxilium implorabat: & interemptæ ab ipso Aspidis simulachrum: se uidere dicebat: idque frendens & minans: & aliquando morsu se impetitum eiulatu quidem se dolere arguebat. Cùm autem idem aliquando durasset morbus, cognati eius supplicem ipsum in ædem Serapidis ducunt: deúmque ut spectrũ illud Aspidis amoliri & cohibere dignetur, orant. Misertus autem ille, uirum curauit. At nimiùm certè durus ac seuerus in se fuit Charonda ille Tyriorum, aut (ut alij scribunt) Turiorum rex & legislator: qui cùm cauisset ne quis cum ferro, in concionem prodiret, capitísq; pœnam indixisset, si quis id fecisset, interiectóque deinde tempore, ex longinquo rure, gladio accinctus, domum repetens, subitò indicta concione stans erat, in eam prodiit, ab eóque qui proximè constiterat, solutæ à se legis monitus, Et idem (inquit) illam sanciam: ac protinus ferro, quod habebat, districto, incubuit. ut à

Valerio Max. proditum est lib. 6. cap. 5. in fin. Et meminerunt è nostris Iacob. Aluarot. in 5. ad palatium, titu. de pace constan. & Matthæ. Afflict. in constitut. intentionum. col. 4. uersi. in 6. quæst. Et omnium prior Diodorus siculus lib. 12. Biblioth. ubi tradit quosdam scriptores id tribuere Diocli Syracusanorum legislatori.

10 Quid, quòd est legalis sententia, quòd statutum, aut alia constitutio puniens capitaliter homicidium, aut aliud delictum, intelligitur, si dolo fuerit commissum, non casu, etiam si culpa interuenerit? textus est in l. cū autem. §. excipitur. ff. de ædil. edict. ubi dicitur, Capitalem fraudē admisisse accipiemus dolo malo, & per nequitiam, cæterùm si quis errore, si quis casu fecerit, cessabit edictum. Et ita uoluit Io. An. in c. pro possessore. col. 2 de reg. iur. lib. 6. in merc. & Guydo Suza, in quæstionibus statutorum, col. 2. Cy. Bal. Ange. Paul. Ca. ad fi. & Iason col. pe. ff. de legib. inter quos Iason dicit illū tex. in d. §. excipitur. esse ad hoc meliorē de iure. & hoc etiam dicit ipse Iason in l. non dubium. colum. 8. uersi. item adde, quòd licet statutū. C. de legib. Eandem quoque sententiam tenuit ipse Cy. in l. si quis non dicam rapere. col. 3. uersi. 5 & ult. casu. C. de epi. & cleri. & Bar. in l. 1. §. 1. ff. si quis testa. lib. esse iuss. fuer. Et in l. 1. prin. col. 3. uersi. quędam uerò sunt. ff. ad Turpil. & in l. quid ergo. §. pœna grauior. col. 3. uersi. iuxta hoc quæro. ff. de his, qui not. infa. & in l. quod Nerua. ff. depo. & Bal. in l. omnes populi. col. 9. uersi. In contrarium uidetur. & ibi Io. Cacia. in repet. col. 107. ff. de iusti. & iur. & idē Bald. in l. in actionibus. col. 2. & ibi Iason late col. 5. & 6. ff. de in litem iuran. & ipse Bal. in l. 1. §. quod prætor. & ibi Iason col. 1. uersi. item adde. ff. ne quis eum qui in ius uoca. & idem Bal. in l. 3. §. quicunque. col. ult. uersi. quò ad tertiū. ff. de iureiur. & in repe. l. cūctos populos. in ult. cha. C. d. sum. trini. & fide catho. & in l. quicunq; col. 5. uer. 4. casu & iterū uer. itē pro hoc. & ibi Paul. Ca. C. de ser. fu. & in l. & si seuerior. ubi & Saly. Pa. Ca. Alex.

10. Flor. in l. offa. §. si locũ, post glo. ibi, in uerbo dolo. ff. de relig. & sumpt. funer. & in l. 3. §. iniuriarum. col. 2. ff. ad leg. Aquil. Alex. con. 109. uisis, & ut oportet consideratis, col. 4. uersi. tertiò principaliter considero. li. 1. & con. 140. uidetur in casu proposito col. 2. uersi. cùm ergo non habuit, lib. 2. & con. 19. circa primum & tertium, col. pe. uer. & posito, lib. 7. & Angel. Are. in tracta. malefi. in uerbo, scienter & dolose, in princ. & ibi latè Laud. in addi. & Fran. Are. con. 165. sicut Ioannes dicit in Apocalypsi, paulò ante fi. Barba con. 40. illud addu co in prospectum, col. 9. uersi. & adduco quod uoluit, li. 2. Cepolacaute. 12. statutũ dicit, & seq. caute. & in cõcri. con. 29. uiso processu, col. antep. & iterũ con. 30. Ragacij scholarium, col. 1. uersi. & quod hoc sit uerũ. rursumque con 31. super homicidio, col. 4. uersi. quæ quidem decem, itemque con. 33. multa possent. col. 2. atq; con. 34. si unquam, col. 9. uersi. modò ad propositum, & con. 37. uisa inquisitiõe, & Socy. inter con. Fran. Curtij con. 20. sæpenumero, col. 19. in 3. capite, quæsti. 4. & Iason latissimè in l. 3. §. quod pretor, quem legit cum 1. col. eiusdem. § 1. ff. ne quis eum. & Ludo. Bol. con. 36. secundò de iure, col. 4. in fi. & con. 63. uersi. in quibus locis ponitur col. ul. & nouissimè Philip. Dec. in c. cognoscentes, col. 5. uer. ex quibus infertur, de consti. in 1. lec. & con. 9. de homicidio commisso, in prin. & con. 83. in causa acusationis Perretę, col. 3. uersi. tertio respõdetur, Fran. Cur. senior con. 7. diligenter ac maturè cõsideratis, col. 4. uersi. eandem doctrinam, & copiosissime omnium Hippo. Marsil. in l. de minore, col. 6. uer. & quando homicidium, & seq. ff. de quæstione & in l. 1. §. præterea, co. 3. uersiculo ulteriùs dico. ff. de sica. & in rub. ff. de fals. col. 1. uersiculo. sed hodie communiter.

11 Quanquã tamen, ne hoc pretermittam contrariũ tenuerit Bal. (utipse sibi hîc ut aliâs sępe male constat) in l. quæ fortuitis, col. pe uersi. & scias quòd nulla pœna,

C.d. pingn. act. sed admodum difficilè est ut contra se ipsum pugnans & simul contra infinitum propè numerum & ueteranorū & nouitiorū militum tot armis munitorū, uictoriā reportet: ut in simili latè dicemus infrà in 51. causa, nu. 43. audacis est profecto, & duobus seq.

22 Apud Oratores in partibus purgationis non modicam uim obtinet imprudētia. Propterea Aristoteles in libro præceptorum Rhetorices, de causis ciuilibus, in exordiis generis iudicialis, ita scribt :: Si uerò quorum nos accusator criminatur, ea fecisse fateamur, ex iusti, ac legitimi partibus defendere pergamus, magis legitimas res nostras, iustioresque demonstrare elaborabimus. Quòd si minùs commodè fieri potuerit, ad imprudentiam, casumqne defugiemus, & ignoscendum nobis esse argumentabimur: demonstrantes quòd omniū quidem hominum per imprudentiam delinquere commune sit: sed afficere iniuria, improborum esse propriū dicas etiam & æquum, & bonum esse, & iustum, ac conducibile his ignoscere, qui per imprudentiam deliquerunt, neminem enim hominum scire, si quid aliquādo sibi huiusmodi euenturum sit. Et M. Tullius oratorum princeps lib. 2. Rhetoricę ueteris, posteaquam duas partes concessionis esse dixit, uidelicet purgationē, & deprecationem, ita subiungit: Purgatio est, per quam eius qui accusatur, non factum ipsum, sed uoluntas defenditur: & habet partes tres, imprudentiam, casum, necessitatem. móxque exempla earum proponit, quæ cuiq; uidere licet. Idémq; ferme ait ipse Tullius (si is fuit qui libros Rhetoricorū ad Herennium conscripsit) lib. 2. idem quoque lib. 2. de Oratore, inducit Antonium in hæc uerba differētem: Iure autem omnia defendamus, quæ sunt eius generis ut aut oportuerit, aut licuerit, aut necesse fuerit, aut imprudentia, aut casu facta esse uideantur.

23 Adde quod notabiliter uoluit glo. in c. presbyterum de

de homi. quòd in foro conſcientiæ non punitur quis de homicidio non dolo commiſſo, etiam ſi culpa præceſſerit, quam glo. ad hæc no. & ſequitur Io. Ana. ibi, & Panor. & Fely. qui & ad hoc allegat dictum Inno. in c. ſicut dignum. col. ult. eo. tit. quòd ſi damnũ datum eſt alicui ex culpa alterius, ut quia non bene ignem cooperuerit, qui ob id domum uicini cremauit, non tenetur in foro conſcientiæ, ad reſarciendum damnum: licet pro culpa ſit ei iniungenda pœnitentia. ſequuntur item illud dictum Inno. ipſe Panor. in capite primo. columna ſecunda. & ibi Feli. columna 11. uerſiculo tertius caſus, & Philip. Dec. in lec. 2. col. 5. uerſic. quintò adde. de conſti. idem Panor. in c. dilecti. col. 5. uerſi. ſed tu diſtingue. de arbi. & in c. quoniã, col. 9. uerſi. in glo. in uerbo, negligentiam, de probat. & in c. cùm cauſam, col. 5. uerſi. circa quod notabiliter, de teſtib. & in c. ſi egreſſus, in 1. no. de iniur. & rurſum in c. ul. in 1. no. ubi multum dubitat, & in c. 1. de cuſto. reor. Ex quibus nõnulli diſtinguunt inter latam, & leuem culpam, & an adfuerit animus nocendi, nécne, ut apud eos uidere poteris. Rom. qui id dicit unicum in mundo, ſing. 105. pridie fui interrogatus. Barb. in repe. c. Raynaldus, col. 114. uerſi. inquantum dominus ab. de teſta. ubi uidetur tenere contrariũ, Anto. Corſet. in ſuis ſing. in uerbo, forum conſcientiæ.

14 Ex his aũt procedit, quòd cùm delicta, quæ imprudẽter ſunt cõmiſſa, ex magna parte impunita relinqui ſoleant, ut dictum eſt. ideo cùm quis alterũ de crimine accuſat, quod ignorantia poteſt excuſari, debet nominatim exprimere reum ſcienter id cõmiſiſſe, ut no. Bar. in l. omnis. ad fi. C. de agri. & cenſi. lib. 11. & Angel. in §. pe. in fi. in authen. de eccle. tit. & in l. 1. col. 2. C. de Nili aggér. nõ rump. ubi dicit quendam fuiſſe liberatum, quia non fuerit articulatum (ut ipſe loquitur) quòd ſciens opem bannito tulerat. & ita latè conſuluit, multáſque cõcord. adducit Barba. con. 51. illud in medium referã,

in prin. lib. 3. & con. 5. illud in mediū adducā in prin. li. 4. & con. 62. Paul apost. col. 7. uer. cum ergo in proposi to, eo lib. 4. & Feli. in c. à nobis. col. 1. de excep. & Phili. Dec. con. 62. in causa qua agitur inter monasterium.

15 In qua re tamen ne quid deesse uideatur, ita existimo distinguēdum post ipsum Dec. in c. à nobis. in 1 no. de excep. Aut lex, uel statutū, in quo pœna pro delicto im ponitur, exprimit eam pœnam esse impositam ei delicto, quod scienter factum est, & tunc procul dubiò debet expresè articulari in libello tale delictū fuisse sciēter factum, illa enim qualitas requisita in lege, uel statu to, debet allegari, & probari, l. 1. §. ait. prætor. & ibi no. Bar. ff. ne quid in flu. pub. & l. pe. §. docere. ff. ne quis eū qui in ius uoca. ui exi. & no. Io. And. in c. 1. de hom. lib. 6. in nouella, Bal. in l. si quis non dicā rapere. C. de epi. & cler. & in l. si qui ad ciuilia. C. de appel. Alex. con. ult. uiso processu, lib. 2. & con. 41. uisis, & optimè discussis omnibus, col. 2. uersi. & prædicta maximè procedūt, li. 4. & ipse Philip. Dec. in c. licet causam. col. 14. uersi. sex to idem dicendum, deproba. & con. 13. an appellatione cognatorum, col. 3. uersic. difficultas est, & uis tota. & con. 18. uiso puncto, col. 3. in prin. Et faciunt nota. per Bar. in l. non solùm. § sed ut probari. ff. de ope. noui nū tiat. Et hæc quidem de primo illo membro.

16 Aut uerò lex, uel statutum puniens, non loquitur ex presè de crimine sciēter facto, & tunc, aut sumus in ca sibus, in quibus dolus, & sciētia præsumitur, puta in his quæ de sui natura mala sunt, & de genere prohibitorū, quę quanuis aliquo casu possint excusari. tamen cōtra ea præsumitur. l. 1. C. de sicar. & l. si non conuitij. C. de iniur. & c. 1. & ibi Bal. & alij de præsumptio. & c. 2. & ibi Panor. de reg. iur. uoluit Albert. de Gan. in tract. de homi. col. ult. uersic. illud autem. & Bal. in l. dolum. C. de dol. & contu & con. 79. dauanti da uoi, colu. 1. in fin. lib. 2. & Pe. An. in c. cum dilecti. per illum tex. de accu. quem ibi sequitur Io. de Ana: col. 2. uersic. est hic mirabilis,

bilis,& Alex.con.36.uisis his quæ egregiè,in prin.lib.1. quod con. iterum repetitur in lib.3.con.79.& idē Alex. con.3.ponderatis uerbis inquisitionis,col.1.lib.1.& cō. 24. animaduersis his quæ tam per testes, post prin. lib. 2.& Corneus con. 173. uisis processu & statuto,colu.5. uersi.nec obstat quod dicitur, lib.1. Et hoc quidem casu non uidetur opus esse scientiam, aut dolum allegari,secundū Angel.in l. si uacantia. C.de bo.uacan. lib. 10.& Fely. capite cognoscentes,colū.2.in fi.de constit.

27 Cuius rei est ratio,quia satis est allegare qualitatem, ex qua infertur illud quod ius præsumit sine illius allegatione,nam libellus quantū ad hoc præsumptiue cōcludit,l.omnis.§.Lucius,& ibi glo.& alij.ff.de his quæ in frau.cred.& Bar.& alij in l.cùm quid.ff.si cert. pet.& & Bal.con 295. Petrus Lombard.in fi.lib.3.& Franc.de Spoleto inter con. ipsius Bal. con. 468. uisa petitione porrecta,lib.2.& Angel.con.250.primò uidendum est, factum uerò illius incip. domina Libertina, post princ. & Anto.in c. si cautio,de fid. instiu.& Rom. con.105. uiso themate,post princip.

Aut denique sumus in casibus,in quibus scientia,uel
28 dolus non præsumitur, putà in his quæ se possunt habere ad bonum,& malum,quæ indifferentia uulgò philosophi nuncupant: quę semper in dubio in meliorem partem præsumuntur,& debent interpretari, l.meritò. ff.pro so.& c.2.de re.iur. ubi facta.quæ dubium est,quo animo fiant, in meliorem partem interpretanda sunt: quod enim scriptum est, Ex fructibus eorum cognoscetis eos,de manifestis dictum est,& c.absit,& ibi glo.11. q.3.& Bar.in l.nō solum.§. sed ut probari.& ibi late Alex.ff.de no.oper.nuntia Bal.in l.1.col 4. uersi. & no. C.de ser. fugi.& ibi late Iason.col. 5.uersi. tertiò multū no.& Panor. con.68.uidetur primò,col.2.lib.1.& con. 113.tria sunt,in primo dubio,lib.2. Rom.con.353. quo ad primum,in fi.Alex.con 28.quoniam abunde, libro quarto. Franc. Are. con. 70. sicut decet colum. tertia.

Barb.in l. 2. §. ex his, col. ult. ff. de uerbo. oblig. & copiosè Philip. Dec. con. 189. lætatus sum plurimum, col. 2. Et hoc certè casu debet scientia siue dolus allegari. Et ita loquitur Bar. in d. l. omnis, & Angel. locis suprà in prin. adductis: si tamen esset aliquid, quod esset cōmuniter notum, ideóque præsumeretur scientia c. ult. qui ma. accu. pos. cum similib. tunc non opus allegari sciētiam, ut dicit Bar. in d. l. omnis.

19 In hac re tamen aliter (ne illud prætermittam) distinguit Bal in l. 1. char. 4. uersic. super secundo puncto. C. qui accu. non possunt, uidelicet quòd quando aliquis accusatur pro facto negatiuo, putà quòd non denunciauit maleficium, debet fieri mentio scientiæ: sed cùm accusatur, quòd aliquid fecerit, nō debet necessariò allegari scientia, allegat glo. no. l. maleficiis. §. longe minus. ff. de actio. & obli. Et hanc Bal. dist. sequit Io. Ana. in rub. de accu. circa fin. & Rom. d. con. 105. post prin. ubi ad hoc facit sing. glo. in d. §. longe minus, & Angel. Are. in tracta. malefic. in uerbo, necnon ad querelam, col pe uersi. aduertas tamen. ubi dicit eam glo. aureā. Sed Augu. in sua ad Angel. addi. hanc distinctionem reprobat, per multa quæ ibi allegat, & post eum Fely. & Dec. in d. c. à nobis, columna 1. ad quos legentem remitto.

20 Sed illud non prætermiserim quod huic quod diximus, non requiri dolum, aut scientiam allegari in his actibus, in quibus præsumitur, cōtradicit Alex. con. 35. in causa & lite uertente inter dominum Benedictum, col. ult. lib. 5. ubi exprefse dicit, quòd aliàs præsumeretur, quòd quis ex certa scientia, & dolo aliquid fecerit, tamen semper esset hoc allegandum, aliàs huiusmodi præsumptio in hoc non releuaret, per tex. no. & ibi no. l. si adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni. ff. de adult. & quod no. Bar. in d. l. cùm quid. ff. si cert. pet. ad quod etiam multa faciunt quæ dicam in tractatu nostro de præscript.

Ve-

21 Verùm,ut ego dicam quod sentio,arbitror Alex.nõ fuisse in ea re sanæ opinionis,nam d.§.idem Pollioni, & alia per eum allegata intelliguntur,quando id quod præsumitur,procedit ex facto,uel animo eius,qui huic præsumptioni innititur,ut bona fides, de qua is tex.loquitur. quo casu omnino requiritur ut alleget, sed quãdo proficiscit ex facto aut animo alieno, ut in casu nostro,sufficit allegare qualitatẽ, ex qua infertur id quod præsumitur,per. d.§. Lucius. Et ita expresè distinguit Bar.in d.l.cùm quid,& ibi quoque alij post eum:& Bal. d.con.295.in fi.& Ant.locis suprà citatis, & idem Alex. sibi contrarius,con.1.col.pe.lib.5.

22 Sed quod dictum est in prin. ignorantiam excusare, intelligendum est sanè procedere in ignorantia iusta, & probabili,non aũt in affectata,crassa,& supina, quia ista æquiparatur scientiæ,c.eos.de tempo.ordi.& cùm c.inhibitio,§.1.de cland.de spon.cum si.& perTheologos,in 2.sententia.dist.22.Alex.Ales in 2.parte summæ q.129 membro 7.& in 3.parte quęst.41.membro 4.art. 2.& Diuum Tho. in 1.parte 2.partis quæsti.76. ad 4.ideóque uoluit glossa no.in c.ul.§.ut autem, in uerbo, scienter,de offic. de leg. lib. 6.quòd constitutio pœnalis in scienter delinquentes lata, ligat, & ignorantes ignorantia affectata, & nõ probabili. & ibid. Dominic. dicens hoc esse bene no.& est glo.similis in cle.1.in uerbo,scienter.de consan.& affi. cum quibus similiter trãseunt Gul.Laud.& Gard.Flor.in 3.quæst. ibi,& Fely.in d.c.à nobis.col.1.de exce. & Philip.Fran.in c.ut animarum,in ul.no.de constit.lib.6.& Hippo.Marsil.in l.qui falsam.col.13.uersi.item prædictam conclusionem. ff. de fals.& in l.1.§.cùm latrones,col.3.uersi.ad prædicta etiam facit.ff.de quæstio.

23 Sed Io.Crotus in d.c.animarũ,col.3.uersi. ult.no.allegans solum glo.in d, cle. 1. dubitat de ueritare illius, quatuor potissimùm rationibus.Primò quia quòd sciẽtia comprehendat ignorantiam affectatam.non est ex

proprietate sermonis sed ex quadam extensione, per tex. in d.c. eos, in uerbo, seu affectata ignorantia, quod uerbum est ampliatiuum præcedentis sermonis l. si quis ita legauerit. ff. d auro & arg. lega. sed in materia pœnali non debet fieri extensio de casu ad casum, in quo non uersatur omnimoda ratio, nec de casu uero ad fictum, l pe. & ulti. C. de interdic. matri. etiam si ex larga significatione uocabuli posset ille casus comprehendi, l. si uxor, in princip. ff. ad leg. Iul. de adulter. quam pro sing. allegat Franc. Are. in cap. per tuas. de proba.

24 Secundò quia affectata ignorantia non æquiparatur scientiæ ueræ, sed sciētiæ fictæ, per text. in d.c. cùm inhibitio. §. 1 ibi affectatores ignorantiæ, quod uerbum importat fictionem. l. si antequam, iuncta. l. seq. ff. de SC. Silla. ubi pœna imposita hæredi non uindicanti necem defuncti, non comprehendit fidei commissarium qui est hæres fictus. l. si filius. ff. de eo quod cer. loc. & ita illum text, no. Fran. Are. in l. 1. ff. de uulg. & pupil.

25 Et facit quod not. Bar. in l. ulti. C. unde ui, quod ea lex puniens occupantem rem alterius non comprehendit occupantem rem hæreditariam, quæ ficte & non uere est alterius, l. 1. § 1. ff de rer. diui. iuncta l. heres quandoque. ff. de acquir. hered. Et quod dicit idem Bar. quē sequuntur doct. in l. si quis maior. C. de trāsac. quòd pœna illius legis, quæ imponitur maiori uenienti contra iuramentum, non ligat minorem uenientem contra iuramentum, quia licet minor iurans reputetur maior, authent. sacramenta puberum. C. si aduer. uendi. hoc tamen est per fictionem, non per ueritatem.

26 Et si dicatur, quòd quando casus uerus, & casus fictus æquiparantur à lege antiqua, tunc etiam constitutio, quæ aliàs est strictè interpretanda, loquens in casu uerò, comprehendit casum fictum, c. ad audiētiam, & c.

& c.cùm dilectus,& ibi Im.& Panor.de cleri. non residen.sed scientia,& ignorantia affectata æquiparantur, per d.c.eos igitur,& c. Respondetur quòd hoc uerum est,quādo huiusmodi constitutio continet idē, quod ius commune,quod æquiparat illos duos casus,ut declarat Panor.ubi suprà.

27 Tertiò, quia minor est ignorantia affectata, quàm scientia.d.c. cùm inhibitio, in uerbo, uel saltem affectatores ignorantię quod uerbum denotat diminutionem,c.5.pe.de dona.inter uir.& uxor.& c.causam quæ & ibi Panor.de elec.Sed dispositio pœnalis non debet extendi de maiori ad minus,ut est tex.in d.l.si uxor,in prin.ff.de adult.

28 Quartò quia ex proprietate sermonis scientia non comprehendit affectatam ignorantiam,ut dictum est, sed quando sumus in materia restringibili, uerba quæ possunt capi & largo & stricto modo,debent capi stricto,& nō largo modo,c.Rodulphus,de resc.& ibi not. Panor.& l.quòd si nepotes,in prin. ff.de testa. tutel.& uoluit Matthes.in no.149.nota quòd hoc uerbū.in fi.

29 Et hæc quidem:sed & longo antè interuallo, Lucas Pen.quem ipse nō allegat,in l.1.col.3.in prin.C.de colo.Illi.lib.11.constanter scribit minùs puniri ignorantem,quàm scientem, etiam si crassa ignorantia fuerit, & supina,per quædam iura,quæ illic allegat.quæ an illius dictum probent,aliorum sit iudicium.

30 Ego uerò ut tandem meum in hac re iudicium interponam,crediderim hanc crassam & supinam ignorantiam puniendam quidem, sed non tam seuerè quàm scientiam. quoniam huiusmodi ignorantia sufficit ad excusationem doli.l.1.in fi.ff.si ager uecti. quam ad id citat Bal.d.con.98.ego præsuppono.ante fi.li.3.Sed affectatam ignorantiam quam scilicet sibi asciscit delinquens,ne deliquisse uideatur, grauiùs aut saltem æquè puniendam esse atque scientiam,arg.tex.not.in c.ita si dei.ff.de iure fis.Quod & confirmatur ex eo quod dixi

ſuprà in 6.cauſa,num.10.incip.de qua re. dum loquor de ebrio, qui ſe inebriauit, ut ſe excuſaret à crimine quod in ebrietate uolebat patrare.

CAVSA DECIMAQVARTA.

SVMMAE.

1 *Deliquens ſi fuerit in lata culpa, mitiùs cum illo agendum eſt, modo dolus abſit.*

2 *Puniendus corporaliter ne ſit is, qui volens percutere Titiū, percuſſit ſocium. & nu. 4. Et quid ſi volens vnum percutere, duos percuſſit.nu.3.*

5 *Culpam capitaliter puniri.*

6 *Culpa lata quando æquiparetur dolo & numero 7.*

DECIMOQVARTO, non ſolùm ſi
1 aliquid imprudenter, aut ignoranter admiſſum fuerit, ſed & ſi culpa etiam lata, dolo tamen non interueniente, mitiùs quoque agēdum eſt cum delinquēte, ut patet ex multis, quæ dicta ſunt in præcedenti cauſa, & etiam in cauſa omnium prima, & eſt text. in lege. §.1.& l. in lege.ff.ad leg. Cor. de ſicar. Et ita conſuluit Petr. An.conſi 283.iure ſcripto, & conſuetudine, in fin. cùm dicit, quòd non eſt corporaliter puniendus, qui per latam culpam, ſine dolo tamen deliquit. Et in hanc ſententiam dicit Nellus de ſancto Gemini. in tract. bannitorum, in 2. parte ſecundi temporis, quæſtio. 37. quòd ſi ſtante ſtatuto, quòd bannitus poſsit impune occidi, aliquis alterum occidit non bannitum

nitum,eum falsò existimans esse alterum quempiam, qui fuerat bannitus,non debet huiusmodi occisor decapitari,cùm fuerit in culpa tantùm,non in dolo, sed pro modo culpæ arbitrio iudicis est puniendus.

2 Quanquam contra hanc decisionem uidetur esse text.expressus in l.eum qui.§.si iniuria. ff de iniur.& in l.scientiam.§.sed & si defendendi, ff.ad leg.Aquil. quarum authoritate dicit Bar.in l.respiciendum.§.delinquunt,in fi.ff.de pœn.quòd si quis cùm uellet percutere Titium,percussit socium, debet puniri corporaliter.licèt idem Bar.alibi reliquerit cogitandum, scilicèt in l.si cum seruo.ff.de iniur.

3 Et per tex.in d.§.si iniuria,dicit idem Bar.in l.diuus ff.ad leg.Cornel.de sicar.quòd si quis,dum uellet unũ duntaxat percutere,duos percussit, debet puniri secundum rei euentum,non secundum animum: & sequitur Io.Ana.in c.2 col.16.uersic.adde etiam quia.Angel. de malefi.& Panor.in c.1.de cust.euc.tum per d.§.si iniuria,tum etiam ne delicta maneant impunita, tum quoque quia in delictis sufficit dolus in genere. allegat Io. Ana.in reg.cùm quis,de reg.iur.in Merc.Et hanc sententiam confirmat quod scribitur Exodi 21. quòd si litigabant duo uiri, & percusserunt mulierem prægnantem,&c.

4 Sed Angel.in d.l.si cum seruo,per illum tex. reprehendit decisi.Bar.quam suprà citauimus. dicitque hũc qui unum percutit,putans alium percutere,non debere puniri lege Cornelia,neque iniuriarum,sed pro motu iudicis,propter culpam,si qua fuit, secus si nulla. & idem tenet ipse Angel.in d.§.delinquunt,& consi.289. uiso facto col.1.Floria.in d.§. & si defendendi.& Cępol.consil.33.multa possent,col.4.& Iason dicens hãc partem in iudicando seruandam,in l.1.col.⁊.in fi. uersicul.quid autem si uolebam. ff.de legib.& in l.si pater tuus.col.3.uersic.glos. in uerbo,auferendum.C.de hære.instit.& ante hos omnes Bal,cuius tamen non me-

ninerunt,in l. ait prætor.§.quacunque, uersicul. quod ad tertium.ff.de iureiur.& Signo. Homo.consi.1.statuto ciuitatis Papiæ, ubi consuluit de eo, qui cùm rixaretur cum alio, uxorem illius prægnantem casu percussit ex quo aborta fuerat. Et in eandem ferme sententiam remigrat idem Homod.consil. 27. statuto ciuitatis Papiæ cautur,col.pe. ubi consuluit non esse decapitandum eum, qui cùm uellet prohibere ne se canis mordicus prehenderet, lapidem in eum proiecit, quo hominem interemit, idque in loco publici itineris.

5 Quid plura? Bar.in d.l.in lege.ff.de sicar.& in l.1.§.1.ff. si quis testa.dicit, quòd nulla lex est quæ culpam morte puniat, quod & uoluit Bald.consil 109.qui mortem aliter uitare, libr.4 ubi plus dicit, nusquam reperiri quòd etiam famam propter culpam amittamus. Quod tamen reprehendit Angel.in di.l. in lege, & in d.1.§.1.si quis testa.& in l. plagij.C.ad leg.Flaui. de plagi.& in l. is qui cum telo.C.de sicar.& consil.288.uiso themate supradicto, col.ultim.& aliis compluribus locis, in quibus multos casus allegat, in quibus quis capitaliter ex sola culpa punitur, uidelicet l.pe. C. de custo.reor.ubi etiam not.Bald. & l. si quis aliquid.§. qui abortionis.ff.de pœn.& l.omne delictum.§. qui in acie.& §.exploratores, uersicul.sed & caligatus.ff.de re mil.& l.milites, ubi etiam Angel. de cust.re.& l.1. ubi idem Angel.C.de priuat.car.& l.ultim.C.ad leg. Iul.de ui.& l.1. C.nemi.lice.sig.salua. & l. excipiuntur.ff.de SC.Sill.ubi etiam impubes negligens punitur capitaliter, qui casus est not.secundum ipsum Angel.in d.l.plagij, alibi autem idem Angel.in l.impuberem.ff. de furt. loquens de illo casu, audi, inquit, seueram sententiam capitalem latam contra impuberem. Sed & tu ultra Angel.adde alium casum, in quo culpa capitaliter punitur, scilicet in l.3.§.alio senatusconsulto. ff.ad leg.Cornel.de sicar.

6 Propterea Angel. ipse in multis ex dictis locis, qui-

bus eum citauimus nu. praeced. dicit doctrinam Bart. tunc solùm procedere, quādo ad pœnam inferendam requiritur dolus, ut uidelicet eo casu lata culpa dolo non æquiparetur, neque sit quis propter latam culpam ea pœna puniendus, per d.l. in lege, & l. si quis id quod. §. doli. ff. de iurisd. omn. iudic. cuius sententiæ adstipulator est Io. Ana. in c. presbyterum. in 1. not. de homi.

7 Sed quod ad hoc caput pertinet, illud certum est, quòd ubi nominatim dolus punitur, lata culpa non æquiparatur dolo. Ita uoluit glos. in d.l. in lege. ff. ad leg. Cor. de sica & in l. 1 §. si quis. ff. ne uis fiat. & in l. magna. ff. de uerbo. signi. & Bart. in l. quod Nerua, col. 7. uersi. illos enim tres. in 2. lec. ff. depo. & in l. 1. in prin. ff. de legi. ubi dicit, quòd in maleficiis lata culpa dolo non æquiparatur: & Bal. con. 4. 277. in causa Gulielmi, lib. 5. & Panor. con. 4. facti contingentia, quædam mulier, lib. 1. ubi hoc quoque dicit procedere, cùm agitur de pœna pecuniaria, & cō. 58. in Christi nomine amē, uidetur primò, col. 2. uersicu. sed his non obstantibus, eo. lib. 1. ubi hoc dicit probari in d.l. 1 §. si quis. ff. ne ui fiat, & in l. 2. §. hæc actio ff. ui bono. rap. & in c. si quis suadente, 12. q. 4. iuncto c. si uerò. huius initij 2. de senten. excom. De qua re abundanter uidere licet apud canonistas, maxime recentiores in c. 2. de constit & latè per Hippo. Marsil. in d. l. in lege. post princ. ff. de sica. & in sing. 276. uoluntas. & per Iaso. in l. si pater tuus, col. 2. uers. Berta rixans cum Seio, C. de hæred. insti.

CAVSA DECIMA-QVINTA.

SVMMAE.

1 *Pœna minuenda in minore vel leui quopiam dolo.*
2 *Præsumptio delicti quibus modis mitiganda.*

1 DECIMOQVINTO, in dolo quoque iudex debet pœnam minuere si fuit minor, aut leuis quispiam dolus, ut apertè sentit Bald. in l. & si seuerior. col. 2. uersi. ex prædictis uidetur concludendum, & ibi etiam Saly. ex quib. cau. infa. irro. & Alexan. consi. 144. post redditum primum consilium, ante fi. lib. 2. & con. 160. uisis narratis. col. ult. uersic. confirmo etiam prædicta. lib. 7. ubi hoc reputat no. & Fran. Are. con. 80. sicut decet. col. 3. uersi. confirmantur prædicta, ubi & ad hoc allegat tex. in l. ubi, in fi. C. de fals. & nouissimè Ludo. bol. con. 37. licèt alias in præsenti causa consuluerim, col. 4. uersic. plus dico.

2 Propterea subdit Fran. Are. ubi suprà, quòd ubi quis punitur ex dolo præsumpto, si tamen ipsa doli præsumptio habeat multa aduersantia, quæ eam præsumptionem, siue probationem, quæ extat de præsumptione doli, attenuent, est iusta causa mitigandi pœnam, quæ ex ipso dolo præsumpto infligitur. uerbi gratiâ, quispiam homicidium perpetrauit, fuitque præsumptiuè probatus occidendi animus, sunt tamen quæ faciunt, ut huiusmodi præsumptio non sit usquequaque euidens, quin aliqualiter dubia reddatur, & non tam certa, quam si non adessent, putà consanguinitas, amicitia, bona conuersatio præcedens, modus, & causa offendendi,

fendendi, hoc certè est iusta causa minuendi pœnam arbitrio iudicis. ita dicit probare tex. no. in l. omnis. in prin. ff. de re milit. & optimè facere l. 3. §. is qui ad hostem, eo. ti. uersic. sed improuiso. ff. eo. tit. Et hanc quoque conclusionem firmare dicit Nico. Mathe. eumque sequi Bal. in l, si fugitiui. C. de ser. fugi. & hoc se credere esse uerum, sicut euangelium, & id certè credo uerissimum: licet Nicol. Math. & Bald. ubi suprà, id non adeò specialiter dicant.

CAVSA DECIMA-SEXTA.

SVMMAE.

1 *Pœnam possitne minuere iudex ratione amicitiæ, quæ illi intercessit cum eo, qui deliquit. & nu 2. Disting nu. 4.*

3 *Papæ & Principi tantúmne liceat pœnam vel minuere, vel remittere, ob amicitiam sibi iunctam cum delinquente.*

5 *Intellectus ad c. pen. de Iudæis.*

1 DECIMOSEXTO, potest iudex ratione amicitiæ, quæ illi est cū eo qui deliquit, pœnam minuere, ut uidetur probare tex. in c. nisi, in prin. de offic. deleg. ubi Papa cuipiam pœnam peccati remisit ratione specialis dilectionis, ut illic dicitur. Et quòd iudex id quoque posit, not. ibi per eum text. glo. Inno. & Bald. qui eam glo. dicit ad hoc no. dignam, & limitat procedere in his solum, in quib. iudex habet arbitrium, & Ant. But. ibi.

2 Et hoc sequi uidetur Io. Fab. dum eam glo. simplici-

ter allegat, in l. & si seuerior. C. ex quibus cau. infa. irro. & Ias. in l. 1. in princ. col. ul in fi. ff. si quis ius dicen. non obtemp. ubi illam glo. allegat pro no. sed eam facit sing. Roma. in repe. l. si uerò. §. de uiro. in 25. fal. ff. sol. matr. ubi tamen reprobat, & Barb. in repe. c. Raynaldus, col. 117. uersic. & idem dicas in principe, de testa. ubi intelligit sicuti posteà dicemus, & in repe. l. cùm acutissimi, col. 12. uersi. & si uerbis. C. de fidei com. ubi eam simpliciter allegat. & Pet. Ra. in suo alpha in uerbo, amicus.

3 Sed & illum tex. not. Lucas de Pen. in l. 1. col. 10. uersic. item quia ratione amicitiæ. C. de deser. lib. 12. ubi tamen clanculum hoc reprobat, uti etiam Barb. nuncupatim eam gloss. carpens in d. c. Raynaldus. quo loco nuper citauimus, intelligit illum tex. procedere in Papa tantùm, de quo & ille tex. loquitur: Latam enim esse differentiam inter principem, & simplicem iudicem, quia ille dominus, iste seruus, & minister legū. §. oportet, in auten. de iudi. Nec mirandum si Papa, aut princeps possit ob amicitiam pœnam remittere, cùm & alias omnes pœnæ sint in eius arbitrio constitutæ, l. 1. C. de sum. tri. & not. per Bar. in l. rescripta. C. de precib. imper. offer. Hæc fermè Barba.

4 Cæterùm Io. Ana. in c. pe. col. 1. uersi. nota decisam. de Iudæis, de hac ipsa re loquens, dicit solere distingui, utrùm pœna sit arbitraria, an non: utrùm concernat uindictam, an non: utrùm huiusmodi remissio tendat in graue præiudicium aduersarij, an non: utrùm denique fiat à principe, an ab inferiore. Et ego certe satius ducerem nullum esse in his locum amicitiæ, si intersit Reipub. aut priuati cuiuspiam, uel testimonio Cæsaris in ea elegantissima oratione, quam habuit apud Salustium, in Catilina. Cuius id exordium est: Omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia uacuos esse decet. De quo & nos amplissimè dicemus infrà in 51. causa, nume. 62.

incipi

incipi. At hoc ipsum, & sequent.

5 Quid, quod nonnulli intelligunt d.c. nisi, procedere in amicitia, quæ orta est ex uirtutibus delinquentis? & inter cæteros Panor. cuius authoritas apud omnes magna est, in eo ipso c. in 1. no. Neque enim (inquit) alia amicitia consideranda est, cùm scriptum sit, Non erit apud te acceptio personarum, Deuteron. 1. c. quod & repetitur in c. nouit. de iudic. propter merita autem (ut subdit) præcedentia potest minui pœna delicti, iuxta illud psal. 36. Si ceciderit iustus, nō collidetur, quia Dominus supponet manum suā. De quo (inquit) dic, ut latiùs habetur per Io. And. in c. accusatus de hæreti. libro. 6. post diuum Thomam 2.2.q.86. Et ita quoque eum tex. intelligit Barb. in l. Titius. col. 19. ff. de uerbo. oblig. Sed hoc pertinet ad causam 51. de qua inferiùs tractabimus.

CAVSA DECIMA-SEPTIMA.

SVMMAE.

1 *Iudex an posſit minuere pœnam nomine eius qui pro delinquente intercedit. Et de Ptolemæo, qui amore Galatæ, condemnatis ad ſupplicium pepercit.*

2 *Venia quando detur interceſſoris cauſa & nomine.*

1 DECIMOSEPTIMO, si uerum est quod in princ. pręcedentis capitis dictum est, certe & illud possumus dicere, non solùm ratione amicitiæ, quam iudex habet cum eo qui deliquit, sed & cū alio qui pro delinquente intercedit, cle

mentiùs cum eo agi posse, per text. à paucis ad hoc annotatum in c. cleros. I. dist. in illis uerbis, pro amore Dei & tuo. & text. in c. ueniam. 33. q. 9. ibi, tam bonis quàm charis. quem & ipsum ponderat Barba. in d. cap. Raynaldus. Et hoc quoq; probari potest exemplo externo. Aelianus enim omnifariæ historiæ libr. 1. c. 30. scribit Ptolemæum regem amore Galetæ supplicantis pro quibusdam ad supplicium condemnatis, idipsum remisisse.

2 Sed profectò illi tex. iuris canonici loquuntur etiam in summo Pontifice. Proinde uideant studiosi, an id quoque in cæteris obtineat. Sed tu tamen interim uide text. in summo Pontifice non loquentem, in c. miror. 17. q. 4. cùm ibi dicitur, Tuus si de tuo amico præsumeret fugitiuus, posset proculdubio intercessoris causa ueniam promereri.

CAVSA DECIMAOCTAVA.

SVMMAE.

1 *Pater si filium iudici obtulerit puniendum, mitiùs est cum eo agendum. Et super his Cæpolæ iudicium nu. 2.*

3 *Patris summa in filium crudelitas & immanitas, qui filium suum reuinctis manibus, iudicibus plectendum obtrudit. Et vterque eorum ad Artarxerxem adducitur.*

1 Decimooctauo, si pater filium qui crimen etiam capitale commisit, iudici obtulerit, remissiùs est puniendus filius, ne uideatur pater ad supplicium filium obtulisse, text. elegans in l. milites agrum. §. desertorem. & ibi gl. ff. de re milit. & per illum tex. Ray. Forliui. homicidam

micidam quendam, qui à patre captus fuerat, & ad iudicem ductus, liberauit à morte. sicut etiam retulit Saly. in l. propter insidias, C. qui accu. non poss. ubi etiam Pau. Ca. dicit se in eam sententiam aliquando consuluisse, de filio quem reum maiestatis pater imperatori obtulerat, cuius uiso consilio lectóque eo text. quem Pau. in id citauerat, imperator non ultimo supplicio delinquentem puniuit, sed tantùm decẽnio relegauit, sicuti refert Cæpola cautela 1. qui hoc dicit singulariter menti tenendum, & Fely. in c. accusasti. paulò post medium, de accusa. ubi & illum text. pro sing. allegat. & Hippo. de Marsil in l. inauditum. col. 2. uersic. modò ulterius. ff. de sicar. & in l. 1. §. ad quæstionem. col. 6. uersi. ulterius nota. ff. de quæsti. in quibus locis illum quoque tex. ad hoc dicit sing.

2 Miror tamen Cæpol. Felyn. & Hippo. retulisse Paul. Castr. hoc scripsisse super eam l. propter insidias. cùm in eam, at ne in totum quidem lib. 9. C. quidpiam scripserit Paul. Quocunque tamẽ res se modo habeat, hoc idem uoluit per illum tex. Fely. ipse in c. quærenti, col. 3. uersic. tertius est quando, de offic. deleg. ipse quoque Hippo. in l. unius. §. nec si. ad fi. ff. de quæsti. ubi etiam illum text in d. §. desertorem. dicit sing. & in l. diuus. col. 2 uersi. quod ego intelligo. ff. de parric. & Iason in l. 1. col. 2. uersicu. limita istud non procedere. C. de his quib. ut indig. & facit etiam text. in l. qui cum uno. §. qui filium. ff. eod. tit. de re mili. quem etiam ad hoc citat glo. in d. §. desertorem, & Cæpol. d. caut. 1.

3 Hic etiam in memoriam reducit historiam ab Aeliano, lib. omnifariæ historiæ 1. c. 34. eodémque ult. Homo quidam genere Mardus, nomine Rhacones, filium habebat nomine Cartonem, qui Magos & sapientes multis damnis affligebat. Primùm igitur pater eum instituere, erudire & uerbis reducere in uiam tentabat. uerùm cùm ille non admitteret disciplinam, & quodam tempore uicini iudices eò uenirent, ubi sedes suas na-

bebat adolescentis pater, ille comprehensum filium, & manibus in tergum reuinctis, ad iudices adduxit: ibi, quæcunque unquam per audaciam deliquisset, cum accusatione commemorauit: & à iudicibus postulauit, ut adolescentem ad mortem raperent. At illi animis consternati, suis sententiis eum condemnare noluerunt: sed utrunque ad regem Persarum Artarxerxem adduxerunt. Mardo uerò semper instante, & eodem contendente, excipiens rex, ait. Potisne es etiam ferre, ut filius in tuo conspectu uita priuetur? Qui respõdit: Maxime: quoniam cùm in horto nascentium lactucarum surculos amaros defringo, & amputo: tantum abest ut dolorem ex eo mater ipsorum lactuca patiatur, ut etiam magis efflorescat, item magnitudine & dulcedine plus augeatur. Ad eundem modum, ego, ò rex, cùm uidero eum, qui meam familiam lædit, & uitæ fratrum officit, obstatque, uitam amittere, & à suis in ipsos iniuriis prohiberi, etiam ipse amplificabor: & reliquos mei generis similiter mecum propsperam fortunam agere conspiciam. Quibus auditis Artarxerxes Rhaconem collaudauit, & in collegium regiorum iudicum cooptauit, his uerbis præsentes allocutus. Qui tam seuerè & iustè de propriis liberis sententiam audet pronuntiare, omnino etiam in alienis criminibus incorruptum & syncerum iudicem se præstabit. adolescentem uerò præsenti culpa liberauit, grauissimam mortem interminatus, si præter antecedentia peccata in posterum simili in crimine deprehensus fuisset.

CAVSA VIGESIMA.

SVMMAE.

1 *Filius si patrê puniendum offerat, mitiùs cũ patre agendum.*

VIGE.

1 VIGESIMO, Non solùm si pater filium offerat, sed & è diuerso, si filius patrem, idem quoque quod diximus in præcedenti capite, agendum est, per id quod notabiliter dicit Angel. in l. si adulterium cum incestu. §. liberto. in fin. ff. de adult. quòd si filius patrem bānitum capiat, & ad magistratum ducat, debet patri uita concedi, propter filium qui illum præsentauit, per tex. in d. §. desertorem. quod dictum sequitur dicitque notandum Hippo. in d. l. inauditum. & d. §. ad quæstionem, quibus locis citauimus in proximo capite 8.

CAVSA VIGESIMA.

SVMMAE.

1 *Filius si patrem accuset, & plectendum obtrudat, cum illo est mitiùs agendum.*

2 *Bannitum, & eum quidem consanguineum receptans, contra statutum, mitiùs punitur,* Limit. *nu.* 5.

3 *Militi, qui militiam deseruit ad tempus, ob affectionem parentum & affinium, pacitur.*

4 *Falsum committens, vt patris honorem tueretur, mitiùs est puniendus.*

6 *Statutum licet permittat bannitum impunè occidere: filius tamen patrem bannitum occidere non potest. Contrariam opinionem. vide nu* 7.

8 *Intellectus ad authent. hac inter liberos. C. de testa.*

9 *Bāniti qui se ad hostes recipiunt, non perdunt ea quæ sunt cōmunia iuris gentiū. Et quid in violatore pacis. nu.* 10.

11 *Filius non tenetur alere patrē, qui pugnauit cōtra patriam.*

12 *Filios naturales, & legitimos non differre, quomodo sit accipiendum.*

1 VIGESIMO, Cùm quis ut consulat consanguineo, uel affini, pietate motus quidpiam legibus prohibitum admiserit, clementiùs est puniendus, text. est aureis literis scribendus in l. 2. ff. de recep. ubi scribitur, non seuerè admodum puniendos, qui cognatos, uel affines apud se receptauerunt: non enim par esse eorum delictum, & eorũ qui nihil ad se pertinentes latrones recipiunt & illum tex. not. glo. Cy. & Io. Fab. in l. 1. C. de his qui latro. uel aliis crimi. re. occul. & glos. in ca. felicis. post princ. in uerbo, receptauerit. de pœn. lib. 6. & glos. in §. conuenticulas. uersi. receptatoribus. in uerbo, feriendis. tit. de pact. iur. firm. & glo. Zenze. in extrauag. Io. 22. incip. ad nostri apostolatus. in uerbo, receptauit, tit. de priuil. & Albert. de Gan. in tract. maleficiorum, tit. de furibus, & latron. col. 7. ibi, prætereà, si scientes. & iterum col. 8. uersic. uerũ cum sit frater, & Lucas de Pen. in l. si apparitor. col. 9. uersi. item persona alterius. C. de cohor. lib. 12. & Angel. Are. in tractat. malefic. in uerbo, dicto maleficio semper astitit. col. 4. uersi. quòd si recepit.

2 Et per illum dicit Bart. super eum ipsum, & ibi post eum Alex. in ipsius addit. quòd mitiùs punitur, qui cõtra statutum receptauit bannitum consanguineum. Quod & idem dicit Bal. in d. l. 1. C. de his, qui lat. & Alber. in ultima parte statutorum, quęst. 7. incip. sed nunquid filius, uersic. sed quod non. & And. Iser. Iac. Bel & Matthe. Afflic in d. §. receptatoribus, idem Andr. & Matth. in consti. Siciliæ, incip. Pacterenorum, & Ioan. Ana. in c. 2. col. 5. uersic. pone quod statuto cauetur, de delic. pue. & Nellus de Sanct. Gemi. in tracta. bannitorum. in 3. parte, quæst. 21. & Domi. in d. c. felicis, & Ioan. Plat. in l. ult. C. de fabri. lib. 11. & in l. 1. C. de deser. lib. 12. & Roma. in l. 1. col. 4. uersic. item inducit scilicet. ff. in ius uoca. ut eant. & in repe. l. si uerò. §. de uiro. in 17. fal. ff. sol. matri. ubi allegat illum text. pro not. & Alexand. consil.

consil.144.post redditum. in fin.lib.2. & Feli. in c.literas.col.pe. de præsumpt.& in cap. cùm quidam. col. pe.de iureiur.

3 Et huc quoque pertinet tex.in l.qui cum uno.§.ult. ff.de re mili.ubi datur uenia militi, qui ob affectionem parentum,& affinium ad tempus militiam deseruit,licet alias grauissime esset puniendus. Et tex.in cap.2.de aposta ubi mitiùs quoque punitur, qui ut fratri salutem compararet, baptismum iterauit. & quod uoluit glos.in c.peruenit.1.quæst.3.non tantùm peccare, qui dat consanguineis, quod dare nõ debet,quam qui extraneis. Et quod in pulchro casu consuluit Bal.consil. 34.casus est talis. Guid.in fi. lib.1. eum quidem esse leuius puniendum, qui pietate in fratrem motus, ipsius fratris tractatum de proditione nõ reuelauit: ad quod tamen nihil allegat.

4 Et quod item respondit Pau. Ca.con.371.premittendum est ad euidentiam.col.ult.lib.1. notarium, qui ut honorem patris tutaretur,falsum commisit, mitiùs esse puniendũ,ut qui magis affectione sanguinis, ac pietate paterna,quã dolo ductus est,per multa quæ ibi allegat.Nec hinc longe abest, quod Tullius Philippica 5. contẽdit,duobus Cn.Põpeij summi & singularis uiri filiis pietatẽ fraudi esse non debere,quoniã uidelicet cõtra Cæsarem paterna pietate ducti,arma sumpsissent.

Sed illud,quod diximus receptantẽ bannitum con-
5 sanguineũ mitiùs puniẽdum, existimãt pleriq; ita limitandũ,ut non procedat in receptante bannitũ hostem publicũ, & cõdemnatum de rebellione contra principem. Cuius sententiæ fuerũt Bar.in d.l.2.de recep.Andreæ.Iser.in d.§.receptatoribus.& Matthę.Afflic.in d. cõsti.Pacterenorũ.ea ratione ducti, quoniã hostis publicus,& rebellis perdit cognationem,& agnationem, sicuti & ciuitatem.l.postliminium.§.filusfa.ff.de capt.

Propterea, licèt statuto permittẽte bannitũ impunè
6 occidere,nõ possit tamẽ filius patrẽ bannitũ occidere,

ut uoluerunt Dy. bar. & Angel. in l. si adulterium cum incestu. §. liberto, per illum text. ff. de adul. Ac ne frater quidem fratrem bānitum, ut uoluit Nellus in d. tracta. bannitorum in 2. parte 2. temporis, quæst. 53. incip. quę ritur, duos ciues. ubi refert ita tenuisse Aegidiū in quadam disputatione, quod pro ualde no. sequitur Cæpo. consil. 5. casus talis est. col. 4. uersi. sextò pro hoc. possunt tamen & filius, & frater impune interimere parentem, fratrémq; bannitum, hostem ciuitatis. ut dicit ipse bar. in d. §. liberto per text. in d. §. filius. & l. minimè. ff. de reli. & sump. fun. ubi & hoc quoque uoluit bart.

7 Sunt tamen & qui in discriminatim senserunt posse filium patrem bannitum, occidere ex forma statuti, & contra quos uidere poteris (ne hic latiùs uagemur) apud Iaso. in l. omnes populi. in 2. lec. col. 11. uersi. tertiò aduerte. ff. de iusti. & iure. Quibus adde Pau. Ca. ab eo non memoratū, cons. 426. quòd isti officiales. in prin. lib. 1. & Panor. consi. 108. placet mihi sententia, circa medium, lib. 1.

Verùm pedibus non statim eundum in illam barto. And. Iser. & Matthæ. sententiā consuluerim, cùm dict. l. 2. de recept. uideatur considerasse naturalem consanguinitatis affectionē, quæ nos monet, ac ueluti urget, atque impellit, inuitósque propemodum eò trahit, ut consanguineorum saluti, id est nostro sanguini consulamus: quàm quidem affectionem propterea non amittimus, quòd leges ipsæ ciuiles cōsanguinitatis effectus tollunt ob delictum. Nec enim desinit esse naturaliter cognatus, & consanguineus, hostis ipse publicus, cùm ea sanguinis qualitas nullo pacto aboleri, nullóque iure dirimi posśit, ut omnnibus perspicuum est, & leges proclamant. in l. ius autem, ff. de pact. & l. iura sanguinis. ff. de reg. iur.

8 Qua ratione motus Rom. consi. 179. amplissime doctor. col. 5. uersi. non refragatur secunda ratio. notabiliter consuluit, authen. hoc inter liberos. C. de testa. habere

bere locum inter liberos etiam non succeſsibiles: licèt enim ſublatum ſit ius ſucceſsionis ciuilis, non tamen eſt ſublatũ ius coniunctionis naturalis illic conſideratũ, quod nulla diſpoſitione tolli poteſt, per dicta iura.

9 Quin ipſe bart. in l. amiſsione. §. qui deficiunt. ff. de capi. dimi. dicit quòd hi banniti, qui ſe ad hoſtes conferunt, ideóque & ipſi pro hoſtibus habentur, iuxta l. hoſtes. ff. de capti. & poſtli. reuer. & l. 3. in fi. ff. de ſicar. perdunt ea quæ ſunt iuris ciuilis non tamen ea quæ ſunt iuris gentium communia, uidelicet omnibus gentibus, per lege quidam ſunt. in fine. ff. de pœn. & idem quoque uoluit ipſe Bartol. in ſua diſputatione incip. Lucanæ ciuitatis. col. 7. uerſic. reſtat uidere quę per dat. & ex recẽtioribus Iaſon in l. de pupillo. §. ſi in pluribus. col. ult. ff. de oper. no. nunti. ubi & ad hoc ponderat tex. in l. ſi mandauero tibi. §. is cuius. ff. manda. Et bene facit quod pulchrè uoluit Bal. conſi. 54. incip. ſtatuto terræ Nurſiæ, lib. 5. quòd banniti affectionem naturalem retinẽt, nam natura communis eſt omnibus, l. hos accuſare. §. ultimo. ff. de accuſat. ideóque in pulchro caſu illic conſuluit, ſtatutum cõſiderans naturalem conſanguineorum affectionem, habere locum in bannitis.

10 Ideóque cogita: Neque enim etiam auſim pertinaciter refragari ſententiæ Bald. legum clariſsimi omnium interpretis, ut interim cæteros eiuſdem ſententiæ prætermittam, præſertim cùm in leuiori caſu Bal. alter iuris prudentiæ oculus, in d. §. receptatoribus, quem legit ſub. §. conuenticulas. col. 1. uideatur reſtringere d. l. 2. de recept. ut uidelicet nõ procedat in uiolatore pacis. quem ſequitur Alex. in additionib. ad Bar. in dicta l. 2. & Matthæ. Afflict. ubi ſuprà.

11 Et pro opi. Bar. & aliorum optimè facit, quòd licet filius teneatur alere patrem bannitum, ut dicit ipſe Bar. in l. ſi quis à liberis. §. ſed utrùm. ff. de libe. agnoſc. per tex, iuncta. glo. in. §. ſi uerò contigerit, in authen. de

ceſt.nup.& in l.mutus.§. manente.ff.de iure.dot. Hoc tamen fallit in eo q eſſet bãnitus,ob id quòd fuiſſet cõtra patriam, ut dicit Alex. in addi.bartol.in d,§,ſed utrùm,per d.l.minimè,iuncta l,neceſſariò.ff.de religio. Sed & multi tenent indiſtincte filium non teneri,nec debere alere patrem bannitum,uidelicet bald.in cap.1. in prin.ti.de pac.Conſt.per tex. in uerbo, ponderauit, & in l.ſi quis.C.de inceſt.nup.& Aluar.in cap.1. §.ſi uerò pacis,per illum text.tit.de pac.tenen. ubi & per hoc no.quòd quis priuatur debito iure naturæ,propter bãnitum.Sed utcunq;, licèt potior ſit cauſa patriæ,quàm parentum: ut ſatis declarat d. l. minimè, non poſſum tamen mihi aliter perſuadere, quam ut non ſit eius tam graue delictum, nec adeò grauiter puniendum: qui patrem quacunque ex cauſa bannitum neci ſubtraxit, modò ne id faciens patriam ipſam ſubuerte-
12 ret,

Cæterùm quæ ſuprà diximus,intellige habere locũ & procedere non ſolum in parentibus, liberis, & aliis conſanguineis legitimis & naturalibus ſimul, ſed & in naturalibus tantùm, erga quos parem affectionem & amicitiam habemus, ac in legitimos & naturales. Neq; enim natura differentiam facit inter utroſque.§.ſi uerò non habens.in authent.quibus modis naturales efficiantur legitimi.&. §.ſi quis ergo filios. in authentic. quibus modis naturales eficiantur ſui. Nam & affectio & uoluntas conſideratur ex iure naturali,non ciuili.l. hos accuſare.§.in omnibus.ff. de accuſationib. & huc quoque ſpectat lex,adoptiuus.§. ſeruiles. uerſic. unde nec uulgo.ff.de ritu nuptiarum. Cuius authoritate Petrus Ancharanus, cõſilio ducenteſimoluigeſimoquinto,Videtur prima facie. colũna penultima, dicit,quòd proles naturalis habetur pro legitima, quo ad fœdus naturale.Et quod ſcribit baldus in capite quæ in eccleſiarum. columna ultima. de conſtitutionibus, quòd filius illegitimus communis eſt amore & natura.per di-

ctū.§.in omnibus. Et quod idem baldus in lege prima colūna quinta, uersicul, Expedita est. C. unde ui. tradit ꝙ ut quis potest se defendere, ita & filiū, siue legitimū, siue illegitimum: quia natura communis est, per dictū §. in omnibus. Nec (ut subdit) constitutio naturam immutare potest, aut coarctare stimulos naturales. l. amicissimos. §. Lucius. ff. de excusatione tutorum. Et facit (inquit) l. 2. & tertia. ff. de liberali causa. Sed & idem ècōtrariò, ut filius possit defendere patrem naturalem, ut seipsum: quemadmodum idem baldus in l. cùm acutissimi. columna secunda. uersiculo, quæro, quid si statutum. C. de fidei commiss. per dictum. §. in omnibus. Ob idque dicit puniri, ut parricidā, qui occidit patrem, aut filium naturalē. Quod & ipsum dixerat idem baldus, bartolus, & cæteri post eos, in l. parentes. ff. de in ius uocando. ubi ipse baldus dicit singularem textū, in dicto. §. in omnibus. Et præterea idem baldus in l. ius ciuile. columna secunda, uersicul. & illa faciunt. de iustitia & iure, & in l. cum acutissimi. columna secunda uersicul. quæro, quid si statutum. C. ff.. de fidei commiss. & in l. quisquis. columna secunda. uersicul. præterea de spurio. C. ad legem Iuliam maiestatis. & in capite naturalis. columna ultima, titulo, si de feud. fuerit controuersia. Et cōsilio quadricentesimo quinquagesimo septimo, ad euidentiam. columna secunda. uersiculo. præterea sicut patri. libro quinto. Imola in l. Lucius. §. ultimo. ff. de legatis secundo. & in l. ex facto. § si quis rogatus. & ibi quoque recentiores. ff. ad Senatusconsultum Trebellianum.

12 Et huc quoque pertinet l. uxorem. §. codicillis. in fine. ff. de legatis tertio. ubi pietas, quæ propie parentum & filiorum est, ut dicemus infra, eadem quoque dicitur de naturalibus. Et d. l. parentes. ff. de in ius uocando. ut filius naturalis non potest uocare in ius patrem sine uenia, quia ut ibi dicitur, una omnibus seruanda est reuerantia. Ex quo Gulielmus Cuneus, bal-

dus,& Angelus,& omnes propè dicunt, nihil intereſſe inter filium merè naturalem & legitimum in his, quæ meram naturam tangunt: cuiuſmodi eſt reuerentia & affectus naturalis. Id quod denique uoluit bald. in lege prima, columna decimaquarta, uerſiculo pone, filius. C. de confeſſ. quòd ſicut pater legitimus & naturalis poteſt reuocare confeſsionem criminis de filio factam,& probare contrarium, per multa iura, quæ illic allegat: ita & pater merè naturalis, cùm natura ſit cōmunis,per dictum.§.in omnibus.

13 Et huc quoque facit quod ſcribit idem baldus,conſilio ducenteſimo ſexageſimo ſexto. ad euidentiam præmitt. columna tertia. uerſiculo prætereà, ſicut patri.libro tertio. Vt tamen non prætermittam ſæpe accidiſſe,ut parentes uehementiùs amarent ſuos filios naturales,& illegitimos, quàm legitimos. Quod & Pelopem & Hebium feciſſe tradit Plutarchus Parallelorum capite ſexageſimo ſecundo,& ſequen. authoritate Dosithei in Pelopidarum libro.in libro tertio rerum Italicarum.

CAVSA VIGESIMA PRIMA.

SVMMAE.

1 *Pœnæ aut omnino remittendæ aut certè minuendæ his qui compatres receptauerunt & defenderunt.*
Quid de commatre.
Quid de filio ſpirituali.
Quid item de alijs ſpirituali uinculo iunctis.

Et

Et quid, si contra leges, statuta, & consuetudines id fiat.

2 *Pater spiritualis amandus non secus, quàm carnalis.*
Patrem spiritualem occidens vt puniatur.

3 *Filius vt non potest vocare in ius patrem aut matrem naturalem, sine venia, ita nec patrem nec matrem spiritualem.*

4 *Patrem naturalem non potest quis furti actione conuenire: cùm reuerentia actionem excludat.*

5 *Iudex vel hoc ipso recusari potest quod sit compater, siue pater, aut filius spiritualis partis aduersæ.*
Limit.
In quo mos patriæ considerandus.

6 *Pater spiritualis an sit idoneus testis. In vtranque partem copiosissime. & numero septimo.*

8 *Pater spiritualis non omnino repellendus à testimonio ferendo, sed eius fides non est vsquequaq; integra.*
Compatres non sunt testes omni exceptione maiores.

9 *Patres spirituales tenẽtur alere filios, quos ex sacro fonte susceperunt.*
Actio honoraria prodita contra compatres,

10 *Patres spirituales non possunt conueniri, nisi inquantum facere possunt.*

11 *Mulier potest accusare occisorem sui compatris, vt aliàs suorum iniuriam prosequi.*

12 *Compatrem, patresque ac filios naturales receptans, mitiùs puniendus, cùm ad id affectione ducatur.*

1 VIGESIMOPRIMO, non temerè contenderim id quod diximus nõ solùm in consanguineis naturalibus, & (ut uulgò loquimur) carnalibus obtinere, sed & in patribus, matribus, & filiis spiritualibus, quos uulgò patrinos matrinas, & filiolos uocamus, atque in eis quos compatres, & commatres etiam uulgò appellamus, aliisque huiusce modi spirituali uinculo iunctis. Qua in senten

glossam singularem sequitur Alexander in additionibus ad Bartolum in legem, diuus. & eodem etiam accedit Hippolytus Marsiliens. in fine. ff. de parricid.

3 Hinc ex sententia multorum, maximi in legibus nominis, quemadmodum filius non potest in ius uocare patrem aut matrem naturalem sine uenia, ita nec patrem aut matrem spiritualem. Huius opinionis fuerunt celeberrimi Iureconsulti, Gulielmus Cuneus, Baldus & Angel. Paulus Castrensis, Romanus, Alexander & Iason in leg. generaliter. ff. de in ius uocando. Angelus & Fulgosius in l. adoptiuum. per illum singularem textum. ff. eodem titulo. Alexander in lege prima, in principio. Cod. eodem titulo. Angelus Aretinus in §. pœnales columna quarta, uersiculo, ex quo infertur. & c. ibi Iason. col. 10. uersicul. nunquid ergo. & Zasius col. 2. & Ludo. Gomes col. 11. uersicu. & omnia prædicta, Insti. de actio. & benedict. in repet. cap. Raynutius, in uerbo. & uxorem nomine Adelasiam. in 1. glos. num. 765. Paris à Puteo in tracta. Syndicatus, in uerbo, suspicio. col. ultim.

4 Quanuis Ioan. Fab. in d. § pœnales. uersi. & in eum, in princip. dicit non esse necessariam ueniæ petitionẽ, cùm non reperiatur iure cautum, curialibus tamen (ut ipse loquitur) esse, ut petatur. sed & quod non requiratur ueniæ petitio, tenuit Roma. sibi contrarius in l. sed si hac. §. prætor ait. ff. de in ius uocan. Sed prima opi. cõmunior est, & uerior: quam & confirmat, quod scribit Bald. in cap. 1. §. ult. col. 4. uersicul. dubitatur tandem, ti. de prohi. feud. alie. per Fed. quòd cùm reuerentia actionem furti excludat, ideo non possit propterea quis patrem spiritualem actione furti conuenire, arg. l. non debet ff. de dol.

5 Quadrat & superioribus, quod plerique non contemnendæ authoritatis uiri scripserunt, posse recusari iudicem compatrem, siue patrem, aut filium spiritualẽ partis aduersæ. Nam id uoluit Specul. tit. de appel. §. nunc

dicamus.uersic.circa hoc autem.in 2.parte,& sentit in ti.de rela.§.qualiter.in tertia forma, incip.sanctissimo &c.nouerit sanctitas uestra,&c.& Ioan.And.qui id tamen dubium esse dicit in cap.Romana.§. quod si obiiciatur,& ibi Domi.columna penul.uersic.in fin.glo.& ex primo.de appel.lib.6.& in cap.cùm speciali,super 4. glo.& ibi etiam Imo.col.5.uersic.& not.quòd ut etiam Panor.col.2.uersi.& pone exemplum,Philipp.Dec.col. 2.eod.titu.Imo.in ca.prudentiam.col.6.uersic.in glos. duobus.de offi.deleg.Philip.in cap.postremo.col. ult. de appel.Firmia.in tracta.de episc.in 4.parte,lib. 4.col. 8.uersi.secunda si est compater,& in suo fertili indice, seu mauis repertorio,in uerbo,compater,uersi.13.& Iason in l.cùm apertissimi.col.3.uersic.sexta causa.C. de iudi.bened.in repe.d.c.Raynutius.in uerbo , in eodem testamento relinquens.huius initij 2.num.20.de testa. ubi tamen id dicit tum demum procedere , si ex more patriæ tanta ex hac necessitudine oriatur amicitia,quãta inter consanguineos.

6 Quin & non parum multi maximæ authoritatis fuerunt in ea sententia , ut existimarint istos non esse testes idoneos,in hac enim fuit Bald. in d. l. generaliter. ff.de in ius uocan.& ibi Alex.col.2.uersicu. ex ista æquiparatione,Saly.in l.testis idoneus.ff.de testi. per tex.in l.si quis alumnam,& ibi no.C.de nupt.& Raph.Fulgo. in l.4.§.prætor ait.ff.de in ius uocando Alex . subdubius tamen,consi.143.quoniam abundè & rectè conclusum.col 2.uersi.quidam etiam ex illis testibus,libr. 2.& consil.34. uiso processu causæ uertentis inter Cer. col.6.uersi.ad hoc etiam accederet,lib.3. ubi tamen dicit in ea re non se facere magnum fundamentum, Philip.Fran.qui id dicit sing.in cap.1.in prin.col. 3. uersic. in glo.in uerbo,spirituale.de cogna.spir.libr. 6.Steph. bertran.cõsi.178.uiso processu,nu.13. lib.2. & Matthæ. Afflict.in constitu.Siciliæ , cuius est exordium, mores dissolute uiuentium,uersi.30.

7 Con

7 Contrarium tamen tenuerunt alij multi, & numero authoritate superiores, & nonnulli ex illis scilicet bar. consi.92.in quæstione uertente inter dominum Simonem.col.3.uersi.nec obstat quod ipse est Sanctolus pater.& Bal. sibi contrarius in l.parentes.col.2.uersi.quæro igitur utrum lex nostra, & ibi etiam Saly. sibi quoq; contrarius.C.de testi.idem Saly.& Flori.in d.l.testis idoneus.ff.eo.Rom.Alex.Sibi contrarius, Soci.& Iason in d.l.generaliter.ff.de in ius uoc.Io.Ana.in c cùm dilectus.col.ulti.de accusa.alter.Io.Plat.in.§.testes, Instit.de test.Alber.Maleta.in tracta.de testi. in 1.parte 1.partis col.8.in paruis, uers sed quid erit de patre. Alex. in addi.Bar.in l.in legibus.ff.de testi.& conf.42.in causa & lite uertente.col.ult.uersi. nec obstat quòd unus, lib.3.& consi.125.uiso themate.col.2.lib. 4.& cõsi.186. uiso processu causę uertentis inter Ser.Ioannem.col.2. uersi.non obstat etiam si diceretur, lib.7. Fran. Are. in cap.cùm oporteat.col 4.uersi nunquid autem cõsanguinitas.de accusa.Corn.consi.61. uisa copia processus.col.3.uersi.ostensa itaque, lib.3. Cæpola causarum ciuilium.consi.5.in quæstione uertente.col.1.uersicu. nec etiam ex eo, & Fely.in c.cùm nuntius.col. 1. uersi. & inquantum docto.de testi.& Iason in d.l.cùm apertissimi.col.2 uersicul facit quod singulariter.C. de iudic.& in d.§.pœnales, ubi suprà. Inst.de actio.Carolus Ruinus consi.81.uiso processu.col.7.nu.19.libr.3. Lafran.Oria.in repet.cap.quoniam contra falsam, in materia testium de proba.Aufrer.in tracta.de reprobationibus testium, in litera p.uersi. pater spiritualis.bened. in d.cap.Raynutius, in uerbo, & uxorem nomine Adelasiam, num.767.Steph.bertran. sibi item contrarius, consil.300.nobilis, non multò ante fin.libr.2. & nouissime Viglius Phrygius in §.pater.in glo.1.in fi.Inst. de testa.

8 Qua in re illud uerissimum esse existimo, quod traditum est à Fulgo.consi.11, emphyteuta, ad medium, nõ

omnino hos repellendos esse, sed eorum fidem non esse usquequaque integram, quod & ipsum quoque uoluerunt Alex.con.237. perspectis his.col.ulti.uersic. & posita, lib.6. & Firmi.in d.suo repertorio, in uerbo, cōpater, uersi.14. Philip. Dec. qui id dicit relinqui arbitrio iudicis in c. cùm speciali.col.2. uersi. 14. tertiò Abbas concludit.de appel.Fran.Ripa in l.admonendi, num. 181.ff.de iureiur. Alciat.dum dicit illos non esse omni exceptione maiores.in d.l.1.in princi. C.de in ius uocan. At Fran.Cur.in d.tracta.de testibus conclus. 30. adeò obscurus, ut uix intelligi possit quid ipse sentiat, licèt in hanc partem inclinare uideatur.

9 Adde & tu superioribus quòd huiusmodi patres spirituales hos filios tenentur alere, ut patres naturales, ex sententia Ioan.Fab.in l.1.C.de alen.lib.& Bal.qui tamen dubitat, in authen.nisi rogati.col.ulti.C. ad Trebel.Philip.Frā.qui id dicit no.in d.c.1.de cogna. spiri. lib. 6. Nicol. Perusi.& ipse quoque nutabundus in tracta.succes.ab intest.char.3.in paruis, uersic. septima & ultima species, barba.in repe.c.Raynutius.col.37. uers. & adduco, de test, Franc.Cur.in d.tract.de testi. concl. 30.ad fi.Catel.Cot.qui id sing.dicit in memo.inci.cōmater. Budæus uir utique admirandus in lib. 1. de Philologia, ubi scribit proditam esse quandam actionem honorariam, ad horum nutrimentum, si egeant: & nouissimè Ludo.Goza, consil.13.in hac causa.col. 2. nu. 18.licèt contrarium non obscurè uideatur tenere Bened.in repet.d.c.Raynutius.in uerbo, & uxorem nomine Adelasiam.nu.767.

10 Sed & adde, quod ipse Io.Fab.tradit, in §.sunt præterea.uersic.sed si quis.col.1.& ibi quoque Ioan.Plat.& Angel.Are.uterque item.col.1.Insti.de actio.quòd hæ personæ spirituales, de quibus loquimur, non possunt conueniri nisi inquantum facere possunt, quemadmodum nec parentes naturales, de quibus in d.§.Et quod item Barb.constanter firmauit in repe.l. cùm acutissimi.

mi.col.125.uersic u.faciat elegans.C.de fidei com.hos filios naturales excludere substitutos. Sed huic senten tiæ aperte resistit Bal.in d.authent. nisi rogati.col.pe. uersic.sed tunc quæro.C.ad Trebell. & plerique omnes.quos tibi colligimus in d.l.si unquam.in uerbo,sit sceperit liberos.nu.26.incip.nec item spirituales.

11 Sed quod minimè dubium est nostris legum interpretibus,licet nulla lege cautum sit, mulier potest accusare occisorem sui compatris, ut aliàs suorum iniuriam prosequi: id enim magna authoritate scribit Bal. in l.1. col.12.uersic.sed an commater. C.qui accu. non poss.Rom.loquens de filia spirituali,in l.quanuis. col. ultim.ff.de in ius uocan.Alexand.cõsi. 34.ubi suprà citauimus,lib.3. Ioan.Ana.in d.c.cùm dilectus.col. ulti. de accu.Bertran.Laud.in addi.Albert.Gand.in tit. qui accu.poss.col.3.Iason in d.l.generaliter. col.1. ff. de in ius uocan.& in l.apertissimi. col.2.uersic. sexta causa. C.de iudi.ubi id dicit sing.sed utrobique erranter citat Bal.in l.1.C unde ui.Catel.Cota,qui & hoc dicit sing. in dict.memor.commater.& Steph.Bertrand. consilio 178.lib.2.

12 Cætera autem hos spirituales necessarios tangentia uidebis in dictis nostris commentariis in d.l.si unquã. Sed quod ad hunc nostrum casum specialiter pertinet, sequendum arbitror Paul. Castren. qui hoc casu mitiùs puniendum censet, qui compatres, patresque,ac filios spirituales receptarunt: neque enim deesse affectionem, quæ illos moueat.

h

CAVSA VIGESIMASECVNDA.

SVMMAE.

1 *Amicorum causa facit, vt eorum causa admissum, mitius sit puniendum.*
2 *Amicitiæ, quàm fraternitatis, arctius vinculum.*
3 *Societatum omnium quænam præstantissima.*
4 *Amicitiam propinquitati anteferendam.*
5 *Charitas necessitudini in ordine scripturæ prælata.*
6 *Amicitiæ fraternæ nodus herculanus.*
7 *Darij vxor, Intaphernis, fratrem præfert & viro & filiis.*
8 *Fratres sororésque, dulcissimi dicuntur.*
9 *Frater fratri in periculis ferè adest.*
10 *Amicitia æquat aut superat fraternam affectionem. & num. 13.*
11 *Frater, dicitur quasi ferè alter: amicus, alter ipse.*
12 *Frater ex commilitio amicior factus, si fratri commilitoni quidpiam donauerit, id in peculio castrensi habendum.*
14 *Amicus amico non inutiliter stipulari potest.*
15 *Stipulari pijs locis & causis quilibet potest verbis directis.*
16 *Amicus vicem procuratoris obtinet.*
17 *Amico per amicum potest acquiri.*
18 *Pacisci amicus pró amico non potest Iasoni.*
19 *Amici quæ faciunt, nihil differunt ab his, quæ nos facimus*
20 *Stipulatio non solum amici, sed & extranei ab eo ratificata pro quo fuit interposita, æquè prodesse debet atque stipulatio procuratoris, qui mandatum ab initio habuit, vt ratihabitio retrotrahatur.*
21 *Frater fratri stipulari an & quando possit.*
22 *Filiorum appellatione, veniunt nepotes: quos testator ob singularem*

gularem amorem filios nominabat ac tractabat.

23 *Inter amicos locum habet quicquid à iure statuitur inter coniunctos & necessarios ratione affectionis sanguinis.*

24 *Ab amico relictum, præsumitur relictum contemplatione personæ.*

25 *Amicum suum si quis relinquat executorem sui testamenti, sub nomine dignitatis, videtur non dignitatem, sed amicitiam considerasse. Et an mortuo executore, transeat officium in successorem in dignitate.*

26 *Amici legata ex testamento minus solenni an capiantur.*

27 *Amoris liciti ardor, num habeat vim clausulæ codicillaris modo libertatis fauor concurrat.*

28 *Amoris liciti ardor, vim habet reuocationis clausulæ derogatoriæ, in primo testamento adposita.*

29 *Legata debentur amicis testatoris, licet hæreditas non fuerit adita ex testamento.*

30 *Amicus quem testator diligit vt coniunctum, licèt re vera non sit coniunctus, habetur tamen pro coniuncto.*

31 *Amicitia & pietas fraternizant.*

32 *Amici singulares an veniant appellatione suorum. & numero 33.*

34 *Amicus pro amico an admittatur ad agendum sine mandato cum cautione rati.*

35 *Absentis coniuncti tacita voluntas arguitur ex affectione*

36 *Amici, & consanguinei pari passu non ambulant Panormi. & Alexand.*

37 *Amicus electi, an sine mandato confirmationem petere possit eius nomine.*

38 *Amicus an possit pro amico sine eius mandato impetrare literas ad beneficia.*

39 *Sacerdos alioqui postulare prohibitus, potest tamen pro cõiunctis personis, si necessitas suadeat.*

40 *Religiosus potest esse procurator pro amico monasterij, etiam laico, sicuti & pro monasterio, etiam sine abbatis consensu.*

41 *Agere quis potest sine mandato ad implementum eorum,*

quæ ad pias causas disponuntur

42 *Amico licet vim illatam coniuncto sibi strictæ amicitia, repellere.*

43 *Amicus etiam inuocatus iuuare potest amicum, resistendo etiam de facto, officiali iniuste exequenti.*

44 *Amicitia tantum operatur in considerandæ affectione, quantum sanguinis coniunctio.*

45 *Amicitia intensa maioris est ponderis ad repellendum testem, quàm fraternitas, Baldo.*

46 *Amicitia an semper repellat à testimonio.*

47 *Iurans defendere alium contra omnem hominem, non tenetur defendere aduersus suos amicos.*

48 *Mulier sicut non potest pœnam promittere, si non nupserit: nec illi quibuscum est mulieri cosanguinitas aut magna amicitia.*

49 *Stipulatio huiusmodi tum demum valet. Promitto centũ, si Titius plagium fecerit, cùm Titius ille sit meus consanguineus aut amicus.*

50 *Amicorum præsentia excludit præsumptionem fraudis, & metus. & nu. 52.*

51 *Tutor potest bonorum possessionem pupillo delatam repudiare pupilli amicis interuenientibus.*

53 *Amicis inuicem contrahentibus fraus & simulatio plerunque præsumitur.*

54 *L. cùm acutissimi. an habeat locum in amico summa amicitia iuncto.*

55 *Amicus pro amico potest appellare.*

56 *Amicus procurator constitutus, videtur tacite non contradicendo acceptare mandatum.*

57 *In iudicio si quis agat meo nomine, me sciente & non contradicente, tum demum videor id ratum habere, si inter nos amicitia intercesserit.*

58 *Donatio & liberalitas præsumitur ratione amicitiæ.*

59 *Factũ in obscuro, ex affectione cuiusq; interpretationẽ capit*

60 *Amicos vexare, tanti est, quanti consanguineos.*

61 *Vasallus perdit feudũ si cũ amicis domini inimicitias cõtrahat*

62

62 *Amicitiam quanti fecerint tum Philosophi tũ Iurecõsulti*
63 *Amicitia paterna qui aliquid impendit, non repetit.*
64 *Amici sponsi si quid donet sposæ, sposo quæritur, nõ spõsæ.*
65 *Amici parentũ possunt petere illorum liberis tutores dari.*
66 *Amicorum & cansanguineorum opus æquiparatur.*
67 *Amici adhiberi solent negotiis rebusq; mortalium.*
68 *Ad amicos qui peruenit, ad nos reuersus intelligitur.*
69 *Amici absentis vocandi, quando quid fieri debet in eius præiudicium.*
70 *Amici debitoris absentis an citandi, antequam perueniatur ad secundum decretum.*
71 *Clàm facere dicitur, qui se opus facturum non denuntiat amicis, his absentibus, quibus erat denuntiandum.*
72 *Amicus pro amico admittitur sine mandato ad recuperandam possessionem, qua spoliatus fuerat absens.*
73 *Amicis nostra secreta committimus.*
74 *Amicitia facit, vt vel seruos filios proprios nominemus.*
75 *Amici conuocandi sunt in contrahendis nuptiis.*
76 *Amicorum consilio vtendum in nostris negotiis.*
77 *Amicus non cogitur esse aduocatus contra amicum.*
78 *Amicus præsumitur patrocinari gratis pro amico.*
79 *Amicis conuocatis factum: præsumitur deliberatum.*
80 *Amici possunt facere, hæreditate delata absenti, vt ei decernatur bonorum possessio.*
81 *Amicus etiam sine satisdatione admittitur ad allegandas causas absentiæ.*
82 *Amicorum potentia, facit hominem excellentem.*
83 *Amicus si impediat citationem peruenire ad amicum, tãti est, ac si ipsemet impediret.*
84 *Amici verba latam interpretationem admittunt.*
85 *Amicorum causa patratum, clementiùs puniendum.*
86 *Eua an grauiùs peccarit, quàm Adam.*
87 *Lysander Lacedæmonius multa facinora commisit amicorum causa.*
88 *Amici causa, nõ peccãdũ, maximè cõtra Rẽpu. Ciceroni.*
89 *Amicitia improborum reijcienda.*

1 VIGESIMOSECVNDO, Si consanguineorum fauor efficit, ut quod propter eos admisimus nõ sit seuerius puniendum, non minus & amicorum causa id efficere debet, cũ amicitia necessitudini anteponenda sit; aut certè non posthabenda, uel ex Platonis Philosophorum antistitis sententia, in qua etiam fuisse uidetur Solon Atheniensium legislator, qui cùm permisisset pro uoluntate cuiusque, nisi sui essent filij, hæredem constitui, ex hoc enim uisus est (ut ait Plutarchus in uita illius) amicitiam propinquitati, & gratiam necessitudini etiam in bonorum successione præferre, præterquam tamen filiorum, quos is excipit. Isocrates orator eximius ad Demonicum scribens, miris effert laudibus Hipponicum ipsius Demonici patrem, quoniam magis approbabat sui studiosos, quàm propinquitate ulla coniunctos, existimabátque ad societatem esse potentiorem naturâ legem, mores genere, delectum necessitate.

2 Nec desunt Latini scriptores huius sententiæ assertores. Diuus enim Ambrosius (nam à diuis primùm exordiendum est) ait: Plerumque amici se potius beneuolentiæ quisque committit, quàm fratris necessitudini. Valerius Maximus, author grauissimus, cap. 7. lib. 4. in hæc uerba exoditur, Contemplemur nunc amicitiæ uinculum potens, & præualidum, neque ulla ex parte sanguinis uiribus inferius: hoc etiam certius, & exploratius, quia illud nascendi fortuitum opus: hoc uniuscunque solido iudicio inchoata uoluntas contrahit. Itaque celerius sine reprehensione propinquum auertere, quàm amicum: quia altera direptio utique iniquitatis, altera utique leuitatis crimini subiecta est. Cùm enim deserta sit futura uita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessarium subsidium temerè assumi non debet; semel autem apprehẽsam rectè sperni non conuenit,

Sed

3 Sed & utroque prior Tullius, lib. 1. Officiorum, sanguinis (ait) coniunctio, & beneuolentia deuincit charitate homines: magnum est enim eadem habere monumenta maiorum, eisdemque uti sacris, sepulchra habere communia: sed omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quàm cùm uiri boni moribus similes sunt familiaritate coniuncti. Idem quoque in Lælio, hanc sententiam hac item ratione comprobat. Ex propinquitate beneuolentia tolli potest, ex amicitia non potest: sublata enim beneuolentia, amicitiæ nomen tollitur, propinquitatis remanet: ergo illud in quo necessariò beneuolentia permanet, anteponendum est ei à quo beneuolentia remoueri potest. Hæc ille. Quòd autem ex propinquitate beneuolentia tolli possit, imò uerò plerunque tollatur, satis docet illud Ouidij uulgò notissimum lib. 1. Metamorph.

– Fratrum quoque gratia rara est.

Cuius è nostris meminit Barb. consil. 20. illud afferam in medium quod deo supremo. columna 12. uersiculo, cùm ergo tempore, lib. 2. & consilio 53. à Ioue principium. columna penultima, libr. 3. & consilio 87. propè est dominus, columna tertia, uersicul. & in hoc fratre, lib. 4. Secundùm quam sententiam, Treuellius Pollio in Claudio, uice miraculi esse opinatur fratres amare, cùm dicit, Amauit & fratres, iam potest esse dignum miraculo.

4 Id quod apertè ex Ciceronis sententia, & argumento demonstrat amicitiam propinquitati longo esse interuallo præferendam. Quod & recentiores Theologi astruunt, qui cùm de ordine charitatis disserunt, censent coniunctos sanguine in his dűtaxat, quę ipsam concernunt, amicis anteponendos in cæteris postponendos arbitrantur, ut licet uidere per diuum Thomam secunda secundæ quæstione 27. & Anto. Flor. in 4. parte summæ titul. 6. capi. 5. §. 6. At alibi idem diuus Thomas in eo uidelicet opusculo, quod scripsit de di-

lectione Dei, & proximi, simpliciter asserit amicitiam consanguinitati præponderare.

5 Apud Iurisconsultos, qui ordinem scripturæ inspiciẽdum iubent, l. generaliter. ff. de fidei com. liber. cum si. non semel reperimus charitatem necessitudini in ordine scripturæ prælatam, l. si seruus plurium, §. ulti. ibi, legatarij charitas, & necessitudo. ff. de lega. 1. & l. Theopompus, in illis uerbis, amici mei, & cognati. ff. de dote præleg. & l. sed si plures. §. in arrogato. in fin. ibi, amicus, uel cognatus. ff. de uulga. & pupill. sub. & l. affectionis, ibi, amicos, uel necessarios. ff. de donat. Et hoc quoque satis sentire uidetur Panor. in ca. ulti. ad fin. de postu. notans ex dicto Vincen. quòd ibi propinquitas profertur amicitiæ, quasi dicat secus esse alibi.

6 Quid plura? fraterna propinquitas, atque amicitia cęteras omnes (paternam semper excipio) facilè antecedit, est enim Hesiodi sententia in eo opere cui titulus est, Ἔργα καὶ ἡμέραι,

Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον.

Sed nec germano quisquam est æquandus amori.

Cui accedens Mycipsa in oratione, quam moriens ad filios habuit, apud Salustium in Iugurtha, inquit. Quis autem amicitior quàm frater fratri? Et Quintilianus suus declamatione. 321. Quæ potest amicitia esse tam felix, quę imitetur fraternitatem? certè quoties blandiri uolumus his, qui esse amici uidentur, nulla adulatio præcedere ultra hoc nomen potest, quàm ut fratres uocemus, Et paulò pòst. Nam quid est aliud fraternitas, quã diuisus spiritus? Et ut inquit P. Nigidius apud Gellium, lib. 12, cap. 10. atque etiam Festus Pompeius lib. 6. frater dicitur quasi ferè alter. Ideóque Cicero lib. 2. Epistolarum familiarium ad Cælium, de fratre loquens: Quoniam (inquit) alterum me reliquissem. Quàm copiosè, ut scribit Valerius li. 5. c. item 5. in princ. suauitatis illa recordatio est. In eodem domicilio antequam nasceretur, habitaui, in iisdem incunabulis infantiæ tem-

tempora peregi, eosdem appellaui parentes. eadem pro me uota excubuerunt, parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi, chara est uxor, dulces liberi, iocundi amici, accepti affines, sed posteà cognitis nulla etiam beneuolentia accedere debet. quæ priorem exhauriat.

7 Refert Herodotus in Thalia, quòd cùm Darius, qui primus huius nominis fuit, rex Persarum, Intapherně capite damnasset, eiúsque liberos, atque omnem demum eius familiam ad necem uinciri iussisset, uxor ipsius Intaphernis illum tandem ad eam misericordiā adduxit, ut ei obtulerit unius electionem ex uinctis domesticis suis, quem uellet liberari: illa autem ex omnibus fratrem delegit. quod admiratus rex, ab ea quæsiuit, quamobrem uiro filiísque prætermissis fratrem elegisset, ut superesset, qui & remotiori ab se gradu, quàm filij, & minùs iocundus, quàm maritus? cui illa respondens, Rex (inquit) maritus mihi alius, atque alij liberi, si hós amisero esse possunt, alius frater parentibus meis iam uita defunctis nulla ratione esse potest. Quo respō so delectatus Darius, eum, quem mulier optauerat, missum fecit, & filiorum natu maximum, cæteris omnibus interfici iussis. Cui simile est quod Antigone apud Sophoclem in fabula eiusdem nominis, dicit se fratrē uiro ac filiis anteponere, his enim amissis alios facilè comparari, fratrem uerò, si parentes obierint, nūquam sibi nasciturum esse. Quod & retulit Aristoteles lib. Rhetoricorum 3. capi. 46. uersus autem Sophoclis in eam sententiam, hi sunt:

Πόσις μὲν ἄν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν,
Καὶ παῖς ἀπ' ἄλλου φωτὸς, εἰ τοῦδ' ἤμπλακον.
Μητρὸς δ' ἐν ᾅδου, καὶ πατρὸς κεκευθότοιν
Οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἂν βλαστοῖ ποτε.
Marito mortuo alius esset,
Et alius gnatus, si hunc amitterem.
Sed matre & patre sepultis
Non potest iterum nasci frater.

8 Apud iurisconsultos non semel fratres, sororésque uocantur dulcissimi. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. & l. Thais. §. sorore. ff. de fideicom. liber. Et alibi charissimi, in eadem l. Thais. §. Lucius, extátq; decisio dominorum Rot. non ualere resignationem beneficij factam, ut frater liberetur è carceribus, tanquam metu factam: cùm illata fratri contumelia, mihi inferri censeatur, per iura quæ allegant deci. 463. dubitabatur an ualeat resignatio, in nouis.

9 Vetus est apud Platonem lib. 2. de Rep. adagium, *ἀδελφὸς ἀνδρὶ παρείη* id est, frater uiro adesto, de fido auxilio dici solitum, quoniam in rebus periculosis uix unquam frater solet deesse fratri. Quod ex Homero sumptum idem Plato testatur in Protagora, ubi Socrates Prodicum aduocans, ut Simonidem eiusdem ciuitatis hominem à Protagoræ calumnia tueatur: Videor equidem (inquit) aduocare te (quemadmodum ait Homerus) Scamandrum ab Achille obsessum Simoentem aduocasse, scilicet lib. Iliados 21.

φίλε κασίγνητε σθένος ἀνέρος ἀμφότεροίπερ
σχῶμεν. id est, ad uerbum,
Dilecte frater fortitudinem viri ambo
Impediamus.

At Plutarchus in Cæsare tradit Cascam Cęsare retinente gladium fratris auxilium uerbis Græcis inuocasse:
ἀδελφὲ βοήθει.

10 Verùm hanc tam magnam affectionem fraternam superat, aut certè æquat amicitia. Est enim amicitia ipsa ueluti quædam fraternitas, ut est text. in l. uerum. in prin. iuncta gloss. ff. pro soc. & not. Soci. consil. 263. capio primum. col. 6. uersic, sed ad ista respondeo, & Iason in l. quæ dotis. col. 13. in 3. casu. ff. solu. matri. Ideóque quos impensè diligimus, plerunque fratres uocamus, ut iam diximus ex Quintiliani sentẽtia, & attestatur iuriscõsul. in l. nemo. §. 1. ff. de her. insti, ubi & illud quoq; dicitur nõ uitiari institutionem amici extranei, sub

sub fratris appellatione factam, nec immerito, nam (ut Menander ait) puta fratres ueros amicos.

11 Propterea quemadmodum frater (ut dictum est) dicitur quasi fere alter, ita & amicus ueteri prouerbio dicitur alter ipse, quod ad Pythagoram authorem plerique referūt, alij ad Zenonem Stoicorum principem, qui interrogatus quis esset amicus, Alter (inquit) ego: author Laertius. Cuius sententiæ meminit Aristoteles lib. Ethicorum 9. cap. item. 9. Idem lib. Magnorum moralium, ἐστι γὰρ, ὥς φαμεν, ὁ φίλος ἕτερος ἐγώ, id est, Est enim, ut dicere solemus, amicus alter ego. & Cicero in Lælio, & diuus Hieronymus ad Augustinum sic scribens, Cum amico quasi cum altero se esse loquendum, & è nostris barb. con. 3. clementissimi Dei patris nostri. col. 5. uersic. item adduco iura, lib. 2. & in repe. c. Raynutius, quam Ioannam uocant. de testa. & in repe. l. cùm acutissimi. col. 11. uersi. & si uerbis daretur audacia. C. de fidei. com. Cui simile est quod Pythagoras effici in amicitia uolebat, ut unus fiat ex pluribus, sicuti tradit Tullius lib. 1. offic.

12 Quid? quòd leges pluris æstimarunt amicitiā, quàm fraternitatem, ut quæ sanxerint magis amicitiæ, atque consortij rationem esse habendam, quàm fraternitatis ad metiendam qualitatem rerum à fratre, eodémque commilitone donatarum, ut est tex. no. in l. cùm allegas. C. de castrem. pecul. lib. 12. ubi si frater ex commilitio amicitior factus, fratri commilitoni quidpiam donauerit, id in peculio castrensi habendum est, considerata potiùs qualitate amicitiæ ex militia auctæ, quàm fraternitatis: éstque omnino similis text. nisi quòd generaliter de agnatis loquitur, in l. pe. in prin. ff. eo. tit. quarum legum authoritate subnixus Alberi. in l. sed & hæ personæ. ff. de procur. dicit amicitiam plus habere ponderis, quàm fraternitatem.

13 Itaque Salomon ille omnium sapientissimus prouerb. 18. c. in fi. Vir, ait, amicabilis ad societatem magis

amicus erit, quàm frater. & Esdras ille propheta, & scriba Hebræus, sermonis ordine palam docuit cedere fraternitatem amicitiæ, cum scribit c. 4. Non meminerũt, cùm biberunt, charitatem nec fraternitatem. Homerus ille ingeniorum fons uberrimus, suum Odysseæ li. 8. ita claudit:

> Ἤτις που καὶ ἑταῖρος ἀνὴρ κεχαρισμένα.
> Ἐσθλὸς ἐπεὶ ου μέν τοι κασιγνήτοιο χερείων
> Γίνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ.

Quibus significatur amicũ, siue socium gratum, bonũ, & prudentem, fratre inferiorem non esse.

14 Ex quibus forsitan plerisque poterit uideri, quòd sicut frater fratri non inutiliter potest stipulari, quanuis alter alteri stipulari non posit, ut est glo. no. in §. 2. Instit. de stipul. ser. ita & amicus amico non inefficaciter stipulari poterit. Quæ sententia primò confirmari uidebitur per text. sing. nondum ab aliquo (quem uiderim) ponderatum in l. si libertus artem. ff. de oper. liber. ubi si patronus fuerit stipulatus operas à liberto, qui artem Panthomimi, uel medicinę, exerceat, ea stipulatio & ad amicos patroni extenditur, quibus ludos edentib. uel ægrotantibus uidetur ipse patronus fuisse stipulatus libertum operam gratuitam prębiturum. si ergo ex stipulatione in fauorem amicorum præsumpta, atque coniecturata tantùm, quis amicis obligatur. multò magis ex stipulatione pro amicis expresse facta, & quæ reuera interuenit, ne plus ualeat præsumptio in casu præsumpto, quàm ueritas in casu uero, habeátque tacitum plus roboris atque uirĩu, quàm expressum, contra text. in l. qui ad certum. ff. loca. & l. filio. ff. de lib. & posthumis cum similibus.

15 Hanc opinionem secundò adiuuat hæc ratio, si id facit pietas, siue pia causa, ut alter alteri posit stipulari, ut certè facit, per gloss. in cap. quotiens cordis oculus. in uerbo, ex parte. 1. quæstione 7. per quam dicit Bald. in l. illud, columna secunda. uersiculo, ego addo.

C. de

C.d.sacrosſ.eccl. quòd etiam uerbis directis poteſt quilibet ſtipulari piis locis. & cauſis, & ad hoc facit illam ſing. & poſt eum Barb. conſilio 87. prope eſt dominus, columna ſecunda, lib. 4. de quo plenius dicemus in priuilegiis piæ cauſæ, conſequens eſt, ut id quoque amicitia efficiat. Sunt enim amicitia, & pietas quadã cognatione connexæ, & quodammodo fraterniſant: cuius rei etſi deeſſent alia teſtimonia, illud ſanè ad id probãdum ſufficeret, quòd quemadmodum amicitia diis, & parentibus peculiariter priuatimq; debetur, utpote cũ duobus præceptis decalogi, primo, ſcilicet primæ tabulæ, & primo itẽ ſecundę tabulæ ſpeciatim præcipiatur: ita & pietas propriè, & ueluti domeſticè erga deos, & parentes dicitur, ut perſpicuum eſt omnibus, & probatur. Primùm quidem de Deo, per id quod ſcribit Cicero in Topicis, æquitatẽ tripartitã, quòd una ad ſuperos deos, quæ pietas appellatur, &c. Et quod in li. quos ſcripſit. De natura deorum, in multis l. oſtendit pietatẽ obſeruari potiſſ. circa obſeruantiã diuini cultus, quod & diuus Auguſtinus ſępius ſcriptũ reliquit, & prǽſertim in libris De ciuitate Dei, & in eo lib. qui Enchiridion inſcribitur. ubi & eandem dicit appellari, quæ à Gręcis *εὐσέβεια*, uel certè *θεοσέβεια* dicitur, quarum utraque ad religionem, & ad Deum pertinet. Ideóque Speuſippus Platonis diſcipulus in ipſius Platonis deffinitionibus, hanc ita deſcribit: Pietas eſt iuſtitia erga Deum, uoluntaria ueneratio Dei, recta honoris diuini ſcientia. Et hoc nimirum confirmat, quod legum interpretes dixerunt, piam cauſam definientes, tam ſuper l. 1. C. de ſacro. eccleſ. & in authentic. ſimiliter. C. ad leg. Fal. quàm alibi ſæpe, illam uidelicet ad Deum ferè referentes. Et ſanè ſemper dicitur relictũ in piam cauſam, quod Deo relinquitur, ut dicit Pet. Peru. in tractatu canoni. epiſc. cap. 10. per text. in l. 1. §. ad municipium. ff. ad leg. falc. & ſequitur Firmi. in tract. de epiſco. in 4. parte, lib. 4. in 31. quæſtione, uerſiculo, congruenter, cum multis aliis

concord. à me collectis in cōmentariis piæ causæ, propterea tex. in §. quia uerò multùm. in authentic. ut sine prohib. mat. appellat impietatem, Dei offensionem.

Secundum de parentibus satis nostris legibus (ne lōgè exempla repetamus) comprobatur in l. 2. ff. de inoffi. testa. & in l. penul. ff. de obse. liber. ubi hæc uerba scribuntur: Nam pietatem libri parentibus debent. cui concinnēs Seneca lib. 6. de beneficiis, Debemus (inquit) parentibus nostris pietatem. Pietas ergo (ut iterum dicamus) & amicitia cum iisdem propriè debeantur, fraternisant. Non mirum igitur, si Tullius parēs eloquentiæ qui nominum proprietates probè intellexit, hoc pietatis nomen, cùm ad amicum scriberet, studiose usurpauit in epistola ad Lentulum, quę prima est familiarium epistolarum: Ego (inquit) omni officio, ac potiùs pietate erga te cæteris satisfacio omnibus.

16 Huic item opinioni tertiò adstipulatur, quòd amicus uicem procuratoris obtinet, utpote qui sine mandato id possit facere, quod procurator, etiam cum mandato, ut paulò infrà dicetur. Sed procurator non solùm potest domino stipulari, sed & id in dubio, cùm res illius agit, facere intelligitur. l. post dotem, & ibi doctor. ff. sol. mat. cum si. Ergo & amicus id potest.

17 Facit quartò tex. not. in l. si unus. §. 1. iuncta glo. fin. in uerbo, uidemus. ff. de pact. ubi licet alteri per liberā personam acquiri non possit, l. ultim. C. de acqui. poss. cum si. potest tamen amico per amicū, ea potissimùm ratione, qua satis uidetur alicui acquiri, quod amico ipsius acquiritur. Quanquam Bald. & Angel. ibi eam gloss. uideantur intelligere, quando amico acquiritur liberatio eius rei, in qua propter me grauabatur, uerbi gratia, quia pro me fide iusserat, in quo casu loquitur text. ibi. Sed utcunque ea gloss. intelligatur, est proculdubiò in ratione amicitiæ maiorē in modū notanda, atq; (quod monent ipsi Bal. & Angel.) menti tenenda.

Sed

18 Sed Iason ib. illud non admittit, dicens huiusmodi interesse amicitiæ non satis esse, ut quis alteri stipulari possit, uel pacisci, ut uoluit glo. no. in l. fide iussoris. in uerbo, neq; enim, & ibi doct. ff eod. & uidetur esse text. in l. 3. §. sed & si fortè. ff. iudica. sol.

19 Sed & quintò ad supradictam sententiam quę admittit stipulationem fratris pro fratre, accedit, quod pulchrè dicit Bal. con. 431. & quia in accusatione institu-ta, uersi. quinta ratio, lib. 4. ea quæ fiunt ab amicis nihil ab his distare, quæ nos ipsi facimus, arg. l. cùm seruus. ff. de uerb. oblig. & l. liberto. ff. de nego. gest.

20 Sextò, hanc sententiam fulsit hęc ratio: Ratihabitio sequens retro trahitur, & mandato æquiparatur, l. ult. in fi. C. ad Maced. Ergo stipulatio nō solùm amici, sed & potiùs extranei ab eo ratificata, pro quo fuit interposita, æquè debet prodesse, atque stipulatio procuratoris, qui mandatū ab initio habuit, ut ratihabitio retrotrahatur.

21 Hæc quidem scripsi magis exercendi mei aliorùmq; ingenij, quàm ut sperarem me legum peritis persuasurum amicum pro amico posse stipulari, cùm nec frater fratri stipulari possit, nisi cùm sunt in eiusdem potestate, prout etiam intelligit glo. quam citauimus in §. 1. Insti. de stipul. seru. eadem uidelicet ratione, qua pater filio, quem habet in potestate, stipulari potest, & cōtrà filius patri, in cuius est potestate, & seruus domino, ut est text. in d. §. 1. & in l. quodcunque. ff. de uerb. oblig. Quòd si filius sit emancipatus, non potest stipulari patri, per l. debitor. §. ult. ff. ad Trebel. & uoluit Bart. in l. quod dicitur. §. ult. ff. de uerb. obli. & Bal. in l. executorem. col. 3. uersi. si uerò non est præsens. C. de excut. rei iudi. ubi reddit rationem, quia patria potestas, quæ inuenta est ad acquirendum, euanuit, subdítque per eandem rationem, idem esse in filio naturali tantùm, ut uidelicet, nō possit patri stipulari, quia in eo cessat patria potestas: & utrunq; sequit Ias. in d. l. quodcūq; in prin.

&c in d.l.quod dicitur.col.13. uersiculo quintò quærit. Nec è diuerso pater filio emancipato, ut tenuit Petrus Besutius in d.l.quod dicitur, per text.in l.si genero, cũ glo. C.de iur.dot.& alia quædam quæ allegat: de quo tamen uide Bal.in l.cùm dos. ff. de pac.dot. Bar. Imo. Raph.C.Alex.& Iaſ.l.quod dicitur, bar. in l. stipulatio ista habere.§.si stipuler.in 8.fal.ff.de uerb. oblig. Imo. Pau, Ca.Alex.& Ia.in d.l.quodcunque.§.si quis ita.eo. ti.Nec etiam mater stipulari filio potest, quod sine dubio est, id attestantibus Bart.in l. pactum dotale.C. de pac.conuen. & in l. pater, per illum text.eo. Cy.& aliis in l.2.C.de prætor. stip. Bal. in d.l. executorem,& in l. cùm dos.ff.de pac.dot.& l.Caius,& ibi Imo.ff.sol.matri.& nemo hactenus contradicit, licèt uideatur textus in contrarium in d.l.publia.ff.depo.Nec etiam in contrarium filius matri, per l.inter socerum.§. cùm pro se. & ibi Bal.ff.de pact.dot.& in l.debitor.§.ea quæ, & ibi not.Alex. ff.ad Trebel.& not.etiã gloſſ. in l.publia.in princip.in uerbo, filio. ff.depo.Cy.in d.l.2.C. de cõtrahen.& commit.stip.& doct.in d.l. quod dicitur.ff.de uerb.oblig.Nec deniq; maritus uxori, secundum Raynald.& Alex.in l.pactum.C.de pact.cùm tamen amor cõiugum cæteros superare uideatur, ut latè diximus in nostris commentariis ad l.si unquam. in præfatione, un.12.incip.sed ut redeamus.C.de reuo.donati.

22 Quid si ostenderimus, uel nostrorum doctorum authoritate, amicitiam superare parentum affectionem, qua nullam esse maiorem ferunt, ut & latè ostẽdimus in uerbo libertis, num.96. incipi. nam amicitia,& multis seq. Sed ut clarè id quod proposuimus, liqueat, id primum scire oportet, esse tex. not. l.alimenta § 1.ff de alim.& cib. leg. ubi licèt aliàs appellatione libertorum non ueniant liberti libertorum, ut est tex.in l.pater.§. duobus.ff.de lega.3.& l.Modestinus.ff.de uerb.signifi. ueniunt tamen liberti libertorum, quos ex singulari dilectione testator, qui testamẽto quidquam libertis suis relinquit,

relinquit,ut suos tractabat. & ex hoc nota. Bartolus in d.§.duobus.quòd licet appellatione filiorum, non ueniant filij filiorum,id est nepotes,l.quòd si nepotes.ff. de testa.tute. & l.filij.& l.iusta. & l.liberorũ.ff.de uerb. signi.fallit tamen in nepotibus,quos testator ob singularem amorem, ut filios nominabat, atque tractabat quòd dictum sequitur Alex.ibi in addi.& Roma. in repe.l.si uerò.§.de uiro.in 35. fal.in princip.ff.sol.matri. Ex quo facilè colligitur maiorem haberi rationem affectionis,& dilectionis,quàm qualitatis nepotis,nisi & singularis adsit dilectio.

23 Igitur cùm omnium sententia,amicitia nulla ex parte sit necessitudini posthabenda, ideo quidquid à iure statuitur inter coniunctos, & necessarios ratione affectionis sanguinis, hoc ipsum quoq; obtinet inter amicos, ut not. Panor. uir omnium opinione iuris peritia clarissimus,in ca.requisisti,columna penultima,de testamen.per gloss.ibi,in uerbo præsumitur, & in uerbo, nec est.& Alex.in l.exigendi, columna secũda,uersiculo,& id quod dicitur,& ibi etiam Iason,columna secũda,& rursum col.5.ursicu.cõtrariam opinionem. C.de procurat.& Barb.in l.sciendum col.33.uersi. ego tetigi istum passum.ff.de uerbor.oblig. ubi facit singu. gloss. in d.uerbo,præsumitur.& in cap.cùm M.ferra. columna sexta,uersiculo,quinimò dico fore,de cõstit.de rescript.& in cap.coram nonnullis.col.5.uersicu. pro declaratione.de offi.de leg.& in repe.ca.Raynaldus.col. 118.uersiculo undecimo limita.de testa.& cõsi.75.sapienter scribitur.col.5. uersi.item dicit iste, lib. 4. Fely. in d.cap.quoniam abbas. col. 3. uersiculo capio illud. ubi & illam gloss. dicit sing.& Iason in l.si res obligata, columna 2.uersicu.adde aliud.ff.de lega.1.& in l.Titia columna sexta.uersicu. ultimò circa istam.ff.de uerbo. obliga.& consilio 70.constat ex instrumento. col. ulti.lib.1.Alcia.in l.latæ. §. amicos. ff. de uerb.signi. Hippo.Marsil.in repe.rub.ff.de fide iussor.num.134. Ioan.

Montefer.in repet.l.frater à fratre.col.6.in 4.no.ff.de condic.indeb.

24 Innititur autem(ut iam diximus)Panor.huius sentẽtiæ princeps in d.cap.requisisti, authoritate duarum illarũ gloſſar.& alterius, quã postea designabimus, quæ & ad hãc rẽ(de qua tractamus)maximẽ pertinent:priores quidem in eo ipso cap.requisisti,in uerbo, præsumitur,& in uerbo,nec est,quæ dicit quòd sicut relictũ prælato à consanguineo,præsumitur contemplatione personæ non ecclesiæ relictum,ut ibi est text. ita & relictũ ab amico,per text.ad id optimũ in cap.quicunq;,quod est 2.in princip.cùm dicit,atque amicitia.12. quęstione tertia.quod &ipsum uoluit Inno. in cap.2. colum.1. in uerbo, disponere,de sepultu. & Bal. post Pet.in authentic.licẽtiam.columna prima.C.de episco. &cler. argu. l.si seruus plurium.in fin.ff.de lega.1.&in l. si quis seruum. §. si inter duos.ff. de lega. 2. & l. qui habebat.ff. de rebus dub. & in le. socium qui in eo . § . ultimo. ff. pro soc.

25 Altera autem gloſſ.quam citat Panor.in d.ca.requisisti,est in capi.2.in uerbo,expreſſerit.de testa.li.6.quæ dicit,ut ipse Panor.refert,quòd si quis reliquerit executorem testamenti amicum suum,sub nomine dignitatis,uidetur non dignitatem,sed amicitiã consideraſſe, ideo mortuo ipso executore non transit officiũ in successorem in dignitate:quod & idem uoluit ipse Panor. in cap.quoniam abbas. col.2.uersic. sed conclude sic. de offi.de leg.ubi & ad hoc facit not. glos.in d. uerbo, expreſſerit,quæ tamen nullam de amico facit mentionem,sed tantùm de propinquo loquitur.

26 Stat ergo huiusmodi conclusio statuta in consanguineis,ratione affectionis trahi & ad amicos , ex quo & illud manare potest,quòd quemadmodum liberi,nec etiam cæteri capiunt legata ex testamento minùs solenni,l.ultimo.C.fami.ercisc. & l.hac consultissima.§.ex imperfecto.C.de testam. utpote cùm in huiusmodi testa-

ftamento condito à patre inter liberos, femper intelligitur claufula codicillaris, ut uoluit gloſſ. reputata fin. in l. cohæredi: §. cùm filiæ, in uerbo, nō ualuit. in fi. & ibi Imo. & recentiores. ff. de uulga. & pupil. Raph. Fulgo. in l filij. C. famil. ercifc. ubi ponderat gloſſ. fimilem ibi, in uerbo, ab inteftato. & Alex. in l. ul. in 2. col. C. de codi. & idem Alex. & Iaſon, qui illam glo. dicunt fing. d. §. ex imperfecto. Ita quoque & amici, ueluti liberorū non abſimiles, ex teſtamento item minùs folenni legata capiuntur, ut uoluit gloſſ. no. in teſtamento. ff. de fidei. liber. quam alibi non reperiri dicit, & fequitur Bal. in l. fi iure. C. de teſta. manu. eam quoque fin. dicit Mattheſ. in not. 41. nota mirabilem, doct. & barb. confilio 3. illud referam in medium quod belliſsimè ſcriptū eſt, columna tertia, uerficu. ita in propofito, li. item 3. & Iaſon in l. 1. columna quinta, uerficu. & clarum eſt. C. de fum. tri. & fid. catho. in lect. Ticinenfi, & in l. non dubium. columna ulti. uerficul. ideo tu reſpondeas. C. de teſta. & in l. cum alienam, columna fecunda in 3. limitatione. C. de lega. barb. in repetitione dictæ l. cùm acutiſſimi, dict. columna 11 & iterum confilio 22. clementiſſimum Deum oro, uerfi. primo dicitur in puncto. col. 3. lib. 4. qui poſteaquam dixit eam glo. reputari fing. ab omnibus, fubiũgit fimilem eſſe in d. l. fi iura. & pro his eſſe text. quem in d. l. cùm acutiſsimi, fcribit à nemine uſque ad fua tempora fuiſſe ponderatū in d. l. cùm alienam. Sed (quod pace illius dixerim) illum ipſum text. ad ad hoc longo antè interuallo allegauit gloſſa in d. l. in teſtamento, ubi & in eam rem multò melior eſt text. quem & ipſum ad hoc facit fin. Roma. in repet. dict. §. de uiro. in 26. fal. in princ. ff. fol. matrimo. & con. 179. ampliſsime doctor. columna penultima. uerficulo. ad quod dicendum moueor. & Matheſal. d. no. quadrageſimo primo.

17 Hincque fcilicet ex eo, quod dicit ea gloſſ. in d. l. in

testamento, assumit bal. in dict. l. si iure. C. de testa. manu. quod ardor liciti amoris habet uim clausulæ codicillaris, quod quidem licet non audeat simpliciter affirmare, sed tum demum solùm, si libertatis fauor concurrat. Tametsi ipse idē id sine ullo delectu uoluit per eandem gloss. ipse bald. in sua Margarita, in uerbo, Codicillus, uersiculo penult. ubi & eam gloss. dicit singula. & Roma. in illis duobus locis nuper citatis. Alex. in d. l. cùm alienam columna secunda. & ibi Iasòn in d. 3. limita. & barb. in d. l. cùm acutissimi. dict. co. 11. & in repet. cap. Raynaldus. col. 118. uersicu. undecimo limita. de test. & in rubric. de rescript. in clemen. columna octaua. in paruis, & in tracta. de præstan. Cardi. in 3. quæstione. 1. partis col. 2. uersicu. & pro tanto dicit. & iterū col. 14. uersic. & quod dixi. & d. consilio 3. co. 5. li. 4. & consilio 77. præclare scribitur. col. 2. lib. 4. Soci. qui id sing. dicit, an. 58. Ioannes. columna tertia. uersic. accedit, lib. 1. Iason qui ubique ferè id dicit sing. in d. l. 1. C. de sum. trini. & in l. exigendi. in 3. not. uersicu. secundò facit. C. de procur. & in d. l. non dubium. C. de testa. & in l. eam quam. col. 6. uersicu. prima fallentia, & iterum col. 9. uersicu. circa decimum casum. C. de fidei com. & in l. uerbis ciuilibus. col. 3. uersiculo, tertius casus. ff. de uulgar. & pupil. & in l. si mihi & tibi. § in legatis. columna ulti. ff. de lega. 1. & Fely. in cap. 1. ad fin. de testib. Canel. Cota in memor. incip. amor. licitus, Alcia. in d. l. latæ. § amicos. ff. de uerb. signi. Panthal. Calde. in repet. l. 2. col. 71. uersicul. secundo loco. C. de rescind. uend. Hippo. Marsil. in dict. repet. rubri. de fide iuss. ubi suprà. & bened. in cap. Raynutius, in uerbo, testamentum, huius initij 3. nu. 46. de testa. & Anto. bauer. in repet. l. cum filio, char, 4. col. ult. ff. de leg. 1.

28 Ex hoc quoque Rōma. d. consilio 179. quo loco suprà citauimus, aliud depromit, quod & huc pertinet, scilicet, quod is ardor liciti amoris habet uim reuocationis clausulæ derogatoriæ, in primo testa appositæ.

Quod

Quod quidem dictum dicit singul. Iason in d.l.1.C.de sum.tri.& dict.l.exigendi, ubi supra. C. de procur. & in d.l.mihi & tibi.§.in legatis.columna ultima.ff. de leg. 1.& in dict.l.non dubium.colum.ultim.C.de testa.ubi etiam dicit hoc esse multum notandum ad declarationem l.si quis in principio testamenti,cum his quę not. Bartolus ibi.ff.de leg.3.& in l.sancimus.C. de testamē. ubi & ipse Iason,colum penul.uersic.id dictum memorat,& sequitur,licet in dicta l.non dubium, dicit se credere non esse uerum. Sed id etiam sequitur Alciat.in d. l.latæ.§.amicos.de uerb.sign.

29 Nec hinc multum abest,quod sicut legata debentur uenientibus ab intestato, licet hæreditas ex testamento non fuerit adita,l.1.& ult.C.de codicil.cum si.Ita & amicis testatoris debetur, ut uoluit glo.no. in d. l.eam quam, in uerbo, decimò propter pietatem, & affectionem,per text.in d.l. in testamento,quā glo. ibi omnes approbant,quos uide & maxime Alex.& facit sing.Bal. in repe.l 1.col.14.uer. super nona q. dicit prędictus doctor.c.de sacro.eccle.Et ultra alios eam no.ad id quod suprà diximus,pietatem, & amicitiam comparari,ut uidelicet,quæ ratione pietatis locum obtinent, ea quoq; ratione amicitiæ procedant.

30 Quibus & proximum est,quod uoluit Gul. Cu.in d. l.cùm alienam. quem & ibi refert & sequitur Alex. col. 2.uersi.in glo.fin.ibi, æstimat, ubi hinc occasione sumpta, quod text. ibi dicit legatum rei alienę ignoranter factum non ualere,nisi fiat coniunctæ personæ,scribit quòd amicus quem testator diligit ut coniunctum . licet re uera non sit coniunctus,habetur tamen pro coniuncto,in casu d.l.arg.l.si seruus plurium §. fin.ff.de lega.1.& d.l.nemo.§. 1.ff.de hæred.instit. Quod & idem uoluit Fulgo.in d.leg. cùm alienam,loquens in amico ualde dilecto , cui uidelicet testator sæpe plus afficitur , quàm coniunctis personis , & ibi etiam Paulus. Cast. loquens in familiari dilecto, qui longo tempore

seruiuit testatori, & ibi quoq; Iason in d. 3. limitatione. & Barb. in d. c. Raynaldus. d. col. 11. ubi ad hoc allegat glos. quam dicit ualde sing. in d. l. cùm alienam, quanuis gl. ibi nihil dicat, sed credo quòd uoluerit allegare tex. in d. l. cùm alienam, qui optimè ad hoc facit in illis uerbis, Vel aliæ personæ.

31 Ad quod facit quòd suprà diximus, pietatem, & amicitiam ueluti fraternisare, nam ualet legatum rei alienę ignoranter factum piæ causæ, ut sing. uoluit Roma. consil. 235. quò ad primum. col. 2. uersic. ult. uidendum. per tex. in l. Paulus. ff. de fidei commis. liber. ubi fauore libertatis ualet legatum: etiam si testator ignorauerit seruum, cui libertatem reliquit, esse alterius, putans esse suum: ualet autem argumentum à relicto libertatis, ad relictum ad pias causas, ut asserit Bal. in l. proximè, ad fin. ff. de his quæ in testa. delen. & in l. Titio usufructus §. ult. ff. de cond. & demonst. de qua re dicam latiùs in priuilegiis piæ causæ.

32 Facit prætereà, quod sing. dicit Bald. in l. 1. col. 12. uersic. quid de singulari amico. C. qui accusa. non poss. quòd singulares amici ueniunt appellatione suorum: Nam amicus amico dicit, Tuus sum in omnibus, & me tuum esse recognosco, ut dicit gl. in l. coloni, in uerbo, & cuius ipsi sunt. C. in quib. cau. li. 11. quod dictum Bal. pro sing. commendat Firmi. in suo Repertorio, in uerbo, suitas uersicu. 32. & Catel. in d. memor. incip. amor licitus, & iterum in alio memor. incip. suorum appellatione. Et idem quoque uoluit per illam glo. in d. l. coloni, Barb. in d. l. cùm acutissimi. d. col. 11. ubi dicit eam glo. esse scribendam literis aureis, tacito tamen nomine Bald. Et rursum col. 41. uersic. ego superiùs, ubi facit illam glo. sing. & iterum col. 49. uersi. & etiam tunc erit, ubi allegat Bald. in d. l. 1. & hoc dicit probari per text. in l. hac consultissima. §. si quis autem, iuncta d. gloss. in d. l. in testamento. C. de testa. Et idem Barb. in d. l. sciendum, col. 41. uersic. secundò partes eligunt. ff. de

de uerb.oblig.& in d.c Raynaldus,ubi suprà,& in d.cō sil.77.col,2.lib.4 in quibus tribus locis illam glo. pro sing.allegat,suppresso etiam nomine Bal.& idem barb. d.consil.22.col.3.uersic.primò dicitur,lib. 4. ubi dicit illam reputari sing.& Fely.ad hoc allegans d.glo. nulla quoque Bal.facta mentione in d.c.quoniam abbas, col.2.de offic.deleg.& in c.cùm dilectus.ad fi. de accu.

33 Non omitto tamen quod Bald.in d.l.1.nu.33.C.qui accu.non poss.dicit,quòd illa gloss.abusiuè loquitur, nec aliquo iure probatur.&Roma.in repe.d.§.de uiro, in 26. fal. dicit quòd loquitur referendo communem loquendi consuetudinem:& Barb.d.con.5. col.6. uersic.& sic ex istis,& iterum col.11.uersicul. nec obstat si quispiam,lib.2 dicit illam glo.quam posteriore loco facit sing.loqui secundum morem laicorum,& uulgariū. Nam secundum iuris dispositionem non ueniunt amici appellatione suorum,secundum glo. quam etiam in d.col.11.dicit sing.& meliorem de iure,in l.si fœmina. C.ad Turpil.ubi tamen glo.nihil omnino de amico loquitur.Sed & quod id lege non probatur, asserit Ioan. Ana.in c.cùm dilectus,col.ult.de accu post Bal.in d.l. 1.ob idq; sub obscurè negat uterq; amicum posse accusare pro iniuria illata amico.

34 Huc quoque spectat,quòd ex multorum sententia,sicut coniūctus pro coniuncto admittitur ad agendum sine mandato,cum cautione rati:ut sunt iura uulgata, ita etiam amicus pro amico.Ita uoluit Specul.cuius uel unius authoritas apud omnes quàm multorum pluris semper ualuit.ti.de aduo.§.obiicitur,uersic.est & quartus ordo.Ioan.And.Anto.Panor. qui tamen nutat in c.ult.de postul.Gul.Cu.Cy.in addi.Bal.Raph. Fulgo. & Paul.Cast.in l.sed & hæ.de procur.& Fely.in c. cùm feria,col.7.uersi.nota semper,de constit.Pet.Cy.& Io. Fab.in l.inuitus.in & l.exigēdi,& ibi etiam Saly. & Ias. C.de procur.& in l.mandatum.C.manda.Bar.in l nō solùm,§.qui alieno.uersi.ita intelligunt.ff. de procur.

Bal.in l.maritus,post princ.C.eo Fulgo.in l.tutori.C. de nego.gest.ubi dicit illum text. qui uidetur innuere contrarium,intelligi de amico leui amicitia coniũcto, Pet.Anc.in cle.1.de procur.Panor,con.7,tria,circa primum dubium,col.3,uersi.si enim quisquis agens,lib.2. Alex.in d.l.cùm alienam,col.2.C.de lega.Barb.in d.l. cùm acutissimi,col.11.& con.60.illud in medium affe ram.col.8,uersi,prætereà facit,libr,3.& Soci. (si is est) in tractatu fallentiarum,regula 219,quæ incipit,lex generaliter loquens,uersi.fallit ratione amicitiæ,& con. 263.capio primum.col.6.uersic.sed ad ista respondeo, dum allegat no.in d.§.qui alieno,& in d.l.exigendi,& Philip.Corne.con.81.primus cõsultationis articulus, col.pe.uers.hinc uidemus,lib.1.d.Iason in d.l.Titia.in prin.col.5.uersi.ult circa istam.ff.de uerb.oblig.Alcia. in l.latæ.§.amicos.ff.de uerb.signi.

35 Et ad hoc optimè facit huiusmodi ratio: Non potest uideri alia ratione statutum,ut coniunctus pro cõiuncto possit agere sine mandato, quàm propter affectionem,ex qua tacita uoluntas absentis coniuncti arguitur,quia contra ipsius uoluntatem non admitteretur coniunctus,ut est tex.expressus in l.Pomponius.§. ulti.ff.de procur. & ita expressè hanc solam huiusce rei rationem esse dicit Panor.in c.nonnulli.§.sunt & alij, col.5.uersi.& ulterius etiam suaderi posset, de constit. ubi & eadem ratione tenet contra communem op. admitti concanonicum pro concanonico,cùm ratio admittendi coniunctum militet in concanonico. Qua etiam ratione possumus intrepidè asserere amicum pro amico admittendum,cùm maior sit affectio inter amicos quàm coniunctos, potiúsque illis nostra negotia committimus, quàm istis,ut satis dictum est & posteà item dicimus,

36 Sunt tamen pleriq; non contemnendæ authoritatis uiri,qui multis magnisq; rationibus,& argumentis cõtrarium tenuerunt,quos si quis scire uelit,legat Panor. in d.

in d.c.ul.col.3.uersi.aduerte,de postul.qui licèt teneat hanc partem,dicit tamen quòd forte contrarium tene retur:legat, inquam,Alex.in repe.l.sæpe.col.33.uersic. secundò potest saluari dictum Inno. ff de re iud. & in sua addi.ad Bar.in d.§. qui alieno. Sed omnibus eorũ argumentis,& rationibus respondet Iason in d.l.exigẽ di,ut ibi uidere poteris.

37 Verùm,primam sententiam non minimùm compro bat glo.no.in c.quàm sit,in uerbo,petere,uersi. sed po ne,de elec.lib 6.quę hinc sumpta occasione,quòd tex. ibi statuit,ut electus infra tres menses post consensum electioni præstitum confirmationem petat, alioquin electio eo ipso uires amittat: Quærit,an sit satis, ut electi amicus eius nomine hanc confirmationem petat sine mandato?& concludit satis esse,modò electus ratum habeat infra illos tres menses, & illam glo. sequitur Domi.ibi.

38 Nec hinc quidem longè abest,quod dicit Panor.in c. dura,col.2.uers.idẽ in literis.de crimi.fal.quòd amicus pro amico potest sine mãdato impetrare literas ad beneficia,ut dicit notab.per glo.in c.ad aures.& c.nõnul li,de rescrip.id quod etiã dicit Barb.nulla Panor.facta mentione in d.c.Raynaldus,quo loco suprà citauimus & d.con.3.col.11.uersi.nec obstat si quis adduceret, li. 2.& cõ.54.à Ioue principiũ.col.5.uersi.ergo. nullo mo do,lib. 4.& ubiq; ad hoc allegat d.gloss.quas in primis locis dicit sing.nec alibi in cẽsura canonica reperiri.Ve runtamẽ illæ glo.nihil de amico loquũtur: imò dicũt unũquẽq; sine delectu posse ꝓ alio sine mãdato rescriptũ ad beneficia obtinenda,non etiã ad lites impetrare.& quod de amico dictum est,lõgè latèque examinat ipse Barb.in d.rub.de rescrip.in cle.col.8.& seq.

39 His quoq; accommodari potest,quod uoluit Hosti. & post eum Io.And.& Anto.in d.c.ul.de postul.quòd quemadmodum sacerdos,alioquin prohibitus postulare,potest tamen pro coniunctis personis, si necessi-

tas immineat: ut est ibi text. ita etiam potest pro amico intimo fraterna charitate dilecto.

40 Cui accedit quod tradit Inno. in c. cum i. & a. de re iud. quòd religiosus potest esse procurator pro amico monasterij, etiam laico, sicuti & pro monasterio, etiam sine consensu abbatis. sequitur Anto. in cle & si principalis, & ibi Barb. col. 12. uersi. an autem possit esse arbiter, de rescr. ubi per hoc dicit quòd religiosus potest esse arbiter inter amicos monasterij, sicuti ubi uersatur utilitas ipsius monasterij. & idem Anto. in c. 1. col. ulti. de syndi. & in c. peruenit, in 1. no. qui fil. sunt legit. Ro. sing. 276. monachus non potest, ubi hoc dicit sing. cũ aliis concord. adductis per Fely. in d. c. cùm i. & a. col. antepe. uersi. casus in quibus.

41 Adiuuat quoq; hanc opi. huiusmodi ratio. Nã quis sine mandato potest agere ad implementum eorum, quæ ad pias causas disponuntur, ut est tex. in. § sin autem qui hoc facere, in authen. de eccl. tit. Spec. ti. de instru. edi. §. nunc uerò aliqua, uersic. sed nónne quilibet de populo, & post illum Roma. qui illũ tex. dicit sing. consi. 69. uiso quæstionis themate, col. 1. uersi. secundò principaliter, & expressius con. 428. in terminis propositæ consultationis, col. 3. uersic. tertiò ad idem. & alibi fortè latiùs dicemus. Ac iam suprà demonstratum satis est, amicitiam & piam causam æquo iure incedere. Igitur & hoc quoque in amicitia, ut in pia causa obtinere debet.

42 Confirmantur supradicta, quòd quemadmodũ quis potest uim consanguineo illatã impunè propulsare, ut uoluit no. Bal. in l. raptores. per illum text. in 2. not. C. de epi. & cleri. cũ cõcord. alibi per me traditis. ita & uim amico magna & (ut nostri dicũt) stricta amicitia coniũcto illatã licet repellere. Ita no. dicit Bal. in l. ut uim. col. 3. uersi. quintò quæritur an liceat. ff. de iusti. & iur. quoniam tales amici (ut ait) æquiparantur consanguineis. allegat d. l. cũ alienã. C. de lega. Etueri (ut subdit) amici,

amici, sunt uera anima in pluribus corporibus, ut dicit Aristoteles, queis citat, lib. Ethicorum 9. c. 8. id quod iisdem ferè uerbis refert, & sequitur Barb. in d. l. cùm acutissimi, col. 11. uersic. & si uerbis daretur audacia. Sed & illud Aristotelicum citat idem Bal. in l. imperialem. in prin. tit. de prohi. alie. feu. Et illud quoque Bald. dictum in d. l. ut uim, sequitur Corne. consi. 107. uisa inquisitione, col. 3. uersic. quinimo etiam, lib. 1. Idem autem Bald. alibi, uidelicet in ca. cùm inter R. seniorem, uersi. dicit statutum, de elect. quod amico licet amici sanguinem redimere.

43 Quinetiam plus dicit Bart. (aut quisquis is fuit) in l. deuotum, in fi. per illum tex. C. de meta. & epidime. lib. 12. quòd amicus potest resistere cuicunq; inferenti uim amico, etiam in rebus. quod dicit esse notadum. quod & ibi tenet Io. Plat. per illum ipsum tex. & sequitur Corne. d. consi. 107. col. 3. uersi. quin insuper, & consi. 204. pro decisione, col. 2. uersi. & pro defensione, lib. 1. uide Barto. in d. l. ut uim. & ibi omnino Claudium de ses. & Bal. in repe. l. 1. C. unde ui. Idem quoque Bar. in. l. prohibitum. C. de iur. fisc. lib. 10. dicit quòd amicus etiam inuocatus potest (sicuti & consanguineus) iuuare amicum resistẽdo etiã de facto officiali iniustè exequenti: refert & sequitur Bal. consi. 143. super quęstione uertente, col. 2. lib. item 2. ubi per hoc pulchrè dicit, quòd amicus amico potest suffragium defensionis impartiri etiam sine requisitione.

44 Ex quibus iuncta gl. in d. l. ut uim. quæ uoluit in metienda alterius licita defensione affectionem considerari, manifestè colligitur tantum operari amicitiam in consideranda affectione, quantũ coniunctionem sanguinis. Ideóque Bart. in l. culpa caret. ff. de reg. iur. dicit quòd illa gl. non tantùm intelligitur de affectione sanguinis. Quódque ex ipsius Bar. in eo loco sentẽtia scribit Bal. in c. sicut, huius initij 2. col. ult. uersi. dicit Bart. de iureiuran. quòd licitum est consanguineis & amicis

etiam non requisitis obsessum motu proprio iuuare. Et idem ferme dicit ipse Bal. in c. 1 col. ulti. uersicu. quæro utrum quis, quod met. cau. Sed si uera dispicimus, longè ualentior est amicitiæ affectio, quàm consanguinitatis, si Iustino credimus ita scribenti libr. 5. alij fratres, aut filios, aut parentes deflent cognatos, alij amicos chariores cognatis, & suprà quoque satis diximus.

45 Et Bal. qui consi. 39. factum super quo consilium petitur, libr. 2. dicit fratrem pro fratre admitti testem in causa ciuili, nisi ratione intensæ amicitiæ repellatur. Bal. ergo ad testis repulsionem pluris æstimauit intensam (ut cum eo loquar) amicitiam, quàm fraternitatem, qua nulla propè charior est, ut diximus, coniunctio. Et idem fermè uoluit Bald. in l. parentes C. de testib. ubi & ad hoc allegat d. l. cùm allegas. C. de castrē. pecu. lib. 12. & idem Bal. in l. 1. C. de epis. & cler. ubi & in eam rem allegat d. l. cùm allegas, & in tractatu de duobus fratribus. & Barb. in ca. repellantur, de accus.

46 Sed quoniam huc prouecti sumus: nónne magna amicitia semper repellit à testimonio, ut uoluit glos. in summa. 3. q. 5. & Specul. tit. de testib. §. 1. in princ. & Bal. in c. 1. de testi. uersi. quæro nunquid. & Roman. consil. 405. quæstio proposita. & Alex. consi. 78. in causa & lite uertente inter Bartolomeum, col. 2. uersi. nec obstat etiam si dicatur, libr. 1. Felyn. in cap. quotiens, colū. 2. de testib. & facit text. in l. 3. ad princip. ff. de test. & in §. testium. 4. quæstio. 3. cum si. Nulla tamen consanguinitas præter eam, quæ est inter parentes & liberos, omnino repellit in causis ciuilibus, nisi propter aliud quidpiam aduentitium, ut plenè not. per legum interpretes in d. l. parentes, & per canonum interpretes in c. accedens, huius initij 1. ut lit. non contest.

47 Nec uidetur à proposito alienum, quod uoluit Ab. antiquus in cap. petitio. de iureiuran. quòd si quispiam iurauit alium defendere contra omnem hominem, non uidetur iurasse, nec tenetur illum defendere aduersus

uersus suos ipsius amicos, sicut nec contra consanguineos quod & Panor. ibi col. ulti. uers. non tamen placet, admittit in magna amicitia coniunctis, ad quos ipse iurans uidetur eandem, quam ad seipsum habere affectionem allegat not. in d. l. sed & hæ. ff. de procur. & alia iura. & sequitur Barb. in d. l. cùm acutissimi, col. 91. uersicu. & faciat quod uoluit. C. de fideicom. ubi & ex hoc not. quòd æquiparantur sanguinis coniunctio, & magna amicitia. Et idem uoluit nulla prædictorum doc. facta mentione Io. Montefer. in repe. l. frater à fratre, col. 6. ff. de condic. indeb.

48 Confine est & quod uoluit Cy. in l. ult. col. pen. in 8. quæst. C. de sponsal. quòd sicut mulier non potest pœnam promittere si non nupserit, quia matrimonia debent esse libera, ut ibi not. & in l. Titia. ff. de uerbor. obliga. sic nec illi quibuscum est mulieri consanguinitas, aut magna amicitia: propter quos, ne uidelicet ipsi soluendo pœnam, incommodum paterentur, nuberet mulier. quod & idem uoluit Bar. in d. l. Titia, post prin. & ibi quoque Angel. in prin. Fran. Are. col. 6. uersi. in ea glos. ibi, & Ioan. And. in c. gemma, ad fi. uersic. alij loquuntur, de sponsa & ibi etiam expresse Collec. & Panor. col. 3. uersi. uenio ad secundum.

49 Cui & simile est quod dicit Bart. in l. si plagij, uersic. quæro si ualeat. ff. de uerbor. oblig. quòd tum demum ualet huiusmodi stipulatio, Promitto centum, si Titius plagium fecerit, cùm Titius ille sit meus consanguineus, aut amicus, ut qui uerebitur facere plagium, ne incidam in pœnam.

50 Adde, quòd sicut consanguineorum præsentia excludit præsumptionem fraudis & metus. l. Polla, & ibi Bald. C. de his quib. ut indi. & idem Bal. in l. unica. col. 12. uersicul. sed pone minor. C. de confes. & in ca. sicut. col. 2. de probat. & consil. 199. refutatio non ualuit. lib. 5. & in c. 1. circa medium, de trāsact. qui hoc dicit sing. not. in d. l. Polla. Ita & amicorum quoque. l. transactio-

nem.& ibi doc. C.de transact.& Bar. in l.1. C. de præd. cur.lib.10.& Bald.in §.item sacramenta, col.4. uersic. item potest introducere,tit.de pact.iur.fir.

11 Propterea licet tutor non possit bonorum possessionem pupillo delatam repudiare.l.tutor.ff. de bon.pos. potest tamen amicis pupilli interuenientibus, quasi tunc cesset omnis fraudis suspicio,ut uoluit glo.in d.l. tutor.quam sequitur Bal.in l.pupillorum,post prin.C. de repu.hære. & ibi Iason qui eam facit sing & idē Bal. in rub.C.qui admit.col.2.uersic. & ideo de facto dicebam,ubi eam quoque facit sing.ad hoc quòd non sufficit amicos esse præsentes, nisi sciant quid agatur & intelligant negotium.

12 Et dicit pulchrè Bart.in l.frater fratre,in ult.charta. uers.3.quæro. ff.de cōdic.indeb.quòd licet paterfa.nō possit emere filio bona,quorū est legitimus administrator, cùm de his non possit filius disponere sine patris authoritate,nec possit pater se authore emere,per text. in l.1.ff.de aut.tut. Nec fortè(ut ait)contraheretur obligatio etiam naturalis, sicuti dicimus de pupillo contrahente cum tutore.l.pupillus,eo.ti. fallit tamen quādo id fieret præsentibus amicis, tanquam etiam cesset omnis suspicio,uideatúrque factum palàm, & bona fide,per d.l. transactionem. ideo ualeret.l. cùm ipse. C. de contrah.empti.quod dictum dicit sing.& memoria dignū Iason in d.l.frater à fratre.col.22. uers. signa tamē unum,in prin.&in l.singularia,col.6.uers.pulchrū. ff.si cert.pet.& in l.pacta nouissima.in 3.no. C. de pac. & in c.1.col.3.uersi.confirmo etiam per id tit.qui feud. dar.possess.

13 Sed & è contrario, quemadmodum inter consanguineos inuicem contrahentes plerunque fraus præsumitur,& simulatio,l. data,& ibi doct.C. de dona.Bart. & alij in l.post contractum.ff.de dona. cum simlita & inter amicos quoque,ut sing.uoluit Barb.d. consil.22. colū.3.libr.4.& Pau.Pic.in repet.d.l. post contractum,

col.12.

col.12.uersi.ultimò dominus Bart.concludit.

4 Quid?quòd idem Barb. in repet.d.l.cùm acutissimi, col.11.(in qua superiùs illū sæpe citauimus)dicit quòd lex illa loquens in filio, aut alio descendente hærede instituto, & rogato hæreditatem restituere, habet locū in amico grandi amicitia iuncto. Ad quod citat pleraque ex his quæ suprà diximus,dicitq; hoc sibi uideri uerissimum,& nouum,dolendum tamen, quòd à nemine graui,& excellenti doctore hoc fuerit auditū.Quod iterum scribit,& affirmat col.11.uersi. & si uerbis daretur.cum sequentibus. & refert Iason in l. exigendi,col. 5.uersi.adde etiam illud. C.de procur.ubi tamen non firmat,quin subobscurè reprobat idem Iason in d.l. Titia.in prin.col.5.nu.14.uersi. ultimò circa.ff. de uerbo. obli.& apertiùs Soci.in repe·l.cùm auus.col.3.ff.de cōdi.& demon. ubi respondet omnibus rationibus Barb.

I Nec silentio prætermittendum id quod dicit Archi. in c.statuimus,de elect.lib.6. & in c. non solent. 2.q.6. quòd licet non audiantur appellantes. nisi quorum interest,uel quibus est mandatum.l. 1.ff. de appell. recip. amicus tamē pro amico potest appellare. sequitur Luc. Pen.in l.1.col.2.uersi.item scias quòd. C.de castren.pecul.milit.lib.12.Alex.in addi.Bar.in d.l.1. Et optimè facit glo.ibi,cùm exponit illa uerba quorum interest,ita ita dicendo,uel pecuniališter,uel affectione.

16 His succinere uidetur quod post Pe. uoluit Cyn.in l. inuitus. C.de procur.col.5.uers. ex his pendet,quòd sicut coniunctus procurator constitutus uidetur tacitè non contradicendo acceptare mandatum, licèt sit secus in extraneo,per tex.in l.si filius.§.inuitus.ff.eo.Ita quoque, si magnus amicus constituatur procurator, ut scilicet uideatur(nisi expresè contradicat).mandatum acceptare, & sequitur ibi Bartol.in 2.lec. Bald.qui dicit notandum,col.2.uersicul.primò quæro,Saly c.& Paul.Ca.Inferúntque Cyn. & Bal. quòd si quis apud amicum eo præsente aliquid ,relinquat,uidetur ipse ami

cus

ibi dicentem, quòd in ſtipulationibus, & cæteris contractibus id ſequimur quod actum eſt: deinde quod in regione, in qua id actum eſt, frequentatur: in dubio uerò quod minimum eſt, ut hoc uidelicet ultimum procedat, niſi quis donet amiciſsimo, quo caſu ex tacita donantis coniectura fiet latior uerborum interpretatio. Et ad hoc facit illam glo. ſing. Roma. in repe. l. ſi uerò. §. de uiro, in 26. fal. ff. ſolu. matri. & pro ea dicit eſſe textum not. in l. capienda. §. ulti. ff. de regu. iur. cuius hæc uerba ſunt, non omnino ab ea re aliena. Quod in obſcuro ſit, ex affectione cuiuſque capit interpretationem, ubi gloſ. ad hanc ſententiam refert text. in l. cum alienam. C. de lega. ſuprà ſæpiùs citatum. Sed & illam glo. in d. l. ſemper, ad hoc not. Soci. in tracta. fal. in reg. incip. lex generaliter loquens, uerſi. fallit ratione amicitiæ, & nouiſsimè Pe. Rauen. in ſuo Alpha. in uerbo, amicus, ubi etiam facit ſingul. atque etiam text. in d. l. capienda.

60 Prætereà, quemadmodum nihil intereſt, an iudex conſueuerit uexare conſanguineos appellantium, an appellantes ipſos, ut uoluit Bartol. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori, in 9. quæſti. ff. de oper. no. nuntia. & alibi latiſsimè differemus. Idem quoque, ſi amicos appellantium moleſtare ſolitus ſit, ut nominatim dixit Angel. in addi. ad Bart. ſuper 9. quæſti. per id quod not. ipſe Bart. in l. ſi ſtipulatus fuero. ff. de uerbo. oblig. ubi dicit, quòd non prodeſt alicui habere ius habitandi in aliqua domo, niſi poſsit ſecum ducere amicum.

61 Item, ſicuti uaſallus offendens dominum perdit feudum, iuribus uulgatis, ita & offendens amicum domini, ut uidentur noluiſſe Iac. Bel. Bal. Alua. in l. imperialem. §. illud quoque, tit. de prohi. feud. alie. per Fede. & Nicol. Eueraldus (uir certè non mediocris eruditionis) in nouo pulchróque tractatu de locis legalibus, in loco à contrariis, ſiue oppoſitis. col. 3. uouentúrque, quòd quemadmodum uaſallus, ſi cum inimicis do-

mini amicitiam ineat, feudum perdit, ut est text. in c. 1. tit. quot sunt test. necess. & not. in cle. pastoralis, de re iudi. ita quoque ut contrariorum eadem sit disciplina, si cum amicis domini inimicitias contrahat, illósque offendat, trahúntque in hunc sensum id quod dicitur in d. §. illud quoque.

62 Sed & ut legentes magis atq; magis cognoscāt quāti leges nostræ earúmq; interpretes fecerunt amicitiam, postremò hûc multa, primum ex nostris ll. deinde ex legum ipsarum interpretibus, nullo ordine seruato in eam rem afferemus, ut interim taceam Aristot. Theophrastrū, Tullium, Senecam, atque alios externos scriptores qui de amicitia tam multa scripsère, ut non nisi iusto uolumine complecti nequeas.

63 Primùm igitur adduco text. not. in l. is qui amicitia. ff. de nego. gest. ubi quemadmodum pater non repetit, quod in causam filij paterno affectu erogat, iuribus ad hoc uulgatis, ita nec alius, qui paterna amicitia quicquam inpendit, per quem text. dicit Lucas Pen. in l. 1. col. 1. C. de castr. pecul. libr. 12. quòd amicus quodammodo loco patris habetur.

64 Secundò, tex. in l. sed si plures. §. in arrogato. in fin. ff. de uulg. & pupil. ubi donatum filio ab amico patris, uidetur donatum ipsius patris contemplatione, & illi quæritur. Ex quo no. Bar. quòd donatum sponsæ ab amicis sponsi, sponso quæritur, non sponsæ, de quo latè ibi per alios, & per Cor. consi. 81. primus consultationis articulus, col. antepe. & seq. lib. 1.

65 Tertiò, tex. in l. 2. in prin. ff. qui pet. tut. ubi amici parentum, sicuti & cognati possunt petere illorum liberis tutores dari. Quin & dum datur tutor, aut curator infanti, aut minori, non tantùm consanguinei, sed & amici uocandi sunt, ut uoluit Bal. in c. 1. col. pen. uersic. quid ergo ti. de mili. uas. qui contum. est.

66 Quartò, tex. in ipsa l. 1. ex quo not. Lucas Pen. æquiparari opus propinquorum, & amicorum.

67 Quintò,

67 Quintò, tex. in l. sciendum. ff. de usur. & in l. amicissimos in prin ff. de excu. tut. & l. scio, in prin. ff. de ann. leg. quibus iuribus constat homines negotiis, rebúsque suis, suorúmque, amicos adhibere solitos.

68 Sextò, in l. postliminij, post prin. ff. de capti. & postli. reuers. ubi reuersus ad nos intelligitur, qui ad amicos nostros peruenit, non minùs, quàm si intra nostra presidia esse inceperit.

69 Septimò, tex. in l. ulti. ff. ubi pupil. educ. deb. ex quo not. glo. uocandos esse amicos absentis, cùm debet aliquid fieri in eius præiudicium, & est similis fermè text. quem ea glo. allegat in l. ergo. ff. ex quib. cau. maio. ubi non aliter illud edictum habet locum quàm si amici fuerint interrogati, an uelint defendere. & ex eo not. Bart. & alij, quòd ut quis dicatur uerus contumax, requiritur ut ipsius amici inquirantur, an uelint defendere. Et l. hæc. autem. §. 1. ff. qui ex cau. in poss. ea. ubi amici pupilli requirendi sunt, ut defendant antequam iudex decernat bonorum possessionem, neque enim uerisimile est, ut illic dicitur, amicos omissuros pupilli defensionem.

70 Propterea plerique uoluerunt citandos esse amicos absentis debitoris, antequam perueniatur ad secundum decretum. in qua opinione fuit glos. in c. consultationibus, de offic. deleg. ibi, interrogādi sunt amici, & glo. in c. causam, quę. de dol. & contum. & in c. ult. in glo. ult. & ibi quoque Inno. & Io. And. de eo qui mit. in posses. & gloss. in cle. 1. in uerbo, liceret, de rescrip. & in cle. 1. in uerbo, ex certa scientia, & ibi Cardi. Flor. in 6. quæsti. de iudic. & Azo in Summa. C. de bono. author. iudi. possi. uersic. sed nunquid. Specul. tit. de citatione. §. sequitur, uersicul. sed nunquid, Bartol. in authent. qui semel, circa medium. C. quo. & quan. iudex, Angel. in l. ut perfectius, col. 2. C. de ann. except. Salyce. in l. 3. C. de procura. & latè Alexand. qui adducit concord. in l. si finita. §. Iulianus, colum. 18. ff. de damn infect.

& ibi etiam Ludoui. Bol. in repe.char. 11. & 2. seq. Sed & cùm datur curator bonis absentis, citandi sunt eius amici, ut consuluit Rapha. Fulg. consi. 114. Nicolaus de Quinto, col. 2.

71 Octauò, text. in l. aut qui aliter, uersicu. & si fortè. ff. quod ui aut clam, ubi clam facere dicitur, qui se opus facturum non denuntiat amicis, his absentibus, quibus erat denuntiandum.

72 Nonò, tex. in l. 1. C. si per uim, uel ali. mo. ubi amicus etiam sine mandato admittitur ad recuperandam possessionem, qua quis absens spoliatus est, quòd bene facit ad id quod suprà diximus, amicum pro amico posse agere.

73 Decimò, tex. in l. 1. §. similique modo, huius initij 2. C. de lati. liber. tol. in illis uerbis, & hoc neque secretò, neque inter solos amicos. Ex quibus colligitur nostra nos secreta solere amicis committere.

74 Vndecimò text. in eo ipso. §. in illis uerbis, tali affectione fuerit accélus, ut etiam filium suum nominare, & c. Ex quibus item colligitur amicitiā tantum habere uirium, ut uel seruos filios proprios nominare faciat.

75 Duodecimò, in l. si donationum. in fi. C. de nupt. ex quo notanda sunt duo ad hunc locum maximè pertinentia. primùm, quòd in contrahendis nuptiis amici sunt conuocandi. secundum id certè multum habere ponderis & momenti, quod amicorum fide, & consensu usurpatum est.

76 Decimotertiò, text. in c. de iudiciis, 3. q. 3. ubi in nostris negotiis quærenda sunt amicorum consilia.

77 Decimoquartò, quod tradit glos. l. 1. §. ait prætor. ff. de postul. quòd licèt aliàs quis posit cogi ut sit aduocatus, non tamen contra amicum. quem facit sing. Pe. Rauen. in suo Alpha. in uerbo, amicus, in fi.

78 Decimoquintò, quod scribit Bart. in l. 2. col. item. 2. C. nego. gest. quòd amicus aliàs non consuetus patrocinari, præsumitur gratis pro amico patrocinari.

79 Decimo-

79 Decimosextò, quod tradit idem Bar. in l. gerit. col. 3. uersi. quæro quòd si conuocatis, &c. ff. de acquirē. hæred. Actum præsumi deliberatum, quem conuocatis amicis cōficimus. per tex. in l. Pamphilo. §. propositum. ff. de lega. 3. ibi: accersitis amicis, de quo etiam per alios in d. l. gerit. & eundem Bart. in l. ult. ff. de testa. & Iason. l. 1. C. de sum. tri. in utraq; lec. uidelicet in Padu. col. 3. uers. non ob. in lec. autem Tici. in 5. col. uers. & nō obst.

80 Decimoseptimò, quod dicit Bal. in d. rub. C. qui admit. col. 4. in 6. quæst. uersi. item si hæreditas sit delata, quòd si delata sit hæreditas absenti, qui uagatur per mundum, & nescitur ubi sit, possunt amici pro eo comparere sine mandato, & efficere, ut ei decernatur bonorum possessio.

81 Decimooctauò, quod uoluit idem Bal. in c. cōsultationibus. in fin. de offic. deleg. quod amicus etiam sine satisdatione admittitur ad allegandum causas absentiæ, quod dicit esse menti tenendum, & allegat gloss. quam ad hoc dicit sing. in l. in eo. §. nemo. ff. de regul. iur. quæ tamen indefinitè loquitur de tertio ut admittatur nulla amici facta mentione:

82 Decimononò, quod uoluit idem Bald. in cap. super eo. huius initij. 2. de testib. quòd potentia amicorum facit hominem excellentem. Sed & ibi Panormi. col. 2. uersi. tertiò not. de potentia, dicit quòd quis propter amicos est potentior. in eúmque sensum trahit text. ibi loquentem de potentia, cui planè consonat Plautinum in Truculento adagium:

83 *Vbi amici, ibi opes*

Quod & Quintilianus usurpauit lib. 5. tit. de exemplis, cui potissimùm locus fuit apud Scythas, quibus is ditissimus existimabatur qui certissimos, optimósque amicos possideret, sicuti apud Lucianum retulit Toxaris & ipse Schytha. Propterea & antiquis celebratum est illud prouerbium, Amicus igni & aqua magis est necessarius, cuius meminêre Aristoteles in Moralibus, Ci-

cero in Lælio, Plutarchus in commentario, quem scripsit De assentatoris, & amici discrimine.

83 Vigesimò quòd dicit ipse Panor. in c. quoniam frequenter. §. porro, col. 3. uei si, quæro an ille, ut lit. non contest. quòd satis uidetur probari aliquem impedire, ne citatio ad eum perueniat, ex eo quòd amicus eius impedit.

84 Vigesimoprimò, quod uoluit Iason in d. l. 1. in utraque lec. uidelicet in 1. col. 3. & in 2. col. 5. C. de sum. tri. dum respondet ad text. in l. Pamphilo. §. propositum. ff. de leg. 3. per quem Bar. in l. serui electione. in prin. ff. de lega. 1. dixerat quòd ista uerba, Volo, uel, uellem relinquere Titio fundum, disponunt in ultima uoluntate, licet non in contractibus. Nam contra Bar. tenent omnes, præter Angel. in d. l. serui electione, quos sequitur Iason, ubi supra. Nec obstat, inquit, d. §. propositum quia illic multa concurrebant, inter quæ illud est, quia huiusmodi uerba fuerunt prolata erga personam uerisimiliter multùm dilectam, arg. d. l. in testamēto, cum glo. ff. de fide com. liber.

85 Plura de amicis amicitiáq; ex legum authoritate cōgessi in unum locum, quàm forte anteà à quoquam ex nostratibus sit factum. Nunc uerò tempus est, ut ad id redeamus, de quò præcipuè nostra est disputatio, Quæcunque à nobis de amicis dicta sunt, eò certè tendunt ut demonstrem quemadmodum clementiùs puniendum est, quod pro consanguineis commisimus, ita & quod pro amicis, quod & apertè (ne authoritate alterius careamus) sentit Alex. uir in legibus omnium iudicio cōsummatissimus, con. 144. post redditum primū consilium. in fi. lib. 2. ubi per tex. in d. l. 2. ff. de recep. loquentem de consanguineis, dicit plus excusari receptātem bannitum amicum, quàm alium: quasi ea lex magis consideret amicitiam, quæ plerumque nobis est cum necessariis, quàm ipsam consanguinitatem.

86 Et hoc quidem sententia uel Theologorum scriptorum

rum authoritate potest comprobari: Petrus enim Lombardus, uulgò magister sentētiarū uocatus, lib.2.di.22. & ibi Theologi scholastici dicunt Euam simpliciter loquendo plus peccasse in transgressione pręcepti diuini quàm Adam, cuius rei hāc inter alias rationē afferunt, quòd Adam ipse peccauit uictus amicabili quadam in Euam beneuolentia, qua plerunque fit, ut offendatur Deus, ne offendatur amicus. quæ uerba sumpta sunt ex ex diuo Augustino 12. super Genesin. c. ultimo. & rursus idem Augustinus de ea re loquens, Noluit (inquit) contristari suas delitias, consensit in actum prohibitum.

87 Lysander Lacedæmonius uir alioquin & uirtutibus, & rei militaris peritia clarissimus, plurima tamen propter amicos facinora commisit, plurimas pro illorum dominatione, & potentia cædes confecit, sicuti Plutarchus refert tum in uita illius, tum in eiusdem, & Scyllæ Romani comparatione. Chilo item Lacedæmonius (qui habitus sapiens & unus ex septem) falsum pro amici salute consilium dedisse dicitur, ut testis est Gellius lib.1.c.3. ut hinc sapientū uirorum authoritate, & exēplo discamus nō esse tam graue scelus, quod amici causa cōmittitur. Nam ut scribit Cicero De amicitia, si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ amicorum uoluntates adiuuādæ sint, in quibus eorum aut caput, aut fama agatur, declinandū est de uia, modò ne summa turpitudo sequatur. Est enim quatenus amicitiæ dari uenia possit. Quam sententiam deprompsisse uidetur ex Theophrasto qui & eiusdem tituli libros cōposuit. sic enim propemodum de ea re scribit li.1. Parua & tenuis uel turpitudo, uel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest.

88 Verùm ipse Tullius uidetur fuisse sibi contrarius: antè enim scripserat nullam esse excusationem peccati, si amici causa peccauerit, háncque primam in amicitia legem sanciuerat, ut neque rogemus res turpes,

neq; faciamus rogati, turpis enim excusatio est, & minimè accipienda, cùm in cęteris peccatis, tùm si qui cõtra Rempu. se amici causa fecisse fateatur. Et paulò pòst Talis (ait) improborum consensio non modò excusatione amicitiæ tegenda nõ est, sed potiùs supplicio omni uindicanda est. hæc ille. Secundùm quam sententiam Pericles Atheniensis ab amico rogatus, ut pro re, causàque eius falsum deieraret, respondit se ad arã usque amicũ esse, sicuti referunt Plutarchus in uita illius, & in Apophth. Græcorũ, & Gellius quo loco nuper citauimus. Publius quoq; Rutilius amico cuidam per indignationem quærenti, Quid mihi opus est amicitia tua, si quę rogo non facis? respõdit: Imò quid mihi tua, si propter te aliquid inhonestè facturus sum? testis Valerius lib. 6. rerum memorabilium, c. 4. & è nostris recẽ set Pano. in c. repellantř, in 2. no. de accu. ubi & ipse post quam ex eo tex. notauit affectionem amicitiæ, quando que hominem inducere ad blasphemãdum, & malè loquendũ de inimico amici: subdit tamen nihil pro amico inhonestum esse faciendum, citátq; eam legem Ciceronis.

89 Saly. quoq; in l. nullus. C. de male. & mathema. no. ex tex. ibi amicitiam reproborum esse repellandã, quod dicit notandum ad hoc, ut amicitia inueterata non excuset receptantem bannitum. Et illi legi consonat & Charondæ Thurij lex, qua improborum statim amicitiæ renuntiari iussit, graues insuper pœnas sanxit, si quis aliquando cum malis amicitiam iniisset, ant initam non statim discidisset. testis Diodorus li. Bibliothecæ 12. Verùm ut id caput tandem concludã, nõ mihi rectè uidetur dixisse Saly. per ea quæ longè latéq; diximus. fateor tamen non esse peccandum propter amicum, si tamen peccaueris ob id solùm, ut saluti eius consulas, non tã seuerè id peccatum esse puniendum censeo: quàm si extranei causa id ipsum admiseris. Sed de his propè nimiũ diximus.

CAV-

CAVSA VIGESIMA TERTIA.

SVMMAE.

1 *Pœna delictorum aut remittendæ aut minuendæ propter uicinitatem.*

2 *Scientia præsumitur in factis uicinorum.*

3 *Vicini possunt proprio authoritate resistere officiali, in causa uicini.*

4 *A uicinis ut multa commoda habemus, ita & incommoda plurima sustinemus.*

5 *Themistocles agrum uenalem commendat à probitate uicinorum.*

6 *Vicinum oportet docere fines prædij, quod emit.*

7 *Marci Catonis præceptum obseruandum in emptione prædiorum.*

8 *Agrum empturos quænam oporteat obseruare. Ex Plinio.*

9 *Vicinus malus, magna pestis.*

10 *Damnum datum in agro, præsumitur datum potiùs à uicinis, quàm ab alijs.*

11 *Italiæ statuta, ut damna data à transeuntibus, sarciantur à uicinis locorum. Quod & obseruatum à Celtis & Celtiberis. nu. 12.*

VIGESIMOTERTIO, in uicinis quoq; id obseruãdum arbitror, quod in cõsanguineis, & amicis dictum est: Vicinitas enim pro quadam affinitate est, eámque Terentius in Heautonti. reputat in propinqua parte amicitiæ. Quin Solomon Prouerb. 27. Melior, ait. est uicinus iuxtà, quàm frater procul. Et Cicero lib. 1. Officiorum;

Alex.consi.92.uiso & oportunè.columna 2.uersi.hoc præsupposito,nu.8.li.5.& utrobiq; concord. plurimæ

3 Item sicut consanguinei, & amici,uel inuocati possunt propria authoritate resistere officiali, ut diximus in præcedenti capite,nu.43.incip.confirmantur supradicta,ita etiam uicini:ut scribit Bart. in l. prohibitum. uersic.item nota quòd licet.C.de iur fisc. allegat text. nominatim de uicino loquentem, in l.si quis in seruitute.ff.de fur.

4 Illud autem sciendum, quòd quemadmodum ex bonis probisq; uicinis multa nobis commoda, & oblectamenta proueniunt, non secus atque ab consanguineis,& amicis,sic & ab improbis multa quotidie incõmoda,atque detrimenta oriuntur.Hesiodus (quẽ multi Homero anteponere nõ dubitarunt) hãc de ea re sententiam protulit,in eo opere,cui est titulus, Εργα καὶ ἡμέραι,lib.1.

Πῆμα κακὸς γείτων.

Sed ego integram eius sententiam adscribendam satius duxi. Ea est huiusmodi:

Εἰ γάρ τοι καὶ χρῆμ' ἐγχώριον ἄλλο γένηται,
Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί.
Πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ,
Εμμορέ τοι τιμῆς, ὅς τ' ἔμμορε γείτονος ἐσθλοῦ.
Οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ' εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

id est, ut uertit Nicolaus Valla.

Si aduersi quicquam acciderit de more repente,
Primùm illa occurret,quæ si sine vestibus esset,
Nuda etiam veniet,quod nec tibi sanguine iunctus
Non aget.iste sibi vestes,atq; omnia ponet,
Improba damnosa est vicinia:sed proba,si sit,
Vtilis.Hac agitur cupienda est pectore toto,
Tanquam laudis opus:neq; enim lamenta refundes
5 *Amisisse bouem,proba si vicinia tecum est.*

Quem locum aliter traducit Erasmus:

Si qua domi inciderit tibi res,tunc illico omissis

ptori nominare, l. cum seruo. §. ult. ff. de contra. empt. ueruntamen si quis in uendendo prædio confinem celauerit, quem emptor si audisset, empturus non esset, teneri uenditorē ad interesse dicit Iurisconsultus l. quod sæpe. §. ult. ff. eo. quem tex. intelligunt gloss. & docto. in uicino malo, & per illum tex. dicit Bal. cōsilio 482. magnifici uiri domini. col. 1. lib. 1. quòd propter malos uicinos res minoris ualet, minorisq; emitur, & uenditur, sed corruptè allegat Bald. l. quid tamen, cum d. l. quod sæpe uellet allegare, per illum quoq; tex. dicit Corneus consi. 282. circa primum consultationis articulum. co. 3. uersi. facit canon. lib. 1. quòd plurimum interest non habere malum uicinum.

7 Propterea Marcus ille Cato omnium bonarum artium magister, lib. 1. de De re rustica illud monet, ut cū prædium comparare cogitabimus, animaduertamus, uicini quo pacto niteant. Quod referens Columella, & illud quoque Hesiodicum suprà citatum lib. Rei rusticæ 1. c. 3. De uicini commodo (inquit) non est quidem certum quem nonnunquam mors, aliæque nobiscum diuersæ causæ mutant, & ideo quidam respuunt Catonis sententiam, qui tamen multū uidentur errare. Nā quemadmodum sapientis est fortuitos casus magno animo sustinere, ita dementis est ipsam sibi malam facere fortunam: quod facit, qui nequam uicinum suis nummis parat, cùm à primis cunabulis, si modò liberis parētibus est oriundus, audisse poterit:

Μηδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

id est, ut obiter illud Hesiodicum interpreter:

Nec bos intereat, uicinus si improbus absit.

Quod non solùm (ut ad Columellam redeam) de boue dicitur, sed omnibus partibus rei nostræ familiaris, adeò quidem ut multi prætulerint carere penatibus, & propter iniuriam uicinorum, sedes suas profugerint. nisi aliter existimamus diuersum orbem, gentes uniuersas petiisse relicto patrio solo, Achæos dico, & Hiberos,

Albanos quoque,nec minùs Siculos, & ut primordia nostra contingã, Pelasgos, Aborigenes, Arcadas, quàm quia malos uicinos ferre non potuerint. Ac ne tantùm de publicis calamitatibus loquar, priuatos quoque memoria tradidit,& in regionibus Græciæ, & in hac ipsa Hesperia detestabiles fuisse uicinos, nisi Antolycus ille cuiquam potuit tolerabilis esse conterminus, aut Auentini montis incola, palatinis ullum gaudium, finitimis suis Cacus attulit. Malo enim præteritorum, quàm presentium meminisse, ne uicinum meum nominem, qui nec arborem prolixiorem stare nostræ regionis, nec inuiolatum seminarium, nec pedamenti quicquam adnexum uineæ, nec etiam pecudes neglìgentiùs pasci finit. Iure igitur (quantum mea fert opinio) M. Porcius talẽ pestem uitare censuit.

8 Plinius item lib.18.cap.5. Agrum (inquit) paraturos ante omnia intueri oportet aquarum uim,& uicinum: singula,magnas interpretatiões, nec dubias. Palladius quoque qui de eadem disciplina scripsit libro 1. capi.6. Tria (inquit) mala æquè nocent, sterilitas, morbus uicinus. Ante hos Plaut⁹ in Mercatore, actu 4. scena quoque 4.22.

Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus,
Aliquid mali esse propter vicinum malum.

Et hûc quoque nonnihil alludit illud Virgilij, Eglo.1.

Nec mala vicini pecoris contagia lædent.

Et Eglo.9.

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.

Vnde & illud Martialis sumptum est lib 8.epig.55.

Iugera perdiderat miseræ vicina Cremonæ.

E nostris Lucas Pen. in l. quicunque. col. 8. in uerbo, uicinos. C. de om. ag deser. multis probat uicinitatem malorum obesse, atque inter alia citat illud Salustianum in bello Iugurthino. Vti quisque potenti confinis erat, sedibus pellebatur.

9 Vt interim non omittam illud Demosthenis aduersus

sus Callicteam: Οὐκ ἦν ἄρα, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, χαλεπώτερον οὐδὲν ἢ γείτονος πονηροῦ καὶ πλεονέκτου τυχεῖν: Nõ erat quicquam, uiri Athenienses, perniciosius, quàm improbum uicinum, nec suis contentum esse, nactum. Cui adstipulatur illud Aristidis in Themistocle, Ἐγὼ τὸ γειτόνημα ἁλμυρὸν, ὥς φασιν: Sit salsaginosa (ut aiunt) uicinia. id quod illius interpres tradit ex Alemane poeta lyrico sumptum Ex quo & illud quoque Platonis libro 4. De legibus Μάλα γε μὴν ὄντος, ἁλμυρὸν γειτόνημα: Non sanè uerè salsuginosa, & mala uicinia: super quo & tu uide Erasmum Chil. 1. cen. 6. c. 37.

10 Huc nimirũ referri potest quod post Iacob. Are. scriptũ reliquit Bar. in l. si ita testamẽto. § ulti. ff. de fund. instr ar. illius tex. quòd damnum datum in agro, magis præsumitur à uicinis datum, quàm ab aliis. Sicuti & furta quoque, uti subdit, à uicinis, potiùs quàm ab aliis facta præsumuntur, etiam arg. l. dominus horreorum. ff. loc. ubi & hoc sentit ipse Bart. in fin. & idem quoque ipse Bart. in l. 2. ff. de ui pub. & in l ult. columna secũda. ff. de minor. dum loquens de uicinis, allegat d. l. si ita testamento § ulti. & Angel. Are. in tract. maleficiorum in uerbo, fama publica præcedente, col. 15. uersi. quæro in quo casu testes.

11 Hincque multa sunt Italiæ statuta, quibus damnum datum transeuntibus, sarciri debent à uicinis locorum tanquam scilicet præsumantur ab illis, aut culpa eorũ facta, de quibus nostri doct. ubique tam in lec. quàm in consi. Quibus adstipulatur quod ab Aristotele traditũ est lib. θαυμασίων ἀκουσμάτων, id est, admirabilium cõsultationum, cap 79. Ex Italia uiam esse adusque Celtas, Gallos, & Celtiberos, Heracleam uocatam, in qua Græci & indigenæ transeuntes ab incolis obseruantur ne quid eis forte mali accidat, nam & hi pœnas pendũt damnúmque lege sarciunt, in quorum finibus datum fuerit.

12 Hæc tamen intelligenda censeo de malis uicinis, nõ

etiam de bonis, ex sententia Bal. in l. 1. in prin. & rursum in fin. C. loca. ubi pulchrè admodum, & eleganter loquitur. & Alex. in addi. ad Bart. in d. l 2. ff. de uia publ. & Augustin. Ari. & Bernard. Landri. in addi. ad Angel. Are. loco nuper citato. & Iason in l. in actionibus. col. penulti. uersicul. intellige, nu. 42. ff. de iureiur. & Matthæ. Affic. in cōstit. Siciliæ incip. in quęstionibus. col. ultim. & Hippo. de Marsil. in l. qui falsam. columna penulti. uersicu. pro quibus etiam facit. ff. de fal.

CAVSA VIGESIMAQVARTA.

SVMMAE.

1 *Pietas exercenda in quosuis homines, & cum eis humaniter agendum, ac non summo iure vtendum in pœnis infligendis.*

2 *De misericordia reprehendi satius est, quàm de seueritate.*

3 *Natura homines mutua quadam cognatione deuinxit.*

4 *Delinquens salutem cuiusque hominis tutando, leuiùs puniendus: at multo etiam mitiùs, qui quidpiam admiserit, causâ consanguineorum, amicorum, aut uicinorum.*

1 VIGESIMO QVARTO, Quanuis nullatenus sit ab officio boni uiri ne tantulùm quidem discedendū, uel propter salutem alterius, ca. primum, uersi. septimum genus. & cap. mihi autem, & meliùs cap. ne quis & cap. faciat. & cap. si quis ad te. 22. q. 2. & per Theologos in 3. lib. sententiarum, dist. 38. Tamen quia facilè culpa abstergitur, quā

mater

mater boni operis pietas ipsa comitatur, cap. si quælibet.22.q.2.Ideo non solùm, si pro salute consanguinei amici, aut uicini (de quibus affatim diximus) sed & alterius prorsus extranei,& nulla alia ratione coniuncti, quàm quòd homo est, peccauerit, ueluti quadam pietate motus, mitiùs est etiam puniendus. text. est not. in l. & eleganter. §. item Labeo. ff. de dol. mal. ubi qui compeditum alterius seruum misericordia ductus, ut fugeret soluerit, in factum actione duntaxat. si non misericordia furti quoque tenetur. & tex. in l. ult. post princ. ff. de custo. reor. ubi qui miseratione custodiam dimiserit, mitiùs est puniendus. quàm qui fraudulenter idipsum admiserit.

2 Et huc quoque accedit tex. in c. alligant. 26. q. 7. ubi hæc uerba adscribūtur: Deinde etsi erramus, nónne melius est propter misericordiam rationem reddere, quā propter crudelitatem. cuius tex. authoritate Panor. in c. 2. de reg. iur. dicit quòd melius est reprehendi de misericordia, quàm de seueritate. Et facit quod uoluit gl. in c. 2. in uerbo, intentio, de aposta. ex quo not. Panor. ibi, quòd faciliùs expiatur delictum ex quadam pietate cōmissum, quàm ubi impietas præstat causam delictò. hanc partem sequitur Luc. Pen. in l. 1. col. 12. uersi. item cū delinquēs. C. de deser. lib. 12. & in l. si apparitor. col. 7. uersi. causa & hæc multiplex. C. de cohor. lib. 12. dum inter causas minuendæ pœnę, illam affert, cùm quis ex pietate delinquit, per tex. in d. c. si quælibet.

3 Adde, quòd inter omnes homines cognationem quandam Natura constituit. l. ut. uim. ff. de iust. & iur. & facit l. non solùm. ff. de appel. & ibi gloss. & doct. illū tex. ad hoc referentes. Tullius li, 1. de Legibus: Omniū (ait) quæ in hominum doctorum disputatione uersantur, nihil est profectò præstabilius, quàm planè intelligi nos ad iustitiam esse natos, neque opinione, sed natura esse constitutum ius etiam patebit, si hominum inter ipsos societatem coniunctionémque perspexeris.

Nihil est enim unum uni tam simile, tam par, quàm omnes inter nosmetipsos sumus. Idem libr. 5. & ultimo Finium: In omni autem honesto, quod per se expetendum dicimus, nihil est tam illustre, nec quòd latius pateat, quàm coniunctio inter homines hominũ, & quasi quædam societas, & communicatio utilitatum, & ipsa charitas generis humani, quæ nata à primo satu (ita enim legendum est, non statu, ut uulgò corruptè legitur) quo à procreatoribus nati diliguntur, & tota domus coniugio, & stirpe coniungitur, serpit sensim foras cognationibus, primùm tamen affinitatibus, deinde amicitiis, pòst in ciuitatibus cum ciuibus, & his qui publice socij, atque amici sunt: deinde totius amplexu gentis humanæ quę animi affectio suum cuiq; tribuẽs, atque hanc, quam dico societatem coniunctionis humanæ munificè, & ęquè tuens, Iustitia dicitur, & cætera quæ sequuntur.

4 Sed dicet aliquis, si semper est mitiùs puniendus, qui ut alterius qualiscunque, & prorsus extranei saluti consuleret, deliquit, quid (si Dijs placet) tot uerba de coniunctis, amicis, & uicinis frustra effudisti, ut probares dandam esse aliquam in ea re consanguinitati, amicitiæ, uicinitati ueniam? Nempe ut demonstrarem aliquam esse inter hos differentiam, ut uidelicet sit clemẽtiùs is puniẽdus, qui ut salutem cuiusque hominis tutaretur, iniustum quidpiam admiserit. Sed iterum isto leuiùs sit plectendus qui pro coniunctis, & cæteris huiusmodi peccauerit. Istic enim ad delinquendum adducit generalis illa cognatio, quæ inter humanum genus intercedit, hæc & eadem generalis cognatio, & præterea specialis animi, uel corporis, uel utriusque coniunctio ex consanguinitate, amicitia, uicinitate producta: quæ tantò maior est, quò specialior est, atque propinquior: & sunt duæ rationes una fortiores, authen. cessante. C. de legi. hære. cum si.

CAVSA

CAVSA VIGESIMAQVINTA.

SVMMAE.

1 *Baptismo si quis donetur post patratum delictum, leuiùs est plectendus: Et quid si dissimulanter id fecerit. nu. 2.*
3 *Delinquentes plerumque priuatum quempiam lædunt, semper vero Rempubl.*
4 *Punitus in foro pœnitentiali, potest accusari, & puniri in foro iudiciali.*
5 *Delinquendi occasio præcidenda.*
6 *Baptismus an aliquid remittat ex foro iudiciali.*
7 *Baptismus restituit hominem pristinæ innocentiæ.*
8 *Clericus effectus, aut religionem ingressus post commissum delictum, an pœnam effugiat.*

1 VIGESIMOQVINTO, Si quis post commissum delictum baptizetur, ei pœna delicti remittitur, cùm & crimina ipsa dimittantur, nec obsint. 26. dist. fermè per totum. & c. quod autem 32. q. 1. & c. ulti. de pœn. item. distin. 7. & c. 2. in fi. de consec. dist. 4. ubi quidquid ab homine factum, dictum, cogitatum est, per baptismũ aboletur, & quasi factum non sit habetur, & iterum c. regenerante, & aliis multis, ead. dist. & c. gaudemus, de diuort. & latè per Theologos in 4. Sententiarum dist. 4.

2 Et hoc quoque procedit in foro iudiciali, ut sentit glo. ult. 49. dist. in Summa, & expresſiùs in d. cap. quod autem. in gloſſ. etiam ultim. & in cap. ulti. in glo. quoque ultima. & Çald. Anto. & latiùs Imo. & Fely. in cap.

de his.de accusa.& Barb.in clemen.1.uersic. nos igitur columna penultima.de summa trinit. ubi hoc tamē dicit procedere si non simulanter id fecerit,non aliàs, & nouissime Thomas Ferratius caut.24. quęritur per scribentes,uersiculo,si uis ipsam mortem.ubi ita dicit fuisse obtentum Paduæ in causa cuiusdam Iudæi,qui commisso quodam enormi delicto Christianum se effecerat, conuocatisque illustrioribus totius uniuersitatis doctoribus, causàque per utranque partem disputata, fuit tandem liberatus.

3 Contrarium uidelicet hoc solùm procedere in foro pœnitentiali,non etiam iudiciali,tenent plerique omnes,his potissimùm rationibus: Baptismus enim respicit animam,cùm per sacramētum quis efficiatur membrum Christi.ca. quia passus.de pœni.di.2. Et ideo absolutio,quā ecclesia baptizato tribuit, intelligitur quo ad animam,quia talis remissio uidetur habere causam limitatam respectu animæ.Et quia ecclesia non defendit iuste condemnatos pro furtis,& delictis.c.ulti. 24. q.ult Præterea,delinquentes plerunq; quempiam priuatum lædunt,semper uerò Rępub.l.licitatio.§. quod illicite.ff.de public.& uecti. cum si.In quorum præiudicium non debet uideri ab ecclesia concessum remissionis beneficiū,l.2.§.si quis à principe.ff.ne quid in loc. pub.fi.& c.super eo.de offic.deleg. & c. ex tuarum. de autho.& usu pal. Et hoc præsertim dicendum in ecclesia,quæ est cultrix iustitiæ.c.1.tit. de ali. feud. & facit quod in Euangelio legitur,Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari,& quæ sunt Dei,Deo.

4 Et in simili dicimus,quòd punitus in foro pœnitentiali potest accusari,& puniri in foro iudiciali, ut uoluit gl.in d.c.de his,& ibi etiam doc. de acc. ubi Panor Mari.& Fran.extendunt etiā,si fuerit imposita publica pœnitentia,de quo late Anto.Burg.col.3.uer.capio gl. cum multis sep.de empt.& uendi. Et absolutus à crimine in foro ecclesiastico,potest nihilominus in foro se-

culari

culari conueniri, ut latè probat Pe. Anc. in c. ea quæ. de reg. iur. lib. 6. Anto. Bu. & Panor in c. 1. de offi. ordin. & Io. Ana, in c. 2. de adul. & dicit Bal. in l. placet C. de sacro. ecçle. quòd absolutio facta ab ecclesia, non intelligitur in præiudicium fori secularis.

5 Deniq; facile posset quisq; Iudæus, aut alius ethnicus pœnam criminis uitare, ad baptismum etiam in fraudem confugiens, & ita præstaretur occasio delinquendi, cùm esset uia paratissima ad pœnam euitandã, quod non est dicendum. l. conuenire ff. de pact. dotal. & l. si maritus. §. legis, uersi. cæterum. ibi, euitandis criminis sine causa. ff. ad leg. Iul. de adult.

6 Et ita in hanc partem quòd baptismus nihil remittat ex foro iudiciali, concludit glo. in c. admonere, in uerbo, pœnitentia, 32. q. 2. & gl. Inno. & Hosti. col. ul. in fi. Io. And. Pe, Peru. Anton. & Panor. in d. c. gaudemus, per text. ibi. in fin. de diuor. Panor. & Io. Ana. qui dicit hanc esse communem op. Maria. & Fran. Are. in d. c. de his de accus. & Cardin. in cle. 1. §. sane. in 14. q. de usur. Lucas, Pen. in l. si. apparitor. co. pe. C. de cohor. libr. 12. & è recentioribus, Philip. Dec. in c. quæ in ecclesiarum. co. 8. uersi tertiò & ultimò. de cõsti ubi & in hanc partem dicit se consuluisse Paduæ, cùm ex facto huiusmodi species incidisset, & secundum ipsius consilium fuisse iudicatum per Thomam Macomum, potestatem Paduanum. Eius autem in eam rem consi. est 130. proponitur quod Iudæus, ubi hanc partem multis rationibus & argumentis longè latéque confirmat.

7 Et hoc quoque e Theologis sentit Alex. Ales. in 4. parte suæ Summæ, q. 20. membro 1. articulo 2. cùm dicit, ꝙ in baptismo omnis culpa deletur, & restituit homo in pristinã innocentiã, quantum ad animã, quasi secus sit de corpore. & idẽ quoq; iisdem omnino uerbis dicit Diuus Bonauentura in d. 4 sententiarum, dist. 2. art. 1. q. itẽ 1. Sed & hoc uoluisse uidetur diuus Thomas in 3. parte Summę, q. 68. artic. 5. in fi. dum scribit, quòd

baptisati debent satisfacere proximis, de iniuriis ante baptismum illatis. Sed & expreßiùs hanc sententiam secutus est q.sequen.arti.2. in fi.dicit enim, quòd licet homicida liberetur à reatu pœnæ per baptismum, quò ad Deum, remanet tamen obligatus quò ad homines, quos iustum est ædificari de pœna, sicut scandalisati de culpa, piè tamen talibus princeps pœnam indulgeret. hæc ille. quem sequitur (loco iam citato) Astessanus lib. 4. suæ Summæ, tit. item 4. art. 1. col. ulti. uersic. utrùm iudex secularis, & in eadem fuit opinione Anto. Flo. in 1. parte. 3. partis principalis Summæ, tit. 14. c. 23. post princ. dicens quòd omnis pœna debita in Dei iudicio remittitur in baptismo, sed non debita in iudicio hominum, quia nõ tollit pœnam mortis debitam pro maleficio commisso.

8 Quid autem de eo, qui post commissum delictum efficitur clericus, uel ingreditur religionem, uide Oldra. consi. 4. quòd laicus delinquens. Bart. & alios. in l. 1. ff. de pœn. Bald. in l. 1. ad fin. C. an. ser. ex fact. su. Cæpol. caut. 9. cuius est exordium, si quis commisit. Iason in l. pe. in princ. in ult. not. ff. de iurisd. omn. iud. Bart. Gul. Iac. Bu. & Bald. in l. ult. ff. qui satisd. cog. Io. And. in c. 1. de obl. ad iati. Cy. in authen. causa quæ fit. C. de epis. & cler. Iac. Are. in l. iam tamen. ff. iudi. sol. Bartol. brix. q. 32. incip. aliquis litigabat.

CAVSA VIGESIMA SEXTA.

SVMMAE.

1 *Liberorum nomine cum delinquente mitiùs est agendum.*

2 *Sergius Balba pœna & iudicio soluitur, liberorum ratione*

3 *Menecrates pœnam euitat, sui nepotis prætextu.*

VIGESI-

1 VIGSIMOSEXTO, cùm is qui deliquit, plures habet filios, est cum eo mitius agendum fauore liberorum, l. unic. §. si plures liberos. ff. de portion. quæ lib. damn. conced. cuius hęc uerba sunt, Adrianus Imperator in hæc ferè uerba eleganter cuidam rescripsit, Fauorabilem apud me causam liberorum numerus facit. quem tex. ad hoc not. Rom. in repe. l. si nerò. §. de uiro. in 45. uersic. 9. ff. solu. matrimo. & facit sing. Barb. in repet. l. cum acutissimi. col. 28. uersiculo, sed ut quisque relinquat. C. de fideicom. & facit text. not. in l. qui in prouincia. §. diuus Marcus. ff. de rit. nupt. quem & ad hoc dicit singu. Bal. in c. naturales, tit. si de feud. fuerit contro. quòd liberorum numerus inducit facilitatem dispensandi. facit etiam text. in cap. 2. de his qui fili. occi. quem etiam ad hoc ponderauit Luc. Pen. in l. 1. colum. 10. uersicu. econtrà uidetur. C. de defer. lib. 12. & in l. si apparitor. colum. 7. uersicu. item futuræ ut. C. de cohor. eod. libr. 12. Et tex. item in cap. quia circa, & ibi gloss. ultima, ante fi. de consangui. & affin. & tex. in cap. 1 35. quæstione 8. & quod dicit ibi glossa, in uerbo, filios, & glossa in c. cùm haberet, in uerbo, multiplicitas, & ibi etiam Host. Ioan. Andr. & Panor. de eo qui dux. in matrim. quam pol. per adulte.

2 Qua ratione Sergium Galbam temporum suorum eloquẽtissimum (si Suetonio credimus in Galba c. 3.) iudicij flammam euasisse accepimus. Tradit enim M. Tullius in lib. De claris oratoribus, cui & titulus est Brutus, Lusitanos ab ipso Sergio Galba prætore contra interpositam (ut existimabatur) fidem interfectos, ex quo Titus Trib. pleb. populum Roma. incitauit in Galbam, & in eum rogationem tulit similem priuilegij. M. quoque Cato Censorius legem suadens luculenta oratione in illũ inuectus est. tum quanta eloquẽtiæ uis in Galba foret cognitũ est, qui liberos suos paruu-

los, filiúmque etiam Sulpitij Galbæ suis ipse manibus circũferens, fletu, ac commiseratione mouit populum Roman. ad misericordiam, & ita se eripuit flammæ, atque euasit damnationem. Cuius rei quoque fit mentio à Fabio libr. 2. Oratoriarum Institutionum, quo loco de Rhetorica, eiúsque fine differit in hæc uerba: Sergium quidem Galbam miseratione sola, qua non suos modò liberos paruulos in concione produxerat, sed Galbę etiã Sulpitij filiũ suis ipse manibus circuntulerat, elapsum esse cùm aliorum monumentis, tum Catonis oratione testatum est. Sed & idem quoq; retulit Valerius Maximus lib. 8. cap. 1. ibi dicit quòd quæ innocentiæ tribui nequiuerat absolutio, respectui puerorum data est, & L. Florus, lib. Epitome Liuij 49.

3 Simile quidpiam tradit Lucianus in Toxari, quòd cùm Menecrates Massiliensis à sexcentum uiris condemnatus, facultatibus exutus fuisset, & infamis pronuntiatus, tandem curia super ipsius nepote commota qui illi ex Zenothemi genero, & Cydimacha filia natus erat, remisit mulctam Menecrati, éstque rei, & famæ restitutus. Itaque Quintilianus ipse libr. 6. Affert (inquit) in his momentum, & ætas, & sexus, & pignora, liberi dico, & parentes, & propinqui, quæ omnia tractari uariè solent, & paulò pòst illud monet, ut eos in iudicio producamus, qui periclitantur, squalidos, atque deformes, & liberos, & parentes. Item paulò mox: Quare & obsecratio illa iudicum per charissima pignora, utique & si reo sunt liberi, coniunx, parentes, utilis erit.

CAVSA

CAVSA VIGESIMASEPTIMA.

SVMMAE.

1 *Puniendus mitiùs est is, qui ex vehementi præsumptione, non ex euidentibus probationibus condemnatus est. & nume. 9.*

2 *Ex præsumptionibus & indicijs an procedatur ad pœnam corporalem. & nume 10. 11.*

3 *Lex Lombarda non plectit morte eum, qui per duellum alterum occiderit.*

4 *Fama, fallax est & mendax in vtranque partem.*

5 *Pœna minuenda est in his, in quibus ex sola fama proceditur ad condemnationem.*

6 *In pœnis corporalibus mitiùs agitur in dolo præsumpto, quã in vero.*

7 *Homicidium qui confessus est se fecisse ad sui defensionem, capitaliter non est puniendus.*

8 *Dominus mandans seruo, vt nunquam redeat domum, quin rescißcat aliquid de huiusćemodi negotio, & ille hominem occidat, an sit capitaliter puniendus.*

VIGESIMOSEPTIMO, Cùm quis condemnatur non ex euidentibus probationibus sed ex uehementi præsumptione, ut fit interdum, ut aliàs quouis modo, leuiùs certè est puniẽdus: ut uoluit Abb. antiquus & post eum Io. And.
1 Collec. & Cardin. qui hoc dicit sing. & Pet. Anch. Anto. Imo. Panor. & Fely. in cap. afferte, per illum text. de præsumpt. ubi Salomon quoniam non euidenter, sed ex præsumptione compertum habuit delictum meretricis, eam ad filij restitutionem solùm, non etiam ad

aliquã pœnã corporalẽ condẽnauit.& idem uoluit per tex.in d.c. afferte.innot.in c.uia uerisimile.eod.tit.ubi dicit quòd cùm iudex procedit super delicto ex præsumptione debet multum tẽperare sententiam : nec debet condẽnare nisi rarò & modicè & non ad pœnã corporalẽ.& eum ibi sequuntur Hosti.& Bal.qui hoc dicit esse notandum.Petr.Anch. Panor.qui tamen distinguit.

2 Et quanquam ille tex.in d.c.afferte,plerisque nõ uideatur istud probare, quia ibi solùm agebatur ad filiæ restitutionem, & non ad pœnam corporalem, tamen in eam sententiam plerique omnes conueniunt. uideli cet Alber. Gandi. summæ authoritatis uir & magnus practicus testimonio Io.An.in addi. Specu.tit. de procur.§.1. uer. item quòd causa est criminalis in addi.incipi.per hoc uidetur,ipse inquam Albert.in suo tractatu maleficiorum,titu.de præsumpt.& indic. indub. ex quib.condem.possef.sequi.col. 3.uersi. sol.uidetur,per multa quæ illic allegat, iterum paulò ante fin.d.tituli. ubi dicit quòd ex præsumptionibus & indiciis quantumcunque uiolentis & urgentibus atque etiam indubitatis non proceditur ad condemnationem pœnæ corporalis. & ita dicit tenuisse omnes doct. Bononiæ & quoscunque suæ ætatis quos uiderit, & se uidisse de consuetudine obseruari. & idem quoque uoluit Specu. titu. de præsumpt.§.species autem.uersi.in summa. Oldra.con.192.uiso diligenter.& Bal.in l.presbyteri. eius initij 1.col. pe.uersi.& adde quod quando. C. de epi. & cler.& in l.non est uerisimile,ante fi.ff.quod met.caus. & in l.eius.§.1.in fi.ff.de testa. & in l.sciant cuncti. ad fi. uersic.6.probatur post Nicol.Matthe.C. de probat.ubi etiam Pau.Ca.qui ex hoc dicit,se quempiã à morte liberasse: qui uisus fuerat exire gladio euaginato ab agro quodã quo repertus occisus inimicus patris illius qui ei eo die domo egrediẽti iusserat ne rediret, quin prius aliquid noui audiret,& cũ domũ redisset, dixit ei pater, ut fugeret.Et ipse Bal.in l.fugitiui.col.2.uersic.si autem

non

non est certum, & ibi Cępol. in ult. chari. C. de ser. fugi. & ipse bal. in c.1. in fi. ti. qui. mod. feud amit. huius initij 2. & in rub. de offic. deleg. col. pe. uersic. item dicit quod principes & cōsi. 250. in quæstione domi. Milani. col. 2. uers. secundo est uidendū, lib. 1. & con. 364. quia quęstio ista. col. 2. uersi. præterea mitiganda est, li. 3. Anto. in c. quanto. de præsump. & Imo. in l. ult. ff. de hære. insti. Pe. An. in regula iuris, semel malus. col. 10. de reg. iu. lib. 6. & Domi. in ca. habuisse. in 1. not. 33. dist. Panor. c. 2. ad medium de coha. cleri. & mul. & in c. accedens. de accu. & in cap. auditis. col. penult. uersi. sed contra prędicta, de præscript. & Paul. Cast. consi. 299. uisa inquisitione suprà scripta. col. ulti. li. 2. ubi & ipse dicit, se quendam defendisse à pœna capitis. contra quem erant ita fortia indubitata indicia, ut animus & intellectus hominis non potuisset credere alium quàm eum fecisse illud homicidium, subditque temerarium fore cōtra decisionem tanti uiri & tam experti (loquitur aūt de Albert. Gand. quem ipse ibi allegat) Roma. in l. 1. §. si quis in uilla. in fi. ff. de SC. Sylle. & Fran. Are. in l. eius qui §. si cui de testa. & barb. consilio 26. illud in medium referam quod prophetę clarissimo. col. 7. uersiculo, modo extat solennis, lib. 1. & consilio 23. sapientissimus dixit Ecclesiastes. co. ultim. uersic. & ex istis, lib. 2. Alex. in l. 1. columna octaua, uersiculo, ad unum tamen. ff. si cer. petatur. ubi multa ad hoc adducit. & consi. 15. uiso processu inquisitionis formatæ per potestatē Parmæ. col. 2. uersiculo tertio per id quod dicit, lib. 1. & consi. 115. in causa inquisitionis formatę contra dominam Helenā, ad fin. lib. 3. & consilio 2. uiso processu, post prin. lib 7. & consilio 188. & uiso processu inquisitionis. colum. ultim. lib. 7. & Cæpola consilio criminalium consi. 6. ueritas primi dubij. col. 2. uersi. & licet secundum. & consilio 27. requisitus. columna ultima. & consilio 32. quidam rustici. columna penultima. & consilio 34. siquunquam in 4. quæstione. & consi. 39. baptista Meopij,

col.2.uersi.nec obstat,& Soci.in rep.l. 1.co.4.de uulg. & pupil.& Augu.Ari.in addi.Ang.Are.in tracta. maleficiorum,in uerbo,de anno præsenti,& iterum in uerbo,comparuerunt.columna prima, Fely. in c.qualiter & quando.eius initij 2.§.ult.columna 7. uersi cu.tertia causa.de accus.ubi hoc reputat sing.& in cap. uenerabilis.co.4.uersicu.secundo no.& ibi late Philip.Dec.col. 21.cum seq.de except.& idem Decius in cap.tertio loco col.penulti.uersic.& pro talibus.de proba. Hippo.Marsil.in l.1.§.diuus.columna quinta,uersi.ratio est. ff. de sica.& in repet.rubri. C,de probat.columna 50. uersic. teneas menti.ubi & illud dictum Inno.dicit sing.& Iason in l.ut uim,col.3.uersi.moneor per illud.ff.de iusti. & iur.& in l.1.col.5.uersi.tu aduerte licet.C.de ser.fugi. & Matthæus Afflic.in constit.Siciliæ inci.mala noxia. col.2.& de hoc est tex.sing.ut dicit Fran.Are.in c.inter solicitudines.de purga. cano. secundum lecturam glo. ult. quam & ad hoc not. Alex. in d.le.1.ff.si cert.pet.& d.consilio.2.libro 7.& Iason in d.l.1.& Fely. in d.c. afferte.

Et hoc quoque lex Lombarda uidetur obseruasse.nã cùm probatio, quæ fit per duellum, non sit uera & indubitata,quoniam multi sub iusto clypeo perierunt,ut est in ea l.Lombarda,tit.qual.quis se defend. debe. l.recolimus.& dicit gloss.in l.qua actione.§. si quis in colluctatione,in uerbo,nisi domino committente.in fin. ff.ad le.Aquil.& in §. si quis hominem & ibi etiam Bal. tit.de pace tenen.& Cy.in authent.generaliter.C.de epi.& cler.& Bald.in l.ex hoc iure.col.3.uer.octauo quęritur.ff.de iusti.& iur.& in rub. C.de Lat. liber.tol con. 515.quidam fuit interfectus,lib.5.& est de hoc tex.in c. 2.de purg.uulg.Nam incerti sumus de iudicio Dei:ut dicit glo . in d. §. si quis hominem , & ut dicit Psalmista Ode 35. iudicia Dei abyssus multa. Et diuus Paulus ad Roma.c.2. Incomprehensibilia iudicia eius. Ideo si aliquis per duellum probetur occidisse hominem ex lege Lom-

Lombarda, non punitur ad mortem: quemadmodũ & hi qui uere & indubitatè idipſum commiſiſſe probãtur per l. nemo. C. de epi. audi. ſed tantùm manus amputatione, ut ſcribitur in tit. de homici. liberorũ homi. l. qui uerò intra treugã & in d. l. recolim⁹, & ita referunt glo. in d. l. recolimus. & ita referũt glo in d. §. ſi quis hominem, & ibi bald. col quinta. & Nicol. Mat. quem refert idem bald. in d. l. ultim. in fin. C. de proba. & Io. Ana. in c. 1. col. ult. de cler. purg. in duel. & barb. d. conſilio 62. col. 7. uerſi. & quidem bal. in d. c. lib. 1. & Paris de Puteo in tractatu de re mili. lib. 1. ti. quid ſit duellum. & nouiſſime Catel. Cot. uir & legum & artium humanarum peritiſsimus in memor. perduellionis reus, ad fin.

4 Hinc quoque fit quòd cùm fama plurimum fallax ſit & mendax, nec tunc quidem cùm aliquid ueri aſſerit, ſine mendacij uitio eſt, ut ſcribit Tertullianus in Apologetico cap 7. cui accedit diuus Hieronymus ad Ruffinum inquiens, Multùm in utranque partem crebrò fama mentitur & tam de bonis mala, quàm de malis bona falſorum ora concelebrant.

Quod & ſatis probat illud Virgil. eclog. 6.

Quid loquar, aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

Nam Niſi filia, hæc Scylla non fuit, ſed Phorci. uerùm Virgilius τὸ πρέπον famæ ſeruauit: quæ plurimùm ex falſo trahere ſolet. Sic & apud Ouidiũ Penelope in epiſtola ad Vlyſſem,

Siue quis Antiochum narrabat ab Hectore uictum.

Cùm non ab Hectore uictum, ſed à Memnone, Auroræ filio, necatum fuiſſe conſtet ex Quintio Calabro, aut quiſquis is fuit, qui Iliada exorſus eſt à fine Homeri Sed & famã ſequebatur, quæ id falsò narrabat. Apertiſsimè autem Virgilius in Aethna:

Hæc eſt mendoſæ uulgata licentia famæ.

Et id quoque atteſtatur leges noſtræ ſtatuentes ſolam

famam non inducere plenam probationem, at ne semiplenam quidem regulariter, secundum bar.& alios in l. at qui natura. §. cùm me absente, cum concor.ibi adductis per recentiores.

5 Cùm igitur fama talis sit, hinc fit, ut in quibus casibus ex sola fama proceditur ad cõdemnationem, ut in casu c. cùm consideres. §. secundæ quæstionis, de senten. excom. & in eo qui traditur per glo.& bar. in l.1.ff. de excep. est certè pœna minuẽda, ne uidelicet tam grauis & seuera imponatur. quàm si ex certa probatione fieret condemnatio. text. est in c. illud. de cleri.excommi. secundum Fely. in d.cap. qualiter & quando, huius initij 2. §. ultima columna. septimo. uersiculo. quarta causa. de accu. Et hoc quidem uerùm est per ea quæ dicta sunt: sed ille text. hoc expresśim non probat: sed benefacit in ar. nam ibi mitiùs punitur, qui habens notitiam excommunicationis per solam famam celebrauit, quàm si aliàs fuisset uere certioratus.

6 Sed & hinc quoque prodit, quod pulchrè & notabiliter scribit bal. in ca.1. ad fi. tit. qui. mo. feu. amit. huius initij 2. quòd in pœnis corporalibus mitiùs agimus in dolo præsumpto, quàm in uero. per l.1. ff. ad l. Corne. de sica. cum si. Credo quòd uoluit allegare l.1. eiusdem tit. Et licet bal. solus sit in ea sententia, saltẽ quòd nũc meminerim, tamen cùm non habeat contradictorem, imò uerò habeat assertores in similibus suprà adductis, nisi & ipsa eadem sint, non uideo, cur eum non sequamur tam excellentem iurium interpretem.

7 Ex hoc item fit, quòd quamuis is qui confessus est se homicidium fecisse ad sui defensionem, posśit ut homicida puniri, nisi defensionẽ probet, ex sentẽtia bar. in l. idem quæsiit. §. Aurelius. ff. de liber. lega. & Bald. in l.1. col. 8. in 10. quæst. C. de confess. cum aliis concord. adductis per Alex. in l.1. §. si quis simpliciter, uersiculo ex prędictis infertur. ff. de uer. obligatione tamen quia huiusmodi probatio resultãs ex huiusmodi cõfesśiõe

non

non simplici & pura,sed qualificata, non est adeò euidens & indubitata,non debet capitaliter puniri.ita sin uoluit Panor.in d.ca.auditis.col.pe. de præscrip.innixus ea generali sententia, quam diximus de probatione præsumptitia. Et sequitur & dicit alibi non reperiri & esse in solenni cultu apud recẽtiores practicos Fely. ibi col.7.uersi.obstat secundo.Et licèt(inquit) contra id uideatur decisio bal.in c.dudum,eius initij 2.in fin. de elec.& Lanfranc.in ca.quoniam.char.15.uersic.pro decisione huius quæstionis,de probat.tamen satius putat illam Panor.opi. sequi. Cuius etiam meminit idem Fely.in c.significasti.eius initij 2.col.pe.uersi.& ista nota,de homi.ubi tamen dubitare uidetur,cùm dicit hãc esse stupendam limitationem d.sententiæ bar.si ea uera sit.Meminit item Alex.qui id dicit signanter notandum,licet non certò firmet,in l.non solùm.§ sciendũ col.2.uersi.& ibi subdit.ff.de oper.noui nuntia.& Hippo.Marsil.qui id sing.dicit in l.repeti,col.8.uersi.quartus est casus.de quæstio.& sing.185.confessio inquisiti. in fi.& Iason qui etiam de hoc dubitat,in d.l.ut uim.ubi suprà.ff.de iusti.& iure. ubi tamen dicit id sibi fecisse magnum honorem in actu practico. Sed ut non omittam,illam bart.sententiam non omnibus placuisse, ut uidere licet ex Saly.in l.1. uersiculo quarto opponitur. C.de confess. Et certè ea mihi admodum dura esse uidetur, si homicidium aliter nõ sit probatum quàm per huiusmodi confessionem rei.

8 Ex quibus non satis tuta uidetur decisio Bart. in l.si quis mihi bona.§.pater Seio.ff.de acquir.hære.de quodam milite Florẽtino, qui cùm ab aliquo passus fuisset iniuriam, dixisśetque famulo ut nunquam domum reuerteretur donec aliquid resciret de huiusmodi negotio:confestim illum famulus interemit,ob quod miles fuit decapitatus, tanquam eius mandato fuisset homicidium perpetratum, de quo dicit esse textum.tum ibi, & sequuntur Bald.Imo.Paul.de Cast.& alij ibi & bald.

in l.non ideo minus.C.de accuſ.Pe.Anc. conſi. 117.alias 266.Panor.in capi.ſententiam. col. pen.uerſic.nec obſtat ſi dicatur.ne cler.uel mo.Ioan.Ana.conſilio 59. uiſa inquiſitione formata per magnificum dominum capitaneum Florentinum. Roma. ſingul. 714. tu lcis quod.bar.& Angel.Are.in tracta.maleficiorum,in uerbo, Sempronium mandatorem.in 21.quæſtione. & Matheſ.not.188. nota quòd ubi creditor, ubi hoc ampliat etiam procedere, ſi dominus per huiuſmodi uerba prohiberet expreſsè ne interficeret,per text.no.in cap. ult. de homi.lib.6 & An.Corſet.in ſuis ſing.in uerbo,præceptum,huius initij 1.ubi hoc latè examinat.

9 Item Iaſon in l.1.col.5.uerſicu. caue tamen quod in prædictis caſibus.ff.ſi cert.peta dicit ſe dubitare de dicta deciſione,ea ratione,quòd ex præſumpta probatione debet quis mitiùs puniri,ut diximus.& Alex. quoq; in addi.ad Bar.in d.§.pater Seio,ſubobſcurè eam deciſionem impugnat,alia tamen ratione.Idem tamen Iaſon in l.1.col 5.uerſicu.tertiò multum no. C.de ſer. fugi.poſtquam dicit eam ipſam deciſionem uideri dubiã ea qua diximus ratione,& aliis quę allegat,tandem tamen illam approbat cũ ſex notab.limitationibus: quas ibi uide per eum.

10 Quod autem dictum eſt non eſſe imponendam pœnam corporalẽ,quando ex præſumptione ſolùm proceditur ad condemnationem: intellige procedere in præſumptione hominis.ſecus autem in præſumptione legis,ex qua cùm quis condemnatur,non debet pœna minui.Ita uoluit Panorm.in d.cap.accedens.columna ſecunda, uerſicu. nec obſtat quando dicitur.de accuſ. quem ſequitur Ioan.montefer.in repet.l. nemo poteſt. col.5.de lega.1.& facit tex.not.in l.ſi quis adulterij.C. de adul. ubi ex præſumptione illius imponitur pœna capitalis.quem ad hoc ponderat Matheſ.in ſingul.116. nota, quòd præſumptio. & quod uoluit gloſſ. in cum contumacia.de hæret.lib.6.

11 Alias limitationes tradit Fely. in d. c. afferte. quas hîc ponere supersedi: tum quia illic in promptu sunt omnibus, tum quoque quòd quædam ex illis mihi non uidẽtur proprie hanc decisionẽ limitare, tum quia in aliis, dum uult tantùm limitare, omnino destruere uidetur. Sed & in eam rem alia pleraque adducit Hippol. Marsil. in l. repeti. colum. 6. uersi. uideamus ergo. cum duabus sequent. col. ff. de quæstionib. quæ illic quoq; omnibus uidere licet.

CAVSA VIGESIMA OCTAVA.

SVMMAE.

1 *Delinquenti, si patrato crimine resipiscat, & pœnitentia capiatur, aut remittenda pœna est, aut certe minuenda.*

2 *Pater filiam quæ in corpus suum peccauerit, si ad bonã frugem redierit ducta pœnitentia, non potest exhæredare, nec alimenta nec dotem negare.*

3 *Patris mei interfectorem, si agat pœnitentiam, an possim licitè accusare.*

4 *Accusari puniriq; potest in foro iudiciali is, qui absolutus est in foro pœnitentiali.*

5 *Glaucus Apollinem consulit, super pecunia apud se depositæ.*

1 VIGESIMOOCTAVO, Si perpetrato crimine delinquentem illius pœniteat, fiátq; bonus ipse delinquens, certè puniri non debet. ita allegatur uoluisse Specul. in titul. de accusatore. §. 1. uersicul. quid si quis interfecit patrē, per text. in cap. accusasti. de accu. & in cap. odio. 86. distinct. quod pro not. & singula. refert & sequitur Hippol. Marsil. in l. qui falsam, columna septima uersicul. & non obmitto. ff. de fals. Cui consonat quod scribit Aristoteles libro. orbicularium quæstionum, uigesima nona capi. decimotertio. nihil errare iudices qui reū usque adeò emendatum liberant, ut nihil prætereà delinquere uellet.

2 Et hoc quoque confirmat huiusmodi simile, quòd licèt pater possit filiam quæ in corpus peccauerit, exhęredare, ut est text. in l. si filiam. C. de inoffi. testamento possit item illi & dotem & alimenta denegare, ut uoluit Specul. tit. qui fil. sunt legit. uersicu. quid si filia. tamen si filia ad bonos mores cōuersa pœnitentiam egerit, iam non est ius patri ea quæ diximus facere: ut dicit Speculator, ubi suprà, & Antonius in capite quintauallis columna secunda, uersiculo & dicit Io. And. de iureiur. & Alex. in l. 1. colum. 9. uersicul. sed Imo. ibi dicit. ff. sol. matri. & Iason qui hoc dicit esse mirabile, in authen. non licet. col. 1. uersic. item diligenter aduerte. C. de liber. præter. Et bene facit l. imperialis. C. de nup. & c. ferrum. 50. dist. cum similibus.

3 Sed quod pace Hippo. dixerim, nec text. in d. capi. accusasti, à Specul. citatus nec ipse hoc dicit. sed illud tantùm quærit, an si quis patre meo interfecto agat pœnitentiam bonúsque fiat, possim eum licitè accusare? in qua re dubita. Nam si non accusem, inquiunt, hæreditatem perdo. lege prima. C. de his quibus ut indig. Rursus si accusem, uideor ex odio procedere, cùm sit emendatus, per dictum cap. accusasti, & d. capi. odio

dio. Et huic patri magis fauere uidentur, ut uidelicet ſit potiùs abſtinendum.

4 At Io. And. in d. c. accuſaſti, & poſt eum Panor. alteram partem intrepide ſequuntur: quoniã abſolutus in foro pœnitentiali poteſt accuſari & puniri in foro iudiciali, ut uoluerunt gloſ. & doct. in c. de his, eo. ti. Et faciunt quæ diximus ſuprà in 25. cauſa. Et illud prætereà, quòd in conſummatis delictis non iam eſt locus pœnitentiæ ad euitandam pœnam delicti, ut plenè not. in l. ſi quis non dicam rapere. C. de epi. & cler. Sed fortaſsis poſſet attentari hunc eſſe aliquanto mitiùs puniendũ, ſi planè conſtaret eum uerè emendatũ eſſe, ex his, quæ dicam inferiùs.

5 Nec tamen inde priùs diſcedam, quàm retulerim hiſtoriam ab Herodoto quoque relatam libro 6. de Glauco Lacedæmonio, uitę ſanctitate ſatis cõmendato: ad quem uir quidam Mileſius fluctuãte Ionia aſsiduis bellis, diuendita parte bonorum acceſsit, & apud eum pecuniam depoſuit, exiſtimans fore, ut & ſalua eſſet, & ſibi redderetur cùm allatis ſymbolis repoſceret. Longo autem poſt tempore, filij eius, qui pecuniam depoſuiſſet, Spartam ueniunt: Glaucum conueniunt, exhibitiſque ſymbolis pecuniam repetunt. at ille repellere homines: neque eius rei quicquam ſe reminiſci dicebat. Ipſe autem Glaucus Apollinem conſulit, an iureiurando pecuniam prædaretur, quam apud ſe depoſitam à quodam Mileſio, filij eius repoſcebant? Reſpondit autem Pythia his uerſibus:

Γλαῦκ' ἐπικυδείδη, τὸ μὲν αὐτίκα κόρδιον οὕτω
Ορκῳ νικῆσαι καὶ χρήματα ληΐσσεσθαι,
Ομνυ, ἐπεὶ θάνατός γε καὶ εὔορκον μένει ἄνδρα.
Αλλ' ὅρκου παῖς ἐστὶν ἀνώνυμος, οὐδ' ἐπιχεῖρον,
Οὐδὲ πόδου. κραιπνὸς δὲ μέτέρχεται, εἰσόκε πᾶσαν
Συμμάρψας ὀλέσῃ γενεὴν, καὶ οἶκον ἅπαντα:
Ανδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Quos ita latinos reddidit Valla interpres:

Glauce Epicydides equidem expedit ad breue tempus,
Sic orco uicisse, interuertisseque numos:
Deiera & Euorcum, quoniam manet exitus idem,
Ast orci natus, qui nomine, qui manibus, qui
Nullis est pedibus, rapidè aduenit, usq; adeo, dum
Conuoluens omnem perdat prolemq; domúmq;,
Cum sobole Euorci melius sed postea agetur.

Subdítque Herodotus, His auditis Glaucus sibi ueniã eorum quæ dixisset ut daret, deum obsecrabat. Cui Pythia inquit, idem polleret tentare deum & facere. Tũc Glaucus accitis Milesiis hospitibus, pecuniam reddidit. Cur autem hæc oratio apud uos instituta est, dicetur: Glauci nunc nulla superest neque soboles neque domus, quæ illius censeatur, sed ex Sparta radicitus extrita est. Ita bonum est nihil aliud de deposito cogitare, quàm ut repetentibus reddatur. Hactenus Herodotus. Sed & hanc quoque historiam recenset Iuuenalis Satyra 13.

Spartano cuidam respondit Pythia uates.
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere. & fraudem iure tueri
Iurando: quærebat enim quæ numinis esset
Mens: & an hoc illi facinus suaderet Apollo.
Reddidit ergo metu, non moribus, & tamen omnem
Vocem adyti dignam templo, ueramq; probauit,
Extinctus tota pariter cum prole, domóq;.
Et quamuis longa deductis gente propinquis,
Has patitur pœnas peccandi sola uoluntas.

Quanquam, ut uides ex historia Herodoti, non hîc fuit nuda uoluntas, cùm ad denegationem depositi semel processerat: ideò non excusabatur ex eo quòd posteà pœnituerat. Crimen enim denegatione perfectum erat uti & ex uenditione rei depositæ, posteà redemptæ in causam depositi, quæ si etiam sine dolo malo perierat, tene-

tur tamen depositarius depositi: quia semel dolum fecit, cùm uenderet, ut est tex. sing. l. 1. §. si. rem depositã. ff. deposi. Quòd si sola uoluntas siue cogitatio fuisset, certe nostris legibus id impunè fuisset, per l. cogitationis. ff. de pœnis. Apud Deum uerò id non impunè ferimus. Scitum enim est illud decalogi, Deutero. capi. 5, Non cõcupisces uxorem proximi tui. non domũ, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum & uniuersa quæ illius sunt. Et Illud Matthæi 5. Qui uiderit mulierem ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est in corde suo. Cui assentiens Iuuenalis ad ea quæ ex eo suprà diximus, hæc subdit:

Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet. cedo si conata peregit?

Leges aũt nostræ in hoc secutæ sunt leges Moysis, quibus non animum, sed manũ tantùm puniebat: sicut alibi latè diximus.

CAVSA VIGESIMA NONA.

SVMMAE.

1 *Pœna mitiùs infligenda, vbi à patrato scelere multùm temporis intercessit. Limit nu. 3.*

2 *Domitianus incesta Vestalium à patre Vespasiano Titóq; fratre neglecta, uariè coercet.*

4 *Exceptione uiginti annorum tollitur querela eius, qui à familia occisus est, antè, quàm mortem eius ulcisceretur. Limit. nu 7.*

5 *Delictum non desinit esse delictum solo temporis cursu.*

quæstio. 188. item fuit quæsitum si aliquis commisit crimen.

3 Intellige tamen ut quæ iam diu commissa sunt, lenius puniri debeant, cùm sunt momentanea, ut homicidium. & cætera huiusmodi. & quæ semel sunt perpetrata. Quia si sint successiua, ut matrimonium prohibitum, hæresis, aut alia id genus, in quibus quis diu perstiterit, eò grauiùs coercendus est quò diutius permanserit. nam ut dicit tex. in cap. non debet, in fin. de consangui. & affini. diuturnitas temporis non minuit peccatum, sed auget: tantóque sunt grauiora crimina quātò diutius infelicem animam detinent alligatam. & est similis text. in ca. ultim. in princip. de consuet. & in d. cap. cùm haberet, de eo qui dux. in matrim. & cap. non satis. in fin. & c. cùm in ecclesia, in medio, de simo. & cap. sicut nobis, in fin. de regula. & trans. ad relig. & ca. schisma 24. quæst. 1. Et ut dicit eleganter text. in l. infitiando. §. infans. ff. de furt. quid tam ridiculum est. quā meliorem furis conditionem esse propter continuationem furti æstimare? Sed & si quæcunque delicta fuerint iterata grauius quoque sunt punienda, ut infrà latiùs dicemus. Et ita eam l. si diutino. intelligunt gloss. Bar. & alij qui ad hoc multa alia iura afferunt, quæ illic in promptu sunt omnibus. & Pe. An. Barb. & Roc. Cur. in d. c. ult. de consue.

4 Illius autem legis ita intellectæ, ut diximus, ratio nō est, quòd crimen sine culpa processu temporis aboleatur aut minuatur, ut est tex. in l. sicut. C. de fals. ex quo not. Bal. in d. l. querela, ante fi. eo. tit. quòd delictum solo cursu temporis non desinit esse delictum. & ita etiam not. per glos. in cap. citò in uerbo, multiplicis. 1. quæst. 1. quæ ad hoc multa iura adducit. Sed nec ullam ab aliquo scriptam rationem comperi, nec aliā cogitare possum, nisi quòd qui aliàs quidpiam admiserit, diutius tamen posteà à delictis abstinuerit, aut magis uidetur peccauisse impetu: ignorantia, infirmitate, & cæteris id

genus, quæ delictum minuunt, quàm dolo & peccandi consuetudine. uita enim sequens iam diu bene recteque ac longe à sceleribus acta, satis ostendit atque declarat, non illud facinus commisisse peruicaci quadam aut inueterata ingenij malitia. Ex sequentibus enim cum in omnibus rebus, tum maximè in his quę ad mores attinent, præcedentia mirum in modum declarantur. l. si hi qui, & ibi Bal. & doct. C. de adul. & §. ult. & ibi gloss. in uerbo, ut appareat. in authen. de restit. & ea quæ par. cum simil.

5 Aut quocunque id animo fecerit, si tamen aliquanto pòst tempore, id est, triennio, bene honestéque uixerit, uidetur satis atque satis emendatus, ut est tex. penitissimis memoriæ præcordiis infigendus, in §. 1. uersicul. hinc autem nobis. in authen. de mona. cùm dicitur. Attamen sufficit ad meliorem purgationem delictorum, & ad uirtutis argumentum (sic enim malo legere, quàm augmentum) triennalis temporis testimonium, & quod not. Angel. & Saly. qui illum tex. facit sing. in l. si fideiussor. §. si satisdatum, & ibi Alex. & Iason col. pe. ff. qui satisd. cog. & idem Saly. in l. si minorem. col. 2. uers si. & ideo ut tollam obiecta. C. de in int. resti. mi. & Luc. Pen. in l. principes, in 83. præsump. C. de princ. agen. in reb. lib. 12. Imo. in c. cùm deputati. & ibi Fely. col. 1. in princ. de iudi. & Panor. in c. testimonium in 3. not. de testib. & ibi Barb. in repe. circa fin. & Ludo. Rom. consil. 236. ut præmissa consultatio, col. 2. uersic. tertiò ponderandum, ubi & illum tex. facit sing. & Frā. Curtius in tractatu de sequestris, quem posuit in l. 1. C. de prohib. seq. pec. in 6. q. princ. & Anto. Corse. qui hoc reputat sing. in suis sing. in uerbo, præsumptio regula est, & c. Ias. qui illum tex. solennem uocat, in l. si priusquam, col. 14. uersicu. tu ergo dic. ff. de oper. noui nun. Philipp. Deci. consil. 163. in causa matrimoniali, col. 7. uersi. quartò non deponit. & uide infrà in 51. causa, nu. 171. incip. igitur neminem.

6 At

6 At inter alias puniendorum delictorum causas hāc primam posuit Plato in Gorgia, Taurus philosophus in commentariis eius lib. in princip. & Seneca libr. 1. de Clementia, & Gellius lib. 6. c. 14. ut qui peccauit, ex pœna fiat emendatior atque correctior. de quo est & text. apud nos in l. si pœna. ff. de pœnis, & in c. qui ea. 38. di. & cap. cùm dicitur. 33. q. 2. & latè diximus in nostris ll. Cōnubialibus, leg. 9. nu. 224. incip. Propterea cum Plato. Quæ causa cùm cesset, utpote cùm iste satis (ut iam diximus) uideatur emendatus, consequens est, ut aut nullo modo, aut certè mitiùs sit puniendus.

7 Sed hinc non priùs discedendum putaui, quàm id dixerim, quòd etsi uerum est ut qui iam longo antè tempore deliquit, & semper posteà bene uixit, mitiùs sit puniendus, rationibus suprà adductis, id tamen non probatur ex d. l. si diutino. sed id potiùs, ut qui diutino tēpore in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuanda sit. hęc enim sunt uerba eius l. Quid autem reatus sit, & quomodo ea l. intelligatur, nemo unus est qui ignoret post annotationes Budæi in eum locum. ad quem studiosos relego. illud tantùm dixerim, eo uocabulo primum omnium usum esse Messalam: ut scribit Quintil. lib. 8. c. 3. Augustus Cæsar diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm uoluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: ut si quem quis repetere uellet, par periculum pœnæ subiret, ut tradit Suetonius in uita illi⁹, c. 32. Et Domitianus reos qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, uniuersos discrimine liberauit: nec repeti nisi intra annum, eáque cōditione permisit, ut accusatori qui causam teneret, exilium pœna esset: ut idē scribit in uita quoque ipsius Domitiani, c. 9.

CAVSA TRIGESIMA.

SVMMAE.

1 *Crimen si quis confiteatur vltrò non conuictus, cum eo mitiùs agendum.*
2 *Confitenti vltrò plerunque parcitur.*
3 *Ciceronis in Verrem locus, elucidatur.*
4 *Crimen negantibus, & conuictis tamen, difficilè venia conceditur.*
5 *Atheniensium leges veniam concedunt sese manifestanti.*
6 *Mosaicæ leges leuiùs puniunt sponte confitentem delictum à se commissum: quàm conuictum.*
7 *Delicti confeßio multùm ponderis habet ad sedandam irã.*
8 *Alexander magni faciebat ad veniam delicti confeßionẽ. Chrysostomi super hoc sententia.*
9 *Cõfitẽs metu alterius, pro cõuicto habetur. Limit. nu.* 11. 13 *Et quando quis dicatur sponte confessus. nu.* 10.
12 *Iudex si fuerit oneratus probandi neceßitate, an & quando reus sponte confitens, mitiùs puniendus.*
14 *Pœnam & supplicium vbi quis demeruit, an & quo casu confessus mitiùs quàm conuictus, puniatur.*
15 *Pœna minuitur in casu fauorabili.*
16 *Pœna, si iam ipso iure imposita sit, & etiam iã quæsita parti & fisco, siue Reipublicæ, per cõfeßionem, aut aliud qui aduentitium, an & quomodo sit pœnitentiæ locus.*
17 *Delictum siquis fateatur, qualitatem tamen eius neget, vbi lo mitiùs accipiendus est.*
18 *Conuictus ex præsumptione tantùm, mitiùs puniendus est, quàm conuictus ex veris & indubitatis probationibus.*
19 *Confessus sponte quo casu mitiùs puniatur, quàm conuictus.*

20 Statu-

20 *Statutum, ut propter confeßionem deducatur quarta pars pœnæ, non habet locum, quando pœna nullam diminutionem recipit.*

1 TRIGESIMO, Cùm quis confitetur crimen non conuictus, est cum eo agendum mitiùs, quàm si negans conuinceretur. l. 1. C. ne tut. uel cura. uecti. condu. & authen. sed nouo iure, C. de pœn. iudicis, qui male iudica. & c. ulti. & ibi gloss. de furt. & c. inter corporalia, uers. sanè quoniam, de trasla epi. & c. 3. ibi glo. 50. di. & c. ult. in prin. 82. di. & c. si quis omnem, ante fi. 1. q. 7. & c. imprimis, uersi. si autem episcopi, & ibi glo. 2. q. 1. & c. non dicatis. 12. q. 1. & c. qui admisit, & c. si quis presbyter. 15. q. 8. & c. facilius, in princ. & ibi glo. de pœnit. di. 1. & not. glos. in l. non omnis. §. ult. ff. de re milit. & uoluit Panor in c. at si clerici, & ibi Fely. col. 2. & Philip. Dec. col. 4. in 6. not. de iudi.

2 Quin interdum omnino parcitur sponte confitenti seipsumque deferenti: l. edicto, in prin. ff. de iure fisc. & l. 3. §. ult. de ali. iudi. mutan. cau. fa. & ibi gl. quæ adducit multas concord. & ultra illas l. in eos. in fi. ff. de custo. reo & ibi etiam concord. in glo. Quibus adstipulatur illud Salomonis prouerbio. 28. Qui confessus fuerit scelera sua, misericordiam consequetur. Illud quoque Fabij libro 6. quo loco de altercatione differit: Nocet etiam diu pugnare in his, quæ obtinere nõ posis. Nam ubi uinci necesse est, expedit cedere: quia siue plura sunt, de quibus quæritur, facilior erit in cæteris fides: siue unum, mitior solet pœna irrogari uereũdię: nam culpam præsertim deprehensam pertinaciter tueri, culpa altera est.

3 Ad quam sententiã referendum est, quod scribit Cicero in 3. actione in Verrẽ, ante fi. Nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut cùm impudẽs fuisset in facto a

dens fuisset in facto, tum impudentior uideretur si negaret. Quod autem apud Ciceronem peccatũ legendum sit, uel refragantibus omnibus exemplaribus, admonet Gellius lib. 12. c. 19. id enim obiter lectorem admonere uolui. Eandem autẽ sententiam aliter expressit Plinius lib. Epistl. 4 ad Vrsum, episto. eius li. 9. Rem (inquit) manifestam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis.

4 Cæterùm, Aristoteles lib. Rhetorices De causis ciuilibus, ad Alexand. Si te (inquit) accusarit, ac dixerit deliquisse, ut ueniam consequare facilè præstabis. Titus quoque Liui. 3. dec. libr. 10. de Adrusbale loquens, qui cùm uaria oratione usus esset, nunc purgando crimina, nunc quidem fatendo, ne imprudenter certa negantibus difficilis uenia esset, &c. Et Libanius Antiochenus ad Richomenem scribit ipsum delicti confessionem mereri ueniam, ac genus quoddam defensionis credi supplicem confessionem. Itaque Domitianus uir aliôquin crudelis & sanguinarius, stupratores Corneliæ maximæ uirginum Vestalium in comitio ad necem cædi imperauit, excepto prætorio uiro, cui dubia etiam tum causa & incertis quæstionibus atque tormentis, de semetipso professo exilium indulsit. testis Suetonius in uita illius, c. 8.

5 Sed & secundum Atheniensium leges omnium optimas, & ex quibus maxima pars nostrarum deprompta est, teste Liui. 1. dec. libr. 1. manifestanti seipsum etiam impunitas constituebatur. Cuius legis profugio suadẽte Timeo, ut recenset Plutarc. Cheronen. in Alcibiade, Andocides qui ob Mercurij statuam perfractam iussu populi in carcerem trusus fuerat, sese innocentem nocentem confessus, ob id liberatus est.

6 Quin etiam ex legibus Mosaicis leuiùs quoque puniebatur sponte cõfessus, quàm conuictus. Quod hinc cuique manifestum est, quòd fur conuictus puniebatur in duplum, uel quadruplum, uel quintuplum, secundum

cundum eam distinctionem quæ traditur Exodi 22. c. quia si fuisset sponte cõfessus, in id solùm puniebatur, quòd ultra rei ablatæ restitutionem quintam quoque partem ipsius rei reddere cogebatur, ut legitur Numer. 5. post prin. & ita intellexit ibi Nicol. de Lyra, interpres Bibliorum nominatissimus, & ante eum diuus Augustinus, cùm dicit, quia annuntiauit, non eo damno plectendus fuit, quo furem conuictum plecti oportet. atque etiam Alex. Ales in 3. parte Summæ q. 47. membro 5. artic. 2. & in 4. parte. q. 86. membro 2. articu. itẽ 2. in fi.

7 In hac re autem leges naturam hominum sunt quodammodo imitatæ: usu enim & experientia compertum est, confeßionem delicti, ad mitigandam placandámq; iram, ulciscendiq; cupiditatẽ eius in quem peccauimus, magnum habet momentũ: tanquam id nobis natura præscripserit, ut mitiùs in confitentes agamus. Sic Dauus ille Terentianus se crucem meritum confessus est, quò se ab ira & uerberibus Pamphili uindicaret. Sic Demipho apud eundem poëtam in Phormione, quò Nausistratam Chrementi placatam redderet, Verùm (inquit) quando iam accusando fieri infectum nõ potest, ignosce: cõfitetur, purgat. quid uis amplius? Sic denique Horatius uates ingeniosißimus lib. 1. Carminum, ode 16. in prin. ut sibi Tindaridem, quam læserat, conciliaret, crimen fatetur:

O mater pulchra filia pulchrior,
Quem criminosis cuique voles modum
Pones Iambis. &c.

8 Arrianus historicus, quem pleriq; esse autumant, cuius multas leges habemus, in rebus gestis Alexandri li. 6. scribit erroris confeßionem apud Alexandrũ ipsum plurimum ualuisse: nec quicquam ad impetrandam ueniam hoc uno apud eum fuisse efficacius. Sed & idem author li. 7. de hac re ipsa nõ minùs sanctè & religiosè loquitur, quàm si Christianorum sacris atque disciplina initiatus fuisset: Plerique (inquit) quanuis se deli-

quiſſe ſciant, id tamen tanquam rectè factum pertinaciter defendunt, culpam ſuam, per hunc modum celatum iri exiſtimantes. Qui mihi quidem magno errore teneri uidentur: Summa enim medicina peccati eſt, quantum ego exiſtimo, & peccatum confiteri ſuum, & eiuſdem pœnitentiam præ ſe ferre. Nam qui iniuriam accipit, illam haud dubiè aliquantò leuius perfert, ſi eum qui intulit, & fateri ſe deliquiſſe, & iniuriæ pœnitere animaduertat. Ad hæc qui uiolat alterum, ſi dolere ſe facto doceat, bonam ſpem cæteris præſtat ſe posthac nihil admiſſurum tale. Hæc Arrianus. Denique ex Seneca, aut quiſquis eſt in Prouerbiis quæ eius nomine circunferuntur, proximum (inquit) ad innocentem tenet locum uerecundia, & peccati confeſsio.

Intellige tamen prædicta procedere in ſponte con-
9 feſſo citra metum probationis uel tormentorum: nam ſi propter metum alterutrius confiteretur, pro coniuncto habendus eſt, nihilque ab eo differt, quo ad pœnæ impoſitionem: ut uoluit gl. in c. de hoc. in uer. in iure, de ſimo. quod Panor. ibi ſequitur, & dicit eſſe ſingulariter notandum, quia quotidie ſolet allegari: & ſequuntur alij ibi, & idem Panor. qui illam quoque dicit not. in c. at ſi clerici. col. 2. uerſic. nota paria eſſe, & ibi etiam Fely. col. 2. uerſi. not. etiam quòd mitiùs. & Philip. Dec. in 6. not. de iudi. & eſt ſimilis glo. in ca. 3. 50. diſtin. per tex. in d. c. ult. 24. diſtin. ubi & idem glo. uoluit in ulti. gloſ. in fi. & ibi Domi. & rurſum gl. in d. c. non dicatis. 12. q. 1. & item in Summa, 15. q. 8. atque etiam in d. capi. qui admiſit, & in c. ex tempore. in glo. magna, uerſic. ſi mediocre & manifeſtum. de tempo. ordi.

Dicitur autem ſponte confeſſus, & non timore pro-
10 bationis, quando nullo præcedente ſtimulo ſponte ſe offert iudici, criménque confitetur: ſecus, ſi iam accerſitus erat ad iudicium, ut expreſsè uoluit Panor. in d. c. de hoc. de ſimo. nihil tamen allegans. Verùm contrarium uoluit Bald. poſt Bartol. in l. ea quæ in 11. q. C. de condict.

condict. indeb. ut uidelicet uideatur sponte confessus, ad hoc ut ei prosit, si confiteatur, postquam est tractus in iudicium, modò statim cõfiteatur, id est, antequam testes sint recepti, per text. in l. eum qui. ff. de iureiur. & idem uoluit Ioannes Ana. in d. cap. de hoc, & ibi post eum Felynus, de simon.

11 Imò plus dicit Bal. in d. l. ea quæ. in 10. q. etiam prodesse si post negationem statim confiteatur, per not. in c. ult. de iura. cal. libr. 6. quod & idem uoluit ipse Bald. in d. l. eum qui. in princ. per illum tex. & ipse Bald. in l. contra negantem. col. 1. C. de lege Aquil. & in c. uasallus. ibi. col. 3. uersi. tertiò quærit, tit. si de feu. fuer. contro. int. do. & agn. & in c. 1. §. porrò. col. 4. uer. nunc generaliter quæro, tit. quæ fuit pri. cau. bene. amit. & Roma. consi. 59. ad discutiendum. in ult. dubio, ubi multa allegat, & iterum consi. 70. uisis themate & quęstione. in 2. quæstio. 3. dubij. & Angel. in §. ex maleficiis. col. 8. uersi. & aduertas secundum Bald. Insti. de acti. & latissimè Barba. consilio 82. illud referam in medium, per 4. primas col. de quo tamen per Saly. Fulgo. & alios in d. l. eum qui.

12 Sed hoc sanè semper intelligendum est, modò aduersarius, uel iudex non fuerit oneratus probandi necessitate, per d. l. eum qui. & ita uoluerunt omnes fermè, quos suprà citauimus, & Angel. in §. si enim. in authen. de tri. & semis. cum concord. adductis per recentiores in d. l. eum qui.

13 Sed & ista prima limitatio intelligenda est, ut etiam ille qui metu probationis confessus est, debeat aliqualiter (ut nostri loquuntur) clementiùs puniri, eritque in iudicis arbitrio, quãtum sit de pœna remittendum. Ita dicit not. Hosti. in d. c. de hoc. de simo. argu. ca. ulti. de transact. Quem etsi reprobat Panor. ibi, quoniam hoc nullo iure probetur: idem tamen Panormi. in d. cap. at si clerici. columna secunda, uersiculo, nota paria esse. de iudic. dicit hoc dictum uideri ualde æquum, & ibi

etiam sequuntur Philip. Franc. & Fely. in d. cap. de hoc.

14 Intellige secundò id quod in principio diximus, ut nō procedat quando per legem, uel statutum quis incurreret pœnam ipso iure delicto commisso: neque enim hoc casu confessus punitur mitiùs, neque conuictus seueriùs, sed æqualiter uterque. Textus est, & ibi Bartolus, pulchrè hoc notans in l. id quod seruo §. 1. ff. de pecul. lega. & l. palam. §. ult. uersic. deprehensa. ff. de rit. nupt. Et ita etiam dicit per illos tex. Angel. Aret. in tracta. maleficiorum, in uerbo, comparēt inquisiti. ubi hoc dicit sing. notandum, & ante eum Bald. in l. ea quæ. in 2. quæst. C. de cōdic. indeb. ubi & hoc dicit notabile. & Pet. Anc. in c. perpetuę, col. 1. de elec. lib. 6. ubi id dicit esse menti tenendum. & in c. 1. col. ult. de homi. lib. 6. Flori. in l. 2. circa medium. ff. ad leg. Aqui. Alex. in l. eum qui. in prin. ff. de iureiu. Card. Alex. in c. uasallus col. 1. titul. si de. feud. fuer. contro. inter domi. & uasal. & Fely. in d. ca. de hoc. decimo. gloss. ualde not. in c. imprimis, in uer. sponte. 2. quæ. 1. quæ tamen nihil de hac re dicit. & nouissimè Hippo. Marsil. in l. de unoquoque nu. 88. ff. de re iu. & in repe. rub. ff. de fideiuss. nu. 142. & in l. 1. nu. 66. C. de rapt. uirg.

15 Sed August. Ari. in suis ad Angel. Are. addi. in d. tractatu maleficiorum, ubi suprà, hoc dictum subobscurè reprehendit, neque enim id ut ipse dicit, probat tex. in d. l. id quod seruo. §. 1. sicuti etiam declarat Bald. in d. l. ea quæ. Sed nec tex. in d. §. deprehensa. si recte expendatur, quia ibi materia est odiosa, nos autem loquimur in casu fauorabili, cùm uidelicet pœna minuitur propter confessionem delinquentis, per ea quæ dicit Bal. in c. 1. §. porrò, tit. quæ sit cau. bene. amit. Hæc August. Quam sententiam nulla Augustini mentione facta, uidetur fuisse imitatus Philipp. Dec. in d. c. at si clerici. in fi. 6. no.

16 Sed non propterea discedendum arbitror à prima opinione, quæ uel nemine defendente satis seipsam tutatur.

tatur. Qui enim fieri poteſt, ut pœna quæ iam eſt ipſo iure impoſita, & quæ iam quæſita eſt parti, & fiſco, ſiue Reipub. per confeſsionem, aut aliud aduentitium, minui poſsit: quãdo etiam uidemus in ea nullum eſſe pœnitentiæ locum? ut uoluit glo. in cle. ne in agro. §. quia uerò, in uerbo, ipſo facto de ſtat. monac. cum multis concord. à me collectis in commentariis l. ſi unquam, in uerbo, reuertatur, nu. 307. incip. octauum, ubi quid ſit. C. de reuoc. donat. nec item locum eſſe purgationi moræ, l. ſi is cui. & ibi Bart. ff. de lega. 2. cum aliis quoque multis concord. à me item congeſtis in d. l. ſi unquam, ubi ſuprà, nu. 310. incipi. decimum, quod & à ſuperioribus.

17 Intellige tertiò, ut non procedat, quando quis ſponte confitetur delictum, negat tamen qualitatem delictum ipſum alterantem: nam ſi poſteà conuincatur de qualitate negata, æquè punitur, ac ſi omnino negaſſet: de quo tamen quia id non indiſcriminatim procedit, uide abundanter per Bart. in diſp. incip. per Italiam communiter ſunt ſtatuta, & in d. l. eum qui. ff. de iureiur. & in l. proinde. §. notandum. ff. ad leg. Aquil. Bald. in d. l. ea quæ. in 7. quæſti. & in d. l. contra negantem. col. 2. uerſicu. quæro nunquid ille. & in d. §. porrò. col. ult. & Flori. in lege. Aquilia. ff. ad leg. Aquil. & in l. ſi ex plagis. §. tabernarius. ff. eo. tit. Angel. Are. ubi nuper allegauimus. col. ult. uerſi. quærit Bald. Barb. in addi. ad bald. in §. item ſi uaſallus, tit. de contro. inue. & Felyn. in d. cap. de hoc. col. 2. de ſimon.

18 Quartò intellige, ut mitius puniatur confeſſus ſponte, quàm conuictus ex ueris & indubitatis præſumptionibus: ſecus, ſi ex præſumptione tantùm ſit conuictus, quia is mitiùs puniendus eſſet, quàm ſponte confeſſus, ut uoluit glo. meo iudicio ſing. in c. 1. ſuper uerbo, capitalem, tit. de pact. tenen. & eius uiol. & ibi not. Bal. col. 5. uerſi. deinde tu habes. ubi monet illam glo. not.

19 Quintò intellige dummodo pœna ſit mitigabilis,

aliôquin non mitiùs punitur ſponte cōfeſſus. Exempli gratiâ, ſi pœna ſit ut electio non ritè facta ſit irrita: illa enim pœna mitigari non poteſt. Ita dicit Domi. in d.c. ulti. 24. diſt. & in d. cap. imprimis. 2. quæſti. 1. per text. in ca. innotuit. de elect. & Felyn. in d. cap. ad hoc. de ſimo

20 Et facit quod ſcribit Angel. Aret. in d. tractatu maleficiorum, in uerbo. deducta quarta parte propter beneficium confeſsionis, poſt prin. quòd ſtante ſtatuto, ut propter confeſsionem deducatur quarta pars pœnæ, non haberet tamen locum huiuſmodi ſtatutum, quando pœna nullam reciperet diminutionem, per multa iura quæ illic allegat, & Bald. in l. ult. col. 2. uerſic. modo quæro. C. de exec. rei iudi. & in l. de ætate. §. ult. ff. de interro. acti. & Iaſon in d. l. eum qui. ff. de iureiur.

CAVSA TRIGESIMAPRIMA.

SVMMAE.

1 *Delictum minuitur propter dignitatem, natales, & maiorum nobilitatem. & nume. 9. 17.*

2 *Nobilis pœnā poteſt redimere magno pretio aut eleemoſynis.*

3 *Laqueus, fœdiſsima & turpiſsima omnium mors. Et an ea nobilibus poſsit infligi.*

4 *Vino vitis laqueo proximæ dijs libare prohibitum.*

5 *Suſpendioſos luctu priuant leges.*

6 *Laqueus, non ignominioſum genus mortis quibuſdam populis.*

Virgines

7 *Virgines strangulare, nefas antiquitus.*
8 *Magici carnibus suspensorum vtuntur ad suas veneficas artes.*
10 *Nobiles rei criminis non adstringuntur carceribus.*
11 *Baldi opinio, An quis reus criminis sit detinendus in carcere.*
12 *Nobili reo criminis potest assignari pro carcere, totum palatium, tota item ciuitas, & à Potestate. & nu.13.*
Limita. nume. 14.
15 *Nobiles non subduntur quaestionibus plebeiorum.*
Fallit in Gallia. nume. 16.
18 *Pœna quando grauior infligatur constitutis in dignitate, quàm priuatis.*
19 *Crimen quando dignitate augeatur: & quot, quibúsve de causis. & nume. 20.*
21 *Proditoris, etiam nobilis, insignia delenda.*
22 *Metij Suffetij Albanorum principis proditio. & grauissimum ob id eidem supplicium illatum.*
23 *Falsitas, proditioni proxima, à nobilitate maximè abhorret. quique in eam impingunt, grauissimè plectendi.*
24 *Leges XII. tabular. vt falsarium punierint.*
25 *Nobilis errans in fide, grauiùs puniendus quàm ignobilis.*
26 *Nobilis contemnens Principis mandatum, grauius punitur, quàm ignobilis.*
27 *Nobiles in criminalibus mitiùs puniuntur quàm ignobiles.*
28 *Pœna imponenda delinquenti est ea, quae magis timetur.*
29 *Pœnam corporalem, vel minimam, esse grauiorem qualibet pœna pecuniaria, vel maxima, quomodo sit accipiendum.*
30 *Nobilis quod mitiùs puniatur, quàm ignobilis, non vendicat sibi locum in pœnis relatiuis.*
31 *Nobilis, si mandet pauperi vt delinquat; vel pauperi delinquenti auxilium ferat, eadem pœna feretur atque ignobilis mandatarius.*
Et quid, si ignoret mandatarij qualitatem? nu. 32.

33 *Contumacia facit, ut nihilo mitiùs agatur cum nobili delinquente, quàm cum plebeio.*
34 *Nobilis & ignobilis in quibúsnam eadem pœna teneantur. & nume. 35.*
36 *Statuta punientia huiùs nobilem delinquentem: quàm plebium, quomodo sint accipienda.*
37 *Nobilis grauiùs punitur in foro pœnitentiali: quā ignobilis.*
38 *Nobilium peccata, & in dignitate constitutorum, trahuntur in exemplum ab inferioribus.*
39 *Princeps qualis fuerit in Republ. tales ciues.*
40 *Nobilem non puniendum, nisi consulto Principe, quomodo sit accipiendum.*

1 TRIGESIMOPRIMO Propter dignitatem, natales, & maiorū nobilitatem, cum delinquente agitur mitiùs. sed antequam progrediamur, dicere uoluimus nos hîc bonam huius causæ partem mutuari ex nostris Commentariis De nobilitate, ca. 20. quod libenter omisissemus, eum locum designare contenti. sed ne id faceremus, suasit primùm, quòd ea res priuatim & peculiariter ad hunc nostrum tractatum pertinet: mox, quòd illud Nobilitatis opus ingentis molis est, & non modici pretij, ut non omnibus per facultates emere liceat: hoc uerò multò minoris pretij, ut facilè pauperrimus quisque emere posit. Item, ut non pauca hîc illis adiciamus. Denique, ut satisfaciam ueteri illi prouerbio, Δὶς καὶ τρὶς τὸ καλόν: Bis & ter quod pulchrum est. à Platone in Philebo, & in Gorgia, & in li. 6. de Legibus usurpatū. Id igitur quod diximus in prin. huius causæ, probat l. sacrilegij pœnam. in prin. ibi, Pro qualitate personæ, & iterum in §. 1. ibi, Aut si honestiore loco natus. ff. ad leg. Iuli. pecu. & l. Pedius ibi, si sordidiores erunt. & iterum l. ultim. ibi, si humiliore loco. ff. de incen. rui. nau. & in l. annonam. § pœna autem. ibi, Humiliores

res ad opus publicum dari & l.ult.ff.de sepul.uio.& l.1. §.quanquam.ff.de abig. & l.1.in fi.ff.de furib.balne. & l.1.§ expilatores,& iterum.§.ulti.ff.de effract.& l. stellionatus.§ solent.& §. pœna. ff. de cri.stellio. & l.2.ff. de term.mot.ubi Bart.qui eam legem priorem legit,dicit pœnam fustium & uerberum à nobilibus esse alienam.& l.1.§.ultim.iterúmque l.3.§.legis, rursúmque l. pen.ff.ad leg.Cornel.de sicar.& l.in seruorū.in prin.ff. de pœnis.ubi serui & humiliores in hoc æquiparantur. & l.moris.§. sed enim, & rursum l.capitalium.§. non omne.& §.& uenerarij.eo.tit.& l.1.§.§.pœna militum. & §.is qui ad hostes. ff. de re mili.& l.1. & l.ueteranos. ff.de priuil.ueter.d.l.3.§. tutores. ff. de suspec. tut.& l. nemo.C.de sum tri. & fid. catho. & l. Arriani.& l.quicunque.uersi.fin.uerò ignorante, & ibi Rapha. Fulgo. C.de hæret.& l.uti.& ibi Saly.C.de pac.& l.1.C.de aduo.diuer.iudi.& l.2.& ibi Saly.C.ut nemo priua.& l.ne cui.C.locat.& l.seruos.& ibi glo.C. de ui publ. & l.1.& ibi glos.in uerb.mediocris.& l.milites.&l.diuo,& utroque Saly.C. de quæst.l.1. C. ut nemo ad suum patri. libro undecimo.& §.1. & ibi glo.in uerbo,uiles,in authen. de inc.nup.& cap.pastoralis.in fi.prin.ibi, Dignitati deferat, & personæ.de offic.deleg.& c.ulti.ibi,uolentes tamen nobilitati parcere Comitis, & ibi.gloss.in uerbo,nobilitati. Host. Anto.in 2.not.Pet.Anch. & Panor.de pœnis.& ca. qui contrà.ubi est tex. in id expressissimus,& ibi glo.24.q.1.& c.contra.& ibi glos.26.q.5. & facit etiam c.1.uersic.qui uerò.de usur.lib.6.& c.cùm beatus.& ibi glo.in uerbo,grauioribus.45.distin.& cle. multorum,& ibi glo.in uerbo, inferiores, & ibi Cardi. Alex.in 9.no.de hæret. Et præterea uoluit glo.in l.aut damnum.§.in ministeriū,in uerbo.fœminæ.ff. de pœnis.& in c.ulti.in glo.ulti.in prin.de transact.& in cap. cùm quidam, & ibi alij.de iureiuran. Albert.in l.illicitas.§.qui uniuersas.in fin.ff de offic. præsid. ubi dicit, quòd plerunq; nobiles solent deportari,ubi ignobiles

Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.
Quo in loco Seruius informe ideo dicit appellari, quoniam in pontificalibus libris cautum fuerat, ut qui laqueo uitam finiuisset, insepultus abiiceretur, quòd ea mors esset infamissima.

4 Plinius autem lib. 14. capi. 19. scribit in ueteri Romanorum religione nefastum fuisse libare diis uino uitis, iuxta quam hominis mors laqueo pependerat. Idem lib. 2. cap. 25. hanc pœnam scitè præposterā uocat, quia scilicet includitur spiritus, cui debet quæri exitus. Dicit enim, de terra loquens, Quin & uenena nostri miserta instituisse credi potest: ne laquei torqueret pœna præpostera, incluso spiritu, cui quæreretur exitus. Quem secutus Sextus Aurelius Victor, Maximianus (ait) Herculeus à Cōstantino apud Massiliam obsessus, deinde captus pœnas mortis genere præpostero fractis laqueo ceruicibus luit. Et hanc sanè pœnam ueluti grauissimā & infamissimam iussit Deus O. M. quibusdam idolatris sacerdotibus infligi, Numero. capite uigesimoquinto Atque etiam Iosue iudex princepsue Iudęorum hac pœna, ut atrocissima plurimos reges Ethnicos affecit, Iosue. 7. iterúmque 10.

5 Leges autem nostræ suspendiosos (ita uocāt eos, qui eam pœnam passi sunt) lugeri uetant. leg. liberorum. §. nō solent. ff. de his qui no. infa. Alibi autem in illis scribitur, uiles & abiectos, & infimæ sortis homines eo genere mortis affici solere, non etiam Decuriones, aliósque honestiores. l. mortis. §. sed etiam. ff. de pœnis. Proindéque dicit glo. in l. 3. §. 1. in uerbo, torquentur. ff. de iure mili. milites ex quo delicto plebei suspenduntur, non eo genere mortis plecti, sed, ut dicunt Doct. decapitari, aut alia pœna non adeò graui & ignominiosa affici. Ita enim uoluerunt ibi Barto. & Alexan. in addi. Illius, qui & id trahit ad nobiles, & alios id genus honestiores: & idem Bartolus. in lege capitalium. §. serui. ff. de pœnis, Bald. in leg. data. statim post princi. C. qui

patibulis, ut retulit. D. Hieronymus in Iouinianum libro secundo. Id quod etiam Persas facere tradit Sextus Empiricus: Sed & apud Erulos Danubij accolas uxor defuncti si non multò post uiri sepulchrũ laqueo uitam finiuisset, perpetuę ignominiæ nota inurebatur, ut Procopius testis est. Aelianus autem lib. 13. de uaria historia, cap. 36. tradit quòd cùm Olympias misisset Eurydicæ Philippi & cuiuspiam Illyridis filiæ cicutam, laqueum, & ensem, ut mortis genus deligeret, illa laqueũ delegit.

7 Nec omittemus uetusto more Romanorũ nefas fuisse, uirgines strangulare, ut scribit ipse Suetonius in eodem Tiberio, quem refert ob id ipsum, puellas quasdã carnifici uitiandas dedisse, deinde strangulandas. Lege autem Mosaica maledictus à Deo qui pẽdebat in ligno ut scribitur Deutero. cap. 21. in fin. & repetitur in cap. si uerò. §. tanquam. de pœni. distin. 2. De qua re loquens Alexander Ales summę authoritatis Theologus, in tertia parte Summæ, quæst. 47. ar. 2. scribit, in lege Mosaica quatuor tantùm mortis genera fuisse statuta, uidelicet, Lapidationem, Cremationem, Decapitationem, Suspensionem. Cuius rei rationem reddẽs, subnectit quatuor esse potissimùm, quæ solent in pœnis timeri, scilicet Diuturnitatem, Acerbitatem, & eam quam uocat Irremediabilitatem, & Ignominiam. At diuturnitatem esse in lapidatione, Acerbitatem in crematione, Irremediabilitatem in decapitatione, Ignominiam uerò, siue uilitatèm in suspensione: quod, ut subdit, ignominiosissimum est mortis genus. Vnde illud profectum autumat quod nuper adduximus, Maledictus homo &c. Vt non mirum sit, quod scribit Suetonius in Tiberio, capite 53. quòd cùm ipse Tiberius Agrippinam nurum crudelissimè, aliter tamen, quàm laqueo interemerat, pro tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur: quod & retulit Tacitus historiæ Augustæ libro quinto. Cæterùm lex illa horrendi cri-

minis in perduelliones arborem, qua quis suspendebatur, infœlicem uocabatur. libro primo. Infœlici, inquit, arbori reste suspendito testis: Liuius primo. decadis.

8 At mirum est quòd de superstitionibus huiusmodi suspẽdiosorum à bonis authoribus scriptum est, quod nos obiter memorare uoluimus, præsertim quòd nonnihil ad huiusmodi miserabile, ac ueluti prodigiosum monstrosúmque uitæ supplicium pertinet: scilicet peritissimos artis magicæ multa ex carnibus, ossibúsque horum suspendiosorum ad rem ipsam magicam pertinentia conficere solitos, eáque in magicis ueneficiis medicatissima existimare. Quod & testatur Lucanus libro sexto. Pharsaliæ, de Erithone Magices consultissima tradit,

– Laqueum nodósq; nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasitq; cruces, percussaq; uiscera nimbis
Vulsit, & incoctas admisso sole medullas, &c.

Et Apuleius Madaurensis, & ipse magiæ deditissimus, cùm de ferali officina Pamphiles Thessalicæ mulieris, in ea arte instructissime loqueretur, lib. 3. Metamorphoseos, Hîc (ait) nares & digiti, illic carnosi claui pendentium, &c. Cæterùm, Plinius lib. 28. capite 1. scribit Antheum ex caluaria suspendio interempti catapotia fecisse, contra rabidi canis morsum. Et cap. 4. eiusdem li. tradit laqueum suspendiosi circundatum temporibus, dolorem capitis sedare.

Sed hæc ueluti superstitiosa, & omnimodo ridicula
9 missa faciamus, & ad præcipuum nostri instituti propositum redeamus. Ex his quæ suprà diximus, satis cõstat ex nostris legib⁹, earúmq; interpretũ opinionib. mitiùs in pœnis agẽdũ esse cũ nobilib. ut & aliis personis honestiorib. & in dignitate cõstitutis q̃ cum ignobilib. & aliis personis uilioribus. Quod & aliorũ authoritate ꝓbare possumus. Nam Quintilianus ora. summus, lib. 6. Insti.

ora.

ora. cap. 1. de conclusione differens, Periclitantem (inquit) commendat dignitas & studia fortia, & susceptæ in bello cicatrices, & nobilitas, & merita maiorum. Idē lib 7. quo loco de qualitate loquitur, scribit ad pœnarum deprecationem prodesse nobilitatem, dignitatem propinquos, comites. Tullius quoque ante illum, libr. 2. Rhetoricorum de deprecatione loquens, Hæc (ait) ignoscendi ratio quæretur ex his locis, si plura aut maiora officia, quàm maleficia uidebuntur constare: si qua uirtus, aut nobilitas erit in eo, qui supplicabit. Idē in defensione Lucij Flacci, maiorum & generis honores, imperium, & rerum gestarum gloriam non prætermisit. Ob idque in eo etiam si quid errasset, ut ille inquit, omnes boni conniuendum esse arbitrarentur Idem quoque in defensione Aemilij Scauri meritorum nobilitatisque maiorum commendatione maximè usus est, ut tradit ipse Quintilianus in eo loco, quem primùm citauimus, sed eius oratio non extat. At Valerius Maximus lib. 8. cap. 1. rem ipsam refert, scribitque Scaurum ipsum, cuius salus obruebatur criminibus, tamen propter uetustissimam nobilitatem, & recentem patris memoriam absolutum fuisse. Apud Liuium 1. decad. libro 3. familia Claudia requirit populum, ut Appius Claudius Decemuir qui reus erat, Claudiorum nobilitati condonetur. Sed & apud Suetonium in Augusto, capite quinto, C. Lectorius, adolescens patricij generis, in deprecanda grauiore pœna adulterij, natales inter cætera allegat. Et huc quoque adpositissimè referri potest illud Euripidis apud Stobæum, Sermone, octuagesimoquarto:

Φειδώμεθ' ἀνδρῶν εὐγενῶν, φειδώμεθα·
Κακοὺς δ' ἀποπτύωμεν, ὥσπερ ἄξιοι.

Id est:

Parcamus viris nobilibus, parcamus:
Malos autem respuamus, vt digni sunt.

Sed ut redeamus ad Tulliū, facit ad hoc caput quod

is scribit in 2. oratione de lege Agraria, Quemadmodū (inquit) cùm petebam, nulli me uobis authores generis mei commendabant: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines quæ me à uobis deprecentur.

10 Sed & huc pertinet quòd nobiles rei criminis non detinentur in carceribus, ut tradit Lucas Pen. quibusdam iuribus suffultus, in l. mulieres. columna quinta. uersiculo, octauo. C. de dignitat. libr. 12. Et si quando ex criminis qualitate in uinculis causam dicere debet, non adeò strictè detinendus est: ut probatur in capit. quisquis, & ibi Archi. 2. quæstio. 8. super quo uide ipsum Luc. Pen in l. quoties. colum. 2. uersicul. item not. secundum. C. eod. titul. de dignita. Sed ita ut non prætermittendum sit, quod apud Liuium 1 decadis libr. 3. C. Claudius queritur uirum honoratissimæ imaginis, uidelicet Appium Claudium, in uincula fuisse coniectum. Ex quo quoq; paulò post Quintus Cincinnatus pronuntiauit, Agite, ubi hic curiam circunsederitis, & forum infestum feceritis. & carcerem principibus impleueritis, &c.

11 Hincque Bal. in l. 2. columna secunda, uersicul. aut pœna est. C. de exhi. reis. Dum quæritur (ait) an quis reus criminis sit detinendus in carcere, & quando, & qualiter? Si nondum (inquit) sit conuictus aut confessus, si est uilis persona, debet mitti in carcerem: sin nobilis. debet honestè in palatio detineri, atque ita iudex arbitrabitur, per l. 1. ff. de custo. reor. Quod & idem ipsum propemodum scripserat Cyn. in d. 2. in 4. not. Ex quo facilè intelliges nobilem non adeò esse strictè detinendum. In quam etiam sententiam Francisc. Are. in l. si quis post accusationem. colum. ultim. ff. de testamen. tradit honestam personam ratione officij uel dignitatis non priùs debere trudi in carcerem, quàm fuerit conuictus, per l. filio exhæredato. §. eius qui agitur. ff. de iniust. testament. & per legem ultimam, circa medium, C. de accusa.

12 Qui-

12 Quibus etiam adſtipulatur quod ab Angelo proditum eſt in l.penulti.ff.quod metus.cauſ.quod poteſtas non ſolùm poteſt aſsignare nobili totum palatium pro carcere, ſed & totam ciuitatem. atque ita faciens ſatisfacit ſtatuto diſponenti, quòd accuſatus de delicto debeat poni in carceribus.quod ipſum refert & ſequitur Franciſc.Curt.ſenior in repe l. admonendi. & ibi quoque Iaſon etiam in repe.nume.174.ff. de iureiur.& ipſe Iaſon in l.ſi pecuniam.§.ultim.in fin. ff. de condict.ob cauſ.ubi id dicit ſing. & diligēter eſſe notādū.&Catell.Cota in memor.incip.carceres uariantur.

13 Propterea idem Angel. in l.ſi à bonæ fidei.ff. de rei uendic.per eum text. dicit ſe excuſauiſſe in ſyndicatu quendam poteſtatem, qui nobili uiro quem Antiani Bononiæ ei cuſtodiendum tradiderant, palatium pro carcere aſsignauerat, à quo is nobilis aufugerat: quod dictum multùm commendat Barb. in cap. accedens, num.2.colum.2.ut lit.non conte.& in cap.1:col. 4. de commod.& in extraua.uolentes, in uerbo, nobilis. & conſil. 62.illud in medium.col.4.libr. 1. & alibi ſæpe. Franciſc. Curt. ſenior qui id dicit mirabile. in d. l.admonendi, & ibi etiam Iaſon locis ſuprà deſignatis, & prætereà ipſe Iaſon num.182. & in d.l.ſi pecuniā. §.ul. & in authen.iubemus,col.ultim.C.de iudic. & Fely.in cap.cùm contingat col.3.uerſicul.prima concluſio. de reſcrip.Catel.Cotta in memo. nobilitas. Alcia. in tract. de præſumpti. 48.num.2.Hippo.Marſil.l.1. §. ad quæſtionem.col.4.uerſic.& facit not.ff. de quæſtio.Ioan. Lup. in repe.rub.de donati. inter uirū & uxo.§.9. col. 3.nu.14.Pet.Geral. qui id ſing.dicit ſing.30.incip. pro nobilibus.

14 Quæ tamen intelligenda ſunt, niſi is nobilis ſemel aufugerit à palatio, quod illi fuerat loco carceris aſsignatum.Nam debet poſteà in uinculis & carcere detineri, nec debet cum fideiuſſoribus relaxari. per gloſſ. not. quam ſequuntur Bald. & Roma.qui illam dicit no

tatu dignam, in l. lege Cornelia, in uerbo, ex uinculis. ff. de Senatuscons. Syllania. Sequitur item ipse Alex. in d. l. si pecuniam. §. sed si acceperit, qui est ulti. colum. 2. uersicul. limitat tamen, ff. de condict. ob caus. ubi id declarat, & in addi. Bar. in l. 1. ff. de custo. reo. ubi illam dicit sing. & Angel. Are. in tract. malef. in uerbo, fama publica. colum. 32. in paruis, uersicul. quartò notandū est, ubi etiam illam dicit sing. Francisc. Curt. Senior in repe. d. l. admonendi. colum. 48. uersicul. Quod limito ff. de iureiur. & Barb. qui illam quoque dicit sing. in capite nullus. de præsumpt. & consilio 76. incip. sapienter scribitur col. 4. & Ioan. Lup. qui in hoc casu nominatim loquitur. in d. rub. de donat. inter uir. & uxo. §. 9. col. ulti. uersicul. intellige tamen prædicta. Et bene facit quod uoluit Bald. in l. nemo. in fi. per illum tex. C. de epi. audi.

15 Sed ad hoc quoque caput spectat, quòd nobiles non subiiciuntur quæstionibus plebeiorum, ut dicit Ioan. Raynald. in tract. nobilitatis. in 7. quæstio. post princip. per textus. in l. desertorem §. 1. ff. de re militari. & l. milites. & l. diuo. C. de quæstion. & l. seueram. C. de digni lib. 12. ubi scribitur seueram indignationem (aut, ut alij legunt, indagationem, quod mihi magis placet) per tormenta quærenti à clarissimo homine submouemus. Sed huiusmodi text. non de omnibus passim nobilibus loquuntur, sed de certis quibusdam, ut etiam expendit Luc. Pen. in d. l. mulieres. columna tertia, uersicul. 13. priuilegiati sunt. C. de dignit. libr. 12. Sed est tex. omnium optimus pro omnibus nobilibus, ut scilicet non torqueantur inscio principe. in l. nullus in uerbis, generis aut dignitatis. C. ad leg. Iul. maie. ubi tamen excipitur crimen læsæ maiestatis: Nisi & illum text. interpreteris secundum alia iura non generaliter loquentia. Et faciunt quæ scribit Barb. consilio 47. scribitur præclare. columna duodecima numero decimoquinto, & decimosexto.

16 Hoc

16 Hoc tamen non obseruatur in regno Franciæ, ubi omnes nullo dignitatis, nobilitatisue discrimine, quæstioni subiiciuntur, si res exegerit, ut in Comite declaratum fuisse aresto retulit Aufrerius in 4. parte eius operis, cui titulus est, Stylus Parlamenti, cap. 19. Tametsi quæstiones olim non nisi seruis, non etiam liberis ut plurimùm adhibebantur, ut satis uidere est ex titul. ff. de quæstio. Nam, ut scribitur in §. ult in authen ut nulli iudi. grauior est ipsa tortura, quàm utriusque manus abscisio, ut non leuiter ea dãda sit liberis hominibus, præsertim nobilib⁹. Sed eò res progressa est, ut indiscriminatim omnibus, & in omnibus criminibus adhibeatur. Nã & licet Decuriones ex iure communi non torqueãtur, l. decuriones. C. de quæst. tamẽ inualuit consuetudo ut torqueantur, uti scribit Matthę. Afflict. in c. si uoluerit. col. 2. nu. 14. tit. de cap. qui curi. uendi.

17 Ex quibus clarè liquet in criminalibus mitiùs agendum esse cum nobilibus, & in dignitate constitutis. Sed id tamen multis modis intelligendum est: primò, nisi nobilitas, aut dignitas augeat delictum, quod pleruñq; facit d. l. quædam delicta. & ibi Bar. & Alberi. de pœnis. & l. 2. & l. omne delictum. §. augetur. ff. de re mili. & ca. homo, & ibi glos. 40. dist. & cap. quia sanctitas. 50. dist. & nullus itaque. & ibi gloss. 1. quæstio. 1. & cap. nulli. 25. quæst. 1. & c. ult. 30. quæst. 1. & c. 1. de cleri. uena. & c. ex communicamus. §. credentes, uersic. si uerò clericus, & ibi glo. in uerbo, exerceatur, quæ concord. citat, de hæreti. c. inter corporalia, uersi. sanè quoniam de transla. episc. ubi gloss. in hanc sententiam allegat illud Iuuenalis, nomine tamen authoris tacito:

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto qui peccat, maior habetur.

Quod etiam citat Fely. in c. mulieres. col. 3. de sentent. excom. Et facit etiam quod uoluit glo. in c. hi qui. 15. q. ult. cum si.

18 Tunc enim cùm scilicet nobilitas, uel dignitas auge

delictum, ut pœna delicto respondeat, iuxta tex. in d. l. quædam & c. non afferamus. 24. quæsti. 1. grauiùs puniuntur constituti in dignitate, sicuti grauiùs peccant. d. l. quædam. & ibi Bart. Alberi. & alij. ff. de pœnis. & d. l. 3. §. is qui ad hostes. ff. de re milit. & l. presbyteri. C. de epi. & cleri. quæ & repetitur in §. presbyteri. 5. q. ulti. ubi multò magis pœna digni sunt, quibus cum plurimùm honoris per nostram iussionem delatum est, si in occulto crimine inueniantur. & l. omnes & ibi Bal. C. de Decurionib. libr. 10. & l. 1. in fin. C. de cōduc. & procur. lib. 11. cùm dicitur, grauior enim pœna constituenda est in hos, & ibi Lucas Pen. & l. per id tempus, & ibi quoque idem Lucas Pen. C. de Decur. lib. 12. & cap. cum quidam. de iureiurando. & c. 1. & ibi gloss. Ioā. Ana. & alij de cler. uena. & d. §. credentes. & d. c. quia sanctitas. & cap. nulli. & ibi glo. 19. di. & ca. præcipuè. 11. q. 3. & c. ult. 30, q. 1. glo. & Bald. in d. §. si rusticus. gl. in c. 2. in uerbo, sacerdotali. de offic. dele. lib. 6. Iacob. Aret. Dy. Cy. Bal. & Saly. in d. l. nemo. C. de sum tri. & Iacob. Bel. & Bald. in d. §. si quis uerò ausu. Ioan. Plat. in l. ultim. per illum text. C. de fabri. lib. 11. Cæpol. d. consilio 40. colum. 4. uersicu. tamen ista regula. Et huc pertinet illud Thucidydis lib. 5. Neque hoc minùs uestrà refert: qui quò maiores cæteris estis, eò maiori, si labemini, eritis pœnarum magnitudine digni.

19 Tum autem dicitur crimen augeri dignitate, cùm in his peccamus, quæ dignitatem nostram cōcernunt, atque illius administrationem, uel in his, propter quæ dignitatem uel honorem sumus consecuti. uel cùm delictum cedit in dedecus & contumeliam ipsius dignitatis, ut patet ex iuribus citatis in duobus præced. uersic. Et ita uoluerunt etiam fermè omnes, quos suprà citauimus. & præterea Bart. in d. l. quædam. & Alex. in d. le. 2. paulò ante fin. C. ut nemo priua. Vel etiam quando delinquimus prætextu, colore & uelamento dignitatis, secundum Ray. & Saly. in d. le. presbyteri, per text. ibi. in illis

illis uerbis,quòd nihil metuant.C.de epi.& cler.

20 Diuus autem Thomas 1.2.quæst.73.artic.ulti. scribit ex quatuor augeri crimen dignitate,ex quibus suprà aliquot tetigimus. Huius uerba hæc,sunt doctiora,quàm elegantiora.Primùm propter specialem repugnantiam actus peccati aut magnitudinem:ueluti si Princeps iustitiam uiolet,qui ponitur iustitiæ custos:& si sacerdos fornicetur,qui castitatem uouit. de quo ultimo exemplo uide gloss.in cap.qui uiderit.32.quæsti.5. Item propter exemplum siue scandalum, quia, ut Gregorius ait in Pastorali,In exemplum culpa uehementer extenditur,quando pro reuerentia gradus peccator honoratur.Ad plurium autem notitiam ueniunt peccata magnorum,& magis homines indignè ferunt. Tertiò propter ingratitudinem:quia omne bonum,quo quis magnificatur,est Dei beneficium, cùm homo sit ingratus peccando:& quantum ad hoc, quælibet maioritas, etiam in temporalibus bonis,peccatum aggrauat, secundum illud Sapientiæ 6. Potentes potenter tormenta patiamur. Quartò, quia faciliùs possunt resistere peccato maiores,ut qui excedunt scientia & uirtute. Vnde dicit Dominus Lucæ 12.Seruus sciens uoluntatem Domini, & non faciens,plagis uapulabit multis.Ex quibus non nulla huic loco conueniunt.quędam minimè.sed quisque quod sibi uidetur accipiet.

21 Ex his autem fit,ut cùm nihil magis repugnet ueræ nobilitati,quàm proditio. nam & proditor nobilitatem amittit,quod ex eo constat quòd nobilitatis insignia illius delenda sunt.l.eos qui.ff.de pœnis. quàm in id sing.dicit Roma. sing. 476.eorum arma. & iterum singu.669.an arma & à principis facie arcendus, ut dicit Matthæ. Afflict. in capite primo, columna tertia num.22.tit.an ille qui interfe.frat.do.citans Bald. ibi, qui tamen in uniuersum loquitur. Certè si nobilis adeò suæ dignitatis oblitus fuerit,ut in proditionem incurrat,non modò pœna ignobilium, sed etiam grauio

ri puniẽdus eſt,teſtimonio Bal.in d. c.cũ quidã.de iureiu.ubi & ex hoc limitat quòd ſuprà diximus, nobilẽ ex delicto quo ignobilis laqueo ſuſpenditur, decapitari,aut aliàs puniri debere:ut non procedat,ſi proditionem nobilis commiſerit,tunc enim altioribus furcis ſuſpendendus eſt,ut dicit obſeruari in noſtro regno Frãciæ.Et ſequitur Fely.ibi col 3.uerſic.tertius eſt, & iterũ uerſiculo,quod autem dictum eſt,& in d. c. paſtoralis. col.1.uerſi.ſecundò fallit. de offi. deleg.

22 Et ne hac in re exemplo careamus, Quis neſcit grauiſsimum atrociſsimúmque,ne dicam crudeliſsimum, ſupplicium Metij Suffetij,Albanorum principis ob proditionem ab eo in Tullum Hoſtilium regem,& Romanos perpetratam? Is enim admotis duabus quadrigis, in curum earum diſtentus,& deligatus eſt,deinde equi in diuerſum iter concitati, lacerum corpus qua inhæſerant membra portarunt:ut tradit Liuius 1.decadis libr. 1.Dionyſius Alicarnaſſ.lib.3.Aluxarchus li.3.rerum talicarum,& ex eo Plutarchus Paral.c. 14. Plinius ſecundus (ſi is eſt) in lib.de uiris illuſtribus.c. 4.in fi. Gellius lib.20.c.1.in fin.Paulus Oroſius lib.2.c.5. Ex quo illud Virgilij lib.8.Aeneid.

Non procul inde citæ Metium in diuerſa quadrigæ
Diſtulerant.

Et ibi quoque Seruius.Et illud etiam Claudiani in bello Gildonico.

Et ſi non cupidis eſſem prærapta ab aſtris,
Exemplum ſequerer Tulli:laniandáq; dumis
Impia diuerſis aptarem membra quadrigis.

Subdit autem Liuius ubi ſuprà,Auertère omnes à tanta fœditate ſpectaculi oculos:primùm ultimúmq; ſupplicium exempli parum memoris legum humanarum fuit:in aliis gloriari licet nulli gẽtium mitiores placuiſſe pœnas. Verùm,quod obiter dicere uoluimus, id ſupplicium non primùm inuentum fuit à Romanis. Nam Hercules Pyræchmen Euboæ regem à ſe uictum ſimili ſupplicio

supplicio affecit: ut ex libro De fluminibus tertio prodidit Plutarchus Paral.c.13.

23 Et cùm etiam falsitas sit admodum aliena à nobilitate, nam & hæc est proditioni affinis & cognata: ideo si nobilis crimen falsi commiserit, grauiùs quoque puniendus est, ut scribit Alberi. in d. l. quædam. ff. de pœnis, & Matthę. Afflic. decis. Neapo. 404. eadémque ul. fuit per illustrem. colum. penulti. uersicul. nec alleuiat, allegans in idẽ gloss. in c. singula. 89. di. ubi tamen nulla est gloss. quæ id dicat, quæue de ea re loquatur, nisi mendum sit in meo codice. Sed in id facit bonus text. in l. presbyteri. C. de epi. & cleri. loquens de crimine falsi, ubi ita scribitur, , Multò magis etenim pœna digni sunt, quibus cùm plurimum honoris per nostram iussionem delatum est, occulto inueniunturin crimine. & alius text. in l. si quis Decurio. C. de falsis. ubi in crimine falsi Decurio quæstioni subiicitur, licet aliàs minimè. l. Decuriones. C. de quæstion. Luc. autem Pen. in l. mulieres. columna quinta, uersicul. ultimò nota. C. de digni libr. 12. scribit nobilitatem amitti per periurium & falsum testimonium. Quod & ipsum uoluit Matthæ. Afflict. in ca. ulti. titu. quib. mod. feud. amitti. & d. deci. Neap. ultim. & Maria. Soci. iunior. consilio 39. perspectis his, nu. 41. lib. 2. At Cy. in l. transigere. colum. 3. uer. qui dam moderniores. C. de transact. dicit hominem ad nihilum redigi per falsitatem, ut qui semper posthac sine fide sit, nec ei unquam credatur. Hæc enim illum lucrifacere, ut nunquam posteà ei credatur, ut Aristoteles de mendace dicedat.

24 Adeò autem id crimen leges 12. tabularum exhorruerunt, ut qui id commisissent, è saxo Tarpeio deiici iuberent, ut uidere licet ex Gellio lib. 10. ca. 1. Tametsi ea pœna adeò nostris Iurisconsultis cruciabilis, atq; inhumana uisa est, ut eam omnino aboleuerint. l. si diutino in fi. ff. de pœnis. Polybius autẽ lib. 6. tradit eos qui crimen commisissent, fustibus & lapidibus obrui solitos.

E nostris,Bar,in l.Lucius.in fi.ff.ad SC.Turpil. scribit statuta de prælaxandis carceratis,non prorogari ad crimen falsi. Sed & Barb.in tract,de præstan.Card.quæst. 9.1.partis.col.2.tradit, id priuilegium, quod nõnulli tribuunt Cardinalibus præstãdi immunitatẽ sceleratis eis occurrentibus, de quo per Bart. & Saly.in l.addictos.C.de appel.non recip. & de hoc quoque dicemus infrà in causa 55.non habere locũ in reis criminis falsi. Quæ omnino etiam approbat Mar.Mant.Apophth.15. incip.occurrit.Quin Ioan.Ana.in rub.de crimine falsi.dicit id crimen tam abominabile, quàm aliud nullum. Et Angel.in.§.minorem.in authen.de nupt.scribit id esse detestabilius homicidio, & ueneficio: quem sequitur Matthæ. Afflic.d.deci.ultim.& Maria. Soci.Iunior d.consilio 39.col.2.num.1. lib.2.Adeò quoque id crimen atrox existimat Hippo. Marsil. sing. 163.incip. crimen falsi,& in practica crimi. §. attingam.col. 2.§. consil.105.item ultra prædicta. colum.2. ut propter id liceat leges transgredi ex sententia Innoc. in cap.1. de constit.

25 Hinc item fit,ut nobilis errans in fide, plus puniendus sit,quàm ignobilis,aut certe æquè,& secũdum formam iuris,ex sententia Archi. in d.cap. qui contra. 21. q.1.& Fely.in d.c.pastoralis. col.2.uersi.sextò fallit, & in d.c.cùm quidam.col.5 uersic.quintus est.de iureiur. Nam quis neget nobilem,qui Deo suam nobilitatẽ debet,si in fide & religione ipsius D. O.M.errrauerit.multò magis in eum peccare,quàm ignobilem? quanquam id aliò referri potest,ut dicam posteà.

26 Sed & ex eo quoque illud fit,ut nobilis contemnẽs uel transgrediens mandatum principis,grauiùs puniatur,quã ignobilis,ut magna authoritate affirmat Bald. in ca.1.§.si quis uerò ausu.per illum tex.titu.de pace iura.firman.& nuncupatim sequitur ibi Matthæus Afflic. qui eum.§.l.egit cum prin.col.pe. in 10.no. & id dicit no.& Fely.in illis duobus locis,scilicet in d.c.pastoralis.

lis.col.2.uersi.quartò fallit.& in d.c.cùm quidam.col. 2.uersic.secundus est.

27 Secundò intellige, ut nobiles in pœnis criminalibus mitiùs puniantur: at in pecuniariis magis puniantur, cæteris quidem paribus. l. properandum. §. sin autem utrinque.& ibi Bar.& alij. C.de iudi. &.d.§.si quis uerò ausu.& ibi gloss.in uerbo, centum Bal. Cardi. Alexan.& Matthæ.Afflict.ti.de pact.iura.fir.gloss.in c.1.§.si rusticus.uersicul.similes rusticum, in uerbo, aut diuino. in fin.& ibi Bald. Aluaro.& Cardi.Alex.titu.de pace tenēda.glos.& omnes in d.cap.cùm quidam. de iureiuran. glos.in c.non cogantur. 41.dist.& in d.cap.qui contra. 24.quæstio.1. Odof.Cy.Alberi.Bald.& alij in d. l. nemo.C.de sum. tri. Hosti. & Ioan. Andr.in cap.ea quæ. de stat.mo.Albert.Gand.in tracta.malefic. titu.de pœnis reor.col.31.in paruis, uersicul.item. quæro an pari pœna. Bart.& alij in d.l. quædam.ff de pœnis. idē Bart. in l.illicitas.§.ulti.ff.de offic.præsi.& in l.1.col.pe.uersicul.sequitur in diffinitione acceptus.C.de dignit.lib. 12.Alberi.in d.l.presbyteri.col.1. C.de epi.& cleri.Ioan. Fab.& Angel.Are.in.§.1.uersicul.licet autem, Insti.qui & ex quib.caus.manu.nō lic.Saly.in l.seruos.C.ad leg. Iuli.de ui publi.Lucas Pen.in d.l.1.colum.ultim. C.de condu.& procur.lib.11.Ioan.Ana.in d.c.1.de cleri.uena.&.in cap.ulti.col.4.uersi.nota quòd maior pœna de maled.& in d.c.excommunicamus.§.credentes.col. ult.ad fi.de hæreti.Masuer.tit.de pœnis.§.ad infligendam. Matthæ.Afflict.in c.si rusticus.col.2.uersi.deinde glos.not.tit.de pace tenenda.

28 Cuius differentiæ ratio in promptu est. Nam affligitur magis nobilis ex parua quapiam pœna corporali, quàm ex magna ignobilis: Ideóque modica pœna maior in eo censetur, quàm magna in plebeio, & ediuersò in pœnis pecuniariis, ut dicunt prope omnes quos suprà citauimus. Et cùm pœna ob id inter alias multas causas imponatur, ut peccantes emendatiores

fiant,& ut metu pœnæ ipsi & cæteri deterreantur,ut la tè diximus in legibus connubialibus.l.9. nu.224.propterea cum Plato. Consequens est igitur, ut ea pœna imponatur,quæ magis timetur. Pœna autem pecuniaria, nisi magna sit, non admodum timetur nobilibus, & iis qui in dignitate constituti sunt, utpote frequenter locupletibus,ut satis patet ex historia memoranda, quam retulit Phauorinus ex Q. Labeone in libris quos ad 12.tabulas conscripsit apud Gellium li. 20. eodémque ult. capi.1. Nam cùm lex 12. tabularum huiusmodi esset, Si iniuria alteri faxit, 25. æri, pœnæ sunto. Neratius quispiam homo improbus pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma uerberare: Eum seruus sequebatur crumenam plenam assium portitans, & quemcunque depalmauerat,numerari secundum 12.tabulas 25.asses iubebat,propterea hanc legem abolescere & relinqui censuerunt,iniuriisque æstimandis Recuperatores se daturos edixerunt. Accursius autem noster in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offic. Præsid. dicit per eum text. in uerbo. lumine unico, ut ipse legit,quòd tenuioris fortunæ homines non pluris lumen,siue oculsi æstimant,quàm porcellum.quod & annotat Bald.ibi,& in authen.nisi breuiores. C. de sen. ex peri.recit.& Cæpol.in tract.de seruti.urb. præd. ca. 34.col.1.& Geor.Nath.in repet.cle.sæpe. col.77. uersi. quæ autem dicatur causa breuis.de uerbo.signi. Sed ut hoc in transcursu dicam, mendum est manifestum in eo text.& in eo uocabulo, lumine, ex quo Accursius illud sumpsit quod diximus.neque enim lumine, sed limine,pro domo, legi debet, ut scitè tradit Catel. Cot. in memor. incipi.Limē pro domo.ut etiam diximus in nostris legibus connubialibus.l.10.nu.27. Sed & huc. Quanquàm Bal. & ipse secutus Accursij uestigia in authen.sed nouo iure.col.ult.uersi.sed hæc sententia.C. de seruis fugi.dum allegat d.§.ne potentiores,in eo legit,lumine,non limine.

29 Cæterùm

29 Cæterùm ad confirmationem eorum quæ diximus, Bart. in l. 1. §. ulti. ff. de pœnis, scribit id quod dici solet, quamlibet pœnam corporalem uel minimam, esse grauiorem qualibet pœna pecuniaria, uel maxima, non procedere in personis uilibus, per l. hoc opere. in fin. ff. de oper. libert. Et certè sicut nobili maxima pœna siue iniuria est etiam sola facti infamia. l. non debet. ff. de dol. mal. Ita ignobili quælibet infamia quantumcunque magna est, illi modica, uel nulla pœna, ut probat text. in l. 2. C. ut intra certum tempus, cuius hæc uerba sunt, Et si persona uilior fuerit, cuius damnum famæ non fit iniuria. Et ita illos text. expendit Bal. cui nihil, ut reor, ignotum fuit, consilio 116. quod petitur. post princ. lib. 3.

30 Tertiò intellige quod diximus mitiùs agendū cū nobili, quàm cū ignobili, nō precedere in pœnis relatiuis. uerbi gratia, si nobilis accuset plebeium, nec probet delictum, eadem omnino pœna punietur, qua puniri debuisset plebeius, si delictum probatum fuisset, ut est tex. in l. ad Commentariensem. C. de custo. reo. & ibi gloss. Gul. Cu. Bald. id utraque lect. scilicet in 1. lect. colum. ultim. uersiculo ultimò format. & in 2. lecti. columna 1. & etiam Angel. in l. athletas. §. item calumniator. in ff. de his, qui not. infa idem Gul. Cune. in l. 2. & ibi quoque Bald. in fin. C. de fid. instru. Ioan. Ana. in ca. super his. col. pe. de accusa. Fely. in d. ca. pastoralis, columna secunda, uersiculo octauò fallit. de offic. de leg. & in d. cap. cùm quidam, columna tertia, uersiculo quarta declaratio. de iureiuran. & in capi. cùm dilectus. colum. pen. de calumnia. & Iason consi. 144. facti contingentia, ad fin. lib. 2. Quanquam uidetur tex. in contrarium in l. ab Imperatore. ff. de preuaric. & ibi Bald. Sed tu hîc uide Ioan. Ana. in d. cap. cùm dilectus. col. ult. uersicu. quæro circa prædicta. de calum.

31 Quartò cùm nobilis mandauit pauperi, ut delictum cōmittat, uel auxiliatus est pauperi delinquenti.

Nam tunc iste nobilis eadem pœna punietur, qua pauper mandatarius, uel cui auxiliatus est, ut uoluit Bart. loquens in casu diuerso, cùm scilicet nobilis mandato plebeij deliquit. in l. utrùm, uersicu. & istam legem. ff. ad l. Pompe. de parricid. per text. ibi. Ex quo aperte col ligitur, inspici qualitatem, quæ in faciente est, non quę in mandante: & idem Bart. in l. is qui opem culum. ult. ff. de furt. & in l. qui seruo. §. item placuit, eo. tit. & con sil. 66. ad declarationem. in fin. De quo & tu uide latè Bald. in l. non ideo minùs, columna tertia. in 4. quæstio. C. de accusa. & Salyc. in l. 1. columna octaua, uersiculo quæro, si propter qualitatem. & 2. sequent. C. de rapt. uirgi. & Angel. in tracta. malefic. in uerbo, dicto maleficio semper astitit. colum. secunda, uersicul. quæro qua pœna, & multis seq. & latissime Cæpol. consi. 34. si unquam in 2. dubio. & Fran. Are. in l. si stipulatus fuero per te. col. 2. ff. de uerb. obliga.

32 Et in multis ex illis locis poteris intelligere, an & hoc procedat, cùm mandans uel auxilias ignorat qualitatem mandatarij, siue eius cui opitulatus est, de quo quoniam alij quoque id tenent, alij contrarium, uide Angel. in l. 1. columna prima. C. de Nili agge. non rum pen. & Felyn. post alios in capi. 1. columna sexta, uersiculo. tertium membrum. de offic. & pote. iudic. deleg. quos tu, si opus sit, uidere poteris, ne hîc diutius immorer ad alia properans.

33 Quintò intellige quod diximus, nobilem aut alias in dignitate constitutum mitiùs esse puniendum, nisi forte aliter suaserit fieri nimia contumacia, ut probat text. iisdem uerbis utens in capi. 2. in fi. de offic. dele. li bro. 6. quē ad hoc quod diximus, annotant Ioan. And. & Anton. in capi. ea quæ, de statu mona. & Henri. in d. cap. cum quidam, & ibi Fely. columna secunda, uersiculo, quartus, Luc. Pen. in d. l. 1. colum. ulti. C. de conduc. & procur. lib. 11. Fely. in d. cap. pastoralis, columna secunda, uersiculo, quintò fallit. Matthæ. Afflict. in d. cap. 1.

cap.1.col.ult.nu.98. titu.de pact.iur.fir. Et hoc uitium frequens est in nobilibus, ideóq; magis in illis puniendũ, ut sint exẽplo cæteris. l. aut facta. §. ult. ff. de pœnis.

34 Sextò intellige in pœnis arbitrariis, quæ scilicet, quoniam certę non sunt ex legibus uel statutis, relictę sunt arbitrio iudicum. quas & ideo nostri difformes uocãt. Secus in pœnis uniformiter, certè, & determinatè, indistinctéque & indiscriminatim impositis. tunc enim ea pœna æqualiter puniri debent nobiles & ignobiles, secundùm la. But. Guil. Cu. & Bal. in d. l. nemo. C. de sacro. eccle. Bald. in d. §. si rusticus. ante fin. titu. de pace iur. fir. Saly. in l. seruos. C. ad leg. Iuli. de ui publi. Lucã Pen. in d. l. 1. ad fin. C. de conduc. & procur. lib. 11. Cæpol. d. consilio 40. columna quarta, uersiculo, tamen ista regula.

35 Quod tamen omnino intelligendum, nisi iudex ex iusta & magna causa censuerit, uel grauius, uel mitius, utrunque & nobilem & ignobilem esse puniendum. quàm lege uel statuto præscriptum sit, secũdùm l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui not. infa. & in l. & si seuerior. C. ex quib. cau. infam. irro. Nam & id expressim in casu, de quo loquimur, uoluit Salyc. in d. l. seruos, Cui & tu adde not. per Innoc. in capi. 1. & ibi latissime Fely. & Deci. extrà, de constitu. & quæ nos latissime diximus suprà, in præfa.

36 Septimò intellige, nisi aliter expresśim disponant, ut scilicet nobiles grauius puniantur ex eodem delicto, quàm ignobiles. Cuiusmodi statuta sunt in multis locis Italiæ & inter cæteros in Tuscia, ut refert Salyc. in d. l. 1. columna octaua, uersicu. & quæ hic, & in præcedenti. C. de rapto. uirg. & doct. sępe, ut postea dicemus: tunc enim ex eorum sententia qui hæc statuta referunt, ea sunt seruanda. Nihil enim impedit quin id statui posśit, præsertim in iis locis in quibus nobiles sunt admodum ad uitia & scelera procliui, ut diximus in nostro tracta. Nobilitatis, c. 37.

37 Octauò intellige quæ diximus, in pœnis fori iudicialis. At in pœnis fori pœnitentialis, quod & forum conscientiæ appellant, magis puniendus est nobilis & in dignitate constitutus. ut qui plus cæteris per omnia paribus, peccare uidetur: tum quia magis contemnit qui plus recipit à Deo, nec recognoscit, ideò maior est ingratitudo illius. Ex quo illud in primis istis animaduertendum, & scrinio pectoris penitissimè recondendum, Sapientiæ 6. Audite reges terræ & intelligite: Discite iudices finium terræ: Præbete aures uos qui continetis multitudines, & placetis uobis in turbis nationũ: quoniam data est à Domino potestas uobis, & uirtus ab Altissimo, qui interrogabit opera uestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum uoluntatẽ Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit uobis, quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: Potentes autem potenter tormenta patientur.

38 Tum item, quòd nobilium & in dignitate constitutorum peccata trahi solent ab inferioribus in exemplum, ut dicit tex. in d. ca. cum quidam. ubi glossa. Imo. Fely. & alij. & hoc dicunt, quod diximus, magis istos puniendos in hoc foro pœnitentiali: & alius text. in cap. sicut. & in capite pastoralis. 2. quæstio. 7. & c. ex merito. 6. quæstio. 1. & omnium optimus in cap. pręcipuè. 11. quęst. 3. quem aureum dicit Barb. consi. 40. clementissimum, columna sexta, lib. 4. & tex. item in cap. magnæ. de uoto. ubi ad hoc citat gloss. ibi & in d. capi. ex merito. illud Claudiani, eius tamen nomine tacito:

– Totus componitur orbis
Regis ad exemplum.

Et mox sequitur apud eundem Claudium,

– Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.

Mobile

Mobile mutatur ſemper cum principe uulgus.

Quibus ſimile eſt & illud ſapientiſsimi illius Eccleſia
39 ſtici, cap. 10. Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Et qualis eſt rector ciuitatis, & tales inhabitantes in ea. Et ſubdit, Rex inſipiens perdit populum ſuum. Eſt & Platonis ſententia à Cicerone Epiſtolarum lib. 1. ad Lentulum uſurpata. Quales in Repub. principes eſſent, tales reliquos eſſe ciues. quam etiam citat Barba. conſi. 1. columna quinta, uerſiculo, & ſi quiſpiam dixerit, quòd loquitur, li. 1. & d. con. 40. con. 6. li. 4.. ubi dicit Platonem huiuſmodi ſententiã afflatu ſpiritus ſancti protuliſſe. quod & idem dicit ipſe Barb. conſilio octageſimo ſecundo. clementiſsimi. columna quinta. eod. libro 4. & in proœmio Cle. in uerſiculo. quoniam nulla. columna quinta. Et ipſe Cicero libro tertio. de legibus, legem XII. tabularum enarrans, qua cauebatur, ut magiſtratus uitio uacarent, atque cæteris ſpecimen eſſent, hæc uerba adiecit: Vt enim cupiditatibus principum & uitiis infici ſolet tota ciuitas, ſic emẽdari & corrigi continentia. Et paulò pòſt: Nam licet uidere, ſi uelis replicare memoriam temporum, qualéſque ſummi ciuitatis uiri fuerunt, tales totam ciuitatem fuiſſe. Quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo ſententiam. Et apud Laertium, Antigonus Macedonum Rex ad Zenonem ſcribens, cùm multa de doctrina & felicitate promiſiſſet, hoc tandẽ in calce ſubiecit, Cuiuſmodi fuerit dux, ut plurimùm ſubditos fieri neceſſe eſt. Ageſilaus quoque ille Magnus & ipſe Lacedæmoniorũ rex, interrogatus, quare uehementi hyeme ſine tunica ea ætate (is enim tum ſenex erat) circumiret, reſpondit, Quò iuuenes imitentur, habentes ij quidem & ſenis, & principis exemplũ. Author Plutarchus in Apophthegma. Laconicis, & Aelianus de uaria hiſtoria lib. ſeptimo. capite decimotertio. Sed & Herodianus lib. 4. Solent, inquit, plerunque homines uitam principis æmulari.

1 TRIGESIMOSECVNDO, Satiscōstat ex eo quod diximus in superiori capite, mitiùs esse agendum cum pauperibus quàm cū diuitibus, cùm agitur de pœna pecuniaria, nedū cum de mulcta tractatur. Nam quantùm ad mulctam pertinet, omnib. in confesso est, minui aut remitti posse propter paupertatem, per text. in le. illicitas. §. ulti. ff. de offi. præsid. quem in id dicit not. Bal. in c. at si clerici. col. 4. uersicu. quęro nunquid episcopus. de iudi. atque etiam per text. in le. eos. in fi. C. de mod. mulc. & id quoque not. glo. in l. & in mulctis. C. de appell.

2 De pœna uerò non omnes conueniunt. Barto. enim in l. 1. in fin. principij. ff. si quis ius dicen. non obtemp. dicit mulctam ex paupertate minui, non etiam pœna. & idem sentit ipse in d. §. illicitas. §. ult. & in l. iudex posteaquam. in 1. oppo. ff. de re iudi. & Bald. in d. cap. at si clerici. col. quarta. uersiculo, quæro in quibus criminibus. de iudi. & Ioan. Fab. in d. l. eos, columna secunda. C. de mod. mulc. Paul. Casti. & Roma. in d. le. 1. §. 1. ff. si quis ius dicen. & Iason in l. si quis id quod. columna 3. uersi. quarto limitā. ff. de iurisd. omn. iudi.

3 Verùm Bald. sibi contrarius, dicit pœnam quoque propter paupertatem minui. in l. certa ratione. columna tertia, uersiculo illud etiam not. C. quand. prouoc. non est necess. quem sequitur Iason sibi quoque cōtrarius in d. l. 1. in princip. columna ultima. ff. si quis ius dicen. dicens hanc uideri esse doctrinam Bartol. Bald. & & Angel. & aliorum in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infa. & in hanc partem uidetur inclinare Guid. Pap. in statuto, si quis per literas, in uerbo, mitigatione. in fin. & faciunt quæ suprà diximus in pręcedenti causa.

4 In qua nostrarum cōtrouersia, ut eorum opiniones concordes efficiamus, illud dici potest, mulctam etiam postquàm imposita est, posse minui propter paupperta-

tem:pœnam uerò non,nisi ante ipsius impositionem, & hæc solutio siue mauis distinctio,elicitur è Bar.in d. l.iudex posteaquã, & eam nominatim adscribunt Bal. Anto.& expreßius Panor.in cap.nisi.de offic.le.& Ias. ubi suprà proximè.

5 Ex eo aũt quod de mulcta dictumest,sequitur quòd cùm bannum mulctæ æquiparetur, ut uoluit gloss. in l.1.§.ex hoc rescripto.ff.de uen.inspici.& in l.1.in prin cip.ff.de admi.tut.ideo & bannum quoque remitti potest propter paupertatem. Ita dicit pulchrè Bart. in d.l. illicitas.§.ulti.post princip.ff.de offic.præsi.ubi hoc dicit esse notandum.sequitur Panor.in d.capi. nisi.de offic. deleg. qui etiam dicit text.in le.illicitas. § ulti. esse multùm not.ad duo. Primùm ad hoc,quòd iudex possit remittere mulctam etiam impositam, & per consequens bannum,propter paupertatem condemnati. Denique propter inopiam soluendi mulctam, non fit mutatio ipsius mulctæ in corpus.

6 Illud quoque dictum Bart.sequitur & dicit sing. Angel. Are. in tractatu maleficiorum.in uerbo, qui iudex uidens quod inquisiti non comparent, columna octaua,uersic. quæro an continuatum sit delictum, ibi, ex quo sequitur. Et id quoque sequitur Guido Papæ in d. uerbo,mitigatione, post prin.& Fely. in capi. qualiter & quando.huius initij 2.§. ult. col.7. uersicul. quinta causa.de accusa.

CAVSA TRIGESIMATERTIA.

SVMMAE.

1 *Fame urgente si quis quicquam admittat, mitiùs cum illo agendum.* 2 *Ne-*

2 *Necessitas magnum pondus ad ueniam habet.*
3 *Necessitas soluta est legibus.*
4 *Necessitas à multis alioqui prohibitis excusat: multáq; contra iuris regulas inducit.*
5 *Necessitatis graue imperium.*
6 *Necessitati ne dij quidem resistunt.*
7 *Necessitas multum ualet contra iustitiam.*
8 *Fames inter necessitates primum locum sibi uendicat.*

TRIGESIMOTERTIO. Et id quidem aliquid habet commune cum preced. quòd etsi nunquam liceat obtentu paupertatis delinquere, ut est text. in l. palam. §. quæsitum. ff. de rit. nup. & ca. quando, desimo. Is tamen leuiùs peccat, qui ob paupertatem, urgente uidelicet fame ac necessitate, quicquam admittit: ideòque & semper leuiùs est puniendus, quàm si ultro nulla re impellente id fecerit, per ea quę not. per doct. in d. c. quoniam. de simo & in ca. si quis propter. de fur. cum si. & nominatim uoluit Gofre. in Summa de fur. uersiculo, excusatur aût. ubi dicit quòd si quis necessitate compulsus, ea tamen non extrema, quicquam furatus fuerit, licet non omnino excusetur, mitiùs tamen puniendus est, nec tantum peccat, quantùm si nulla omnino necessitas adfuisset, per d. ca. si quis propter. quod dictum pro sing. citat Cępola in repe. authen. sed nouo iure. columna 25. in parus. C. de ser. fug. ubi dicit se ita consuluisse.

2 Id quod etiam astruit Demosthenes græcæ eloquentiæ princeps, Fas est (inquit) magis irasci aduersus iniquos diuites, quàm pauperes. Necessitas enim ueniam aliquam habet apud humaniter iudicantes: multa namq; cogit liberos inopia facere, in quibus misericordiam iustiùs, quàm pœnam inueniant. Cui conuenire ui-

d.cap.querelam colum. penult.de iureiur. & in capi.ex ratione.in princi.de appel.& in cap.2.col.pen. de sponsa, Fran.Curt.senior in repe.l.admonendi char.16.columna tertia,& ibi etiam Iason in repe.col.74.nu.214. uersic.circa secundam conclusionem.& seq.ff.de iureiur.& idem Iason in l.1.in princip.col.pe.uersic. gloss. in uerbo,non aliter,& ibi etiam Franc. Purpur. col.penulti.& seq.ff.de eo cui man.est iurisd.& idem Iason in d.l.principalibus.columna secunda.ff.si cert.pet.,& in l.de pupillo.§.si quis riuos.ff. de oper. nou. nuncia.& in authen.res quę.columna tertia, uersicu.undecimo, & iterum col.6.uersic. sexto & ultimo.C. com.de lega. & Cardi.Alex.in c. non debet.de consan. & affi.& Philip.Dec.in repet.capi.1.uersiculo, restringitur hæc primalimatio.de probat.& in l.quæ pro parte.ff.de regul. iur.Fedi.Loaz.in repet.l.filius familiâs.§. diui. nu.219. & multis seq.ff.de leg.1.& Catel.Cota in memo. incip. paupertas excusat. & Geraldus de Petra sancta. in sing. 100. cuius est principi. necessitas non habet legem.&. Hippo.Marsil.in le.1.§.præterea. col. 18.19.& 20.ff de quæstio.& Matth.Afflict.in constitu.Siciliæ incip.cùm per partes.§. ultim.in 1.not.cum aliis concor. à me adductis in nostris commentariis utriusque Retractus,titul.primo.§.uigesimosexto.gloss.primo numer.16.incip.illam autem,& multis seq.

5 Sed & hîc quoque repetenda ducimus quę de necessitatis ui scripsimus in illis iisdem commentariis quoniam huc maxime pertinent & aliis rationibus quas diximus supra in 31.causa. Ea igitur sunt: Orpheus in Hymno noctis,scribit grauem necessitatem omnibus dominari,aut si mauis omnia fortificare.

Δεινὴ γὰρ ἀνάγκη πάντα κρατύνει.

Thales Milesius apud Plutarchum lib.1.de Placitis philosophorum,ca.25.&Diogenem Laertiũ in ipsius uita, dicit ualidissimum siue fortissimum quidem necessitatem esse,ut quæ uniuersæ naturæ præualeat. ἰσχυρότα-

τὴν ἀνάγκην, κρατεῖ γὰρ πάντων. Trismegistus in libro de uoluntate diuina, qui Asclepius inscribitur, cap. 14. tradit εἱμαρμένην id est, falum, & ἀνάγκην, id est necessitatem, ambas sibi inuicem indiuiduo connexas glutino: alteram uerò rerum omnium parere initia: necessitatem autem cogere ad effectum. Parmenides uerò & Democritus atque etiam Heraclitus & Plutarchus ubi nuper citauimus & iterū c. 27. necessitatem eandē atq; fatum esse uoluerunt, omniáq; ipsius præscripto fieri. Plato (ut & idem Plutarchus in eo . opere tradit c. 26.) euētorum partē prouidētiæ partē necessitati adscribit. Idem & cum eo Stoici necessitatē quidē fixā causam & uiolentā dicūt, uti etiā refert ipse Plutarch⁹ in illo c. 27. Idē Plato li. de Repub. 10. atq; Plotinus eiusdē sectę philosophus necessitatem Deam faciūt, Parcarum matrē, quę & ipsæ ineluctabiles atque inexorabiles uocantur. Nam & Pausanius lib. 7. quo Corinthia tractat, scribit Corinthi Necessitatis ac Violētiæ sacellum fuisse quod ingredi minimè consueuerant. Ex quo intelligis & necessitatem pro Dea fuisse habitam, eandémq; uiolentię coniunctam: tanquam ea cuncta uiolet. Valerius Max. li. 1. c. 6. quo loco de Cn. Pompeio loquitur, inuictas leges necessitudinis esse dicit. Ibi enim Necessitudo pro Necessitate, ut sæpe fit, tū à cæteris probatis authorib. tū uerò maximè atq; perpetuò à Sallust. ubiq; ponitur.

6 Simonidis sententia est ex arcanis Homericis: quo loco de morte Sarpedonis loquitur, ni fallor, deprompta, Necessitati ne deos quidē resistere, Ἀνάγκῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται. quā aduocat Plato tū in Protagora, tum lib. de Legibus. 5. rursūq; 7. Eámque expressisse uidetur Liuius lib. ab urbe condita 9. cùm scribit, Pareatur necessitati, quam ne dii quidem superant. Sed & idem lib. 4. ita facit loquentem Vectium Volscorum regem: Necessitate, quæ ultimum ac maximum telum est, superiores estis. Vnde opinor illud uice prouerbij celebratum, Ingens telum necessitas. quod Plinij nonnulli esse tradūt

Cæ-

Cæterùm Euripides in Helena ex ſapientum ſententia dicit, nihil plus poſſe graui neceſsitate:

Δεινῆς ἀνάγκης οὐδὲν ἰσχύειν πλέον.

Item:

Κρεῖσσον οὐδὲν ἀνάγκης ηὗρον.

Hoc eſt:

Potentius nihil neceſsitate inueni

Idem ſuam Hecubam ita claudit:

Στερρὰ γὰρ ἀνάγκη.

Id eſt,

Dura (ſiua mauis) *rigida neceſsitas.*

Nã & hãc quoq; durã ſæpius uocat diu⁹ Auguſt. enarrãs illud Pſal. 30. Saluã feciſti de neceſsitatib. animã meã. Horat. aũt lib. 1. Carminũ, Ode 35. eandem ſæuã uocat:

Te ſemper anteit ſæua neceſsitas.

Et lib. 3. Ode 24. diram, quod non longè abeſt.

– Si figit adamantinos
Summis uerticibus dira neceſsitas
Clauos.

7 Quintilianus auus Declam. 260. Multùm (ait) cõtra iuſtitiam neceſsitas ualet. Palladius lib. Rei Ruſticę 1. c. 6. Neceſsitas feriis caret. Valerius Maximus li. 7. ti. 6. qui de neceſsitate eſt, ſcribit, abominandæ neceſsitatis leges amariſsimas eſſe, & truculentiſsima imperia. Tullius li. 2. Offic. neceſsitati parendum eſſe iubet. & Herodianus li. 5. Parendum (inquit) neceſsitati fuit.

Græcus eſt uerſiculus Menandri:

Ὑπὸ τῆς ἀνάγκης πάντα δουλοῦνται τάχα:
A neceſsitate omnia in ſeruitutem rediguntur uelociter.
Ὑπὸ τῆς ἀνάγκης πολλὰ ποιοῦμεν κακά.
A neceſsitate multa facimus mala.

Grȩco aũt epigrammate *παντόλμος ἀνάγκη* appellatˢ, ꝙ omnia audeat. Porci⁹ aũt Latro in illa in Catilinã declamatione, grauiſ. pronũtiat morſus irritatæ neceſsitatis Et Plato in Phædro tradit neceſsitatẽ omnibus in rebus cuiq; grauem eſſe, *Καὶ μὴν τόγε ἀναγκαῖον εἶναι βα*

ϱὺ παύτι παϱάπαχυ αὖ λέγεται.
Homerus aũt necessitatem fortem uocat, li. 6. Iliados:

– Κϱατεϱὴ δ' ἐπικέιτετ' ἀνάγκη.

Et rursus lib. 10. Odyss.

– Κϱατόϱὴ δέ μοι ἔπλετ' ἀνάγκη.

Inter cæteras autem necessitates nulla est sæuior miseriórq; quàm fames: de qua loquuntur maxima eorũ, quæ supra in prin. diximus.

CAVSA TRIGESIMAQVARTA.

SVMMAE.

1 *Pœna aut remittenda, aut minuenda ei, qui deliquerit mãdato Principis, domini, parentis, magistratus, uel alterius superioris: quanuis alioqui non sit eis parendum contra ius, in grauioribus. & nu. 2. 3.*

4 *Superioris authoritas licitum reddit, quod alioqui illicitum erat. Limit. nu. 5.*

6 *M. Claudio pœna minuitur, quod in re illicita, domini uotis obsecundarit.*

TRIGESIMOQVARTO, Licèt in grauioribus non sit contra ius obediẽdum mandato principis, domini, parẽtis, magistratus, uel alterius superioris, quem potest etiam ratione timere. leg. sed & si unius. §. si iussu domini. ff. de iniu. & l. ul. in fi. & ibi glos. ff. de bo. damna. & l. seruus, & ibi etiã glos. ff. de acti. & obli. & l. liberorũ. §. excusantur. ff. de his qui no. infa. & l. liber homo, huius initij 2. in prin. & ibi gloss. ff. ad l. Aquil. & l. is qui in puteũ. §. si tutoris. uer. & an ignoscitur. ff. quod ui aut clam. & l. ad ea. ff. de reg. iur. & l. si mulier. §. 1. & ibi glo. ff. re. amo. & authe. sed nouo iure. in fi. C. de custo. reo. & l. si seruus. & ibi

& ibi Io.Fab.C.de sepul.uiol. & l.1.& ibi Io. Plate.C.de cõmea. lib.12.& c.uniuersitatis,& ibi Fely.de senten.ex com.& c.quicunq;,& ibi no. in uerbo,uti,eod.tit.li.6. & not.gloss.in cap.mulieres.eodem titu.& in cap.omnibus.29.q.2.& Bar.in l.non solum.§.si mandato.col. 1.ff.de iniur.& in l.seruus.C.de noxa.& Guido Papę in deci.Delphi.q.240.

2 Et ut eleganter disserit Gellius lib.2.capi,7.quęri solitum est in philosophorum disputationibus,An semper inque omnibus iussis patri parendum? super qua re Græci nostrique qui de officiis scripserunt, tres sententias esse,quæ spectandæ considerandęque, sint tradiderunt,subtilissimeque diiudicarunt:inter quas ea approbata est,in quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum : sed tamen ea quæ obsequi non oportet leuiter & uerecunde,ac sine detestatione nimia,sineque opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim,& relinquenda esse dicunt,quàm respuenda. Apud Quintilianum auum declam 257. filius à patre abdicatus, quòd uxorem iussu eius non repudiarat. multa in hanc sententiam dicit:Non obsequeris(inquit)mihi,si hoc ad abdicandum satis esset, superuacua erant omnino iudicia ipsa:cur enim nobis defensionis potestatē dedistis? Si nihil nostris consiliis libertis relictum est, seruo me hercule quædam liberius ex bona mente faciunt, & aliquando iudicium fidei putāt,pretio empta mancipia nō paruisse.& paulò pòst: Non coges templa incendere,non coges operibus publicis manum inferre. Leuiora certe mediocritatis nostræ esse manifestum est & c. In hanc sententiam multa affert Pontanus nostri seculi Cicero (neque enim eum sine honoris titulo nominare possum) in eo libro,quem eleganter,ut alia,de obedientia conscripsit,quæ quia illic patent omnibus,huc adscribere supersedeo.

3 Sed ut quod diximus resumam, licèt in grauioribus nō sit cuiusuis superioris iussui parendū, nitiùs tamen

puniendus est, qui id fecerit, quàm qui ultrò suóq; cōsilio idipsum perpetrarit. tex. est in l. seruos, & ibi Bal. & Saly. C. ad leg. Iul. de ui publi. & in l. 2. & ibi glo. Fab. & doct. C. de sepul. uiol. & illos duos tex. ad hoc egregios appellat Soci. si is est, in tractatu fallentiarū, reg. 202. & ita uoluit gl. in d. l. ad ea. & in d. l. seruus. & gl. in l. 2. §. 1. in uerbo, obtēperare. ff. de noxa. acti. Hosti. Ioā. And. & Panor. in c. qui ex timore. de reg. iur. & Cępol. cautel. 66. secundū numerū primæ impressionis, secūdū uerò nouos codices, 40. cuius initiū est, nota ꝙ licet mādatum per tex. in d. l. seruos. & Philip. Dec. in l. uelle non creditur. col. 2. ff. de reg. iur. & in l. eius uerò. eod. tit.

4 Et facit quod dicit glos. in c. dixit dominus. 14. quæ. 5. dixit authoritatē maioris excusare ī illicitis. ad quod multa iura allegat. quibus adde c. de rebus. 12. quæst. 2. & idē dicit l. quod princi. ff. de aqua plu. arcen. ubi glo. quoq; multa ad hoc allegat, quę ad iudicē peculiariter spectant, ut uidelicet ostendat iussum iudicis excusare, faceréq; licitū, quod aliàs esset illicitū. quibus & tu adde l. ait prætor. §. quod tamen. ff. de minor. ubi etiā gl. adducit concord. & l. non uidetur. §. qui iussu. ff. de regu. iur. ubi non uidetur dolo malo facere qui iussu iudicis aliquid facit. & ibi glos. multa in eam rem affert, ultra quos est in idem tex. in c. quod quis. de reg. iur. libr. 6. ubi latè per glo. Dy. & Ioan. And in Merc.

5 Sed & multa in eandē sententiā afferunt docto. in l. iustè possidet. ff. de acquir. possess. ubi reperies, an & quādo istud procedat, ut etiā per Fely. in ca. cū causa. col. 2. de offi deleg. & per Iason. in l. si quis maior, col. 5. in 8. no. uersi. quid autē si nō impleuit. C. de transact. Alex. in addi. ad Bart. in l. liber. ad leg. Aquil & per Matthæū Afflict. in constitu. Siciliæ, incip. uiolentias, col. 11. in 9. quæst. & Hippo. Marsil. in l. 1. in prin. col. ul. ff. de sicar.

6 Idque etiam comprobatur illustri exemplo. Nam cū M. Claudius cliēs Appij Claudij decemuiri iussu ipsius Virginiam in seruitutem asseruisset, quò faciliùs Appius

ea po-

ea potiretur, ut scribitur in l.2.§.& cùm placuisset. ff. de orig.iuris, obidque ipse Appius in carcerem coniectus sibi mortem consciuisset, bonáque ipsius fuissent publicata, M.Claudio ultima pœna remissa, exilium tantùm est indictum. Sed & apud Appianum Alexandrinum in bello Mithridatico, Mithridates Attilium, qui ei insidias struxerat, supplicio affecit: seruos autem, qui Attilio hac in re obsecuti fuerant, impunitos esse uoluit, utpote qui suo domino paruissent.

CAVSA TRIGESIMAQVINTA.

SVMMAE.

1 *Principium preces, armatæ. itaque si quis peccat blanditiis illorum illectus, mitiùs cum illo agendum.*

2 *Principum preces importunæ iustam metuendi causam inducunt.*

3 *Principum preces, pro iussu sunt. & nu.5.*

4 *Papa si quid roget, præcepti vim habet.*

6 *Zeno Antigoni preces, pro iussu accipit.*

7 *Nero equites Romanos operas arenæ promittere subigit, ingentibus donis.*

Ausonius testatur se carmen condere ad preces Augusti.

8 *Laberius prodit in scenam, & mimos agit ad preces armatas Cæsaris.*

9 *Preces superioris inducere iustum metum, quomodo sit accipiendum.*

10 *Seruus meus si quid mihi debeat, nec sit soluendo, & ab alio accipit, mihíque soluit, in me competit actio de dolo malo.*

TRIGESIMO QVINTO, Quod de iussu diximus, idem quoque effi-
1 ciunt preces & blanditiæ principũ, aut aliorum, quos non temerè metuimus: quæ & ipse uim quandam iussus habent, & præcepti iustúmq; metum inducunt, ut uoluit gl. no. in l. unica, in uerbo, pignora. C. si rector prouinciæ, quam sequuntur recentiores in ca. 1. de offic. de leg. & eam dicit ualde sing. Bar. in con. 60. incip. sapienter scripsit Psalmista. col. 6. uersi. capio nunc tertium, lib. 1. & con. ul. col. antepe. uersi. modo reducẽdo, lib. 2. & con. 30. bene etenim cuncta geruntur, col. 3. uersi. ideo dixit glos. singularis. lib. 3. & consil. 45. illud in medium referam, col. 5. uersicul. minæ enim potentum. & lib. 4.

2 Sed non multùm ab illo dissidet quod uice prouerbij citat alia gloss. in l. 1. ff. quod iussu, rogatio domini præceptum est, per quam dicit Bar. in tract. de tyrannide in 7. q. quòd rogamen maiorum iussus est, per illum quoque dicit Pau. Cast. consi. 70. quia frustra disputaretur, col. 4. uersi. item non obstant literæ, libr. 1. quòd rogatio principis præceptum continet, & necessitatem adfert. Idem ferè uoluit Inno. in c. petitio, in prin. de iureiur. cùm dicit no. quòd importunæ preces principum inducunt iustam metuendi causam. Quod dictum sequitur Soci. con. 263. incip. capio primum, col. 4. libr. 2. uersi. preces autem importunæ. Ias. in §. quadrupli. col. 11. uersi. dixit etiam alibi, Insti. de actio. loquens tamen de maritorum precibus: quanquam Inno. de principibus tantùm loquitur.

3 Et quòd preces principum pro iussu sint, uidetur esse tex. in c. cùm inter R. seniorem. ibi, ad componendum coegit inuitum, de elect. iuncta expositione Inno. ita dicentis inuitum, id est instãtia precum deuictum, quasi, Papa non tam illum iussu coegerit, quàm precibus. &

ad

ad hoc illum text. allegant Barb. & post eum Fely. d. c. 1. de offic. deleg. idem Barb. d. consi. 60. lib. 1. & d. conf. 30. lib. 3. & d. con. 45. lib. 4. ad id quoque facit text. in c. nullus 56. q. 2. Ex quo iuncta gloss. palam colligitur, quòd non dicitur liberè fieri quod fit ad postulationē principis.

4 Quibus maximè adstipulatur tex. in c. beatus. in 7. q. 1. & in c. rogo. 11. q. 3. ubi uerbum, rogo, à summo Pōtifice prolatum, habet uim præcepti. Ideóque glo. utrobique & Archi. 11. q. exponunt rogo, id est, præcipio. quod & idem facit glo. in c. 1. super uerbo, uult. d. 1. & in c. reuertimini, in uerbo, hortor, 16. q. 1. quod Archi. ibi exponit, præcipio. Ad idem quoq; text. illud expresſiùs demonstrans in cap. 1. §. porrò, de stat. reg. ubi Papa in prin. utitur illis uerbis, rogamus, requirimus, obsecramus, posteà uerò euidenter ostendit uelle se id uicem obtinere præcepti, cùm ad id quod prius rogauerat, cēsura ecclesiastica compelli statuit. & ibi hoc no. Domi. Text. item in cle. 1. de testi. in uerbo, exhortamur, ubi glo. dicit esse illi exhortationi necessariò parēdū. An tamē id semper uerū sit ut uidelicet talia uerba uim præcepti habeant, latè disputant doct. & maximè recentiores in c. nam concupiscentiam. de constit. propterea illuc te relego.

5 In hanc autem sententiam uersus est tritisſimus, authore tamen incerto:

Est rogare ducum, species violenta iubendi.

Quem citat Archid. in d. c. rogo, ubi & ipse dicit, quòd preces maiorum pro iussu habentur. & Bal. in l. si mandator. C. quod cum eo. ubi & idem dicit. & in l. 2. col. 1. C. commu. de lega. & con. 121. à capite inchoantes, post prin. lib. 5. & And. Iser. in c. si quis miles, ti. de defend. si ne cul. non amit. & Alexā. con. 124. omisſis superfluis, col. ult. uersi. nec facio differentiam, lib. 1. & Barb. con. suprà alleg.

6 Huc quoque uergit quod de Zenone illo Stoicorum

principe tradit Laertius, ad quem cùm Antigonus rex Macedoniæ literas misisset, quibus eum obnixè orabat ut ad se proficesceretur, respondens Zeno dicit se id facturum quod iuberet Antigonus, nisi ætas obsisteret: cùm tamen non iussisset Antigonus, sed orasset: sed Zeno preces pro iussu accepit. Simile est quod apud Virgilium iuris ciuilis (ut Flauianus apud Macrobium ait) doctissimum, Aeneas Didonem alloquens ait lib. 2. Aeneidos, statim in prin.

Infandum regina iubes renouare dolorem.

Cùm tamen illa non iussisset, uerùm postularat: tanquam omnis superioris postulatio apud inferiores pro iussu haberi debeat. Captabat enim Aeneas beneuolentiam ex eo quòd se illo uerbo, Iubes, inferiorem ostendit, etsi minimè esset. Quod & inibi scitissimè ut aliàs, semper annotauit Donatus uir certè reconditæ eruditionis.

Idem comprobat Tacitus lib. 14. cùm dicit de Nerone loquens: Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo, qui iubere potest, uim necessitatis affert. Eòdem quoque pertinet illud Ausonij ad Theodosium Augustum, in quadam ad Paulum aliàs Pacilum, epistola,

Scribere me Augustus iubet: & mea carmina poscit
Penè rogans blando vis latet imperio.

cùm de Valentiniano imperatore loqueretur, Sed quid facerem? iussum est: quódque est potentissimum imperandi genus, rogabat qui iubere poterat. Et illud quoq; Quintiliani aui declamatione 281. habet gladium, instrumentum parricidij, accedit ad patrem: manúque sublata, rogo dicit, imò iubet: non sunt enim preces, ubi rogandi libertas non est.

8 Illud item quod scribit Macrobius libro secundo Saturnalium, Laberium asperæ libertatis equitem Romanum Cæsar quingentis milibus inuitauit, ut prodiret in

ret in ſcenam, & ipſe ageret mimos quos ſcriptitabat. ſed poteſtas non ſolùm ſi inuitet, ſed etiam ſi ſupplicet, cogit: unde ſe & Laberius à Cæſare coactum in in prologo teſtatur his uerſibus:

Neceſsitas, cuius curſus tranſuerſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt.
Quo me detruſit pene extremis ſenſibus.

Sed & ſententia eſt Platonis in epiſtola, quam ſcripſit ad Dionis propinquos, preces tyrannorum neceſsitati eſſe permiſtas. Quod & ex eo uſurpauit Tull. lib. epiſtolarum ad Atticum 9. cuius initium, Tuas, cuius hæc uerba ſunt, Ego autem non tam *νοστείαν*, id eſt, peregrinationem, huius timeo quàm *πειθανάγκην*, id eſt, perſuaſionem neceſsitatem inferentem. *Αἱ γὰρ τυράννων δεήσεις*, inquit Plato, *εἶσθ' ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσίν*, id eſt, Tyrannorum enim preces (inquit Plato) noſti quàm permiſtæ neceſsitatibus ſint. Mimus quoque eſt in eam ſententiam elegantiſsimus:

9 *Rogando cogit, qui rogat potentior.*

Id tamen quod dictum eſt, preces ſuperioris inducere iuſtum metum, intelligunt plerique procedere in eo qui ſolet ſæuire in ſubditos, non etiam in cæteris: ut uoluit expreſsè Panor. in d. c. cùm inter. col. 3. uerſi. ex quo, & in c. abbas. col. 1. uerſi ſed quæro hic, quod met. cau. & in cap. ult. in fin. poſt Ioan. Andr. ibi, qui clerici uel uouen. ubi hoc dicit eſſe ſingu. notandum, & facere ad eam quæſtionem, nunquid teneat matrimonium contractum precibus principis? Quod utique uerum eſt, quantum ad reſcindendum ea, quæ precibus principum eſſent facta. Illud autem indiſtinctè uerum eſt preces ipſas principum, uicem præcepti obtinere, eſſeque clementiùs puniendum, qui precibus principis delictum quodpiam commiſerit, æquè ac ſi iuſſu ipſius id feciſſet, per ea quæ dicta ſunt.

10 Neque uelim tamen prætermittere, eſſe apud nos tex

supradictis mirè aduersantem in l. seruis tuis. ff. de dol. mal. ubi si seruus meus cùm mihi deberet. nec soluendo esset, hortatu meo pecuniam mutuam ab alio accipit, & mihi soluit, danda est in me actio de dolo malo. ex quo certè colligitur hortatum non haberi loco iussus. nam si pro iussu esset, competeret actio, quod de iussu, & non de dolo. quæ tum demum habet locum, cùm alia non competit, ut est tex. in l. 1. §. uerba. & § ait prætor. ff. eod. tit. Ideo cogita quid huic obiectioni sit respondendum.

CAVSA TRIGESIMASEXTA.

SVMMAE.

1 *Delinquentes inuiti ac coacti, vi metúue impulsi, mitiùs puniendi.*

2 *Occidens quenquam mandato alicuius, qui aliòqui mortem ei minatur, an excusandus. & num. 5. Vel, an teneatur lege Cornelia de sicar. nu. 3.*

4 *Delinquentem inuitum metúue coactum excusandum esse, quomodo accipiendum.*

TRIGESIMOSEXTO, non non solùm in præcedentibus casibus, sed & aliàs semper, qui inuiti ac coacti delinquunt, utpote ui, metúue compulsi, ne uitam aut bona amittāt, sunt leuiùs puniēdi. c. sacris. & ibi latè doct. de his quę ui metúsue causa fi. & c. presbyteros. 50 dist. & c. in primis. uers. episcopi uerò. & ibi gl. in uerbo, metu. 2.

tu. 2.q.1.& c.ult.11.q.& c.eos.de consé.dist. 4. & no.gl. in c.1.in uer.errore.15.q 6.& è theologis antesignanus ille Theologorum scholasticorum Alex. Ales in 3.parte Summæ,q. 41.membro 4.articulo ult.aliàs 3.

2 Et propterea pulchre dicit Bal.in §.iniuria in uerbo, seu furtum.tit. de pact. iura. fir. quòd si aliquis potens mihi mandauerit, ut occidam Titium,aliàs me interficiet, idque ipsum perfecerim, à pœna homicidij excusari debeo. allegat Pet. illud dicentem in l. scientiam. §.qui cum aliter. ff.ad leg. Aqui.ubi etiam per Cy. quod & idem noluit ipse Cy.in l.1.& lo.Fab.col.ult.C. unde ui.& idem Bald. in sua:Marga.in uerbo, homicidium, uersicul.ultim.Flori. in l. liber homo.columna 1.ff. ad leg.Aquil. & in l.si quis fumo §.primò eod.tit.dum se remittit ad Cy. in d.l.1.C.unde ui.& Alex. in addi Bar. in l.liber homo. ff. ad leg.Aquil.& Barb. consi. 60. sapienter scripsit Psalmista,colū.6.uersi. capio nunc tertium.li.1.Lauren. Calca.consi.2.licet ista materia, col. 11.& Iason in §.si minus.col.antepe.uersi. nunquid autem,insti.de acti.& Hippo. Marsil. in l.1.col.12. uersic. 28.ff.de sicar.& Philip. Deci. in l.uelle nō creditur, col. 2.uersi.ultimò notandum est,in fi.ff.de reg.iur. & in l. eius uerò,eod.titu.& idem sentit Bar in l.2 ff.de noxa. sensit & ante hos omnes glo.in l.si familia. uersic. & si seruus,in gl.1 in fi ff. si fami.fur.fect.dic. quam ibi ponderat & commendat Alex.in addi.Bart.

3 Et profectò si isti intelligant hunc excusari, ne puniatur lege Corne. de sic.sed mitiùs, id haud dubiè uerum.Si uerò ut omnino non puniatur, non admitterem,sicut nec admittit Panor.in d c. sacris. qui ad iura & rationes aduersariorum respondet. Cui concinit id quod Plutarchus in Lucullo tradit, ipsum Lucullum Mitylenos, quoniam non sponte à Romanis defecerant,sed metu, mitiori supplicio affecisse. Huiúsque rei euidens est ratio. Nam qui ui metúue compulsus est, is dolo caret.l.imo. ff. de lib.cau. qui autem citra dolum

peccat, mitiùs est puniendus, ut suprà latè tradidimus in causa 56.

4 Sed quæ diximus, intelligenda sunt in coactis conditionaliter (ut uulgò loquimur) uidelicet metu maiorum malorum: qui certe puniuntur mitiùs, puniuntur tamen, utpote qui peccant. ut habetur in iuribus suprà allegatis, & 1. in c. quisquis. 11. q. 3. & c. si quis coc. 22. q. 5. & not. glossa in c. non solùm. 11. q. 3. & in cap. potest, in uerbo, neget, de pœnit. distinct. 1. quæ loquuntur de his qui metu mortis Christum uerbo tantùm abnegãt: coacta enim uoluntas est, ut habetur in l. si mulier. §. si metum, & l. metum autẽ. §. sed quod prætor. ff. quod met. cau. cum similibus. & latè differit Aristoteles Peripateticorum princeps, lib. 3. Ethicorum, c. 1. & Gregorius Nissenus lib. philosophiæ 5. debemúsq; potiùs quælibet mala pati, quàm malo consentire. l. isti quidem. ff. quod met. caus. & c. ita ne. 32. q. 3. Neque timendi sunt occisores corporis contra iustitiam homines impellentes. c. ult. 31. q. 2. Ideóque Tullius lib. ueteris Rhetoricæ 2. Si quam (inquit) necessitudo turpitudinem uidebitur habere, opórtebit per locórum communium implicationem redarguentem demonstrare quiduis perpeti, mori denique satius fuisse, quàm eiusmodi necessitudini obtemperare. Et, ut inquit Liodes Oenonnis filius apud Homerum, libr. 21. Odysseæ, multò melius est mori quàm uiuus peccare,

Εἰπεὶ ἢ πολὺ φέρτερόν ἐστιν
Τέθναμεν ἢ ζώντας ἁμαρτεῖν.

Et de hac coactione, ut puto, est illud quod à Plutarcho refertur in Apophthegmatis Laconum ignobilium, de Lacone quopiam, qui ad eum, qui puniebatur, & dicebat se inuitum peccasse: Castigaberis (inquit) igitur & inuitus.

5 At coacti absolutè siue præcisè, ut cum nostris quoque loquamur, qui uidelicet nihil conferunt secundũ proprium motum, nihil certè peccant, neque puniuntur:

tur:ut qui potiùs pati quàm agere uideantur:ut est tex. in d.c.ia:ris.& ibi glo.& doct.& d.c.presbyteros.uersi. qui autem fugientes.& d.c.ita ne.& ibi etiam gloss.& c. constat.1.q.1.& in summa 15.q.1.cum multis seq.c. & l. 1.§.remouet.ff.de postul.& l.si uxor.§. si quis planè,& l.uim passam.ff.de adul.& l.fœdissimam C.e. Ex quib. iuribus multa præsertim posteriora loquuntur de muliere uim passa,ut uidelicet nihil ei sit imputandum,sicut etiam lex Mosaica sanxit Deutero.22. Itaque Ouid. lib.1.Fast. Iunonem increpat, quòd Calistonem à Ioue uim passam,in ursam mutauerit:

Quid facis inuito pectore passa Iouem?

Quasi nihil ob id pati debuerit.

6 Et de hac præcisa coactione, ut sit omnino impunita relinquenda, scribit etiam Alex. Ales ubi suprà, & Archi.in c.qui bona, col.8.17.q.1. & affatim Aristot. & Gregor. Nissenus, quibus locis nuper citauimus. Sed antequam hinc abeam libet huc adscribere exemplum historicum huic loco accommodatissimum. A.Posthumus Albinus,qui consul cum Lucullo fuit, res Romanas oratione græca scriptitauit,in cuius historiæ exordio scriptum erat in hanc sententiam, Neminem succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum compositè aut minùs eleganter scriptũ foret:nam sum (inquit)homo Romanus, natus in Latio: græca oratio à nobis alienissima est. Ideóque ueniam gratiámque malæ æstimationis si quid esset erratum,postulauit. Eam cùm legisset M. Cato,Næ tu(inquit) Aule nimiùm nugator es, cùm maluisti culpam deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cùm imprudentes errauimus,aut cùm compulsi peccauimus. Tibi (inquit)oro te, quis perpulit,ut id committeres, quod priusquam faceres,peteres ut ignosceretur?Author Plinius aut quisquis est in libro de illustribus uiris, Plutarchus in Catone Vticensi, Gellius lib.11.Nocti.Attic.c. 8.Macrobius in prin.Saturnalium,& Suidas.

CAVSA TRIGESIMASEPTIMA.

SVMMAE.

1 *Delictum qui attentauit, nec tamen perfecit, leuiùs puniendus.*

3 *Delictum incoatum quòd pro consummato habeatur, ex fictione est, & præter rerum naturam.*

3 *Statutorum pœna non habet locum in delictis attentatis. Limit. nume. 4.*

5 *Statutum certa pœna puniens eum, qui rapuerit rem alienam, locúmne habeat in eo qui fregit ostium alterius.*

6 *Statutum si puniat facientem tractatum, delicti consummatio non requiritur. Limit nu. 7.*

TRIGESIMOSEPTIMO, licèt de iure communi conatus proximus delicto æquè puniatur in atrocioribus, ac si delictum fuisset consummatum, ut est tex. in l. si quis dicam, & ibi glo. & doc. C. de epi. & cleri. & in l. is qui cum telo, & duabus legibus seq. C. de sicar. quæ omnes repetuntur de pœn. di. 1. cum multis concord. adductis per Fely. in tractatu quem super hoc priuatim conscripsit: tamen si ex statuto delictum quodpiam certa pœna puniatur, certè qui huiusmodi delictū conatus fuerit perpetrare, quantumcunque proximè ad delictum accesserit, tamen nisi perfecerit, non ea pœna punietur, sed alia mitiori pœna, secundum qualitatem admissi facinoris.

2 Nam quòd delictum attentatū habeatur pro cōsummato, non est secundum rerum naturam atque ueritatem,

tem, sed est ex fictione, quæ non habet locum in statutis, cùm sit quędam improprietas: nam statuta propriè & naturaliter, non fictitiè debent interpretari, ut not. in l. 3. § hæc uerba. ff. de negot. gest. & in l. quidquid astringendæ. & l. ex ea parte. §. mulier. ff. de uerbo. obli. & l. tutelas. ff. de cap. dimi. & l. Statius §. Cornelia. ff. de iur. fisci, & l. ult. C. de his qui ueni. ætat. impetra.

3 Et hoc quidem, uidelicet quòd pœna statutorum non habet locum in delictis attentatis, uoluit Bart. in l. 1. §. diuus. ff. ad leg. Cor. de sicar. ubi dicit quòd hac ratione conatus non punitur per totam Italiam, ubi omnia ferme delicta secundùm statuta puniuntur: & iterum in l. si in rixa, col. 1. eo. tit. & in l. damni. §. Sabini, col. ult. in prin. & ibi Rom. col. 2. uersi. inquantum autem. ff. de dam. infect. & ipse Bar in l. senatus, col. ul. de accu. & in d. l. is qui cum telo. ubi hoc dicit esse perpetuò menti tenendum, & ibi etiam Bal. & Salyc. & idem Bald. in d. l. si quis non dicam, col. 3. uersi. iuxta hoc incidenter cadit ista quæstio, ubi dicit ita tenuisse Iaco. Butrig. in quadam quæstione per eum Venzioli disputata. & idem Bald. in l. 1. & iterum in l. si fugitiui, col. 1. & ibi Cæpola in repe. C. de ser fugi. & ipse Bal. in l. & si percussor. §. si appetitus, in prin. per illum tex. ff. de SC. Syllę. & in l. ult. per glo. ibi, in uerbo, uoluerit. ff. de rer. diui. & in l 1. §. hæc uerba. ubi etiam Ange. in fi. ff. quod quisque iur. & idem Bald. in l. data, col. 12. uersi. item in pœnis statutorum, & iterum uersicul. dico autem. C. qui accus. possess. & in l. arboribus. §. Iulianus ff. de usufruct. & in l. qui autem ex his. ff. de his qui not. infa. & in l. si proprietati. ff. de iur. doti. & in §. item lex Cornelia, Insti. de public. iudic. & in capi. 1. colum. 1. titul. quib. mo. feu. amit. & in capi. 1. §. iniuria. tit. de pac. iur. fir. & in addi. Specu tit. de accusatore. §. 1. uersicu. quid si primò actum fuerit, in addi. quæ incipit, secundum statuta terrarum, & elegantet consilio 294. ad euidentiam præmittendum est, lib. 1. & consilio 361. quidam

rumor iam pluribus diebus.in fi.eod.lib.1.& consi.136. proponitur quod Titius percusit,lib.2.ubi dicit,quòd in pœnis statutorum magis consideratur ictus, quam animus & consi.430.qui uoluit alium facere,libro secundo.& consi.443.Cechus confecit uenenum,colūna prima,& iterum columna secunda,libro 3.& consi. 28.uiso statuto apparet, libro 4. & consi.301. præsuppositis uerbis statuti. quod consi. errore impressorum repetitum est in consi.356.in eo.lib.& Alberi. in secunda parte statutorum,quæstio. 168. incip.Cy. quærit, & iterum quæst.218. statuto Bononiensi cauetur. & Imo. in c.1.& ibi Panor col. 1.uersic. nunc primò not.& late Fely.col.5.uersi.fallit nonò,de præsumpt.& in l. idem Imo.in l.prima. ff. de publicis iudi.& Panor.in cap. inter,ante fi.de purg.cano.in cap.secundo.columna ult. uersi. secundum dictum.de eo qui mit. in poss.& in ca. mulieres,de senten.excom.col. 4.uersi. in contrarium facit.Floria.in l.lege Aquilia, circa medium. ff. ad leg. Aqui.& Pau.Cast.consi.277.in causa carceratorum,columna prima.uers.nec obstant.libro secundo. & consi. 296.uisa inquisitione suprascripta,col.2. uersi.prętereà si aliud statutum,eo.lib.2.Ange.Are. in tractatu maleficiorum,in uerbo,& ex interuallo dictus Titius ex dictis uulneribus mortuus est,col.pe.Alex.consi.15.uiso processu inquisitionis formatæ,col.2.uersi.sed præmissis non obstantibus,lib.primo.& Fran.Are.cōsi.80. sicut decet.columna tertia, uersi. nec obuiat præmissis, & consi.146.uisa consultatione,col.pe.uersi. secundò quia statuta. Barb.consi.23.sapientissimus, col.6. uersi. etsi quispiam.& multis seq.lib.2.Socinus in tractatu fallentiarum,in regula 31.in 3.fal. & Iason in rub.Insti.de actio.col.pe.& Fely.in c.significasti, eius initij 2.col. 2. uersi.aduerte tamē,de homi.& in d.tractatu quādo conatus puniatur,col.3.uers.fallit 8.& ul.& Hippo.Marsil.in l.1.in prin.col.15.uersic. quod tamen hodie.ff.de sicar,& in l.qui falsam.col.5.uers.alius est etiā.ff.de fal.

4 Sed hoc proculdubio intelligendum est, quando uerba statuti non uerificarentur (ut nostri loquuntur) in attentante solùm, puta quia statutum punit homicidam, adulterum, & cætera id genus. Secus si uerificarentur in solo conatu, uerbi gratia, si puniat assasinatum. Nam cùm assasinatus crimen sit perpetratum, ex eo solum quòd quis pecuniam recepit, ut faciat homicidium, etsi nondum fecerit, ut uidetur probare tex. in c. 1 de homici. li. 6. & ibi no. Domini. & etiam Ange. con. 14. nos Carolus. Ideóque pœna dicti statuti habet locum in eo qui tunc uulnerauit, ut occideret, quanuis reuera non occiderit. ita consuluit cùm ex facto incidisset, Philip. Cor. consi. 249. licèt uideatur prima facie, lib. 1. ubi ita ut diximus limitat quod suprà dictum est, pœnas statutorum nō habere locum in attentantibus: respondétque ad Dy. & Ange. qui uidentur sensisse contrarium in l. item apud Labeonem. §. si curauerit. ff. de iniur. uide tamen Bal. d. consi. 430. lib. 2.

5 Huic autem sententiæ congruit quod scribit Alberi. in tractatu statutorum, in 2. parte, quęst. 229. quid si statuto caueatur, statutum certa pœna eum puniens, qui rapuerit rem alienam, procedere in eo qui fregit ostiū alterius, ut raperet, per textum in l. Marcellus. ff. de uerborum significatione. ubi uerbo, rapuisse, continetur scissum & fractum, dicítque hoc ibi uoluisse Dynum. quod not. ad. confirmationem dicti Cornei, qui tamen huius decisionis non meminit. Quanquam id nihil pertinet ad hunc articulum, neque enim rapere est frangere ostium ad rapiendum. Et ego certè putarim hunc non esse puniendum ex illo statuto, sed aliter ob fracturam ostij.

6 Facit quoque quod tradit Panor. in c. tua nuper, col. 2. uersi. iu gl. in uerbo tractatu, per tex. & glo. ibi, de his quæ fi. à præla. quòd si statutum punit faciētem tractatum, non requiritur delicti consummatio, & sequitur Alexand. not. in addi. ad Barto. in l. utrum. ff. de parri.

3 *Exodi locus c. 21. explicatur.*
4 *Testamenti veteris scripta trifariàm diuiduntur.*
5 *Moysi precepta. & preceptorũ diuinorum partitio. nn. 6. 7.*
8 *Mosaica precepta à Christo in multis mutata ac reprobata.*
9 *Moysi leges non excusantes à peccato.*
10 *Delictum attentatum quando puniatur æquè atque perfectum.*
11 *Delicta ferè puniuntur secundum statuta, & non secundum ius commune.*

TRIGESIMOOCTAVO, Non solùm si ex statuto puniantur delicta, sed etiam si ex iure communi conatus etiam proximus delicto, æquè puniatur atque si delictum ipsum consummatum foret, quemadmodum nos amplissime & copiosè in superiori causa, nempe trigesima septima, disseruimus, & in casibus in quibus dicitur delictum attentatum æquè puniri ac consummatum. Ex generali tamen consuetudine non tam grauiter punitur qui attentauit, quàm qui perfecit, ut uoluit Specu. tit. de accusatore. §. 1. uersi. quid si primo actum fuerit. cùm dicit quòd de consuetudine uulnerans animo occidendi, non tamen occidens, non punitur tanquam homicida, arg. l. aut facta. §. euentus. ff. de pœn. refert & sequitur Cyn. in l. siquis non dicam rapere. C. de episc. & cler. & in l. is qui cum telo. in 3. oppo. & ibi etiam Ioan. Fab. Bald. (quem uide) & Salyc. & Pet. Iaco. in tit. de acti. leg. Aquil. colum. 6. in paruis. & Barto. in l. 1. §. diuus. ff. de sicar. & Ioan. Fab. in §. item lex Iulia. col. pen. uersic. quidam autem dicunt, Instit. de pub. iudic. ubi tamen distinguit Bal. in l. data, col. 11. uersi. item nota quòd pœnæ personales. & iterum col. seq. uersic dico autem. C. qui accus. poss. ubi ita loquitur, ut uideatur hoc etiã de iure communi procedere, cessante consuetudine. respondétque ad iura, quæ ui-

dentur innuere contrarium:& Idem Bal. in ca.ult.col. 2.de consuet. ubi dicit hanc consuetudinem esse ęquã, & naturalem : æquitas enim dictat propositũ cum actu imperfecto mitiùs puniri, quàm cum actu perfecto, l. si fugitiui. C. de ser. fugi. ubi & hoc uoluit ipse Baldus:& idem Bald. consilio 359. statuto Placentiæ cauetur, lib. 1.& con. 361. quidam rumoreo. li. 1. & con. 443. Cechus confecit uenenum, lib. 3. Angel. Paul. Ca. Alex. & Ias. in l. 1. §. hæc uerba. ff. quod quisque iur. ubi & hoc Angel. dicit esse notabile, & Pau. Ca. esse perpetuò menti tenẽdum, dicítque Angel. ita tenuisse Archil. in c. si ergo. 8. q. 1. ubi tamen nihil dicit, & idem Angel. in l. 1. §. fuit in iuria. ff. de uar. crimi. & idem uoluit ipse Pau. Cad. con. 296. uisa inquisitione, col. 2. lib 2. Floria. in l. item si ob stetrix. col. 2. ff. ad leg. Aquil. & Masuerus in ti. de pœn. §. item secundum consuetudinem, Rapha. Fulgo. con. 149. super inquisitione formata, col. pe. uersic. superest de tertio. Fran. Are. con. 80. sicut decet. col. 3. & Bar. in. l. 4. §. Cato. col. 3. ff. de uerbor. oblig. & in Baddi. arba. in c. 1. in prin. ti. qui mo. feu. amit. & consi. 64. scribitur libro Hester, col. 9. in fi. cum seq. lib. 1. & con. 23. sapientissimus dixit Ecclesiastes. col. 6. uersi. cum ergo in casu nostro, lib. 2. & Alex. con. 15. uiso processu, col. 2. & iterum col. ul. lib. 1. & con. 140. uidetur in casu proposito, col. 1. uersic. & primò præsuppono, lib. 2. & in addi. Bar. in l. qui ea mente. ff. de furt. ubi hoc reputat sing. & Corneus con. 23. licèt in hac consultatione, col. 1. uer. his tamen non obstantibus, lib. 1. & Fely. in c. consulere. ante fin. de simo. & in c. significasti, eius principij 2. col. 2. uersi. aduerte tamen, de homi. uide Alex. in d. l. 1. §. hæc autem uerba. ff. quod quisque iur. & Matthæum Afflict. in constit. Siciliæ incipiente, mala noxia, columna secunda, uersiculo, sed aduerte, & Hippoly. Marsil. in lege, eiusdem. colum. secunda, uersic. nota etiam. ff. de sicar.

2 Videtur tamen hanc consuetudinem non ualere, ne

quo

que esse obseruandam, quoniam sit contra ius diuinũ, Exodi uigesimoprimo capite ubi qui percusserit hominem uolens occidere, morte moriatur. cui non potuit consuetudo derogare, capite ultimo. & ibi etiam planè no. de consuetudine. & c. quæ ad perpetuum, & c. nulli, & capite. sunt quidam, uigesimaquinta quæstione prima. cum sim. Neque enim potest Papa, princeps uel populus, tollere legem superioris, l. nam & magistratus ff. de arbitror. & capite cum inferior, de maio. & obedi. c. 1. 10. di. & quod tradit Specul. in tit. de legat. §. nunc breuiter. & glo. & do. in c. cùm ad monasterium, de stat. monac. & quòd non ualeat huiusmodi consuetudo, sentit hac, quam diximus, ratione, Barba. di. consilio sexagesimoquarto. colum. antepe. uer. quinimo dico, li. 1. subdens quòd istud debent ponderare iudices, quoniam quotidie hoc accidit.

3 Sed quod huic respondeamus, in promptu est. primùm enim non satis fideliter illum exodi locum fuisse conuersum, quoniam in Hebræo scribitur ad hanc sententiam, Qui percusserit hominem, & occiderit, morte moriatur, ut testatur Nicol. Lyr. in expositione eius loci, subiungens quòd si non occiderit percutiens, quantumcunque uoluerit occidere, non est morte plectendus. Cui mire suffragatur quod alibi scribitur Leuitici 24. in hæc uerba: Qui percusserit, & occiderit hominẽ, morte moriatur. Ideóq; secundùm hoc non erit hęc generalis consuetudo legi Mosaicæ cõtraria, imò potiùs conformis, & per omnia similis.

4 Sed & illud quoq; dici potest, & fortassis meliùs, ne diuum Hierony. interpretem Bibliorũ (si tamen is est) arguam, quòd sancita ueteris testamenti trifariàm diuiduntur. Alia enim moralia, alia cerimonialia, alia rursum iudicialia. quæ omnia nominatim speciatímque tanguntur Deuteronomio 6. cum scribitur: Hæc sunt sunt præcepta, cerimoniæ, atque iudicia, & capite Iudicialia aũt quę nonnulli legalia uocant ipsius ueteris te

stamenti, quale est illud Exodi, suprà citatum, non ligant, nisi quatenus reperiūtur in nouo testamento approbata, ut ex antiquis uoluerunt Tertullianus in lib. aduersus iudæos: Origenes in exodum Homilia 10.& in Numeros Homilia 11, Diuus Hieronymus in epistola ad Augustinum, cuius exordium est, Tres simul epistolas: ipse diuus Augustinus lib.6. contra Manichæū, per totum prope eum librū, & rursum lib.19.c.18.& ad Bonifacium contra duas Pelagianorum epistolas, lib. 3.c.4.& D. Ambrosius in epistolam Pauli ad Colossenses c.3.& epist.72.ad Ironem.

5 Et ex recentioribus Marsilius Ficinus, uerè Theologus simul & philosophus, & medicus celeberrimus, in eo lib. in quo de religione Christiana tam piè quàm eleganter disserit, c.34. ubi præcepta Moysi multifariàm distinguit, ea asserens esse præcipua, quæ in dialogo cōtinentur. Data enim fuisse à Deo absq; medio, in tabulis lapideis populo uniuerso, deinde tanquam perpetua in arca testamenti in sancta sanctorum inclusa: cętera uerò minutiora esse, ac data per Moysen, & ab eo chartis inscripta, atque extra sancta sanctorum posita. Inter hæc autem alia simpliciter moralia esse, quæ quoniam naturæ legem imitantur, sempiterna sunt, sicut præcipua. Alia ad iudicia pertinent, quę in æquitatis arbitrio posita, prout rerum usus exigit, uariantur. Alia rursus ad cerimonias quæ sunt parui momenti. idque probat testimonio, ac authoritate ipsius ueteris testamenti. Idem quoque uoluit atque optimis rationibus comprobauit Paulus Ritius in libello De christiana uęritate, tractatu 2. parte 3. c. item 3.

6 Et è Theologis, quos scholasticos appellant, horum primus ac princeps Alex. Ales in 2. parte Summæ, quæstione 25. membro 1. atque in tertia parte Summæ, quęstione 59. membro 1.& Diuus Thomas Aquinas eius discipulus in prima secundæ, quæstione 104. articulo 3. & iterum in secunda secundæ, quęst. 87, articulo 1.& in quo-

quolibeto 2. articulo 8. & alter eiusdem discipulus Diuus Bonauen. in 4. sententiar. di. 3. articulo 3. quæstione 2. in qua etiam dist. copiosius doct. omnium subtilissimus Scotus in ul. q. ad fi. & idem Bonauen. in eodē 4. senten. dist. 37. articulo 2. q. 1. & Richardus in eodem 4. di. 17. Anto. Flo. in 1. parte Summę, ti. 14. c. 6. in prin. col. 3. uersi. tertio differunt. Nicol. Lyr in Exod. c. 21. in prin. & Angel. Cla. in uerbo, decima, uersi. 2. & nouissime Gabriel Biel in 3. senten. dist. 37. q. unica, articulo 2. conclusione 5. ad finem: Et rursum in 4. senten. dist. 1. q. 4, articulo 4. dubio item 4. per totum.

7 Nec desunt nobis nostri iurium interpretes, qui & ipsi huius sententiæ fuere, & in his Cardi. Flor consi. 2. circa statutum, ad fi. Imo. in l. stipulatio hoc modo cōcepta, col. 3. & ibi etiam Roma. col. 10. uersic. duodecimò cum quid. ff de uerb. oblig. idem Imo. in l. 3. col. ul. & ibi quoque Fran. Are. col. 3. uer. prima ratio ff. detest. & ipse item Imo. in ca. ult. col. 3. uer. & ibi Panor. col. 2. in glo, 2. de consue. & idem Imo. con. 1. in casu præmisso, in fi. Bellame. consil. 28. in facto mihi tradito, col. 2. uersi. ad partem contrariam. Marti. Laud. in tracta. Primogenituræ. col. pen. uersic. rursus quęritur nunquid, Alex. con. 13. attentis his. col. 4. uersic. præterea præcepta. lib. 7. Fran. Are. in l. ul. col. pen. uer. tertio quòd nō ualet. C. de pac. Bar. consi. 39. clementissimum Dei, col. 1. lib. 2. & Iason in l. qui se patris. col. 5. uer. & nota quòd inter iudæos. C. unde liberi. & Philip. Deci. in c. consuluit. in 2 no. de appel. Zasius con. 1. illustres, nu. 61. lib. 2. & faciunt no. per glo. & Archi. in § his itaq; per text. ibi. 6. di. & per Panor. & alios in c. 1. de homic. & ipsum Panor. in c. 2. col. 3. uersi. de probat.

8 Nam & uidemus multa Moysi præcepta legalia, siue iudicialia fuisse à Christo Domino nostro mutata, atque reprobata, Matthæi quinto capite. & iterum decimonono. & Marco decimo. & Lucæ decimosexto capite quod apertè probat legalia hæc non fuisse iuris

hęreticum esse si quis credat iudicialia Moysi præcepta nos tenere.

10 Valet ergo (ut tandem ad principale nostrum institutum redeamus) consuetudo, ut non puniatur delictum attentatum, ut perfectum: nec dici potest esse cōtra ius diuinum. Sed non obtinet in crimine lesæ maiestatis & patriæ: in quo conatus etiam de consuetudine punitur, atque si secutus esset effectus, ut not. Angel. Paul. ca. Alexan. & Iason in d. l. 1. §. ulti. quod quisque iur. per l. quisquis. ubi etiam idem Angel. C. ad leg. Iul. maiest. & Barb. d. con. 23. lib. 2. & Alexan. in addi. Bar. in l. qui ea mente. ff. de furt. Nam & in hoc crimine sola scientia non reuelata punitur, l. quæsitum. ff. qui & à quibus.

11 Sed non est prætermittendum, non deesse qui hoc caput secundum præcedens intelligant, uidelicet Specul. à quo hoc totum depromptum est, uoluisse legibus punientibus conatum esse derogatum per consuetudinem cōtrariam, quoniam fermè ubique puniuntur delicta secundum statuta, & non secundum ius commune, & ita requiritur delicti consummatio, per id quod dictum est in præcedenti capite. quasi uelint quòd si ex iure communi puniantur delicta atrocia, conatum quoque puniri, neque esse consuetudinem, quæ huic rei deroget, nisi, propter statuta. de quo per Fely. latè in d. c. 1. de præsumpt. & in tracta. de conatu. & plerosque ex his quos suprà citauimus.

CAVSA TRIGESIMANONA.

SVMMAE.

1 *Delicta attentata mitiùs ferè puniuntur, etiam de iure cō- muni.*

2 *Iudex an poßit arbitrium extendere, vt scilicet procedat in delictis consummatis, non in attentatis tantùm.*

3 *Iudex arbitrium reformare debet iuxta iuris regulas.*

1 TRIGESIMONONO, Non solùm de consuetudine mitiùs puniuntur atrociora delicta attentata solùm, sed etiam semper de iure communi, ubi lex expreſsim non eandem pœnam imponit delicto attentato, & consummato, aut nullam pœnam certam & limitatam imponit, id eſt (ut loquar breuiùs) in arbitrariis mitiùs punitur, qui attētauit, quàm qui perfecit, scilicet extra ordinem iudicantis arbitrio, ut probatur in l.1. in princi. ff. de extraord. cri. iuncta l. quanuis adulterij. in fin. C. de adul. Ita uoluit Raynal. & poſt eum Bal. dicēs hoc eſſe notabile, in l.1. § hæc autem. ff. quod quisque iur. & sequitur Alexan. con. ponderatis uerbis inquisitionis. col. pe. uersicul. prætereà quanuis. lib.1.

2 Quam sententiam confirmat Bal. ipse in consi. 443. Cechus confecit uenenum. columna secunda, uersicu. item non obſtat, quod no. libr. 3. ubi not. limitat gloſſ. reputatam singul. in §. in summa. Inſti. de iniur. quæ uoluit iudicem poſſe extendere arbitrium usque ad pœnam mortis, ut uidelicet procedat in delictis consummatis, non etiam in attentatis solùm, & idem uoluit Floria,

Floria.de ſancto Petro in l.item ſi obſtetrix.in fi. ff. ad leg. Aquil.quem refert & ſequitur, nulla Bal.mentione facta, Cæpol.in repe.l.ſi fugitiui.col 12.uerſicu. Florianus autem,& iterum col.14.uerſicul. tertio caſu. C. de ſer.fugi.in paruis.& Fely. referens Bald. nulla è contrario Flor.mentione facta,in cap.ex literis,col.12. uerſic. ſecunda declaratio. de conſtit. & benefacit quod alibi conſuluit idem Bald.con.34.hoc capite,caſus talis eſt, Guido.in fi.lib.1.

3 Sed hoc tamen Philipp. Dec.in d.l.ex literis. columna penulti. uerſicul. tertio modo.de conſtit.hoc conſtantiſsimè impugnat,ea ratione,quòd iudex debet arbitrium reformare ſecundum iuris regulas:ut latiùs dicemus infrà, quo loco de pœnis arbitrariis diſſeremus.

CAVSA QVADRAGESIMA.

SVMMAE.

1 *Delictum attentatum mitiùs punitur quàm conſummatum de iure communi.*

Et an iudex cogatur id facere, etiam non obſtante conſuetudine.nu. 2.

3 *Voluntas pro facto apud Deum habetur.*

4 *Peccatum operis grauius eſſe, quàm cordis, quomodo accipiendum & nu.5.*

QVADRAGESIMO, Vt generalius loquamur, etiam de iure communi regulariter (ut ita loquar) minus punitur delictum attentatum, quàm cõsummatum, ut est text. no. in d.l.1. ad fin. ff. de extra.crimi. cuius hæc uerba sunt, Perfecto flagitio punitur capite. imperfecto, in insulam deportatur. loquitur autem de eo qui puero stuprum persuaserit, aut mulierem puellámue interpellauerit. & l. si quis aliquid. §. 1. ff. de poe. iuncta l. si fugitiui. C. de ser. fugit. ubi gl. Iac Ra. Iac. Are. Bal. & Cæpol. in repe. col. 3. & doc. in l. 1. §. hæc autem uerba. ff. quod quisque iu. cum concord.

2 Sed in delictis quoque, in quibus lex æquè punit conatum, atque actum consummatum, potest iudex si uelit, uel cessante omni consuetudine, mitiùs punire, qui solùm attentauit, quanquam non cogitur facere. Ita dicit not. Saly. in l. is qui cum telo. C. de sicar. audiuisse se à Bal. uiua uoce, per text. in l. aut facta. § euentus. ff. de pœn. & no. in l. & si seuerior. C. ex quib. cau. infa. irrog. & ita etiam uidetur uoluisse Bart. in d. §. euentus. & in l. 1. §. diuus. ff. de sicar.

3 Quid? quòd etsi apud Deum O.M. qui solum cor intuetur, uotum pro opere, id est, uoluntas pro facto reputatur? cap. magna. in fin. de pœn. distinct. 1. cum si. Tamen non debet tãta pœna imponi pro uoto, quàm pro facto, etiam in foro conscientiæ, ut uoluit glo. no. in c. qui uiderit. 32. q. 5. quoniam ut dicit glo. alibi, scilicet in c. si cui non contingat, in glo. 1. de pœn. distinct. 1. plus peccat perficiens, quàm attentans. quam sequitur Archi. in cap. qui bona colum. 6. uersicul. confiteor tamen. 17. quæst. 1. Idemque uoluit alia glos. in cap. periculosè. in glo. ultim. in fin. eadem dist. quam etiam sequitur Bald. in l. date. colũ. 12. uersicul. dico autem. C. qui accu. poss.

4 Et

4 Et ita etiam è Theologis uoluerunt Alexan. Ales in secunda parte Summæ, quæstio. 133. membro. & diuus Thomas in 1.2. quæst. 73. diuus Bonauentu. in secunda sentent. distinct. 42. & Anto. Flo. in 1. parte Summæ, ti. 9. cap. 1. §. 1. uersicul. potest attendi tertia diuersitas. in quibus locis affirmat peccatum operis esse maius, & grauius, quàm cordis. Plato quoque in suis legibus non tãtùm puniuit conatum, quãtum opus ipsum. Nam cùm homicidium morte puniat, eum tamen qui interficien di consilio uulnerauit, iussit in uicina ciuitate, dum uiueret, exulare.

5 Cæterùm autem, an, & quando, & quomodo puniatur conatus, aut affectus, effectu non secuto, uide latè por glo. & doct. in l. si quis non dicam rapere. C. de epi. & cler. ubi locus est huic rei ueluti peculiaris & domesticus. in l. si fugitiui. C. de ser. fugi. latiùs per Fely. post alios in ca. 1. de præsumpt. & in d. tractatu, quem priuatim de ipsa re conscripsit. omnium autem latissimè per Hippo. Marsil. in d. l. qui falsam. ff. de fals.

CAVSA QVADRAGESIMAPRIMA.

SVMMAE.

1 *Carceribus diu mancipatus, clementiùs plectendus est.*
2 *Carcer libertatem nobis aufert: & ideo miserrimus.*
3 *Carceris pœna, num pœnam exilij minuat, & cæteras etiam.*

QVADRAGESIMOPRIMO,
1 Cùm quis diutiùs in carcere detentus est, clementiùs quoque est puniendus, ita uidelicet ut à pœna, quam pati debuisset, detrahatur, quod ob diuturnum carcerem passus est text. est forte singu. in l. omnes. C. de pœnis. ubi tempus carceri computatur in tẽpore exilij: Nam ut ibi dicitur, sit satis immẽsorum cruciatuũ semel luisse supplicia. ne hi qui diu priuati sunt auræ communis haustu, & lucis aspectu, non intra breue spatium catenarum ponderibus prægrauati, etiam exilij pœnam sustinere iterum compellantur.

2 Ex quibus facilè colligitur huius rei ratio (uide Ioã. de Plat. in l. si quis. uersicu. quid. C. de commea. li. 12.) Quoniam uidelicet non mediocriter afflictus fuisse uidetur, cui diutinus carcer (quem malam mansionem uocat Iurisconsultus in l. item apud Labeonem. §. quęstionis. ff. de iniur.) domus fuit pœna omnium miserrima, atque molestissima, ut quæ nobis rem auferat omnium contrà gratissimam, atque pretiosissimam, libertatem dico, rem inæstimabilem, ut dicit text. in §. ultim. Insti. quib. ex cau. manu. non licet. Et quam nemo bonus nisi cum anima simul amittit, si uerũ dicit C. Mãlius apud Sallustium in Catil. Est enim carcer genus seruitutis: per text. in l. Titio centum. §. 2. ff. de condi. & demon. & l. 2. ff. de libero homi. exhib. Ex quo plerique uoluerunt non ualere pactum, quòd debitor possit carcerari, ut not. per Bart. & alios in d. l. Titio centũ. §. 2. Dy. Bart. & alios in l. alia. §. eleganter. ff. sol. matri. cum concord. utrobique adductis per recentiores. Proptereà dicit pulchre bald. in ca. 1. §. denique. in uerbo, parricidij, titu. quæ fuit prima cau. bene. amit. non minùs atrocem iniuriam facere, qui alterum in carcerem
3 trudit, quàm qui illum interimit, & sequitur Ioan. Ana. in rub. de his qui fili. occi. in fin. & Hippo. Marsil. qui

hoc

hoc pro not. allegat in l. accusatio. columna secunda. ff. de fal. & in l. 1. in princip. colum. 12. uersicul. quinimo dico. ff. de quæstio. Ex externis autem scriptoribus Libanius Antiochenus ad Mesicheum, scribit grauem esse carceris pœnam.

3 Nec tamen hinc antè discedam, quàm dixerim eam l. omnes. non generaliter dicere pænam minuendam esse ob diuturnitatem carceris: sed id tantùm quod diximus, scilicet tempus exilij ex tempore carceris minuẽdum, uel tollendum, si tantum temporis in carcere mãserit, quantum exilium esset, ita quidem ut tempus carceris computetur in tempore exilii. Verùm eadem est ratio & in cæteris pœnis, nam cùm pœna carceris pœnã exilij minuat, cur nõ & cæteras minuet? Et cùm eadem sit ratio, idem quoque ius constituendum est. l. illud. in princi. ff. ad leg. Aquil. cum simi.

CAVSA QVADRAGESIMA SECVNDA.

SVMMÆ.

1 *Consuetudo, etiam improba, à pœna excusat.*

2 *Consuetudo super iuramento non obseruando, excusat à pœna temporali periurij, non à diuina.*

3 *Romani magistratu Barbarorum solitorum hominem immolare diis, impunitos relinquunt, quod id vsu & consuetudine receptum hoc sibi dicerent.*

4 *Consuetudo an à pœna gehennali excuset. & nu. 5.*

6 *Consuetudo quando non excusat à peccato, facit tamen vt leuius peccemus.*

7 *Consuetudo excusátne à peccato in prohibitis à iure positiuo.*

r

8 *Contractum faciens vel actum quempiam, qui publicè fieri solet, & communiter licitus æstimatur, sapit tamen vsurariam prauitatem, non est propterea vsurarius.*
9 *Culpa non intelligitur, quod consuetudo admittit.*
10 *Consuetudo à dolo excusat.*
11 *Consuetudinem excusare à pœna falsi.*
12 *Consuetudo an excuset à pœna, in his quæ suapte natura sunt mala.*
13 *Taurus Philosophus consuetudinem non admittit in malis.*
14 *Consuetudo cuiusque priuata, delicta auget.* Et *quid publica.num.15.*

11 QVADRAGESIMOSECVNDO, Consuetudo etiam improba excusat à pœna, ne uidelicet puniatur in foro iudiciario (de foro autem conscientiæ statim dicemus) qui fecit quod temerè fieri solitum est, licet præ se ferat speciem delicti. gl. est no. in ca. cum uenerabilis. in uerbo, migrasse. de consuet. quam sequuntur ibi Cardi. Flor Pe. Anc. Anto. & Panor. qui eam dicit sing. Et per eam dicit ipse Pe. Anc. se excusauisse à pœna priuati carceris quendam Archidiaconum, qui clericos ponebat in cippis, ex eo quòd ipsius prædecessores ita facere consueuerant. Sequitur quoque idem Pe. Anc. consil.15. consuetudo quæ habet, ad fi. ubi per eam dicit etiam se excusasse electum quendam, qui ex consuetudine improba, & iuri contraria ante confirmationem administrauerat. & iterum consil.283. iure stricto, & consuetudine ubi per eam consuluit, quòd cùm Bononiæ mos esset puerorum. ut iactu lapidum luderent, & aliquando unus alterum, quem lapide offenderat, interemisset, nulla pœna debeat puniri ipse occidens, propter consuetudinem. Id quod etiam retulit in d. cap. cùm uenerabilis. & post eum Francisc. Cre. in no. 149. mos puerorum.

rorum.

Sequuntur item illam glo. Oldra. consil. 9. uersicul. unde licuit. in fin. & Paul. Castren. consil. 289. in fin. & Rom. consil. 466. uidebatur prima frõte, ut dicit, quòd consuetudo super iuramento non obseruando, excusat à pœna temporali periurij, sed non à pœna diuina: quod & idem uoluit Anto. Floren. uir sanè non medio criter eruditus. in 2. par. 3. par. tit. 3. c. 1. uersic. secũdum genus pœnarum, sequitur præterea illam gl. idem Ro. sing. 19. an consuetudo reprobata, ubi & illam facit sin. & limitat procedere in pœna temporali, non diuina, per glo. in cap. denique. 4. di. quam etiam in præcedenti loco citauerat, sequitur etiam Panor. in cap. ultim. in fin. de consti. & Io. Ana. in cap. cùm in ecclesia. in prin. de simo. & in cap. 1. post princip. de tornea. & Alexan. in addi. Bart. in l. de quibus. colum. 2. ff. de legib. ubi. & illam dicit not. & consil. 107. pro inuestigatione prædictorum. colum. ultim. libr. 2. & consil. 233. ponderatis his. colum. 3. uersicul. accedit. lib. 6. & con. 240. perspectis & ponderatis colum. 2. uersicul. 7. & 8. eod. lib. 6. & Maria. in ca. cùm consuetudinis. colum. 19. de consuet. Barb. in c. prudentiam. col. 2. de offi. deleg. & consi. 47. scribitur præclarè. col. 3. uersi. & ideo dixit. lib. 1. & cõ. 29, altissimi optimi Dei. col. pe. uersi. etsi opponitur, li. 2. & con. 51. illud in medium referam. col. 3. li. item 3. & con. 13. modo quidam. col. ultim. lib. 4. in quibus locis eam facit sing. & consi. 51. clementissimum Deum. co. 2. eod. lib. 1. & consi. ult. eo quoque lib. 4. ubi etiam facit sing. & Fran. Are. con. 11. procedẽdum est breuiter. col. 3. uers. sed tamen his non obstantibus, & iterum consi. 154. consultatio proposita, circa medium con. in quibus locis dicit per illam glo. quòd consuetudo etiã nullã tribuit iustam ignorantiæ causam, & excusat à pœna (uide Bal. in l. de quibus, char. 5. ff. de legib.) & Bar. Soc. con. 209. licet nulla mihi sit exhibita. col. pe. uer. octauò ad idẽ. Fran. Curt. senior cõ. 70. Christi nomine, ad

fin.& Fely.in c.2.ex tenore.colum.7.uersicul. declara etiam omnia prædicta.& in c.non satis.in princip.& in ca.ea quæ.de simo.& Iason in d.l.de quibus.colum. 3. uersicul.ultra tamen effectus.ff.de legib.& in l.1.colu. 1.ff.quod quisque iur.& in l.qui iurasse.colum.2.& iterum in l. ait prætor,eius initij 1.§.iurari. colum. pe.ff. de iureiur.& nouissime Philipp.Dec.con.9.de homicidio commisso.col.2.uersi.tertio, hoc efficaci ratione probatur.& Bald.nouellus in tractatu de dote.in 6.parte.in 16.speciali.col.3.& Hip.Marsil.in l.1.col.12. uersi. 19.ff.de sicar.& in rep.l.ult.in 6.q.extraordinaria,in fi. C.de probat.

3 Iuxta quam sententiam refert Plutarchus author grauissimus Problemat.capite 83.quòd cùm Romani olim Barbaros quosdam Diis immortalibus hominem immolasse accepissent, magistratus eorum accersendos, puniendósque putauerunt. quos tamen posteà cùm id consuetudine quadam fecisse accepissent, impunitos dimiserunt, aliásque id posthac facere prohibuerunt. Domitianus quoque imperator Ro. alioquin sæuissimus, sanguinisque auidissimus, scribas quæstorios ex consuetudine negotiantes, uenia in præteritum donauit, cùm tamen lege Clodia fuisset prohibitum scribas quæstorias exercere negotiationes. testis Suetonius in uita illius, ca.9. Huc item pertinent uerba Castricij uiri quidem summa authoritate, ac grauitate apud Gelliũ lib.13.c.20. Sed si hic uester (inquit) huiuscemodi uestitus de multo iam usu ignoscibilis est, soleatos tamen uos populi Ro. Senatores per urbis uias ingredi, nequaquam decorum est.

4 Et quãquam plerique ut diximus faciant sing.illam gl.in d.c.cum uenerabilis, est tamen & illi in ea re similis altera in cap.denique, suprà alleg. quæ ut iam diximus, istud intelligit in pœna temporali.sed non gehennali, per text.in c.schisma.24.q.2.& c.flagitia. 32.q.7.& c.non satis.de simo.quam & è Theologis citat, & sequitur

Angel. Cla. in uerbo, consuetudo, uersicul. 15. Imò consuetudo (inquit) ueniale peccatum facit mortale. §. criminis. 25. dist. de quo ultimo posteà dicemus. Sed est alia quoque utrique similis in c. sanè. de tempo. ordin. quæ & eandem ponit limitationem, per text. in d. cap. non satis. & cap. ultim. in 1. respon. de consue. & in cap. cùm habet. de eo qui dux. in matr. quam pol. per adul. Et bene facit gl. in cap. ecce ego. in uerbo, error. 95. dist. & uide Ioan. Fab. in. §. per contrarium, Instit. de hære. quæ ab intest. defer. & in. §. iniuria. colum. ultim. Inst. ad leg. Aquil. ubi idem uoluit quod d. glos. quas tamen non allegat.

5 Quin consuetudo interdum à peccato quoque, & ita à pœna gehennali excusat, secundum glo. in c. obiiciũtur. 32. quæst. 4. quæ not. consuetudinem à crimine, & peccato interdum excusare, ar. illius tex. qui est huiusmodi, Obiiciuntur Iacob quatuor uxores, quod quando mos erat, crimen non erat. ut per illum tex. & glos. not. Lucas Pen. in l. missi. col. 3. uersicu. consuetudo est altera. ante fi. C. de exac. tribu. li. 10. quòd consuetudo facit delictum, non delictum. Sed & quod consuetudo à peccato excuset, uoluit etiam Inn. in c. 1. de treug. & pac. & è Theolopis diuus Thomas quolibeto secundo articu. 3. ubi dicit, quòd quanuis consuetudo non possit introducere, ne quis soluat decimas, cùm sint quodammodo iuris diuini: tamen in terris ex consuetudine decimæ non soluuntur, si ecclesia non petit, nõ peccant homines non soluendo. Durum enim (inquit) esset, quòd omnes homines Italiæ, & partium orientalium damnarentur, qui decimas non soluunt. Hæc ille admodum notanda. & idem è nostris uoluit Hosti. in cap. à nobis. de deci. quem nominatim sequitur Angel. Cla. in uerbo, decima, uersicu. 2. de quo uide Ioan. And. in d. cap. à nobis. Pen. An. & Panor. in cap. peruenit. eod. tit. de deci. & eundem Panor. in ca. in aliquibus. eo. tit.

6 Imò uerò quando consuetudo non excusat à peccato, facit tamen ut leuiùs peccemus, per id quod scribit Io. And. in c. ul. super gl. in uerbo, cōtrahitur. de cogna. spir. lib. 6. cùm dicit, quòd cùm unus non plures accedere debeant ad suscipiendum infantem in baptismo, per text. ibi & c. non plures. de conse. dist. 4. ideo peccant contrauenientes, si tamen sit consuetudo, ut plures accedant, leuis est culpa eorum, qui id ex huiusmodi consuetudine fecerint. sequitur Domi. ibi, & Fely. in c. nam concupiscentiam. col. 3. uersi. prædicta tamen. de constit & ibi etiam Philip. Deci. col. 2 uersic. 2. fallit. in 1. lect. & iterum in 2. lect. col. pen. uersi 3. adde.

7 Id quoque uoluit Anto. Flor. in 1. parte Summæ, tit. 16. c. 1. §. 4. ubi posteaquàm retulit id quod suprà diximus, uidelicet consuetudinem excusare à pœna temporali, non gehennali. per gl. in d. c. deniq;. confestim id quoq; scribit, facientes illud quod alij consueuerunt, ob id putantes esse licitum, cùm tamen sit prohibitum iure diuino uel naturali, non excusari à peccato mortali, minuitur tamen grauitas peccati propter consuetudinem. Innuit autem Flor. imò uerò satis expresè uidetur dicere in prohibitis de iure positiuo tantùm consuetudinem excusare, nō solùm à pœna corporali, sed & à peccato. quod etiam sentit glos. in d. c. flagitia, & in d. c. sanè. in fi. & Panor. in d. c. cum uenerabilis. & Phil. Dec. in d. c. nam concupiscentiam. in utraque lect.

8 Facit & ad prædicta tex. not. in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædi. edict. in illis uerbis, quia id facit quod ei publicè facere licere arbitrabatur. Ex quo dicit Bar. ibi, quòd si quis facit actum, uel contractum, qui publicè solet fieri, & communiter æstimatur esse licitus, sapit tamen usurariam prauitatem, non est propterea usurarius. sequitur Alex. cons. 39. uisis & considoratis, post prin. li. 3. & Cæpola cons. 8. dicēdum est. col. ult. rursúmque in trac. de simulatione cōtractuum, in casus positione. col. 2. iterúque in 5. casu principali. col. pen. &

pen.& Firmianus in tracta.de episc.lib.3. 1. parte.q.14.

9 Et per illum quoque text.in d.§.apud Labeonem, dicit gl.quam sequuntur Bar.Bal.Saly.Pau.Cast.& doct. in l.pignus, ubi est & bonus tex.C.de pig.acti.quòd nõ intelligitur culpa, quam cõsuetudo admittit: ad quod etiam allegat text.in l.3.ff.ad Macedo.& hoc etiam dicit Pe.An.consi.348. pro decisione quæsiti. Sed & per eum text.dicit Bal.in l.1.col.3.uersi. sed quid si custos. C.de ædil.actio. quòd non puniendus est, qui ex consuetudine publica quicquam facit.

10 Et etiam bene facit text. l.si pignore.§. ulti.ff.de pigno.acti.Ex quo not.gl.propter consuetudinem à dolo quem excusari,& allegat concord.& ibi docto.inter quos Bar.ex eo not.quod qui id facit,quod ab aliis fieri solet,non solùm non in dolo est,sed ne in culpa quidem. Quod dictum pro bene signando commendat Iason in l.certi condictio.§.si numos. in 3. not. in fin.ff. cert.pet.ubi & illum tex.in d.§.ulti.facit sing. Ante Iason. uerò Rom. in d.l.si numos, per text.ibi not.consuetudinem facere licitum, quod aliàs est illicitũ. Quibus adde quod dicit Bar.in l.1.in fi.princ.ff.quod quisque iur. quòd iudex qui contra legem iudicauit, excusatur, ne in syndicatu teneatur, si ita erat consuetudo. Et quod inter consi.Bal.scribit Ioan. Zenobius uir legum peritissimus, consi.370. uerba rescript.lib.3. quòd consuetudo generalis bonam fidem inducit.

11 Succurit & illud hoc loco dicendũ, quod tradit Bal. in c.1.post prin.ti.de feud.cogni.ꝙ Perusij sunt tres cõseruatores monetæ,& quãdo solutiones fiũt in cõmuni, cõsueuit notari' ponere, & adscribere nomina ipsorũ triũ, licèt aliquis eorũ sit absens, quod licèt, ut dicit ipse bal.sit falsum, excusatur tñ notarius scribẽs à pœna falsi, ꝓpter cõsuetudinẽ. Cõsuetudo ergo excusat à pœna falsi, sicut etiam uoluit ipse Bal.in l.unica.col.6. uer. modò iuxta prędicta quęro. ibi, itẽ est, sic se habet gñalis cõsuetudo, quę excus.& iterũ col.seq.uer.modò

ſequitur alia quæſtio, ibi, tamen ego non puto,&c. C. de confeſ. & in rub. C. de fid. inſtru. col. 5. uerſicu. quæro ergo quid de eo quod quotidie fit. Et ante eum Inno. Hoſti. & poſt eum Ioan. Andr. Anto. Imo. & alij. in in cap 2. in fi. de fid. inſtru. & Hoſti. in c. quanto. de his quæ fiunt à præl. & Roman. in ſing. 381. fuit interrogatus. ubi tamen limitat, & Ang. in tract. male in uer. falſario. col. 2. uerſi. & eſt aduertendum. ubi hoc commendat. & Alex. conſi. 70. uiſo proceſſu inquiſitionis. col. 2. uerſi. & licèt Odoricus lib. 1. & conſi. 107. pro inueſtigatione. col. ult. uerſi. ad id quod not. lib. 2. & d. conſil. 39. poſt prin. lib. 3. & conſi. 65. attenta diſpoſitione ſtatuti. col. 2. uerſi. licèt. Bald. alibi lib. 3. & conſi. 41. uiſis, & optimè diſcuſsit. col. 2. uerſ. ſed quod Demetrius, lib. 4. Iaſon in d. l. de quibus. col. 3. uerſi. confirmo per id. ff. de legi. & in l. 1. col. 1. ff. quod quiſque iur. & in l. ſingularia. col. pe. ff. ſi cert. pe. ubi dicit ſe ea ratione defendiſſe notãdum quendam Placentinum, qui ſequendo conſuetudinem notariorum Placentiæ, in inſtrumento appoſuerat uerbum, numerauit, quanuis non fuiſſet præſens pecunia. & idem Iaſon in l. ait prætor, eius initij prima. §. iurari. col. pe. uerſi, ſecundus modus eſt. ff. de iureiur. & Philip. Dec. conſi. 170. uiſo themate & his quæ, col. 3. uerſi. & in ſimili caſu. & iterum conſi. 175. in cauſa falſitatis. col. 7. uerſi. tertiò hoc idem comprobatur, Oldra. conſi. 56. & Matthæus Afflict. in conſtit. Siciliæ incip. aduocatos. col. pe. uerſi. an autem conſuetudo. & Hipp. Marſil. in l. 1. col. 12. uerſi. 19. ff. de ſicar. & Nicol. Euerardus in locis legalibus. col. 1. ubi dicit eſſe menti tenendum, & Rochus Curt. in c. ul. co. 5. uerſi. de conſuet.

32 Illud tamen non prætermiſerim, quod uideri poteſt refragari his quæ diximus, quod uoluit ille, quem patrem canonum appellat Rom. in repe. l. ſi uerò. §. de uiro. fal. 54. uerſi. 4. ff. ſol. matri. is eſt Inno. doctrina illuſtrior quàm papatu, qui ſcribit in c. ſanè. de offic. ordi.

quòd

quod cõsuetudo non excusat à pœna, in his quæ sunt de se mala. sequitur Bal. in l. de quibus. col. 23. ff. de legi. & idē in effectu uoluit Panor. consi. 22. in nomine & c. quanquam consultatio. col. ul. uersi. non obstat generalis consuetudo. Et pro hoc est tex. optimus in c. ult. de consue. & c. non satis. & c. cùm in ecclesiæ. & in c. ea. quæ. & ibi gl. de simo. & in c. inter dilectos. & quod ibi not. gl. in uerbo, authoritas. de excel. prælat. in quam etiam partem multa adducit Hippo. Marsil. in d. l. 1. loco suprà allegato. ff. de sicar. & uide quę dicam infrà in causa 47. incipi. intellige quartò. & seq.

13 Et his conuenit quod scribit Aul. Gellius lib. Noctium Atticarum 10. cap. 19. Incessebat (ait) quempiam Taurus philosophus seuera atque uehementi obiurgatione adolescentem à rhetoribus & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum, quòd factum quiddam ab eo diceret inhonestè & improbè. At ille non ibat inficias fecisse, sed id solitum esse fieri defendebat, turpitudinémq; delicti exemplorum usu & consuetudinis uenia deprecabatur. Atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior, homo (inquit) stulte & nihili, si te à malis exemplis authoritates & rationes philosophiæ non abducunt: ne illius quidem Demosthenis uestri sententia tibi in mentem uenit? quæ quia lepidis & uenustis uocum modis uincta est, quasi quædam cantilena rhetorica faciliùs adhærere memoriæ tuæ potuit. Verùm ne dicas sic esse actum sæpenumero, sed hoc fieri, sic decere: Non enim, si quid aliquādo contra leges actum iam est, túque id secutus es, propterea iure queas euadere: quinimo eo magis idcirco in te debeat statui: ut enim si prius in aliquem foret animaduersum, tu minimè hoc scriberes: ita si ipse in præsentia punieris, nequaquam deinceps alius scribet. hæc ibi. Sed & alterum eloquentię columē Cicero in actione quarta in Verrem in eandem sententiam pedibus uadit, sed eius in eam rem uerba sunt longiora quam

ut operis angustia (ut ita dixerim) capi possint: quæ sunt illic omnibus obuia, qui uidere uoluerint.

24 Sed quod ad iura nostra pertinet, dicendum est, priuatam cuiusque consuetudinem non solùm non excusare à delicto, sed & delictum augere, per aliqua ex dictis iuribus, quibus cauetur diuturnitatem temporis non minuere delicta, sed augere, & per text. in l. nemo. C. de epis. audi. cum si. Et grauius quoque delinquere consuetum peccare, per text. nota, in d. §. criminis. 25. dis. qui ponit ebrietatem inter crimina, siue peccata uenialia, nisi ea sit assueta: tunc enim peccatum mor

25 tale est.

Publicam uerò consuetudinem, quæ uidelicet uno omnium consensu & inducta est, & iam longo tempore obseruata, excusare: modò non sit contra ius diuinum, aut naturale, de quo in d. ca. ult. de consue. & ibi Panor. cum si. Et non sit etiam per principem, aut legem abolita, & ut uulgò dicimus, cassata, per id quod not. uoluit Bal. in authen. nauigia. per illum text. C. de furt. quòd consuetudines, & statuta quæ sunt cassata à principe, non ualent. nec excusant transgressores à pœna. quod & idem uoluit ipse Bald, in authen. omnes peregrini, etiam per illum text. in uersicul. ulterius not. C. communia de success. ubi hoc dicit esse menti tenendum. & idem sentit Felyn. in d. capi. ex tenore. cùm dicit, quòd consuetudo inualida nondum reprobata excusat, allegando d. glos. in capi. cùm uenerabilis. & idem quoque uoluit Angel. Cla. in d. uerbo consuetudo, uersicu. 15. & Roch. Curtius in cap. ult. colum. 10. de constit. Bald in l. iustè. in fin. ff. de acqui. possess. Non tamen excusat iniusta consuetudo ab actione iniuriarum, ut dicit glo. in leg. iniuriarum actio, magna. §. ult. ff. de iniur. quam allegat & sequitur Bald. in sua disputatione, cuius est initium, Accusatus de ui turbatiua, columna secunda. & Iason in l. de quibus. columna tertia, uersiculo, & per hoc infert, ff. de legi.

CAVSA

CAVSA QVADRAGESIMATERTIA.

SVMMAE.

1 *Pœna mitior ei imponenda, qui aliquid admisit leui, aut etiam iniusta ratione motus.*
2 *Causa iniusta an excuset à delicto.*
3 *Bona fides causari potest etiam ex iniustis & temerarijs rationibus.*
4 *Ignorantia, siue iusta, siue iniusta, an excuset à pœna corporali.*
5 *Dolus ubi requiritur, non sufficit nimia crudelitas.*
6 *Causa modica & iniusta excusat à contumacia, quod & delictum est. & nu. 7.*
8 *Sententia nulla atq; inualida an excuset à dolo.*
9 *Causam iniustam allegans, ad sui defensionem & doli exclusionem, mitiùs puniendus est, quod præsumatur eum causa iniusta ad delinquendum mouisse.*
10 *Causa iniusta quod à dolo non excuset.*
Quod & limitatur nu. 11.
Et ad id sufficiat doli præsumptio nu. 12.
Et quid, si huiusmodi causa sit reprobata à iure naturali. nu. 13.
14 *Causa qualibet, etiam iniusta, an excuset à lata culpa.*

288.uiso themate supra dicto.col.5.uersi.non obstat etiam.&Cardi.Flor.in cle.1.& ibi Pet. Anc.in 2.no.de sepul.& idemPe.Anc.con.391.uidetur prima facie,paulò ante fi.Io.Ana.in c.2.in prin.de cler. pug.in duel.Paul. Cast.consi.199.licèt ista sit quęst.col.1.li.1.& con.271. præmittendum est ad euidentiam.col.1. uer. postremò dico.eo.li.1.& con.377. quantum ad illa quæ.col.1.eo. lib.& con.3.in causa quæ uertitur. in fi. lib.2.& con.21. ad primum quæsitum uidetur dicendum, in secundo quæsito.eod.lib.2.& con.205.quantum ad primum.in 3.dubio.eo.li.2. & con.361.incipiendo ab ultimo quęsito,circa medium.eo.li.2.& con.277. in causa incarceratorum.col.2.uersi.secundo prætermittendum,eo.li. 2.& con. 456.ecclesia seruorum. col.ul.eo.lib.2.& Ro. con.224.ista captura,fermè in medio.& Raph.Co.cō. 134. uulneratus ab aliquo non lethaliter. in fi.Alex.in le. qui Romæ.§.duo fratres.colu.9.ff.de uerb.oblig.& consil.37.non puto hunc notarium.col.3.uersi. attento quod nedum.lib.1.& consi.92.prospectis his quæ in themate narrata sunt.con.ult.eo.lib.1.& con.75.uidetur in pręsenti consultatione.co.3.uer.cum ratio. in fi. li.5.& con. 233. ponderatis his. co.3.uer. quarto blasphemia dicitur,li.6.Vincen.Palio inter consil.ipsius Alex. con.106.in hac hæsitatione,lib. 4.Franc. Are.in.l.clā. possidere in princi.in 4.not.per text.ibi & in l.inciuilem. C. de furt. Barba.consilio 77.præclarè scribitur 3. Regum.col.2.lib. 4.Guido Papæ consi.31.in Iesu Christi nomine uiso ad plenum. col.ult. ubi facit sing. glo. in d.l.1.ff.de abig.& Philip.Corn.consi.17.in hac cōsultatione.col pen.uer. nam. quælibet causa etiam,lib.1. & consi.62.primo aggrediendo.col.3.eo lib.1.& consi. 247.quoniam multa.col.4 uersi.aliud est,eod. lib.1.& consi. 313.in hac consultatione,paulò ante fin.eo.li.1. & consi.329. ostenso.col.7. uersi.Angel etiam, eod.li. 1 & consi.205.uidetur prima fronte.col.2. uersi. quod autem lib. 2.& consil.211.uidetur prima facie,colu.ult.

eod.lib.2.& consi.243.uidetur prima facie.col.ult. eo. lib.2.& consil.280.uisis quibusdam. col.ulti.lib.3.& idem inter consil.Socini,consilio 108. in hac consultatione.col.7.ubi dicit,quòd quælibet causa, etiam iniusta,& bestialis excusat à dolo,& ipse Soci.consi.118. uisa narrati puncti petitione·col. 4.uersicu.circa tertiam dubitationem,lib.2.ubi & illud idem dicit.& consi. 59. in causa nobilium.col.pe.lib.3.& consi.13. insignis doctor.col. 5.uersicu.secundo respondetur,lib.4. & con. 54.uisa breui narratione,in fi.eod.lib. 4.&Fran.Curti. senior consi.56.super processu.col.6.uersicul.non obstat quintum.& consi.70.Christi nomine,ad fin.Et iunior con.19.uiso ac diligenter considerato.col.2.uersi. omnis enim.& Iason in l.si quis id quod.col. 8.in 7.& iterum in 8.not.ff.de iurisd.omni.iudi·& in l.1.§.ulti. columna quarta,uersicul.in eadem glos.ff.si quis iudi. non obtem. Philip.Dec. consil.178. in causa quæ proponitur.co.3.uersi.& quia quælibet causa.& consi.192. in casu proposito non laborando.columna 2.uersicu. & quia quælibet causa etiam iniusta.

3 Quib. cócinnit,quod scribit bal.in l.1.in fi.per glos. ibi in uerbo,recessit.C.ubi causa stat⁹. quòd bona fides potest causari non solùm ex iustis,sed etiam iniustis ac temerariis rationibus.sequitur Barb.consi.18.præclarè scriptum est.col.pe.uersi.quia bona fides.lib.2. & con. 45.Illud in medium.col.8.uersic.& ibi Angelus dixit. lib.4.& consi.67.clementissimi Dei,col.pe.uersi.præterea accedat.eod.li.2. & con.51. clementissimum Deū &c.col.2 uersi·& ideo nullum.li. 4.Iason in d.l.si quis id quod.col. 8.in 8.not. & in l.si quis maior,post prin. uersi.nota hanc decisionem.C.de transac.& Soc. con. 11.in causa dominæ Catharinæ.col.ul. lib.3.& con.38. in causa dominorum marchionum.col.2.eod. lib.3.& con.66.uisa donatione. col.8.uersic. primum patet.eodem li.3.Pau.Cast.quorum isti non meminerunt,con. 98.uisis quibusdam actis,ante fi.lib.1.

His

4 His quoque adstipulatur quod tradit idem bal.con. 9. ad euidentiam dicendorúm. uersicu. 5. lib. 3. quòd ignorantia siue iusta, siue iniusta excusat à pœna corporali. Estque simile quod idem dicit consil. 98. ego præsuppono. ante fi. lib. 3. quòd ignorantia supina sufficit ad excusationem doli. allegat l. 1. in fin. ff. si ager uecti. & alibi nisi fallimur, suprà diximus. Nec longè abest ꝙ & ipse dicit con. 200. quod incipit, in causa ista. lib. 3. ꝙ redditio malæ causæ excusat testem à dolo.

5 Sed huc uergit, quod uoluit Angel. in l. mariti. §. plectitur. ff. de adulte. quòd ubi requiritur dolus, non sufficit nimia crudelitas. Cui non absimile est, quod idem dicit in l. 1. prin. ad fin. ff. de eo per quem fac. erit. quòd quęlibet credulitas etiam fatua excusat à dolo & pœna quod & idem uoluit Fran. Are. con. 80. sicut decet. col. 1. uersicu. pro his facit. Et quod dicit idem Angel. in d. l. plagij. C. de plagiar. quòd temeritas à dolo excusat. & Imo. in l. si insulam. ff. de uerb. obli: quòd credulitas bestialis à dolo etiam excusat.

6 Adde, quòd à contumacia quæ & ipsa delictum, l. omne delictum. in prin. & ibi Bar. ff. de re mili. cum si excusat etiam modica & iniusta causa. gloss. in l. unica. §. ult. in gl. magna. in fin. ff. si quis iudi. non obtemp. quā sequuntur Bar. Bal. uterque Saly. Angel. Pau. Cast. qui illam facit singu. & recentiores ibi. & Bal. in l. ea quæ, circa. fi. C. quomo. & quan. iudex. ubi tamen limitat, & in d. l. deberi. C. de fidei com. liber. ubi eam facit sing. & in c: plerunq; col. pen. uersi. quæro quare negligentia. de rescrip. Angel. in l. imperator ff. de stat. homi. & in d. l. prætor. §. hæc actio. ff. ui bono. rapto. & in l. 1. §. 3. ff. de ui & ui arma. & Rom. d. consi. 224. fermè in medio. & in repe. rub. ff. de arbitr. columna uigesimaprima. uersiculo. item facit alia gloss. Paul. Cast. in lege. Celsus. ff. de usuca. Franciscus Arel. in lege. iuris ignorantia. in fine. C. qui admit. ad bono. poss. ubi illam glos. dicit auream.

7 Estque illi gloss. alia similis in d.le.ex consensu.ff.de appel.quàm Angel.Rapha.Cu. & omnes sequuntur, & eam etiam facit sing.Bal.in d.l. ff.si quis ius dic. & Bar. d.consil.77.col.2.lib. 4. Alia quoque in l.satisque.ff.de in ius uoca. An tamen sit undecunque uerum, uide per bal.in cap.cùm parati.in fin.de appel.Alex. & Iason in d.le.1.§.ult.ff.si quis ius dicen. & eundem Alex.in d.l. qui Romæ.§.duo fratres.col 7.uersicu. sed hęc distin. ff.de uerbo.obli:& ipsum Iason.in d.l.ult.col.ult.uersic. tertiò nota quòd.C.de carb.edicto.uide omnino Hippo.tit.de quæsti.fol.31.col.2.post princ.

8 Nec longè abest ab his quæ diximus, quod uoluit Bart.& alij post eũ,in l.iustè possidet.in fin.ff.de aquir. poss.Sententiam nullam atque inualidã excusare à dolo,per d.l.igitur.ff.de liber.cau.& sequitur Alex. consi. 160.cuius caput est,uisis narratis.col.2.uersic. sed præmissis non obstantibus,lib.7.Sed & idem uoluit Paul. Cast.consi.207.in causa quæ uertitur,ante fi.lib.2. per illam ipsam l.igitur.

9 Sed illud notandum est,quod dicit Bart. in l.inter omnes.§.rectè.ff.de furt,quòd cùm quis ad suam excusationem,& doli exclusionem,allegat huiusmodi causam iniustam,certè non præsumitur talis iniusta causa mouisse delinquentem,sed dolus potiùs,& animus delinquendi, nisi per probabiles uehementésque conie-cturas id ipsum probauerit. & idem uoluit ipse Bartol. loquens de errore iuris. & Angel.in l. sed & si lege. §. Sciæ.ff. de peti.hære. & idem Angel. Imo. & expresſiùs Raph.in d.l.ex consensu. § ulti. ff. de appel. & Philip. Corn.consi.280.laboriosa plurimùm colũ. 2. uersicu. nec possunt se excusare, libr. 4. & Franc. Are. qui hoc pro sing.celebrat d.consi.80.& Alexand.consi.103. ui uidetur prima consideratione.col.pen.uersicu.& dato quòd comes,lib.1.

10 Illud quoque non prætermittendum, huic quod in uniuersum diximus.iniustam causam à dolo excusare, aduersari

aduersari text. in l. doli uerbum, ibi, uel alia probata, atque iusta ratione, ff. de seruo corrupto. Vbi non nisi iusta aut probata causa à dolo excusat: & alius text. in l. 3. §. & generaliter. ff. de lib. homi. exhiben. ubi non uidetur dolo malo facere, qui iustam causam habet hominis liberi apud se retinendi: tanquam sit secus, si iniustam causam habeat. Id quod expressiùs ostenditur in §. seq. ubi dicitur dolo malo retinere. qui non bona uel probata ratione hoc facit: ideò cogita quid his respondeas. præterquam si dicas non omnino excusare, id est, à toto, sed à tanto: sic enim sæpe dicimus in similibus causis.

11 Sed nec illud omiserim, id quod dictum est iniustam etiam causam excusare à dolo, sing. limitari à Baldo in l. qui non probasse. in 2. not. C. de calum. procedere in delictis extra iudicialib. in delictis uerò, quæ in iudicio cõmittuntur, sicut est delictũ calumniatoris, nõ excusat iniusta causa à præsumpta calumnia, arg. illius tex. cõtrario sensu. Quod dictum no. perpetuo, quia pauci illud ponderauerunt.

12 Sed & hoc alio modo limitat idem Bal. in l. qui contra. C. de incest. nupt. in secunda lecti. ut uidelicet hoc procedat, quando exigitur uerus dolus. secus, si sufficiat dolus præsumptus, uel lata culpa, per tex. ibi, & hoc dicit esse notandum.

13 Hoc quoque tertio limitare poteris ut nõ procedat, ubi huiusmodi causa esset reprobata à iure naturali, aut etiam ciuili notorio, & indubitato, ut uoluit Angel. in d. l. ex consensu. §. ult. & ibi post eum Imo. col. 17. uer. à dolo autem uero. ff. de appellati. Alex. d. consil. 103. quo loco suprà citauimus, lib. 1. & Franc. Curt. con. 56. incip. super processu. col. 6. uer. quia bene scribit, de qua re item alibi diximus.

14 Sed & quarto modo potes limitare, ut uidelicet quælibet causa etiam iniusta à dolo excuset, non etiam à lata culpa, ut pulchrè uoluit Bar. & alij, si bene aduertas,

in d.l.iustè possidet.ff.de acquir, poss.id quod Iason ibi reputat notabile, & id quidem uidetur uoluisse Bal. in d.l.qui contra.C.de incest.nupt.

CAVSA QVADRASIMA QVARTA.

SVMMAE.

1 *Pœna minuenda ijs potiùs, qui peccant tantùm in omittendo, quàm ijs, qui in committendo delinquunt.*

2 *Iudex interdum ex omißione & negligentia punitus criminaliter.*

3 *Expreßio inepta uel erronea minùs peccat, quàm omißio.*

4 *Plato in eodē genere delicti grauiùs punit omißionē, quàm commißionem.*

5 *Silentij peccatum grauius, quàm locutionis. Alexandro Ales.*

6 *Crimina in committendo & omittendo, esse æqualia.*

7 *Decalogi illud, Non occides, explicatur.*

8 *Fame necare, & gladio uel ueneno tollere, paria.*

9 *Indigenti qui denegat, non minùs peccat, quàm qui habenti subtrahit.*

10 *Pauperes possunt denuntiare ecclesiæ, illum qui non dat, ut cogatur dare.*

11 *Res alienas inuadit, qui non soluit quod debet.*

12 *Maritus si uxorem ægrotantem neglexerit, perinde est, ac si eam ipsam interemerit.*

13 *Facere uidetur is, qui patitur id quod prohibere potest.*

14 *Pœna apud Lacedæmonios in eum, qui non obiurgasset delinquentem.*

15 *Testis de falso punitur, qui uerum supprimit.*

16 *Nota-*

16 *Notario si quis quid dictet, & quicquam dolosè omittat, qua pœna plectendus.*

17 *Peccatum eius, qui non facit quod debet, æquat eius delictũ qui facit quod non debet.*

18 *Medicus æquè peccat omittendo medicinas propitias, atque dando non propitias.*

19 *Præceptorum contemptus, æqualis: quamuis illorũ alia grauiora, alia leuiora.*

20 *Omißio, in sacris literis intelligitur sub commißione.*

21 *Conscius criminis idipsum non reuelans, tenetur.*

22 *Peccatum esse minus in faciendo, quàm in non faciendo, Iasoni. In quo reprehenditur. nu. 23.*

24 *Peccatum commißionis an grauius omißionis delicto, & nu. 25. 29.*

26 *Peccata quantò sunt grauiora, tantò minùs transmißibilia in hæredes defuncti.*

27 *Leges prohibentes transigere super criminib. publicis, intelliguntur in his quæ consistunt in committendo.*

28 *Dolosus quod teneatur ad damna & interesse, quomodo sit accipiendum:*

30 *Dolus commissus in faciendo facit quem teneri de casu.*

31 *Culpa leuißima, quæ in faciendo consistit, etsi ueniat in actionem legis Aquiliæ: secus tamen in omittendo.*

32 *Culpa leuißima in faciendo commissa, æquiparatur & leui & latæ in negligendo:*

33 *Culpa leuis in faciendo, punitur criminaliter, non autem in omittendo.*

34 *Libertus in seruitutem reuocatur pro leui culpa in faciendo commissa.*

35 *Notarius delinquens in omittendo, fiscumq;, uel Rempub. lædens, ut quia dolosè omisit scribere solutiones tributorũ manus amputatione punitur.*

36 *Sententia lata contra absentem dolo aduersarij, nulla est ipso iure.*

37 *Aduocatus si præuaricatur, aliquid scienter omittendo, et inde causa cadat, an sententia ualeat.*

38 *Rescriptum subreptitium, an det iurisdictionem mero iure.*

39 *Rescriptum ad beneficium, quo quis dicit se modicum habere beneficium, non uitiatur.*

40 *Rescripta ad lites, nulla sunt ex obreptione, secus autem ex subreptione.*

41 *In rescripto si quid ueritatis taceatur, illud solum caput uitiatur in quo subreptio facta est.*

42 *Testis quod in parte tantum falsus, omnino falsus habeatur, eiúsque testimonium in omnibus cæteris partibus, etiam separatis, nihil ualeat, quomodo sit accipiendum.*

43 *Minor omittens facere inuentarium, restituitur in integrum.*

44 *Pupillus si in omittendo deliquerit, mero iure non punitur.*

45 *Minor xviij. annis, non tenetur de delicto in omittendo*

46 *Prodigo parcitur in delictis in omittendo.*

47 *Delictum commißionis quando quis admittit, monitio non requiritur.*

48 *Pater si peccet in administrandis bonis filiorum, in omittẽdo, non eo tollitur illi administratio.*

49 *Statutum promittens impunitatem alicuius offensæ, an æquè in omittendo, atq; in, committendo sit accipiendus.*

50 *Moræ purgatio difficiliùs admittitur, ubi stipulatio cõmissa est propter malè factum, quàm propter non factum.*

51 *Agentes & cõsentientes pari pœna esse puniendos. quomodo sit accipiendum.*

52 *Error expressus uitiat, non tacitus.*

53 *Peccata mali exempli, grauiùs punienda.*

54 *Peccata facto commissa, grauiora, quàm quæ solo animo*

55 *Virtutis summæ laus in actione consistit.*

56 *Virtutis est, honesta potiùs agere, quàm non agere turpia.*

57 *A malo abstinere non sufficit, nisi fiat quod bonum est*

58 *In delictis num grauius quid censeatur in faciẽdo, quàm in non faciendo & nu, 59.*

60 *Et quid in iudice delinquente in committendo. numero. 61.*

62 *Expreßio inepta an minus uitiet, quàm omißio.*

63 *Iudici an poßit auferri iurisditio propter delictum:*

64 *Nemo mortalium omnibus horis sapit: nedum Plato.*

65 *Silentij peccatum an grauius, quàm locutionis.*

70 *Delictum negligens aut non prohibens perpetrare, an & quando puniatur.*

71 *Verum supprimens non æquè punitur ac falsum committens.*

72 *Veritatem occultare, non idem quod proferre mendacium, August.*

74 *Bartoli & Iasonis lapsus.*

QVADRAGESIMOQVARTO, mitiùs sunt puniendi qui in omittẽdo tantum delinquunt, quàm qui in committendo: illi enim leuiùs delinquũt, ut uoluit glo. illa omnibus notan. in l. si mora. ff. sol. matri. cum qua plerique omnes conueniunt, ut paulò inferius demonstrabimus. Sed primùm uideri potest grauius esse, aut certè non leuius, quod in omittendo est, quàm quod in cõmittendo, idque multis rationibus. In primis enim iudex, qui per imperitiam aliquem contra ius condemnat, & sic in faciendo delinquit, solùm punitur, quantùm uidetur æquum religioni iudicantis. l. ulti. ff. de uar. & extr. cogni. & l. ex maleficiis. §. si iudex. ff. de actio. & oblig. & §. 1. in prin. Insti. de oblig. quæ ex quasi delict. nascũ. At iudex qui omisit condemnare in id quod debuit, & sic in omittendo deliquit, punitur insolidum ad integrum interesse. l. properandum. §. sin autem alterutra. & §. sancimus. C. de iudi. ubi ex hoc no. Angel. & Paul. Cast. ꝙ grauiùs delinquit iudex in omittẽdo, quàm in committtendo.

2 Quin etiam iudex interdum ex omißione, & negligentia punitur criminaliter. l. mancipia. cum glo. & ibi Bald. & Angel. C. de ser. fugi. & §. 1. in authē. ut dif. iudi. per quem hoc ipsum not. Bart. in d. l. ult. in fi. ff. de extraord. cogni. usque adeò quidem, ut ex hoc morte plectatur. l. addictos. C. de epi. audi. & l. ulti. C. ad leg. Iuli. de ui publi. & ibi not. Angel. & l. 1. C. de priua. carce. ex quo no. Angel. ibi, iūcto tex. in l. 1. C. ad leg. Iul. maiest. quòd magis punitur negligens, quàm faciens. quod & idem no. Alex. in addi. Bart. in d. l. ulti. de extraord. cogni. ubi & ipse rationem adducit, qua ostendit plus peccare iudicem qui negligit, quàm qui imprudenter malè iudicat. Et faciunt quæ suprà diximus post princip. huius glo.

3 Secundò in hanc partem facit, quod dicit Bar. in l. demonstratio falsa. in princip. in 7. quæstione. ff. de cō di. & demon. quòd minùs uitiat inepta uel erronea expreßio, quàm omißio, per tex. in l. 1. in princi. C. de rei uxor. actio.

4 Tertiò id quoque Platonis legibus comprobatur, qui omnium philosophorum grauißimus fuit, & rerū omnium nedum peccatorum iustus æstimator. Is enim in eodem genere delicti non æquè quidem, ut Moyses, sed grauiùs omißionem quàm commißionem puniuit. Nam si quis furtum commiserit, duplum tantùm reddi iußit, libr. de Legibus 9. Alibi uerò liberum qui sciens furtum non indicauerit, infamem esse. Seruum morte supplicium luere uoluit. Grauiùs ergo puniuit eum qui furtum nō indicauerit, quàm qui illud ipsum perpetrarit.

5 Quartò quod uoluit Alex. Ales à quo tanquam doctrinæ quodam seminario multi uiri theologiæ peritißimi prodiere, in 2. parte suæ Summæ, quęstio. 138. silentium grauius, quàm peccatum locutionis, idque multis rationibus & argumentis, ut alia quoque, comprobat.

6 Quintò

6 Quintò quòd saltem sint æqualia crimina in committendo & omittendo, facit tex. not. in l. necare. ff. de agnosc. libe. ubi uecare uidetur, non tantùm qui partũ perfocat sed & is qui alimoniam denegat. & est similis text. in c. pasca. 86. di. cuius hæc uerba sunt, Quisquis pascendo homines seruare poteris, si non paueris, fame occidisti. & c. decimæ, ante fin. 16. q. 1. & c. inter cætera. 22. q 4. ubi matricidium, & fratricidium uocatur, matri & fratri indigentibus nihil alimoniæ impendere, sicuti & hoc no. glo. ibi.

7 Quibus & simile est quod scribit diuus Augustinus lib 15. contra Fastum: Istud, inquit, præceptum, quod est, non occides, ex eiusdem erroris peruersitate non seruas. Itaque si incurras in eum famelicum, qui mori posit, nisi porrigendo cibum subuenias. iam tu homicida teneberis. Et glo. quam ordinariam Theologi uocant, enarrans illud Exodi 20. Non occides. ita inquit: manu & mente uel subtrahendo subsidiũ uitæ, ei cui dare debes. Et alibi. Deuter. 5. in expositione eiusdẽ pręcepti, Non occides, re (inquit) uel uoluntate: qui enim odit fratrẽ, homicida est, uel subtrahendo quod potest præstare. Nec lõgè abest illud Lactãtij diuinarũ institutionum, lib. 6. cui de uero cultu titulus est, c. 11. Qui succurrere perituro potest, si non succurrerit, occidit.

8 Epigrammatarius Martialis ut de Ethnicis quoq; loquamur, Pontiam quandam, quæ duos filios ueneno necauerat, de qua Iuuenalis Saty. 6.

Túne duos vna sæuißima vipera cœna
Túne duos, &c.

asserit non esse Galla deteriorem, quæ patiebatur filios fame necare. huius autem carnem est huiusmodi lib. 2. epigram. 34. in Gallam ipsam:

Cum placeat Phileros tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos Galla perire fame.
Præstatur cano tanta indulgentia cunno,
Quem nec casta potest iam decuisse Venus.

Perpetuam Dij te faciant Philerotis amicam,
O mater, qua nec Pontia deterior.

9 Sextò non dissimile est, quod authoritate diuinorum scriptorum dicitur, non minùs criminis perpetiare, qui indigentibus denegat, quàm qui habenti subtrahit, ut est text. in summa 42. distin. ubi ex sententia D. Hieronymi aliena rapere conuincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur. & cap. sicut hi, ante fin. 47. dist. ubi D. Ambrosius, Neque enim (ait) minus est criminis habenti tollere, quàm cùm possis & abundans sis, indigentibus denegare. cuius sententiæ authoritate concludit Alex. Ales in 3. parte. Summæ, quæstion. 36. membro 5. artic. 1. Non minùs eos furtum committere, & rapinam, qui pauperibus non subueniunt: quàm qui aliena furantur, & rapiunt. Et facit in eandem rem tex. in c. nolo. 12. q. 1. & ca. aurum 12. q. 2. & quod habetur in ca. sæpe. & ibi gloss. de resti. spol. cum si.

10 Ex quo fit, ut dixerit glo. in d. cap. sicut hi, in uerbo, esurientium, quòd pauperes possunt ecclesiæ eum denuntiare, qui non dat, ut eum cogat dare, argu. cap. ad apostolicam. de simo. quam glo. facit sing. Roma. in repet. l. si uerò. §. de uiro. in 25. fal. ff. sol. matr. in 3. artic. & Francisc. Are. consil. 48. reuocatur in dubium. & sequitur Specul. titu. de instru. edi. §. nunc aliqua. col. 17. uersicul. sed an pauperes. Panor. & Fely. in cap. humanum genus. 1. distin. Idem Panor. & Ioan. Ana. in cap. si quis per necessitatem. de furt. idem Panor. in cap. at si clerici. §. de adulteriis. uersicul. de iudi. Ioan. Ana. in d. cap. ad apostolicam. de simo. Anto. & Imo. in cap. 1. de emp. & uendi. Ia. Zochus in cap. inter opera de sponsa. Firmi. in tracta. de episcopo. in 4. parte. lib. 4. col. 1. uersicul. & episcopus. Feli. in cap. 1. de offic. ordin. & in ca. si qui testium, ante fin. de testi. Et idem fermè uoluerũt duæ aliæ gloss. quas soli ex supradictis Firmi. & Feli. citauerũt. in c. domino, in uerbo, necesse. 50. dist. & in ca. exigunt. 1. q. 7. cùm dicunt eleemosynam posse peti officio

ficio iudicis.

21 Septimò inuadere uidetur res alienas, qui quod debet non soluit, ut est text. in cap. decimæ. 16. quæstio. 1. ubi in hæc uerba scribitur, Decimæ ex debito requiruntur & qui eas dare noluerunt, res alienas inuadunt. & est fermè similis tex. in d. cap. sæpe. de resti spol. ubi expresse dicitur, quòd non multùm interest, an iniustè detineas, an inuadas alienum, & ibi concord. in glossa.

22 Octauò quod uoluit gloss. not. l. si ab hostibus. §. 1. ff. solut. matri. esse paria, si maritus uxorem interemerit, quod in faciendo est, & si illam ægrotantem contempserit, atque dereliquerit, aut, ut dicunt Bald. Rapha. Paul. de Castren. & Iason ibi, si uxori alimenta, atque alia necessaria non suppeditauerit, unde illa moriatur. quod & idem uoluit ipse Bald. in l. quod si uxorem. C. de nego. gest. Et pro dicto illius gloss. est bonus text. in l. si seruum. in princip. ff. de uerb. obligat. ubi paria sunt uel quod quis promissum à se seruum interficiat, uel quod eum morbo laborantem derelinquat. Et per illam glo. dicit Bald. in l. si captiui. post princip. C. de epi, & cle. quod eum quis necare uidetur, quam à carcere in quo moritur, non subducit. uide Catellianum, in uerbo, maritus punitur.

23 Nonò, qui patitur, quod prohibere potest, id ipsum facere uidetur, ut not. gloss. in l. adigere. ff. de iur. patro. per illum text. ubi adigere libertam iureiurando ne nubat, intelligitur etiam is qui eam iurare patitur. & l. quid ergo. §. certè. uersiculo, certè. ff. de his qui not. infa. ubi qui filium uel filiam constituere patitur, ipse quodammodo fecisse uidetur. & ibi gloss. idem not. quòd præcedens, & allegat multas concord. ultra quas adde tex. nota in l. penultim. C. de cano. largi. titul. libro decimo ubi pari pœna punitur officialis, qui non prohibet illicitas exactiones, & sic in omittendo delinquit, atque is qui eas facit, & ibi Baldus cum text. ad hoc not,

expreſsè,& etiā tex.in ca.ſicut dignum. §. illi etiam de homicid. Qui potuit (inquit) liberare à morte hominē & non liberauit, illum occidit: ut non immeritò Maria. in repet. cap. ad euidentiam. in 95. quæſtio. 7. quæſtio. princi. eodem titu. cenſuerit illum irregularem eſſe, qui non prohibuerit hominem occidere, cùm poſſet, & alia multa in id allegat.

Et huc quoq; ſpectat textus in canone 86. diſtinctione, & meliùs in can. nō miſerenda. uigeſimatertia quæſtione tertia. ubi hæc uerba ex Diuo Ambroſio ad ſcribūtur: Qui non repellit à ſocio iniuriam, ſi poteſt, tam eſt in uitio, quàm ille qui facit. & capitulo prætereà. uigeſimatertia quęſt. 8. ubi hęc quoque ſcribitur ſentētia: Qui crimina quæ poterit emendare, non corrigit, ipſe committit.

14 Senecæ quoque tragœdiographi in Hercule furente ſententia eſt,

Qui non vetat peccare, cùm poßit iubet.

Eiuſdem, aut alterius, ut plerique credunt, mimus eſt,

Qui ſuccurrere perituro poteſt, cùm non ſuccurrit, occîdit.

Ex legibus Lacedæmoniorū qui ſe præſente delinquentem non obiurgaſſet, pari caſtigationi erat obnoxius, cui etiam delinquens ipſe, ut teſtis eſt Plutarchus in Apoh. Laconicis. Ex legibus quoq; Platonis ad fi. li. 9. æquè punitur qui aliorum iniurias, cùm prohibere poſſit, non prohibet, atque is qui facit. Agapetus in libello admonitorio, quem ad Iuſtinianum imperatorem ſcripſit,

Ισον τῷ πλημμελεῖν, τὸ μὴ κωλύειν τοὺς πλημμελοῦντας λογίζου:

id eſt, Iuxtà peccare, & peccantes nō cohibere, æſtima.

15 Decimò tam falſus eſt, & de falſo punitur teſtis, qui uerum ſupprimit, omittitque dicere, quàm qui falſum aſſerit. l. præſcriptione, & ibi Iacob. bu. & Bartolus in fin. & Iaſon. C. ſi contra ius uel util. publica. & l. preſbyteri, & ibi etiam Bartolus & Baldus, C. de epiſcop. &

cler.

cler. & expreſsiùs in ca.1. & ibi Inno. & Panor. & alij. de crimin. fal. & in can. quiſquis 11. quæſtione 3. & §.1. & ibi Angel. in authentic. de teſtibus. & Bartolus in l. ea quæ. ff. de cont. empt. & in l. data. columna ſexta uerſiculo, falſus teſtis. C. qui accuſare non poſſunt. & in l. 3. paulò ante fi. C. de calum. ubi & ad hoc allegat l. nec exemplum. C. de falſis. & alia iura. & idem Baldus in l. argentarius. §. cùm autem. & ibi, etiam Ang. ff. de eden. & ipſe Baldus in l. idem & fin. §. ſi tibi. poſt princip. ff. de condict. ob turp. cauſ. ubi id tamen dicit procedere in teſte producto & iurato, non in contumace, qui uidelicet non uult uenire, aut iurare. & ipſe Baldus in ca. 1. titu. ſi de inueſt. int. domi. & uaſallis ori. & in cap. ab excommunicato. circa medium: de reſcr. ubi ad id dicit notan. dict. legem presbyteri. & in cap. fraternitatis. in fin. de teſtibus, & in ſua Margari. in uerbo, teſtis. Pet. Anc. conſil. 224. iſte dominus executor, columna prima. Alexand. conſilio ſecundo. aliàs. 11. uiſo proceſſu in cauſa inquiſitionis. columna tertia, uerſiculo, alia ratione non probat. lib. 7. & Guido Papæ conſilio 211. iuxta materiam proceſſus. columna prima. & Felyn. in capite 2. columna prima. de teſtibus cogen. ubi limitat tribus modis. & nouiſsimè Hipp. Marſil. in rubri. ff. ad leg. Corne. de falſ. col. 3. uerſi. ulterius circa hanc. & in l. 1. §. ſed & ſi quis eo. tit.

16 Quod etiam procedit in notario, ut dicit Bar. in d. l. presbyteri. & Bal. in l. iubemus, ad fin. C. de teſta. & Pet. Anc. cōſ. 224. iſte dominus executor. col. 1. Atq; etiam in alio, qui cū dictaret inſtrumentū notario, doloſè omiſit quędā neceſſaria, ut uoluit bar. in l. ſi quis obrepſerit, uerſ. quęro cū pars dictaret. ff. ad Leg. Corne. de falſis. Et huic certè capiti concinit, quod ſcribit Cicero in oratione pro Roſcio Comedo poſt prin. Nā queadmodū turpe eſt ſcribere, quod non debeat: ſic improbū eſt nō referre, quod debeas. Aequè enim tabulę cōdēnātur eius qui uerū non retulit: & eius, qui falſum perſcripſit.

Diuus Augustinus lib.1.de uerbis Domini, Reus est & qui mendacium loquitur:& qui ueritatem tacet: ille quia nocere cupit:iste,quia prodesse non uult.

17 Vndecimò,tantùm peccat qui nō facit quod debet, quantùm qui facit quod non debet.argumē. can.1. 16. quæstione 6.& ca.abbates.18.quæstione 2. & can.si custos.27.quæstio.1.& ibi hoc not.Archi.& Hug.& etiam Lucas de Pen.in l.omnes iudices.colū.5.uersic. & nota quod interdum.C.de Decur.lib.10.

18 Duodecimò,quod not.uoluit Inno.ille Cano. facilè princeps in capi. tua nos. columna prima. de hom. quòd medicus ita peccat omittendo medicinas propitias,sicut dando non propitias.

19 Decimotertiò quod scriptum reliquit Diuus Hieronymus:Non ideo (ait) putes aliqua contemnenda esse mandata, quia leuiora sunt: Tam enim maxima illa, quàm minima imperata sunt:& contemptus cuiusque præcepti,pręcipientis iniuria est:in quouis pręcepto,in quouis gradu æquale peccatum est, uel prohibita admittere, uel iussa non facere. Fely. in capite cum dilecta.columna decimaseptima,in 10.ampliatione,extrà de rescript.in nouis.

20 Decimoquartò confirmo authoritate legis Mosaicę. Nam cùm Leuitici 4.institutum sit sacrificium pro peccato, quod in faciendo cōsistit, nulla peccati quod in omittēdo est mētione facta,Nicol.Ly.in ea re Christianos Bibliorum interpretes, uel reclamantibus Iudæis, secutus huiusmodi sacrificium & ad peccatum in omittendo trahit tanquam utriusque sit idem iudicium,eadem culpa & grauitas, idem piaculum: subdens in sacra scriptura omisionem semper intelligi in commissione. Quam ego sententiam uerisimam esse arbitror: nisi enim illa sacrificij institutio pro commisso, ad commissum trahatur, uidebitur lex Mosaica manca esse,nec sufficienter data,cùm alibi nullum sit aliud institutum pro omisso sacrificium.

21 Decimo-

21 Decimoquintò & id quoque comprobatur ex eo, quod ſcribitur eiuſdem Leuitici capi.5. Si peccauerit anima, & audierit uocem iurantis, teſtiſque fuerit, quod ipſe uidit aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam. Quem locum enarrans Adamantius Origenes, Sciendum eſt (ait) quòd ſi quis ea quæ uidet in delicto proximi ſui, uel non indicat, ſecundum regulam ſuperiùs datam, uel in teſtimonium uocatus non quæ uera ſunt dixerit, peccatum quod commiſit ille quem celat, ipſe ſuſcipiet, & pœna commiſsi reuoluetur ad conſcium.

22 Vltimò ne authoritate alicuius è noſtris legum interpretibus iſta pars careat, hanc apertè tenuit Bartol. (bone Deus quis author) in l.1.ff.de iur. patro. notans ex eo tex. quòd minus peccatum eſt in faciendo, quàm in non faciendo. Et in eam inclinare uidetur Iaſon in duobus locis, uidelicet in d.l.ſi mora.ff.ſol.matri. & in d.l.ſancimus.col.pe.uerſi.ſextò not.C.de iudic.per aliquas quidem ex prædictis rationibus.

Veruntamen Iaſon (de Barto. autem quid ſentiam

23 poſteà dicemus) in hoc erraſſe (pace tanti uiri dixerim) uidetur, qui à tam uulgata, ab omnibúſq; probata ſententia deſciuerit, nixus leuibus admodum, infirmíſque atque exilibus argumentis, & rationibus. Nam apud omneis in confeſſo eſt delictum quod in commutendò conſiſtit, grauius eſſe: ideóque ſeueriùs plecti oportere cæteris paribus, quàm quod in omittendo eſt. Nam primùm, ut à diuinis ſcriptoribus incipiam, ita uoluit Diuus Thomas 2.2.q.79. arti.4. ubi poſt multa in utrãque partem adducta tandem concludendo dicit, quòd peccatum tantùm eſt graue quantùm à uirtute diſtat: contrarietas autem eſt maxima diſtantia, ut dicit Philoſophus 10. Metaphyſicæ, unde contrarium magis diſtat à ſuo contrario, quàm ſimplex eius negatio, ſicut nigrum plus diſtat ab albo, quàm ſimpliciter non album. Omne nigrum eſt non album, ſed non conuer-

titur. Manifestum est autem quòd commissio, siue trāsgressio contrariatur actui uirtutis: omissio uerò importat negationem illius: putà peccatum omissionis est, si quis debitam reuerentiam parentibus non exhibeat: peccatum autem transgressionis, si contumeliam uel iniuriam eis inferat, quod est grauius: unde manifestum est quòd simpliciter & absolutè loquēdo, transgressio est grauius peccatum, quàm omissio, licèt aliqua omissio possit esse grauior aliqua transgressione. hæc Thomas. Ex quibus colligere possumus apertam solutionem ad multa pro contraria parte allegata. Et ante eum licèt non alleget, ut aliàs semper, idem scribit Alex. Ales eius præceptor in 2. parte Summæ, quęst. 130. membro 6. ubi & hoc copiose disserit, multaq; obiecta scitissimè dissoluit, & rursum quęst. sequenti, mēbro 2. & diuus Bonauen. lib. 2. senten. dist. 4. arti. 1. q. 1. ubi etiam plus dicit, quòd licèt committere in præceptum, sit semper peccatum: non tamen omittere pręceptum semper peccatum est: sed solùm cùm actus ipse omittitur, non autem circunstantiæ actus &c. Et idem alibi in eodē 2. li. uidelicet dist. 42. super tex. dicit quòd non omnis omissio bonæ circunstantiæ dicitur delictum, sed tantùm omissio boni actus debiti. quòd & idē dicit ipse Thomas quo loco nuper citauimus arti. 3.

24 Et ut ad nostros tandem ueniamus, iam diximus gl. esse in ea sententia, ut delictum commissionis, sit grauius delicto omissionis, in d. l. si mora. ff. sol. matri. quā literis aureis scribendam dicit Bal. ibi, & sequūtur Imo. Pau. Cast. Alex. Fran. Are. & omnes præter Iaso. ibi: & Bal. in l. legis uirtus. ff. de legib. & in l. Imperator. in 1. lect. col. pe. ff. de statu ho. & in l. 1. in princ. ff. de eo per quem fac. erit, ubi dicit per eam, quia licèt una culpa compensetur cum alia, ut dicit gl. ibi, tamen leuissima culpa in faciendo non compensatur cum alia leuissima in omittendo: quia prima est grauior. & in l. omnes iudices. col. 4. in uerb. 50. C. de decur. lib. 10. & in c. ex literis.

literis·col.3.uersi.pone duo sunt statuta. & in sua margarita, in uerbo, culpa. ubi illam gloss. dicit singu. & Pe. Anc. in repet. c. peccatum in 5. oppo. de reg. iur. lib. 6. & consi. 158. ex narratis in facto. col. 6. uersic. de suis autem. & consi. 411. & prima facie uidetur. col. 1. & Rom. consi. 330. circa primum. col. ult. Barb. in l. 2. §. ult. col. 5. & iterum in l. si ex stipulatu. col. 6. ff. de uerbo. oblig. & consi. 3. clementissimi Dei patris. col. 2. lib. 2. & in repetit. c. Raynaldus. col. 52. ego adduco rationem de testa. & Philip. Corne. consi. 51. in hac consultatione, columna tertia. in fi. lib. 1. & consi. 178. circa primam consultationem. col. 2. eo. lib. 1. ubi dicit illam gl. communiter reputari singul. & consi. 38. quanuis in præsenti, columna penulti. uersiculo item potest dici, libro 2. & consi. 40. in hac consultatione. columna secunda, uersiculo, & insuper. eo. lib. 2. Philip. Deci. in l. posthumo. columna quinta, uersicu. præterea magis. C. de bono. poss. contra tabulas. & consilio 37. in causa rigorosę accusationis, columna quinta, uersicu. secunda ratio est. & consi. 192. in casu proposito, columna 2. ubi per hoc pulchrè concordat duas opiniones super liberatione tutoris à testatore facta de non reddendo rationem, nec inuentarium conficiendo: ut uidelicet per hoc liberetur tutor à dolo in omittendo, non in committendo. & Iaf. ipse sibi repugnans in l. 2. columna quarta, uersiculo, sed ego strictius. C. de iure emphyteu. & in l. ultim. colum. trigesimatertia, uersicu. & pro hac sententia. eod. tit. & in authen. qui rem. columna 2. C. de sacr. eccles. & in l. nemo, columna 2. ff. de uerbo. obliga. & iterum in l. inter stipulantem. §. stichum. ff. eod. & iterum in l. si seruum Stichum. §. sequitur, columna secunda. uersiculo quintò not. eod. quoque titul. & in l. qui Romæ. §. cohæredes, columna 5. uersicul. confirmatur quia mora. eod. titul. & in l. si quis iniquum. §. si filius meus. ff. si quis caus.

25 Sed est & alia glo. quæ hoc quoque uoluit, uidelicet

in l.2.ff.de S C.Sillan.quam etiam pōderat Bal. in rub. extrà.de treug. & pact.circa.prin.ubi eam quoque facit sing.& Paul.Cast. in l.1.C. de repud.bono.possess.Alia item cæteris expresśior in l.lege Cornelia. in princip. ff.quam ad hoc annotauit Lucas Pen.in d.l. omnes iudices.col.4.in uerbo, quinquaginta. C. de Decur. lib. 10.& Corneus d. cons.178. circa primam.li.1.l.2. & ibi. Bald.colum.2.& Pau. Castr.columna ult C. de liber. & cor.liber.Alia quoque in l.si seruum.in glo.2.ff. de uerbor.oblig.Et pro illis gl.facit optimè text.in l.qui uas. §.1.ff.de furt.& in d.l.1.ff.de iur.patro.

26 Et hoc certe ultra prædictos uoluit Pen.de bel.Petr. in §.ulti.Insti.de his qui sunt sui uel alie.iur. cùm dicit grauius esse facere, quàm non facere,per text.in l. 4.ff. de impen.in reb.dot.& in l.ita uulneratus.ff.ad leg.Aquil.& uoluit item Cyl. in authen.qui rem.in 5. quæst. C.de sacro.eccles.& Ioan.Fab:in §.non autem omnes circa princi.Institu.de perpet.& tempor.actio.per text. in l.si sterilis.§. cùm per uenditorem, & ibi not.de act. empti.& in l.ei apud.in princ.ff.de poss.ex hócque dicit Fab.ubi suprà, quòd cùm delicta,quantò sunt grauiora, plúsque concernunt delictum defuncti, tantò sunt minùs trāsmisśibilia in hæredes:ideo actio, quæ datur in officiales & magistratus, ob delictū uel quasi, quòd consistit in omittendo,non transit in hęredes. l.Iulianus.ff.de iudi. Si autem in committendo deliquerint, transit l.4.§.ul.ff.de dam.infec.In hac quoque opinione est Barto.in l.cum par delictum.ff.de reg.iur.& in l. licèt.§.ult.aliàs.§.si filius, eius initij 2.ff.de pecul. ubi dicit per illum text.& Bald.in l.nulla.in 3.no.C.de his quib.ut indig.& Saly.in l.ulti.col.penult.C.de iur.emphyt.Raph.Co.cōsi.164.prælatus certæ ecclesię.col.3. uersi.cum igitur conditio.Io. Ana.in c.qualiter & quādo.§.ult.col.6.de accus.

27 Ex hoc dicebat Dy.in d.l.2.per gloss.ibi,quam suprà allegauimus.ff.de SC.Sylla. leges prohibentes transigere

gere uel pacisci super criminibus publicis. l. transigere. C. de transact. intelligendas in criminibus, quę in committendo consistunt: secus si in omittendo. quod & idem uoluit ipse Dyn. in l. 1. §. usqueadeo. ff. de iniur. & Cy. in d. l. transigere. & Barba. in repet. capi. Raynaldus. colum. 52 uersic. ego adduco rationem, & iterum columna 253. uersiculo, pro dicto tamen. de testa. ubi ad hoc facit singul. gloss. in d. l 2. ff. ad Sylla. De quo tamen uide Bart. in d. l. 2. uide Bald. in l. iurisgentium. §. si paciscar. ff. de pact. & omnino uide in consuetudine bituri. fol. 41. col. 2. in medio, usque ad fin.

28 His quoque conuenit, quòd cum dolosus teneatur ad damna & interesse ut est textus in lege ultima. C. de magistratib. conueni. quæ quidem probato dolo, solo partium iuramento probantur: ut patet per l. semper. §. hoc. interdictum. & ibi gloss. & doctor. ff. quod ui aut clam. & l. si quando. & ibi etiam doct. C. unde ui. c. ult. & ibi etiam glo. & doct. de eo quod met. caus. & glo. in cap. dilecti. de for. compe. & docto. in l. 1. C. de senten. quæ pro eo quod inter. profe. & Bald. & Alexã. in l. qui accusare. C. de eden. Istud tamen procedit quando dolus consistit in faciendo: secus si in omittendo, siue in non faciendo: nam tunc ad probanda damna & interesse non sufficeret iuramentum partis, sed deberent plenè probari. text. in l. argentarius. §. cùm autem. ff. de eden. & ibi Pet. Cy. Bald. Angel. Saly. Alex. & recentiores ad hoc notant. & facit sing. Bald. in l. ult. col. pen in uersicu. quintò quæro. C. de eden. & Alex. d. l. qui accusare. in fi. & Iason in l. si prius. in 2. quæstio. principali. ff. de oper. no. nuntia. & ita etiam uoluerunt Cyn in 3. quęstio. Albert. Iason, & alij in d. l. si quando. C. unde ui. Bart. Angel. Imo. & Alex. in d. l. si prius Barto. in l. si per alium. §. in eum. ff. ne quis in ius uoca. ui exi. & Roma. in repe. l. admonendi. ff. de iureiur. & ibi Fran. Cur. in repet. char. 22. columna tertia, uersiculo. limitat tamen. ubi post Angel. in d. §. cùm autem limitat, red-

t

ditque huius rei rationem, quoniam crimen in committendo maius est, & grauius quàm in omittendo. & ipse Roma. sing. 403. incip. Soci. in tracta. fallen. regu. 190. cuius est initium, interesse per solum iuramentum.

29 Quanquam in contrarium (ne illud omittamus) uidetur esse tex. in l. in actionibus. §. plane. secundum ueram lect. Azo. & ibi etiam Barto. Ang. Salyc. Alex. & Iason. ff. de in lit. iuran. & uidetur etiam uoluisse gloss. si solerter inspiciatur, in l. nummis. eo. tit. & aperte Bart. in l 1. §. si cista. ff. deposi. & Alexan. consi. 214. quando dolus, post prin. & iterum col. 2. uersic. præterea potest esse lib. 7. ubi etiam allegat l. si cui. §. 1. ff. loca.

30 Conuenit illi communiori sententiæ & illud, quòd dolus commissus in faciendo, facit quem teneri de casu, licèt non sit ordinatus ad casum, quia uidelicet casus propter ipsum dolum non euenit, ut est text. in. l. 1. §. si rem. ff. deposi. ubi hoc not. Pau. Castr. dolus autem in non faciendo non facit teneri de casu, nisi quando est ordinatus ad ipsum casum. l. & in totum. ff. de impen. Pau. Ca. in l. si uehenda. §. 1. ff. ad le. Rhod. de iac.

31 Accedit & huc, quod licet leuissima culpa, quæ in faciendo consistit, ueniat in actionem legis Aquiliæ. l. in lege Aquilia, huius initij 2. ff. ad leg. Aqui. Secus tamen, si in omittendo. text. est not. l. si cuius. aliàs incipit, si ususfructus §. denique. ff. de usufruct. quē ad hoc multùm not. Bart. Bald. Angel. ibi, dicitque ipse Barto. per illum limitari totum titulum ff. & C. ad le. Aqui. & idē Bart. in l. qui bona. §. cùm inter. ff. de dam. infec. & bal. in l. data. columna secunda, uersiculo ex hoc sequitur. C. qui accusa. poss. ubi reddit huius rei rationem, quoniam est maior culpa facere, quàm omittere. per not. in d. l. si mora, & idem Bald. consi. 144. præsupposito communis Papiæ statuto, colum. 1. libro. 1. ubi ad hoc dicit not. illum text. quod consil. repetitur errore impressorum in li. 3. consi. 403. & rursum in libro quinto. consi. 436. & idem Bald. consi. 441. quidam magister. in princi.

in princi. eod. lib. 1. ubi dicit illum text. semper ad hoc allegari. & consi. 134. nisi probetur culpa, lib. 4. Ioan. Ana. in capi. dilectus, colum. ult. de homici. & Iason in l. si stipulatus essem abs te, columna secunda, ad fin. ff. de uerbor. oblig. & in d. l. 2. de S C. Sylla. ubi ad hoc facit sing. glo. in d. §. denique. & Socy. consi. 54. uisa breui narratione col. pen. lib. 4.

32 His adstipulatur, quod à Barto. scriptum est in repe. l. quod Nerua. in 7. quæstio. libr. 1. uersicu. item quæro utrùm culpa ff. dep. quod culpa leuissima in faciendo commissa æquiparatur & leui, & latæ culpæ in negligendo. ubi allegat corruptè, ut opinor, gloss. in l. si constant eo. §. si maritus. ff. solu. matrimo. cùm uellet allegare gloss. in d. l. si mora. eodem titu.

33 Cui consonat, quod scribit Bal. ipse in d. l. data, ubi suprà citauimus, quòd leuis culpa in faciendo punitur etiam criminaliter. l. si fortuito. ff. de incen. rui. nauf. Non autem ea quæ est in omittendo. l. qui ædes. ff. eo. titu. sequitur Angel. Are. in tracta. maleficiorum, in uerbo, incendiario. col. 2.

34 Et hanc sententiam confirmat, quòd pro leui culpa in faciendo commissa libertus in seruitutem reuocatur l. 2. C. de liber. & eor. lib. Non etiam pro leui culpa in non faciendo. l. solo. C. de liber. cau. quam ita intelligunt gloss. Bald. Salyc. & alij in d. l. 2.

35 Huc autem uergit, quòd notarius delinquens in omittendo, siscùmque ita ledens, uel Remp. ut quia dolosè omisit scribere solutiones tributorũ, punitur manus amputatione, ut est tex. in §. coges. in authenti. de mandat. prin. col. 3. & ibi glo. in uerbo, amputationem. quæ notat (ut illud obiter attingam) quòd ubicunque debet alicui membrum amputari, de manu intelligitur, & ad hoc illam facit sing. Ioã. Plat. in l. 1. C. de immuni. nemi. conce. lib. 10. Quòd si deliquerit in committendo, putà scripturam illicitam faciẽdo, lædẽsq; ob id rẽpu. debet comburi. tex. est in d. l. 1. ubi ita illum

intelligit, distinguitque ab eo. §. cogens, ipse Ioã. Plat.

36 Ad hoc respicit, quòd sententia lata contra absentem dolo aduersarij, uidelicet ex falsis allegationibus, est nulla ipso iure. l. si prætor. §. Marcellus. ff. de iudic. Quòd si aduersarius falsum non allegauit, sed ueritatem suppresit, putà, quia omisit allegare aliquam exceptionem absenti competentem: ualebit quidem sententia mero iure, ut uoluit Innoc. in capi. prætereà. de dila. & Io. And. in c. si duobus. de appel. & Mathesila. not. 18. incip. nota, quòd sententia, ubi & huius rei rationem reddit, quoniam minus est delictum facere ius uerum aduersarij, quam falsum exprimere. c. 1. 4. q. 4.

37 Consimile est quod Bald. dicit post gloss. in l. 1. C. de aduoc. diuers. iudi. quòd secundum aliquos, si aduocatus alicuius præuaricatur, aliquid omittendo scienter, ex istaq; omissione perdit causam, ualet sententia mero iure, estque opus in integrum restitutione. l. minor. autem. §. 1. ff. de minor. si autem prȩuaricatur committendo, putà reuelando parti aduersæ secreta causȩ, & illum instruendo, aut aliud huiusmodi, sententia est nulla ipso iure, per d. l. 1. quoniam, ut dicit Bald. maior est commissionis præuaricatio, quàm omissionis, ut in simili not. in d. l. si mora.

38 Sed & consimilem uim habet, quòd rescriptum subreptitium dat iurisditionem mero iure. ualet enim processus, nisi opponatur ab initio. Secus si sit obreptitiũ, ut uoluit Inno. in cap. cùm olim. de re iudi. & sequitur Ioan. Faber in l. præscriptione, circa medium. C. si contra ius uel util. public. per text. in d. c. cùm olim, de rescript.

39 Ex eodémque fonte manat, quod scribit idem Inno. ac plerique ex antiquioribus, quòd etsi uititietur rescriptum ad beneficium, quo quis se dicit nullum habere beneficium, cùm modicum aut minùs sufficiens habeat, c. si proponente. de rescript. Non tamen uitiatur si tacuerit se habere modicum, quod habebat: ue-

luti

luti non sit tantum uitium tacere uerum, quàm mentiri. Sed tamen hæc opinio longè latéque explosa est per glo.& doct.in d.c.si proponente, & in c.proposuisti,eo.ti. Quorum sententia decreto perpetuo comprobata est,in ca. si motu proprio.de præben. lib.6.idque multis rationibus adductis per Bal. & alios in d. capi.si proponente.

40 Et postquam de rescripto loquimur,illud quoq; subiungendum est, antequam ad alia pergamus, quòd rescripta ad lites nulla sunt ex obreptione,non autem ex subreptione, quin sunt per exceptionem annullanda, ut not.in c.cæterum.& ca.plerunque,& ca.si autem,de rescrip.cum si. Cuius rei rationem reddens Panor.in c. quia circa,de consan.& affi.quoniam detestabilius est falsum exprimere, quàm uerum tacere.ubi tamen limitat non procedere in rescriptis ad beneficia,aliísq; gratiosis,de quo latiùs per eum,& alios in cap.ad audientiam.eius initij 2.de rescript.& Soci.consi.169.circa primum,in prin.lib.2.

41 Item si in rescripto aliquid ueritatis taceatur,illud solùm caput uitiatur,in quo subreptio facta est: non autẽ alia capita ab illo distincta, & separata,ut est text. in c.si eo tempore.de rescript.lib.6.quem ad hoc ualde sing.dicit Barb.consi.33.bene etenim cuncta geruntur, col.2.li.3.& not.etiã in c.fraternitatis,de hæreti. Quòd si falsum aliquid fuerit suggestum, non solùm articulus (ut cum nostris loquar) in quo id ipsum fuerit factum corruit,sed & alij etiam separati,tex.est in c.sedes apostolica,de rescript. ubi not.Panor. multùm distare in rescriptis, utrùm uerum taceatur, an uerò exprimatur falsum:illic enim totum rescriptum corruit,hîc solus articulus:quia non est ita odiosus tacens uerum, sicut exprimens falsum.& facit etiam sing. tex.in d.ca.si eo tempore,& allegat prætereà in argu.ca. detestanda, in prin.de concess.præben.lib.6.& idem uoluit Barb.d. consi.33.col.3.ad fi.libri.

42 Nec hinc longè abest, quod in simili dicimus, quòd licet testis in parte solùm falsus, omnino falsus reputetur, eiúsque testimonium non solùm in ea parte repellatur, sed & in ceteris quoque etiam separatis, ut uoluit glo. in c. in nostra, in prin. de testib. & glo. in c. si ad scripturas. 9. di. & c. quid ergo, 23. q 5. Inno. in d. c. fraternitatis. de hæreti. Bar. Bal. & alij in l. si ex falsis. C. de transa. Bal. in l. certi condictio. §. quoniam, col. pe. uers. si. decimus. ff. si cert. pet. & in l. 2. C. de fidei com. libert. & in l. si uteris. C. de fide instru. & in l. ul. in quarto cōtrario. C. de edict. diui Adri. tol. & in le. 1. §. si quis simpliciter, ubi &c. Angel. Imo Rom. Bart. col. 11. alij recentiores, ff. de uerb. oblig. & ipse Bal. in c. 1. col. 2. uer. idem in positione uel, de constit. & in c. cùm adeò. col. 1 de rescrip. & Panor. in ca. 3. in fi. de fid. instru. & Cardi. in cle. 1. in fi. de testib. Hoc tamen uerum est, si falsum commiserit in cōmittendo, uidelicet, falsum aliquid exprimendo: secus si in omittēdo, putà, quia uerum aliquid interrogatus suppresit, quia tūc ualet eius dictum in eo quod deposuit, nec uitiatur propter illā ueritatis negationē, ut sing. dicit Iacob. Bu. in l. Lucius. ff. de his qui no. infa. quod dictum refert, commendat, & sequitur Angel. cons. 194. uisis processibus causæ, in fi. 2. colu. Hippol. Marsil. sing. 76 incip. communis conclusio. ubi hoc dictum dicit sin. & in repe. l. ul. C. de probat. & facit quod dicit Bal. in §. notandum tit. de notis feud. & in c. 1. §. si enim domino, tit. quid sit inuestit.

43 Ad hæc facit quod dicit Angel. in tractatu de inuentario, quòd minor omittens facere inuentarium, restituitur in integrum, cùm illud delictum consistat in omittendo. & de hoc dicit esse glo. quam facit sing in l. auxilium. in uer. cessabit. ff. de minori. & sequitur barb. in repe. c. Raynaldus. co. 152. uer. ita & pariter dicemus de testa. & Anto. Cor. in suis sing. in uerbo, pœna, licet pœna, &c. Et per illā glo. dicit Bar. d. con 3. col. 2. lib. 2. & in l. sed si ex stipulatu. co. 7. ff. de uerb. obl. quòd restitui-

tuitur minor aduersus delictum, quod cõsistit in omittendo, non aũt si consistit in committendo: & ad hoc facit sing. illam glo. Sed est alia expressior in l. si ex causa. §. nunc uidendum. ff. eo. ti. ad hoc referens opinionem aliquorum ita distinguentium, per text. in l. ul. C. si aduer. delic. quorum sententiam quamuis ipsa glo. uideatur reprobare, sequitur tamẽ Pau. Cast. in d. l. 2. col. 3. uer. hinc est quod C. de liber. & eor. li. & con. 48 ultra ea quæ superius allegata sunt, lib. 2. & Alex. in l. 1. col 1. in fi. ff de uerb. obl. & con. 103. uidetur prima cõsideratione dicendum, col. 6. uer. non obstat. lib. 1. & Angel. Are. in tractatu maleficiorum in uerbo, scienter & dolosè, col. 4. uer. quid in prodigo, & Mathesil. in no. 165. cuius est prin. nota quòd minor.

44 Quin etiam pupillus sit in omittendo deliquerit, nõ solùm non est opus restitutione in integrum, sed mero iure nõ punitur. text. est no. in l. 1. §. impubes. ff de SC. Sylla. ubi Dyo. Bart. & alij per hoc limitantes iura, quæ uolunt impuberem doli capacem teneri ex delicto, ut scilicet intelligatur de delicto, quod in faciendo consistit: secus si in non faciendo, quod & idem uoluit Cy. in l. 1. & ibi etiam Saly. in 15. no. C. de fal. mo. Bal. Ang. Rom & alij in l. is cui bonis. ff. de uerb. obli. & Io. Anã. in capite 1. columna penultima. de delic. puer. & Hipp. Marsil. in l. infans. columna 2. uersi. item scias quod. ff. de sicar.

45 Imò uerò minor 18. annis, nedum impubes, non tenetur de delicto in omittendo, per tex. in authen. si captiui. cum sua glo, C, de epi. & cler. & Iac. Are. & Iacob. But. Saly. & ferè omnes in le si quis in tantam. C. unde ui. & Anto. qui ad Bar remittit in c. 1. colum. 2. uersicu. nunquid autem ex delicto, de dol. & contum. & Philip. Cor. consilio 247. quoniam multa ueniunt, col. 5. uer. insuper. lib. 1.

46 Idem de prodigo dicimus: qui tametsi ex delicto, quod in cõmittendo est, punitur etiam corporaliter, putà si

hominem interemerit, aut alia id genus perpetrarit, ut decidit Bal. in l. furiosum. ad fi. C. qui testa. face. poss. & Angel. in l. Fulcinius. §. adeò, ad fi. ff. ex quibus caus. in poss. eat. Si tamen delinquat in omittendo, uel negligẽdo, putà quia non uindicauit necem defuncti, uel mater prodiga non petiit tutorem filiis, nõ propterea priuabitur eorum successione: quia in delictis in omitten do illis parcitur, text. est not. in de. l. Fulcinius. §. adeo. uersi. idémque in prodigo. ubi si prodigus non compareat, ei parcitur. & ita not. Angel. ibi & Bal. ipse, Angel. Imo. Iason & omnes fermè in d. l. is cui bonis. & Maria. Soci. in repe. c. ad audientiã, in 24. quæst. quintæ quęstionis princ. de homi. & Angel. Are. in d uerbo, scienter, & dolosè, columna quarta. uersiculo quid in prodigo.

47 Adde præterea, quod dicit Inno. in ca. extirpandæ, uersic. item hęc habent locum, de præben. quòd quando quis committit delictum commissionis, non requiritur monitio, sed bene requiritur in delicto omissionis, & sequitur Bal. in c. 1. §. publici latrones, tit. de pac. tenen.

48 Nec silentio prætereundum est, quod scribit Bald. in l. cùm oportet. §. non autem, colu. 1. quòd si pater, qui est legitimus administrator bonorum filiorum, malè eam administrationem gerat in committendo, ei aufertur administratio: si in negligendo, secus, sed compellitur administrare, & sumptus facere, l. 1. C. de bon. mater. Nec est (inquit) nouũ, quòd aliter punitur culpa cõmissionis quàm omissionis. allegat no. in d. l. si mora. & in d. l. si citius. §. de præteritis. de quo tamen uide Bart. Angel. & alios in d. §. non autem, Inno. in l. imperator. ff. ad Trebelli. & Francis. Are. consilio 72. præsupponitur in facto. in 4. quæsito.

49 Nec aliò respicit, quod no. consuluit Angel. con. 72. pro parte negatiua, factum uerò illius con. incipit, statuto antiquo. Quòd statutum promittens impunitatẽ

ali-

alicuius offensæ, quæ fit in committendo. ita debet interpretari ex ui attractiua, ut idem uideatur disposuisse in offensa, quæ in omittendo consistit: cùm illa sit grauior, hæc leuior, quemadmodum (inquit) in simili dicitur, quòd statutum permittens occidere bannitum uidetur etiam permittere illum offendere, quod minus est, per text. in l. nec in ea. ff. de adulter. ubi qui occidere potest adulterum, multo magis poterit eum iure cõtumelia afficere.

50 Succurrit & illud quod in hanc sententiam prodit Bar. post. And. pist. in l. si insulam. colu. quinta, in sexta quæstione. ff. de uerb. obligatio. quòd difficiliùs admittitur moræ purgatio quando stipulatio est commissa propter male factum, quàm propter non factum, per multa quæ illic allegat distinguendo, & sequitur Fran. Are. consilio. 157. quod incipit, uisis diligenter narratis, col. ult.

51 Eiusdem notæ est quod no. tradit Ioannes Pla. in lege placet, in 3. no. C. de excusatione mu. libro 10. quòd illud quod dicimus agentes & consentientes pari pœna esse puniendos. ca. quanto. de sententia excom. cum si. intelligendum est de his, qui cooperando consentiunt: secus si negligendo uel omittendo consentirẽt, sunt enim hi mitiùs puniendi, per text. in d. l. placet. & hoc ante Ioannem Plat. uoluit glos. 1. d. capit. quanto, quam sing. no. monet Panor. ibi.

52 Supradicta confirmat, quòd error expressus uitiat, non item tacitus. le. & ex diuerso. §. fin in iudicio, & ibi gloss. Imo. & recentiores. ff. sol. matri. & Alex. in l. cùm quid. ff. si cert. pet. & ibi Iason in utraq; lec. uidelicet in 1. lec. 2. uersic. tertiò limito, ubi dicit ita debere intelligi text. in l. actus legitimi. & in l. expressa. de regu. iuris, & in 2. lec. columna quarta. uersic. tertia conclusio, ubi dicit quòd per hoc redditur dubia dicta decisio in d. l. demonstratio. ff. de conditio. & demonstratio. dum dicit quòd inepta expresio minùs uitiat, quàm tacita. Et fa-

cit quod dicit Bald. in l. eleganter. §. si quis post. columna quinta. uersiclo ex lectura antiqua. ff. de condic. indeb. quòd non est par uirtus taciti & expressi quò ad hoc ut actus sit nullus. l. si quis legatum. ff. ad leg. Cor. de fals.

13 Postremò adde omnibus supradictis huiusmodi rationes. Primùm enim delicta eò grauiora reputantur atrociúsque puniuntur, quò sunt maioris atque perniciosioris exempli. le. 3. §. sed & ex senatusconsulto. ff. de le. Cor. de sicar. & l. qui abortionis. ff. de pœn. & expressiùs in c. præcipuè. 11. q. 3. per quem text. dicit glossa in c. nemo. trigesimasecunda quæstione quarta, quòd manifestè siue palam delinquens ob id grauiùs peccare dicitur, quoniam pluribus præbet exemplum peccandi. secundùm quam sententiam Cicero libro tertio de legibus: Sicque (inquit) plus exemplo quàm peccato nocent. quem imitatus Ammianus Marcellinus lib. uigesimosecundo, Plúsque (ait) exemplis, quàm peccandi licentia læderent multos. Atqui delicta quæ sunt in cōmittendo, sunt longè maioris, euidentiorísque exempli, quàm quæ in omittendo consistunt: cùm & illa oculis hominum, & animis subiaceant, ista animis tantùm, non etiam oculis. Nam quæ non fiunt, uideri nō possunt, sed tantùm considerari: & ut scribit Iuno. noster in c. extirpandæ. §. quia uerò. & ibi post eum Host. Io. And. & alij de preben. non facta latent. c. cùm in cūctis. §. 1. tex. de electione. facta autem paten. c. quanto, de transa. Nihil est quod tam animos commoueat atque irritet quàm quæ sunt oculis subiecta fidelib. ut utar uerbis Horatij in arte poetica, quem citat Accursius in §. ult. in Isti. de grad. cog. Et facit quod not. uoluit Bal. in l. data, columna octaua. uersiculo super situ, & etiam in columna decima, uersiculo octauo modo. & uersiculo. facere probatur. C. qui accusare non poss.

14 Deinde certū est, ea delicta esse grauiora quæ manu fa-

factóque sunt commissa, quàm quę animo cùm ista de iure ciuili nulli pœnæ sint obnoxia. l. cogitationis. ff. de pœn. quæ repetitur in decretis canonicis. cap. cogitationis. de pœn. di. 1. cum si. Quod ius nostrum in ea re uidetur fuisse secutum legem Mosaicam, quæ tantùm manum puniebat, non animum, ut à scriptoribus annotatum est, & à Paulo Burgensi & Matthia relatum super Genesin capite tertio & Nicol. Ly. Exo. cap. 20. & glos. ordinaria ad Philipp. 3. & ex Israelitis scriptum reliquit Iosephus legum Mosaicarum peritissimus, libro duodecimo Antiquitatum. At delictum in committendo manu fit, & facto, alterum in omittēdo, animo propè semper consistit, unde fit ut necessariò sit illud hoc grauius.

55 Præterea, uirtus quæ est in non faciendo (si tamen uirtus appellari meruit) nō tam insignis est, quàm quæ in faciendo. Præcepta enim quæ in faciendo sunt, multò plus habent meriti (ut cum Theologis loquar) si obseruaris, quàm quæ in non faciendo. imò illa semper meritum habent, ista plerunque non habent. Nam eum mereri qui Deum toto corde & animo colit, qui parentes ueneratur, qui proximum ut seipsum diligit, nemo est qui dubitet: nullus autem, ut opinor, dixerit nō occidendo, non furando, & alia id genus non faciendo, quenquam meritum reportaturum, aut cœlestia regna assecuturum, nisi etiam benefecerit, ut est text. diui Hieronymi in capite duo sunt. in fi. duodecima quæstione prima. ideóque Petrus Lombardus libro secundo Sententiarum, distinctione uigesimaquarta: Declinare (inquit) à malo, semper uitat pœnam, sed non semper meretur. sed tamen hoc intelligimus, ubi caussa subest, quæ id nos facere monet. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur si à malo declinamus.

56 Nec id ignorarunt Ethnici scriptores. Aristoteles enim lib. 4. Ethicorū c. 1. Est ipsius (ait) uirtutis honesta

potiùs agere, quàm non agere turpia: & Seneca prudentissimus uirtutis morúmque æstimator, lib. 2. De beneficiis. cap. 23. Arcesilaum inquit nihil fecisse laude dignum, quòd furtum non recepit, uidelicet à filiofam. oblatum, pecuniam non accepit. Et alibi lib. 7. Declamationum, c. 21. Non est beneficium, à scelere abstinere. quam sententiam citat è nostris Bal. in cap. primo §. dominus. tit. de for. fidel. Apud Philostratum in Apollonio, Iarchas, Brachmanarum princeps, libro tertio eandem propè sententiam edidit. Nam cùm Apollonius ipse paulò antè iustitiæ atque humanitatis opera esse censuisset, non perdere hominum uitam, & mercatorum facultates non dispergere, subridens Iarchas, Videris (ait) existimare iustitię quandam speciem esse, iniuriam non referre: quod & omnes Græcos existimare uideo. ut enim ex Aegyptio quodam qui huc accessit, audiui, ueniuut ad uos Romani magistratus, nudam erectámque securim super uos ferentes, etsi nōdum nouerint, bonísne an malis uobis imperent. Vos autem, nisi causarum iudicia peruerterint, iustos illos esse prædicatis, perinde ac seruorum caupones ibidem facere accepi, qui ex Caria seruos captiuos adducentes, cùm eorum mores uobis enarrant, inter primas laudes enumerare solent, non eos fugaces. Magistratus igitur, quibus sub estis, tali genere laudis subornatos esse, quo etiam serui laudantur, admirantes iudicio uestro dimittitis, &c. Sed & libro eiusdem scriptoris 5. Thomacion adolescens iniustè (ait) egisse nihil, nulla est laus. Quā sententiam cùm Apollonius excepisset, ex Iarchæ iudicio comprobauit.

Idque est quod iura canonica conclamant: Non suf-
57 ficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est. cap. de forma. uigesima secunda quæstione quinta. & cle. ultima, de pœn. & glossa in l. iustitia. §. secundo. ff. de iustitia & iur. & in. §. iuris præcepta. Instit. eod. tit. diuus Hieronymus libro primo contra Iouinianum, capite septi-

ſeptimo, in fine, enarrans illum Pſalmi trigeſimotertio,& iterum trigeſimoſexto rurſumque 1.Pet. ca.3. Declina(inquit) à malo,& fac bonum.illud (ait) declinemus,hoc ſequamur:in altero initium, in altero perfectio eſt.Et facit text.in l.in illa ſtipulatione.ff.de uerb. obliga.quam Bart.Angel.Imo.Raph.Co.& fermè omnes ſummant,ut noſtri loquuntur, ex illa quam diximus ſententia,Non ſufficit abſtinere à malo, &c.Et eā quidem ſententiam huiuſmodi carmine complexus eſt Proſper Aquitanicus.

Dignus laude quidem vitam ſine crimine ducens,
Et quæcunque ſibi ſint nocitura,cauens.
Sed non hoc pietas contenta eſt limite claudi.
Nec iuſtis,vetitis abſtinniſſe,ſat eſt.
Maior cura boni eſt,fratrum releuare labores,
Et ferre optatum triſtibus auxilium.
Paſcere ieiunos,nudos veſtire,ligatos
Soluere,diſcordes conciliare ſibi. &c cætera, quæ ſequuntur.

58 Itaque cùm ſit plus laudis, præmij, uirtutis,conſequens eſt,ut in generibus delictorum, ſit quoque longè plus grauitatis,culpæque,atque pœnæ in faciendo, quàm in non faciendo.Nam ut eſt teſtis Ariſtoteles libro ſeptimo Ethicorum, maiori bono maius malum opponitur. Et ut idem inquit,& uulgò iam dicitur, quod operatur propoſitum in propoſito,operatur oppoſitum in oppoſito:pro quo benefacit text. quem ita ſummat Bart.in l.ultim.ff.de legat.3.& l. ſi ex toto. in princip.& ibi Imo.Raph.Co.Paulus Caſtrenſis, Alex. ff.de lega.1.& l. ſi contra tabulas. ff. de uulg. & pupil. ſubſtitut.& ibi expreſsim not.Bar.& alij,& l.ultima. C. de ſentent.paſſ.&. §. ſi quis agens, uerſiculo plus autem,Inſtitu.de actio.& ibi hoc not.Ioannes Plat. & Iaſon,& in capite ſecundo,de conſtit.ubi & hoc no. Cardina. Flor. Imo. Barb. & Philipp.Deci.uoluit Bar. in l. inter ſtipulantem. §. ſacram, columna quarta,ff.de

uerb. obliga. ubi latè examinat. & Bald. nominatim citans Aristotelem in l. 1. columna secunda. C. quan. lice. ab empti. disce & consi. 251. sententia quam tulimus columna ultim. libro quinto, & Pet. Anc. consilio 34. in hac causa quia Ludouicus, col. ultim. & Francisc. Aretin. rub. ff. de acqui. poss. col. 2. uersi. contingit etiam. Estque non absimile quod dicimus contrariorum eandem disciplinam esse, & naturam, & ut dicit Arist. Problematon libro 30. capite 11. scientiam, & ut dicit Bald. in l. ab emptione. per illum tex. ff. de pact. potentiam, de quibus bonus est tex. in l. 1. ff. de his qui sui uel alie. iur. sunt. cum infinitis propè aliis iuribus, quæ abundè ut cætera omnia collegit Nicol. Eueral. in suo eleganti tractatu De locis legalibus, in loco à contrariis, siue oppositis.

59 Et sic ex supradictis superfluenter, ut uereor, constat delictum commissionis multò grauius esse, quàm omissionis. ad quam comprobandam sententiam non tam multa coniecissem, nisi Iason uir alioquin maximè authoritatis, contrariam, ut iam diximus, sententiam tenuisset, totisque uiribus tueri coatus fuisset: nam quod ad Bart. spectat, quem suprà diximus eandem contrariam sentẽtiam tenuisse, in l. 1. ff. de iur. patro. dum no. ex eo text. minus esse peccatum in faciendo, quàm in non faciendo. nemo sanæ mentis non intelligit hoc plus satis esse manifestum, scribendúmque maius, ubi minus scribitur: aut certè illa dictio negatiua, quæ in secundo loco apponitur, in primo loco est ponenda. Nam ille tex. apertè probat contrarium eius, quod Bar. in mendosis codicibus ex eo no. ut uidere licet uel cæcutientibus.

60 Sed reliquum est ut ad rationes & argumenta, quæ ad 1. partem adduximus, tandem respondeamus. Igitur quod primo loco dictum est de iudice, qui cùm in committendo delinquit, iudicis arbitrio punitur: cùm in omittendo, quanti partis læsæ interest. certè tantùm abest

abest, ut probet delictū omissionis, esse commissione grauius, ut magis cōtrarium esse uerius ostendat. Pœna enim commissionis, id est detrimentum partis læsæ, cū iam sit à iure statuta, & determinata, ordinaria est. Omissionis uerò pœna, cùm iudicis arbitrio relinquatur extraordinaria est, quæ multò seuerior censetur, atque grauior, quàm ordinaria. ut no. per glo. Bal. & alios in l. 1. C. ut intra cert. temp. crim. quæst termi. & Pet. Anc. consil. 268. de iure diuino, col. ul. idq; meritò: pœna enim ordinaria augeri nō potest, ut latè diximus supra in præfatione. Vnde iudex qui in omittendo deliquit, tantum punitur solùm, quanti est detrimentum partis: pœna autem extraordinaria usq; ad mortem, quod lōgè grauius est, quàm partis detrimentum, potest extendi, ut uoluit glo. reputata sing. in. §. in summa, Insti. de iniur. (& dicam latiùs in fi. huius glo.) Propterea dicit Bal. post Iac. Bel. in c. 1. §. iudices, post pri. ti. de pac. iur. fir. φ si iudex per dolū male iudicauerit, punitur ad interesse partis, & ultrà, si iudici uidebitur. Subiūgitq; φ si Iac. illud, ultra, intellexit criminaliter, bene dixit. quia in eā rē tex. est ibi, & in l. ul. C. de pœ. iudi. si autē ciuiliter intellexit, ita exponēdum est ut teneat actione iniuriarū, ar. l. si uerò. §. qui ꝓ rei. ff. qui satisd. cog. & facit l. seuerior. C. de excus. tut. Hæc fermè Bal. ex quib' facilè colligitur, iudicē seueriùs esse puniendū, cū deliquit in cōmittendo, quàm cū in omittēdo: hic enim tantū punitur, quantùm partis interest solùm: ille uerò non in id solùm, sed & ultrà, ut dictum est.

61 Quam sententiam confirmant Cy. & Bal. in 1. lec. in l. si dominus. §. duorum. ff de his qui sunt sui, uel alie. iur. dum quærūt, an iudici posit auferri iurisdictio propter delictum, aut abusum. Aut (inquit) deliquit iudex in omittendo, & nunquam propter id debet priuari, sed posteà suo tempore puniri. §. super hoc, in authent. de quæstore, & §. 1 in authentic. ut differ. iudi. Aut in committendo, & tunc priuatur, aut non priuatur, se-

cundum diſtinctionem, quam faciunt, & quam adſcribere ſuper ſedi, cõtentus dixiſſe quod ad rem noſtram facit. ideo ſi quis ultrà ſcire uelit, illic legat.

62 Non omitto tameq quod Bart. in l. 2. §. ſi. tamen hominem. ff. de uerb. oblig. ad hoc aliter reſpondet: uidelicet, ut id quod diximus delictum in committendo eſſe grauius, &c. non habeat locum in iudice, qui æquè delinquit negligendo facere iuſtitiam, ſicut perperam iudicando, per glo. quam dicit ſing. in c. ea quæ. de offic. ordi. quę dicit quòd in ſuperiore negligentia eſt peccatum mortale. in quam etiam ſententiã adducit quoſdam uerſus Italico ſermone conſcriptos. quos Bald. in c. ulti. de elect. tradidit fuiſſe literis aureis ſcriptos ſub oſtio regis Roberti. Hi ſunt:

Negligentia par de damno ogie faro doman faro chagia altrui for de guadagno.

Multa alia in eam rem adducit, quæ (ut dicam quod ſentio) non mihi ſatisfaciunt.

63 Ad ſecundum, in quò dictum eſt teſtimonio Barto. minùs uitiare ineptam & erroneam expreſsionẽ, quàm omiſsionem, dici poteſt illud non eſſe uerum, ut ſatis conſtat ex his. quæ ſuprà dicta ſunt, præcipuè numero 52. incipi. ſupradicta confirmat. Aut ſi illum parentem legum ab ea erroris iniuria uindicare uelimus, dicendũ eſt hoc illius dictum intelligendũ eſſe (ut aliàs ſemper) ſecundum legem quam ad hoc allegat, ex ipſius illius ſententia, in l. non ſolùm. §. ſi liberationis. ff. de liber. lega. quam omnes paſsim ſequuntur. Allegat autem ipſe Bar. pro illo dicto l. 1. C. de rei uxor. actio. quæ loquitur in eo caſu, in quo non requiritur aliquid nominatim exprimi, quia tacitè præſumitur. imò fingitur interueniſſe: quod tamen ſi re ipſa interueniat, uitiosè tamẽ & inutiliter, certè minùs uitiat, quàm ſi expreſſum, non fuiſſet: quia ut ibi dicit gloſſa ſi, quod eſt nullum, aliquid tamen facimus multò magis quod inutile eſt facimus, utile. Ad quod & alia iura allegat. Sed aliàs

aliàs semper satius est omnino tacere, quàm uitiosè & ineptè siue imperfectè dicere, ut dicit glo. in cle. constitutionem. in uer. de nouo. de elect. Per quam dicit Philipp. Dec. con. 37. in causa rigorosę accusationis. col. 3. uersicul. nec obstat prædictæ conclusioni, quòd plus nocet mala & inepta locutio, quàm taciturnitas. ex hocque not. consuluit, quòd si statuto caueatur ualere dicta testium non expressa ratione uel causa scientiæ, tamen si inepta causa scientiæ exprimatur, certè uitiatur dictum testis. dicitque in eam quoque rem facere regulam iuris, Expressa nocent. & ibi latè no. & tex. in c. super abbatia, de offic. deleg. & quod uoluit Bar. in l. edita. colum. 3. uersicu. breuiter quandoque. C. de eden. & in l. 1. in princi. ff. eo. quòd licet non uitietur libellus generalis sine causa, parte non opponente, l. ulti. C. de anna. excep. uitiatur tamen, si inepta causa exprimatur. Et quod dicit Inno. in c. in præsentia. de renunt. quòd licet ualeat sententia sine expreßione causæ. c. sicut, de re iudi. si tamen causa inepta & non legitima exprimatur, uitiatur sententia. quod & idem dicit ipse Inno. in c. ult. de procur, ubi illum sequitur Panor. col. 3. uersic. nunc descendo.

64 Ad tertium de legibus Platonis, fateor equidem Platonem summum fuisse philosophum, & summæ prudētiæ & authoritatis uirum, ut etiam attestatur Iurisconsultus in l. 2. ff. de nundi. sed hominem fuisse, qui errare potuit. Imò uerò re ipsa in plerisque errauit: si eius discipulo Aristoteli, si omnibus ferme credimus. nemo mortalium omnibus horis sapit, ut eleganter atque grauiter scribit Plinius libro septimo. Naturalis Historiæ ca. 25. Et qui sapientes existimati sunt, multa sciisse dicuntur, non omnia, ut dicit Iunius Columella in fi. sui operis. Neque ipsi Ciceroni Demosthenes qui omnium oratorum fuisse perfectißimus dicitur, satis perfectus esse uidetur: quem dormitare interdum, atque etiam Homerum ipsum eloquentiæ parentem dicit Fab. Quin-

u

til. libro 10. cap. 1. & iterum. lib. 12. cap. quoque 1. Hinc illud Horatij.

– Quandoque bonus dormitat Homerus.

Citat glo. in §. quanuis. 32. q. septima, & Specul. tit. de aduoc. §. iam nunc uidendum, uersicu. ex præmissis. Et Crates Thebanus, de quo in cap. Crates 12. q. 2. dicebat posibile non esse inueniri qui lapsus non sit: ueluti in malo punico granum etiam aliquod putidum est. Nemo ergo est (ut concludam) adeò absolutus, consummatus, perfectus, ut non alicubi erret, suique aliquandò dissimilis appareat. Et sanè Plato hîc lapsus est: eúmque non immeritò in ea re reprehendit Eusebius Cæsariensis multiugæ eruditionis uir, 13. Euangelicæ Præparationis, c. item decimotertio quòd morte nō indicantem furtum crudelissimè puniri præcepit, cùm eos qui furta ipsa & homicidia commiserint, uiuere patiatur.

65 Et ita quoque reprehendi potest, ut ad quartum pergamus, Alexan. Ales. qui peccatum silentij opinatus est locutionis peccato esse grauius, ut uel lippientibus & cæcis cernere licet, ex his quæ suprà dicta sunt. atque etiam ipsius Alex testimonio: qui alibi semper sensit omissionem quàm commissionem esse multò leuiorem, ut suprà ostendimus. Quanquam non negauerim posse esse casum, uel speciem, in qua plus peccet tacens, quàm loquens. habita ratione personarum, loci, & temporis, &c.

66 Ad quintum de necante, & alimoniam denegante, dicendum est, illud quod non probare paria omnino esse delicta, & æqualiter punienda, necare & alimoniam denegare: sed illud solùm utrunque esse homicidam, & qui interemit, & qui alimoniam denegat. At constat inter homicidia aliud alio esse grauius, ut est text. in l. 1. §. diuus. & § ultimo. cum similib. ff. ad lega. Cornel. de sicar. Ergo si quis alimoniam denegat, ob idque necare dicatur, non propterea sequitur. eum tam grauiter

grauiter peccare, quàm qui reuerà occìdit. sunt enim & in eodem genere peccati gradus quidam, ut etiam licet uidere in simili. Sunt enim plures causæ, propter quas pater post exhæredare filium, & Dominus uasallum feudo priuare: & qui donauit, donationem reuocare. quæ quidem causæ, quantum ad illum finem pertinet, pares iudicantur: sunt tamen aliæ aliis grauiores, ut manifestius est, quàm ut alia probatione indigeat. Sed & quod in nostro casu non sit tam graue delictum denegare alimoniam, quàm necare, ex eo uidere licet, quòd illud irregularitatem non inducit, hoc semper inducit, ut scribit Cardin. in cle. 1. in 14. quæstion. de homicid.

67 Ad sextum & septimum quoq; idem dicendum. Nam etsi auferre uidetur qui indigentibus denegat, is tamen grauiùs peccat qui aufert, quàm qui non dat pauperi, ut est tex. expressus in c. etsi illi. 12 q. 2. ubi & hoc no. glo. & etiã glo. in c. sicut hi. 47. dist. Fateor tamẽ quod forsitã plus posset peccare diues qui pauperi in extrema necessitate famis constituto eleemosynã negat: quã pauper qui diuiti quicquam furto rapuerit. & ita certè hoc asserit Archidi. post Hug. in d. c. sicuti hi. 47. di. sed omnib9 paribus id non procederet, ut illi affirmant, & satis dictũ est. Similiter plus peccat qui rẽ alterius furatus est, quã qui eius rei restitutionem frustratur. ut est tex. in l. meritò. ff. de ui & ui arma. & tenuit Pe. Anc. in repet. ca. peccatum in 5. oppo. de reg. iur. lib. 6. & post eum Ias. in l. nemo, col. 2. ff. de uerb. oblig.

68 Ad septimum de marito interficiente uxorem uel eã ægrotantem contemnente, siue illi alimenta non administrante, satis responsum est ex his quæ dicta sunt in duobus præcedentibus uer. quæ non est necesse repetere.

69 Sicuti quoque satis ex his responsum est ad octauum, de eo qui patitur quod prohibere potest. Quanuis enim iuris interpretatione uideatur facere, non id

tamen uerè facit, nec tam grauiter peccat. ut patet ex text. in c. ſicut dignum, de homicid. ubi non tanta pœna debet puniri, qui homicidium cum prohibere poteſt non prohibet, quàm qui illud ipſum commiſit. Et ita dicit per illũ tex. Io. Fab. in l. raptores. C. de epi. & cler. Et aliàs ſemper non æquè delinquit conſentiens eo cõſenſu, quem negligentiæ uocamus, ac ipſe faciens, ut no. late per glo. & doc. in c. 1. de offic. deleg. & diximus ſuprà nu. 51. incip. eiuſdem notæ.

70 Imò uerò negligens ſiue non prohibens delictũ perpetrari regulariter non punitur niſi aliàs ſit conſcius & particeps ſceleris: ut dicit Bart. nominatim loquens in homicidio, in l. 1. §. ſed in eo. per illum tex ff. de SC. Silla. & Bal. in l. 1. col. 5. uerſi. octauò quęritur. C. unde ui. & Ro. con. 117. ex præmiſſa ſtatuti particula. poſt prin. Et ante illos Gul. de Cu. in l. ul. C. de his quib. ut indig. motus quoque ex no. in d. §. ſed in eo. quoniam ibi ſpeciale eſt in ſeruo, ut teneatur iuuare dominum. ergo in cõtrarium eſt ius commune. Item & hac ratiòne, quòd ut alium iuuem poſſum pecuniam accipere. l. metum. §. ſed licet. ff. quod met. cau. & l. ſi poteſt. §. ult. ff. de donat. quod utique facere non poſſem ſi aliàs iuuare tenerer. l. pe. & ul. ff. de condic. ob cauſ. Denique de hoc eſt gloſſa in lege, culpa caret. ff. de regulis iur. ubi & ad hoc latè per Philipp. Dec. & per Dy. in regula, non eſt ſine culpa. & per doc. in cap. 1. de òffic. deleg. & in cap. quantæ. de ſententia excommu. & recentiores in l. ut uim. ff. de iuſti. & iur. Quanquam legibus Platonicis grauiter quidem punitur, qui cùm prohibere poteſt ne alter alterum pulſet aut interimat, non prohibet, cùm pluribus in locis, tum maxime ad fin. libro de Legibus.

71 Ad nonum de ſupprimente uerum, illud item dici poteſt quod in 5. & ſeq. dictum eſt, ut uidelicet quanuis falſum committere uideatur, & de falſo puniatur, qui uerum ſuppreſsit, ut qui falſum depoſuit: non tamen inde

inde sequitur ut æqualiter peccet & puniatur. Sicut enim in falso, ut in cæteris delictis, gradus atrocitatis sunt, aliúdque alio grauius est, & leuius. Nec omne falsum punitur, ut falsum, sed tantùm illud falsum, quod lex Cornelia de falsis, uel alia ponit sub titulo falsi criminis. l. quid si falsum. ff. ad leg. Corne. de fals. ut per illum tex. uoluit Bal. in l. data, col. 6. uersi. & nota quòd quandoq;. C. qui accu. non poss.

72 Et in hac specie exploratum est plus esse mentiri, quàm uerum tacere, ut nominatim scribit Inno. in c. si proponente. de rescrip. arg. c. postulati. eo. tit. & Angel. in l. qui interrogatus, in prin. ff. de peti hære. & Franci. Are. in l. si quis extraneus, in principio. ff. de acquir. heredit. Et hoc etiam apertè comprobatur ex his quæ diximus suprà, num. incip. consimile est, cum multis seq. Propterea diuus Augustin. libro. Contra mendacium, Non est (ait) hoc occultare ueritatem, quod proferre mendacium. & è Theologorum sententia, tacere ueritatem, non semper est peccatum, quinimo interdum licet: nunquam tamen licet falsum dicere. ut per diuum Thom. 2. 2. q. 69. arti. 2.

73 Ad decimum, undecimum, & duodecimum de eo qui non facit quod debet, & de medico qui omittit dare medicinas propitias, & de eo quoque qui iussa non facit, in promptu responsio est ex illis ipsis quæ dicta sunt d. uersicul. 5. & seq. & idem quoque dici potest de 14. & 15.

Ad ultimum uerò, quò Bar. & Iaso. adduximus illius sententiæ assertores, non necesse est respondere, cùm constet Bart. si illud ita scripserit, & Iason. in hac re lapsos esse: quanquam Bar. non id mihi scripsisse uidetur, ut satis ostendi suprà. nu. incip. & sic ex supradictis. Sed uereor ne in re tam aperta longiùs euagati simus. Illud tantùm dixerimus, futuros fortasse plurimos, quibus hoc primum & quadragesimum caput non conuenire huic loco uidebitur: in quo de causis minuendæ pœnæ

à iure aut consuetudine statutæ differimus, non etiam de criminum peccatorúmque discrimine. Quibus illud statim respondebo, posse & hoc caput multis casibus, quos sciens prudensque prætereo, ne sim longior, insti tuto negotio congruere, si recte animaduerterimus. Sed quocunque se res modo habeat, non hoc duxi silentio prætereundum. Sed ad alia pergamus.

CAVSA QVADRAGESIMA QVINTA.

SVMMAE.

1 *Iudex num dispensare posſit cum eo, qui pœnam non capitalem à iure vel consuetudine statutam verisimiliter moritus est. & nu. 2.*

1 QVADRAGESIMO QVINTO, cùm propter pœnam nõ capitalem à iure, uel consuetudine statutam, & determinatam, delinquens ipse uerisimiliter moreretur, si ea pœna puniretur, iudex potest cum eo dispensare, & mitiorem pœnam impo nere ne moriatur, per id quod elegãter uoluit Bal. in l. quicunque. col. 4. uersi. 4. casu. C. de ser fugi. quòd si statutum sanciat puniendum manus amputatione qui aliquid fecerit, & is qui tale huiusmodi cõmisit, sit ita iuuenis, senex uel debilis, ut moreretur si ei manus amputaretur, potest iudex si uelit, illi mitiorem pœnam infligere, non tamen cogitur: nec

propterea potest appellari: arg. l. qui posthumus. in fi. in ratione. ff. de Senatuscon. Silla.

2 Quod dictum sequitur Alex. ibi, in addi. ipsius, & etiam in l. 1. C. si. aduer. delic. in addi. ad ipsum Bal. & Angel. Are. in tracta. malefi. in uerbo, quas si non uoluerit infra decem dies, col. 3. uersi. & aduertas quod in. & Gaspard. Valast. in repe. l. imperium, col. 49. uersi. & est notandum quòd quando tortura. ff. de iurisdic. omni. iudic. ubi hoc dictum sing. dicit.

CAVSA QVADRAGESIMA SEXTA.

SVMMAE.

1 *Scandalum facit, ut aut remittatur pœna uel certè minuatur. Limit. nu. 4.*

2 *Punitur interdum quis propter scandalum, aliàs non puniendus.*

3 *Propter scandalum multa fiunt contra ius commune.*

1 QVADRAGESIMO SEXTO, propter scandalum minuitur, aut omnino remittitur pœna delinquenti, putà cùm interuenit clamor, aut tumultus popularis. tex. in l. qui cædem. ff. ad leg. Corne. de sica. & ita dicit per illum tex. glo. in c. si ergo. in uerbo. clamoribus. 8. q. 1. & est etiam tex. in c. unusquisq;. & ibi gl. 22. q. 4. & in hanc sententiam dicit gl. in c. si quis ordinatus. in gl. ul. 92. dist. quòd aliàs excommunicandus excommunicari non debet, si scandalũ timeatur. gl. no. in c. lator. in uerb. reddere. 2. q. 7. quòd propter scandalũ receditur à pœna. l. si quis

in tantã.C.unde ui.Et Inn.in c.1.de cler.coniug.quòd propter ſcandalum toleratur clericus priuandus. Et diuus Thomas ſecunda ſecundæ. q.8. arti.1.in fin.quòd princeps non punitur, ubi timet de ſcandalo. allegat gloſſ. ſuper illud Matthæi 13. Sinite creſcere urticas, ne fortè eradicetis & triticum.ubi ex hoc dicit, quòd princeps propter ſcandalum non punitur,niſi fortè peccatum illius maius eſſet, quàm ſcandalum. Et faciunt ad hoc quæ dicam infrà capite, ſequent. uerſiculo. intellige ſextò.

2 Sed non hoc mirum uideri debet,quoniam propter ſcandalum interdum punitur non aliàs puniendus,ut dicit Bal.in l.1.ff. de offic. eius cui mand.eſt iuriſdi.per text.in l. qui cædit.ff. de ſicar. Sed certè non id uerum eſt,quia ut dicunt Dyn.& Bart.in d.l.qui cædem.nunquam occiditur,qui non delinquit,propter tumultum popularem, per text.in l.decurionum. C. de pœn. ubi gl. ex hoc infert Pilatum malè Chriſtum condemnaſſe, bene autem pœna acceleratur,ut eſt text.in d. l. qui cædem,ſecundum eos, & ita etiam intellexit Roman. ſingu.573.licèt iudex.

3 Sed aliàs propter ſcandalum multa fiunt contra ius commune,de quibus latè per Ro.in repe.l.ſi uerò.§.de uiro.in 7.fal.ff.ſolu.matri.& Barb.conſi.11. ſcripſit belliſsimè.colum.8.uerſi.& ad hoc accedat,lib.1.& conſi. 20.illud afferam in medium.colum.13.uerſi.& ſic orietur.eod.lib.2,& latiſsimè per Felyn.in capi.7.de præſcript.& Philip. Deci.conſi.151.diuino implorato præſidio,maximi ponderis eſt.col.3.

4 Sed tamen illud animaduerte, quòd contra illud quod ſuprà diximus propter ſcandalum pœnam remitti,uidetur eſſe,text. apertus in d.l. decurionum. in illis uerbis, obnoxium crimine abſolui. cui difficillimum eſt reſpondere,niſi dixeris illum text.loqui de uocibus populi citra ſcandalum. Sed certè illum text. omnes intelligunt in ſcandalo, ad idque allegant, ut propter

ſcan-

ſcandalum populi non ſit innocens puniendus, ſed an rectè intelligant, alij uiderint.

CAVSA QVADRAGESIMA SEPTIMA.

SVMMAE.

1 *Multitudo vbi deliquit, mitiùs de pœna ſtatuendum. Et quomodo id accipiendum nu. 7. 10. 13. & 14.*

2 *Multitudo quando punitur, pœna corporalis in pecuniariam commutatur.*

3 *Multitudo facit, vt opem, auxilium, conſiliúmve præſtantes, non eadem pœna puniantur ac principalis.*

4 *Romanorum decretum, quando peccabat multitudo, atque etiam in diſciplina militari.*

5 *Venia opus, vbi totus exercitus deſauit.*

6 *Platonis conſilium, vbi contingit plures ex ciuitate, priuato conſilio, ſinéque communi authoritate, aut pacem inire, aut bellum mouere.*

8 *Multitudo ubi deliquit, quomodo in pœnis procedendum.*

9 *Athenienſes Mitylenenſium authores tantùm, qui à ſe defecerant, mortę mulctant: cæteris parcunt.*

11 *Multitudo delinquentium excuſatur à pœna temporali, non autem à crimine.*

12 *Multitudo peccantium, errori non patrocinatur, Hyeronymo.*

15 *Multitudo peccantium nihil facit ad minutionem pœnę, in religioſis perſonis.*

1 QVADRAGESIMOSEPTIMO, Cum multitudo deliquit, mitiùs quoque agendum eſt. Nam cùm non huius aut illius periculum, ſed multorũ ſtrages iacet, detrahendum eſt aliquid ſeueritati, ut ſcribitur in ca. conſtituere-tur. in fi. 50. di. ca. ordinationes. in fin. & c. ipſa pietas. ante fin. & c. non poteſt. & ibi gl. & c. quiſque. 23. q. 4. & bene facit cap. denique. & ibi glo. 4. di. & c. comeſſationes. 44. di. ulti. ubi magis monendo, quàm minando, agendũ cũ multitudine peccantiũ. ſeueritas autẽ exercẽda in peccata paucorum. & c. quotiens. à populis. 1. q. 7. & c. ſanè. de tẽpo. ordi. ubi citat eũ uulgarem uerſum.

Ob populum multum crimen pertranſit inultum.

Et tex. in c. ult. de tranſact. & c. latores. & ibi gl. de cleri. exc. uel depo. mi. & ita etiam uoluit gl. iuris ciuilis in l. aut facta. §. ult. ff. de pœn. per tex. in l. pe. ff. de ſica. quæ tamen nihil facit. & Angel. in illa ipſa l. pe. & in l. is qui opem. ff. de ſer. fug. cum infinitis ſimilibus.

2 Propterea dicit Inno. in c. dilectus, huius initij 2. ad fi. de ſimo. & clarius in ca. grauem. circa mediũ. de ſenten. excom. quòd pœna corporalis, cùm multitudo punitur, in pecuniariam commutanda eſt. de quo latè per Bart. in d. l. aut facta. §. ulti ff. de pœn. & per Lucam Pen. in l. ſiue. col. 3. uerſi. alij dicunt, & multis ſeq. C. de exac. & exec. lib. 12. & Panor. in d. c. dilectus. de ſimo.

3 Ex hoc quoque Imo. in c. 1. col. 4. uerſ. his autem. de offi. deleg. per tex. in d. c. latores, limitat id quod dicitur, præſtantem opem, uel auxilium æquè puniendum, ac principalem, ut procedat, niſi eſſet magna multitudo opem præſtantium: quem uidetur ſequi, cùm illum allegat, Augu. Ari. in Addi. Angel. Aret. in tractatu maleſi. in uerbo, dicto maleficio ſemper aſtitit. colũ. 2. & ſequitur etiam pro not. Hippo. Marſil. in l. ſi in rixa. colum. 8. uerſi. ulteriùs adde. ff. de ſica. Angel. in l. is qui opem. ff. de fur.

4 His autem conuenit, quòd scribit parens linguæ Latinæ Tullius in ea oratione, quæ à nostro Iurisconsulto citatur in lege. Cicero. ff. de pœn. uidelicet pro Aulo Cluentio habita. Statuerunt (inquit) maiores nostri, ut si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur: ut metus uidelicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret. Id quod comprobat quod scribit Liuius 1. Deca. lib. 2. Appius (inquit) Claudius Consul, Centuriones, Duplicariósque qui reliquerant ordines, uirgis cęsos, securi percussit. Cætera multitudo sorte decimus quisque ad supplicium lecti. De quo etiam Dionysius Halicarnasseus li. 9. & Iulius Frontinus lib. 4. stratagematon. c. 1. & eãdem quoque decimationem fecit M. Crassus apud Appianum, lib. 1. bellorum ciuilium, & Plutarchum In uita ipsius Crasi, ubi tradit hunc morem Romanorum peruetustum fuisse, qui minorem damno ignominiam continet, plurimúmq; aspicientibus horrorem iniicit. Et Iulius Cæsar non semel apud eundẽ Appianum lib. 2. eiusdem operis, & Augustus apud illum ipsum in Illyrico, & Antonius apud eundem in Parthico, & Plutarchum in uita ipsius Antonij, & Frontinũ quo loco suprà citauimus, ubi alios quoque memorat qui idem fecerunt. L. Appianus apud Cornelium Tacitum lib. 3. At Scipio ex principibus factionis, qui in obsidione urbis, cui Loces nomẽ erat, parere illi recusarent, cùm eos in medium sortitus esset, tres duntaxat mali authores supplicio affecit, ut tradit Appianus in Lybico.

5 Stoicorum Romanorum princeps Anneus Seneca, lib. 2. De ira, In singulos (inquit) seueritas imperatoris distinguitur: At necessaria uenia est, ubi totus desæuit exercitus. Plutarchus in Scipione Aphricano scribit, quòd Scipione ipso ægrotante, cùm esset orta inter milites magna seditio, rem ipsam Scipio ad consilium retulit, cuius maior pars in eos à quibus initium tumultus ortũ erat, animaduertẽdũ, & reliquis ignoscendũ

censuit. Sic enim fieri posse, ut pœna ad paucos, exemplum ad multos perueniret. Idem in Crasso author est, Crassum ipsum dum bellum aduersus Spartacum gereret, ex his qui fugam ceperant, quingentos fugæ authores in quinquaginta decurias fuisse partitū: inde ex earum qualibet unum sorte delegisse, quem in totius exercitus oculis ultimo affecit supplicio: peruetustum sanè (ut ille subdit) Romanorū puniendi morem reuocās. Apud Aegesippum lib. 5. capi. quinto, Titus Imperator dicit animaduersionem in singulos usque ad factū pro promoueri debere: in multitudinem uerbotenus: nam usque ad pœnam istam, usque ad correptionem. Quod & idem retulit Iosephus lib. 6. de bello Iudaico c. 4. inquiens. Namque unius hominis animaduersionem usque ad factum promouendam putabat: multitudinis uerò usque ad ueniam. Idem Aegesippus eo. lib. 5. c. 25. Impediuit hoc (ait) uindictæ seueritatem, quia innumeri reperti sunt tanto furori obnoxii. ideòque Titus qui uallare circunfuso exercitu Syros & Arabes proposuerat, contemplatione multitudinis reuocauit sententiam. cuius etiam rei meminit Iosephus libro. quem suprà citauimus, c. 18. Sed & Vegetius de re militari idem tradit.

6 Plato ille Philosophiæ & legum peritissimus, à quo maxima pars legum Græcanicarum manauit, unde & Romanæ ex maxima etiam parte deriuarunt, si Liuius lib. 3. & Pompeius noster in leg. 2. ff. de orig. iur. uerum scripserunt, Plato (inquam) lib. ulti. de Legibus, Si plures (ait) ex ciuitate, proprio consilio, sine authoritate communi pacem inierint, aut bellum mouerint, huius rei authores tantùm morte puniri iussit, nulla aliorum mentione facta, tanquam impunè id sint laturi.

7 Id tamen multifariàm intelligēdum est. Primùm uidelicet ut procedat, nisi ipsa multitudo uellet delictū, quasi ex authoritate defendere. quo casu non esset ipsi multitudini quoquo modo parcendum: ca. 1. ante fin. &

& ibi glos. in uerbo, recidenda, de pœn. disti. 6. & etiam uoluit glo, in d. c. quoties. Et ut alibi scribitur, seuerius plectendus est, qui sua nititur crimina authoritate defendere c. plurimos. & c. quia aliquanti. 82. dist. & capi. prædicator. 16. q. 1. & c. inter dilectos. de exces. prælat. ubi dicit ita uoluisse Inn. in c. nisi cùm pridem. colu. pe. in glo. distinguendi. de renunt.

8 Intellige secundò, ut sit seueritas detrahenda à multitudine delinquentium, non autem à præcipuis, primisque facinoris authoribus, qui debēt puniri pro suo ipsorum delicto, & aliorū, ut cæteri metu deterreatur. l. quoniam. C. ad leg. Iul. de ui pub. & in d. le. fine uersi. prioribus eius militiæ. C. de exac. & execu. lib. 12. & ibi no. Lucas Pen. col. 2. in fi. uersi. & no. ex hac lege. ubi late prosequitur, & comprobat (ibi uide alios) & d. l. latores. de cler. excom. mini. ubi & hoc no. Panor. in 3. not. & ita uoluit per illum text. Inno. in d. c. sanè. de tempo. ordi. & Panor. in capite clericos. per text. ibi de cohab. cler. & muli. & Bald. in sua Margarita, in uerbo. multitudo. & consil. 367. uenerabilis in Christo pater. col. 2. lib. 3.

9 Apud Thucydidem libro belli Pelopōnesiaci 3. Cùm Mitylenei aliquando ab Atheniensibus defecissent, præcipuos defectionis authores tantùm Athenienses morte mulctarunt: in cæteros nihil est animaduersum. Arrianus item li. 7. de gestis Alexandri, scriptum reliquit, quòd cùm Macedones aliquando seditionem fecissent sese militiæ sacramento absolui petentes, Alexander seditionis tantùm authores numero tredecim, aliis impunitis, interfici iussit. quod & Cursius lib. 9. memoriæ prodidit. Liuius quoque 4. dec. ad. lib. 3 scribit M. Acilium prætorem oppressa coniuratione seruorum, quæ infestam Hetruriam fecerat, principes coniurationis crucibus affixisse, alios dominis restituisse. Et iterum eiusdē deca. lib. 8. recenset. quòd cùm militum magna multido authoribus Albio Galeno, & Atrio Vmbro seditio-

nem fecissent, eos Scipio longa & eleganti oratione co ercuit, quam his uerbis tandem conclusit: Itaque, quod ad uos uniuersos attinet, si erroris pœnitet, satis superque pœnarum habeo. Albius Galenus & Artius Vmber, & cæteri nefariæ seditionis authores sanguine luent, quod admiserunt. uobis supplicij eorum spectaculum, non modò non acerbũ, sed lætum etiam, si sana mens rediit, debet esse. Et id quoq; uidere est ex alijs quæ scri psimus suprà, nu. 4.

10 Intellige tertiò procedere in his casibus in quibus habet locum dispensationis remedium: alioquin si locũ habere non posit, non est aliquid à seueritate canonica detrahendum, propter multitudinem: ut putà in matrimonio, secundùm text. in c. ex parte. de transac. & ita per illum tex. dicit glo. in dic. capite comessationes. quadragesimaquarta. di. & sequitur Feli. in capit. dilecte in Christo. col. 5. uersi. quod autem de excommuni catione. de except.

11 Intellige quartò eo modo, quo suprà de consuetudi ne iniqua diximus capite 42 ut uidelicet multitudo delinquentium excusetur à pœna temporali, non tamen à crimine, & pœna diuini iudicij. ut scribit uir iuris diuini, & canonici peritissimus Anto. Flor. in 2. parte 3. partis principalis, tit. 30, cap. 1. Pro quo tex. est elegans in c. multi in fi. 2. q. 2. cum dicitur, Nec gaudeant, quia plures inueniant sibi similes. Nam propterea non minùs ardebunt, quia cum multis ardebunt. & d. ca. flagitia, in illis uerbis. Quæ si gentes omnes facerent, eodem criminis reatu tenerentur. idque not. glossa. quòd ratione multitudinis non excusetur quis à culpa.

12 Hinc illud Hieronymi ad Ausinum, Peccantiũ multitudo non parit errori patrocinium. Et ad Occeanũ, Sic unum tuere, ut plures accusare uidearis: & quem ratione non posis, societate peccantium defendas. Et alibi scribens in quendam iuuenem qui uirginem corruperat: Nec tibi (ait) de multitudine peccantium blã-

dia-

diaris, & dicas, Hoc solus nō egi, multos habeo socios. Sed recogita quòd multitudo sociorum impunitatem nō facit criminum: & in Sodoma & Gomorrha & in totis quinque ciuitatibus innumerabiles utique habitabant. Sed ecce omnes pariter qui libidinosè corpora sua tractauerunt, imbribus igneis conflagrati sunt. Solus autem Loth de illo ineuitabili incendio effugit, quia ab illa turpitudine se præstiterat alienum.

13 Intellige quintò hoc non procedere in maximis grauissimísque delictis, ut uoluit Domi. in c. denique. di. 4 per c. flagitia. 32. q. 7. & latè Lucas Pen. in d. l. siue. C. de exac. & execu. li. 12. & Fely. in d. c. dilecte in Christo. col. 5. uersicu. quod autem. de excep & in c. dilectus. huius initij 2. col. 1. de simo. ubi & idem uidetur uoluisse Panor. post Bar. in l. ex facta. §. ul. ff. de pœn. Et ad hoc referri potest, quod ex sententia Hieronymi dictum est, in præcedenti cap. de Sodoma & Gomorrha: illic enim erat grauissimum & nefandissimum peccatum de quo etiam loquitur d. capit. flagitia. Huc quoque quadrat, quod exodi 32. Moyses propter peccatum idolatriæ occidi præcepit uiginti duo milia hominum. Quod uir ille iustissimus nunquam præcepisset, nisi iustum fuisset peccātem multitudinem humano iudicio condemnari.

14 Intellige sextò, ut aliqui contendunt, secundùm caput præcedens, ut uidelicet tunc multitudo mitiùs puniatur cùm timetur scandalum, non aliàs, ut uoluit gl. in d. c. comessationes. & in d. c. quotiens. & in d. c. 1. in uerbo. recedenda, de pœn. di 6. & in d. ca. latores. & ibi Panor. Sed certè ego in ea sum sententia, uel citra periculum scandali, ut cum multitudine sit clementiùs agendum, ea ratione motus, quòd iura de ea re loquentia, magis causantur quòd in punitione multitudinis strages multorum iaceat, q̄ quòd scandali periculū timeatur, ut omnibus uidere licet. In qua plane sentētia

eſt & glo.in c.denique ſacerdotes. 4. diſt.in uerbo,uenia.dum ab altero alterum diſtinguens,dicit ignoſcẽdum eſſe propter multitudinem,uel ſcandalum. Suſtinenda enim eſſe crimina ratione ſcandali & ratione multitudinis.& pro utroque iura ſeparatim aduocat.

15 Intellige ſeptimo,ut hoc non procedat, cùm multitudo religioſorum deliquit, faciendo contra uotũ aut obſeruantiam monachalẽ,ut no.uoluerunt Ven.Gof. & Hoſti.in c.ea quæ,per illum text.in uerbo, in parcendo.de ſta.mo.Fely.& ſequitur Archi.in d.c.ut cõſtituer etur.50.diſti.dicens huius eſſe rationem , quia ex quo ueniunt contra obſeruantiã religionis, non poteſt ſuperior contra illam diſpenſare.ca.cùm ad monaſteriũ. in fi.de ſtat.mona.ſequitur quoque Domi. in d.cap.comeſſationes.in fi.& Fely.in d.c.dilecte in Chriſto.de except.&in d.c.dilectus.huius initij 2.colum.1.uerſicul.3. de ſimo.ubi.hoc dicit ſing. Sed certè iſta limitatio ſecundum rationem Archi.dependet ex 4. limitatione ſuprà.

CAVSA QVADRAGESIMAOCTAVA.

SVMMAE.

1 *Pœna minuenda , cùm eius,qui deliquit,conditione conſiderata,alij ad meliorem frugem trahantur.*

2 *Pœna ſcelerum non modo delinquentem ipſum reſpicit , ſed & cæteros omneis.*

QVADRA-

1 QVadragesimooctauo Cùm eius, qui deliquit, considerata conditione alij ad frugem melioris uitę faciliùs traherentur, si pœna minuatur, est ob id certè minuenda, arg. c.ult.de his qui fil.sunt leg. & c.ul.de diuor. & c.conuenientibus.1.q.7. (uide ea loca) & ita per illa iura suprà allegata uoluit Lucas Pen.in l.1.col.13.uer.igitur iudex.C.de desert.li.12. & in l.si apparitor.col.9.uersi.magis illud. C.de cohor.lib.12.

2 Et ad hoc certè facit, quòd pœna scelerum non modò ipsum delinquentem respicit, sed & cæteros omnes: ut illi uidelicet à criminibus formidine pœnæ deterreantur, ut latiùs dicam infrà: imò uerò causa quæ cæteros respicit, eò magis uidetur consideranda, quàm quæ delinquentem solùm concernit, quò latiùs patet. ergo si impunitas aut pœnæ diminutio alijs est profutura, quàm pœna, consequens est, ut potiùs eo casu impunitum crimen relinqui debeat, aut certè pœna minui, quàm omnino delinquentem puniri.

CAVSA QVADRAGESIMANONA.

SVMMAE.

1 *Pœna aut remittitur, aut certè minuitur propter deliquentis, aut etiam maiorum & proximorum ipsius merita, beneficiaq; in Remp. collata.*

2

Et quomodo id sit accipiendum. nu. 13. & 47.

2 *Leges, pœna afficiendos esse delinquentes, non præmijs, quomodo sint accipienda.*

3 *Deprecatio, quid. Et quando ei sit locus nu. 11.*

4 *Marcus Aquilius a Romanis iudicio soluitur, quòd cum fugitiuis fugitiuus bellum fortiter gesserit, multis alioqui criminibus testimonijsq; conuictus.*

5 *Marcus Horatius populi Romani iudicio absoluitur, uirtutis admiratione potiùs, quàm iure causæ.*

6 *Virtutis admiratio facit, ut delicta aut remittantur, aut certè minuantur.*

7 *Darius Sandocem ad crucem adigit.*

8 *Jonathas populi precibus liberatur à morte.*

9 *Statutorum prouisiones generales recipiunt tacitas exceptiones, ob casus emergentes*

10 *Merita maiorum, ad posteriores transeunt.*

12 *Appius cùm in uincula ducitur, maiorum merita in Rep. commemorat.*

14 *Manlius Capitolinus ob affectatum regnum è saxo Tarpeio præcipitatur, etiam post multa in Rempublicã merita.*

15 *Tyrannidis affectatores morte mulctarunt Romani.*

16 *Leges etiam transgredi licitum ob sceleris grauitatem & atrocitatem & nu. 20. 26.*

17 *Pœna crescere debet ob facinoris immanitatem.*

18 *L. diuus. ff. de fals. ut sit accipienda.*

19 *Leges transgredi, an liceat superiore inconsulto.*

21 *Appellationem tollit sceleris magnitudo. Limi. nu. 22. & de crimine læsæ maiest.*

23 *Sceleris atrocitas facit, ut prohibiti accusare, accusent.*

24 *Crimen proprium confitentem neminem esse super aliena cõscientia scrutandum*

Fallit propter sceleris immanitatem.

26 *Testem aliàs non idoneum, admitti propter sceleris acerbitatem, ut sit accipiendum.*

27 *Tor*

27 *Tortura potest etiam adhiberi diebus paschalibus, propter criminis immanitatem.*

28 *Clericus punitur à iudice seculari, propter sceleris grauitatē*

29 *Sententia mandatur executioni ob criminis atrocitatem, intra tempus decem dierum concessum ad appellandum.*

30 *Aduocatus denegatur accusato in grauibus delictis.*

31 *Sententia criminalis in grauib. delictis executioni mandatur diebus etiam feriatis.*

32 *Delicti enormitas facit, ut liceat alteri alterum è medio tollere.*

33 *Delicti grauitas facit, ut priuato liceat sine mandato iudicis aliquem capere.*

34 *Accusator nō probans, in grauibus delictis non dicitur calumniari*

35 *Infamatus ob sceleris grauitatē à beneficio suspendi potest, quoadse canonicè purgauerit.*

36 *Clericus degradatur, & curiæ seculari traditur in enormibus delictis. & nu. 37.*

38 *Ecclesia plures pœnas imponit uni delicto, quando delicti grauitas adest.*

39 *Animal etiam brutum puniri ob sceleris immanitatem.*

40 *Furiosus quando immane est scelus, capite punitur, ex crimine ante furorem commisso.*

41 *Actori quandoq; defertur iuramentum propter summam sceleris immanitatem.*

42 *Corpus suspensi traditur feris deuorandum in delictis immanibus.*

43 *Crimen morte delinquentis, non tollitur in enormibus.*

44 *Sceleris immanitas facit, ut quis aliquando ad bestias condemnetur.*

45 *Infantes & furiosi & alij non culpabiles pro aliorum delictis puniuntur, propter criminis atrocitatem.*

46 *Nobiles etiam suspenduntur, ob criminis immanitatem.*

1 QVADRAGESIMONONO, Propter delinquētis aut etiam maiorū aut proximorum ipsius merita beneficiáq; in Remp. collata, ei parcitur: ut de primo scilicet ipsius delinquentis meritis ac beneficiis est tex. not. in l. 2. § posteà cum Appius. ff. de orig. iur. ubi cum Flauius scriba librū legum Appio surripuisset, eúmque populo tradidisset, non solùm non punitùs fuit, quòd surripuerat, sed & premium ob id quod populo Rom. tradiderat, consequutus est. Et ibi gloss. notat aliquem ex dolo præmiū consequi. Et text. quoque æquè celebris in l. non omnes. §. ulti ff. de re milit. ubi scribitur ei esse parcendum, qui transfugit, & posteà multos latrones deprehendit, transfugásque demonstrauit. & illos text. ut notab. citat Ro. con. 310. in casu propositæ consultationis. col. 4. uersiculo ceterùm uidemus. & seq. & per d. §. posteà, dicit quòd ubi ex delicto alicuius quicquā utile Reipu. obuēerit, nō solùm pœna remitti, sed & ipse delinquēs remunerari potest, licet aliàs delinquentes egestate debeant laborare. l. bona fides. ff. deposi.

2 Alibi autem idem Rom in rep. l. si uerò. §. de uiro. in 48. sal. ff. sol. matri. per illos ipsos text. limitat leges generaliter dicentes, pœnis afficiendos esse delinquētes, non præmiis, ut uidelicet non extendantur ad casum, quo quid utile pro Rep. egerint: quia tūc in remunerationem poterit superior eis dare impunitatem, eósque multis donare premiis. Et ita etiam illos tex. ponderat Barb. con. 11. illud afferam. co. 4. uersi. ubi quis remuneratur. li. 2. & consi. 26. sapienter scripsit. co. pe. eo. lib. 2. Et postremum quoque ad hoc annotat Raph. Fulgo. con. 124. præsuppositis statutis. col. ult. ubi & in id allegat tex. in l. quinque summates. C. de Decur. lib. 10. qui tamen nihil mihi uidetur facere. Illum quoque text. in d. leg. non omnes, ad hoc annotant ipse Roma. singu. 538. nullus nisi princeps, atque ex eo pulchrum casum de-

decidit,& Alex.consili.19.circa primum,ad fi.lib 7.ubi & ad hoc allegat le.si quis in graui.§.is quoq;.ff.de SC. Syllan. Annotat quoque & illum text.in d.l. non omnes. Socie.aut quisquis est,in tractatu fallentiarum,in reg.229.cuius est prin.lex generaliter loquens,uersi.fallit ratione beneficij.Sed tu præter illos text. ad alios id quoque(si non oscitanter inspiciantur)probantes scilicet in le.1.ad fin.ibi, ob merita indulsit. ff. de consti. princi. & similem in. §. sed & quod princi uerb. planè ex iis,Insti.de iur.nat.ubi gloss.in uerbo, ob meritum, Ioannes Plat. & Angel. Are. ita cum text. intelligunt.

3 In quam sententiam locus est apud Oratores,quam Deprecationem uocāt,de qua Tullius lib. ueteris Rhetoricæ, 2. Deprecatio est (inquit) in qua non defensio facti,sed ignoscendi postulatio cōtinetur. Et paulò infrà,huius rei exemplum subiicit, ut si pro aliquo claro aut forti uiro,cuius in Remp.multa sint beneficia, dicere posses,&c. Et ipsemet Tullius & alij, quos tibi cita bo inferiùs,nu.11. incipi.cuius rei quoque. & rursùs in 51.causa.nu.24.incip.huc quoque. Et hoc quidem genere deprecationis utitur ipse Tullius in oratione pro Annio Milone in ipso propè exordio,deprecās ut Clodij interitus Miloni propter multa illius præclara in Remp.merita condonentur.

4 Idem in oratione pro Lucio Flacco refert Marcum Aquilium multis auaritiæ criminibus testimoniisque conuictum , quia cum fugitiuis tum fugitiuus fortiter bellum gesserit, à Romanis iudicio liberatū. Cuius etiam rei meminit idem Tullius in 7.eadémque ultima actione in C. Verrem.statim post prin.& in li.2. de Oratore.Et eius authoritate Florus Epitome Liuij libro 70. in prin. Addit autem Cicero in ea oratione pro Flacco, se cousulem, Cn.Pisonem defendisse, qui quia consul fortis constánsque fuerat, incolumis est Resp. reseruatus. refértque alios ob id ipsum quoque absolutos. &

& paulò pôst, Semper (ait) graues & sapientes iudices in rebus iudicandis, quid utilitas ciuitatis, quid communis salus, quid Reipub. tempora poscerent, cogitauerunt.

Ipse autem Liuius 1. Decad. li. 1. tradidit M. Horatiū qui paulò antè imperium Po. Ro. aduersus uirtute peperisset sua, ut qui tergeminos Curiatios interemerat, sororémque suam dum rediret à uictoria obuiam sibi factam mortem unius ex Curiatiis, cui desponsata fuerat, flentem, gladio transuerberauit (siue transfegit) à Pop. Ro. absolutum fuisse, magis admiratione uirtutis, quàm iure causæ: ut tamen cædes manifesta aliquo piaculo lueretur, imperatum patri Horatij, ut filium expiaret pecunia publica. Quam historiam etiam conscripsit Aristides Milesius in libro Italicarum rerum, & Dionysius Halicarnasseus libr. 3. & Cicero in illa oratione pro Milone, Valerius Maximus lib. 6. c. 3. & iterū lib. 8. c. 1. & Aristides Milesius in lib. rerū Italicarum, & ex eo Plutarchus in Paralellis. c. 1. ubi & testimonio Demarati rerū Arcadicarum lib. 2. eandem quoque refert historiā contigisse apud Tegeatas, & Festus Pompeius, quo loco de Sororio tigillo loquitur.

6 Sed & aliam historiam, ad hanc rem maximè pertinētem refert ipse Plutarchus in Fabij Maximi uita, & Apophtehmatis eiusdem, quòd cùm miles quidā Lucanus apud Nonum Fabium esset accusatus quòd mulieris amore, noctu sępe in castris uagaretur, alioquin uerò mirabili armorum uirtute uir esse narraretur, mulierem quam ille miles deperibat, deprehendi eo clam iussit, & ad se duci: & accersito homine, quòd præter legem (inquit) per noctes haud me latuit, ac ne priùs quidem latuerat, quòd probitati studeres: quare fortiter tuis ac rectè factis errata condonantur. At posthac nobiscum eris, habeo enim sponsorem. & adductam muliercul ā ei commendauit, ac tradidit. id quod etiam recensuit Plinius, siue is est Suetonius, ut alij contendunt, siue Cor-

nelius Nepos,ut alij existimãt,in libro de uiris illustribus,quo loco de Fabio Maximo scribit,& Valerius Maximus lib.7.c.3.

7 Sed & huc quoq; pertinet alia historia ab Herodoto relata,in Polymnia,qui liber est 7. Darium,illum primum Persarum regem, Sandocem Aeolidis præfectum ob hanc causam cruce affecisse,quòd cùm è regiis iudicibus esset, iniquam sententiam ob pecuniam tulisset: sed eius in cruce suspensi Darius reputans plura peccatis esse beneficia in domũ regiam collata,hoc reperiens agnoscénsque properantiùs se,quàm prudentiùs egisse, hominem soluit.

8 Et id quoque exemplo diuinorum Bibliorum comprobare possumus.Ionathas enim Esau regis filius contra ipsius regis edictum fauum mellis ante uesperum comederat: tamen quia illa ipsa die Philistheos deuicerat, salutémque in Israel fecerat, piis populi precibus liberatus est à morte edicto regis proposita, sicuti scribitur 1. Reg.c.14. & repetitur in decretis canonicis 22.quæst.2.§.ul. Et hoc quidem ad hoc nostrũ propositum annotauit Io.Ligna.in tractatu de bello,capite 29.

9 Adstipulatur & præcedentibus quod scienter ex facto respondit Bald consi.58. item prouiderunt,& ordinauerunt.lib.2.quòd prouisiones generales statutorũ recipiunt tacitas exceptiones, propter casus emergentes,in quibus oportet specialiter prouideri.unde suadẽte causa speciali cessat prouisio generalis.Hic est, quòd propter singularia merita singularis fit prouisio, quæ secundum generalia statuta non posset fieri, per d.c.si quis in graui.§.is quoque.qui legitur cum.§.utrum.ff. de SC.Syll.ubi dicit not.Bar.quòd si est prohibitũ forẽ si acquirere possessionem in ciuitate, tamen propter singulare meritum,ut quia multùm operatus est in recuperatione alicuius castri,potest hoc ei concedi. Et hæc quidem Bald.ubi suprà:qui ad hoc dicit facere d.l. Aquilius,& l.si pater,ff. de donat.

30 Quod autem in principio de maiorum meritis & beneficiis, ut prosint ad dimittendam, aut certe leniendam pœnam delinquentis, ex hoc satis probatur, quòd maiorum merita ad posteriores transeunt. ut pulchrè uoluit Bald. consi. 355. præmittendum est. col. 2. uersic. quid igitur. lib. 1. quem refert & sequitur Soci. consi. 84 accuratissimè. col. 3. uersic. ex quibus in propositio. l. 3. Et hoc quidem uerissimum. Nam & nostris legibus filij remunerantur ex parentum meritis, ut uidere licet ex l. nemini. uersicul. filios autem. & l. petitionem, uersicul. filiis scriberet. C. de aduo. diuersi. iudicior. & l. iubemus, uersiculo, & filio. C. de aduo. diuer. iudicum. quas leges in id citat Roma. con. 29. in causa maioris.

31 Cuius rei quoque locus est apud Oratores. Nam & Tull. lib. 2. de Inuentione, ubi de deprecatione differit, Oportebit (inquit) omni, qui sibi ut ignoscatur postulabit, cōmemorare, si qua sua poterit beneficia. Et paulò pòst: Deinde maiorum suorum beneficia, si qua extabunt, proferre. Hincque marius apud Sallustium in Iugurtha: Ad hoc alij si deliquere, uetus nobilitas, maiorum facta fortia præsidio adsunt. Quintilianus lib. 6. c. 1. Periclitantem commendat dignitas, & studia fortia, & susceptæ bello cicatrices, & nobilitas, & merita maiorum. Hinc apud Liuium 1. decad. libr. 2. Appius cùm in uincula duceretur, maiorum merita in Rempu. collata commemorabat, ut pœnam deprecaretur.

32 Súntque eius rei exempla. Nam Berenice, aliis Pherenice dicta, cognomento Callipatera, cùm uirum habitu mentita ludis mulieribus interdictis interfuisset, ubi Pisithodum filium coronatū uidit, meritis tamen suorum absoluta est, cùm alias secundum legem ex Typeo præurupto monte præcipitarentur, quæ id fecisse essent deprehensę. authores Pausanias lib. 5. & Aelianus de uaria historia libr. 2. capite 7. Liuius 1. decad. libro. 4. scribit M. Posthumium, Tribunum, ob rem malè ab eo gestam, decem millibus æris grauis fuisse damnatum. uerùm

rùm posteà ab omnibus tribubus fuisse absolutum ob memoriam Connati patris, uenerabilis uiri & iam exactæ ætatis. Sed & Tacitus lib. 2. refert Plautio Laterano mortem quam ex sceleribus meruerat, fuisse remissam ob patrui egregium meritum.

13 Illud tamen quod diximus de pœna remittenda, aut minuanda propter delinquentis aut maiorum in Rẽp. merita, intelligendum arbitror, nisi quis atrocissimum grauissimúmque in ipsam Rempub. facinus commiserit: nihilò enim magis sua ipsius merita, & beneficia à punitione huiusmodi tam scelesti facinoris uindicare censuerim, quàm olim uindicarint Sp. Cassium, quem affectatæ tyrãnidis conuictum, nulla rerum gestarum, & honorum promeritorũ ratione habita, populus Romanus capite mulctauit, ut scribit Dionysius Halicarnasseus Antiquitatum Romanarum lib. 8. & lib. 10. In oratione Siccij Dentati. ubi refert illum ter consulem, bis triumphantem, tot honoribus, tot rebus domi forísque gestis insignem, & nemini ætate sua secundum, ob tyrannidem de rupe datum præcipitem. De qua etiã Liuius 1. decad. lib. 2.

Atque etiam Manlium ob defensum Capitolium,
14 Capitolinum dictum: qui etsi sexdecim annorum suolũtarium militem pro Repub. se obtulisset, triginta septem militaribus donis à suis ducibus ornatus, uigintitres cicatrices in pectore habuisse, capta urbe author in Capitolium fugiendi quadam nocte clangore anseris excitatus, Gallos ascendentes deiecisset, Patronus à ciuibus appellatus, & farre donatus fuisset, donũ etiã in Capitolio publicè accepisset: tamẽ quoniam regnũ affectare, & ita libertatẽ Reip. opprimere conuictus est, nulla suorũ in Rẽp. meritorũ ratione habita, ex sentẽtia Ro. è saxo Tarpeio præcipitatus est, domus illius diruta, & bona publicata: in eiúsque notam factum senatusconsultum, ne cui de Manlia gente Marco cognomẽ esset. Cuius rei testes sunt locupletissimi Liuius 1. decad, li. 6,

Val.Maximus li.item 6.c.3.Plinius (aut quisquis is est) in lib.De uiris illustribus,& Plutarchus in uita Camilli

25 De qua re & aliis multis similibus loquens Porcius Latro,orator clarissimus, in eleganti illa declamatione in Catilinam:Rectè (inquit) maiores nostri summis laudibus efferendi sunt qui Sp.Melium, qui Gracchos,qui Manlium Capitolinum,qui Drusum,qui Saturninum,fortissimos homines & Reipublicæ sæpenumero non mediocriter opitulatos, quòd deuenissent in affectatę tyrannidis suspicionem,morte mulctãdos esse putauerunt.Nec Sp.Melium fauor amplissimus ciuitatis,nec Gracchos aui sui amplissimi uiri memoria, nec Manlio celeberrima gloria Capitolij liberati, nec Druso sanctissimi sui penates,nec Saturnino ius sacrosanctæ dignitatis auxiliata est.Hæc ille.Cui adde quãtum ad Spuriũ Meliũ,Liuium 1.decad.lib.4.Et bene facit quod in simili scribit Cępola cautel.3.incip.propter maximam.de quo dicemus infrà,in seq.causa.nu.2.

26 Neque id quidem mirum uideri debet, cùm & aliàs ex Inno.sententia propter sceleris immanitatem, atrocitatem,grauitatem,licitum sit leges transgredi. Ita enim passim allegatur ipse Inno.in c.1.de constit.ubi dicit,quòd iudices possunt ratione casuum emergentiũ leges transgredi,& pœnas ordinarias augere.quẽ sequit Hosti.ibi & Specul.dũ ad illũ in ea re simpliciter remittit,in ti.de cõsti. §.1.in fi.& Archi.in c.qui bona.col.7. uers.itẽ causa cognita.17.q.1.& Bal.sæpe,uidelicet in l. obseruare.§.proficisci.in 11.q.ff.de offi.proc. & in l.qd ergo.§.pœna grauior.co.4.ff.de his qui no.infa.& in l. si quis filio exhæredato.§.hi autẽ omnes.in fi.ff.de iniust.testa.& in l.1.C.de precib.imper.offer.& in l.1.col. 5.C.qui accus.nõ poss.& l.&si seuerior.co.2.uer.2.op.& ibi etiã Saly.C.ex quib.cau.infa.irro.& idẽ Bald. in l.1. in fin.C.de iur calum.& in authent.hodie, ubi & Saly. C.de iudi.& in authẽ.sed nouo iure.col.1.C. de ser.fugi.in quibus duobus postremis locis hoc intelligit solũ

pro-

procedere in maioribus magistratibus,ut hoc obiter re censeam:& idem Bald.in rubri.extrà de constit.& in c. 2.in fi.de re iudi.ubi dicit, quòd hoc uerbum multum defendit assessores,qui pro bono publico quęlibet stastatuta trãsgrediuntur. & in c.1.tit.qualiter olim feud. alie.poss.& in c.1.§.iuria.in prin.tit.de pact. iura. fir. & in cap.1.tit.in quib.cauf feud admit.& consi.152.plura tanguntur,circa medium,lib.1.& consi.364.quia quęstio ista.col.1.lib.3.& consi.443.Cechus confecit uenenum.col.2.eod.lib.3.& Angel.in l.quod sit nolit.§.qui assidua.ff.de ædi.edict.Panor.in c.super his.colum.penulti.de accusa. dum etiam simpliciter remittit ad Innoc.in d.c.1.Ioan.Ana.in c.2.de adulte.& in c.ulti. de furt.Ioan.Plat.in l.omnes.col.2,C.de dela.lib.10.Ro. consi.429. considero in proposita consultatione. col. 1.& Alex.cons.61 plura concurrere uidētur.col.3.uers. accedit quia inquit.li.1.& consi.41.habita super pręteritis.columna 3.uersic.accedit.quia ut inquit lib.2. Ang. Are.in §.1.Insti.ui.bo.rap.& in §.ex maleficiis.col.3.Instit.de actio.& in tracta. maleficiorũ. in uerbo,& uestẽ cœlestem abstulit.col. 4.& Cępol.in repet.l.si fugitiui. colum.13.in paruis.C.de ser. fugi. & Barb.in repe. cap. Raynaldus. colum. 17.uersicu. limita etiam prædicta. de testa,ubi hoc dictum Inno.reputat sing. & in rub.de rescript.in cle.colum.6.& consilio 47.scribitur præclarè apud Ecclesiast.col.11.uersicu. & cùm dicitur libr.1. ubi & illud dictum dicit esse singu. & elegans. & consi. 64.scribitur libro Hester.columna secunda,eod.lib.1. ubi item facit singu.& consi. ulti.col 9.lib.2. & consil. 8.ubi Christus.col. pen.lib. 3. & Fely.in cap.qualiter & quando.eius initij.2.§.ad corrigendos.col.7.uersi.sed pulchre dubitari.de accusa.ubi & hoc dicit sing.& in c. ita quorundam,post prin.de Iudæis. & nouissime Mattæus Afflict. in constitutione Siciliæ incipi. Castellanus.col.ulti.& in consti. cuius est initium, Pattereno- rum.col.antepe.& Hippo.Marsil.in repet.l.ulti.col.73.

& seq. C. de proba. & in l. 1. colum. 7. uersi. sed prædicta
17 possent. ff. de sicar. ubi & hoc dicit not.

Sed Roma. sibi contrarius in repe. l. si uerò. §. de uiro. in 46. fal. ff. sol matri. posteaquàm hoc dictum Innoc. allegauit, dicitque pro eo posse allegari text. optimum in l. ul. uers. nec tamen ad huiusmodi. C. de mod. mulc. & alium quoque tex. meliorem in c. felicis. §. cæterùm. de pœn. lib. 6. ubi expressè dicitur, quòd propter immanitatem criminis debet pœna crescere. Cui est & alius text. similis, licet non alleget, in § hoc autem. 33. q. 2. Tandem tamen ipse Roma. hoc dictum reprehendit, per text. quem dicit singu. in l. diuus, eius initij 2, ff. de fals. secundùm intellectum communem. & gloss. in uerbo, non possint, ubi ad hoc ut pæna augeatur propter sceleris atrocitatem, consulendus est superior: nec id potest iudex facere propria authoritate, inconsulto principe. Et secundum hoc, ut dicit, debent intelligi iura allegata pro sententia Inno. Quod dictum pro singu. reassumit Iason, aut quisquis is fuit in d. §. ex maleficiis. col. 2, uersi. accedat quod sing. Insti. de actio. ubi tamen dicit esse diligenter considerandum circa illum tex. d. l. diuus. quia peregrinus est, nec ei uidetur urgenter probare dictum Roma. Sed & idem uoluit ipse Roma. in suis sing. & hoc sequitur, & dicit esse uerius, Cæpol. in d. authent. sed nouo iure. col. 21. in paruis, uersi. præterea dicit, & Fely. in d. c. 1. col. 17. uersi. nihilominus. Ludo. de constit. & Hippol. in sing. 244. incipi. tu scis illud.

18 Verùm text. in d. l. diuus. uel refragante ipso Hippol. parum facit, sicuti iam ex sententia Iaso. diximus. ad dictum Roman. nam ille text. loquitur in eo, qui habebat iurisdictionem limitatam, & casus de quo ibi agebatur iurisdictionem ipsius excedebat, sicuti dicit glo. ibi. & Barb. in d. c. 1. de consti. & post eum Philip. Deci. in 2. lect. colum. ult. ubi dicit, quòd pro dicto Rom. est melior tex. in l. 1. §. fi. ff. de quæstio.

19 Ipse

19 Ipse tamen Barb. in rub. C. qui admit. char. 6. colum. 2. uersi item dico in hac re distinguit, ex mente ipsius, eo tamen tacito: An uidelicet de facili posit recurri ad superiorem, & consulendus est superior, per d. l. diuus. aliàs potest iudex eo inconsulto in nostro casu leges transgredi, secundùm Inno. sententiam. & hanc distinctionem sequitur Philip. Deci. in rub. col. 1. & dicit facere bonum tex in l. ad bestias. ff. de pœn. & in d. l. 1. §. ulti. & quod ibi uoluit Barto. ff. de quæstio. subiungitque eandem distinctionem in c. si quis contra. de for. compet. & in c. dilecti. eius initij 2. de appel. ubi & ipse Deci. eius rei affert concord. Et idem uidetur noluisse Felyn. in d. c. 1. in 7. fal. ante fin de consti. Quibus adde quod in simili no. Panor. in c. ult. col 3. uersic. omnia prædicta. de eccle. ædi. & quæ ibi allegat.

20 Sed quocunque hoc modo se habeat, illud certum est, multa contra huiusmodi immania flagitia à legibus esse introducta cōtra cōmunes iuris regulas. Imprimis tex. est in eam sententiā. in d. l. 1. C. de preci. imper. offer. ubi seruus alioquin incapax admittitur ad supplicandum, & impetrandum rescriptum, propter sceleris grauitatem & ex eo not. Bald. in 2. not. quòd propter enormitatem delicti non concedenda conceduntur.

21 Secundò in eam sententiam text. est in d. l si quis filio exhæredato. §. hi autem omnes. ff. de iniust. testa. ubi sceleris magnitudo tollit appellationem: nec propter eam suspenditur executio sententiæ. Et per illum text. not. Bald. in d. l. 1. ad fi. C. de iura. calum. quòd in delictis enormibus, licet interdum legem transgredi. Illi autem text. similis est in l. constitutiones. ff. de appel. quem ad hoc facit singu. Gaspar. Val. in rep. l. imperiū. col. 58. uersi. ultra istam doctrinam. ff. de iurisdict. omni. iudic. Alius quoq; in l. 2. C. quo. ap. non reci. ubi ad hoc illum tex. ponderat Bal. & Saly. & alius in l. 1. C. de fal. mo. quem etiam ad hoc not. Felyn. in c. sicut. de simo & alius denique in c. ut inquisitionis. de hęret. li. 6.

22 Verùm Fran. Are. uir emunctiſsimæ naris in l. P. antonius. §. rei perduellionis. in prin. ff. de acqui. hære. hinc occaſione ſumpta, quòd glo. ibi ſentit, quòd condemnatus leſæ maieſtatis auditur appellans, dicit illam approbans contra Ro. quòd magnitudo & atrocitas ſceleris non tollit appellationem, niſi aliàs immineret periculum maioris ſceleris, aut damni, ut probat text. in d. §. hi autem omnes ibi, non pœnæ feſtinatione, ſed præueniendi periculi cauſa: aut niſi reus eſſet conuictus ſimul, & cōfeſſus: per d. l. 2. C. quor. appel. nō recip.

23 Tertiò tex. in l. mulierem. ff. de accu. & in l. in quæſtionibus. ff. ad leg. Iuliam maie. & in c. tanta. de ſimo. Per quos not. Ro. in d. repet. l. ſi uerò. §. de uiro. in 46. fal. ff. ſol. matri. quòd propter ſceleris atrocitatem, mulieres, & alij accuſare prohibiti, poſſunt accuſare.

24 Quartò non abſimiles ſunt text. in c. per tuas. de ſimo. & in c. in fidei. & c. accuſatus. §. licet. de hæret. lib. 6. ubi propter facinoris grauitatem, conſors criminis admittitur in teſtimonium, aliôquin non idoneus. Et ita etiam not. illos text. Rom. in d. 46. fal. Cui adde gl. in l. ult. C. de accuſ. quæ dicit illum tex. quo cauetur neminem de proprio crimine confitentem, ſuper conſcientia aliena eſſe ſcrutandum, fallere in multis caſibus illic à ſe enumeratis, propter immanitatem ſcelerum. quam gloſſ. ad hoc expendit Fulgo. conſi. 173. in cauſa inquiſitionis, col. 1.

25 Verùm lector amantiſsime, ne fallaris, illud te admonitum uelim. quod diximus de teſte aliàs non idoneo, ex text. in d. c. in fidei, ſatis liquet, non ei omnino eſſe credendum, nec paſsim, ſed tum demum ſi ex numero teſtium, perſonarum tam ipſorum teſtium, quàm reorum qualitate, & aliis circunſtantiis huiuſmodi teſtes uera dicere præſumuntur: quod tibi admodum notandum: quia multi decipiuntur, affirmantes ex eo ſimpliciter, huiuſmodi teſtes eſſe recipiendos.

26 Quintò huc uergit text. in l. ſi quis in hoc genus ſacrile-

crilegij. C. de epiſco. & cler. per quem not. Ang. Aret. in tracta. malefi. in glo. 1. col. 1. col. 6. uerſi. ſecundò principaliter. quòd propter immanitatem criminis poteſt procedi ad ſpecialem inquiſitiònem, aliàs prohibitam.

27 Sextò ſuffragatur tex. omnium C. elegantiſsimus. in l. nemo. C. de epiſc. audi. ex quo not. Bald. in uerſic. deinde not. quòd in diebus etiam paſchalibus poteſt adhiberi tortura ad inueſtigationem enormium delictorum. ſed & per eundem tex. idem Bal. in uerſi. item not. argu. dicit, quòd quando alicui conceditur arbitrium excarcerandi captiuos, ſicuti uidemus quotidie in principibus, non poſſunt illos excarcerare qui propter enormitatem ſceleris detinentur.

28 Septimò eiuſdem. notæ eſt text. in l. addictos. C. eo. tit. per per quem not. gloſ. ibi, quòd propter ſceleris immanitatem punitur clericus à iudice ſeculari: ſecũdùm tamen diſtinctionem, quem ibi ponit. & ſatis concordat tex. in c. perpendimus. de ſentẽ. excom. & quod ibi dicit gloſ. in uerbo, cogantur, in illis uerbis, Vel immiſcendo ſe enormitatibus. quæ & concord. adducit.

29 Octauò ad aliud quoque huic loco accommodatiſſimum notandus eſt tex. in d. l. addictos. quod propter criminis atrocitatem ſententia executioni demandatur infra tempus decem dierum ad appellandum conceſſum. & ita illum not. Bal. ſuper quo tamen uide Pau. Caſt. ibi. Bar. & ipſum Paul. Ca. in l. addictos. C. de appel. & Bart. in l. qui ultimo. ff. de pœn.

30 Nonò huc pertinet text. in l. per omnes. C. de defen. ciui. ubi propter delicti grauitatem denegatur accuſato aduocatus. & ita illum text. allegat Ro. in d. repet. l. ſi uerò. §. de uiro. in d. ſal. 46. & Angel. Are. in tract. maleſi. in uerbo, & ueſtem cœleſtem abſtulit. char. 2. uerſi. & nota bene. & barb. d. conſi. 46. ſcribitur pręclarè. col. 14. uerſi. cùm ergo in caſu noſtro. lib. 1. & d. conſi. ulti. col. 9. lib. 2. ubi etiam facit ſing. & d. con. 8. col. pe. lib. 3. & in l. 4. §. Cato. col. 38, ubi rurſum facit ſing. dicitque

se audiuisse illum text. allegatum fuisse ab egregio quodam aduocato coram Eugenio Papa in publico consistorio, ad hoc quòd manifesto usurario erat denegandus aduocatus, corruptè tamē ill ic allegat l. iubemus. pro d.l.omnes.& idem Barb. in c. quærenti.col. 10. de offic.deleg. Et hoc quoque ponderat Fely.in ca.1. col. 16.in 7.fal.de constitu. (uide Bald.in authen.sed nouo iure.C.de ser.fugi.& alicubi in authē. habita. C. ne fili. pro pat. (& Hippo.Marsil. in repet.l.ulti.in 74. char.C. de proba.& in l.1.in prin.col.8. uersi.& inquantum, suprà.ff.de quæsti.

31 Decimò, accedit tex.in l.prouinciarum.C.de fer.ubi propter facinoris enormitatē sententia criminalis quocunq; die etiam feriarum diuinarum potest demandári executioni, & hoc ibi not. bal. quanuis aliàs fieri nō debeat, ut dicit ipse Bal. per text. eo.ti.l.ult.

32 Vndecimò, tex.in l.1.C.quan.li.uni sine iudi.autho. se uind.per quem tex. dicit Bal.in l.amissione. §.qui deficiunt.ff.de capi.dimi.quòd propter grauitatem sceleris licet alteri alterum propria authoritate impunè interimere: & ad hoc etiam est bonus text. in lege 2. C. eo.tit.

33 Duodecimò, huc spectat text.in le ulti.C.de male.& mathe.ex quo no.Bal.in sua Margarita, in uerbo, delictum.quòd propter delicti atrocitatem potest quis capi à priuato, sine mādato iudicis, licèt aliàs secus. per tex. in l.ul.& ibi doct.C. de custo.reo.cum si.

34 Decimotertiò prædicta confirmant tex.in l.1. C. de fal.mo.& in.§.ult.in authen.de non ali.per quos not. glo.in l.athletas.§.præuaricator.ff.de his qui no.infa. quòd propter enormitatem criminis accusator nō probans non dicitur calumniari, ut quis ad accusationem illius faciliùs prosiliat, licèt tamen regulariter secus. l. 1.C.de aduo.diuer.iud.& hoc sequitur Panor.in c.2.de calum. Quod non passim admitterem, sed tum demū, si probabili ratione aut præsumptione uerisimili motus

tus ad accusationem prosilierit.

35 Decimoquartò, ut ad ius canonicum accedamus, facit tex. in ca. inter. in princ. & ibi glo. ult. de purg. cano. ubi propter delicti grauitatem infamatus à beneficio quoque, nedum ab officio suspendi potest, donec se canonicè purgauerit, licèt aliàs secus. & ibi Panor. dicit illum tex. esse ad hoc notabilem.

36 Decimoquintò in hoc albo est & tex. in c. nouimus. de uerbo. signifi. ubi in grauioribus & enormibus delictis clericus degradatur, & curiæ seculari traditur, licèt nondum sit incorrigibilis: quanquam aliàs id non fiat præter quàm in tribus casibus, & cum est in corrigibilis, secundùm gloss. in capi. ad abolendam. de hæret. Et ita illum text. intelligit & singu. facit Panormi. ibi in 3. not. & etiam uoluit idem Panor. in d. c. ad abolendam. & in cap. 1. colum. ultim. de his qui fili. occid. & in c. at si cleri. & in ca. cùm non ab homine, de iudic. & ibi etiam Pet. Anto. & idem Pet. in capi. ea quæ. in 19. quæst. de reg. iur. lib. 6. ubi dicit ita fuisse decisum Venetiis in horrendo quodam homicidio. & Domi. in c. non licuit. 17. dist. & Barb. d. consi. 64.

37 Quæ sententia nihil omnino dubia uidebitur, si considerauerimus clericos, uel citra degradationem posse puniri à iudice laico, propter enormitatem scelerum, ut dictum est. & uerum dicit glo. in c. cùm non ab homine, in uerbo, nuntius. ibi, sed secus, si enormitatibus se immisceat. de senten. ex com. per text. ibi. & glo. in d. c. perpendimus, etiam per illum text. eod. titu. & etiam per tex. in c. in audientia, eo. quoque tit. & glos. item in c. contingit, in uerbo, ordinati. in eo. rursus tit. uide Panor. & Felynum in d. locis.

38 Decimosextò, huc quoque respicit text. in c. ita quorundam. de Iudæis. ex quo not. Fely. ibi in 1. not. quòd propter immanitatem delicti ecclesia plures pœnas uni delicto imponit: licet regulariter secus c. ad si clerici. §. de adulteris. de iudi.

39 Decimoſeptimò text.in c.mulier.15.q.1. ubi propter ſceleris atrocitatem brutum quoque animal punitur,& ita ad hoc ponderant illum text. Roma. in d. ſal.46.& Barb d.conſi.64.lib.1.& d.conſ.ult.li.2. ubi facit illum tex.ſing.in d.§. Cato.ubi etiam facit ſing.& Fely. in d. c.1.ubi ſuprà citauimus. de conſtit.& illum etiam text. multum commendat Imo.in l.defuncto. ff. de public. iudi.& Iaſon in l.furioſum.col.ul.C. qui teſta.fac.poſ.

40 Decimooctauò mirum in modum hoc comprobāt, quod ſuprà diximus in 3.cauſa,nume.6.incip.dicit tamen.& ſeq.quòd furioſus,qui aliàs non punitur ex crimine ante furorem commiſſo, tamen propter immanitatem facinoris capite punitur.

41 Decimononò eiuſdē notæ eſt,quod ſcribit gl.ut iam tex.relinquam⁹,in l.admonēdi.i gl.magna,paulò ante fi.ff.de iureiur. ꝙ defert interdū actori iuramētū ꝑpter enormitatē criminis. per tex.in l.ſi quādo. C.unde ui.

42 Vigeſimò,quod uoluit alia gl.in l.2.ff.arbor.fur.cæſa.quòd propter delicti magnitudinē debet deliquens, poſteaquàm laqueo ſuſpenſus eſt,beſtiis quoque trahi deuorandus,licet tamen aliàs non animaduertatur in corpus mortuum,per totū tit.C.ſi. reus uel accu.mor. fue.etiam ſi poſt latam ſententiā reus ipſe obierit,ut uoluit Cy.in l.2 C.qui teſta.fac.poſſ.& Bal.in l.1.col.1.in fi. C.ex delic. defunc. & ita illam glo. intelligit & dicit no.Ro.in d.ſal.46.& poſt eū Gaſpar.Valaſt.in d.l.imperiū col 7.uerſ.dictam tamen gl.ff.de iuriſdi.omn.iudi.& ibi quoq; Iaſon qui illam dicit ſing.co.13. uerſ.ſecundus gradus,ſed & illam gl.ad hoc not.Barb d.cōſi. 64.li.1.& d.conſi ult.li.2.ubi eā facit ſing.& in d.c. Cato.& Fely.in d.c.1.quo loco ſuprà citauimus.de cōſtit.

43 Vigeſimoprimò non longè ab ea gl. diſsidet,quòd licèt aliàs crimen morte delinquentis extinguatur. C.d. ti.ſi reus uel accuſa.per totū, tamen in enormibus quibuſdam ,& accuſari & condemnari poſſunt poſt mortem eorum qui ea perpetrarunt,ut per hoc memoria eo rum

rum damnetur. text. & gloss. in §. per contrarium, Institut. de hæredi. quæ ab intest. defer. quam gloss. facit singul. Imol. in capi. quoniam frequenter, ut lite non contest. & in l. defuncto. ff. de publi. iudi. & Barb. in d. consi. 64. & d. §. Cato. & nouissime Hippo. Marsil. in l. accusatio. col. ult. uers. & circa hãc materiam. ff. de fal.

44 Vigesimosecundò, non desunt qui gl. in d. l. 2. ff. arbor. fur. cæsa. ad hoc allegant, quòd propter ingens facinus quis non uulgari mortis genere plectendus est, sed ad bestias debet condemnari, ueluti horrenda atrociq; pœna ut cui secundum atrocitatis locum inter pœnas dederit. Bald. in l. data. col. 2. C. qui accu. non poss. Quanuis huiusmodi pœna nõ sit hodie in usu, ut dicit Angel. in l. eiusdm §. legis. ff. de sicar. Cui gl. sic intellectæ adstipulatur, quod refert Suetonius in uita Claudij, ipsum Claudium in maiori fraude conuictos legitimam pœnam supergressum ad bestias condemnasse.

45 Vigesimotertiò, propter scelerum immanitatem, infantes, & furiosi, & alii non culpabiles pro delictis aliorum puniuntur, ut patet in §. item paruulos. 1. q. 4. & latè probat Lucas Pen. in l. fine. colum 5. C. de exact. & tribu. lib. 12.

46 Vigesimoquartò, his postremò concinit, quòd licet aliàs nobiles nõ debeãt furca suspendi, ut uoluit gl. in l. 3. § pœna militũ. ff. de re milit. & dixi latè in Cõmentariis Nobilitatis, c. 20. fallit tamẽ si enormiter deliquerint, putà quia proditionẽ fecerũt, ut uoluit Bal. in c. cũ quidã de iureiur. & sequit̃ Hippo. Marsil. sing. 15. incip. ꝓditiores, & dixim⁹ etiã in d. tractatu Nobilitatis, eo. c.

47 Postremò, alia pleraq; omniũ copiosissimè in eã rẽ cõgessit Hippo. Marsil. in l. 1. in prin. col. 9. uers. 3. & possunt. ff. de q. & rursum in l. uni⁹ facinoris. §. cogniturũ. col. 13. uer. itẽ inquãtũ, cũ trib⁹ seq. co. quę huc adscribere supersedi, quoniã de his iã satis, & propè nimiũ diximus. ex quibus illud affatim probatur quod suprà dixim⁹, nõ esse parcẽdũ etiã benemerito de Rep. si immano

quodpiam facinus præſertim contra Rempub. ipſam commiſerit. Quod ad alios quoque caſus trahi poteſt, quibus pœnam aut minuendam, aut remittendam eſſe contendimus. ſed iam ad alia pergamus.

CAVSA QVINQVAGESIMA

SVMMAE.

1 *Delinquens poteſt propter inſigne aliquod artificium, vel robur, impunitus dimitti conſulto tamen ante Principe. Excipe latronem manifeſtum, ſeditioſum, factioſum, & id genus ſceleratum. num. 2.*

3 *Tiberius Cæſar inſignem artificem, qui vitrum flexibile componebat, è medio tolli iubet.*

QVINQVAGESIMO, Propter inſigne aliquod artificium, uel excellẽs robur delinquentis, poteſt delinquens ipſe, conſulto tamen principe, impunitus dimitti. Tex. eſt no. qui ad hoc ubique allegatur in l. ad beſtias. in illis uerbis, Sed ſi eius roboris uel artificij, & c. ff. de pœn. & illum text. dicit ualde not. Alex. conſi. 19. circa primum. in fin. lib. 7. & facit ſing. Iaſon in l. 1. col. 2. uerſicu. item propter. ff. de legi. Et per illum dicit Lucas Pen. in l. 1. col. 13. uerſic. uerum eſt tamen. C. de deſert. lib. 12. & in l. ſi apparitor. col. 9. C. de cohart. eod. libr. 12. quòd ratione pulicæ utilitatis, poteſt iudex minuere pœnam. Ad quod etiam utrobique allegat tex. in c. ſuas. 7. quæſtione prima. qui parum mihi facere uidetur. uide Di-

uum

uum Thomam 2.2. quæstione sexagesimaquinta.

2 Hoc tamen limitat procedere Cæpola cautel. 3. incip.propter maximam, nisi iste insignis artificij, uel excellentis roboris, esset latro manifestus, seditiosus, factiosus, & id genus sceleratus: tūc enim morti adiudicādus est, & tradendus, uel inconsulto principe: per text. in l. filio exhæredato. §. hi autem omnes. ff. de iniust. rup. testa. quod not. ad ea quæ latè diximus in 49. causa, nu. 13. incip, illud tamen, & aliis multis seq.

3 Miror autem quod dicitur de Tiberio Cæsare, quòd cùm quispiam illi obtulisset paterâm uitream eo artificio factam, ut uitrum flexibile esset, ab illo scitatus est, à quo didicisset, & an alterū id docuisset: qui respondit ipsum se sine authore & magistro didicisse, neminem autem docuisse, continuò illum interimi iussit, atque totam illius artificis officinam abolere, ne æris, argēti, auri metallis, quibus ipse abundabat, pretia detraherentur. Cuius rei testis est Plin. libro 36. capi. 26. ubi tamen eam famam crebriorem dicit, quàm certiorem, fuisse. Sed si id uerum fuit, crudelissimus certè Tiberius Cæsar in ea, re uti in cęteris fuit: qui hunc artificem etiamsi deliquisset, uita potiùs donare debuisset, ob tam mirandum & insigne artificium.

CAVSA QVINQVAGESIMA PRIMA.

SVMMAE.

1 *Delicta eorum, qui aliàs moribus, & vite integretitate summa claruerunt, mitiùs accipienda sunt. & num. 23. 49. 51. 52. 56. 57. & 162.*

2 *Dido, quàm lento pede desciuerit à uirtutis habitu, miris modis priùs oppugnata, quàm uicta.*

3 *Bonus semel, semper bonus præsumitur.*

4 *Dissimulatio magna, obscuriq; recessus in animis mortalium.*

5 *Iustus ut quis sit in conspectu hominum, non tamen in conspectu Dei, fieri potest.*

6 *Citharœdi non omnes, qui citharam habent.*

7 *Iustum ab iniusto, probum ab improbo, discernere, soli Deo competit.*

8 *Presbyter nemo ordinandus ante legitimam ætatem, quantumuis sit dignus.*

9 *Hominis excellentiam facere, ut recedatur ab omni iure omniq; statuto. Limit. nu. 10. & 13.*

11 *Appellasse si quis se dicat, uel procuratorem esse ad petendos apostolos, ei non creditur, nisi legitimè doceat, quantumuis sit fama celebris.*

12 *Personæ honestas, uitæ probitas, & fama electi, nō supplet defectum illegitimationis, ideoque dispensatio necessaria est.*

14 *Intellectus ad c. nobilissimus. 91. distinct.*

15 *Medico soli, alioqui bono uiro, dicenti uulneratum mortuū esse ex febre, non creditur, cùm agatur de magno præiudicio.*

16 *De animæ periculo ubi agitur, uiri sanctitas nī'il facit, ubi quidpiam dixerit, uel præceperit.*

17 *Ficta omnia, & simulata, diu subsistere non possunt.*

18 *Res queq; ad suam naturam facilè reuertitur.*

19 *Hominis probitas & integritas unde colligatur.*

20 *Cum simoniaco quem commendat anteacta uita, mitiùs agitur.*

21 *Religiosus peccans occultè, & sine scandalo, non ex contēptu, nec contra religionis uotum, in eodem genere peccati mitius est puniendus, quàm secularis.*

22 *Deum diligentibus omnia cooperantur in bonum.*

24 *Deprecationi quando sit locus.*

25 *Leges probos uiros quanti fecerint.*
26 *Credendum non est temere. Et quomodo id accipiendum nu.27.*
28 *Emens ab alio tanquam testamenti executore, aut aliàs nomine alieno, si dicat se audiuisse a uiris fide dignis illum esse executorem, præsumitur bona fide emisse.*
29 *Credulus nimium non dicitur, qui credit homini fide digno & nu 30.31.& 38.*
32 *Assertio uiri fide digni excusat. & nu.33.34.*
35 *Fides ut improbis non adhibenda, ita & bonis credendum,*
36 *Seruus si à possessore bonæ fidei fugerit, talis tamen habitus, ut custodiri non debuerit, absoluendus est possessor.*
37 *Ripam qui uult munire, de damno futuro uel cauere uel satisfacere debet, secundùm personæ qualitatem.*
39 *Diuitiæ excusant à satisdatione.*
40 *Cauere tantum debet, qui non suspectus est satisdare.*
41 *Tutores legitimi licèt satisdare debeant: remittitur tamen satisdatio, si sint personæ honestæ.*
42 *Idoneum sæpe non tam patrimonio & facultatibus, quàm fide metimur.*
43 *Cautio uiri pauperis, fide tamen digni, an sufficiat.*
44 *Filios optimos uix, quispiam magnorum uirorum reliquit.*
45 *Patris & filij non est eadem persona in prudentia & fide.*
46 *Suspectus tutor quis dicatur.*
47 *Iuramentum non deferri in causa matrimonioli, an semper uerum.*
48 *Iudex iuramentum deferre potest in causis quæ sunt magni ponderis & momenti, si plusquàm semiplenè quidpiam probatum fuerit, & persona sit multùm honesta.*
50 *Citatio quæ prima fronte habeat in se iniustitià an ualeat.*
53 *Citatione facta per nuntium, an & quando præsumatur iudicis commissio præcessisse.*

54 *Bonum & iustum uidetur, quod à bono factum est.*

55 *Censualis totum censum soluens ei, qui partem tantùm census emerat à domino, tum demũ excusatur à pœna, si emptor ipse erat fide dignus.*

58 *Dominus an & quando non teneatur pro delicto famuli uel discipuli.*

59 *Hospes quando non teneatur ad res apud se depositas.*

60 *Iudex quando quis poßit esse in sua uel suorum causa.*

61 *Præsumptio quod quis sit bonus, non attenditur ubi agitur de tertij præiudicio.*

62 *Pugnare aduersus duos, arduum & difficile.*

63 *Nemo solus sapit.*

64 *Consilia ingeniaq; multorum plurimum possunt.*

65 *Iudex in sua suorúmue causa nemo debet esse.*

66 *Causa nostra, & causa nostrorum, paribus paßibus ambulant. nu. 67. 68. 69. 74. 76. 77.*

70 *In iniuriarum causa, consanguinei eius, qui passus est iniur. iam nihilo magis sunt idonei teste, squàm is qui passus est.*

71 *Metus, qui meis infertur; mihi inferri uidetur. uide & nu. 72.*

73 *Statutum ut non ualet factum contra clericos, sic neq; contra consanguineos eorum.*

78 *Non Comparentem non modo excusat ualetudo ipsius, sed & suorum consanguineorum.*

79 *Iurans defendere quenquã cõtra omnem hominem, se suosq; consanguineos excipit.*

80 *Consanguinei nostri, sunt quodammodo pars corporis nostri.*

81 *Amantium cæca iudicia.*

82 *Consanguinitatis & amicitiæ herculeus nodus.*

83 *Episcopi, alioqui sancti, cæci sunt in suos nepotes.*

84 *Pontifices summi malè audiunt, propter consanguineos.*

85 *Amor iudicium ignorat, ratione ferè caret, modum nescit, nec aliud cogitat quam quod diligit.*
86 *Iudices non admittendos in sua, consanguineorúmque causa.*
87 *Paria esse, aliquid fieri contra legem. & sine lege.*
89 *Papa causam suorum aliis committere debet.*
90 *Consanguinei an & quando testes idonei, Alano.*
91 *Frater testis an fidem faciat.*
92 *Vxor, an & quando idonea sit testis pro marito.*
93 *Familiares et domestici an & quando ad testificandum admittantur.*
94 *Electus ad aliquem dignitatis gradum, uirtutis nomine electus præsumitur, cæterisq; præstare*
95 *Famuli tales habentur quales sunt domini, eorúmque ferè mores repræsentant, imitantur, & exprimunt.*
96 *Simile simili gaudet.*
97 *Prælati si quid agant, à famulis in exemplum trahitur. & nu. 98.*
99 *Consuetudo multum momenti & uirium habet tum ad deprauandos, tum ad corrigendos hominum mores.*
100 *Legatum se papæ uel principis dicenti, an & quando credatur.*
Et quid, si dicat se literas legationis amisisse nu. 101.
102 *Nuntio delegati citanti alique an quis credere teneatur sine literis commissionis.*
103 *Criminum inquisitio licet non concedatur, nisi præcedente infamia, tamen si quis denuntiatur à persona fide digna, & superior famam uel infamiam ignoret, poterit super illis inquisitionom cemmittere.*
104 *Liber rationum an & quãdo præsumptionem inducat pro ipso scribente & eius hærede.*
Et quid in scriptura priuata nu. 105.
106 *Testes singulares an & quando probent.*
107 *Testibus etiam uerisimilia non deponentibus creditur, quãdo sunt ualde digni.*
108 *Consilium nobilissimi & celeberrimi doctoris an excuset*

uictum ab expensis.

Et an etiam id poßit partis integritas.nu. 109.110.111.

112 *Iuramentum calumniæ non excusat ab expensis uenientib. ex temeritate absq; dolo & calumnia.*

113 *Heres non conficiens inuentarium, an, & quando non teneatur ultra uires hereditarias. & nu.*114.

115 *Instrumentum cōfectum in longinqua regione ab ignoto tabellione, an & quando probet.*

116 *Instrumenta producta à bono uiro præsumuntur uera.*

117 *Statutum etsi restringat facultatē probandi, ad unam speciem probationis tantùm possunt tamen testes spectatæ fidei produci, & admitti.*

118 *Conclusio in causa, & renuntiatio productionis testiū æquiparantur.*

119 *Leges magnifaciunt probitatem, fidem & integritatem unius hominis & nu.*120.122.

121 *Testis unius probitas & spectata fides supplet defectum cōtestis minus idonei. Limit.nu.*124.

123 *Testium certus numerus quando requiritur ad solennitatē uel substantiam actus, aliorum testium integritas nō supplet unius defectum.*

125 *Notarij unius integritas, an alterius defectum suppleat.*

126 *Testium defectus suppletur per fidem & integritatem notarij.*

127 *Testis notæ & spectatæ fidei potest dictum suum corrigere usq; ad publicationem testium.*

128 *Testis dictum cùm dubitatur an ualeat, quando scilicet notarius, qui eum examinauit, scribit, quod idem per omnia deposuit, atque alij testes, indubitanter ualet, modo sit bonæ famæ & opinionis.*

129 *Testis si dicat se aliter deposuisse, quàm scriptis exceperit notarius, utri potiùs credendum.*

130 *Vitæ anteactæ qualitas excludit præsumptionem furti, aut indicium aliàs sufficiens ad torturam.*

Et

Et quid si res furto sublata, reperiatur apud quempiam, virum alioquin spectatæ fidei nu. 131.

132 *Testis dictum, non citati sed sponte deponentis, fidem facit, quando persona est fide digna.*

133 *Præsentia alterius partis an necessaria in iuramento testis cuius dicto necessario standum est.*

134 *Consultor an & quando teneatur iurare se rectè consultum.*

135 *Xenocratis summa probitas & integritas, quanti ponderis fuerit apud Athenienses.*

136 *Testis iuratus deponere debet: alioquin eius dictum, nullum*

137 *Testis non iuratus, vir spectatæ fidei præsumptionem facit, aliorúmq; testium fidem corroborat.*

138 *Instrumentum exemplari potest per priuatam, eamq; honestam personam, si publica desit.*

139 *Mercatores, præsumuntur fidei probatæ.*

140 *Mercatoris domus veritatis & æquitatis officina debet esse.*

141 *In mercatorũ causis nõ cõuenit de apicibus iuris disputare.*

142 *In mercatoribus exuberantissima fides requiritur.*

143 *Prælatus an possit suis consanguineis committere œconomiã ecclesiæ*

144 *Iudicis assertioni an & quandò stãdum in causis breuibus*

145 *Notarius si omiserit adponere instrumento locum & tempus, an dolo id fecisse præsumatur disting.*

146 *Iuramentum personæ honestæ sufficit ad probandum impedimentum.*

147 *Procurator constitutus ad exigendum, potest solutionem recipere, si bonæ fidei vir fuerit.*

148 *Laicus assumi potest in episcopum propter personæ integritatem & sanctimoniam.*

149 *Episcopi & literarum cognitione, & morũ integritate pollere debent.*

150 *Dispensatur facilè cum probis viris.*

151 *Romani in deferendis honoribus & magistratibus, quid spectarint.*

152 *Deus O. M. in prouinciis mandandis, ætatis ratiõẽ nõ ha*

buit, sed prudentiæ & sanctimoniæ.

153 *Vitæ probitas facit, ut quis excusetur à simonia & ambitu & num. 154.*

155 *Aduersarius in lite præsumitur inimicus, nisi ille sit summæ sanctimoniæ.*

156 *Probitas cur in tanto pretio sit.*

157 *Vitium irrepit sub virtutis specie.*

158 *Probum neminem esse existimandam, antequam diu mores illius probentur.*

159 *Actus plures desiderari ad virtutis habitum.*

160 *Ver non facit una hirundo, aut unus dies.*

161 *Mercator non dicitur, ex uno actu negotiationis.*

VINQVAGESIMOPRIMO,

1 Q Si uir aliàs optimis moribus, atque uitæ sanctimonia commendatus deliquerit, ut nemo uacat prorsum malo neque crimine, teste Simonide apud Stobæum: & contra naturam penè est, ut quis sit sine peccato, ut testātur decreta canonica in. § nomine. 25. di. ubi & glo. citat illud tritum:

– *Nemo sine crimine viuit.*

est procul dubio cum eo clementiùs agendum, ut est tex. elegans in l. non omnes. in princi. ff. de re mili. ubi scribitur, non omnes in eodem genere peccati similiter esse puniendos, sed habere rationem antè actæ uitæ quem tex. ad hoc not. Alex. con. 121. uiso processu. col. 2. uersi. concurrit & alia. lib. 7. Et per illum tex. dicit gl. in ca. si qui à simonia. in uerbo, probare. 1. q. 1. eandem scilicet à pudico in impudicum trahat amorem: proximus enim est & facilis gradus ab amore spirituali & honesto ad carnalem & inconcessam uenerem, ut testis est & idem locupletissimus Hieronymus in regula sanctimonialium, ad Eustochium, ca. 18. & rursum in alia ad Rusticum epistola. & diuus Thomas Aquinas in opu-

sculo

sculo de modo confitendi & puritate conscientiæ. in c. de periculo familiaritatis dominarum.

2 Igitur ut ad Virgilium & Didonem redeamus, illa quidem non sua sponte à principio de uirtutis habitu deiicitur, sed ut ille ait, Veneris consilio, & cupidinis uiribus, quod suprà prætermiseramus, ac postremò uirtutibus, nobilitate generis, specie corporis, & suauiloquētia ipsius Aeneæ oppugnatur, interimque insurgit aduersum rationem appetitus, cùm scilicet

Vulnus alit venis, & caeco carpitur igni.

Multa viri virtus animo, multúsq; recursat Cúmque
Gentis honos, hærent infixi pectore vultus,
Verbáque. Et cùm
– Huic vni potuit succumbere culpæ. Cùm sentit
– Veteris vestigia flammæ.

Neque tamen uincit rationem appetitus, sed uincitur cùm dicit,

Sed mihi vel tellus optem priùs ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Herebi, noctemque profundam,
Antè pudor quàm te violem, aut tua iura resoluam.
Ille meos primus, qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetque sepulchro.

In quibus quidē ex temperata (qui est ipsius uirtutis habitus) continens duntaxat effecta est, nondum autem incontinens. Mota enim fuit, ut iam dictum est, à principio Dido, ùt Aeneam amet, tum uirtute, quàm unam in uita cōtemplationi dedita intuemur, tum & his quæ humanis cœtibus non solùm bona, sed & summa bona existimabantur. Quis enim generis nobilitatē, quis formæ dignitatem, atque excellentiam, quis denique multo ornatu insignem orationem inter summa non adnumeraret? Tandem uerò cùm ad tot acerrimos hostes, blandæ sororis Annæ persuasiones accessissent, superior euasit appetitus, & rationem quanuis inuitam & reluctantem traxit: factáque est demum mulier non

prorsus intemperans, sed incontinens, cùm illi suis Anna dictis:

– Incensum animum inflammauit amore,

Spemq; dedit dubiæ menti, soluitq; pudorem.

Postremò uerò per ipsam incontinentiam obduxit habitum intemperantiæ. quod planè ostenditur, cùm demum dicitur:

Nec iam furtiuum Dido meditatur amorem.

Quibus quidẽ monemur, quàm multi sint à uirtutũ habitu ad habitum uitiorum gradus: quámq; ægrè, & cũ magna difficultate ab illis ad ista diuertimus, ut recenter ipsum usu euenire prę̨ difficultate & temporum intercapedine necesse sit.

3 Ex quo illud exiit, quod Iurisconsulti solent dicere, eum qui bonus anteà fuerit, nunc & bonum præsumi: rationemque anteactæ uitæ considerandam esse, ad æstimanda metiendáque facta dictáue hominum. l. ulti. in fi. ff. de actio. & oblig. & l. desertorem. §. is qui ad hostes. uersic. sed etsi ex improuiso, ibi, inspecto eius uitæ præcedentis actu. & l. non omnes. in princi. &. §. à barbaris. & quod ibi not. glo. ff. de re milit. & l. deinde. §. Iulianus. ff. de libe. exhib. & l. diui fratres, post princi. ff. de liber. cau. & l. famosi. ff. ad leg. Iul. maiest. & l. ul. iuncta glo. de quæstio. & l. 3. ff. de suspec. tut. & l. 1. C. si quis impe. maled. ibi, ex personis dicta pensamus. & c. mandata. & c. cùm in iuuentute. in princi. de præsump. ubi nõ est facile credendum eum qui diu se honestum & prouidum exhibuerit, statim fuisse adeò immutatum. ut se uitiis turpiter contaminarit. & quod ibi dicit gl. & Bal. & c. in primis. 2. quæst. 1. ante fin. ibi, nec ipsis de eo credendum fuit, si uita & opinio eius talis antè non extitit. & quod uoluit glos. & docto. in l. 2. C. de furt. & Bal. post Ioan. And. in cap. dudum. eius initii 2. colum. ulti. de elect. & Guido Suza in tractatu de tormẽtis. colum. octaua, in paruis, uersicu. item indiget. & quod per tex. in dicto. §. ex barbaris. uoluit Bald. in l. quotiens. §. sed

etsi non in corpore, in princip. ff. de hęred. institu. & in l. 1. columna quinta, uersiculo, nota quòd confessio. C. de confes. & con. 133. quædam mulier. in prin. 2. dubij. li. 1. & consi. 176. Cecilia recessit à Francisco. lib. 1. ubi dicit per illum tex. quòd rarò corrigitur quod uenit in consuetudinem & consil. 410. in causa & quæstione Antonij. colum pe. lib. 2. & Io. Fab. in. §. ius autem gentium. col. pe. uersicul. item nota quòd si duo, Instit. de iur. nat. gent. & ciui. & Imo. consi. 137. uisa inquisitione in fi. & Rom. consi. 54. uisis circa id. col. 2. uersic. 4. idē probat. Quibus mirè cōgruit dictum Ciceronianum supra relatum: & quod dicebat Epicurus, si Laertio credimus, eum qui semel fuerit sapiens, in contrarium habitum transire non posse.

4 Sed iam de his satis supérq;. Nunc illis occurrendum esse operæpretium est, qui fortasse dicēt satis absurdum uideri his tantùm tribui, qui boni uiri putantur, ut illis passim credendum sit: & pro eorum actibus præsumendum: præsertim in aliorum magnum præiudiciū: cùm sint pleriq; qui ueluti sepulchra dealbata (ut utar uerbis Dei Optimi Maximi) Matth. 23. longè alios quā sint, fronte & uultu mētiantur, & simulant: qui tametsi foris & in propatulo hominibus iusti appareant, & probi atq; ueluti, ἀναμαρτητοι, id est impeccabiles, intercutibus tamen uitiis, madescunt: & utidem Christus testis est, sunt pleni hypocrisi & iniquitate.

Qui Curios simulant, & bacchanalia uiuunt.

ut ait Iuuenalis Saty. 2. Quíque, ut dicit tex. in c. ut officium, post prin. de hæreti. libr. 6 sub agni specie lupum gerunt. De quibus etiam loquitur gl. in l. illicitas. §. illicita ministeria. ff. de offic. præsid. & D. Hieronymus, cū dicit elegāter. Sæpe sub habitu ouis lupus delitescit. Et sane fuerūt semper súntq; nostra tēpestatę, & erunt postea, qui palliati, barbati incedunt, nomen sanctitatis tali habitu usurpantes: ut non solū philosophi habeātur, sed & deorum consiliarij, & cerimoniarum antistites

sincerissimi existimentur: cũ re uera sint animalia spurca, & probra, & impostores sint mali & maliuosi, nulla re prorsus bona digni: foris tristes, domi dissoluti: uestitu philolophi, & factis, moribus spurcissimi, flagitiosissimi, nequissimi. Quod ansam præbuit Iuuenali, ut id quod nuper citauimus, paulò pòst subiiciens exclamaret:

Fronti nulla fides.

Idcirco Cicero in prima epistola ad Q. fratrem, periculosum esse arbitratur iudicare, probúsne sit quispiã an improbus. Multis enim, ut ille dicit, simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura: frons, oculi, uultus per sæpe mentiuntur, oratio uerò sæpissime. Et alibi in ea uidelicet oratione, quam contra Lucium Pisonem dixit, in hunc modum exorsus est: Iámne uides belua, iámne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? Nemo enim queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse consulem. Non enim color iste seruilis, non pillosæ genæ, non dentes putri idi deceperunt: oculi, supercilia, frons, uultus denique, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit: hic eos quibus erat ignotus, decepit, hos fefellit: hic in fraudem induxit, &c. locus enim in promptu est. rursúmq; in alia oratione pro P. Sexto de eodem Pisone loquens: Alter ô dij boni, quàm teter incedebat, quàm terribilis à spectu! unum aliquem te ex barbatis illis exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen Reip. diceres intueri & paulò pòst: Nam quid ego de supercilio dicam, quod tamen hominibus non supercilium, sed pignus Reip. uidebatur? tanta erat grauitas oculo, tanta contractio frontis, ut illo supercilio tanquam uirtutis umbraculo niti uideretur. Erat hic omnium sermone Reipu. magnum firmúmque subsidium. Et mox: Etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur. Ex quibus uerbis colligere licet, Pisonem

nem tantam præ ſe probitatem ferre ſolitum,ut omnes hoc ipſo deciperet: eum talem eſſe qualem ſe gerebat exiſtimantes,cùm tamen reuera eſſet omnium flagitioſiſsimus.

5 In quam etiam ſententiam Origenes Adamantius, qui dogmata diſciplináſque philoſophorum omnium propè tenuit,homilia in Lucam 2.illud enarrans, Erãt autem iuſti ambo in conſpectu Dei,ambulantes in omnibus mandatis,&c. ſic in fi. eleganter ſimul & grauiter Poterat ſimpliciter ſcribere, erant iuſti ambo ambulantes in omnibus mandatis. Nunc autem neceſſariò additur,iuſti ambo in conſpectu Dei. Poteſt quippe fieri ut ſit aliquis iuſtus in conſpectu hominum, ſed nõ in cõſpectu Dei. Et infrà paucis interiectis, Beatus (inquit) qui in conſpectu Dei iuſtus eſt,atque laudabilis: homines enim quanuis certum iudicium habere uideantur tamen non poſſunt ad liquidum pronuntiare. Euenit quippe interdum,ut laudent eum,qui non eſt laudabilis: & ei detrahant,qui minime detractione dignus eſt. Solus Deus & in laude & in uituperatione iuſtus eſt iudex: unde dignè nunc additur,in laude iuſtorum,Erãt iuſti ambo in cõſpectu Dei.Quibus ſuccinit d.text. in c.citiûs,in princip.de pœni.di.2.ubi ſæpe homo multis occultè peccatis inuoluitur, qui in uirtute magnus uidetur.

6 Ex quibus exierunt multa àGræcis profecta prouerbia: quale iſtud eſt:

Πολλοὶ βουκένται, παῦροι δὲ γῆς ἀροτῆρες:
Qui tauros ſtimulent multi,ſed rarus arator.

Et illud:

Πολλοί θριοβόλοι, παῦροι δὲ τε μάντιες ἄνδρες:
Plures thriobolos,paucos eſt cernere vates.

Cuius originem tradit poſt Zenodotum Eraſmus Chiliade 1. Cent.7.c.8.& 9.Item & aliud à Platone in Phædone uſurpatum:

Πολλοὶ τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι.
Plures Thyrsigeros, paucos est cernere Bacchos.

Sed & Marcus Varro De re Rustica lib. 2. c. 1. eãdem sententiã extulit diuersa metaphora. Sed nõ omnes (intq.) qui habent citharam, sunt citharœdi. Quibus palàm significatur, ut elegãter descripsit ipse Erasmus, complu ribus mortalium adesse uirtutis insignia, aut etiam famam: qui tamen uera uirtute uacent. Sed & quod magis mirandum sit, pleriq; astrorum lege his astricti moribus, ut præ se ferant quod non sunt. scribit enim Firmicus Maternus lib. Mat. eos qui in horoscopo habuerunt hœdum fucato aspectu, mentiri seueritatem, ut Catonis frontem: & institutum imitari uideantur.

7 Proinde cùm tot simulationum adumbrationibus mores hominum obuoluantur, & (ut ait Plinius libro tertio Epistolarum ad Corneliam Hispullam scribens) uita hominum altos recessus magnásque latebras habeat, proptereáque sit uix cuique nisi soli Deo possibile, probum ab improbo, iustum ab iniusto, bonum sanctúmque à malo atque prophano discernere: nobísque multum immineat incomodi atque dispendij, si, quod sæpissimè euenit, probos atque sanctos, mentiente eorum uultu, existimabimus, qui omnibus uitiis atque facinoribus erunt deditissimi: uidetur non tantum illis esse tribuẽdum, qui boni apparent, ut eis in maximum aliorum præiudicium temere credamus: atque pro eis quidquid ipsi egerint, præsumamus. usque adeò, ut à iure communi recedamus, contra text. in cap. miramur. 61. di. ubi in hæc uerba scribitur: Non enim in cuiusque persona permittendum, quod institutis generalibus cõtinetur. ubi gloss. not. non esse propter personam à iure communi recedendum, in idque citat & alia iura, quæ inibi uidere poteris.

8 Quibus adde & tex. in cap. 1. 78. distin. ubi nullus est ante ætatem idoneam presbyter ordinandus, etiam si ualde sit dignus. ideóque not. gloss. ibi, non esse derogan-

rogandum iuri communi propter personam. Adde itē text. in cap. 1. ut lit. penden. ubi non tenuit subreptitia impetratio diui Thomæ Cantuariensis episcopi. propterea ex eo text. not. Bald. ibi in ult. no. non esse propter uitæ meritum, à iuris communis dispositione discedendum. quod dictum sequitur & facit singu. Barb. con. 18. præclare scriptum est, colum. decima libro 2. sequitur etiam Iason, qui hoc dicit nunquam esse obliuiscendum, in l. qui iurisdictioni, colum. ult. uersicu. pro ista limitatione. ff. iurisdic. om. iudi. Philip. Dec. in ca. postremò, in fi. de appel. & in repe. c. decernimus. col. 15. uersi. secunda conclusio, de iudi. & in c. at si clerici. col. 4. in 6. limitatione, eo. tit. ubi per hoc reprehendit post Barb. ibi, dictum Bal. in l. sed & reprobari. § amplius. ff. de excusat. tut. ubi uoluit per tex. ibi, in illis uerbis, Maximè disciplinatus homo, quòd propter excellentiam hominis, receditur ab omni iure, omnique statuto. id quod reputat notatu dignum.

9 Quanquam hoc dictum Bal. ne id prætermittamus, secuti fuerunt Rom. Alex. & Iason in le. cùm quid. ff. si cert. pet. idem Rom. in repe. l. si uerò. § de uiro. in 53. fal. ff. solut. matrim & Barb. sibi contrarius in proœm. cle. in uerbo salutē, col. 11. uer. 8. & seq. ubi ad hoc dicit sing. tex. in d. l. sed & reprobari. & Feli. in rub. de maiori. & obe. col. 3. & Iason in l. 1. col. 2. ff. de legib. ubi ad hoc facit sing. tex. in d. §. amplius.

10 Sed redeundo ad institutum, quod diximus, non esse recedendum à iure communi propter personæ meritum, comprobat & ipse Baldus in capi. sedes. paulò ante finem, de rescript. ubi dicit, quòd ubi quærimus de simplici iustitia, non curamus merita personarum, per l. cùm pater. § rogo. ff. de lega. 2. cui adde & optimum tex. à nemine, quē uiderim (nisi me fallat obliuio) in eā rem annotatum, in ca. mulier. in uerbo, sancta. 23. di. & quod dicit glo. in cle. ad nostram. in uersi. 2. per tex. ibi, de hæret. Neminē sanè esse adeò bonum & perfectum,

quin legi subsit.& sequuntur Cardi.& Panor.ibi, & idē Panor.in cap.solitæ.per illum tex.de maior.& obedi.& Imo.in rub.de constitu.lib.6.col.3.Feli. in procem.rex pacificus,post prin.

11 Idque quod not. uoluit Bald. in c.cùm contingat, columna secunda de rescrip.quòd si quis dicit se appellasse uel procuratorem esse ad petendos apostolos, non ei creditur,licèt sit uir præclaræ famæ, nisi legitimę doceat. Etidem Bald.in c.iurauit,colum 3. uersic. item si esset aliquis.de probat.quòd post didiscita testificata,non admittendus est ad ferēdum testimonium, etiam uir tātæ sanctimoniæ,ut nulla omnino esset subornationis suspicio.Et quod suprà diximus ex Barb.authoritate,de hærede magnæ sanctimoniæ,qui non cōfecit inuentarium.

12 Et hanc quoque partem confirmat,quod suprà adduximus ad probandum sanctimoniam,& uirtutes hominum,plerunque ad dispensandum cum illis,contra iuris regulas prouocare. Nam cùm sit opus dispensatione,satis demonstratur non id fieri ex iuris communis dispositione.Proptereà Rom.con.216.electio dicti domini.col.2.uer.cæterùm nec est dicendū.notat ex tex. in c.innotuit.de elect.quem suprà inter alia citauimus quòd personæ honestas,uitæ probitas, & fama electi, non supplet defectum illegitimationis,ideóq; necessariam esse dispensationem,ut ibi dicitur.

13 Quibus sigillatim ita respondendū esse dico. primū ad id quod de graui aliorū præiudicio dictum est,illud quidem quod suprà multorum authoritate comprobatum est, uidelicet personarum sanctitatem atque integritatem,multum habere ponderis contra generalia legum decreta,ita intelligēdum esse atque procedere,nisi rei & negotij arduitas,& magnum aliorum præiudicium aliud suadeat:per id quod uoluit Bal.in l. unica, col.3.in 2.oppo.uersic. quid ergo est in codicibus mercatorum.C.de confess.standum esse priuatæ scripturæ merca-

mercatoris etiam pro se,&in articulo separato,quando est notabilis & fide digna persona, duntamen quantitas sit parua:aliàs secus. Cuius dicti authoritate subnixus Feli.in c. literas.col.3.uersiculo primus est, de præsumpt.asserit nihil operari uiri sanctitatem, in alterius præiudicium,quando causa est maximæ (ut dicit) importantiæ. Cui planè sententiæ cōsonat,quod no.uoluerunt Anto.& Panor.in c.2.& ibi late ipse Feli. col.3 uersi.fallit tertiò.de fide instru.intelligentes quod suprà diximus,priuatam scripturam aut rationes defuncti,qui laudabiliter uixit, facere præsumptionem, &c. quando scilicet non est immodica quantitas.Neque lōgè abest quod dicit Bar.aut quisquis is fuit, in l.palatinos.C.de colla.fund.fisc.lib.11.quod etsi ambasiatori qui est notabilis persona,aut baiulo,qui notus est, debeat credi sine literis,procedit tamen,nisi agatur de magno præiudicio,per text.ibi,& in l. facultas.C: de iur. fisc.& l.missi opinatores.C.de exact.tribut.eo.li. quod & sequitur Feli.in c.quod super his.col.2.de fid.instru. ubi & per hoc aliud dicit,quod licèt Cardinali,aut alteri personæ,dicenti se legatum Papæ, credatur sine literis,c.nobilissimus.& ibi gl.91.di.cum his quæ suprà allegauimus:hoc tamen intelligendum est, nisi ageretur de magno præiudicio.& idem dicit ipse Feli.in c.ad euidentiam,col.1.uersi.limita omnes,de senten.excom.

14 Quin plus dicit glo.no.in c.sicut.eod.tit.quòd dictū c.nobilissimus,intelligitur,cùm nulli sit præiudicium. quam sequitur Panor. qui illam facit sing.& Feli. ibi,& idē Panor.in c.cū olim.eius initij 1.col.ul.uersi. in eadem glo.de priuil.ubi & illam dicit no. & in c. cùm in ecclesiis.de maior.& obedi.& in d.c.1.col.ul.de iudi.& c.cùm in iure.& ibi Feli.in prin.de offi.deleg.& Angel. con.182.mandatum principis.& Philip. Corneus con. 155.quanquam uideatur,in fin.libr.1.& Fely.in c.sicut. col.pe.uersi.fallit quartò,de iudic.

15 Et facit quod uoluit Bal.in addi.Specul.tit. de homi

ci.uerſi.an mortuus febre. quòd non creditur ſoli medico dicenti uulneratum ex uulnere obiiſſe, etiam ſi ſit bonus uir, cùm agatur de magno præiudicio. Et quod dicit Panor. in c.1.char.ult.col.1.uerſi. an autem in caſu.de iudi. quòd ſi non conſtat de commiſsione iudicis, nuntius autem ſit bonæ famæ, & agatur de modico præiudicio, præſumitur interueniſſe commiſsio, per not. ab Inno. in c.1.de cler.pereg. quæ ſuprà adduximus. Et quod poſt alios ſcribit. Fely. in ca. Albericus, col.ultim. de teſti. quòd in actu confecto à probo uiro præſumitur interueniſſe ſolẽnitas extrinſeca, cùm agitur de modico pręiudicio, per no. ab ipſo Inn. in d.c.1.

36 Ex qua limitatione (ut uocamus) ſiue reſtrictione illud profectum uideri poteſt, quòd cùm anima omnibus rebus & cauſis ſit anteponenda. l. ſancimus nemini. C. de ſacro. eccle. ideò ubi agitur de periculo animę, nihil uirorum ſanctitas facit, ubi quippiam dixerint, aut præceperint. non illis ante credendum eſt, quàm ſciamus illos adeò impetraſſe quę poſtulant, & tunc facere quod mandant: neque enim ſtatim uideri debet diuina maieſtate conceſſum, quod fuerat humana pollicitatione promiſſum: ut ſcribitur in c. ſi quis præpoſtera. 50. diſt. ubi gl ult. ex eo not. non eſſe ſtatim credendum etiam bono uiro. Ad quod etiam citat c. ego ſolis. 9. di. ubi & ad hoc eſt tex. optimus, in hæc uerba, Alios autem ita lege, ut quantalibet ſanctitate polleant, non ideò uerum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, & ibi not. gl. non eſſe conſiderandum quis dicat, ſed quid dicatur. Ad quod etiam allegat c. ſtandum. 19. di. ubi eſt tex. huiuſmodi: Adeò autem non requiritur, quis, uel qualis prædicet, ſed quid prædicet. & ſubdit glo. in d.c. ego ſolis, paulò pòſt non prodeſſe ſanctitatem perſonæ, ut citiùs credas, per d.c. ſi quis præpoſtera. Denique diuus Thomas ſecunda ſecundæ quæſtion. 70. art 3. in fin. non eſſe de quolibet præſumendum bonum, ubi alterius imminet periculum: ad hoc referens illud euangelicum:

licum: Nolite credere omni spiritui. & illum refert & sequuntur Felyn. in d. c. cùm in iure. in princ. de offi. deleg.

17 Ad secundum, quando diximus iudicatu esse difficilimum bonúsne sit quispiam, an malus, & plerosque uideri probos, qui sunt improbi: dicendum est illud sanè, ut dictum est, sæpissime accidere. Verùm nemo fuit tam peritus, sagaxque & egregius simulandi ac dissimulandi magister, atque artifex, cum breui præruptis atque exutis paulatim inuolucris, uel inuitus prodat & detegat innata atque ingenita uitia, quæ aliquanto tempore dissimulauit. Nam ut libro secundo Officiorum scriptum reliquit Cicero, ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt: nec simulatum quicquam potest esse diuturnum. Et in ea oratione quam nuper citauimus, pro P. Sexto, cùm illud dixisset, Etenim animus, uultus, flagitia parietibus tegebantur. mox subiunxit. Sed hæc obstructio non diuturna fuit. Sextus quoque Pythagoricus (is est quem citant decreta canonica in cap. origo. 32. quæstio. 4. in illis ipsis sententiis inibi relatis) Nulla, inquit, dissimulatio multo tempore latebit. Quam & sententiam comprobat Seneca ad Neronem De clementia: Nemo protest personam diu ferre fictam: ficta citò in naturam suam recidunt. Ideò Menandri sentntia est, Latère usque in finem ne putes, malus existens. Cui omnino simile est illud Platonicũ libr. 2. De iusto, Difficile ut malus quis semper lateat.

18 Sed & huc pertinet nostrorum sententia, Res de facili in suã naturã reuertitur. ad quod allegat l. si unus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. & c. ab exordio. 35. di. & peteret. ff. de pact. & c. ab exordi. 35. di. & ad id quoque Maria. senior consil. 35. circa prædictam consultationem. colum. 6. citat illud Seuerini:

Repetunt proprios quæque recursus,
Redituque suo singula gaudent.

Et faciunt quæ alibi disseremus, tempus esse parens ueritatis, nihilque omnium rerum diutius celari

posse. Et quod dicit Menander ipse in Oedipode, Tempus solum iustum uirum ostendit.

19 Quæ cùm ita sint, nemini sanè non erit explorata indubiéque perfecta eius integritas, qui se probum atque honestum uirum exhibuerit: non in uno actu solùm, sed in pluribus: neque paruo quidem tempore, sed diutiùs ut omnis interim simulatio, si quæ esset, procul facessat. Et ideò ex concilio Laodicensi, hi tantum ad ecclesiasticam dignitatem episcopi iubentur promoueri qui plurimo tempore probati fuerint, tam uerbo fidei quàm rectę conuersationis exemplo. c. episcopi. 24. di. Et antè Paulus ille electionis uas prohibuerat, Neophytum, id est nouiter ad fidem conuersum, in episcopum ordinari. 1. ad Timot. 3. capi. & repetitur 48. di. per totum. Et alibi dicit glosa in c. consuluit. decimoseptimo quæstio. quarta. ad id referens text. ibi, quòd Iudæis recenter nostræ religioni mancipatis nō debent committi officia publica, sicut nec ipsis Iudæis, quasi nondum satis firma sit & probata huiusmodi uirorum noua fides, uirtutes ad delicti commissi ueniam impetrandam prodesse.

20 Sed & est text. non hoc minùs comprobans, in c. eos qui. prima quæst. septima. ubi remissiùs agitur cum simoniaco quem aliàs uita commendat. Ad quod etiam Panor. existimat referendum tex. in c. nisi specialis, de offic. deleg. ubi Papa cuidam remisit pœnam ob specialem quam erga eum habebat dilectionem, ortam uidelicet, ut ibi censet Panor. ex ipsius, qui deliquerat uirtutibus, & ita etiam interpretatur Barb. dicens illum tex. ad hoc singul. in l. Titius. columna nona. ff. de uerbo. oblig. quod & nos alibi diximus suprà in decimasexta causa, in fi. Et bene facit quod scribit Bal. in l. data, columna prima. C. qui accu. posses. quòd iudex, dum pœnas imponit, debet respicere dignitatem, ætatem, & merita prioris uitæ, secundum not. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de infra. & in l. & si seuerior. C. eod.

21 Ex hoc manare dicit Panor. in d. cap. nisi specialis. & rursum in c. cum quidam. columna prima. in fi. de iureiuran. id quod post diuum Thomam secunda secundæ, quæstione 186. articulo primo, addit Ioan. And. in c. accusatus. §. ultimo, de hæret. libro sexto, quòd in eodem genere peccati religiosus peccans occultè & absq; scandalo, non ex contemptu, nec contra uotum religionis, peccat leuiùs, quàm secularis: nam ex multis bonis, quæ facit, absorbetur peccatum ipsius religiosi, si sit leue: & si sit mortale, faciliùs ab illo resurgit, propter intentionem quam habet erectam ad Deum. quæ licèt ad horam offendatur, tamen de facili reparatur: sicut Petrus post culpam statim amarissimè fleuit, ut patet Matthæi uigesimoseptimo, & Dauid dixit Psalm. quinquagesimo, Peccaui, & malum coram te feci. Ideo scribitur Prouerbiorum uigesimoquarto, & repetitur in decretis, canonicis in ca. septies, de pœn. distinctione tertia. Speties in die cadit iustus, & resurgit. Ergo licet iustus cadat, non tamen perdit nomen iusti, ex quo per bona opera illicò resurgit. Et propterea scribitur Psalm: trigesimosexto, Si ceciderit iustus, non collidetur, quia supponit Dominus manum suā. Et hoc quoque sequitur idem Panormi. in capi. secundo. ubi est bonus text. & glossa de dol. & contu. & idem Panormi. in capi. sed nec. ne cleri. uel mon. & Domi. in d. cap. accusatus. §. ultim. & capi. homo christianus. 40. distin. & Felyn. in d. capi. cùm quidam. in prin.

22 Et his succinit text. in capi. talibus, de pœniten. distinctio. secunda, ubi talibus Deum diligentibus omnia cooperantur in bonum. & usque adeò prorsus omnia, ut etiam si qui eorum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum facit eis proficere in bonum. & glossa ibi addit occasionaliter, quia fortiores resurgunt. allegat in argumen. capi. considerandum, & capi. fidelior, 50. di. & c. mutare. 6. q. 1. qui canones loquuntur de Petro, qui fidelior factus est, postquàm peccauit.

ferè usuuenire, nisi quando pro eo dicimus cuius multa recta esse constat. Et iterum libro secundo, Depreca tione (inquit) utemur, cùm fatebimur nos peccasse: neque id imprudenter, aut fortuitò, aut necessario fecisse dicemus: & tamen ignosci nobis postulamus. Hic igno scẽdi ratio quæritur ex his locis: si plura aut maiora of ficia, quàm maleficia uidebuntur cõstare: si qua uirtus aut nobilitas erit, in eo qui supplicabit: si qua spes erit usui futura: si sine supplicio discesserit: si ille supplex, mansuetus & misericors in potestatibus ostẽdetur fuisse. Hoc loco usus est Quintilianus suus Declamatione 310. inquiens in fi. Qualecunque crimen donari meritis, donari uirtuti potest.

25 Quid? quod aliàs in multis iuris articulis, à regulis ipsius iuris communis discedimus: multáque specialia (ùt loquimur) introducta sunt ob merita, probósque mores, atque uirtutes personarum? (ut sic loquamur cum nostris) in qua re quia latissimè patet, éstq; admodum utilis, paulò lõgiùs expatiabimur, ut etiam legentes cognoscant, quanti leges nostræ, legúmq; interpretes bonos probósq; uiros faciant.

26 Imprimis occurrit, ut ferè semper obuia est in legum commentariis, glossa in le. Titio fundus. ff. de condi. & demon. Ex qua illud assumitur, quòd etsi non debemus alterius assertioni facilè, citóque temere credere. l. prima. §. colum, ff. de eo per quem fac. erit. & lege tertia. §. sed si sic accepit. ff. de in rem uerso. & in lege secũda. ff. quod fal. tut. auth. & l. nimia credulitate. C. de actio, & oblig. & lege, sicut. & ibi Baldus in fi. C. de fid. instrument. & ca. si quis præposcens. quinquagesima distinctione. & c. si quid ergo. 86. distinctione. qui textus etiam repetitur decimaquinta quæstione septima. & rursum in capite. licet Hely, uersiculo. nam iuxta, desinio. & ad capit. Deus optimus. secunda quæstio. prima. & cap. nullum. tertia q. 5. & cap. uisis literis, in fi. ibi, nimis factus credulus. 16. q. 2. Idq; est quod dicit uulgaris ille

non tamen contemnendus author: *Nil temerè crediderit.* Et alibi:

Noli tu quidem referenti credere semper.

Et Q. Cicero M. Tullij frater de petitione consulatus, Illud (inquit) teneto neruos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere. Ouidius quoque libro 3. de Arte amandi:

Nec citò credideris. quantùm enim credere lædat,
Exemplum nobis non leue Mopsus erit.

Et Iesus ille filius Syrach, uir quidem sapientissimus, in Ecclesiastico, c. decimonono, Qui citò (inquit) credit, leuis est corde. Quam sententiam citat Fely. in ca. cum contingat, columna pe. in fi. de rescrip. Propterea dicebat in glosa in c. omnibus, in uerbo, bonis. secũda quæstione quinta, eos leues esse. qui citò crederent. Cui & simile illud est, quod diuus Hieronymus in regula sanctimonialium ad Eustochium, ca. decimosexto scribit: Non omnibus qui loquuntur, sis facilis ad credendum leuitas enim in credendo, leuem denotat mentem. Adde quòd credulitas, si Fulgentio credimus, est mater deceptionum. Ex quibus manifestùm est, non esse nimis leuiter alteri credendum, neque auditis fidem temere præstandam.

29 Tamen quoniam (ut scribit Seneca ad Lucilium epistola 3. quem allegat Feli. ubi suprà) utrunque uitium est, & omnibus credere, & nulli. idcirco quod dictũ est, alteri non esse facilè credendum, ita intelligendum omnes censent, nisi is sit probus & fide dignus, authoritate illius glo. in d. l. Titio fundus, in uerb. actiones, ante fi. quam notat, & dicit menti tenendam Bar. ibi: uide Bald. & Angel. & Pau. Ca. qui dicit illam glo. semper ad hoc allegari idem Bar. in l nõ solùm. §. mortis autem, columna decimasexta, uer. nunc uideamus, & ibi etiam Rom. ff. de noui oper. nun. Alber. Bal. in lec. antiq. Angel. Paul. Ca Rom. Iason in l. 1. ff. de eo per quem factũ erit. inter quos Angel. dicit illam glosam ualde not. ipse

ipse Bald.in l.iudicia.in 4.quæstio. C.de rei.uendi.ubi per illam dicit, quòd dictum legalis & notabilis uiri adeò præbet iustam causam credendi, ut etiam ex eo no dicetur iustus titulus sufficiens ad præscriptionem. Eãdem quoque glo.ponderat idem Bal. consi.144. præsupposito communis Papiæ statuto, columna 2. libro primo: ubi per eam dicit, quòd credere bono uiro, non est facere aliquid contra ius naturale. & ipse Bal. consi. 463. statuto communis Papiæ præsupposito, col.3. lib. item 3. (uide num idem sit cum præcedenti) & rursum con. 436. cuius idem est ut præcedentis exordium, lib. 5. & in c.cùm contingat. col.2. uersic. dic quòd dictum & ibi Panor. co 1. de de rescript. ubi ipse Bal. dicit per eã glo. quòd dictũ unius probi & discreti uiri inducit credulitatem, & ibi omnino uide Fely. col.3. & seq. & idem Bal. in c.ueniens. huius initij 1. uersi. oppono ulterius. de testib. & in c.sanctorum. de præscri. ubi no. dicit per illam glo. quòd ex dicto unius boni uiri causatur bona fides, id est, iusta credulitas. Quod & idẽ dicit ipse Bal. ea tamen glo. non citata, con.178. quando sapiens consuluit, in fin. lib.4. & ante eum hoc idem scripserat Cy. post Iacob. Are. in l.1. in 4.quęst. ubi etiam Bal. column. ult. C. de seruit. & aqua. ubi tamen nullus etiam illam glo. allegat.

28 Cui neutiquam dissimile est, quòd licèt emens ab alio tanquam executore testamẽti, aut aliàs nomine alieno, præsumatur mala fide & temerè emisse, nisi probet illum uendentem fuisse executorem, aut aliàs huiusmodi, qualem dicit, ut uoluit glos. in lege prima. C. de rebus ali. non ali. & est textus in lege ultima. ff. pro empto. Si tamen se probet hoc à fide dignis audiuisse, præsumitur ob id adeò bona fide emisse, ut possit præscribere, ut uoluit ipse Bal. in d. l.1. uersi. sed pone ꝙ aliquis emit. C. de reb' ali. nõ ali. quẽ sequit Saly. ibi, & ante illum dixerat Bart. in l. qui fundum. §. procurator. & in d. le. ult. ff. pro empt. & sequitur Alex. consil. primo.

ponderatis his.columna ultima. uersicul. circa secundum libro 4. & Fely, in dic. capit. cùm contingat, columna tertia. ante fin. primæ conclusionis.& in capit. de quarta, columna octaua.in prima doctrina, de præscrip. & in capit. sicut, columna decimaseptima. de re iudi.& Hippo.Marsil.in leg. si quis ne quæstio. columna 19.uersi.ulteriùs hic habemus, ff.de quæstion.quod dictum nihil à præcedenti differt, nisi quòd in plurali de fide dignis loquitur.

29 Sed ut nostram glos.in d.leg.Titio fundus, reuertamur, eandem quoque notant & sequuntur Angel. in l. mariti.§.plectitur.ff. de adult.ubi per eam dicit, quòd non dicitur nimiùm credulus, qui credit homini fide digno.Pet. de An.in capite ultimo. de appellat. Rom. consilio sexto. quod dicta intimatio, ubi illam quoque dicit not. Paul Ca. consilio 144. uiso processu & attestationibus.colum. penult.libro secundo. & Fran. Curtius senior,& Iason uterque in repe.leg.admonendi, hic columna 78. uersiculo. ille.ff. de iureiura.idem Curtius qui illam glos dicit sing.consilio.72. princeps defunctus, col.9.uersicul.restant duæ difficultates. alter Fran. Curtius iunior consi.19.uiso ac diligenter cõsiderato processu, columna tertia. ubi & eam pro no. allegat.& Franc.Are.consilio.35.uiso themate, columna ultima & consil. 102. in causa & quæstione uertente, col 6.uer. dicemus igitur.& con.154. consultatio proposita, col.ul.lib.1.quod errore impressorum repetitur in con.30.libro 2.idem Alex.consi.75. uidetur in præsenti consultatione prima facie dicendum, col.3.uersi. ergo cùm ratio, in fi.libro 5.& con.80. uisis themate supra scripto & instrumento, col.3.uer.& non obstat, eo. lib.5 & con.uisis attestationibus, col.3. uer.sentio insuper, lib.7.Barb.in l.sciendum.col. 40.ff de uerb. oblig. ubi eam dicit optimam.& in l.sed si ex stipulatu, col.8. eo ti.ubi eam appellat celebrem. & con 27. scripsit doctissimus apud Græcos, co.antepe.lib.1.& consi.3. clemen-

mentissimi Dei patris.col.13.libro 2.& consi.12. præclare scribitur sapientiæ.col. 4.eo.libro 2.& consi.18. præclarè scriptum est apud psalmistam,col.9.uersi. eo.lib. 2.ubi eam glos.dicit elegantem.& con.29. altissimi optimi Dei.col.pe.eo lib.2.ubi eam dicit ualde sing.& cō. 67.clementissimi Dei patris.col.pe.in fi.eo lib.2.ubi dicit elegantem. & consilio quadragesimo primo Deum inuocerit adiutorem,col. 4.uer.eo. lib. 2. ubi.dicit esse meliorem de iure. & con.1. magnus scripsit Psalmista, col.25.lib.3.ubi eam etiam facit sin.& con. 46.illud adducam quod præclarè,col.antepe.lib.4.& con. 51.clementissimumDeum,col. 4.eo.lib. 4.ubi eam pro solenni allegat. & con.27.præclarè scribitur 3. Regum, col. 2.eo.li.4.Lan. fran.in repe .c.quoniam contra falsam. in materia testium,uersicu.circa præmissa cadit unum no.de probat.ubi eam glo. facit sing.Soci. qui illam dicit no.con.11.in causa dominæ Catharinæ,col.ult.lib. 3.Feli.in d.cap.de quarta.quo loco suprà citauimus,de præscrip.& in c.super his.in fi.de accu.& in c. licèt Hely,columna secunda,uersicu.tertio limita.& iterum in c.per tuas.columna prima.de simo.Philip. Deci.consi. centesimo septuagesimooctauo,in causa quæ proponitur,columna tertia.& cōsilio 192.in casu proposito.colum.2.ubi eam glos.pro notabili allegat. & Hippo. Marsil.in repe.rub.C.de proba.col.65,uer. adducebam etiā & in l.1.§.ad quæstionem,col.3.uersi.& pro hoc dicto. ff.de quæst & infinitis propè locis illam glo.ad hoc annotatam comperies.

30 Et idem certè quod illa glo.uoluit,ea tamen nō citata, Bar.in l.de pupillo.§. si quis ipsi prætori.in 8.quęst. in fi:& post eum Alex.ff.de no.ope.nun.ubi habetur id quod dicitur à fide dignis,habere iustamcausam credulitatis. ad ꝙ allegat Cy.in d.l.1.de seruit. ꝙ & idem uoluit Panor.leg.in d.cap. cùm contingat.de rescri.& in capite.cura, columna ultima, in duobus locis, de iure patro. (uide ibi Inno.) & Fran. Are. consilio. 102. in

cau.& quæst.col.ante pe.in duobus locis. Et alibi Bar. ipse in l.1.col.2.uersi.ulteriùs procedo.ff.ad Turpil. dicit quòd iustus error est credere fide dignis. quod & idem dicit in le.athletas.§.calumniator.ubi etiam Angel.ff.de his qui no.infa.ubi dicit ipse Bar. eum excusari à calumnia,qui instigantibus personis fide dignis, & quibus uerisimiliter debuit credere,accusauit. quod & ipsum dicit in le.athletas ff.de fal.ubi subiungit id esse notandum pro sindicis comitatus, qui ad aliorum instigationem maleficia denuntiant,ut uidelicet debeat credere uel non credere instigantibus,secundum qualitatem personarum.& idem quoque dicit ipse Bar.in le.ul.ad fi.ff.de hære.institu.in l.1.§.hoc interdicto, col. 3.uersi.uenio ad sequentem glo.ff.de iti.actúque priua. & Bal.in c.quoniam contra falsam.colum.9.uersic.extrâ quæro,de proba.ubi loquens in singulari.dicit instigatorem fide dignum excusare à calumnia.& Angel. in l.miles.§.mulier,in fi.ff.de adul.& in l.2.C.de calum. Inno.Panor.& Feli.in c.2.eo.ti.ubi Panor.dicit ad hoc facere tex.in c.inquisitionis,de senten.excom.idem Panor.con.78.uiso toto processu,col.ul.uersi.sed non in stando.lib.1.Franc.Are.in l.cùm quidam.§.quod dicitur.col.2.ff.de acqui.hæred.

Nec minùs in hac parte notanda est alia glo.in c. sicut.in gloss.ulr.de accu.quæ nominatim uoluit honestæ personæ meritò esse credendum, & alia item in ca. cupientes.post prin.in uerbo,notitiam,de elect.libr.6. quæ dicit uideri notitiam certam esse, & indubitatam eius rei, quam à fide dignis accipimus.propterea consuluit Pet.An.consi.24. uisa inquisitione formata contra Philippum,col.2.uersicu. postremò aduertendum, quòd non debent puniri de falso testes qui deposuerunt se id scire, quod à uiro optimæ famæ & opinionis audiuerant:quod dictum ut sing.& ualde cordi tenendum citat & sequitur Iason in d.l.1.col.ult.ff.de eo per quem fac. & rursum in d.l. de pupillo.§. si quis ipsi

prætori.

prætori.col.8.uersi.secundo inquantùm.ff. de op.nonun. Cui accedit quod scribit Dom1. in capite de capitulis, per illum text. decimo. dict. quòd quis dicitur pro certo scire, quando est certificatus ab uno notabili uiro & fide digno. Ad quod etiam allegat dict. capite. sicut pro certo. de simo. & hoc quoque sequitur Iason in d.l.1.col.pe. uersi. secundo limita.& in d. §. si quis ipsi prætori.col.7. & in l. properandum §.sin. autem alterutra,col.4.in 6.conclusione.C.de iudic.& Fran.Cur.senior con.72. & idem uoluit loquens tamē pluraliter de fidedignis, Roma.con.493. pro decisione,col.pe.uersi.secundo quia ad hoc.

32 His finitimum est quod scriptis prodidit Lapus ille consistorialis aduocatus, cuius authoritas magna est, ut tradit Rom.sing.39.quod incipit, An habens. is in allegatione cuius est principium,factum super quo iure consilium petitur,tale proponitur, longe lateq; probat, assertionem hominis fide digni excusare: proptereáque excusandum esse religiosum à pœna cle.1.de priuil.qui credit matronæ graui & fide dignæ, dicenti aliquam habere licentiam(ut loquitur)a proprio sacerdote.quod dictum sequitur Feli.in d.c.cùm contingat.co.4.de rescrip.

33 Consimile est ꝙ tradit Pet.Paludan.insignis Theologus in 4.Sententiarum dict.18.q.6.me semper teneri eum uitare quem semel sciui esse excommunicatum,nisi de absolutione legitimè constiterit,ut est tex.ad literam in d.c.sicut.de senten.excom. Tamē si ille sit multùm fide dignus,& dicat se absolutum,uidetur satis cōstare de eius absolutione:ideóque non pecco,si cum illo conuersor. Et hoc sequitur consummatissimus nostra tempestate Theologus Adrianus Florentinus in quæstionibus quas elegantissimè in 4. Sententiarum conscripsit.quo loco de clauibus disserit,in septima exceptione eorum qui licitè possunt excommunicatis cōmunicare.

A

34 Quibus haud dubiè respondet text. elegans & in penitissimis iuris studiosorum præcordiis reconden-dus, in l. nō omnes §. à barbaris. ff. de re mil. in illis uerbis, Si bonus antè existimatus est, ꝓpe est ut affirmatio in ei⁹ credat. per quē tex. dicit pulchrè Bal. in l. uniuer. C, de uectig. quòd omnis bonus uir est maximum iudicium, ut credatur eius iuramento. & tex. in c. 1. de cleri. per sal. promo. & quod ibi no. Panor. in 2. no. & in cap. cùm in tua. de sponsa. ibi, Si persona grauis, cui fides adhibenda. & in ca. talia. 8. quæstione quarta. ibi, quia de memorati uiri testimonio dubitare omnino non possumus.

35 Et omnia hæc breui sententia conclusit Isocrates ille & philosophus & orator nobilis: cui⁹ domus (ut scribit Cicero) cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit & officina dicendi: & ex cuius schola tāquam ex equo Troiano multi proceres prodierunt. Isocrates igitur in diuinis illis præceptis quæ ad Demonicum Hipponici filium scripta reliquit, Velim (inquit) existimes ęquè ducere ita improbis non adhibere fidem, ut bonis credere.

36 Nec hinc longè distat text. in pectore memori reponendus. in l. à bonæ fidei. ff. de rei uendi. ubi si à possessore bonæ fidei fugerit seruus, qui integrę opinionis uidebatur, ut custodiri non debuerit, absoluendus est possessor. ubi Angel. per illum tex. & per glo. in d. l. Titio fundus. dicit se excusauisse in syndicatu quendam potestatem, qui nobili uiro quiq; reputabatur integrę opinionis & sinceræ fidei, palatiū pro carcere assignauerat, à quo tandem ufugit. Et illum tex. pro sing. citat Barb. in d. l. si ex stipulatu. col. 8. ff. de uerb. oblig. ubi & approbat & sequitur illud dictum Angel. sicuti etiam facit idem Barb. d. consi. tertio, columna 13. uersi. cum ergo. lib. 2. & d. consilio 18. columna nona, uersiculo eodem, lib. secundo. & d. consil. 29. colum. penul. eo. lib. 2. & d. consi. 46. lib. 4. ubi & illum text. dicit esse solen-

solennem.& in tracta. de præstantia Car.in 1.q.parte 2. membro 1.ad fi.& Fran.Curt.senior in repetit.l. admonendi,col.48.uersi.& ideo.ff.de iureiur. ubi hoc dictũ allegat pro mirabili,& Feli.in d.c. cùm contingat, col. 3.uersi.prima conclusio.de rescrip. & Iason in authen. iubemus.col.ul.in 6.simili.C.de iudi.& in l.si pecuniã, col.ult.ad fin.ff. de condict. ob cau.ubi & illud dictum pro sing.& illum tex.pro no.adducit.

37 Et eodem fermè pertinet tex.no.in l.1. §. his autem. ff.de ripa muni. ubi qui ripam uult munire, de damno futuro debet uel cauere,uel satisdare. secundum qualitatem personæ : ut si honestæ probatæque uitæ fuerit, ut ibi annotat glo.sufficiat cautio : alioquin satisdatio requiritur. Quæ glossa ad hoc allegari solet, quòd cautio pro satisdatione est, si is qui satisdare debet, sit honestæ & probatæ uitæ,& ad hoc eam sing. dicit.Bal.in c.2.col.3.uersi. quæro iterum utrùm si dubitetur de.in fi. ipsius uersi. de iudi. ubi & per eam eleganter dicit, ꝙ ipsa animi uirtus pro satisdatione est,& alibi idem Bal. citat illam gloss.pro multùm not. & ordina. in rub.de eo qui mit.in poss.in fi.& con.176.Cecilia recessit, lib. 1.& illam quoque sequitur Barb. consil.3.col.3. lib.2.& consi.9.præclarè scribitur, col.antepe.in fi. eo.lib.2.& con.11.illud afferam in medium, col.11.uersic. & fortè non esset,eo. lib.2.& d.con.29,col. pe.eo.quoque lib. 2.ubi eam item dicit sing.& in cap. cùm R. canonicus. col.2.uersi.amplius dico de offic.deleg.& Iason in le.1. col.pe.uersi.quinto facit. ff.qui satisd.cog. ubi eam dicit no.& in l.diuortio.§.interdum.col. 3.uersi.quinto allega.ff. sol.matri. & in l.si quis stipulatus sit.§.ult.in prima not. ff. de uerb.oblig.& Feli.in capite ad hoc,de senten.excom.& in c.super his,col pe.de accu. ubi eam etiam facit sing.

38 Ad cuius sententiæ comprobationem citant pleriq; quod in simili à Bar.uti dicunt, scriptum est in le.qui-

cunque, eius initij 2. per illum tex C. de fun. patr. li. 11. quòd ubi ex forma statuti tenetur aliquis satisdare, antequam acceptet officium potestatis, tamen si est idoneus, crederetur soli cautioni, cum generali hypotheca bonorum, quamuis tamen text. ibi & Bar. (si is fuit, nam de hoc dubitatum est, ut latissime scripsimus in nostris legibus Cõnubialibus l. 1. nu. 35. incip. sed illud te. & seq. de quo statim dicemus) loquuntur in idoneo facultatibus, nõ moribus, de quibus est nostra hæc dissertatio. Ex hoc tamen intelligi potest magis credi bono uiro, quàm diuiti. Ille enim etiam cùm satisdatio requiritur, simpliciter cauendo liberatur: hic nõ, nisi cũ hypotheca bonorum. Idem quoque nisi quòd de hypotheca bonorum loquitur, tenet idem Bart. aut quisquis is fuit, in le. pe. C. de muril. eo. lib. 11. ubi & ad hoc allegat d. l. quicunque.

39 Illud autem dictum (ne id repente relinquamus sine examine, posteaquàm in hanc rem à nonnullis adducitur) sequitur Io. Plat. in d. l. quicunque. & Rom. con. 67. uiso themate, co. 2. uer. tertio hoc ipso. ubi & ad hoc allegat tex. in l. de creationibus. §. sin autem C. de epi. audi. iuncta glo in uerbo, sufficiente, quę dicit quòd diuitiæ excusant à satisdatione. Sequitur & Pau. Ca. in d. lege. diuortio §. interdum. & in lege prima. ff. qui satisdi. cog. & Alexan. in leg. quarta §. ait prætor. ff. de re iudi. ubi hoc dictum pro nota. allegat. & consil. 37. uiso & opportunè discusso, col. 4. uersicu. plus dicit Bar. lib. 2. & Feli. in d. c. ad hæc. de sent. excom. & Iason in d. l. sancimus, col. 2. in 5. fal. C. de uerb. signi. ubi hoc dictum dicit sing. & latissimè in d. §. interdum. & in d. l. 1. col. 4. uersi. adde quintum casum. ff. qui satisd. cog. in quibus locis abunde refellit Alex. sibi contrarium, & Franc. Are. contra huiusmodi bar. sententiam tenentes: utrunque quidem in d. §. interdum. & Alex. in d. l. 1. & eorum rationibus subtiliter respondet. Nouissimè tamen Io. Sadoletus in d. l. 1. approbans opinio. Alex. ibi.

ibi ad Iaso.fundamenta respōdet, & illius responsionē congruis rationibus euertit.uter autem iustiùs arma in duerit,studiosis iudicandum relinquo.neque enim ad modum pertinet ad hanc nostram tractationem.

40 Sed propiùs ueniamus ad institutum. Ad eam gloss. in d.l.1.§.is autem.ff.de rip.muni. accedit & quidē propiùs,quàm illud Bart.aut alterius,quisquis is fuerit,dictum in d.l.quicunque(nam ut iam diximus, nihil ferme ad rem facit)alia glo. illi non multùm absimilis in l pen.in gloss.ult.ff.de peti.hære.quæ uult,quòd cauere tantùm debet,qui non suspectus est satisdare. quam etiam glo.ualde singul.dicit Iason in le.sancinus. col. ult.C.de uerb.sig.& Anto.Corset.in suis sin.in uerbo, cautio.& in repe.c.si grandi.col.16.uersi.de supp.neg. præ.lib.6.

41 Et utrique quidem glo.calculum adiicit tex.elegans nec uno digito notandus in l.legitimus.ff.de legit.tut. ubi quamuis aliàs legitimi tutores debeant satisdare,idque maximè suadeat fauor & utilitas pupillorum :si tamen persona sit honesta, ei remittitur satisdatio, per quem tex.not.Bald ibi in 2.not.quòd si persona tutoris legitimi sit multùm fida & honesta. remittitur ei satisdatio.Et in 3.quoque no.quòd persona honesta à satisdando liberatur. Cui & germanum est, quod per gl. in d.§.is autem,dicit idem Bald.in le.abstinendum.C. quo.appe.non recip.quòd si statutum dicat condemnatum debere satisdare secundùm qualitatem personę licèt illud uerbum satisdare,intelligatur cum fide iussore,d.l.1.ff.qui satisd.cog.tamen si quispiamsit honestę & probatæ uitæ,sufficit iuratoria cautio.

42 Huc quoq; peculiariter spectat tex.no.in l.si quis stipulatus sit Stichum.§.ult.ff.de uerb.oblig.cùm dicitur in fin.quòd plerunque idonei non tam patrimonio, q̄ fide æstimantur,ubi & Paul.Cas.per illum text.dicit,ꝙ qui pauper est,nulláq; possidet immobilia,tn̄ est persona probatæ fidei, & cōsueta seruare ꝓmissa, est idone⁹

fideiussor. Quod dictum dicit multũ sing. Hippo. Marsil. in l. 1. §. ad quæstionem. col. 3. ff. de quæstio. Alexan. in l. 2. uersi. item limita. ff. qui satisd. cog. ubi Iason in 3. fal. sequitur. & pro eo nimirum facit elegãs dictum Bal. in l. precibus. col. 6. C. de impub. & aliis substi. quòd idoneus est, quem uirtus probat: per text. in l. 1. C. de condit. in publ. hor. lib 10.

43 Illud tamen dictum Pau. Cast. reprobat Alex. in d. l. 2. & Francisc. Are. & Iason sibi contrarius in d. l. si quis stipulatus, ea potissimùm ratione, quia non satis esset cautum atque consultum ei, cui uir pauper alioquin fidus esset fideiussor datus, prout esse debet. §. suscepto. Instit. de repl. nam si iste fideiussor moreretur, forsitan hæres ipsius non esset huiuscemodi, qualis fuit: quia sæpe legali & probo uiro succedit illegalis & improbus. l. generaliter. in prin. C. de reb. cred. & quod ibi not Bal. in 2. no. & ex bonis plerunque mali nascuntur. c. recurrat. 32. quæst. 4. Quinetiam dicebat Demosthenes ille, eloquentiæ Græcæ columen, à uiris egregiis proinde quasi fato quodam id accidat, improbos proficisci filios. Huius hæc uerba sũt: τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ εἱμαρμένη ἐστὶ, φαύλους ἀποβαίνειν τοὺς υἱούς. Quæ ipsa retulit Aristides in Cimone. cuius interpres in eam sententiam citat prouerbium: Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα, πήματα: Virorum heroum filij, noxæ. quo significatur præstantium uirorum filios multùm solere à progenitorũ moribus abesse. In quam etiam sententiam est istud Euripidis in Heraclidis:

Ἕνα γὰρ ἐν πολλοῖς ἴσως,
Εὕροις, ἄν ὅστις ἐστὶ μὴ χείρων πατρός.

Quod sic uertit Erasmus:

Vnum forsan inter plurimos
Inueneris, qui patre non sit nequior.

Illud quoque Homericæ Mineruæ Thelemachum alloquentis lib. 2. Odyssea:

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.

Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δὲ τε πατρὸς ἀρείους:
Pauci enim filij similes patri sunt:
Plures peiores, pauci autem patre meliores.

44 Propterea Aelius Spartianus in uita Seueri imperatoris: Constat (inquit Diocletianum alloquens) Auguste, neminem propè magnorum uirorum, optimum & utilem filium reliquisse. Denique aut sine liberis uiri interierunt: aut tales habuerunt plerique, ut melius fuerit de rebus humanis sine posteritate discedere. & ut ordiamur à Romulo, hic nihil liberorum reliquit, nihil Numa Pompilius, quod utile posset esse Reipub. Quid Camillus? num sui similes liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones, qui magni fuerunt? Iam uerò quid de Homero, Demosthene, Virgilio, Crispo, Terētio, Plauto, cæterisque aliis loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tullio? cui soli melius fuerat liberos non habere, Quid de Augusto? qui nec adoptiuum bonum filium habuit, cùm illi eligendi potestas fuisset ex omnibus? Falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. sed ut omittamus adoptiuos, ne nobis Antonini Pius & Marcus numina Reipub. occurrant, ueniamus ad gentes, Quid Marco felicius fuisset, si Commodum non reliquisset hæredem? Quid Seuero Septimio, si Basſianum non genuisset? Hæc Spartianus non minùs grauiter, quàm dolenter. Et est apud Valerium Maximum titulus, De his qui à parentibus claris degenerant.

45 E nostris quoque Bal. in c. 1. col. 4. uersicul. ampliùs quæritur. de iudi. in 3. lec. dicit, quòd nō est eadem persona patris & filij in prudentia & fide: imò à cōmuniter (inquit) accidētibus nimis sapiēs generat solidos, ut dicit patere in Roboā filio Salomonis, quo nomine nō temerè à philosophis quæsitum est: cur ex uiris sapientibus plerunq; ignaui ac dementes oriantur. cuius rei problema est apud Alexādrum Aphrodisæū, & philosophū & medicum præstantissimum li. 1. proble. ca. 2. aut

ex aliorum computatione, qui ex primo tria faciũt, 29. & nos diximus in nostris legibus connubialibus in 15. lege, nu. 154. incip. præsertim si animus.

46 Cæterùm, ut redeamus ad nostrum principale propositum principale propositum, supradictis mirum in modum adstipulatur tex. memoratu scitúq; dignus, in l. suspectum. ff. de suspec. tut. cuius uerba, etsi in promptu sunt omnibus, non tamen grauabor hîc adscribere. Suspectum tutorem eum esse putamus, qui moribus talis est ut suspectus sit. Enimuero tutor, quamuis pauper est, fidelis tamen & diligens, remouendus non est quasi suspectus.

47 Facit præterea ad confirmationem prædictorũ, quod no. uoluit ille, quem supremum doctorem canonicæq; censuræ monarcham uocat Barb. in l. sciẽdum. col. 38. ff. de uerb. oblig. uidelicet Host. in c. mulieri. de iureiur. & ibi etiam Io. And. in suis antiquis addi. quòd licèt in causa matrimonij, utpote ardua, non debeat deferri iuramentum in supplementum probationis, propter semiplenam unius testis probationem: per no. in d. c. mulieri. & in c. ult. eo. ti. & l. 3. §. quacunque. ff. eo. tit. cũ si. Tamen si testis ex cuius depositione profecta est semiplena probatio, sit multum honesta persona, & bonę famæ, & actor etiam sit huiuscemodi, poterit aliis concurrentibus deferri iuramentũ in supplemẽtũ, sequitur Panor ibi, & Bal. consi. 123. causa matrimonialis. li. 2. Pau. Cast. & Alex. in d. l. 3. in princi. uterq; col. ult. ff. de iureiur. dicentes idem uelle Ioan. And. in c. ult. eo. ti.

48 Quin etiam non solùm in causa matrimoniali, sed & in aliis causis, quæ sunt maioris ponderis & momenti, quàm ut possit deferri iuramentum in supplementum, si fuerit plusquam semiplenè quidpiam probatum, & persona sit multùm honesta, poterit iudex deferre huiusmodi iuramentum, ut uoluit Saly. in l. admonendi. col. 17. & Iason in lec. col. 23. uer. limita omnes istos casus. & iterũ in repe. con. 100. uersi. eiusdẽ initij. ff. de iureiur.

reiur. Paul. Ca. in d. l. 3. in prin. & ibi Alex. co. 8. & seq. & notabiliùs in co. ul. ff. eo. de iureiu. & Alex. cõ. 264. uiso processu utriusq; causæ. co. 3. uersi. intelligemus ea & ut. & con. 407. in causa & lite uertente inter Christophorum. col. ul. lib. 3. de quo etiam est glo. not. in c. uiduã, eius initij ulti. in princ. de regula.

49 Nec potest ab hac mensa (ut utar uerbis Platonis in Phædro) abesse tex. no. in c. nisi essent. i prin. de præbẽ. Ex quo iuncta gl. 1. no. doc. ibi, quòd àctus qui aliàs prima fronte præsumitur iniustus, si gestus sit à prouidis & honestis uiris, & posit certo casu iustificari: tantùm abest, ut iniustus & iniquus præsumatur, ut etiam iustus existimetur, & in casu possibili & permisso gestus, quod quidem dicit Panor. ibi esse bene notãdum. & idẽ quoque per illum tex. uoluit Fran. Are. in l. illa. col. 7. uersi. quære igitur. ff. de uerb. oblig. Soci. consi. 164. dominus labia, &c. uisa bulla bonifacij. col. 2. uersic. unde ex qua lit. lib. 2. & illum tex. facit sing. Barb. in l. sciendum, col. 40. ff. de uerb. oblig, & Feli. in c. sicut. col. 8. uer. limitat secundò, de re iudic.

50 Et per hoc limitat Panor. in d. c. nisi. dictum no. Inn. in c. 2. de dilatio. scribentis, quod si citatio prima fronte habeat in se iniustitiam, licèt posit aliquo casu iustineri, tamen propter primam & præsentaneam iniustitiæ præsumptionem nullius est momẽti: ut scilicet hoc intelligatur procedere, nisi iudex qui eam citationẽ decreuit, sit ualde circunspectus, & honestus, ita quòd nõ sit uerisimile, quod illam fecisse in casu à iure reprobato.

51 Ad quod etiam ipse Panor. citat aliud dictũ no. huic loco maximè accõmodatũ, eiusdẽ Inno. in c. 1. de cler. peregr. ꝙ si quis probat se fuisse ordinatũ ad certũ ordinẽ, à uiro multùm probo, & honesto, præsumendũ est ꝙ habeat alios ordines præcedentes: neque enim præsumendũ esse hunc talẽ uirũ illũ ad maiorẽ ordinẽ promouisse, nisi certioratus fuisset de minoribus. Quod

quidē dictū idem Panor. dicit ad hoc facere, ut ratione probitatis personæ exercētis præsumatur solēnitas extrinseca, quod est sing. notandum. & sequitur Iason in l. sciendum. col. 7. uersi. 5. ultra. ff. de uerb. oblig.

52 Idem autem quod Inno. in d. ca. 1. uoluit Anto. ibi. col. 1. & ipse Inno. in c. super his. ante fi. magnę gl. de accu. & Panor. in c. 1. char. ul. col. 1. uers. si autem appareat de iudi. & in c. fraternitatis. in fi. de testi. & in c. Albericus. in antiqua lec. ubi & Feli. co. ul. hoc dictū facit sin. eo. ti. & idem Panor. in ca. fraternitatis. de cle. non resi. & Archi. in c. Lugdunensis. 9. q. 2. & Rota de proba. 4. in antiquis. Roma. in l. in illa. co. 12. ff. de uerb. oblig. & Fely. in ca. 1. col. 1. de lit. contest. & in c. super his col. 9. uersi. 6. & ult. conclusio. de accu. ubi hoc facit sing.

53 Rursus Panor. ipse in d. c. 1. de iudi. quo loco supra citauimus, aliud dicit ex dicto Inno. in d. c. 1. quod præcedentibus concinit, uidelicet quòd etsi aliàs facta citatione per nuntium, non præsumitur iudicis commissio præcessisse, nisi de ea appareat, ut uoluit Bart. in l. sciendum. ff. de uerb. oblig. quia hæc est solēnitas, quæ præcedit actum, & ideo non præsumitur, per no. in l. 1. C. de fide instru. & iur. hast. fisc. lib. 10. de quo tamen alibi pleniùs dixi. Tamen si nuntius sit bonæ famæ, & agatur de modico præiudicio, præsumitur commissio: ad quod allegat dictum Inno. in d. c. 1. de cler. pereg. & eum sequitur Fely. in c. super his. col. pen. uersicul. adde etiam: de accu. & in c. sicut. col. antepe. uersi. fallit quæstio. de re iud.

54 Quibus adde tex. no. in c. in nostra, uersic. nos uerò. de pœn. ubi adeò non præsumitur uirū honestū & prouidum aliquid perperā aut fecisse aut facturū esse, ut si etiā id liquidè appareat, uix tamē credendū est. Et text. in c. facio. ibi, maximè si laudabilis opinionis extiterit. de sentē. excō. & in c. eius in prin. 7. q. 1. ubi pillū no. gl. bonū & iustū uideri quod à probo uiro factū est. Cui & concordat tex. in c. qui de mensa. in prin. 37. di. & in c.

Lugdu-

Lugdunensis.uerſ.legitimus. 9.q 2. & quod dicit gl. in l.3.in uerbo,honeſta,de teſtib. quòd præſumitur bene fieri, quòd à bono fit. quod & uoluit per quædam ex prædictis iuribus Roman. conſil. 328.præſens conſultatio.colum.ultim.

55 Adde quoq; quod per tex. in d.c.niſi eſſent. de præben.& in d.c.in noſtra.de procur. ſcribit Io. And.poſt Ro.in addi.Specul.in rub.de cenſi. quòd cenſualis totum cenſum ſoluens ei qui partem ſolùm cenſus emerat à domino,tum demũ excuſatur à pœna, ſi emptor ipſe erat fide dignus. quod dictũ ſequitur Hippo. Marſil.in l.1.§.ad quæſti.col.4.uer.faciétq; quoq;.ff. de q.

56 Huc item uergit gl.no.in c.ad hæc,in uerbo,examinentur.de offi.Archid.quæ uoluit,quòd licet imputetur epiſopo, qui indignum promouet ad præſentationem & relationem examinatorum,arg.l.1.§ magiſtrũ. ff.de exercit.Intelligit tamẽ niſi examinator talis eſſet, ut non ſit uerißimile ipſum mentiri, quia excuſaretur epiſcopus qui tali credidit, allegat tex.in c. ſignificante.de pigno.qui nonnihil ad hoc facit.Et eam gloſ.ſequitur,& dicit notabilem Fely.in d.c.ſuper his.col.pe. Et per illam alibi dicit idem Fely. in c. Petrus.col.pen. uerſi.3.declara.de homi. quòd licet ſuperior habens officiales, uel famulos deputatos ad aliquid expediendum,teneatur de facto eorum.l.1.in prin.& §.famulo. ff.de publi.& l.1.§.ait prætor.ff. de ui. & ui arma. fallit, niſi deputatus à ſuperiore ad certum officium eſſet perſona ualde integra.

57 Idem pollet quod conſuluit Oldradus ille conſiſtorialis aduocatus con.92.excuſandum eſſe cuſtodem caſtri,qui quempiam nobilem qui integræ opinionis exiſtimabatur, ad cuſtodiam caſtri ſubſtituit: qui poſteà caſtrum hoſtibus prodidit, aut illud aliàs malè ſeruauit.quod dictum ſequitur Fely.in d.c Petrus.co.1.poſt prin.uer.extra gl.& iterũ d.col.pe.uerſ.ſuprà allegato. Sed & idem fermè uoluit tacite tamen Oldra. nomine

Ioan.And.in addi.ad Specu.in rub.de loca.in fi. quem nominatim ſequitur nulla quoque Old. mentione facta.Barb conſi.3.clementiſsimi Dei patris.col 13.uerſi. ubi dixit quod. lib.2.& d.conſi.18.ſuprà ſæpius citato. col.9.uerſic.fama & dignitas.eo.li.2.& con.ſeq.ſapienter ſcribitur,poſt prin.& conſi.46.ſcripſit præclare.co. antepe.lib.4.& in d.l.ſed ſi ex ſtipulatu.col.8.uerſi.uidendum erit.ff.de uerb.oblig.ubi hoc dicit dignum eſſe memoria.& in extrauag. uoletes, in uerbo, nobiles, & in tract.de præſtantia Cardina.in 1.q.2.partis, in primo ad fi.& Franciſ.Curt.ſenior in repet.l.admonendi. col.4.ff.de iureiuran.

58 Cui optimè quadrat,quod aliquando Bal.conſultus. an dominus teneretur pro delicto famuli uel diſcipuli, qui res pignoratas uel aliàs apud ſe depoſitas ſubtraxit,reſpondit non teneri, ſi diſcipulus ipſe aut famulus uir erat probus,atque fidus exiſtimatus non magis quidem quàm de caſu fortuito,alioquin teneri. Ita Bald. conſi.222.hęc quęſtio formatur.ad quod allegat quod in ſimili dicitur in l.eum qui.§.ult. cum duabus ll. ſeq. & l.argentum.ff. commo.per quam etiam poſtremam l.alibi dicit idem Bald.in l. quæ fortuitis.col.ulti.C. de pign.acti.non eſſe in culpa qui bono uiro credidit.Sed & idem Bald.per d.l.argentum.dicit in l. alienum.col. ult.uerſi.quęro nunquid ille.C. de furt.quòd liberatur debitor qui per nuntium probum & qui conſueuerat eſſe probus & diligẽs, mittit pecuniam ad creditorem, quam nuntius ille perdidit, aut ſubtraxit. Et hæc omnia non mediocriter confirmat tex.not. in l. ſi res pupillaris.ff. de admi. tut. ubi ſi tutor pecuniam pupillarem apud argentarium depoſuerit, qui cùm fuiſſet celeberrimus ,ſolidum tamen reddere nequit,nihil eo nomine præſtare cogitur.

59 Quibus ſatis appoſitè ſubiiciemus quod no. memorat Bal.in l.1.C.loca.ubi limitans dictũ Nicol. de Mat. dicentis,hoſpitatores (ſic enim eos appellat) teneri de rebus,

rebus quas hospites in archis ipsorũ hospitatorũ reponũt, tametsi archæ cõperiantur fractæ, per iura quæ allegat. Dicit ipse bal. nõ procedere in hospitatoribus bonæ famæ & probatæ fidei, qui quidem poterunt se iuramento super hoc præstito purgare, argu. d. l. non omnis. §. à Barbaris. ff. de re milit. Sicut & in simili ut ille subdit, quòd etsi damna præsumantur data & illata à uicinis, sicut & furta, ut per Iac. Are. & Bar. in l. si ita testamento. §. ult. per illum text. ff. de fun. instru. & diximus suprà in 23. causa, nu. 10. incip. huc nimirum. hoc tamen intelligitur, nisi bona & laudabilis eorum conuersatio hanc præsumptionem excludat: quia pro bono bene præsumitur, & prudẽs prudenter uiuit, ut subiungit: & alia multa pulchra sanè & elegantia. de quo postremo dicto dixi plenius in d. 23. causa. in fin. Sed quod ad primum dictum pertinet, idem in effectu uoluit ipse Bal. in rub. C. depositi. in princ.

60 Eiusdem classis est, quod & per d. §. à barbaris. not. dicit Specu. in ti. de iudi. deleg. §. superest. uersi. quid si non est consanguineus, quòd licèt quis non possit esse iudex non modò in sua, sed nec in suorum causa, l. qui iurisdictioni. ff. de iurisd. om. iudi. cum si. tamen si persona iudicis est huiusmodi, quòd omnis suspicio uerisimiliter cesset, ut si sit monachus Cisterciẽsis, hoc nõ procederet, neque talis posset recusari. Ad quod etiam allegat alia quædam iura. Et hoc idem ante illum tenuit Vinc. in c. postremo. de appel. & in c. mandato. de præsumpt. & illum sequuntur Ioan. An. in c. postremo. & ibi Ant. col. 8. ubi ipse Anto. idem dicit in alio uiro magnæ sanctimoniæ. & ibi item Pe. An. Panor. in fin. & Philip. Deci. etiam in fi. & idem Io. And. in addi. Specu. in d. §. nuper allegato. & Alex. in d. l. qui iurisdictioni. in 5. aliàs 6. fal. & ibi Iason in 13. limitatione. ubi utérq; citat illud dictũ Specul. pro sing. idem Alex. in l. properandum. §. sin autẽ alterutra. col. 4. C. de iudi. & Barb. cõsi. 23. scripsit propheta optimus. col. 7. uersi. & multò

Οὐ μὲν γάρ τι δυνῆς σοὶ ἄντια παντῶν:
Αθανάτων ἀέκητι θεῶν ἐριδαινέμεν οἶος

Vide Eurymachum de Vlysse, eiusdem operis lib. 2. Aduersus duos unus nihil poterit: & rursum Themachum libro 16. Difficile est uiro forti cum pluribus pugnare. Vnde sumptum uideri potest natum aliud uetus adagium, cuius Plato ipse libro undecimo. de Legibus meminit, Arduum est aduersus duos pugnare. Propterea Catullus in carmine nuptiali salubriter commonefaciens inquit,

–Noli pugnare duobus

63 Et profectò mirum uideri debet, si Decius, cùm solus sit rectè senserit: quoniam nemo solus satis sapit, si Periplectomino Plautino credimus illud ipsum dicentis in ea fabula, cuius Miles titulus est. Sed modestiùs Aristoteles qui libro Politicôn 3. capi. 12. asserit non facile esse unum discernere. Euripidis quoque quem decreta canonica non dedignantur citare, in c. honorantur. 32. quæst. 2. sententia est in Phœnissis, Vir unus nemo cuncta dispicit. Vnde & profectum quoque uideri potest aliud item Græcorum uetus prouerbium, Vir quidem unus nullus est rectè Salomon ille omnium mortalium sapientissimus iu Eclesiaste capi. 4. illud proclamat, Væ soli, cùm paulò ante dixisset, meliùs duos esse simul quàm unum. quod & usurpatur in cap. in omnibus. 81. distinctio. & in cap. illud. 7. quæstio. 1. & in capi. 2. de stat. mo. Et alibi scribitur integrum esse iudicium, quod multorum sententiis comprobatur: capi. extra conferentiam. 64. distinctio. & cap. prudentiam. post princip. de offic. deleg. & cle. 1. de sentent. excommu.

64 In quam sententiam Liuius 1. decad. li. 3. scribit plus pollere multorum ingenia consiliáq;. & ex medicis Io. Damascenus, aphorismo 26. Vbi (inquit) plurimi concordant, & ratio attestatur, & experientia concordat, illud ante oculos pone Et è nostris Domi. in capi. per

hoc.§.uerum.de hæret.lib.6.dicit per illum text.quòd per plures ueritas melius inuenitur. Hinc opinio à pluribus approbata attenditur.l.1.ff.de offic. quæsto. ubi optimus text. cum simil. adductis per recentiores in c. 1.ad fin. de constit. ad probandum in dubio standum esse communi opinioni. Proinde prudenter monet quisquis is fuit, Iudicium populi nunquam contempseris unus. Quam sententiam ad tuendas communes opiniones plerunq; citat Barb. alioquin communium opinionum oppugnator. illam autem ita Græcè extulit Planudes:

Μὴ ψήφου δήμοιο

Μονώτατος, ἐξολιγωρέει

Tamen cui probabilior uidebit. Decij opi.eámq; sequi uolet,ita poterit dicere. Satis absurdum uideri & minimè tutum, quempiam quantumlibet probum ac bonū uirum, iudicem esse in sua aut suorum causa: cum omnibus.usque adeo insita sit illa philautia,id est,amor sui,ut neminem tam probum,tam modestum, tam attentum,tam oculatum inuenias,qui in sua causa æstimanda atque introspicienda quadam animi propensione corruptus cæcutiat, caliget, lippiat, fluctuet hebetescat,deliret. Cæcus est amor sui,ut dicit Horatius Et suus cuiq; crepitus olet, ut est apud Apostolum Bisszantium.Non uidemus manticæ quid in tergo est, inquit Catullus.Cui subscribens Persius.

Nemo(ait)in sese tentat descendere,nemo.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Et Seneca lib.2.de Ira.Aliena uitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt:Et sane in suis quique negotiis hebetiores sunt,quàm in alienis:in suis quidem myopes, lusciosi,tenebriones:in alienis lyncei,Argi, aqui loculi: Aliorum medici,ipsi ulceribus scatemus, ut est senarius prouerbialis,Plutarcho usurpatus in eo li.cui titulus est,Quo pacto quis ab inimico iuuari possit. Festucam in aliorum oculis aspicimus,trabem non uidemus

in no-

in nostris, ut est in Euangelio. Ad nosmetipsos talpæ sumus, cui uisum deesse memorant naturæ perscrutatores: in aliorum caprearum oculos possidemus, ut à Diuo Hieronymo proditum est in Apologia ad Pammachium & Occeanum. Idque est quod post Pet. dicit Accursius noster in l. error. C. de iur. & fact. ignor. Homines quidem alienos errores quàm suos meliùs uidere & corrigere, ad hoc ipsum scacorum ludum in exemplum afferens.

66 Quæ omnia ad suos cuiusque necessarios & sanguine coniunctos referri debent, atque ad seipsum. Nihil enim interest tuáne, an tuorum causa agatur, ut apertè colligere licet ex tex. in l. 1. §. item diuus. ff. ad le. Corn. de sicar. ubi nihil refert mihi an meis uim inferas. Ideò censet gl. in l. ut uim. ff. de iustit. & iur. quòd quemadmodum quis uim sibi illatam propulsare potest, ita & suis ipsius consanguineis. & ibi sequitur Barba. & Bald. col. 2. in 3. q. ubi dicit quòd æquè non punitur interficiens aggressorem consanguinei, ac suipsius. Quod & idem dicit ipse Bal. in l. raptores. in 2. no. per illum tex. & ibi etiam Saly. C. de episco. & cler. & latè doctor. in l. 1. C. unde ui. & Flor. in l. scientiam. §. qui cùm aliter. ff. ad leg. Aquil. & Angel. Are. in tract. malefi. in uerbo, & dictus Titius se defendendo. col. 1.

67 Item & illud colligi potest ex alio text. in l. hæres meus §. ul. ff. de condi. & demon. ubi nihil refert conditionem uiduitatis, siue de non nubendo mihi adscribas, an meis coniunctis, propter quos, ne uidelicet dãnum patiantur, abstinebo à nuptiis. & ita intelligunt Bar. Bal. & alij ibi. & gloss. Bar. & alij in l. mulieri Titio. ff. eo. & in l. 1. C. de indi. uiduit. atque ex tex. in l. neganda. C. qui accu. non poss. ex quo not. Bal. idem iuris esse in suis, quod in se. & c. sciãt cuncti. de elect. li. 6. & c. quoniã. de immunit. eccl. eo. lib. 6. & rursum in c. quicunq;. de sentẽ. excom. eo. quoq; li. 6. in quibus apertè probatur, paria esse aliquẽ uexare, opprimere, grauare: aut cõ-

ſanguineos ipſius, & æquè puniri offendentem conſanguineum clerici, ac ſi ipſum clericum offendiſſet. quod & uoluit gloſ. not. in cle. grauius. de ſent. excom. in uerbo, quomodo libet, & ibi Panor. & Feli. in c. literas. col. penulti. de præſumpt.

68 Ad idem quoque tex. not. in l. 1. & 2. ff. de libe. cau. & l. lex Cornelia. in prin. ff. de iniur. ubi iniuria facta alicui, cenſetur facta omnibus, qui ſunt eiuſdem generis ſiue conſanguinitatis. quod & uoluit gloſ. Bar. & Ang. ea. l. lex Cornelia. & Bar. in l. tutor. §. ſi tutor inimicus. ff. de ſuſpe. tut. & in l. cum ſcimus. C. de agri. & cenſi. li. 11. Bal. poſt Cy. in l. unica. in 5. no. C. de rapt. uirg. ubi dicit, atque etiam Ang. & Saly. per illum tex. quòd iniuria facta uni de domo, intelligitur facta toti conſanguinitati, & toti cauſatæ, quod & idē dicit ipſe Bal. in l. 1. per illum tex. C. ſi quacun. prædi. poteſta. & in l. 1. col. 11. uerſi. quò ad primum articulum. C. qui accu. nō poſ. & in d. l. 1. C. de indic. uidui. ubi dicit per text. in d. l. 1. C. ſi quacū. prædi. poteſta. quòd offenſo uno, offenditur alius eiuſdem ſanguinis. & idem Bal. in repe. d. l. 1. col. 5. uerſi. ſecunda eſt an filius. C. unde ui. ubi dicit per d. l. lex. Cornelia. quòd iniuria quę fit alicui, totam eius gentem allidit. & ipſe Bal. cōſi. 173. in ciuitate Cleri. col. 1. li. 3. ubi per eundem tex. dicit quòd iniuria uni facta, totam domum decolorat. & Io. Plat. in l. uacantia. C. de bo. uacan. lib. 10. & Alex. conſil. 115. uiſo themate. col. 2. lib. 4. Ad quod etiam facit tex. in c. Petrus. de homi. ubi & id no. Feli. princip.

69 Sed & è Theologis Diuus Thomas 2. 2. q. 65. arti. ult. dicit quòd iniuria alicui illata non ſolùm ad eum pertinet, cui fit, ſed & ad coniunctos illius. Ideóque iniuria grauior eſt, ſi offenſus coniunctos habeat quàm ſi nullos habet. ex hócque aggrauatur delictum, quod eò maius eſt, quò in plures (ut ille ait) redundat.

70 Ex hoc exiit, quòd in cauſa iniuriarum, conſanguinei eius, qui paſſus eſt iniuriam, non magis idonei ſunt

teſtes

testes, quàm ipse qui passus est, ut uoluit Bar. & Angel. in d. l. lex Cornelia. & idem Bar. in l. qui testamento. §. 1. ante fi. ff. de testa. Cy. & Bal. in d. l. unica. C. de rapt. uirg. & in addi. ad Bald. §. 1. uersic. sed nunquid frater. Alex. consi. 24. animaduersis his. col. 6. uersi. non obstat quod ipsemet Thomas lib. 2. & Lafran. brix. in repet. cap. quoniam contra falsam, in materia testium. de prob. Philip. Corne. cōsi. 172. primus consultationis articulus. col. pe. uers. in proposito. li. 2. Feli. in c. cū oportet. col. 3. de accusa. & Philip. Dec. cōs. 135. uiso processu & sententia. col. 4. uersi. 3. considerandum est.

71 Facit & ad prædicta, quòd mihi inferri uidetur metus, qui meis infertur, ut est text. in cap. ex parte, eius initij 1. ibi tu uel tui. de appel. & ita etiam uoluit Bart. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. in 9. quęstione. ff. de oper. noui nunt. ubi not. dicit per text. in d. l. hæres. meus. §. ult. quòd si iudex consueuit uexare consanguineos appellantium ab eo, æquè iustus est metus, ac si ipsos appellantes opprimeret. sequuntur Alexā. Iason & alij recē. ibi. & idem Bar. in tracta. de tyranide, in 7. q. & Bal. in l. interpositas. co. 2. uersi. hoc considerato. C. de transact. ubi dicit quòd tam rescinditur transactio metu illato consanguineis transigentis, quàm ipsi. idē Bal in d. l. 1. C. de indi. uidui. ubi dicit paria esse committere in aliquem, uel in illos de sanguine suo, & parem esse metum in se, & in suis. allegat l. isti quidem. ff. quod met. cau. & idem Bald. in c. ulti. col. 2. uersi. porrò scias. de appel. dicit, quòd metus est mentis concussio, siue trepidatio prouenienis ex aliquo accidentali terribili, siue in proprio corpore, siue coniunctis personis, usq; ad septimū gradū. ꝑ quibus potest quis sumere defensionē armorū, ut nō in l. ut uim. ff. de iust. & iur. Nā naturalis affectio hoc facit: quia qui unū de agnatione tāgit, totā agnationem tāgere uidetur, ut dicit ille textno. in l. 1. C. si quacun. pręd. potest. hęc Bal. & Ang. cō. 217. uisa narratione facti. col. 3. uersi. colligitur. & Car-

di. Flor. qui hoc reputat sing. in c. 1. in princ. in 13. not. de excess. præla. & in 45. uersicu. nota ibi ne uideatur. & Rom. in l. nolle. ff. de acquir. hære. Barb. in repe. l. cùm acutissimi. col. 3. C. de fideicom. & Fely. in d. c. Petrus. in 1. no. Iason late in l. 1. ff. in ius uocat. ut eant.

72 Vnde decidunt domini Rot. decis. 463. dubitatur an ualeat resignatio, in nouis, in decisionibus uerò noui ter compilatis est sub titu. de renun. cons. 7. per text. in d. c. sciant cuncti. quòd sicut cassatur renuntiatio bene ficij facta per metum illatum clerico, ita & si fuerit illa tus consanguineis clerici. sequitur Socyn. in repet. d. l. mulieri Titio. super 1. glo. ad princip. & Fely. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 42. in 13. quæstion. de constit. Iason in d. l. 1. de indict. uidui.

73 Quibus & simile est quod per illum tex. in d. c. sciant cuncti. uoluerunt Bal. in lectura antiqua. Angel. Alex. Iason & alij in d. l. 1. ff. in ius uocat. ut eant. quòd quẽadmodum non ualet statutum cõtra clericos factum, sic neque contra consanguineos eorum. quod & idem uoluit Bar. in l. 1 ad fin. ff. de his quæ pœn. nom. & in l. si penes. C. de agri. & censi. lib. 11. & Bald. Ang. & Iason in d. l. 1. C. de indic. uidui. Angel. in §. quia uerò leonis. in authent. de non alie. ubi etiam dicit, quòd huiusmo di statutũ est contra libertatem ecclesi. Pe. Anc. in repe. c. in materia statutorum contra clericos editorum. uer sic. adde quod no. Bal. de constit. Bal. Imo. & Paul. Ca. in d. l. hæres meus. §. ult. per illum text. Ro. in d. l. nolle. ff. de acqui. hæredi. Lapus allegatione 30. consilium fuit domini Gregorij, uersic. septimo an statutum puniens propinquos. Barb consi. 29. ubi disputat an statu tum laicorũ clericos ligare posiit, lib. 4. Marti. Laud. in in tracta. de principibus, cõclusione 211. Socy. in repet. d. l. mulieri. Titio. Fely. in d. c. ecclesia sanctę Marię. co. 27. in q. 4. & iterum d. col. 42. & ibi etiam Philip. Deci. colum. 19. uersicu. secundò prædicta cõclusio. & idem Felyn. in capi. literas. colum. pen. de præsumpt. Philip.

Fran.

Franc.d.cap.sciant cuncti.in princ.

74 Quinetiam eò prorupit audaciæ Rom. ut per illum text.in d.c.sciant cuncti.dixerit in repe.rub.ff.de arbit. col.18.uersi.quid autem si permissum,quòd uulnerans consanguineũ clerici, ob id quòd clericus ei quicquam fecerat,æquè est excõmunicatus, ac si clericum uulnerasset.quod dictum facit singu. illud tamen reprehendens Socyn.ubi suprà,& mirabile dicit Fely.d.c. ecclesia sanctæ Mariç.col.42.& Iason in d.§.si quis ipsi prętori.qui & ipsi carpunt.& Hippo.Marsil.sing.204.percutiens clericum, ubi & hoc singul. & mirabile dicit & sequitur.

75 Et facit quod dicit Bald. in l. si quem. in fin. C. de oper.liber.idem esse libertum operas patrono promittere,causa onerandæ libertatis:aut etiam alium ipsius liberti consanguineum:quia libertus satis uidetur grauari,cùm grauatur eius consanguineus.allegat d.l.hęres meus. §.ulti.Et quod uoluit idem Bald.& post eum Paul.Cast.in eo ipso.§.ulti.quòd sicut commune non potest prohibere appellationem ad superiores, uel statuere contra appellantes.c. uenientes.de iureiuran. sic nec contra cõsanguineos appellantium. quod & idem uoluit Rom.in repe.d.rub.ff.de arbitr.

76 Huc item uergit quod scribit Pet.Anc. in d.ca.sciant cuncti. per text.in d. quicunque. quòd si inita pace inter inimicos,qui promiserunt non offendere, sub certa pœna,alter alterius consanguineum offenderit,non minùs in pœnam incidit, quàm si ipsum offendisset. quod & idem uoluit Angel.in l.si ita stipulatus.§.Grisogonus.ff.de uerbor.oblig. & Lucas Pen. in l.1. in 20. quæst.C.publi.lætitiæ nuntia.lib.12. ubi ad hoc multa adducit Socy.in repet.d.l.mulieri Titio.& Fely.ubi suprà,& Iason in d.l.1.ff.in ius uoca.ut eãt. ubi dicit hoc esse notabile,& cordi tenenendum,quia frequenter occurrit.& in d. §. si quis ipsi prætori.ubi etiam dicit esse notandũ,cùm loquatur in pœnalibus. & in d.l.1.co.2.

uer.6.ad idem facit. C. de indi.uidui.& ita etiã uidetur tenere, si rectè intueamur. Ioan. And. in ca. frustra. in 2. quæst. de regul. iur. lib. 6. in Mercur. Sed contrarium tene Bart. post Dy. in d. §. Grisogonus, ad fin. quem sequitur Imo. ibi & Bal. in d. l. 1. col. pen. uersi. reuoco in dubium. C. si quac. prædi. pote. & in c. 1. §. mulier. tit. qui. mo. feud. amit. & con. 195. laudare uos. colum. pe. lib. 2. ubi dicit hoc esse expresßim in c. 1. titu. de eo qui interf. fra. domi sui.

97 Sed & his attestatur, quòd per tex. in d. l. hęres meus, uoluit Cy. in l. ulti. in 5. quæst. & ibi etiam Bald. col. pe. uersic. sed pene non opponitur. & Angel. & Saly. C. de spon. quòd quemadmodum mulier nõ potest promittere pœnam, si non nupserit, quia matrimonia debent esse libera. leg. Titia. ff. de uerb. oblig. & cap. gemma. de sponsa. ubi Panor. ita nec eius consanguinei propter quos ne damnum incurrerent, nuberet mulier. quod & idem uoluit Io. And. in d. ca. gemma, ad fi. & Barb. in d. l. Titia. & idem Bart. Bal. Imo. & Pau. Cast. in d. l. hæres meus. §. ul. Angel. & Iason in d. l. 1. ff. in ius uoca. ut eãt & Roma. d. l. nõlle. Panor. consi. 48. casus talis est. quidam Franciscus, ad fin. lib. 1. & Feli. in d. c. ecclesia sanctæ Mariæ. columna quadragesimasecunda. uersic. hic quoque.

98 Idque quod per tex. in d. c. ex parte. de appel. dicit gl. in c. communis, 33. dist. & etiam per tex. ibi, quòd non comparentem excusat non solum ipsius ualetudo, sed & suorum consanguineorum: sequitur & commendat Alex. in l. quæsitum. ad fi. ff. de re iudi. & Iason in d. l. 1. ff. de in ius uocan. & in d. §. item si quis ipsi prætori. utrobique dicens esse no. & rursus in l. 3. §. si quis in iudicio. in prin. ff. si quis cautio. & in l. 1. in prin. co. ult. uer. fac ergo conclusionem, & iterum uer. & nota quòd prędicta procedunt. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. ubi dicit esse ualde no. & per eam dicit quòd sicut ordinarius potest delegare causas meri imperij ꝓpter ipsius ua-

letudinem, sic & suorum. Illi aũt gl. subscribit Cic. lib. 1. Offi. Si constituens te (inquit) aduocatum in rem præsentem uenturum, atq; interim grauiter filius ęgrotare cœperit, non sit cõtra officiũ non facere quod dixeris.

79 Adde ad prædicta id quod uoluerunt Petrus Hispa. Ab Antiquus, & Pe. Anc. in c. petitio. de iureiur. quòd si iuraui defendere te contra omnem hominẽ, quemadmodum non uideor iurasse te defendere contra me, ut dicit glo. ibi per text. in l. prætor. C. de serui. & aqua. sic neq; contra cõsanguineos meos. per tex. in l. humanitatis. Cn. de excusa. tut. quod idẽ uoluit Cy. post Pet. In le. inquisitio. C. de solutio. quem & ibi sequitur Saly. idem quoque uoluit glo. singul. in cle. 1. de iureiur. per tex. in d. l. inquisitio. quẽ ibi sequitur Imo. & alij. & Bal. in l. 1. in 24. quæst. ff. de rer. diui. & in d. l. cùm acutissimi. col. 2. uersic. allegatur hic. barb. etiam in repe. col. 46. uersicul. nota ibi ne uideatur, & iterum col. 91. ubi reprehendens Panor. in d. ca. petitio, intelligentem dictum Hispa. & Ab. Antiq. in illis solùm coniunctis, ad quos iurans habet eandem, quam ad se affectionem, dicens quòd passim, & sine delectu debet intelligi, usque ad quartum gradũ. per tex. in l. petitionem. C. de aduo. diuer. iudic. In alijs etiam gradibus standum esse arbitrio iudicis per id quod no. glo. sing. in l. cùm alienam C. de lega. & facit quod no. Bald. in d. l. petitionem. per illum text. quòd contra se & suos nunquã uidetur quis promisisse officium aduocationis, quod indistincte suscepit. & in l. 1. uer. sed nũquid nomine. ff. de stat. hom. ubi dicit, quòd in generali sermone, nõ præsumit̃ quis loqui contra illos qui sunt de suo sanguine, ar. l. oblig. & d. l. humanitatis. ff. de pigno. & c. postremo: de appel.

80 Et ad omnia optimè facit tex. sing. in l. cùm scimus. ad fin. C. de agri. & censi. lib. 11. ubi consanguinei nostri, sunt quodammodo pars corporis nostri, idcirco nemo carnem suam odio habuit, ut dicit diuus Paulus ad Ephesios 5. & text, in capit. non æstimemus. 13.

quæst.2.& glo. in l.2.ff. in ius uoc. ut eant. quæ ob id dicit quòd necessarius necessarium illaqueari non patitur. Est nimirum nobis innatus quidā naturalis amor, & affectus in nostros & necessitudine coniunctos, nostris legibus id attestantibus. l. cum seruus. ff. manda.& l. Aurelius. §. Titius testamēto. ff. de liber. lega.& l. qui cum uno. §. ult. ff. de re milit. cum si.

81 At hoc ipsum, ut tandem in nostra quæstione conconcludamus, amor scilicet & affectio hominesuel lynceos occæcat, dicente Platone illo sapientiæ antistite, lib. de Legi. 5. amorem in iudiciis cęcutire. & Theophrasto, qui à diuinitate loquendi (ut ait Cicero) nomen accepit, affirmante amantium cæca esse iudicia. Id quod poetę sub uelamine quodam poetico designant, fingētes amorem exoculatum esse, & cæcum: quoniam scilicet homines cæcos efficiat: utpote qui amore præpediti nesciant discrimen recti prauiq;: & non noscūt quid album sit, quídue nigrum. proinde decreta canonica inter ea quæ iudicium humanum peruertunt, & amorē annumerant. ca. quatuor 11. quæsti. 3. & c. 1. in princ. de sentent. excom. li. 6. Rectè igitur Cæsar apud Sallustiū ait, Omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atq; misericordia uacuos esse decet: haud facilè animus uerū prouidet ubi illa officiūt. Plutarchus in libro ciuilis constitutionis scribit Cleonem, ut primum Remp. attingere destinauit, uocatis amicis omnibus dixisse se uelle soluere amicitiæ uincula. Solere enim amicitias pleraque recta & iusta subuertere, quod homines Remp. administrantes, utpote affectu & mollitie occupatos, sæpenumero à uia deducūtur recti officij.

82 Sed ne quis putet ea solùm procedere in amore turpi, & fœdo, & inter homines improbos, aliàs impares uincēdis suis affectionibus, sed & in amore honesto & nascente ex consanguinitate, de quo est tota nostra disputatio, & inter homines alioquin integerrimos, uirtu-

tutibus & sanctimonia conspicuos, de quibus etiam hîc loquimur, audiamus Diuini Gregorium in 7. Moralium, enarrantem illud Iob. 7. c. Considerate semitas Theman, itinera Saba, & expectate paulisper. Sunt (inquit) plerique qui non solùm non aliena appetunt, uerùm etiam cuncta quæ possederant in mundo, derelinquunt: semetipsos despiciunt, nullā præsentis uitæ gloriam requirunt, ab huius mundi se actionibus separant & penè quicquid prosperitatis arriserit, calcant. Sed tamen adhuc uinculo, carnalis cognationis obligati, dum amori propinquitatis indiscretè deseruiunt, ad ea sæpe per affectum cognationum redeunt, quæ iam & cum proprio despectu subegerunt. Cúmque plusquàm necesse est, carnis propinquos diligunt, retracti exteriùs à cordis parente diuiduntur. Nam sæpe quosdam uidemus, quantum ad proprium studium spectat, iam præsentis uitæ desideria non habere, mundum & opere & professione reliquisse. Sed tamen pro inordinatis affectionibus propinquorum prętoria irrumpere, terrenarum rerum iurgiis uacare, libertatem intimæ quietis relinquere, & mundi studia in se iamdudum destructa reparare. Hæc Gregorius. Ex quibus manifestè liquet impotentiorem esse atque uehementiorem affectionem amorémque consanguinitatis, quàm suipsius: illámque uiros alioquin undequanque perfectos atque absolutos ex suo ueluti perfectionis statu deiicere deturbare, dimouere, conuellere.

83 Sed ut hoc ipsum nostrorum quoq; testimonio cōprobemus, episcopi sancti omnibus & uideri debent, & præsumuntur, ut paulò pòst ubertim atque copiosè demonstrabimus: & tamē eos cæcos esse in nepotes, tam uerè quàm eleganter dicit glo. no. in c. peruenit. in glo. ultima quæst. 3. quàm bene ponderauit Panor. in c. diuersis fallaciis in secundo not. de cleri. coniung. quod uerum esse ostendit, id quod de cæcitate amantium suprà diximus. Non immeritò igitur prohibentur e-

piſcopi eccleſiæ œconomatum conſanguineis cōmittere,propter fraudis ſuſpicionem.c.decenter.& ibi glo. 89.diſt.

84 Sed & id de epiſcopis nemini mirum uideri debet,cū & ſummi pōtifices quos nemo dubitet ſanctos eſſe,aut certè tales præſumi. quos apex tantæ dignitatis attollit,ut dicit tex. ca.non nos. 40.diſt.& optimè facit l.1. ff. de offi. præfec.prætor.tamen malè audiant propter pter conſanguineos.Nam ut pulchrè dicit Bal.in l. tutor.§.quæ tutoris.per illum text.ff.de excu.tut. ſi Papa conſanguineum ad dignitatem promouerit , ei caro reuelauit & ſanguis.

85 Quid? quòd ne in uirgine quidē glorioſa Maria hæc affectio debuit,ſi credimus diuo Hieronymo , ſi is fuit ut plerique omnes exiſtimant , ſiue ut Eraſmus credit, Sophronius,quem & ipſe Hieronymus in Catalogo ſcriptorum,uirum apprimè eruditum appellat. Hic igitur, quiſquis is fuit,in eo ſermone, quem ad Paulam & Euſtochiū de ipſius uirginis aſſumptione conſcripſit, hęc de eius in Chriſtum amore ſcripta reliquit:Ignorat (inquit)amor iudicium, ratione ſæpenumero caret, modum neſcit,nec aliud cogitare poteſt,quàm quod diligit.Hęc ille de illo uirtutum omnium armario uirgine Maria,quæ tamen impeccabilis erat,ut aſſerunt Theologi,& è noſtris glo.in cle.ad noſtrū. in prin.in uerbo, impeccabilis.de hæret. ut quæ nec labe originali polluta fuit. Falſum eſt.

86 Itaque cùm ſit natura comparatum, ut homines uel integerrimi,atque ſanctiſsimi ſint in ſuos tam propenſi. ut plerunque à recto tramite ueluti cæcutientes deuient,ad lapidem amuſim,non lapidem ad amuſim applicantes:quis cōtra omnium legum placita , iudices à cauſis cōſanguineorū ſine delectu repellentiū audebit aſſerere aliquem eſſe iudicē idoneum in ſua ſuorúmue cauſa,quacunq; uirtute & ſanctimonia polleat? cū nulla le.huiuſmodi uiri à regula gēerali excepti reperiant

ut

ut in simili dicit text. in l. præuaricationis. §. ulti. ff. de præuaric. ibi, neque lege aliqua cautum est. & in l. dissentientis. C. de repub. ibi, nulla iuris præcepit constitutio, & ibi not. Alber. & l. illam C. de colla. ibi: eò, quòd nulla constitutio super huiusmodi collatione posita est, & ibi Bart. & alij, & in. §. optimũ. in authen. de non elig. secun. nub. in illis uerbis, Nec quilibet est text. aliquid tale dicens, quem tex. in illis ipsis uerbis dicit sin. & celebrem Barb. in repet. c. Raynaldus. quam Ioanninam uocant, col. 176. uersi. ego uehementer admiror. de testa. & consi. 26. sapienter scripsit. col. 5. libr. 2. & ad idem tex. in. §. consideremus. in authen de tri. & semis. cùm dicitur, Sed quia cum hoc non lege agimus, erubescimus. per quem uulgò dicere solemus, quòd erubescimus sine lege loqui. & c. illa. ne sed. uacan. ibi, Cùm nunquam inueniatur cautũ in iure. & c. 1. de supplen. negli. præla. lib. 6. cùm dicitur, cùm id non inueniatur à iure concessum. & c. is qui. de sen. excom. eod. li. 6. ibi, Cùm id non sit expressum in iure, & in extrauag. Ioan. 22. cuius est initiũ, antiquæ cõcertationi, post prin. ubi not. Zẽze. in uerbo, statutũ. quòd ualet huiusmodi argumẽtũ: non est ita, quia iure cautũ nõ reperitur. & facit tex. not. in c. consuluisti. 2. quæst. 5. cũ dicitur, & quod sanctorum patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum.

87 Propterea dicit Bal. in cap. nihil. col. ut. de elec. quod lege non cauetur, in practica non habetur. Et idem in cap. in genesi. col. ult. de elect. paria sunt aliquid fieri sine lege, & contra legem. Et hoc argumentandi genere uidelicet, si lex uoluisset, hoc expressisset, usus est in infinitis locis Io. And. ut etiã refert Angel. consi. 257. consultatiò multum generalis existit. col. 5. & multa quoq; ad hoc allegat Cæpol. in repet. authenti. sed nouo iure col. 20. in paruis, uersic. & hoc probo. C. de ser. fugi. & latiùs Nicol. Eueraldus in locis legalibus in loco, à lege cessante.

88 Igitur cùm nulla lege istud cautum reperiatur, sitque contra generalem iuris regulam, nemo ut opinor non dubitabit asseueranter affirmare, præsertim si quæ dicta sint, curiose atque diligenter pensitauerit, nemo quoq; tam temerarius, tam confidens, ut uelit coram iudice aduersarij consanguineo uel moribus spectatissimo litigare, inque manus illius & arbitrio ius omne suum, in quo forsitan quidquid bonorum habet, consistit, reponere: ne si forte caro aut sanguis, ut utar uerbis Bald. reuelet, id omne quod in lite est, consanguineo adiudicet, illum iustam causam fouere ratus, idque temerè scilicet affectione occupatus, propter quam iudex omnem inquirendæ ueritatis rationem amittat, ut scribit. Quintilianus libro sexto c. fatuum esset dicere eum qui sanctæ uitæ fuerit, dedita opera, & ueluti ex composito, quidquam contra ius diiudicaturum. Quanquam & his, quæ sunt contra leges, quale est hoc, de quo est quæstio, in honestissimam personam cadit fraudis suspitio. ut est tex. expressus in l. cùm quis decedens. §. Titia honestissima fœmina. ff. de lega. 3. & ita dicit per illum text. Bald. in ca. 1. §. item si uasallus. tit. de contro. inue. ubi tamen in codicibus, qui circũferuntur, hoc dictum, in addi. ad ipsum Bald. erranter scribitur. quod & idem dicit Paris de Puteo in tractatu de syndicatu, in uerbo, suspicio, & nos quoque diximus in nostris commentariis ad l. si unquam, in uerbo, donatione largitus num. 32.

89 Denique hanc sententiam adiuuat gloss. not. in cap. nullam. 2. quæstio. 4. quæ uoluit, quòd Papa, in quo ut iam diximus, sanctitas præsumitur, debet aliis committere causam suorum, ne ipse suspectus habeatur, uel ne fauore pro eis iudicet. quam multùm commendat, & sequitur Ro. consil. 521. circa propositam etiam consultationem. col. 2. uersi. aduertat sacra synodus. Hæc maiorem in modum sententiam Decij confirmãt, utra tamen opinio sit uerior, alij uiderint: neq; enim ego tan

quam

quam arbiter honorarius quicquam ausim decernere, ut aliàs sæpe protestatus sum.

90 Sed utcunque est, non ouo ouum similius est, quàm illi Specul. dicto simile est, quod Alanus antiquus doctor refetente glo. in summa 3. q. 5. dicebat omnes quidem consanguineos esse testes idoneos, si tales appareant, qui præponant gratiæ ueritatem. §. eos quidem testes. 4. quæst. 3. Quam glo. ueluti hoc ipsum affirmantem allegat Ioan. Ana. in c. cùm oportet. col. 2. & ibi etiam Feli. qui eam facit sing. col. 3. uersi. adde etiam prę dictis. de accusa. & idem Feli. in d. c. super his. colū. pe. eod. titu. & in c. literas. col. 3. uersic. primus est quando testis. & Hippo. Marsil. in l. 1. §. ad quæstionem. colum. 2. uersi. limita etiam hunc tex. ff. de quæstio. quanuis tamen ea glo. illam Alani sententiam apertè reprobet, usa exemplo iudicis qui ob consanguinitatem recusatur. In quo non obscurè sentit cum opinione Decij, de qua in præcedenti articulo. & eam gloss. sequitur Archi. ibi uide Alexand. in l. ea quidem colum. 36. C. de accusa.

91 Ex illo autem Alani dicto & illud proficisci uidetur, quòd etsi frater testis non faciat plenam fidem, per not. per Specul. titu. de teste. §. 1. uersicul. sed nunquid frater. & Barto. in d. l. qui testamento. ff. de testa. per tex. in l. 3. in prin. ff. de testi. cum si. Tamen si frater ille sit deuotæ & probatæ uitæ, ut de mendacio nulla sit suspicio, facit plenam fidem. Ita uoluit Imo. in c. cùm canonicus. colum. penulti. & ibi Barb. de offic. deleg. & idem Imo. in c. in literis. de testi. & in l. qui testamento. §. quicunque. in fin. ff. de testi. aliàs testa. sequitur Alberi. in 1. par. in tracta. testium, 1. principalis, & Philip. Cornel. consi. 172. primus consultationis articulus, col. 4. uers. facilè colligitur. lib. 2. & Fel. in d. cap. cùm oportet. col. 4. uersi. modo aduerte. de accu. (ibi uide Ioan. Ana.) & in dicto cap. literas, quo loco nuper citauimus. & Iason in authent. iubemus, col. ult. C. de iudic. ubi dicit se ali

quando dixisse Ferrariæ in quadam ardua causa, & in repet.d.l.admonendi,col.71.uersi.limita multum sin. ff.de iureiurando.ubi dicit hoc esse multùm sing.& Lāfranc.Brix.in repet.c.quoniam contra falsam, in materia testium,uersicul.circa autem fratrem. de proba. & Hippo.Marsil.singu.273.notissimum est,col.2.ubi hoc dicit singu.

92 Simile est & quod de uxore dicit Spec.post antiquos doct.in tit.de testi.§.1. uersicu.sed quid de uxore & uiro,quòd licèt nō sit testis idonea pro marito, tum quia domestica est,tum & aliis rationibus:tamen si uxor sit aliàs bonæ famæ,admittitur:argu.§.eos testes. 4. quæ. 3.An tamen sit istud uerum,uide omnino per Fel. in c. in literis,col. 4.uersi.fallit quantò in uxore, de testi.& quos ibi allegat.

93 Idem quoque de aliis familiaribus & domesticis dicitur,qui licèt repellantur à testimonio.l.2.& l.eos. C. de testi. cum simil.tamen si sint probatæ uitæ, & opinionis,de quibusnon sit uerisimile, quòd pro aliquo uellent deierare, admittuntur ad testimonium. d. cap. in literis,in fin.de testi.& ibi expresse Inno.dicit, quòd familiares honesti & bonæ famæ recipiuntur in testes. quem sequuntur ibi Bal.Anton.Imo.& Fel.col.2. uersi. fallit 2.sequitur etiam Bald.& post eum Sal.in d l. 2. C. de testi.ubi adiiciunt exemplum in familiaribus episcoporum,abbatum,nobilium,& aliorum notabilium dominorum:qui quidem,ut dicunt,non tenent secum nisi familiares,& discretos,& bonæ opinionis. Sequitur etiamRom.consi.7.uisis necessariis,col.2.& con.420. proposita quæstio,col.2.uersicul. tertiò idem manifestatur.Alber.in d.tracta.de testib.in secunda parte primæ principalis.Alexand.in addit.Bart.in l.uir mulieri. ff.de donat.inter uirum & uxor.Barb.consil.6. scriptū est præclarè 1.Reg.col.penul.lib.1.& consi.30.scribitur præclarè sapientiæ,colū.3.uersi.et dicatur quod gloss. extendit,eod.lib.1.& consi.54.illud in mediū afferam quod

quod sapienti.col.10.uer sic.etsi quispiam dixerit, eod. lib.1.& consi.3.clementissimi Dei patris domini nostri col.13.uersi.ubi dixit,libr.2.& consilio 82.clementissimi Dei patris omnipotentis,col.5.libr. 4. Lanfranc. in repetitio.d.capit.quoniam,in dicta materia testiũ,uersic.quæro ergo primo nunquid familiaris. Firmi.in tractatu de episcopo,in 5.parte,libro 4.in 47.quæst. Hippoly.Marsi.sing.5. incipien.regula est quòd familiares (uide Angel.in d.l.2.)

94 Ex quibus doct.alij meminerunt dicti exempli Bal. alij nullam mentionem fecerunt. Sed operæpretium esse duxi,non esse à nobis tam ieiunè & frigidè pertrãseundum,ut nihil super eo dicamus. Neque enim Bald. qui uir. fuit in iure & imperatorio & pontificio atque in omni ferè doctrina,quantùm è nostris(absit uerbo inuidia) alius nemo,apprimè eruditus, idipsum ab re, neque frustra, neque temere posuit. quod ut demonstrem,libuit paulò latiùs euagari,atque in id per sententias nobilium scriptorum & decurrere, tum propter Bald.authoritatem,tum propter rei ipsius utilitatem atque etiam delectationem,quę mihi imò uerò omnibus instar calcaris est:tum etiam ut hoc ueluti diuerticulo & rerum uarietate leuem tædium legentium. Ea ergo (ut opinor) ratione Bald.illud exemplum adscripsit: quia quemadmodum episcopi, abbates, nobiles,& alij id genus præsumuntur & honestæ & probatæ uitæ: utpote cùm nihil ob aliud, quàm propter probitatem & uirtutem ad huiusmodi dignitatum gradus, præ cæteris assumantur & deligantur capite miramur. ante fin. 61.distin ubi & no.gloss.in uerbo,pro laboribus, quòd eo ipso quòd quis electus est,præsumitur esse melior alijs.& ad id alia iura allegat,quæ uidere poteris. & c. cũ in cunctis.de elect.& cap.cùm in iuuentute,in princip. de præsum.ubi etiam not.gloss. quòd ex quo quis adeptus est dignitatem episcopalem. præsumitur ratione suæ uirtutis fuisse adeptus, & ibi etiam Bal,Panor.&

alij. & quod not. amplissimè Barto. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. Ideo in legibus nostris sancitum est, dignitatem testium esse inspiciendam, ut plus credatur testibus in dignitate constitutis, quàm plebeis & priuatis l. in testibus. & l. sequen. ff. de testib. & §. 1. uersi. sancimus. aliàs d. uersicu. allegato pro. §. eod. tit. in authen. de test. ubi gloss. quæ omnia industriè, & ingeniose rimari & soler ter perpendere solet, huiusce rei rationem esse dicit, in uerbo, dignitatis: quoniam ad dignitates homines honesti eliguntur. Hinc dicit Bal. post gl. in l. 1. §. his incunabulis, col. 1. ff. de offic. præfec. prætor. esse præsumendū pro episcopis. & allegat no. in c. domino sancto. 50. distinct. Ex quo & illud manauit quod non est facilè recipienda episcoporum accusatio. capi. accusatio. secunda quæstio. 7.

95 Sicut ergo huiusmodi uiri prę sumuntur probi & honesti, bonæque & probatæ fidei: ita quoque & eorum famuli, qui plerunque dominorum mores repræsentant, imitantur, & exprimunt. Est enim prouerbium à Platone doctrinæ & ingenij principe usurpatum li. de Republic. 8. Dominas imitantes catellæ. & aliud apud Ciceronem libro quinto. Epistolarum ad Atticum, ὁποῖα ἡ δέσποινα, τοῖαι καὶ θεραπαινίδες, Qualis hera, tales & ancilæ. Et illud quoque Terentianum in Eunucho, Domini similis es. Propterea Diuus Hieronymus ad Demetriadem scribens, Mores (inquit) & studia dominarum plerunque ex ancillarum & comitantium moribus indicantur. Et alibi ad Principiam scribit ex lasciuia puellarum comitantium, de dominarum moribus iudicari. & Gregorius Nazanzenus in eo carmine, quod elegis uersibus contra mulieres ornatas eleganter scripsit, grauiter asseruit ancillas esse imagines cordis dominarum. Sicut enim ueris nuntij sunt hirundines, flos, fructus, ita & dominarum ancillæ.

Ad quod alludens satyricus poeta Iuuenalis. sat. 5.

Maxima quæq; domus seruis est plena superbis.

Et

Et Euripides in Almæone apud Stobæum Ser. 50.

Μέτεςι τοις δέλοισι δεσποτῶν νόσε.

Serui dominorum morbis inficiuntur.

Et Alexis apud eundem:

Ἀλλ' ἐπὶ πλῆθος ἐμφερεῖς τὸς οἰκέτας.

Ἐχοντας ὄψει τὸς τρόπος τοῖς δεσπόταις. id est,

Cæterùm, erga vulgus seruos similes

Habere videbis mores dominis.

Et huic sententiæ calculum adducit Baptista Mantuanus ad Falconem: neq; enim indignus esse uidetur, qui citetur,

Cur tibi sint dociles serui, sine crimine, Falco?

A simili mores accipiuntur hero:

96 Quod quidem hinc manare uidetur, aut quia famulos nobis similes, quantum in nobis est, plerunque asciscimus: similis enim similem, ut uulgò dicitur, sibi quærit, de quo abunde alibi diximus in nostris legibus Connubialibus. Aut quia si id accidat, ut ipsi domini in eligendo errantes sortiantur famulos, qui à suis omnino moribus sunt ab initio alieni, efficiantur tamen illis similes, & exemplo eorũ prouocati, & consuetudine immutati. Nam quod ad primum spectat, cùm aliàs semper hominum exempla plurimum ualeant, multùmq; habeant energię ad emendanda aut corrumpenda hominum ingenia: tum eius pręcipue, qui quocunq; modo prest. in cuius, ut utar uerbis Liuij 1 decad. lib. 1. ueluti unici exẽpli mores, ij qui subsunt, se formant: flexibiles enim, ut ait Plin. in Paneg. quancunque in partem à principe, atque ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim chari, huic probati esse cupimus, quod frustra sperauerunt dissimiles. Et paulò infrà, principis censura est, eaque perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur.

97 In quam etiam sententiam text. est apud nos in cap. sicut. & ca. pastoralis. 2. quæst. 7. & c. ex merito. 6. q. 1. & optimus omnium in c. præcipuè. 11. quæst. 3. quem etiã

C

ad hoc aureũ dicit Barb. consi. 40. clementissimũ omnipotentem Deum. col. 6. libr. 4. alius tex. in c. magnæ. de uoto. ubi quod agitur à prælatis, facilè trahitur à subditis in exemplum. ex quo occasione sumpta gloss. ibi, & etiam in d. c. ex merito. citat illud Claudiani, tacito tamen illius nomine,

– Totus componitur orbis
Regis ad exemplum.

Et sequitur apud Claudianum:

– Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Quibus & simile est, quod scribit sapientissimus ille cōcionator, in eo libro qui Oeconomicus, uulgò autem Ecclesiasticus inscribitur, ca. 10. secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Et subdit, Rex insipiens perdet populum suum. Platonis quoque sententia est à Cicerone Epistolarum lib. 1. ad Lentulum usurpata, Quales in Rep. principes essent, tales reliquos esse ciues. quā etiam citat Barb. con. 1. co. 5. uersi. tales enim sunt. lib. 1. & d. consil. 40. col. 6. libr. 4. ubi dicit Platonem huiusmodi sentētiam afflatu Spiritus sancti protulisse. quod & idem dicit ipse Barb. d. consi. 82. colum. 5. libr. 4. & in procem. cle. in uersi. quoniam nulla. col. 5. At Cicero ipse lib. 3. de Legib. legem 12. tabularum interpretās, qua cauebatur, ut magistratus uitio uacarent, atque cæteris specimen essent, hæc uerba adducit, Vt enim cupiditatibus principum, & uitiis infici solet tota ciuitas, sic emendari & corrigi continentia. Et paulò pòst: Nam licèt uidere, si uelis replicare memoriam temporum, qualescunque summi ciuitatis uiri fuerūt, talem ciuitatem fuisse. Quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo, sententiam. apud Laertium in Zenone, Antigonus Macedonum rex ad ipsum Zenonem scribens, cùm multa primùm de doctrina & felici-

tate

tate præmisisset, hoc tandem in calce subiecit, cuiusmodi fuerit dux, ut plurimũ subditos fieri necesse est. Agesilaus quoq; ille magnus & ipse rex Lacedæmoniorũ, interrogatus, Quare uehementi hyeme sine tunica incederet? respondit. Quò iuuenes imitentur, habentes hi quidem & senis & principis exemplum author, Plutarchus in Apopht. Herodianus autem libr. 4. Solent (inquit) plerunque homines uitam principis æmulari. Sed ante hos omnes scribit Homerus libr. 17. Odyssex, Malos pastores gregem corrumpere:

Αὐτὰρ μῆλα κακοὶ φθείρουσι νομῆες.

98 Quæ omnia cùm semper uera sint, tum uerò maximè, cùm subditi eorũ sunt domestici, qui præsunt. Nam ut ait Iuuenalis satyra. 14.

Sic natura iubet, velociùs, & citiùs nos
Corrumpont vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos authoribus.

Cui nonnihil adstipulatur tex. in l. 1. C. de emenda. propin. ibi, Vt quos ad uitæ decorũ domesticæ laudis exẽpla non prouocant, saltem correctionis, &c. Hactenus satis de exemplo.

99 Quod de consuetudine autẽ dictũ est, facilè apparet uel cæcis consuetudinẽ ipsam, quã cõuersationẽ alij uocant, alij familiaritatẽ, quæ frequens est, imò uerò quotidiana atq; assidua inter dominos & famulos, habere multũ momenti & uiriũ, tũ ad deprauandos, tũ ad corrigendos hominũ mores, etiã si alter conuersantiũ alteri non præsit, neq; etiam subsit. quod nos latissimè diximus, & multorũ authorũ & Græcorum & Latinorum testimoniis probauimus in nostris Legibus Connubialibus, tum in l. 5. nu. 29. incip. ex his illud, tũ itẽ & multò latiùs in l. 17. num. 14. incip. quisquis ergo, & multis seq. usq; ad nu. 26. quæ ibi uidere poteris.

100 Sed ut domum tandem repetamus, & unde egressa est, eodem reuertatur oratio, uidelicet ad ea quæ personarum integritati conceduntur contra communes

regulas iuris, accedit supradictis, quòd licèt non creda tur dicenti se legatum Papæ uel principis, affirmantísq; literas legationis se habere, nisi eas ostenderet. l. 1. C. de mand. princ. & ca. quiescamus. 42. di. & c. lectis. 63. dist. cum si. Tamē si persona est nota, honesta, & fide digna ei creditur. c. nobilissimus. 97. di. ubi gl. Archi. ut Dom. no. quòd interdum creditur uoci & assertioni unius, si persona sit honesta & authentic. & eam gl. ad hoc dicit sing. Barb. consi. 64. scribitur Exodi. col. ult. lib. 4. Sed idem etiam uoluit glos. in c. ego N. in uerbo, ego tracta bo, de iureiurando. Specu. in titu. de iudice delegato. §. excipi potest. uersic. item excipitur quod non ostendit mandatū, & tit. de legato. §. superest. uersi. quid si de le gati iurisdictione dubitatur. Pau. de Castr. consil. 307. priusquā iura fierent. li. 2. & Fel. in c. quod super his. col. 2. in 2. conclusione, de fide instrument. & in c. ad eminentiam. in prin. de senten. excom.

201 In quam etiam sententiam non tam pedibus quam stylo uadit gl. in c. cùm olim, eius initij 1. in uerbo, sine reprehensione, de priuileg. quòd si is qui se dicit legatū afferat amisisse instrumentum suæ legationis, non ei creditur, neque admittitur ad probationem amissionis, argumen. d. l. unicæ. & est tex. expressus in cap. cùm in iure. de offic. & potest. iudic. delega. si tamen sit & ho nestus & notus, potest & debet ei credi, arg. d. c. nobilis simus. quod sequitur & dicit not. Panor. ibi columna ultim.

202 Quibus tam simile est, quàm lac lacti, quod uoluit Spec. in tit. de citatione. §. sequitur. uersic. utrū autē citatus teneatur credere, quòd etsi nuntio delegati citan ti aliquem non teneatur quis credere sine literis cōmis sionis, per ea quæ allegat, si tamē nūtius sit certus, hoc est, ut idem exponit certæ & probatæ fidei, ei credendū est, etiam sine literis. alleg. d. c. nobilissimus.

203 Huius factionis est quod Pet. Anch. quem Barb. in repet. l. cùm acutissimi. col. 97. C. de fidei commiss. uocat

cat uerisſimū iuris interpretem, dicit in cap. licèt in beato. de accuſa. quòd licet inquiſitio criminum non concedatur, niſi præcedente infamia, c. qualiter, eius initij 2. de accu. cū ſimi. Tamē ſi aliquis denūtiatur à pſona fide digna, & ſuperior ignoret famam, uel infamiam, poterit ſuper illis inquiſitionem committere. ſequitur Fely. ibi, col. 2. uerſi. in glo. ult.

104 Eiuſdem quoque contubernij eſt, quod not. tradit Bar. in l. admonendi. col. 5. uerſic. circa ſecundum, ſcilicet circa librum rationum aduerte, &c. ff. de iureiurando. quòd licet liber rationū nihil omnino probet, nec pro ſcribente nec pro hærede, in his quæ non depēdent à mera ſcribentis uoluntate. l. exemplo. C. de probat. cum ſimi. tamen inducit præſumptionem pro ipſo ſcribente nedum pro ipſius hærede, uidelicet cùm qui ſcripſit, eſt bonus uir, arg. l. qui cùm maior. §. ult. ff. de bon liber. quod dictum ſequitur Paul. Caſt. in d. l. admonēdi. col. ult. & ibi quoque Io Bap. Cacia. in repe. colū. 38. uerſic. fallit ſi eſſet liber, & alij recentiores. ſequitur etiā Ant. in cap. 2. ubi etiam Panor. col. 8. uerſicul. uenio ad tertiam ſpeciem, & Fel. col. 7. uerſic. fallit 3. de fi. inſtru. & Rom in l. nuda ratio. ff. de dona. Alex. conſi. 72. uiſo proceſſu & omnibus actis. col. 4. uerſi, nec etiam obſtat ſi dicatur, lib. 5. Barb. conſi. 27. ubi Chriſtus non eſt fundamentum, col. 2. libro 3. & conſi. 53. A Ioue principium col. 5. eod. lib. 3.

105 Neque id ſolùm procedit in libro rationum, ſed in omni ſcriptura priuata: quæ licet nihil etiam omnino probet, ſi tamen fuerit cōſcripta à uiro optimæ opinionis, facit aliquam fidem, pulchrè uoluit Bal. in rub. C. de fide inſtru. col antepen. uerſi. uiſo de ſcripturis confectis in formam rationum. Quinimo dicit Bart. in d. l. nuda ratio. col. pe. uerſi. circa ſecundum. ibi ueruntamen quia campſores. ff. de dona. quòd libri campſorū. & mercatorum faciunt inter alios ſemiplenam probationem, ſi dicti campſores & mercatores ſint probatę

fidei.& ita intelligit glos.in d.l.admonendi.ff.de iureiuran.& in l. in bonæ fidei.C.eodem titul.in eo quòd dicit scripturam priuatam facere semiplenam probationem.

106 Sanè mentio d.l.admonendi,nō patitur,ut prçteream id quod à nonnullis dicitur. Paul. Castr. super ea scripsisse,quòd licèt. testes singulares non probent iuribus uulgatis,si tamē sint ita probi & notabiles, quod iudicem adducant ad indubitatam fidem, non debet iudex curare de illa singularitate, sed ex eorum dictis iudicare. quod & idem dicitur uoluisse in l. Lucius. ff. de his qui notan.infa.in recollectis Florentinis. In quibus locis legi Pau. de Cast. hoc tamen non comperi in meo codice. Sed ad hoc illū allegat & sequitur Cacial. in repet.d.l.admonendi.col.39. uersic. patet igitur tibi studioso, ubi hoc dicit sing.& perpetuò notandum, & aliquando induxisse ad quæstionem de facto, ubi aduocati & pleriq; docto. insignes ex hoc mirabili dicto obstupuerunt. Sequitur etiam Franc.Brunus de sancto Seueri.in tract.de indiciis & tortura,in prima char.col. 3.circa princip.& Socy. consil. 262. in causa magnifici. col.5.uersicu.& pro certo.ubi hoc dictum dicit elegās. & Hipp. Marsi.singu.114. uulgatum & tritum est,ubi & hoc dicit sing. & mirabile, & perpetua dignum memoria.& in l.j.§.ad quæstionem.col.5.uersi.sed ultra prædicta.ff. de quæstion. ubi hoc item dicit singu.& in l. si quis ne quæstio,col.antepen.uersic.& ideo. ff. eod.ubi hoc quoque dicit singu.

107 Quibus & hoc quoq; adiicies,quòd licèt non sit credendum testibus uerisimilia non deponentibus,ut uoluit Inno.in cap.auditis.de præscrip.cum concordan. adductis per recentiores in ca.quia uerisimile. de præsumption.& à me in repet.l.si unquam.in præfa.num. 44.incipi.imò uerò.& sequen.C.de reuoc. donat. hoc tamen fallit in testibus ualde dignis,ut not.uoluit Fel. in dicto capi,quia uersimile,columna 2. uersicu. & per istum

istum text. motus ex eo text. in uerbo, uel tales personæ. quod dicit singula. & diligenter notandum. & hoc pro not. sequitur Hippoly. Marsil. in repetitio. rubr. C. de probatio. col. 15. uersicu. & in hac materia, & in singu. 273. notissimum est in iure, colum. penul.

108 In hunc quoque gregem recipiendū est dictum no. Fulgos. in l. iuris ignorantia. C. qui admitti. intelligens illam satis uulgatam utpote à multis comprobatam sententiam, uidelicet consilium notabile docto. excusare uictum ab expensis, ut per Ioan. Andr. in capi. 1. de constitut. libro 6. Bald. in authent. generaliter. C. de episco. & cler. Anto. & Panor. in cap. calumniam. de pœnis, eundem Ant. cons. 5. incip. doct. in c. ut debitus, de app. Cardi. in cle. siue Romani in 1. not. de elect. & in cle. si una, columna ultim. post Genze. de reb. eccles. clem. 2. col. 5. uersi. quartò quæro quot & quibus priuilegiis, in fi. de magi. cum si. ut uidelicet hoc procedat, modò in isto doctore cum scientia concurrat consciētiæ integritas. sola enim scientia non sufficeret, neque excusaret. allegat tex. & gl. in l. quod si nolit. §. si mancipium. ff. de ædil. edict. & ita eum allegat & sequitur Fel. in capi, super his. ante fin. de accusa. & in cap. tuas. eod. titu. & in capi. de quarta, colum. 9. uersicu. limita utiliter, de præscription. Sed caue: quia Fulg. non id uidetur dicere ad quod illum allegat Felin. limitat enim ipse Fulg id quod dicitur consiliū doctorū excusare ab expensis, procedere quando habitum est consilium à bonis doctorib. & non à malis, siue parum eruditis per d. §. si mancipium, quæ uerba non modò intelliguntur de bonitate conscientiæ siue animi, sed pariter & doctrinæ: ut ipsemet exponit, & loquitur d. §. si mancipium. & glo. ibi, quæ dicit paria esse non adhibere medicum, aut malum adhibere. igitur cogita.

109 Sed & non solū doctoris, sed & partis uictæ integritas excusat ab expēsis: per quod singu. uoluit Hosti. uir diuini humaniq; iuris peritissimus in c. fidem. col. pen.

de dol.& contum. quem ibi sequuntur Ioan.And.Ant, Pet.Anc.Imo.Panor.& omnes, quòd si succumbens in causa est persona religiosa,& ualde catholica,non cōdemnatur in expensis: etiam si nulla alia iusta litigandi causa appareat: quia præsumitur, quòd bono zelo litē mouerit. allegat c.cùm ex iniuncto. de oper. noui nunciat. ubi ad hoc est bonus text. in illis uerbis, non fecissent, nisi cognoscerent præmissa,&c.& ibi glos. in uerbo, Non fecissent. not.ex eo tex. quòd si monachi mouent aliquam causam, præsumuntur hoc fecisse bono zelo. quod & idem dicit per illum text. glo. in c.de præsentium.in glo.ulti.16.q.1.& glo.in c expedit, per text. ibi, in fin.12.q.1 Et illud dictum Hosti. pro sing. reassumit Alex.in l. properandum. §.sin autem alterutra.col. 3.uersi. item ubi alter de bona fide litigantis. & ibi etiā Iason col. 4.uersi. quartò sing.limita.C.de iudi.& Barba.in repet.rub.extrà de fid.instru. char.8. col.1.uersi. & ex istis apparet.& in l.sed si ex stipulatu. col.8.in fin. ff.de uerbo. oblig & cons.77. illud afferam in medium quod præclare doctus Plato. col.pen.lib.3. & consi. 51. clementissimum Deum. col. 4. lib.item 4.& Fely. in d. c,super his. col. pen.de accusa. ubi & paulò pòst uocat aureum tex.in d.c. cùm ex iniuncto,& Iaf.in repet.d.l. admonendi.col.71.ff.de iureiur.

110 Et illud etiam dictū Hosti. simpliciter sequitur Anto.in d.c.postremo,de appel.Pe.Anc. in d. c. cū ex iniuncto.Barb.in repe.cap. Raynaldus. col.52.in 12. limitatione.de testa.ubi facit ualde sing.tex. in d.c.cùm ex iniuncto.& iterum consi.23.scripsit propheta optimus. col 7,lib.1,& consil.3. clementissimi Dei patris,col.13. uersi.ubi autem.libr.2 & consi.12.præclarè scribitur sapientiæ,co pe,eo.li.2.& con. 41.Deum inuocent adiutorem.co. 4 lib.3.& con.43. illud in medium referam. co.16.uersi.præterea etiam faciat.eo.lib.3. & consi.77. præclare scribitur.co.2.lib.4. & Iason in authen.iubemus.col.ult. C.de iudi.Fely.in c. causam quæ.ante fin. de offic.

de offic. deleg.& Philip. Dec.cōſ.175. in cauſa falſitatis. col. 4.uerſi. & prædicta uidentur habere locum & in c. poſtremo, ad fin. de appel. Hippo. Marſil. in d.l.1.§.ad quæſtionem col.3.ff.de quæſtio. & in l. patre uel marito.col.8.uerſi.item limita.ff.eod.

111 Huic tamen ſententiæ alacriter reclamat ac refragatur Flori.quē refert Imo.in d.c.finem. ea ratione, quia ſi huic uiro quantumcunque probo ac ſancto nullam fuiſſe iuſtam cauſam litigādi appareat, præſumptio eſt contra eum, quòd fuerit calumniatus. Flor. ſequitur Soci.in tract.fallen.reg.139.inci.expenſarum condemnatio.in 3.fal. ob id quidem, quòd etiam non præſumeretur, quòd fuerit calumniatus: tamen præſumitur. quòd temere egerit, propterea cōdemnandus eſt in expenſis. l.eum quem temerè.ff.de iudi & l.calumniam de pœn.

112 Et hæc ſententia poteſt confirmari per id quod in ſimili dicimus, quòd licèt iuramentum calumnia excuſet à præſumpta calumnia, & ita etiam ab expenſis, quę ex ipſa præſumpta calumnia proueniunt, ſecundum communem opi.per text.in l.ait prętor.in uerſ.proderit.ff.de iureiur. ubi latè Alex. non tamē ab expēſis uenientibus ex temeritate abſq; dolo, & calūnia. §.hęc aūt omnia.Inſti. de pœ,tem,litig.& d.l,eū quem temere.de quo per Alexand.& Iaſo.in d.§.ſin autem alterutra.

113 Et quanquam fortaſsis hæc Flor. opin.ſit uerior (in qua re ſuo quemq; iudicio relinquo) non eſt propterea omittendum ueluti huic loco admodum coueniens, quod per illud dictum Hoſti.ſcripſit idem Socyn.in eo ipſo tracta.fallentiarium reg.170.cuius eſt initium, Hęres inuentarium non conficiens inuētarium teneatur ultra uires hæreditarias, & patiatur alias pœnas, de quibus in §.quia uerò.in authen.de hære.& falci.cū ſi.fallit tamen quādo hæres eſt miræ ſanctitatis, qui ſi non conficiat inuentarium, non tenebitur, cùm ceſſet contra eum ſuſpicio.ad quod etiam not.in d.c.cùm ex iniuncto.& in d.c.expedit.

114 Sed hoc certè non est sine dubio, ex eóque dependet an in foro conscientiæ teneatur hæres non conficiens inuentarium ultra uires hæreditarias: & an huiusmodi suspicio super cuius cessatione fundatur dictum Socyn. sit sola. & finalis causa huiusce rei: de quo spero me alibi dicturum. Sed hoc unum dixerim contrarium eius quod dicit Socy. tenuisse Barb. in repe. rub. ff. de acquir. hæred. & in solenni rep. quàm à filia primogenita, Ioanninam uocant, c. Raynaldus. col. 53. in 12. limitatione, de testa.

115 Eiusdem farinæ est & illud, quod uoluit Specul. tit. de Instit. edi. §. restat uidere. uersi. sed quid si producatur aliquod instrumentum, quòd instrumentum confectum in longuinqua regione ab ignoto tabellione. probat tum demum, si producens est legalis & fidedigna persona & bonæ famæ, aliàs secus. quem sequitur Bald. ibi. in sua l. addi. dicens quòd pro uiro legali præsumitur.

116 Cui nō admodum dissimile est, quod scribit Iacob. Bel. in §. eos autem. per illum text. in authen. ut iud. sine quoq. suffra. quòd instrumenta producta à bono, & honesto uiro, atque fidedigno præsumuntur esse uera: & testes quoque ab illo producti esse boni. quod dictū sequitur Pet. Putea. in suo tracta. sindi. in 44. char. in fi. & Hippo. Marsi. in d. §. ad quæstionem. colum. quinta. uersiculo.

117 His succinit dictū Ant. 117. cuius authoritas non parua est, si credimus Paulo Castr. consi. 181. col. ulti. ante fin. libr. 1. is enim in capi. sicut. ad fin. de probat. dicit quòd etsi ualeat pactum, uel statutum restringens facultatem probandi ad unam speciem probationis tantùm: uerbi gratia, conuentum est uel statutum, ne debitor possit solutionem per testes probare, sed tantū per instrumētum: uel altera partiū renuntiauit in iudicio probationi testiū, poterit tamē nō obstāte huiusmodi statuto, pacto aut renuntiatione, producere: & iudex recipere

recipere testes legalissimos, & multum spectatæ fidei, idque de æquitate canonica. quod dictum simpliciter refert Fran. Are. ibi, Nec aliud præterea dicit: nisi quòd ipse Anto. aliter sentit in ca. cum eremita. de fide instr. sed illud dictum expressim sequitur Feli. in d. ca. sicut. co. 5. uer. quarto intellige, ubi dicit post ipsum Anton. hoc fuisse de mente Specul. in 2. parte, tit. de probat. §. ult. uersicu. sed pone quòd instrumento debiti. in fin. cùm dicit, quòd ex qualitate personarum audietur, aliàs non: per text. in l. diui. ff. de liber. cau. & le. ult. ff. de acti. & oblig. & ibi dicit Ioan. An. in addi. istud placere Alber. Galeo. istud quoque dictum.

118 Istud quoq; dictum Anto. sequuntur, & multum cõmendant Alex. & Iason in d. authen. iubemus. uterque col. 2. C. de iudi. ad quod etiam allegant tex in l. si quis ex argentariis, post prin. ff. de edẽ. & idem Iason in rep. d. l. admonendi. col. 71. uersi. limita mulrùm singulariter. ubi hoc dicit sing. erranter tamen Alex. & Iason memoria lapsi, citant Specul. in tit. de instru. edi. §. ul. uer. sed quid si debitor. cum in eo : . nullus sit huiuscemodi uersi. sed debuerunt in tit. & uer. suprà citatos, qui quidem uersiculus proximus est ante uersic. sed quid si debitor. Hoc quoque dictum sequitur Philip. Dec. in d c. sicut. col. antepe. uersi. quinto statutum intelligitur. & in d. c. postremo ad fin. de appel. & Hippol. Marsil. in repe. rub. C. de probat. col. 10. uersic. quarto limitat. & in l. 1. §. si quis ultro. col. 4. uers. alius est etiam modus. ff. de quæstio. ubi per hoc dicit, satis nouiter, quòd cùm conclusio in causa, & renuntiatio productionis testiũ æquiparentur, ut no. Panor. Liaza. & alij post eum in c. pastoralis. de cau. poss. & proprie. & Specul. tit. de renũtia. & conclusio. uersicu. & nota quòd eo ipso & Cardi. Flor. consilio uigesimotertio. in causa Amaretit. in princ. ideóque etiam si fuerit conclusum in causa, poterunt tamen produci testes legalissimi, æquè ac cũ testibus est renuntiatum. quod ualde notandum est,

Et idem quod Anto. ubi suprà, consuluit Raph. Fulgo. con. 208. proponitur quod quidam. in fin.

819 Et quoniam incidimus in mentionem d. l. si quis ex argentariis. in mentem uenit leges nostras tanti facere probitatem fidémque atque integritatem unius hominis, ut ex ea suppleant, quod deest alteri deploratę fidei & opinionis. tex. est intimis omnium præcordiis imprimendus in d. l. si quis ex argentariis, statim post princ. quem facit sing. Bal. in le. imperatores, ff. de stat. homi. & in c. tertio loco. & ibi Feli. post eum, ad fi. de probat. & Barb. consil. 18. præclarè scriptum apud psalmistam. col. etiam, 18, uersicul. item respondeo. & aliter lib. 2. & consil. 36. sapienter scripsit propheta. colu. 8. eod. lib. 2. & con. 3. illud referam in medium quod bellissimè scriptum est. colu. 3. lib. item 3. & consi. 90. illud referam in medium quod præclarè scribitur primo Regum. col. 3. uersi. & etiam præmitto. eo. lib. 3. & consi. 25. clementissimum Deum & piissimum. col. 3. lib. 4.

820 Sed & illum tex. notabilem dicit Bal. consi. 152. plura tanguntur. col. 1. lib. 1. & consi. 27. in quæstione, quę uertitur inter Philippum. col. 2. uersi. si dicatur huic testi. lib. 5. Quin pro ualde eleganti aduocat barb. consil. 50. illud afferam in medium quod poetę dicere consueuerunt, co. 6. uersi. & si quispiam opponat. lib. 1. & con. 70. præclarè scribitur 1. Regum. col. 10. lib. 2.

821 Et per illum dicit bal. in suis in ipsum illum tex. commentariis post Iac. bu. ibi, quòd si unus testis non sit omnino idoneus quia fortè infamis est infamia facti, propter quam non est integer testis, ut uoluit glo. in l. 3. §. duæ causæ. ff. ad Carbo. & glo. in le. 1. & ibi latè docto. C. de sum. trini. & fide catho. tamē habet cōtestem notæ & spectatę fidei, illius depositio ab isto ita sustentabitur, ut ambo faciant plenam probationem, ueluti integerrima alterius fides alterius defectum & imperfectionem suppleat. quod dicit esse menti tenendum. & eum sequuntur Angel. Imo. Alex, & Iason ibi, & idem

per

per illum eundem text. uoluit ipse Bald. in l. 1. col. 3. C. de testa. (ibi uide) & in l. 2. C. de tab. & d. cō. 152. & d. etiā con. 10. libro quinto, ubi loquitur de fratre teste habē te contestem integrum. & consi. 445. qualiter probentur pertinentiæ, col. 2. uersi. sed nónne committas. eo. lib. quinto. Et Angel. consil. 1. uisis supradictis, factum uerò incipit, porrecta fuit petitio. ubi loquitur de teste domestico & familiari habente contestem integrum, quamuis in codicibus, qui uulgò circunferuntur, omissa fuit errore impressorum allegatio d. l. si quis ex argentariis. Idem quoque uoluit Saly. in l. in bonæ fidei, columna 10. aliàs 15. C. de iureiur. & Pau. Ca. consi. 913. itē sequendo ordinem, in fin. libro tertio, & consi. 140. ad bene examinandum, in prin. libro primo, & Fulgo. cō. 173. in causa inquisitionis, col. 2. & Rom. in l. 1. §. si stipulanti & ibi Bar. col. pe. ff. de uerb. obli. & idem Rom. consilio 290. in casu propositæ consultationis breuiter dicendum dictum Franciscū. columna ultima, ubi loquit̄ de teste uili & tabernario. & ad hoc allegat pro nota. text. in l. si quis ex argentariis. & cō. 486. incip. in casu propositæ consultationis breuiter dicendum donationem, in fin. ubi loquitur de teste affine. & Ioan. Bap. Cacia. in repe. l admonendi, columna quadragesimaquinta. uersi. ex cuius dictis inferri potest. ff. de iure iur. & Alex. in lege ultima, columna uigesimasecunda. uersi. sed uidendum est. ff. de re iudi. & in l. Gallus. §. ultimo, columna ult. & ibi etiam Soc. columna 2. ff. de liber. & posth. & idem Alex. consilio secundo, animaduersis his quæ iam per testes, columna sexta, uersi. secūdò respondeo, lib. 2. & idem con. quinquagesimosexto uiso processu causæ uertentis inter Antonium, col. ult. eo libro 2. & con. 43. uisis & ponderatis, columna pen. uersi. secundò respondeo, libro quarto. dum ibi allegat d. l. si quis ex argentariis, cum ibi notatis. & cōsilio 122. uiso puncto, colum. penult. eod. libro quarto. & idem aut quisquis is fuit (de authore enim ut subdubitē styli

facit diuersitas) consi. 88. quoniam omne datum optimum. col. 4. uersi. item non obstat, in fi. lib. 6. & consi. 164. uiso processu, columna secunda lib. 7. & Barba. in repe. c. testimonium, in 7. char. de testib. & d. consil. 18. lib. secundo, ubi de domestico loquitur. & con. 51. columna octaua, uersi. eod. lib. secundo: & consilio 40. à Ioue principium, col. octaua, uersic. quinto facit, lib. 3. ubi etiam de domestico, & con. 43. illud in medium referam, quod Valerio oratori, col. 17. uersi. nec obstat cũ opponitur, eo. lib. tertio. ubi loquitur de amico, & consilio 77. illud afferam in mediũ quod præclarè doctus Plato, columna ultima, eo. libro tertio. ubi de domestico. & d. consilio 90. eo. lib. 3 & con. 26. clementissimũ Deum & piissimum Iesum, columna tertia, uersi. & ante omnia circa hoc præmitto, libro 4. ubi de domestico. & Bertha. Firm. in tracta. de episcopo, libro quarto, in quarta parte octauæ partis principalis, quæstione septima, & Philip. Corn. con. 42. uidetur in hac consultatione, in fi. lib. 1. ubi loquitur de infame infamia facti. & consi. 51. in hac consultatione, col. ult uersi. quia respondetur, eo. lib. 1. & con. 169. in præsenti consultationis articulo, col. 2. lib. 2. & consi. 172. primus consultationis articulus, col. 8. uersi. & primò. eo. lib. 2. ubi loquitur de fratribus, & aliis consanguineis. & con. 247. uiso processu, col. 4. uersi. eo lib. 2. & con. 27. in præsenti, col. 3. uersi. libro 3. & con. 61. uisa copia processus co. 4. uer. unde nõ sequit̃ eo. li. 3. & cõ. 94. uiso processu accusationis, colum. pe. eo. lib. 3. & consi. 166. minimè dubium, col. 2. eo. lib. 3. & consi. 319. circa primum, col. pe. eo. lib. 3. & con. 131. in hac consultatione, ad fi. lib. quarto. ubi loquitur de amico. & Soci. consi. 130. uisa contingentia, columna ultima. libro tertio, & consilio 149. in causa Ambrosij, columna sexta uersicuio quarto, & & ultimo. & consilio 194. subtiliter & eleganter, colu. tertia, uersiculo præterea licèt non essent. & con. 235. uisa contingentia facti col. ult. ubi loquitur de fratre, eo. lib.

libro secundo.& consilio quinquagesimoquarto. uisis testibus.columna tertia.uersicul.prætereà & secundo. lib.tertio.& Feli.in c.cùm super.columna tertia.uersic. tertio confirmo,de offi. deleg.& in cap.testimonium, colum.2.uersi.secundo noto,de testib.& in ca. primo, col.3.& quarta.de præscrip.& in c.nobis, in primo no. de simo.Iason in d.l.prima,col.12.uersi. exemplum ad ad probandum. C. de sum.tri.in lectura Ticinensi.ubi hoc reputat sing.& etiam in lectura Paduana,colu.ult. uersi.tertiò fallit,& in authen. si uerò contigerit. super tertio.no. C.de iudi. ubi ad hoc inducit tex.ibi,& tandem limitat post Bal. in c.ad nostram de probat.& idē Iaf.in l.si constante.in princ.super 2. quæstione glo ff. solut.matrim.& Philip. Dec.in cap.causam quę,in primo notabili,de offic.deleg.& Hippo. Marsil. sing.196. ad fi.& in l.de minore §.tormenta.col.3.uersi.sed ultra ibi dicta.ff.de quæsti.

122 Tamen Alex. ueluti sibi contrarius, dicit in dic. l. si quis ex argentariis. quòd ille text. non uidetur probare dictum Bald. & aliorum. Et contra illud uidetur tenere Fulgo. in dic.lege prima. C.de testa.& hanc contrariam sententiam uidetur etiam sequi Philipp. Dec. consil. 133. uiso processu & sententia, uersiculo nec prædictæ conclusioni obstat, in illis uerbis,quarto dici potest.ad quod dicit bene facere tex. in c.in literis,de testib.

123 Sed utcunque res se habet, illud certum est, quòd quando certus numerus testium requiritur ad solennitatem uel substantiam actus, putà in testamento, in quo necessariò requiruntur septem testes, aliàs corruit, hoc casu aliorum integritas non suppleret unius defectum, per id quod not. consuluit Angel.consilio centesimo uigesimooctauo. in facto proponitur. & in hoc casu uidetur loqui Fulgo. in dic. lege. prima C. de testa.& in hac sentē. fuit Bal. in d.c.tertio loco ad. fi.de probat.cum dicit,quòd quado ex forma legis uel

hominis requiruntur duo testes, debet uterque esse probatæ uitæ, per text. in leg. Cassius. ff. de senat. sequitur Fel. ibi etiam in fi. Et erit pro prima limitatione huius decisionis.

124 Secundò limita procedere, quando fides alterius testium minuitur, ut in casibus allegatis. secus si omnino tollitur, prorsúsq; repellitur. quia infamis infamia iuris. Nam cùm eius dictum nullum sit, non potest suppleri: quod enim nihil est, supplementum non recipit. l. sed monēte. ff. de preca. & facit l. maritus. ff. de quæst. Et ita expresè uoluit Bal. in d. l. si quis ex argentariis. in lectura antiqua, ubi etiam Angel. & Pet. Anc. Alex. & Iason, & ipse Bal. in l. Gallus. §. ille casus. col. 4. uersic. dicendum erit. ff. de lib. & post. & Angel. in l. 1. & ibi recentiores. C. de test. & Salic. in d. l. in bonæ fidei. & Pau. Cast. consi. 41. in fi. li. 3. & Fran. Curt. in tractatu testiū, in prima conclusione. Alexan. in d. l. ul. col. 22. uersi. ff. de re iudi.

125 Sed & quod de testibus diximus, procedit quoque in notariis, ut uidelicet unius integritas alterius defectum suppleat, ut uoluit ipse Bald. in l. si quis ex argentariis. in 3. not. & in l. imperator, huius initij 1. col. pe. uersic. nota etiam quod si duo notarij. ff. de stat. homi. in prima lect. ubi dicit hoc esse notandum. & in d. c. tertio loco. & ibi post eum Felyn. uterque ad fi. de probat. Ioan. Ana. in cap. fraternitas. col. 3. de hære. Firm. in tractatu de episcopo, in tertia parte primi lib. in 17. q. col. ul. ubi pro sing. commendat, & ad hoc quoque allegat tex. in l. 2. §. quid enim. ff. quod fal. tut. aut Barb. in d. l. 1. §. si stipulanti. col. pen. ff. de uerb. oblig. & in d. con. 18. lib. 2. & d. consi. 40. lib. 3. & d. consi 26. lib. 4. ubi & hoc facit singu. in repet. c. Raynaldus. quam Ioanninam uocant, col. 184. uersic. de testa. & in repet. rub. de fid. instru. col. ult. Ias. in d. authen. si uerò contigerit. C. de iudi. & Fely. in d. c. cùm super. de offic. deleg. & ibi etiam Philip. Deci. col. 4. uersicu. secunda conclusio, ubi hoc

tamen

tamen limitat.& Hippo.in d.§.tormenta,col. 4.uer.sic fiet.ubi hoc reputat sing.

126 Succurrit & hoc loco dicendum id,quod per di.le.si quis ex argentariis,in pulchro casu consuluit Bal.con. 200.punctus infra scripti consilij talis est,lib.5.quòd si notarius fide dignus atque exploratæ diutius legalitatis confecerit testamentum, cuius testes sunt suspecti, utpote subditi aut famuli illius ad cuius cōmodum cōfectum est, ualet & probat huiusmodi instrumentum, defectus enim testiū suppletur per fidem & legalitatē expertam ipsius notarij.hæc Bal.

127 Sed nec illud omniserim quod no. dicit idem Bald. in c.prætereà,col 2.uersi.ibi incontinenti, de testi.cogen. quòd licèt testis non posit dictū suum nisi incōtinenti corrigere.ut ibi est tex.& etiam in c. fraternitatis,& in authen,qui semel.C. de probat.& §.quia uerò. in authen.de testib.si tamen sit notæ fidei & authoritatis,potest usque ad publicationem testium.sequitur Feli.ibi.co.ult.& idem fermè in effectu senserunt Hostiē. etiam ibi,& Panor.in fi.& sequitur Hippol Marsil.in l. 1.§.ad quæstionem,col.3.& etiam in d.§.si quis ultro, col. 4.ff.de quæstio.

128 Non possum eundem Bal.linquere, qui in extrauag. de pac.const. §. ult.uersicul.idem sacramentum, dicit huic aliud loco accommodatissimum, uidelicet quòd etsi dubitetur, an ualeat dictum testis, quando notarius,qui eum examinauit,scribit quòd idem per omnia deponit quod & alij testes,ut per doc. in capi. nihil.de uerb.signi.ualet tamen indubitanter, si testis sit bonæ famæ & opinionis. sequitur Feli.in d.c. super his,colu. pe.de accusat.

129 Ad hanc quoque formam referendum est,quod Panor.ille archiepiscopus studiorū quidem claritate memorabilior quàm dignitate, scriptum reliquit in capit. ad audientiam,in quinto not.de præsumpt.quòd si testis dicat se aliter deposuisse, quàm notarius scripserit,

D

notario potius credendum est, nisi testis esset persona multùm notabilis. & quidē affirmat dixisse Specul. in ti. de testi. §. 1. uersic. sed pone quod iudex, & in ti. de inedi. §. restat. uersicu. quid si dum attestationes. Et quanquam utrobique de ea re differat Specul. satis abundanter: non tamen hoc dicit in specie: neque quicquam aliud huic rei proximum nisi quod in ultimo loco dicit, inspiciendam esse conditionem testium & tabellionis, per iura inibi allegata hoc tamen dictum Panor. sequitur Feli. in dict. super his, & Hippol. in d. lege prima. §. ad quæstionem, colum 4. uersiculo. ff. de quæstio.

130 His & adiici potest, quod ab Angel. scriptum est in milites. C. de quæst. quòd si è domo, ex qua dicitur subtracta pecunia, uisus est exire uir quispiam bonæ famę, & notabilis uitæ aliquid deferens sub clamyde, in eam que rem sunt duo testes, non erit ob id quęstioni subiiciendus: quia qualitas præcedentis uitæ excludit præsumptionem aut indicium aliàs sufficiens ad torturam per text. in leg. non omnes. §. à barbaris. ff. de re milit. & capi. cùm in iuuentute. de præsump. & sequitur Matthæus Afflic. in constitutione Siciliæ, incip. in quęstionibus, col. ul.

131 Et quoniam de furto mentio facta est, huic quadrat quod scribit Saly. in le. ult. C. de quæstio. quòd licet sit præsumptio contra eum, apud quem reperitur res furto subtracta, per text. in le. inciuilem. C. de furt. & uoluit Bar. in l. ult. ff. de quæstio. & Angel. in le. secunda. & in l. milites. & in d. leg. ul. C. eo. tit. hoc tamen fallit, cùm reperitur apud probum uirum & honestum. quod & alij longis ante temporibus uoluerunt. sicuti refert glo in d. le. inciuilem. Et in hac quoque sententia fuit ante Saly. Bald. in l. ul. & ibi etiam Imo. ff. de hær. insti. & sequitur Angel. Are. in tracta. maleficiorum, in uerbo, & uestem cœlestem abstulit, columna decima. in paruis, uersicul. quæro an eo ipso. & Hippo. Marsil. in l.

qui

qui falsam. colum.pe.uersicul. & ad hoc dicendum.ff. de fal.

152 Hoc quoque spectat quod uoluit Bal.in addi.Specu. tit.de teste,col.ult.uersic.ualet dictum testis non citati sed sponte deponentis facit fidem,quando est persona fide digna,licet tamen aliàs sit dubium,an sit credendum testi se offerēti,ut per ipsum Bal. in l.3.circa prin. in apo.ff.de test.& in l.quoniam liberi. C.eod.& in le. presbyteri.col.1.C.de epi.& cle.& in l.alia,ad fin.C.de his quibus ut indig.& in l secunda.C.de bon. authori. iudi.possid.& Iacob.bel.& Bar.in authen.de testib.§.si uero ignoti,& eundem Bar.in l.libertorum. C.eo. hoc dictum Bal.sequitur Hippo.Marsil.in d.§. ad quæstionem.& etiam in d.§ si quis ultro,dicit sing.

133 Sunt & qui huc adducunt dictum Alex.in con.130. difficultas huius negotij,uersi.& istud etiam satis.lib. 1.quanquam illic uoluerit testes integerrimos posse tutò produci & recipi ad iurandum. ad quod illum citat Hippo.in d.§.si quis ultro,co.5.uersi.& facit etiam,ubi hoc dicit sing.sed pace Hippo.hoc certè dicit Alex.nec omnino loquitur de uiri probitate.illud autem scribit, non esse necessarium alterius partis præsentiam in iuramento testis, cuius dicto necessariò standum est, id quod dicit notari per Anton. in ca.ueniens, eius initij 1.col.2.de testi.& esse de mente Bar.in l.Theopompus. post medium,uersic. item quæro quando aliquis.ff.de dot.prǽleg.quod dictum licet nihil ad rem faciat,est tamen multum notandum.

134 Ad hæc respicit & illud quod no.dicit Specul. tit.de requi.con.§.1.uer. item fac.eos iurare quòd consultor debet iurare, se rectè cōsulturum, nisi tamen huiusmodi fuerit,cui considerata illius personæ qualitate, sine iuramēto fides possit adhiberi. quem & ad hoc allegat Fel.in d c. super his.de accu.& Hippoli.Marsil. in di.l. 1.§.ad quæst.columna ult.ff.de quæstione.ubi hoc dicit esse notabile uerbum. ex quo cuique manifestū est,

nonnúquam remitti iuramentum alioquin necessariũ propter personæ integritatem.

135 Cui non magis absimile est quàm apes apibus, ut aiunt, illud cãtatissimum Xenocratis exemplum, cuius sanctitati sinceritatique tantum fuisse concessum prodidit antiquitas ut cum aliquando testimonium dicecere coactus ad aram accessisset, ut iuraret se omnia uerè retulisse (nullius enim iniurati testimoniũ apud Athenienses admittebatur) consurrexerunt uniuersi iudices, proclamarúntque, ne iusiurandũ diceret: authores Cice. ad Atticum lib. Epist. 1. epist. 12. & in oratione pro Corn. Balbo, ubi tamẽ Xenocratis nomẽ supprimit Valerius Maximus lib. 2. c. 5. in fi. & Laertius in uita ipsius Xenocratis.

136 At secundùm leges nostras illud in tẽste non procederet. Nullius enim testimonio quantũcunque religiosi credendum est, nisi iuratus deposuerit, ut est tex. no. in c. nuper nobis, de testi. etiam si sit episcopus cap. ult de iura. cal. imò uerò etiã si sit cardinalis, ut dicit glos. no. in c. cùm olim, in uerbo fratrum, de priuil. quam & facit sing. Panor. ibi. col. 2. & Alex. consi. 180. in causa Angeloti. columna 2. libro 2. ubi facit eam sing. & Fel. in c. tuis, post prin. de testi. & in c. sicut, ad fi. de senten. excom. & in c. cùm dilecta, col. 8. in quarto signo, de rescrip. & in c. super his, col. 4. in 3. conclusione, de accusa. & Ias. in repe. d. l. admonendi, col. 76. uersic. decimò prædicta regula, ubi facit illam sing. & Philip. Dec. in c. tertio loco, col. 3. in 6. no. de probat.

137 Non tamen in hac parte silentio inuoluendũ est, quod & huic loco maximè consentaneũ, uoluit di. glo. in d. c. cùm olim, in eo ipso uerbo, fratrũ. quòd si testis non iuratus, sit aliàs probus & honestus, facit præsumptionem, aliorúmq; testium fidem corroborat. Quam glo. ad hoc ponderauit Cacialupus in repe. d. le. admonendi, col. 45. uersi. ex prædictis adde. & ibi etiam Ias. colu. 28. uer 3. quærit. Vbi illã dicit ad hoc not. & sing. & hoc

quo

quoque dicit tenere Bar. in l. solam. circa prin. C. de testi. in lectura Bono. quam communiter non habemus, & ad hoc allegat Inno. in d. ca. nuper, & hoc etiam uoluit Anto. in c. cùm olim, de dol. & cōtu. quem refert & sequitur. Hippo. Marsil. in l. 1. §. ad quæst. ff. de quęstio.

138 Illud autem ad rem nostrā maxime pertinet, quod uoluit glo. no. in c. ult. de fid. instru. quod licèt instrumetuū debeat exemplari (ut uerbis nostrorū utamur) per publicam personam authoritate iudicis, per tex. ibi tamen id potest fieri per aliam honestā personam, maximè si desit publica. quam glo. facit sing. sed reprobat Car. Flor. ibi, & eam sequitur & approbat Feli. col. 4. in 4. no. Nec prorsum ab instituto dissultat, quod à Bald. scribitur in c. ult. col. pe. de confess. sciscitante, cur potiùs statur codicibus rationū mercatoris, quàm aliorū. Cuius rei plures affert rationes, Inter quas & illā adducit, quonia mercatores sunt homines emendationis uitæ, & probatę fidei, & legalitatis. unde scriptura eorum præsumitur emendata, & fidelis: ar. eius quod not. in l. 1. §. is autem. ff. de rip. muni. suprà sæpius citato. Et idē uoluit ipse Bal. con. 198. ad intelligentiam huius materiæ, col. 3. lib. 1. cùm dicit, quòd scripturæ mercatorum etiam priuatæ ex generali consuetudine reputantur ueluti authenticæ & credibiles (hæc enim sunt illius uerba) propter mercatorum pręcipuam fidelitatem, & expertam legalitatem. Quod & ipsum iisdem uerbis repetit con. 466. li. 5. Et idem quoq; Bal. in c. cùm dilectus, paulò ante fi. de fid. instru. dicit, quòd scripturæ mercatorum faciunt magnam præsumptionem, etiam per se propter probatam eorum fidem & legalitatem. allegat Bar. l. nuda ratio. ff. de donat. cuius in ea re dictum suprà citauimus. Quibus cosonat Ro. cō. 205. in puncto proposito. post princ. ubi dicit, quòd scriptura priuata mercatorum facit etiam pro eis aliqualem probationē propter eorum elegantem fidem.

140 Ego tamen ut super hoc dicam, quòd sentio, fateor

fidem in mercatoribus exuberantiorem deposci, quàm in cæteris. Nam ut pulchre dicit Ang. con. 219. arbitror dictam litē. in princ. domus mercatorum debet esse domus ueritatis, & æquitatis, ob id potissimum, quòd ad fidem eorum communiter confugitur. Et alibi con. 77. super primo puncto, uersic. hoc præmisso. Cùm semper aliis (inquit) pacta, quib. lex aut natura non resistit, sunt seruanda tanquam lex ipsa. l. 1. ff. de pact. & l. legē. C. eo. cum si. tum præcipue, cùm sunt inter mercatores inita: inter quos ut plurimùm iudicari solet ex bono & æquo, & nō de rigore. Id quod uidetur accepisse à Bar. in l. si fideiussor. §. quædam. ff. mãda. ubi dicit, ꝙ in curia mercatorū, ubi negotia debēt decidi bona æquitate, non potest opponi ista exceptio, non interuenit stipulatio, sed solùm nudum pactum. Cuius in utroq; loco dicta sequitur Bald. in d. §. quædam, in addi. ubi hoc dicit not. dignum, & in l. si pro ea, col. pe. uer. uenio ad secundam partem. C. manda. & idem uoluit ipse Bal. in c. 1. col. 2. uer. ex pacto. de pact. cùm dicit, ꝙ ex pacto nudo agunt mercatores inter se, per no. in. §. 1. in auth. de fideiuss. & idem Bal. in c. si pro debilitate. col. 2. uersi. 2. dicitur, de offi. deleg. ubi dicit ꝙ pactū nudum non differt à stipulatione, & in mercatoribus & aliis qui plurimum negotiantur, in quibus potissimū requiritur bona fides & legalitas quod dictum cōmendat Alex. in l. iurisgentiū. §. sed cū nulla, in fi. ff. de pact. ubi tamē subtrepidē asserit. sed illud pro certo & cōstanti firmat idē Alex. cō. 113. perspectis his, col. 3. uer. lib. 6. & Ias. in d. §. sed cū nulla, col. 3. in 7. limitatione. & in l. lecta, col. 8. uer. quartus casus. ff. si cert. petatur. & simpliciter sequitē Feli. in d. c. 1. col. 1. aliàs pe. uersic. casus autē. de pact. & Philip. Dec. con. 7. cuius superscriptio incipit, mercatores Flor. col. 2. uersi. sed prædictis minimè obstantibus, & con. 107. in causa quæ nomine hęredū Antonij, col. 2. uersi. similiter promiserunt soluere. & cō. 116. in causa Aluisij, post prin. & Catellianus Cota in memorialib,

cuius

cuius est initiũ,Pactũ nudum . Quanquã hoc reprobat ut obiter dixerim Roma.in l.filius familiàs . ff. de donat. per no.ab Inno.in c.1.de constit.

141 Verũ suprà dictis simile est,quod dicit ipse Bal.in d. cõ.198.co.2. lib.1 ꝙ in causis mercatorũ,ubi de bona fide agitur,nõ cõgruit de iuris apicib.disputare. quod & idẽ dicit cõ.400.in libris Thesaurariç,col.pe.lib.5.ubi addit esse solũ disputãdũ de mera ueritate, & cõsuetudine mercãtiæ:&Angel.in l.argẽtarius ff.de edẽ.ubi dicit ꝙ in tribunali mercatorũ nõ habet locũ nisi ueritas & æquitas.& con.216.ubi dicit,ꝙ in curia mercatorũ,ubi agitur de bono & æquo,nõ potest peti pœna ultra id ꝙ interest.& Flor.de sancto Pe.inter con.Raph.Co. cõ.7. uisis compromis.col.16.uersi.tales ergo exceptiones.& Imo.con.141.uisis statutis.& iterũ con. 146.in casu Nanis,col.ul.& Rom.cõ.94.uisis his quæ narrãtur, col.1. uer.3.ubi dicit à mercatorib.præcipuè bonã fidẽ,ac merã æquitatẽ,prætermissa iuris solẽnitate, esse obseruandã.& iterum con.192.negari nõ potest,in prin.& Barb. cõ.7.sapiẽter nõ fallor.col.11.uersi.& si quispiã dixerit, lib.2.& con.29.Altissimi optimi Dei,col.ul.in fi.eo.lib. 2.& cõ.86.illud referã in mediũ,col.1.lib.3. ubi per hoc dicit,ꝙ inter mercatores nõ est disputandũ de modo& solẽnitate captiuæ personæ, modò uerũ sit debitum & Fran.Are.in l.4.§.Cato,post prin.ff.de uerb. oblig. ubi sequitur illud dictũ Angel.nouissimè allegatũ Alexan. post Sali.in l.placuit.C.de iudi.& con.41.uiso puncto col.2.li.3.Soci.in rub.ff.de uerb. oblig.col.2.ubi dicit& post eũ Lancel.Galiaula,char.pe.ꝙ in curia mercatorũ circa conuẽtiones obseruadũ est ius gentiũ.& idẽ Soc. con.120.cũ in præsenti cõsultatione,co.7.li.1.& cõ.63. in causa Ser.Petri,li. 4.& cõ.65. cõclusio suprà firmata, ad fi.eo li. 4.&Philip.Dec.in l.in omnib.co.1.ff.de reg. iur.&cõ.48.diuino ĩplorato patrocinio ac mature & diligẽter.co.3.ĩ 4.cõfirmatiõe,ĩ fi.cũ dicit ꝙapđ mercatores maximè æqtas inspicit,remota duritie & omni uer-

borum rigore.& Iason in.§.item si quis,col.14.ad fin. uersi.quartò limitatur,Instit.de actio.ubi per hoc dicit singulariter,quòd cùm excusio sit de apicibus iuris,ut sing.uoluit Bal.in l.si mancipiũ.§.ff.de euictio. in suis apostillis.post gl.ibi,ualde.no.in uerbo,esset. & sequitur Angel.Are.in d.§.item si quis, colum.13.& Barb.d. 86.col.2.lib.3.Ideo hæc exceptio excusionis non habet locum in curia mercatorum.de qua re alibi ut spero latiùs differemus. Denique huc adduco quod scribit Bal.in consil 348.

142 In mercatoribus ergo fides exuberantissima requiritur. Sed tantùm abest,ut in eis fides exuberet,ut in eis sit multò mitior,& ut sic loquar,sterilior, quàm in cæteris:quippe cùm dolis,fraudibus,mendacijs, periuriis sint ante omnes dediti,ac ueluti mancipati,ut uix sperandum sit de salute animæ mercatoris. unde illud est psalmistæ capite 70.quia non cognoui negotiationes, introibo in potentias domini. Quem locum enarrans diuus Augustinus,Negotiator (inquit) auidus acquirẽdi,pro damno blasphemat,pro pretiis rerum mentitur & peierat.& ut scribit Tullius de mercatoribus libro primo Officiorum,nihil proficiunt nisi admodum mentiantur.proinde Bald.in c.cùm causam, huius initij 2. Quò (inquit) ibit anima mercatoris.Et ad hoc optimè facit cap.eiciens,&sequitur 88.distinc̃t.Et de hac re late per Lucam pen.in rub.C.nego.ne mili.libr.12. & latiùs scripsimus in nostris Comment.Nobilit.ca.33.nu. 8. incip. quid quòd & nostræ, & multis seq.Ideo uix accederem ad illam Bal. sententiam citatam suprà nu. abhinc 3.

143 Facit ergo & ad supradicta quod uoluit Frede. Senẽ. quem summum doctorem fuisse dicit Ioan. And.eo tamen antiquior,in c.1.de ætate & quali.lib.6. quémque summum canonistam appellat Barb.in repe.cap. Raynaldus,quam Ioanninam uocat,colũ.172.de testa. ille autem consil.52.quidam prælatus exemptus, & iterum con.

con.200. casus talis est,quidam episcopus iurauit. dicit quòd etsi prælatus non possit in consanguineos alienare res ecclesiasticas etiã in casib. premissis,authen. quibuscunque. C. de sacro.eccle.& c. hæc. usus præstatio.10.q.2. neq; œconomatum ecclesiæ consanguineis committere,propter suspicionem rationis non exigendæ.c.decenter.89.di.id tamen non procedit in coniũctis honestæ & probatæ uitæ,quia per hoc tolluntur suspiciones doctorum canonum. quod & idem uoluit, eo tamẽ tacito,Bal.in c.2.col.3.uersi.quæro iterũ utrũ laicus,de iudi.arg.no.in l.1.§.is autẽ. ff. de rip. muniẽ. Sed & facit quod dicit glo.in d.c.decenter.

144 Neque subticendum quod tradit Geor.Natha in illa uberrima repe.cle.sæpe,in prin.col.76.de uerb.signi. ubi posteaquã multos retulit,quid reprobarunt,quod dicit Bar.in authen.nisi breuiores.C.de senten. ex breui.recit.stari assertioni iudicis in causis breuibus in quibus proceditur sine scriptura: ideòque etiam stari assertioni arbitratoris,cui data est potestas procedendi sine scriptis tandẽ subdit,inspiciendam esse qualitatẽ personæ iudicis,uel arbitratoris. nam in eo posset esse tanta rectitudo & legalitas. quòd in illo posset cadere dictũ Bar. Allegat tex.in d.c.2.de noui oper.nuntia.& in d.c. nisi essent,cum ibi no.de præben.

145 His fauere uidetur,quod dicit Bald.in repe. rub.de fid.instru. columna tertia uersicul.& ex istis apparet. quòd licet notarius,qui omisit ponere locum aut tempus in contractu,præsumatur id falsò fecisse, posset tamen esse ita uiolenta præsumptio bonitatis notarij, ut præsumeretur hoc per errorem accidisse. & ad id allegat dictum Hosti. in d.cap.fidem.de quo suprà diximus.

146 Superiora confirmat quod no. uoluit Imo.in c.cupientes.§.quod si per 20.col. 4.de elect.lib.6. quod ad probandum impedimentũ non sufficit solũ iuramẽtũ eius qui se dicit fuisse impeditũ,quãdo aliæ ꝓbationes

faciliter haberi possent: nisi tamen tanta esset honestas personæ, quòd uideretur standum iuramento illius. quam decisionem sequuntur ibi Domi. & Philip. Fran.

147 Nec minùs adiuuat quod eleganter decidit Angel. in repe. l. falsas, columna prima uersicul. sed tu tene. C. de furt. quòd licèt procurator constitutus ad exigendum non posit solutionem recipere, fallit tamen in homine magnæ fidei, qui poterit à uolente recipere. Quam decisionem approbat Alexan. in l. 3. in 2. not. ff. sol. matri.

148 Sed & de grege illo est (ut utar uerbis Terentij) tex. no. in. §. his omnibus. 61. di. ubi propter personæ integritatem & sanctitatem laicus in episcopum assumi potest, licet aliàs secus. quem tex. ad hoc facit singu. Barb. d. con. 41. Deum inuocent adiutorem. col. 4. lib. 3. & Feli. d. c. super his. de accu. sed & pro ualde no. citat Rom. in repe. l. si uerò. §. de uiro. in 1. fal. ff. sol. matri. & per illum tex. Barb. in c. decernimus, col. 3. de iud. sing. limitat id quod communiter tenent ibi doctor. laicum nō posse constitui uicarium episcopi, ut uidelicet non habeat locum in laico magnæ sanctimoniæ. quem tamē reprehendit Philipp. Dec. ibi, in repe. col. 15. uersi. secunda conclusio: ob id potissimùm, quòd in casu illius. §. his omnibus, laicus in episcopū electus desinit esse laicus: non autem uicarius episcopi: per illum quoq; tex. in illo ipso. §. his omnibus. dicit rem satis miram Barb. in l. 1. §. si stipulanti, uersi. ego dicebam. ff. de uerb. obli. quòd si quispiam maximæ sanctimoniæ nollet ingredi monasterium, nisi retineret suum patrimonium: certè posset profiteri religionem & tenere bona: quod an sit uerum, cæterorum sit iudicium.

149 His proximùm est, quòd licèt episcopi debeant esse periti, & literati, iuxta illud Oseæ 4. Tu scientiam repulisti, & ego te repellā, ne sacerdotio fungaris mihi. in quā etiam rem plura congerit Gratianus in. §. ecce. 36. dist. quod tamen scientiæ & eruditioni detractum est, id

morum

morum sinceritas compensat, ut est text.not.in c. nisi. §.ne pro defectu. de renunti. ubi sunt uerba huiusmodi. & ideò imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis. per quem tex.dicit alibi Inno. inuolutè tamen, ut plerunque omnia, uidelicet in c.1.post prin. de sum. tri. & fid. cathol. quòd in his etiam in quibus scientia necessariò requiritur, & quod sępe Papa dispẽsat. ut uiri integerrimi, licet literati, & in temporalib. inexperti sint episcopi. Quod dictum reputat mirabile Fel.in c.si quando col. 10.uers.dum gloss.hic dicit paratũ debere, de rescript.

150 Et quia de dispensatione locuti sumus, illud & hic non silenter prætermittendum est, non solùm in casu proximo, sed & ferè semper aliàs, cũ probis uiris dispẽsari, per text.no.in c.Lugdunensis.9.q.2.in illis uerbis, Si tamen eorum probabilem uitam id indulgẽtiæ prospexeris promereri. ubi clerici ab alieno episcopo contra statuta sacris initiati, si aliàs sint probabilis uitę, post sunt, imò debent à suo ipsorum episcopo recipi. & c.tali, 1. q.7. ubi dicitur quòd licèt filij raptorũ uirginũmq; raptarũ ecclesiasticis ordinibus non debeant applicari: fallit tamen ubi eos euidens meritorũ prerogatiua cõmendaret: c. ordinationes.9.q.1 ubi Papa misericorditer eos suspicit, qui ab episcopis in schismate à Romana ecclesia separati cõsecrati sunt, si uita & scientia eos commẽdat. Et est similis ferè tex.in c. si qui à simoniacis.1.q. 1. ubi Papa eos misericorditer sustinet, qui non simoniacè à simoniacis ordinati sunt, si tamẽ eos laudabilis uita cõmẽdat. & tex.in c.innotuit.de elect.in illis uerbis, Multa enim in hoc casu dispensationẽ inducere uidebãtur, literarũ sciẽtia, morũ honestas, uitę uirtus, & fama. ubi Panor.in 7.no. dicit per illũ tex. ꝙ merita personæ multum iuuãt ad obtinendam dispensationẽ. & c.de monachis.77.di. ubi deuotio, probitas, & honestas supplent tẽpus atq; ætatẽ. quod & ibi no.gl. & ad idẽ tex. est in l.2. C.de his qui uen.ætate.impe. cũ si.

151 Et sanè indignum est (ut utar uerbis Valerij Maximi, lib.3.) eum honori nondum tempestiuum uideri qui iam uirtuti maturus est. Propterea prisci illi Romani quorum exemplis ueluti norma quadam formatur mortalium uita, cùm insigni egregiáq; multorum indole admonerentur, in magistratibus dandis, non esse spectandos annos, sed ęstimandam uirtutem: cuius plerunque quàm ætatis, cursus solet esse celerior, P. Cornelium Scipionem cui posteà ex uirtute Africano cognomen fuit, Titum quoque Flaminium, & alios plerosque admodum adolescentes posthabitis legibus annalibus consules renuntiarunt. Quod cùm ab aliis multis, tum à M. Tullio non ineleganter memoratur in Philip.5. cum inquit, Legibus annalibus cùm grandiorem ætatem ad consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem uerebàtur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiáque uirtute progressum ætatis spectari non oportere. Itaq; maiores nostri ueteres illi admodū antiquas leg. annales non habebant. quas multis pòst annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. ita sæpe magna indoles uirtutis priusquam reipub. prodesse potuisset, extincta fuit. At uerò apud antiquos Rullij, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autem memoria superior Africanus, Titus Flaminius admodum adolescentes consules facti sunt, tantas res gesserunt, ut Po. Rom. imperium auxerint, nomen ornauerint. secundum quam sententiam Cornelius Tac. lib. 21. historiæ Augustæ. Apud maiores (inquit) uirtutis id primum fuerat, cunctisque ciuium si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidē distinguebatur, cùm prima iuuenta consulatum ac dictaturam inirent. hæc Tacit.

152 Sed & è nostris, Hieremias & Daniel in pueritia donum prophetiæ accepisse, factiq; à Deo iudices fuisse leguntur. Dauid quoq; & Salomon in adolescētia uncti in reges, Dei O. M. iudicio inueniuntur. Ioannes etiam & Paulus

Paulus Apostolus cùm adhuc essent adolescentes, à Domino electi sunt & cum aliis ad prædicandum missi. Quæ omnia retulit Gratianus 78. di. §. hoc regulariter, quare & nos multa diximus in nostris Commentariis Primogeniorum, in præfa.

153 Iuxta prædicta annecti potest tex. not. in ca. quibusdam. in fin. 1. q. 1. ubi propter uitæ meritum excusatur quis ab ambitu & simonia, ut scilicet preces in casu illius c. non inducant simoniam: aliàs argueretur, si meritum deesset, & ita ibi not. gloss. & etiam in cap. moramur. in gloss. ult. 61. distinct.

154 Neque admodum huic dissidet quod refert Cardi. Flor. non minùs eruditione clarus quàm dignitate, in cle. 1. in 39. quæstio. de priuile. se quidem à pœna illius cle. excusauisse quempiam religiosum sanctæ uitæ, qui iuris ignorãtia ductus eucharistam ministrauerat sine licentia parrochialis presbyteri. Cui sententiæ adhæsit & Fely. in c. causam, ante fi. de offic. de leg.

155 Concinit & superioribus quod scribit Barb. in c. 1. de iudi. id quod ex eo text. not. ab Anto. Panor. & cæteris re centioribus, eum aduersarium in lite præsumi inimicum, procedere, nisi talis aduersarius esset uir magnæ sanctimoniæ, per tex. in d. c. 2. de oper. no. nun. & quædam ex his quæ suprà adduximus. Et hoc sequitur Boschus Codecha in d. c. 1. col. 9. uersi. quod autem aduersarius, de iudi.

156 Possem infinita propè congerere, sed adhibendus est modus, & aurium satietati parcendum. Verùm quod citra fastidium fit, addam superpondij loco, omnium quę suprà diximus, rationem ueluti generalem, cur uidelicet tanti bonos probósque uiros facimus, ut tam impensè illis credamus, pro illísque & eorum actibus semper in dubio in bonam partem pręsumamus. Ea uerò est. Nam sicuti qui mali & improbi semper anteà fuerunt, nunc etiam eiuscemodi esse atque posthac futuri præsumũtur: ut alibi fusiùs latiúsque explicabimus. Ita

& qui anteà boni fuerunt, & probi, nunc quoque tales esse atque in futurum fore uideri debent, adeò ut nihil quicquam quod à bono uiro sit alienum, facturi credantur, præsertim ij qui se diu uirtutibus, & probitati addixerunt: quique cum ipsis uirtutibus longo tempore uersati, uberes earum atque iocundos fructus produxerunt. de quibus hîc semper intelligimus, ut dicam infrà pleniùs, huiusmodi enim homines, dificilimè ægerriméque, & non nisi longo temporis interuallo, à uirtutibus ad uitia deficiũt. Summa est enim omnium philosophorum consensu, difficultas, aliquam dimouere ab habitu uirtutum etiam ciuiliũ & politicarum, nedum purgatoriarum. Propterea M. Tullius omniũ doctrinarum, ne dicam horarum homo & is consummatissimus in ea oratione, quam pro Publio Sylla elegantissimè recitauit: Omnibus (inquit) in rebus iudices, quæ grauiores maioresque sunt, quid quisque uoluerit, cogitauerit, admiserit, nõ ex crimine, sed ex moribus eius qui arguitur, est ponderandum: neque enim potest quisquam nostrùm subitò fingi: neque cuiusque repente uita mutari, aut natura conuerti. nemo repente fit summus, nemo repente turpissimus. Quæ posteriora uerba, suppresso Ciceronis nomine usurpauit Gratianus in §. hæc quæ de charitate. & §. è contrario, de pœn. di. 2. ubi & gloss. in eam sententiam citat illud Satyrici poëtæ, Saty. 2.

Nemo repente fuit turpissimus: accipient te
Paulatim, qui longa domi redimicula sumunt.

Quibus concinens Quintilianus, si is est in declamatione, cui titulus est, Paries palmatus, Quid ante (inquit) perditè, quid flagitiosè quid impiè fecerit, per quæ se parricidã scelera promiserit. Innocẽtia per gradus certos ab homine discedit. Et ne in maximis trepidet audacia, diu uires in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quò incredibile est peruenisse. Idque est quod alibi dicit tex. in §. 1. uersi. hinc autem nobis, aliàs d. uersi. à multis

multis pro. §.allegatur.in authē. de mona. Non facilis est uitæ hominum mutatio, sed cum animæ fit labore.
157 Quod & ipsum prope diuinitùs sub inuolucro quodam poëtico significare uoluit Virgilius ille naturę cōsiliarius, omniúmq; rerum conscius. Is enim, ut eruditissime declarauit Landinus in suis elegātissimis quæstionibus Camaldulēsibus, & iterū in cōmētariis quos in ipsum Virgiliū scienter quidem & erudite cōscripsit, cùm Didonē primò impudicitia tēperantiæ habitu cōfirmatam ostendisset, tum illo uersu primo Aeneidos.

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est,

Tum aliis compluribus, non illam posteà scribit mox fuisse amoris ueneficiis adeò immutatam, ut repentè uolens atque alacris ex temperata intemperans efficeretur, sed paulatim & ueluti per gradus quosdam, idque ægerrimè & non sine acerrimo certamine. neque enim statim in amorem penitus lasciuum & ferinum uerùm humanum, & eum honestum, & qui diuinum quoque aliquo modo saperet, incidisse tradit: ut qui non profiteretur ex forma & specie corporis, sed ex multa uirtute uiri, quem & admirata est Dido. & admirando amare cœpit. Incepit igitur irrepere uitium sub uirtutis specie: aliter enim capi mulier temperata non poterat: cùm autem patefacta iam esset amori uia per uirtutem, incœpit admiscere aliquid deterius, sed non tamen malum. Nam obtulit nobilitatem generis, quæ illam uehementiùs deuinceret, atque colligaret: ac demum illā istis implicatā, ipsa corporis specie ac pulchritudine aggreditur, hęrēt enim pectore uultus, ut & religio. sed potiùs suspecta repētina fit, recésq; morū cōuersio, Aegesippo teste li. excidij Hierosolymitani, primo.
158 Igitur neminem probum hoc loco existimare debemus, priusquā diutiùs mores illius probati fuerint. Neque enim ut scribit Seneca lib. de Ira, secundo, apertis manifestísque priusquam diutius mores illius probati fuerint, statim accedendum est. quædam enim falsa

ueri speciem ferunt. Dandum semper est tempus, ueritatem enim dies aperit. In hac re autem tempus triennij adhibere debemus, ut probitatem cuiuspiam satis exploratam comprobatámque habeamus: maximè si olim fuerit non satis honestæ uitæ, per tex. not. in §. 1. uersic. hinc autem nobis. (aliàs ille uersi. allegatur pro §.) in authen. de mona. in illis uerbis, ad uirtutis augmentum triennalis temporis testimoniũ, &c. & quod ibi no. Angel. de qua re dixi latè suprà, in 29. causa, nu. 5. incip. aut quocunque. sed his quæ ibi dixi, adde optimum tex. not. à paucis in eam rem, annotatum in cap. si quis incognitus. 17. q. secunda. ubi laicus ignotus nō recipiendus est in monasterio, nisi fuerit triennio probatus, & ita per illum tex. uoluit glo. in c. ad apostolicā & ibi post eam Panor. de regula.

159 Neque etiam satis est, ut semel quis, aut in unico actu bonus uir probatus sit, sed ut sæpißime & in pluribus diuersísque actibus pespectus exploratúsque sit necesse est. Nam sicut uetere prouerbio apud Aristotelem libro Ethicorum primo, c. 7. μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ, id est, una hirundo uer non facit, quod & usurpauit Bal. in l. iura constitui, in prin. ff. de legibus & in l. ul. uersi. pone in instrumento non continetur. C. de bono. pos. secun. tab. & in ca. 1. §. si rusticus, ti. de pac. Constan. & con. 390. tam profundè & copiosè. col. ult. lib. 2. & consilio 326. super primo puncto an dictus. &c. in prin. lib. quinto, & Soc. consilio 262. in causa magnifici. colũ. 4. & Barb. in procœ. cler. in uerb. hoc sanè, col. 1. Sic nec unus actus satis est ad probationem consummatæ, & absolutæ uirtutis, ut satis innuit tex. in poœ. Insti. §. cúmque hoc Deo propitio, in illis uerbis, iam ex multis rerum argumentis accepimus. iuncta glo. ibi. Ex qua no. Io. Fab. quòd ex unico actu non debet quis iudicari bonus uel malus. Quibus adde tex. in l. 1. C. de athle. li. 10. loquentem de tribus athletarum uictoriis, quasi non satis probatus sit, nisi qui tres uictorias obtinuerit. Ex

quo no. Bar. & post eum Ang. & Io. de Plat. ortam consuetudinem referunt, qua quis ter examinetur, antequã ad doctoratus authoritatem promoueatur. Nec enim ut subdit Plat. sufficit unum examen, quia semel quis posset bene dicere, magis fortuna quàm peritia: ideò non mereretur uictoriam. l. omnes, in uerbo, fortuna & ibi gl. C. de præscript. 30. an.

165 Nec, ut iam diximus, satis est modicum tempus, id quod designat illud, quod illi prouerbio subnectit Aristoteles, quo loco supra citauimus οὔτε μία ἡμέρα, id est, neque unus dies, & sic integra Aristotelis sententia est huiusmodi, Ver nec una facit hyrundo, nec unus dies. quam sententiam poëticis numeris eleganter complexus est Baptista Mantuanus:

Ver non vna dies, non vna reducit hyrundo.

Et ita tenuit è nostris Iaco. Bel. in eo qui pluries malus apparuit. in l. omnimodo. C. de inoffi. test. & post eum Luc. Pen. in l. quemadmodum. col. antepe. uersi. secundò quæritur C. de agri. & censi. lib. 11.

166 Et huic quod de unico actu diximus, mirè congruit quod in simili dicitur, ex uno actu negociationis, non dici mercatorem, ut probat text. in l. 1. §. 1. & ibi glos. & Bald. ff. de tribut. action. & clariùs in l. procuratoris. §. quæritur. eo. tit. ubi optimus text. quod & not. Bald. in 1. constit. ff. & in l. ex eo. ff. de testa. & in l. legatis seruis. §. si ex officio. & ibi Bal. ff. de leg. 3. & in l. mariti. §. quesitum, per illum text. ff. de adul. 11. & in tracta. de teste. in uerbo, mercatorem. Io. And. in c. quanquam. de censi. lib. 6. & Bald. in rubr. C. de constit. pecu. in ulti. q. ubi hoc not. limitat: & consi. 495. punctus super quo. col. pen. lib. 1. & Pet. Anc. in repe. c. canonum statuta. in 14. q. principali. uersi. prouidetur quandoque per statuta. de constitut. & in c. 1. & ibi etiam Domi. & Philip. Fran. de uit. & honest. cleri. lib. 6. Ioã. Ana. in c. 1. de cler. percus. Panor. in c. 1. col. ulti. uersi. item fallit. & ibi Philip. Dec. in 2. lect. & col. etiam ult. de iud. & idem Panor. in

c.ult. de uit.& honest. cler. Fran. Are. in l. cætera. § sed & si quis. ff. de leg. 1. & consi. 29. diligenter & mature. co lum. 7. in 7. item dubio. Corneus consil. 33. quoniã per famosissimum. post prin. lib. 3. & Iason. in l. de pupillo. 9. si quis ipsi prætori. col. 7. uersic. tu autem aduerte. ff. de op. noui. nuntia. Quibus scribens Eusebius de præparatione euangelica. li. 4. c. 1. nõ arca (inquit) aut funda artificiosè eum uti dicemus, qui cùm sæpius atque sæpius telum proiecerit semel aut ad summum bis uel ter ad signum peruenerit, cùm penè infinities longissimè à signo abfuerit: nec ille certè medicinã tenet, qui cùm multos interemerit, uix tandem unum à morbo liberauit.

267 Ad tertium, quo dictum est, non esse recedendum à iure communi propter personæ meritum. illud planè concedimus, uerùm ius ipsum commune in plerisque magis fauet uiris probis atque uitæ sanctimonia & integritate commendatis, quàm cæteris: sanxitque illis potius credendum próque illis & illorum actibus præsumendum: & si quid deliquerint (ut à qua re incepimus, in eandem desinamus) mitiùs cum illis esse agendum: neque iniuria, ut ex illis liquidò apparet, quę circa initia huius capitis adduximus. Nec id propterea est contra ius, cùm & ius ipsum id disposuerit. Sed iam ad alia pergamus.

CAVSA QVINQVAGESIMA SEVNDA.

SVMMAE.

1 *Euentus siue exitus rerum prosper, criminis pœnam tollit. Limit, nume. 7.*

2 *In maleficijs an animus potiùs, quàm rerum euentus spectandus.*

3 *Manlius Torquatus filium è medio tollit, quòd cum hoste dimicasset, cantrà quàm præcepisset.*

4 *Epaminondas Stesimbrotum filium interimi iubet, quod contra paternum præceptum, cum hoste, feliciter tamen dimicasset.*

5 *Auidius Cassius centuriones, qui ipso inscio parua manu ingentem hostium numerum occidissent, in crucem tolli iubet.*

6 *Aeneas militibus prohibet, eorúmque ducibus, se inscio quicquam tentare, quantumuis opportuna sese offerat occasio.*

8 *Mala non sunt admittenda, vt bona eueniant.*

9 *Actus hominum non euentu sed consilio metiendi sunt.*

10 *Consultare maturè & bene, maximum lucrum.*

11 *Athenienses tollunt in crucem Imperatores, si quid prospero euentu, prauo consilio rem gesserint.*

1 QVINQVAGESIMOSECVNDO, Prosper euentus siue exitus, criminis pœnam tollit. per text. not. in l. 2. §. posteà. ff. de orig. iur. ubi recensetur historia de Flauio Apij Claudij, qui cùm leges in formam librúmque redactas à se subtractas populo tradidisset, Tribunus plebis ob id creatus est: tantùm abfuit, ut de furto puniretur, ideóque gloss. ibi not. aliquem ex dolo suo consequi præmium. Et illum text. pro ualde sing. citat. Barb. in l. scire debemus. §. si à fure. col. 1. ff. de uerb. obli. Secundum quam sententiam Parij ex Pythiæ responso Timonem indigenarum Deorum administram nulli pœnæ addixerunt, quòd Miltiadi Atheniensi rationem capiendæ patriæ hostibus detegisset. ob id, quòd ea res bene & ad commodum ipsius patriæ successerit.

2 Seneca autem libro Declamationum. 10. & iterum controuersiarum 6. postremò hanc declamationem siue contronuersiam posuit. Quidam cùm diuitem pro ditionis accusasset, noctu parietem domus eius perfodit:& scrinium, in quo missæ erant ab hostibus literæ, sustulit. Quã retulit Pet. Anc. in repe. c. 1. in 14. q. princi pali uers. ponit Seneca. de cõsti. & quærit, utrũ iste præmium, an pœnam cõsequi debeat. Et primùm quidem aduocat text. in d. l. 2. § posteà, ut uideatur debere præmium: deinde dicit in contrarium facere, quòd in maleficiis animum inspicimus, non euentum. l. diuus. ff. de sica. & l. si quis seruo. C. de fur. Tandem uerò ueluti subdubius cogitandum reliquit. & illum referũt Barb. in d. §. scire debemus. ad prin. & Feli. in c. 1. col. ulti. de præsumpt. uidetúrque Barb. eius esse sententiæ, ut consequi debeat premium, multa ad hoc afferens, quæ nihil aut parum facere uidentur. Fely. autem uideri uult contrariam tenuisse sententiam, soluítque nodum illius §. posteà, quòd inibi is qui librum legum furatus est, fecit animo consulendi Reip. non malefaciendi.

3 In quam & ego sententiam pedibus manibúsque ua do fretus potissimùm authoritate tex. no. in l. deserto rem. §. in bello. ff. de re mili. ubi qui in bello rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non seruauit, etiam si bene gesserit, capite punitur. quem tex. dicit multùm sing. & not. Fran. Cre. singu. 150. incip. mandatum. Et eam quidem legem secutus Manlius Torquatus filium proprium securi percussit, quòd contra patris præceptum cum hoste pugnasset eúmque interfecisset. authores Liuius 1. decad. li. 8. Valer. lib. rerum memorabilium 4. capite, de disciplina militari, & iterum lib. 9. c. de Ira. & Aegesippus lib. excidij Hierosolymitani 3. capi. 24. & Aristides Milesius in rebus Italicis. & ex eo Plutarchus in Paralellis c. 13. & 17. & Gell. lib. 9. c. 13. Et simile quidpiam fecisse Aulum Posthumũ Tiburtinum refert Valerius loco primùm citato, ubi illum scribit iussisse filium

lium securi feriri quòd sua sponte progressus hostes fu disset. Quanquam Liuius lib. 4. maluerit non duos fuisse qui ob id filios occidi iusserunt, sed unum duntaxat, nec Posthumum, sed Manlium Torquatum: ea potissimùm cõiectura ductus. quod uulgato prouerbio Manliana imperia dicta sunt: non Posthumana. cùm tamen Posthumus multis antè annis Torquatum præcesserit: ideóque si prior tam seueri exempli author fuisset, proculdubio occupasset illum insignem seueritatis titulũ. Præterea cùm Manlio cognomen imperiosi sit inditum, cùm Posthumus contrà nulla tristi nota sit insignitus.

4 Sed siue alter tantùm siue uterque idipsum fecerit, utrunque autem confundit Gellius lib. 16. cap. 21. dum scribit Aulum Posthumum Torquatum hoc idem egisse. Certè constat Epaminondam illum insignem Thebanorum ducem non dissimili ratione Stesimbrotum filium interimi iussisse, quòd in exercitu relictus contra paternum præceptum in hostem feliciter pugnasset, sicut in 3. Rerum Thebanarum scribit Ctesiphon, & ex eo Plutarchus in Paralellis, c. 13.

5 Propterea minùs mirum uideri debet, quod Auidius Cassius dux exercitus Antonini imperatoris, & qui ipse posteà imperauit, centuriones, qui ipso inscio parua manu ingentem hostium numerum negligentiùs agentium occiderant, in crucem tolli, seruilique suppli cio affici iussit. Quæ res tantum disciplinæ Romanis addidit, tantum terroris hostibus iniecit, ut pacem annorum centum ab Antonino absente peterẽt, ut qui uiderant damnatos Romani ducis iudicio, eos qui contra fas uicerant. author Volcatius Gallicanus ad Diocletianum in uita.

6 His adstipulatur illud Virgilij lib. 9 Aeneidos:
Hostis adest, eia ingenti clamore per, omnes
Condunt se Teucri portas, & mœnia complent.
Nanque ita discedens præceperat optimus armis

Aeneas, si qua intereà fortuna fuisset,
Nec struere auderent aciem, neu credere campo:
Castra modo & tutos seruarent aggere muros.
Ergo & si conferre manum pudor iraq; monstrat,
Obijciunt portas tamen, & praecepta facessunt.

7 Sed ut ad nostros redeamus, Pe. Anc. cō. 175. præmittendum est, consuluit per text. in d. §. in bello, felicem & bonum exitum non excusare delinquentem. Nam in maleficiis uoluntas inspicitur, non euētus. l. 1. §. diuus. ff. ad leg. Corn. de sicar. Alberi. quoque in ult. parte statutorum. q. 478. aliàs q. 78. incip. disputauit. co. 3. dicit per illum tex. in d. §. in bello, quòd qui facit aliquid prohibitum, puniendus est, quantumcunque bonus effectus secutus sit. Ad quod etiam allegat l. ul. C. de nego. gest. quibus & tu adde tex. in l. si quis seruum. §. si puerum. ff. ad leg. Aquil. ubi punitur, qui puerum castrauerit, licèt ex hoc illum meliorem reddiderit.

8 Neque id certè mirum, nam ut dicit diuus Paulus ad Rom. c. 1. non sunt mala facienda, ut bona ueniant. de quo etiam est tex. apud nos in ca. ex tuarum. de fortil. & c. super eo. de usur. ubi no. gl. non esse prætextu boni malum faciendū. ad quod & multa alia iura allegat illic omnibus obuia. quibus adde text. in c. non magnopere. ne cler. uel mona. ubi & gl. 1. hoc idem not. & alia quoque iura adducit, & ibi pòst eam Hosti. Ioan. And. & Panor. in ea distinguentes: ut ibi per eos uidere licet. Ad idem quoque tex. in c. ne quis. & cap. faciat. 22. q. 2. & cap. relegentes, & ibi glo. 23. q. 5. & c. nosse. & ibi quoque glo. 30. q. 1.

9 Et hāc partem hoc quoque comprobat, quòd actus hominum non euentu, sed consilio metiendi sunt, & æstimādi. ut est text. in l. uerū §. sciendum. ff. de minor; & l. sed an ultro. §. 1. ff. de nego. gest. ubi gl. in eam rem adducit huiusmodi sententiam Boetij: At uerò is nostris malis cumulus accedit, quòd æstimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat euentum: eáque tantum iudicat esse prouisa, quæ felicitas commen-

mendauit. Cui & simile est illud Ouidianum in epistola Philidis ad Demophontem.

Exitus acta probat careat successibus opto.
Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Quos uersus unà cum d.l. sed an ultro. ad probandum inspiciendum esse consilium, non euentum, citat Bal. noster con. ul. ad fi. lib. 4 & Matthæus Afflic in constitutione Siciliæ incip. frequenter. col. 3. in 1 no.

10 In quam etiam sententiam Artabanus apud Herodotum in Postlyhymnia, Græcè quidem, sed in hunc sensum, Bene (inquit) consultare comperio maximum esse lucrum: nam etiam si quid è contrario euenturum est, tamen minùs bene consultum, superauitq; fortuna cõsilium. At qui turpiter, consultauit, si à fortuna obsecũdauit ille est quidem uoti compos, nihilo tamẽ minus malè consilium cepit. Isocrates in oratione, quam de laudibus Helenæ conscripsit, qui ante rem animaduertere nihil possunt, sed rerum euentus solum considerant. Cic. quoque pro Rabirio eos item redarguit qui consilia euentis ponderant: & qui multum illum prouidisse, cui bene processerit: Cui secus, nihil sensisse dicunt, ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare sapientes. Idem Philip. 11. In recta (inquit) sententia ne uicta quidem causa uituperanda est. Et in paradoxis, Nec enim peccata rerum euentu, sed uitiis hominum metienda sunt. Demosthenes alter eloquentiæ oculus, in oratione, qua Ctesiphontẽ aduersus Aeschinem defendit, Vide (ait) quid ipse consilij capiendum censuerim: nec ea quæ euenerunt, intorqueas: nam finis rerum omniũ ut fortunæ libuit, imponitur: electio uerò consultantis ingenium ostendit.

11 Liuius 3. deca. lib. 7. Apparebat (inquit) quo nihil iniquius est, ex euẽtu famam habiturum & quarto. decad. lib. octauo. tradit apud Charthaginenses in crucẽ tolli imperatores, si prospero euentu prauo con. rẽ gesserũt.

Quintilianus auus decla. 281. Nunquam mens (ait) exitu æstimanda est. Plinius Cæcilius lib. Epistolarum 5. ad Rufum, Est omnino (inquit) sed usu receptũ, quòd honesta consilia uel turpia prout malè aut prosperè cedunt, ita uel reprehenduntur. Cornelius tacitus de Suetonio Paulino lib. 1. Cunctator (inquit) naturâ, & cui cauta potiùs consilia, quàm prospera ex casu placerent Seneca libro 4. Declamationum: Omnia honesta opera uolũtas inchoat, occasio perficit. Sæpe honorata uirtus est, etiam ubi eam fefellit exitus. Scelera quoq; quãuis citra exitum subsederũt, puniantur: nec infelix uirtus amittat gloriæ titulum: nec gloriam uirtutis interrumpit fortuita felicitas Plutarchus in comparatione Niciæ & Crassi, Nec illi (ait) satis rectè iudicare uidentur, qui cum Alexandri laudant expeditionem, Crassi audent uituperare conatus. Neque enim decet ex euentu rei iudicia facere. Et in hanc rem multa iura adducit Barb. con. 46. illud adducam quod præclarè. col. 1. quę ibi in promptu sunt omnibus. quibus denique addas tex. no. in l. fraudis. ff. de reg. iur. Cuius hęc uerba sunt, Fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euẽtu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

CAVSA QVINQVAGESIMATERTIA.

SVMMAE.

1 *Pœna mitior imponitur, per uiam inquisitionis, quàm per uiam accusationis.*
Et an hoc habeat locum in iure ciuili nu. 2.

3 *Condemnari an quis possit ex inquisitione generali.*

Qui-

1 QVINQVAGESIMOTERTIO, Minùs quis punitur per uiam inquisitionis, quàm per uiam accusationis. quod hinc apparet, quia finis accusationis, si crimen est graue, est depositio ab officio, & beneficio c. super his. & c. inquisitionis. de accusa. & c. tuæ. de pœn. finis autem inquisitionis, nō est huiuscemodi, sed mitior pœna imponēda est. c. qualiter. eius initij 2. de accu. Ideóq; condemnatus per uiam inquisitionis de crimine infamiam, per uiam accusationis irrogante euitat infamiam, ut uoluit glo. in l. 3. §. præterea. ff. de suspec. tut. & in le. ult. & ibi Cy. C. eo. & in l. 1. C. de mod. mulct. quamuis Bart. te
2 neat contrarium in l. infamiam. ff. de pub. iudi.

Sed Panor. in d. c. inquisitionis. in 1. no & post eum Feli. co. 3. in 3. no. dicunt illas gl. procedere omnino de iure canonico: nō autem de iure ciuili, in quo nulla reperitur differentia, quantum ad pœnæ impositionem, siue per uiam accusationis siue inquisitionis proceditur. Quin par per omnia pœna imponitur. l. 4. C. de sepul. uiol. & facit l. ordo. ff. de publ. iudi & quod not. in l. 2. §. si publico. ff. de iudi. Et hoc bene dicit notādum Panor. qui & subdit rationem diuersitatis inter ius canonicum & ciuile: quia de iure ciuili regulariter nō proceditur per uiam inquisitionis, nisi in quibusdam casibus, ut no. in d. §. si publico. At de iure canonico indistinctè proceditur præcedente infamia. ut in d. c. qualiter. In uno ergo quis grauatur de iure canonico, quòd proceditur sine accusatione. ideò non est mirum, si in alio reuelatur, ut sic maior imponatur: arg: l. eum qui. in prin. ff. de iureiur. & no. in c. cùm secundum. de offi. deleg. Quam etiam rationem, licèt non dicat Panorm. adducit Cy. in d. l. infamem. sed eam reprobat Bart. ibi, quoniam grauamen consistens in ordine procedendi, non dispensat cum infamia. d. l. ordo.

Bal:autem in ea ipsa le.infamē, sicuti etiā refert Feli. in d. c. inquisitionis, dicit procedere dictum Bart. cùm quis condemnatur ex inquisitione specialiter formata contra illum: secus, si ex generali. uerbi gratia, tempore syndicatus formatur inquisitio generalis cōtra officiales: ex qua tandem aliquis eorum de delicto cōdemnatur: is certè non erit infamis, quis extra ordinem condemnatur: cùm illa inquisitio non posśit succedere loco accusationis generalis, qua non admittitur, per ea quæ ibi allegat. Sed Feli. ubi suprà, dicit aduertendum, quòd ex inquisitione generali, non uidetur quis posse condemnari, cùm fiat ad inuestigandum, nō ad puniēdum, & ita fit ut præparet uiam inquisitioni particulari, secundum no. per Inno. in c. bonæ, eius initij 1. de elec. ubi dicit ita totum mundum practicare, & refert Panor. in c. grauamen. in 2. co. de præbē. & ita uidetur sensisse Bar. in d. §. si publico. Alioquin si ex inquisitione generali quis condemnetur, dicitur de facto condemnari concludit tamen Bald. quòd siue de facto, siue de iure sit condemnatus, per inquisitionē generalem, nō sit infamis: quin subdit bal. ipse quod opinio gl. potest saluari per text. in le. 1. C. si tutor uel cura. non interue. quem allegat glo. in d. §. præterea. nam ibi non permittitur liberto intentare contra patronum accusationem famosam, ac inquisitionē potest mouere, tanquā per illam non infametur patronus: alioquin enim eadē ratione denegaretur liberto, sicut accusatio. Sed & uide Specu. in §. 1. uer. qui de iustisśima. tit. de senten. & Bal. in l. etiam. de furt. & Panor. con. 25. canonicus regularis. in 3. dubio, lib. 1. uide glo. in c. in fidei. de hæret lib. 6.

CAV-

CAVSA QVINQVAGESIMAQVARTA.

SVMMAE.

1 *Iudex potest imponere pœnas leuiores sibi permissas, propter qualitatem iurisdictionis iudicis, qui non habet popotestatem imponendi pœnas à iure statutas.*
Et an hoc habeat locum in iudice ordinario, nu. 2.

1 QVINQVAGESIMO QVARTO, Propter qualitatem iurisdictionis iudicis, qui non habet, potestatem imponendi pœnas à iure statutas, potest iudex ipse imponere pœnas leuiores sibi permissas, ut est tex. in c. in archiepiscopatu, de rapto. ubi quia episcopus, cui fuerat cõmissa causa capitis, non poterat pœnam sanguinis irrogare, potest illam in pecuniam commutare. & ad hoc illum tex. ponderat & dicit singu. Ro. sing. 662. quem simpliciter refert Fely. ut sequi uideatur, in cap. de causis. col. 2. uer. item aduerte. & in cap. seq. col. 2. de offi. deleg. & in ca. qualiter & quando. eius initij 2. §. ad corrigendos. col. 6. uersicul. sed aduerte inquantũ dixi. de accus. ubi hoc dicit singul.

2 Sed hoc certè non uidetur sine scrupulo: tum quia Hosti. & Panor. in d. c. in archiepiscopatu, uidentur intelligere illum tex. cùm est causa cõmutãdi pœnã ordinariam in leuiorẽ, tũ quia ille tex. loquitur in delegato iudice, & forsitan secus in ordinario: qui si coram se inciderit crimen, cuius pœna excedat limites suæ iurisdictionis, debet remittere ad superiorem. l. diuus, eius initij 2. ff. de fals. ubi hoc tenet Bart. qui & ad hoc allegat

fert audiuiſſe ſe in Romana curia hoc idem priuilegiũ competere Cardinalibus, propter reuerentiam dignitatis, nulla tamen capelli mentione facta, licèt ut dicit ipſe Pau. hoc iure cautũ non reperiatur, ſed ubiq; (ait) au diui diuulgatum. Et ideò tempore quo curia erat Florẽtiæ, cauebant iudices, ne ducerentur rei per ea loca, quibus Cardinales obuiarent.

2 Cuius etiam rei mentionem facit Marti. Laud. qui hoc dicit ſing. in tract. de Cardi. uerſi. 6. Cardinales habent ex priuilegio. Cæpol. cautela 2. & Barb. in tract. de prœſtantia Cardinalium, in 9. quæſt. 1. par. per totam q. ubi latè diſputat de ualiditate huius priuilegij. Et ſi teneretur, quòd ualeret, dicit tamen quòd recipit ſex declarationes: de quibus per eum in eo loco, ubi licet omnibus uidere. Eius quoque rei meminit Feli. in c. quærẽti. col. pe. de offi. deleg. & Iaſon qui hoc reputat ſing. in § pœnales. in char. ul. uerſi. 3. & ult. Inſtit. de actio. Hippo. Marſil. ſingu. 273. notiſsimum eſt in iuue. col. 3. uer. quibus etiã addi poteſt. & Anton. Corſe. in ſuis ſingul. in uerbo, Cardinalis. ubi uidetur tenere huiuſmodi priuilegium non ualere. Et nouiſsimè Catel. Cot. in memorabili incip. Cardinales gaudent, ubi & hoc reputat ſingul.

3 Legimus autem apud Plutarchum in Numa Pompilio, eum honorem inter cæteros uirginibus Veſtalibus fuiſſe conceſſum, quòd ſi caſu in aliquem incidiſſent, qui ad lethum duceretur, necari eum non licuiſſe: neceſſe tamen erat, uirginem deierare non ultrò & conſulta opera ſed caſu obuiam ſe factam.

4 Gellius autem noctium Atticarum libro decimo, cap. 15. authoritate Fabij Pictoris, libro primo tradit, uinctum, ſi ædes flaminis Dialis introierit, ſolui neceſſe fuiſſe, & uincula per impluuium in regulas ſubduci, atque inde foras in uiam dimitti. Et paucis interiectis, Si quis (inquit) ad uerberandum duceretur, ſi ad pedes eius ſupplex procubuiſſet, eo die uerberari piaculum

lum erat. quod & ipſum poſtremum retulit ipſe Plutarchus Problem. c.3.

CAVSA QVINQVAGESIMASEXTA.

SVMMAE.

1 *Puella ſi reum mortis in maritum popoſcerit, eum liberat ex cõſuetudine Frãciæ, Quod minus hodie obſeruatur. nu. 2.*

1 QVINQVAGESIMOSEXTO, Supra omnes cauſas, quas hactenus attulimus, remittendorum, aut certè minuendorum delictorum, accedit & illud celeberrimum, quòd ſi puella reum mortis in maritum petierit, à morte liberat ex conſuetudine Franciæ, ut eſt apud nos uulgi ſententia. Cuius rei mentionem facit Iacob. Bel. in practica iudiciaria in criminalibus, tit. de lenocinio, uerſi. 26. ubi contra hoc allegat tex. in l. commiſſum. C. de adul. quem tamen plerique pro hoc allegant. uerùm nec pro hac ſententia ne contra quicquam facit. Sed & huius rei meminit Maſuerius uir apud noſtros maximæ authoritatis in practica, tit. de pœ. §. item in aliquibus partibus, ubi & hoc dicit eſſe cõtra d. l. cõmiſſum. & l. ſi ex cauſa. §. Papinianus. ff. de minor. & l. 1. §. ul. ff. de quæſt.

2 Meminit item nouiſsimè Bart. Chaſſan. in Comment. conſuetudinum Burgũdiæ, in. §. 5. in uerbo, *S'il n'a grace.* col. 20. uerſi. duodecimus caſus, titu. *Des iuſtices & droicts d'icelles,* ubi dicit ſe nullam huius rationem afferre poſſe, niſi quòd per matrimonium maior reo ui

detur

detur pœna imponi, quàm per mortem, per multa quæ de malitia mulierum affert. Ego uerò nescio an olim id in Gallia fuit obseruatum. id autem certò scio hoc tempore non obseruari.

CAVSA QVINQVAGESIMASEPTIMA.

SVMMAE.

1 *Pœna mitior illi imponenda, qui clàm, quàm qui palàm deliquit.*
2 *Quod nemo nouit, penè non fit.*
3 *Peccare in occulto ad diminutionē peccati facit. Et quid ita*
4 *Persuadere, grauius esse, quàm compellere.*
5 *Peccare apertè, leniùs est, quā sanctitatē simulare, in comparatione duorū malorum, ex sententia D. Hieronymi.*
6 *Peccatum occultum an leuius sit quàm publicum, text. glo. & doct. amplissima in vtranq; partem dissertatio.*

1 QVINQVAGESIMO SEPTIMO, Videtur mitiùs puniendus, qui clā, quàm qui palàm deliquit, cū sit tolerabilior culpa, si lateat, quàm si leuis usurpetur authoritas. ca. nemo. 32. q. 4. id est, ut interpretatur glo. maius peccatum est manifeste peccare, quàm occultè. de quo etiam uidetur tex. in. §. sed illud silendum. in fi. cum multis c. seq. 50. di. 11. & in c. ex tenore. de tēp. ordi. ubi publicus peccator magis punitur, quàm occultus. & cap. 1. in fin. de uoto. lib. 6. ubi glo. adducit concor.

2 Quibus accedit illud Psalm. Beati quorum tecta sunt

peccata. Et illud quoque uulgò celebratissimum, si nō castè, tamen cautè. Cui adstipulatur, quod tradit Suet. de Claud. imperatore, Is enim iuuenem corruptelis adulteriisque famosum nihil amplius quàm monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certè cautiùs. Addiditque, Quare enim ego scio quam amicam habes? Cui etiam consimile est illud Apuleianum, Quod nemo nouit, pene non fit.

3 Facit & illud Esaiæ 30. peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt. Cuius authoritate subnixus diuus Thomas 22.q.66.arti.3. dicit quòd in occulto peccare pertinet ad diminutionem peccati: tum quia est signum uerecundiæ, tum quia tollit scandalum. Nam & uidemus furtum non manifestum mitiùs puniri, quàm manifestum, non solùm nostris legibus. §. ex maleficiis. Instit. de actio. sed & legibus Mosaicis id quoq; seruatur, atque etiam Platonicis li. de leg.

4 Contrà tamen quòd grauius peccare uidetur qui clā peccat, quàm qui palam, est text. in c. cùm ex iniuncto. de hæreti. & l. palam. ff. de rit. nupt. & l. ult. ff. de effract. & l. non existimo. ff. de admi. tut. Et grauius est ueneno occidere, quā gladio. l. 1 C. de malefi. grauius quoque est persuadere, quam compellere. l. 1. §. ult. ff. de ser. corrup. grauius item noctu, quàm sub lucem peccare, ut dicit Bal. in l. non minorem. C. de transact.

5 Et bene facit tex. in l. officiales. C. de episc. & cler. ex quo glo. in uerbo, clandestinis. not. plus puniri clandestinum delictum, quàm publicum. Et dicit diuus Hieronymus in Esaiam cap. 12. quòd in comparatione duorum malorum, leuius est aperte peccare, quàm sanctitatem simulare. Et hanc sententiam Plutarchus in lib. De sera numinum uindicta, refert Thespesium quendam qui à morte surrexerat, asserere apud inferos, eos qui manifeste peccauerant, palámq; flagitia perpetrarant, non tam acerbè plecti, quàmqui clam iniustè uixerant prætextúq; ac opinione uirtutis delituerant.

Plura

6 Plura huc possem afferre in utranque partem, & limitationes (quas uocamus) siue distinctiones adscribere. sed quoniam iam propè nimiùm hic noster tractatus excreuit, dum aliud ex alio non cogitantibus nobis sese offert scribendum: idcirco posthac breuiores erimus, contenti summatim, dum hûc perficiemus, quod reliquum est, conscribere, & ad loca cuiuslibet capitis propria remittere. Igitur ad hoc caput uideto glos. in d. §. ex maleficiis. in uerbo, quadrupli, & ibi Bald. Io Fab. Plat. & Angel. & cæteros, Insti. de acti. & glo. in c. clericus. 81. di. & in d. c. nemo. 32. q. 4. glo. & doct. in c. de homine. de celebra. miss. Iac. but. Cy. Bal. Paul. Ca. & alios in l. nemo. C. de sum. tri. doc. in l. prætor. §. & generaliter. ff. ui bo. rap. Io. Fab. in. §. sequens diuisio. Instit. de actio. Panor. & recentiores in c. cùm quidam. de iureiu. & Feli. in c. ul. co. 2. uersi. nota quod grauius. de accu. & uide etiam quæ dixi suprà.

CAVSA QVINQVAGESIMAOCTAVA.

SVMMAE.

1 *Delictum committens ex officio vel administratione, quam gerit, mitiùs est accipiendus.*

2 *Officialis non præsumitur esse in culpa, vbi priuatus præsumeretur.*

3 *Officialis condemnatus de maleficio commisso in officio, nõ potest appellare.*

4 *Decurio si deliquerit in officio puniri potest.*

5 *Accusatus de crimine commisso in officio, suspendi potest.*

6 *Magistratus potest conueniri ex delicto in officio commisso*

7 *Iuramentum partis cum semiplena probatione, suficit in de-*

licto commisso in officio.

8 *Tabellio condemnatus de delicto in officio commisso, non potest vltrà officium illud exercere.*

9 *In dubijs ratione officij, vbi delictum apertum est, grauior pœna incumbit.*

QVAGESIMOCTAVO, Cū quis ex officio, uel administratione, quam gerit, committit delictum mitiùs cum eo agendum est. per tex. in l. tres tutores. ff. de admi. tut. ubi not. glòss. quòd uelamen administrationis furtum temperat. quam gloss. ponderat Bald. in ca. 1. §. iniuria, in uerbo, siue furtum. col. 2. tit. de pac. iur. firman. & per eam dicit, quòd administratio mitigat delictum. ad quod etiam allegat l. si multi. ff. de publi. & uectig. Quibus adde tex. in cap. si uerò. eius initij 1. de sentent. excom. ex quo no. Panor. & Feli. quòd delictum commissum ratione officij alleuiatur, quando delinquens modum excessit, ratione principij liciti. Nam bono zelo motus uidetur, non suadente diabolo. ad quod etiam allegant c. olim. de restit. spol. & c. significauit. de pœn. & remiss.

Quibus suffragatur quod dicit Bald. in l. 2. per il-
2 lum text. C. qui accusa. non poss. quòd officialis non præsumitur esse in culpa, ubi priuatus præsumeretur. & consi. 178. præsupposito statuto, in princi. libro II. ubi dicit, quòd in inquisitore non præsumitur dolus licèt rei fuerint absoluti. nam officij necessitas eum excusat, ut dicit plenè no. in l. athletas. §. calumniator. ff. de his qui no. infa. & consi. 494. sciēdum est quòd moneta. colum. ulti. uersi. de tertia inquisitio. eo. lib. 1. ubi dicit singu. quòd si officialis rem à iure subtractam recipit, præsumitur id ex bona & laudabili mente fecisse, allegat l. 2. C. de offic. ciuil. iudi. ibi, quod non arbitri-

mur. rursúmque. consi. 451. quia in accusatione institu ta, uersic. quarta ratio. libro quarto dicit quòd ratione officij quis excusatur, nisi probetur dolus. per not. in d. §. calumniator. & idem uoluit Roma. in repe. l. si uerò. § de uiro. in 27. fal. ff. sol. matri. ubi dicit, quòd qui necessitate officij accusat, non præsumitur ex calumnia officij fecisse, etiam si non probet, licet aliàs secus, per d. l. 2. qui accusa. non poss. & l. mater. C. de calum. quod etiam tradit Alberi in 2. parte statutorum, quæst. 120. cuius est prin. ité. quæro, si ex forma statuti. per d. l. 2. uide Bald. in l. etiam. ad fin. C. de furt. & in l. errore. C. de testa.

3 Multa tamen sunt, quæ contrarium non suadere modò, sed & persuadere uidentur. Primum quòd officialis condemnatus de maleficio in officio commisso appellare non potest. l. nulli. & ibi docto. C. quor. ap. non recip. &. § nulli. 2. q. 6. & uoluit Specul. tit. de appel. §. 2. uersi. 3. & ibi Bald. qui hoc etiam dicit procedere de iure canonico.

4 Secundò licèt decurio aliàs non posit torqueri. d. l. omnes iudices. C. de decur. lib. 10. poterit tamen, si deliquerit in officio. l. qualiter eo. tit.

5 Tertiò licet aliàs accusatus de crimine, non debeat pẽdẽte cognitione suspẽdi ab officio l reo, & l. quãuis. ff. de solut. suspenditur tamen qui accusatur de crimine commisso in officio. l. quod si forte, ad fin. & ibi Bar. ff. eod. &. §. si quis, Instit. de suspec. tu. de quo tamen uide per Aufre. in decisio. 371. incip. fuit quæsitum si aliquis officiarius.

6 Quartò licèt maior magistratus non posit aliàs cõueniri durante officio. l. 2. ff. de in ius uocan. & l. pars literarum. ff. de iudi. & l. nec magistratus. ff. de iniur. & c. ꝓhibẽtur. 2. q. 1. poterit tamẽ ex delicto in officio cõmisso conueniri, ipsò durante officio. l. iubemus, & ibi gl. in uerbo administrat. C. ad leg. Iul. repe. quã glo. ad hoc pro sing. allegat Rom. consil. 415. quò ad primum

F 2

an syndicus. & est quoque text. in cap. iubemus. 1. q. 1. & cap. sancimus. 2. q. 7. & in. § si quis uerò. &. §. si quis autem. in authent. ut iudi. sine quo. suff. quem ita intelligit gloss. ibi, in uerbo, habentes, & etiam Angel. qui illum reputat singul. & iterum in, §. illud. eo. tit. & uoluit gloss. & Domi. in d. cap. prohibentur. & glos. in d. l. 2. de in ius uocan. & in d. l. nec magistratus. & ibi etiam Bar. & idem Bart. in d. l. nulli. & Bald. in l. mancipia. C. de ser. fugi. & Feli. in cap. legebatur. columna secunda. ff. quod met. cau.

7 Quintò licet in delictis opus sit testibus, & probationibus luce meridiana clarioribus. l. ult. C. de proba. ideóque in supplementum probationis nunquam in criminalibus defertur iuramentum. per not. latè in l. admonendi. ff. de iureiur. tamen quando quis accusatur de delicto in officio commisso, sufficit iuramētum partis cum semiplena probatione. ut not. glos. in. §. necessitatem, in uerbo, ostenditur. in authen. ut iud. sine quo. suf. de quo per Io. Plat. in l. si. aliquid. C. de suscep. lib. 11. & in l. iudices. C. de digni. lib. 12.

Sextò licet quis de delicto fuerit conuictus siue condemnatus, poterit tamen officium, quod ante habebat exercere, ex rescripto principis. l. si quis. C. de cohort. libro duodecimo cum sim. hoc tamen non procedit, ubi quis condemnatus est de delicto in officio cōmisso: quia non poterit amplius huiusmodi officium, etiam ex rescripto principis, exercere. d. l. si aliquid. & d. l. iudices. & l. 1 C. de offic. præfect præt. & l. 2. C. de palat. sacr. largit. lib. 12. cum concor. adductis per glos. in d. l. si aliquid. & d. l. iudices. C. de anno. & trib.

8 Propterea dicit gl. no. in authen. de armis. in princ. & rursum in l. si quis ex argentariis. § 1. & ibi Bart. ff. de eden. quòd si tabellio fuerit condemnatus de delicto in officio tabellionatus commisso, ut de falso instrumento ab ipso facto, non poterit amplius huiusmodi officium exercere: secus si de alio delicto fuerit cōdemnatus,

natus, quod & etiam uoluit Bart. in l 3. §. hac lege. ff. ad leg. Iul. repe. & in l. non potest. ff. de furt. & consil. 174. sed Ioann. de Castro. & Bald. in l. 1. C. de testa. & in l. & militibus. C. de testa. mil. & in l. qui depositum. C. depo. & in l. in exercendis. colum. 2. C. de fid. instr. Angel. & Imo. in l infamen C. de publi. iud. Io. Ana. in cap. fraternitas. colum. 3. de hæret. Ioã. Plat. in d. l. si aliquid. & in l. 1. C. de imm. non conce. colum. 2. in fi. libr. 10. Angel. Are. in tract. male. in uerbo, falsario colum. 5. & Iason in l. barbarius. colum. 14. uersicu. extra omnem. ff. de offic. præt.

9 Igitur ut hanc difficultatem tollamus, ita hunc locum breui concludemus, ut in dubiis quis ratione officij excusetur à dolo, & calumnia: in apertis uerò, id est, ubi delictum apertum est, & certum, tantùm abest ut excusetur, ut etiam grauiùs puniatur per ea quæ proximè sunt dicta. Ideò Bald. in cap. quoniam contra falsam. colum. 9. uersicul. extrà quæro, de probat. dicit quod necessitas officij excusat à præsumpta calumnia, sed non ab expressa. & alibi uidelicet consil. 119. statuto cauetur, quòd si quis. in colum. 4. eadémque pen. uersicul. sed contra hoc opponitur. libro secũdo dicit quòd officiũ non excusat maleficiũ, sed tamen inducit præsumptionem, quòd non sit maleficium, nisi euidenter appareat, ut dicit not. in d. §. calumniator, & in l. in rem. §. tignum. ff. de rei uendi. & in l. meminerint. C. unde ui.

10 Sed & hoc quoque intelligendum est, in his quę habent principium licitum, si modum quis in consultò excesserit, mitiùs sit puniendus: ut dictũ est in prin. Et consonat quòd suprà diximus capite primo de eo qui cùm se defenderet, modum defensionis excessit.

CAVSA QVINQVAGESIMA NONA.

SVMMAE.

1 *Delinquens quando non poteſt puniri, quin & innocens puniatur, tum cum delinquente mitius agendum eſt.*

2 *Delictum nocentis impunitum relinqui, ſatius eſt, quàm innocentem damnare.*

QVINQVAGESIMO NONO, Cùm
1 non poteſt puniri delinquens, quin innocens puniatur, ille potiùs impunitus debet delinqui, quàm ut hic puniatur. text. eſt in cap. quàm magnum. 23. quæſtio. 4. ubi gloſ. not. malum tolerari ratione boni, & adducit concord. & tex. quoque in ca. ſacris. de ſepult. ex quo not. Panormi. id quod ſuprà diximus, dicitque facere ad uulgatam quæſtionem de duobus fratribus habẽtibus domum communẽ pro in diuiſo, ita quòd delinquenti competat pars inferior, innocenti ſuperior, ut uidelicet non debeat domus deſtrui ex ſtatuto iubente domum delinquentis deſtrui. quam quæſtionem commemorat, nec ſoluit tamen gl. in cap. ſed & cõtinuò. de pœnit. diſtinct. 1. ubi uide Archidia.
2 De qua etiam per Pet. Cyn. & Bald in l. etſi ſeuerior. in fi. C. ex quib. cauſ. infam. irro. & Dyn in l. ſi finita. §. ex hoc. ff. de dam. infect. Bart. in l. cùm alicuius, ante fi. ff. de nego. geſt. & in l. Athenis. §. de eo opere, & ibi Alexand. in addi. ff. de aqua plu. arcen. Bald. in l. 2. C. quib. cauſ. ſer. pro præ. liber. acci. ubi latè comperies, quid in

hac re

hac re faciendum est. Sed quicquid sit, illud semper certum est quò in princ. huius capitis diximus. Nam ut dicit text. not. uulgò tamen notissimus in l. absentem. ff. de pœn. sanctius est impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare.

CAVSA SEXAGESIMA.

SVMMAE.

1 *Delinquens, si statim pœniteat, omniáque in pristinum statutum reponat, mitiùs accipiendus est.*

1 SEXAGESIMO, Qui crimen cõmisit, statim tamen pœnitens omnia in pristinum statum reposuit, licet sit puniendus. l. qui ea mente. ff. de furt. & l. quis sit furtiuus. § 1. ff. de ædil. edict. mitiùs tamen cum eo agendum est per id quod pulchrè decidit Alber. in ul. parte statutorum. quæstio. 69. quæro etiam supposito, quòd si quis bannitum receptauerit duobus uel tribus diebus, & posteà pœnitens eum prodiderit, præsentaueritque potestati, licèt sit puniendus ex forma statuti, huiusmodi receptationem punientis, per illa iura & alia quę allegat. pœna tamen mitigabitur. arg. tex. in §. sed quia delinquentes. in authen. de mand. prin. & aliis multis. §. illius tit. & l. 2. C. de decur. libro 10. & l. si sciuerit. ff. de excus. tut. & per multa quæ illic allegat.

CAVSA SEXAGESIMAPRIMA.

SVMMAE.

1 *Vulnerans aliquem lethaliter, quem alter posteà occidit, non ea pœna plectetur, quam pependisset, si uulneratus ex suo vulnere occubuisset.*

1 SEXAGESIMOPRIMO, Si quis alium lethaliter uulnerauerit, quem alter posteà occiderit, certè non ea punietur pœna, quàm pependisset, si uulneratus ex suo uulnere occubuisset. scilicet tanquam de occiso, sed tantùm de uulnerato. text. est ad literam. in l. item Mela. §. Celsus. ff. ad leg. Aquil. ex quo not. Bald. mirabilem modum defendēdi à morte eum qui lethaliter alium uulnerauit. Et quanquam plerique faciant illum text. singu. est tamen similis in l. huic scripturæ. §. si seruus. & ibi docto. eo. tit. & uoluit glos. in c. significasti. eius initij. 2. in uerbo, quòd si discerni. de homicid. ubi tamen distinguit inter ius ciuile, & canonicum, & Bald. in l. ita uulneratus. eo. quoque tit. ubi refert aduocatum quempiam consuluisse alicui, qui alterum lethaliter uulnerasset, ut illum faceret interimi per tertium, ut pœnam mortis euaderet propterea (ait) dignum illius aduocati præmium erat laqueus. & Ro. in sing. 158. quidam fuit uulneratus. ubi recenset se quempiam à morte liberasse, ex eóque lucratum fuisse cappam sericeam. & Ioan. Ana. in capi. significasti, eius initij 2 colum. 4. uersicu. tunc eo casu. de homi. ubi refert illud Bal. ubi suprà. & Fran. Are. sing. 55. quidam malus aduocatus. & Alexā. in l. si ab hostibus. ff. solut. matri. & Feli. in cap. de cætero homi. & Hippo. Marsil. in l. 1. col. 11. uersic. decimoquintò limita.

limita. ff. de fica. & in l. nihil intereſt. col. 4. uerſi. ulterius quia dicitur. eo. tit. & rurſum in l. ſi rixa. col. 5. uerſ. ulterius inquantum. Super hoc tamen uide Flori. in d. §. Celſus. & in d. l. ita uulneratus. & Cæpol. caut. 20. quidam tradunt mirabilem cautelam. & Iaſon in d. l. ſi ab hoſtibus. colnm. pen.

CAVSA SEXAGESIMASECVNDA.

SVMMAE.

1 *Vulnerarunt ſe duo inuicem, an pœna illis infligenda.*

2 *Pacem duo inierunt, promittentes ſe inuicem non offendere in poſterum, adiectaque ad id pœna, poſteà tamen ſe inuicem offenderunt, nec conſtat vter prior cœperit, neuter tenetur de pace rupta.*

1 SEXAGESIMOSECVNDO, Si duo ſe mutuò uulnerarint, nec conſtat uter eorum prouocauerit, neuter punietur, ſecundùm glo. in l. 1. §. cùm arietes. ff. ſi quadru. paupe. feciſ. dica, per tex. in l. ſcientiam. §. cùm ſtramenta. ff. ad leg. Aquil. ſequuntur Iaco. Are. Bar. Bal. Fulg. & Alex. in addi. ad Bar. in d. §. cùm arietes. & Bal. diſtinguens in l. ut uim, ad fi. ff. de inſtit. & iur. & in l. 1. in 12. q. C. unde ui. Imo. in l. ſemel mora. ff. ſol. mat. & in c. ſignificaſti, eius initij 2. in pen. char. uerſ. ſatis eſt de eo. de homi Rom. loquens de iniuria uerbali in pari caſu, in l. cũ mulier. col. 31. uerſ. nemo amplius. ff. ſol. matri. de quo tamẽ uide ipſum Bal. in d. §. cùm arietes. & in d. l. 1. unde ui. & Corneum conſi. 274. uidetur prima facie. col. pe. in fi. & ſeq. lib. 1. & Maria. in repet. c. ad audientiam. in 21. q. 7. q principalis, de homicid.

Ex hoc autem sub infert Bar. in d. §. cùm arietes. & post eum Flori. quòd si duo pacem fecerunt, uel promiserunt se sub pœna non offendere, & posteà se inuicem offenderint, nec constat uter prior fecerit, neuter tenebitur de pace rupta. Et idem uoluit Bar. in l. cùm pater. §. libertis. in fi. ff. de leg. 2. & in d. l. si mora. ubi loquitur de simili casu, ad idque ibi allegat bonum tex. in capi. constitutus. de pœn. & post ipsum Bart. Roma. in d. §. libertis. & Felyn in c. dilecti. col. ulti. de except.

Nec tamen omittendum, quòd ipse Floria. in d. §. cùm arietes, ueluti oblitus eius diximus ex eo. & Barto. de pace rupta, statim posteà dicit, quòd si duo se mutuò percusserunt, non fiet in dubio absolutio, sed uterque condemnabitur per l. quemadmodum. §. si nauis alteram. ff. ad le. Aquil. Quod omnino à ratione abest.

CAVSA SEXAGESIMA TERTIA.

SVMMAE.

1 *Vnus ex pluribus aliquem offendit, idq; constat, vel aliud delictum commisit, sed dubium est, quis eorum fecerit, nemo puniendus est. & nu. 2.*

SEXAGESIMOTERTIO,
1 Si certum sit, unum ex pluribus aliquẽ interemisse, uel aliud delictum commisisse, nec tamen constat quis eorum fecerit, nullus puniendus est. Ita uoluit glo. not. in l. item Mella. §. sed etsi seruum plures. ff. ad leg. Aquil. per l. absentem. ff. de pœn. & glo,

& glo.in c.quiescamus. 42 dist.& in c.nolite.in uerbo, triticum 11.q.3.& Specul.tit.de homi,§.1.uersicu.pone quatuor.

12 Sed quia contra hoc uidetur esse tex. in d. §.1.sed etsi seruum.& c.significasti.huius initij 2.uersi.quod si discerni. de homici. & hoc latiùs patet quàm ut breuibus possim concludere.ideò ne si pergam esse longior fastidium pariam,uide glo.in c.cupientes.§.cæterũ,in uerbo,qui culpabiles.& ibi Archid.de elec.lib.6.Dy.in c.in obscuris.de reg.iur.eo.lib.Alber.Gend.in trac.malefic: tit. de homic. & eorum pœnis. columna sexta. in fin. in paruis. Specul.in ti de iudi.deleg.uer.ultra alias. iuxta uersi.quid si in rixa.& in tit.de homi.§ 1.uer.sed pone quod tutor.Cy.Io.Faber in l.quoniam.C.ád leg.Iu. de ui publi.Bar.Angel.& omnino Hippol.Marsil.in le. ult ff.ad leg.Corne.de sicar.Bar.Bal.Angel.in l.ita uulneratus.in fi.ff.ad leg.Aquil Alber.in tracta.statutorũ, in 3.parte.q.61.Bal.in l.qui seruo.§.ult.ff.de fur.& in l. non ideo.in antepe.q. uersic.sed iuxta hoc uenit.C.de accus.& in l.si certus,cum l.seq.ff.ad SC.Sylla.& consi. 361.lib.1.Angel. in l.reos. ff.de duob.reis. Imo. in cle. 1.co.ul.uer.tertiò quærit de homici.Floria. in d.l.item Mella.§.sed etsi.ff.ad leg.Aquil.Saly.Gaspar.de Calder & Pe. Anc.inter con.ipsius Pe.consi.215.nos Bartholomæus.& Raph.Cu.con.134.uisis totius controuersiæ. col.2.post prin.& iterũ paulò pòst in uersi. quamobrẽ. Rom.con.401.eo presupposito,Maria.in repe.c.ad audientiam in 30.q & item in 397.q principalis de homici.Et Alex.consi.15. uiso processu inquisitionis formatæ.lib.1.& consi.50.col.2.uersi.quarto dato.& col ult. uer.non obstat ultimum.eo.lib.1.& con.14. ponderatis narratis.col.2.uer. sunt præterea multæ. & consi.2. uiso processu.col.1.in fi.& seq. lib.7. Fely.post alios in d.capit.significasti,eius initij secunda columna.tertio uersiculo.nota ibi de homicid.& Hippol. Marsil.in le. 1.co.11.uersiculo 16.ff.ad leg.Corn. de sicar.& in rubr.

de probat.co.83.uersi.item redeundo.& col.seq. uersi. non omitto.& sing.217.uide omnino Alex. in l.1.col. 8.ff.si cert.pet.& consi.15.col.3.uer.quartò moueret.

CAVSA SEXAGESIMAQVARTA.

SVMMAE.

1 *Damnatus ad mortem laquei, si laqueo rupto in terram ceciderit, liberandúsne sit.*

S EXAGESIMOQVARTO, Si dãnatus ad mortem laquei, laqueo ipso rupto in terram cecidit, credẽdum est illud factum esse miraculosè in dubio, cùm ipse potestatus fuisset de innocentia:& ideo est liberãdus, ut per multa decidit Lucas Pen.in l.1.col.7. uer. sed pone damnatus est aliquis.C.de ser.& occul. lib.12.& sequitur & dicit not.Philip.Dec.in l.fauorabiliores.in fin. ff. de reg. iur.

Huic operi nostro iustissimum finem adfert ruptus laqueus.

Finis Tractatus de pœnis.

INDEX RERVM ET VERBORVM INSIGNIVM, QVAE ANDREAS Tiraquellus hoc suo opere contexuit.

PRIMVS NVMERVS CAVSAM, secundus numerum causæ, tertius paginam denotat.

A

Cautio

Deum

Enor-

F

Fa-

G

I

L

N

O

Romani

T

FINIS INDICIS,